MARTHA HÄLL KELLY

CÂND ÎNFLOREŞTE LILIACUL

Traducere din limba engleză şi note
Mirella Acsente

Editura LITERA
2017

Martha Hall Kelly
Lilac Girls
2016

Soţului meu, Michael, care încă îmi mai face pudriera să se închidă cu un clic.

PARTEA ÎNTÂI

Capitolul 1

CAROLINE Septembrie 1939

Dacă aş fi ştiut că în acea zi urma să îl cunosc pe bărbatul care avea să mă spulbere asemenea porţelanului căzut pe teracotă, aş fi dormit până mai târziu. În schimb, l-am trezit pe domnul Sitwell, florarul nostru, ca să-mi pregătească o floare pentru butonieră.

Prima mea gală de la consulat nu era un moment în care să ţin seama de protocol.

Am intrat în curentul puternic al mişcării plebee de pe Fifth Avenue. Bărbaţi cu pălării gri de fetru treceau pe lângă mine, îmbrâncindu-mă, iar ziarele de dimineaţă din servietele lor diplomat purtau ultimele titluri benigne ale deceniului. În acea zi, nu se pregătea nicio furtună în est, nu exista niciun indiciu care să anunţe ceea ce urma să vină. Singurul semn prevestitor de rău din direcţia Europei era izul de apă stătută, adus de vânt dinspre East River.

În vreme ce mă apropiam de clădirea noastră, aflată la colţul lui Fifth Avenue cu Forty-ninth Street, l-am simţit pe Roger privind de la fereastra de la etaj. Concediase oameni pentru mult mai puţin decât o întârziere de douăzeci de minute, dar singura zi din an când membrii elitei newyorkeze îşi deschideau portofelele şi se prefăceau că le pasă de Franţa nu era un moment pentru o floare de butonieră amărâtă.

Am cotit şi am văzut soarele dimineţii strălucind în literele dăltuite în piatra de colţ şi acoperite cu foiţă de aur: LA MAISON FRANÇAISE. Clădirea Franceză, sediul Consulatului Francez, se ridica alături de Clădirea Imperiului Britanic, cu vedere spre Fifth Avenue, parte din Rockefeller Centre, noul complex de granit şi calcar al lui Rockefeller Junior. Multe consulate străine îşi aveau birourile acolo, alcătuind un mare ghiveci de diplomaţie internaţională.

— Intraţi până în spate şi întoarceţi-vă cu faţa, a spus Cuddy, liftierul nostru.

Domnul Rockefeller alegea liftierii pe sprânceană, căutându-i pe cei bine crescuţi şi arătoşi. Cuddy era un

bărbat frumos, deşi părul îi era deja grizonant, iar trupul îmbătrânea rapid.

Cuddy şi-a aţintit privirea asupra numerelor luminate de deasupra uşii.

— Azi aveţi o mulţime de oameni sus, Miss Ferriday. Pia a zis că au mai venit două vase.

— Minunat, am răspuns.

Cuddy şi-a scuturat ceva de pe mâneca uniformei sale bleumarin.

— Iar staţi până târziu în seara asta?

Deşi aveam cele mai rapide lifturi din lume, cu al nostru încă mergeai la nesfârşit.

— La cinci am plecat. Diseară e gala.

Îmi iubeam slujba. Bunica Woolsey începuse tradiţia acestei munci în familia noastră, îngrijind soldaţi pe câmpul de luptă de la Gettysburg[1]. Dar voluntariatul meu ca şefă a departamentului de asistenţă a familiei pentru consulatul Franţei nu era de fapt o muncă propriu-zisă. Iubirea pentru tot ce e francez era pur şi simplu ceva genetic la mine. Deşi tata era pe jumătate irlandez, inima lui bătea pentru Franţa. În plus, mama moştenise un apartament în Paris, unde mergeam în fiecare an în august, aşa că mă simţeam ca acasă acolo.

Liftul s-a oprit. Chiar şi prin uşile închise, auzeam cu toţii larma teribilă a vocilor ridicate. M-a străbătut un fior.

— Etajul trei, a spus Cuddy. Consulatul Franţei. Aveţi grijă la...

Odată ce s-au deschis uşile, zgomotul a acoperit orice frază politicoasă. Holul din faţa zonei noastre de recepţie era atât de plin de oameni, încât cu greu puteai păşi printre ei. *Normandie* şi *L'Ile de France,* două dintre cele mai bune nave de linie franceze, acostaseră în acea dimineaţă în portul New York, ticsite cu pasageri bogaţi care fugiseră de situaţia nesigură din Franţa. Odată ce s-a auzit semnalul că drumul era liber şi au putut să debarce, elita de pe vapoare s-a revărsat către consulat pentru a rezolva problemele cu viza şi alte chestiuni delicate.

---

[1] Orăşel în sudul Pennsylvaniei, locul unde în 1863 s-a desfăşurat o bătălie crucială din Războiul Civil American.

M-am strecurat în zona de recepţie plină de fum, pe lângă doamne îmbrăcate în cele mai *en vogue* rochii ale Parisului, care pălăvrăgeau într-un nor plăcut de Arpège, având încă în păr spumă de mare. Cei din acest grup erau obişnuiţi să fie însoţiţi la fiecare pas de un majordom cu o scrumieră de cristal şi un pahar înalt de şampanie. Stewarzi de pe *Normandie,* în jachete stacojii, erau în competiţie cu omologii lor în jachete negre de pe *Ile-de-France.* M-am împins cu un umăr prin mulţime către biroul secretarei, aflat în celălalt capăt al încăperii, şi eşarfa mea de şifon s-a agăţat în închizătoarea şiragului de perle al unei creaturi superbe. În vreme ce încercam să o desprind, telefonul interior a sunat, dar fără să i se răspundă.

Roger.

Am insistat să trec mai departe, am simţit o mână pe fundul meu şi m-am întors, ca să văd un elev ofiţer aruncându-mi un zâmbet plin de tartru.

— *Gardons nos mains pour nous-mêmes,* am spus. Hai să ne ţinem mâinile acasă.

Băiatul şi-a ridicat braţul deasupra mulţimii şi a legănat în aer cheia de la cabina lui de pe *Normandie.* Cel puţin nu era genul de tip peste şaizeci de ani pe care îl atrăgeam de obicei.

Am ajuns la biroul secretarei noastre, unde ea stătea, cu capul în jos, şi bătea la maşină.

— *Bonjour, Pia.*

Vărul lui Roger, un băiat de optsprezece ani cu ochii de un albastru întunecat, era aşezat pe biroul Piei, picior peste picior. Îşi ţinea ţigara în sus în vreme ce scotocea într-o cutie cu bomboane de ciocolată, micul dejun preferat al Piei. Tava mea de corespondenţă de pe biroul ei era deja plin cu dosare.

— *Vraiment?* Ce-i aşa de bun la ea? a zis ea, fără să ridice capul.

Pia era mult mai mult decât o simplă secretară. Cu toţii aveam multe responsabilităţi, iar printre ale ei se numărau înscrierea unor noi clienţi şi alcătuirea unui dosar pentru fiecare, dactilografierea considerabilei corespondenţe a lui Roger, ca şi descifrarea valului uriaş de mesaje zilnice în morse care reprezentau elementul vital al instituţiei

noastre.

— De ce e aşa de cald aici? am întrebat. Sună telefonul, Pia.

Ea a luat o bomboană de ciocolată din cutie.

— Sună întruna.

Pia atrăgea bărbaţii de parcă emitea pe o frecvenţă pe care numai ei o puteau detecta. Era atrăgătoare într-un fel animalic, dar bănuiam că popularitatea ei se datora în parte puloverelor sale mulate.

— Poţi să preiei azi câteva dintre cazurile mele, Pia?

— Roger zice că n-am voie să mă ridic de pe scaunul ăsta. A desfăcut fundul bomboanei cu degetul ei mare, frumos manichiurat, căutând crema de căpşune. Şi vrea să te vadă imediat, dar cred că femeia de pe canapea a dormit azi-noapte în hol. Pia a fluturat spre mine o jumătate de bancnotă de o sută de dolari, adăugând: Iar grăsanul cu câinii zice că-ţi dă şi cealaltă jumătate dacă îl iei pe el primul.

Şi a dat din cap către cuplul în vârstă şi bine hrănit de lângă uşa biroului meu, fiecare ţinând în braţe o pereche de şoricari cu botul cenuşiu.

La fel ca a Piei, fişa postului meu includea o gamă largă de responsabilităţi. Printre altele, trebuia să satisfac nevoile cetăţenilor francezi din New York – adeseori familii care aveau probleme financiare – şi să gestionez Fondul pentru Familiile Franceze, o acţiune umanitară prin care trimiteam cutii cu ajutoare orfanilor francezi de peste ocean. Tocmai mă retrăsesem de pe scenă după aproape două decenii de Broadway şi, prin comparaţie, asta mi se părea uşor. Cu siguranţă implica mai puţine despachetări de cufere. Şeful meu, Roger Fortier, a apărut în pragul biroului său.

— Caroline, am nevoie de tine *acum.* Bonnet a anulat…

— Cred că glumeşti, Roger.

Vestea era o adevărată lovitură. Mă asigurasem de prezenţa ministrului de Externe francez ca principal vorbitor la gala noastră cu mai multe luni în urmă.

— Nu e uşor să fii ministru de Externe francez acum, mi-a aruncat el peste umăr şi s-a întors la treburile lui.

Am intrat în biroul meu şi am răsfoit prin Wheeldexul de

pe masa mea. Oare prietenul mamei, călugărul budist Ajahn Chah[2], era liber în acea seară?

— *Caroline...* a strigat Roger.

Mi-am înşfăcat Wheeldexul şi m-am grăbit către biroul lui, evitând cuplul cu şoricarii, care se străduiau din răsputeri să pară disperaţi.

— De ce ai venit aşa târziu azi-dimineaţă? a întrebat Roger. Pia e aici deja de două ore.

În calitatea lui de consul general, Roger Fortier domnea din apartamentul situat pe colţ, cu vederea lui generoasă către Rockefeller Plaza şi Promenade Café. În mod normal, acel loc era ocupat de faimosul patinoar, dar acesta era închis pe timpul verii, iar spaţiul era umplut acum cu mese de cafenea şi chelneri în smoching, cu şorţuri până la glezne, care se agitau de colo colo. Dincolo de ei, Prometeul auriu masiv al lui Paul Manship[3] cădea către pământ, ţinându-şi în sus focul furat. În spatele lui, clădirea RCA ţâşnea cu cele şaptezeci de etaje ale sale către cerul de safir. Roger avea multe în comun cu figura masculină impunătoare a înţelepciunii sculptate deasupra intrării în clădire. Fruntea încruntată. Barba. Ochii furioşi.

— M-am oprit pentru floarea de butonieră a lui Bonnet.

— Oh, pentru asta merită să lăsăm jumătate de Franţă să aştepte.

Roger a muşcat dintr-o gogoaşă, iar zahărul pudră i-a căzut pe barbă. În ciuda a ceea ce ar putea fi numit cu îngăduinţă un trup masiv, nu ducea niciodată lipsă de partenere.

Biroul lui era ticsit cu dosare, documente de valoare şi dosare despre cetăţeni francezi dispăruţi. Conform *Ghidului Consulatului Franţei,* sarcina lui era de „a ajuta cetăţenii francezi din New York în caz de furt, boli grave sau arestare, şi în probleme legate de certificate de

---

[2] Chah Subhaddo (1918-1992), influent dascăl budist thailandez, care a jucat un rol major în răspândirea budismului Theravada în Occident.

[3] Paul Howard Manship (1885-1966), sculptor american, o forţă majoră în mişcarea art deco. A creat sculpturi mitologice în stil clasic, precum faimosul *Prometeu* (1934), în bronz aurit, de la Rockefeller Centre din New York.

naştere, adopţie sau documente pierdute ori furate; de a organiza vizitele oficialilor şi ale colegilor diplomaţi francezi; şi de a ajuta în cazul unor probleme politice sau dezastre naturale”.

Tulburările din Europa ne dădeau destul de mult de lucru în toate aceste categorii, asta dacă îl socoteai pe Hitler un dezastru natural.

— Trebuie să mă întorc la cazurile mele, Roger.

El a împins un dosar gălbui care a alunecat pe suprafaţa lustruită a mesei de conferinţă.

— Nu numai că nu avem vorbitor, dar am stat treaz jumătate de noapte ca să refac discursul lui Bonnet. A trebuit să scot povestea cu Roosevelt care a lăsat Franţa să cumpere avioane americane.

— Franţa ar trebui să poată să cumpere toate avioanele pe care le vrea.

— Noi adunăm aici bani din donaţii, Caroline. Nu e momentul să-i supărăm pe izolaţionişti. Mai ales pe cei bogaţi.

— Oricum ei nu pot să sufere Franţa.

— Nu mai avem nevoie de presă proastă. Sunt Statele Unite prea prietenoase cu Franţa? Asta o să facă Germania şi Rusia să se apropie mai mult? Nici nu pot să-mi termin desertul fără să fiu întrerupt de vreun reporter. Şi nu putem pomeni nimic de Rockefelleri… Nu mai vreau un telefon de la Junior. Dar bănuiesc că asta oricum o să se întâmple, acum, că Bonnet a contramandat.

— E un dezastru, Roger.

— Poate că va trebui să anulăm totul.

Roger şi-a trecut degetele lungi prin păr, săpând tranşee noi prin Brylereem[4].

— Să rambursez patruzeci de mii de dolari? Şi Fondul pentru Familiile Franceze? Deja funcţionez cu prea puţine resurse. Plus că am plătit pentru patru kilograme şi jumătate de salată Waldorf…

— Aşa îi spun chestiei ălei a, salată? Roger frunzărea prin cărţile sale de vizită, jumătate dintre ele ilizibile şi

[4] Pomadă pentru păr. Compania Brylereem a fost creată în 1928 în Birmingham, Marea Britanie.

pline de tăieturi. E *pathétique*... doar bucăţi de măr şi de ţelină. Şi *nucile* alea înmuiate.

M-am tot uitat prin Wheeldex în căutarea unor candidaţi celebri. Eu şi mama o cunoşteam pe Julia Marlowe[5], faimoasa actriţă, dar era plecată într-un tur al Europei.

— Ce zici de Peter Patout? Prietenii mamei l-au folosit.

— Arhitectul?

— Întregii Expoziţii Universale. Au robotul ăla de doi metri.

— Plicticos, a spus el, lovindu-şi palma cu cuţitul de argint pentru deschis scrisori.

Am ajuns la L.

— Ce zici de căpitanul Lehude?

— De pe *Normandie?* Pe bune? E plătit să fie anost.

— Nu poţi să refuzi de la bun început orice sugestie, Roger. Ce zici de Paul Rodierre? Betty zice că toată lumea vorbeşte despre el.

Roger şi-a ţuguiat buzele, ceea ce era întotdeauna un semn bun.

— Actorul? I-am văzut show-ul. E bun. Înalt şi atrăgător, dacă-ţi place genul. Bineînţeles, are un metabolism bun.

— Cel puţin ştim că poate memora un scenariu.

— E puţin cam imprevizibil. Şi însurat, aşa că nu-ţi face cine ştie ce gânduri.

— Am terminat cu bărbaţii, Roger, am replicat.

La treizeci şi şapte de ani, mă resemnasem să rămân singură.

— Nu sunt convins că Rodierre o să accepte. Vezi ce poţi obţine, dar asigură-te că se ţine de text. Fără Roosevelt...

— Fără Rockefelleri, am încheiat eu.

Între diferitele cazuri de rezolvat, am sunat în stânga şi-n dreapta la diverse posibilităţi de ultim minut şi am sfârşit cu o singură opţiune, Paul Rodierre. Era în New York, juca într-un musical american la Broadhurst Theatre, *Străzile Parisului,* debutul fulminant pe Broadway al lui Carmen Miranda[6].

Am sunat la Agenţia William Morris şi mi s-a spus că vor

---

[5] Julia Marlowe (1865-1950), actriţă americană de origine britanică, cunoscută pentru rolurile sale din piesele lui Shakespeare.

lua legătura cu ei şi mă sună înapoi. Zece minute mai târziu, agentul domnului Rodierre mi-a spus că în acea seară nu era spectacol şi că, deşi clientul său nu avea smoching, era profund onorat de cererea noastră de a fi amfitrionul galei în acea seară. Urma să se întâlnească cu mine la Waldorf ca să discutăm detaliile. Apartamentul nostru de pe East Fiftieth Street era la o aruncătură de băţ de Waldorf, aşa că m-am repezit până acolo ca să-mi pun rochia neagră Chanel a mamei.

L-am găsit pe domnul Rodierre aşezat la o masă în barul Peacock Alley, aflat lângă lobby-ul de la Waldorf, când ceasul de bronz de două tone a marcat cu clinchetul său de Catedrală Westminster jumătatea de oră. Invitaţii la gală, îmbrăcaţi foarte elegant, intrau şi se îndreptau către Marea Sală de Bal de la etaj.

— *Monsieur* Rodierre? am spus.

Roger avea dreptate cu partea atrăgătoare. Primul lucru pe care îl observai la Paul Rodierre, după şocul iniţial al frumuseţii fizice, era zâmbetul deosebit.

— Cum să vă mulţumesc pentru că faceţi asta în ultimul moment, *Monsieur?*

S-a ridicat din scaun, dând la iveală un trup potrivit mai degrabă pentru întrecerile de canotaj de pe râul Charles decât pentru scenele de pe Broadway. A dat să mă sărute pe obraz, dar eu i-am întins mâna şi el a strâns-o. Era plăcut să cunosc un bărbat de înălţimea mea.

— Plăcerea e de partea mea, a răspuns.

Problema era îmbrăcămintea lui: pantaloni verzi, un sacou sport de catifea vineţie, pantofi maro de antilopă şi, cel mai rău, o cămaşă neagră. Numai preoţii şi fasciştii purtau cămăşi negre. Şi gangsterii, bineînţeles.

— Vreţi să vă schimbaţi? Am rezistat impulsului de a-i aranja părul, care era suficient de lung cât să fie strâns la spate cu un elastic. Să vă radeţi, poate? am adăugat.

Conform spuselor agentului său, *Monsieur* Rodierre locuia în hotel, aşadar briciul lui se afla la doar câteva

---

[6] Carmen Miranda (1909-1955), cântăreaţă şi dansatoare de samba braziliană de origine portugheză, actriţă pe Broadway şi star de film, care a cunoscut o mare popularitate prin anii 1940-1950.

etaje deasupra noastră.

— Asta port eu, a răspuns el, ridicând din umeri.

Actorul tipic. Ar fi trebuit să ştiu. Oaspeţii care se îndreptau spre gală erau tot mai numeroşi, femeile uluitoare în rochiile lor elegante, bărbaţii toţi în frac şi pantofi de lac sau piele.

— Asta e prima mea gală, am spus. Singura seară în care consulatul adună bani. Ţinuta este oficială.

Oare l-ar încăpea vechiul smoching al tatii? Pantalonii i-ar fi buni, dar haina ar fi mult prea strâmtă la umeri.

— Întotdeauna eşti aşa de… ei, de plină de energie, Miss Ferriday?

— Păi, aici, în New York, capriciile nu sunt întotdeauna apreciate. I-am întins hârtiile capsate. Sunt convinsă că vreţi să vedeţi textul.

Mi le-a dat înapoi.

— *Nu, merci.*

Le-am împins din nou în mâinile lui.

— Dar însuşi consulul general l-a scris.

— Mai spune-mi o dată de ce fac asta.

— E în beneficiul cetăţenilor francezi strămutaţi şi al Fondului meu pentru Familiile Franceze. Ajutăm orfanii din Franţa care şi-au pierdut părinţii din nenumărate motive. Cu toată nesiguranţa de pe Vechiul Continent, suntem singura sursă pe care se pot baza pentru haine şi alimente. Plus că va fi în seara asta aici şi familia Rockefeller.

A frunzărit paginile de text.

— Ar putea să scrie un cec şi să evite toată povestea asta.

— Sunt printre cei mai mărinimoşi donatori ai noştri, dar vă rog să nu pomeniţi de ei. Şi nici de preşedintele Roosevelt. Sau de avioanele pe care Statele Unite le-au vândut Franţei. Unii dintre invitaţii noştri din seara asta iubesc Franţa, evident, dar ar prefera să stea departe de un război deocamdată. Roger vrea să evite controversele.

— Evitarea discuţiilor nu pare niciodată autentică. Publicul simte asta.

— Puteţi să respectaţi scenariul, *Monsieur*?

— Grijile pot duce la probleme mari cu inima, Miss

Ferriday.

Am scos acul din lăcrămioare.

— Iată, o floare de butonieră pentru invitatul de onoare.

— *Muguet?* s-a mirat *Monsieur* Rodierre. Unde ai găsit aşa ceva în acest moment al anului?

— În New York poţi găsi orice. Florarul nostru le obţine din seminţe.

Mi-am aşezat palma pe reverul lui şi am înfipt adânc acul în catifeaua franţuzească. De unde venea mirosul ăsta plăcut, de la el sau de la flori? De ce bărbaţii americani nu miroseau aşa, a tuberoze şi a lemn moscat şi...

— Ştii că lăcrămioarele sunt otrăvitoare, nu? mi-a spus *Monsieur* Rodierre.

— Atunci nu le mâncaţi. Cel puţin nu înainte să terminaţi de vorbit. Sau dacă lumea vă huiduieşte...

A râs, ceea ce m-a făcut să mă trag înapoi. Un râs atât de sincer, ceva foarte rar întâlnit în societatea politicoasă, mai ales când era vorba de glumele *mele.*

L-am condus pe *Monsieur* Rodierre în culise şi am fost uluită de imensitatea scenei, de două ori mai mare decât oricare dintre cele pe care mă aflasem pe Broadway. Ne-am uitat către sala de bal, la marea de mese luminate de lumânări, ca nişte nave împodobite cu flori plutind în întuneric. Deşi abia luminat, candelabrul de cristal Waterford şi cele şase mai mici din jurul lui scânteiau.

— Scena asta este enormă, am remarcat eu. Vă descurcaţi?

Monsieur Rodierre s-a întors către mine.

— Asta e meseria mea, Miss Ferriday.

Temându-mă că n-aş face decât să-mi atrag replicile lui acide, l-am lăsat pe *Monsieur* Rodierre în culise, cu textul cuvântării sale, încercând să nu mă mai gândesc la pantofii maro de antilopă. M-am îndreptat grăbită către sala de bal, ca să văd dacă Pia respectase schema mea de aşezare a invitaţilor, mai detaliată şi mai periculoasă decât un plan de zbor Luftwaffe. Am văzut că pur şi simplu aruncase câteva cărţi de vizită pe cele şase mese Rockefeller, aşa că le-am aranjat din nou şi mi-am luat locul lângă scenă, între bucătărie şi masa de onoare. De jur-împrejurul încăperii vaste se ridicau pe trei niveluri boxe capitonate în roşu,

fiecare conţinând propria sa masă. Toate cele o mie şapte sute de locuri aveau să fie ocupate – o mulţime de oameni nefericiţi dacă lucrurile nu mergeau bine.

Oaspeţii s-au adunat şi s-au aşezat la locurile lor, un ocean de fracuri, diamante vechi de mină şi destule rochii de pe rue du Faubourg Saint-Honore[7] pentru a goli majoritatea celor mai bune magazine din Paris. Numai cingătoarele ar fi fost suficiente pentru ca Bergdorf şi Goodman împreună să-şi îndeplinească pe trei sferturi planul de vânzări.

Un şir de ziarişti s-au adunat lângă mine, scoţându-şi creioanele de după ureche. Oberul stătea pregătit alături de mine, aşteptând semnalul pentru a începe servirea. Şi-a făcut apariţia în sală şi Elsa Maxwell – mare bârfitoare, gazdă de petreceri profesionistă şi o susţinătoare *nec plus ultra* a propriei persoane. Oare o să-şi scoată mănuşile pentru a scrie lucruri îngrozitoare despre seara asta în rubrica ei sau doar o să ţină minte întreaga oroare?

Mesele erau aproape pline când a ajuns doamna Cornelius Vanderbilt, pe care Roger o ştia ca „Alteţa Sa”, cu colierul ei de diamante pe patru şiruri de la Cartier aruncând flăcări de la gâtul ei. În clipa în care fundul doamnei Vanderbilt s-a instalat pe scaunul ei, iar etola sa albă de vulpe, cu capul şi picioarele animalului incluse, a fost lăsată pe spătarul scaunului, am dat semnalul că servirea mesei putea începe. Intensitatea luminii a scăzut şi Roger a urcat greoi pe podiumul aflat sub lumina reflectoarelor, în aplauzele entuziaste ale audienţei. Niciodată nu mă mai simţisem atât de agitată, nici când eu eram cea de pe scenă.

— *Mesdames et Messieurs,* ministrul de Externe Bonnet vă transmite sincerele sale păreri de rău, dar nu poate fi în seara aceasta aici.

Mulţimea a zumzăit, neştiind prea bine cum să reacţioneze la dezamăgire. Puteau să-şi ceară banii înapoi prin poştă? Trebuiau să sune la Washington?

Roger a ridicat o mână.

---

[7] Stradă din Paris unde se află practic cele mai mari case de modă din lume

— Dar am reuşit să convingem un alt francez să vorbească în această seară. Deşi nu deţine un rol în guvern, el este distribuit într-unul dintre cele mai bune roluri de pe Broadway.

Oaspeţii au început să şuşotească între ei. Nimic nu se compară cu o surpriză, cu condiţia să fie una bună.

— Vă rog să-mi permiteţi să vi-l prezint pe *Monsieur* Paul Rodierre.

Monsieur Rodierre a trecut pe podium şi s-a îndreptat către centrul scenei. Ce naiba făcea? Lumina reflectoarelor a şovăit în jurul scenei câteva momente, încercând să-l localizeze. Roger s-a aşezat la locul lui, lângă doamna Vanderbilt. Eu stăteam în picioare, în apropiere, dar totuşi suficient de departe pentru a nu putea fi strânsă de gât.

— Îmi face o plăcere deosebită să mă aflu aici în această seară, a spus *Monsieur* Rodierre, după ce fasciculul de lumină s-a fixat asupra lui. Îmi pare nespus de rău că *Monsieur* Bonnet nu a reuşit să ajungă.

Chiar şi fără microfon, vocea lui *Monsieur* Rodierre umplea sala, iar el practic strălucea în lumina reflectoarelor.

— Sunt un înlocuitor modest pentru un invitat atât de distins. Sper că nu au fost probleme cu avionul său. Sunt sigur că, dacă ar fi aşa, preşedintele Roosevelt i-ar trimite bucuros un avion nou.

Un hohot de râs nervos a vuit prin sală. Nici nu trebuia să mă uit la ziarişti ca să ştiu că scriau. Roger, un adevărat maestru în arta discuţiilor tête-à-tête, a reuşit să vorbească cu doamna Vanderbilt şi în acelaşi timp să-mi arunce o privire ucigătoare.

— Sigur, nu vă pot vorbi despre politică, a continuat *Monsieur* Rodierre.

— Slavă Domnului! a strigat cineva de la o masă din fundul sălii, iar mulţimea a râs din nou, mai tare de data asta.

— Dar vă pot vorbi despre America pe care o cunosc, un loc care mă surprinde în fiecare zi. Un loc unde oamenii cu mintea deschisă acceptă bucuroşi nu numai teatrul francez, cărţile, cinematografia şi moda franceză, dar şi poporul francez, în ciuda greşelilor noastre.

— Rahat, a murmurat reporterul de lângă mine când i s-a rupt creionul.

I l-am întins pe al meu.

— În fiecare zi văd oameni care ajută alţi oameni. Americani inspiraţi de doamna Roosevelt, care întinde mâna peste Atlantic pentru a ajuta copiii francezi. Americani ca Miss Caroline Ferriday, care face în fiecare zi eforturi pentru a ajuta familiile franceze de aici din America şi are grijă ca orfanii francezi să aibă ce îmbrăca.

Roger şi doamna Vanderbilt şi-au întors privirea către mine. Reflectorul m-a găsit, în picioare lângă perete, şi lumina familiară m-a orbit. Alteţa Sa a aplaudat şi mulţimea a imitat-o. Am făcut cu mâna până când lumina, repede din fericire, a revenit pe scenă, lăsându-mă cufundată în răceala întunericului. Nu-mi lipsea de fapt Broadway-ul, dar era plăcut să simt din nou pe piele căldura reflectoarelor.

— Aceasta este o Americă ce nu se teme să vândă avioane celor care i-au stat alături în tranşeele Marelui Război. O Americă ce nu se teme să ajute pentru a-l ţine pe Hitler departe de străzile Parisului. O Americă ce nu se teme să stea din nou umăr la umăr cu noi dacă într-adevăr va veni acel moment cumplit.

Îl priveam, nereuşind să arunc decât câteva ocheade mulţimii. Lumea era captivată şi cu siguranţă nimeni nu se uita la pantofii lui. A trecut o jumătate de oră în doar o clipă, şi mi-am ţinut răsuflarea când *Monsieur* Rodierre s-a înclinat în faţa invitaţilor. Aplauzele au început şovăitor, dar apoi au crescut în valuri, ca o ploaie torenţială care lovea un acoperiş. Elsa Maxwell, cu lacrimi în ochi, s-a şters cu un şervet al hotelului, iar când audienţa s-a ridicat în picioare şi a cântat cu toată puterea „Marseilleza”, m-am bucurat că Bonnet nu a trebuit să vadă acest spectacol. Până şi personalul cânta, cu mâinile aşezate pe inimă.

Când lumina s-a aprins din nou, Roger părea uşurat şi a salutat mulţimea de simpatizanţi care zăboveau lângă masa de onoare. Când seara s-a încheiat, a plecat spre Rainbow Room cu un grup dintre cei mai buni donatori ai

noştri şi câteva Rockettes[8], singurele femei din New York care mă făceau să par scundă.

Monsieur Rodierre m-a atins uşor pe umăr în timp ce ieşeam amândoi din sală.

— Ştiu un loc dincolo de Hudson unde au un vin grozav, mi-a spus.

— Trebuie să mă duc acasă, am răspuns, deşi nu mâncasem nimic.

În minte mi-au apărut nişte pâine caldă şi melci în unt, dar nu era un lucru înţelept să fiu văzută singură cu un bărbat însurat.

— Nu în seara asta, *Monsieur,* dar mulţumesc.

Puteam ajunge acasă în câteva minute, într-un apartament rece şi la nişte resturi de salată Waldorf.

— O să mă laşi să mănânc singur după triumful nostru? m-a întrebat *Monsieur* Rodierre.

De ce să nu mă duc? Grupul meu de prieteni mânca doar la anumite restaurante, pe care le puteai număra pe degetele de la o singură mână, toate aflate în jurul Waldorfului, nu mai departe de patru străzi, în niciun caz lângă Hudson. Ce rău ar putea face o simplă cină?

Am luat un taxi până la Le Grenier, un bistrou încântător din West Side. Transatlanticele franceze urcau pe fluviul Hudson şi andocau la Fifty-first Street, aşa că acolo au apărut unele dintre cele mai bune mici localuri, la fel ca ciupercile după o ploaie zdravănă. Le Grenier se afla în umbra lui SS *Normandie,* în mansarda unei vechi căpitănii. Când am coborât din taxi, nava cea mare se înălţa mult deasupra noastră, cu puntea inundată de strălucirea reflectoarelor, cu patru niveluri de hublouri luminate. Un sudor aflat la pupa arunca în cerul nopţii scântei portocalii, iar lucrătorii coborau peste copastie un reflector către vopsitorii aflaţi pe o schelă. Nava asta uriaşă mă făcea să mă simt mică stând acolo, sub prova ei imensă şi neagră, cu cele trei coşuri roşii, fiecare mai mare decât oricare dintre depozitele care se înşiruiau pe chei. În aerul

---

[8] Compania de dans The Rockettes a fost înfiinţată în 1925 în St Louis, Missouri, iar stilul lor de dans este un amestec de dans modern şi balet clasic.

sfârşitului de vară se simţea sarea, acolo unde apele Atlanticului întâlneau apa dulce a Hudsonului.

Mesele de la Le Grenier erau ocupate de o mulţime care arăta destul de plăcut, cei mai mulţi oameni din clasa de mijloc, inclusiv un reporter de la gală, şi unii care păreau să fie pasageri de pe transatlantic fericiţi să se afle pe uscat. Am ales un separeu de lemn, lăcuit şi strâmt, construit ca o cabină dintr-un vas, unde fiecare centimetru contează. Oberul de la Le Grenier, *Monsieur* Bernard, l-a tot linguşit pe *Monsieur* Rodierre, i-a spus că a văzut de trei ori *Străzile Parisului* şi i-a povestit în detaliu propria lui carieră la teatrul de amatori din Hoboken.

Monsieur Bernard s-a întors apoi către mine.

— Şi dumneata, *Mademoiselle.* Nu te-am văzut pe scenă alături de Miss Helen Hayes?

— O actriţă? a întrebat domnul Rodierre cu un zâmbet.

De aproape, zâmbetul ăla era periculos. Trebuia să nu-mi pierd capul, căci francezii reprezentau pentru mine călcâiul lui Ahile. De fapt, dacă Ahile ar fi fost francez, probabil că l-aş fi luat cu mine peste tot până când i s-ar fi vindecat tendonul.

— Cronicile mi s-au părut nedrepte, a continuat *Monsieur* Bernard.

— O să comandăm, l-am întrerupt eu.

— Cineva cred că a folosit cuvintele „cam rigidă”.

— O să luăm *escargot*[9], *Monsieur.* Cu mai puţină smântână, te rog.

— Şi ce-a zis *Times* despre *A douăsprezecea noapte?* „Domnişoara Ferriday a fost mulţumitoare în rolul Oliviei”? Mi s-a părut supărător.

— ...Şi fără usturoi. Şi nu foarte făcuţi, te rog, ca să nu fie prea tari.

— Ai vrea să se târască spre masă, *Mademoiselle?*

Monsieur Bernard a notat comanda noastră şi s-a îndreptat către bucătărie.

Domnul Rodierre a studiat lista cu şampanie, întârziind asupra detaliilor.

— Actriţă, eh? N-aş fi ghicit niciodată.

---

[9] Melc (în limba franceză în original).

Era ceva atrăgător în aspectul lui neîngrijit, ca un *potager*[10] din care trebuiau smulse buruienile.

— Consulatul mi se potriveşte mai bine. Mama îl ştie pe Roger de mulţi ani şi, când el mi-a propus să îl ajut, n-am rezistat.

Monsieur Bernard a aşezat un coş cu pâine pe masa noastră, zăbovind o clipă pentru a-l privi lung pe *Monsieur* Rodierre, ca pentru a-i memora trăsăturile.

— Sper că nu am alungat vreun iubit în seara asta, a spus Paul.

S-a întins către coşul cu pâine în acelaşi timp cu mine, şi mâna mea s-a atins de a lui, caldă şi moale. Mi-am tras-o repede în poală.

— Sunt prea ocupată pentru aşa ceva. Ştiţi cum e New York-ul, petreceri şi tot restul. Chiar obositor.

— Nu te-am văzut niciodată la Sardi's.

A rupt bucata de pâine şi aburii s-au ridicat către lumină.

— Oh, muncesc mult.

— Am o bănuială că nu munceşti pe bani.

— E o slujbă neremunerată, dacă la asta vă referiţi, dar asta nu e o întrebare care se pune într-o societate politicoasă, *Monsieur.*

— Nu putem să renunţăm la *„Monsieur"?* Mă face să mă simt matusalemic.

— Să ne spunem pe nume? De-abia ne-am cunoscut.

— Suntem în 1939.

— Societatea din Manhattan e ca un sistem solar cu propria sa rânduială. O femeie necăsătorită care ia masa cu un bărbat căsătorit este de ajuns pentru a perturba alinierea planetelor.

— N-o să ne vadă nimeni aici, a spus Paul, arătând către o şampanie anume de pe lista lui *Monsieur* Bernard.

— Spune-i asta lui Miss Evelyn Shimmerhorn, în separeul acela din spate.

— Ţi-am distrus reputaţia? m-a întrebat, cu genul acela de amabilitate rareori întâlnită la bărbaţii dureros de frumoşi.

---

[10] Grădină de legume (în limba franceză în original).

Poate că, până la urmă, cămaşa neagră era o alegere bună pentru el.

— Evelyn n-o să spună nimic. E însărcinată, şi momentul e prost ales, biata de ea!

— Copiii. Ei complică totul, nu crezi? Nu e loc pentru copii în viaţa unui actor.

Un alt actor egoist.

— Cum îţi oferă tatăl tău locul pe care îl ocupi în sistemul ăsta solar?

Pentru cineva abia cunoscut, Paul punea o mulţime de întrebări.

— *A oferit,* de fapt. A făcut afaceri cu îmbrăcăminte.

— Unde?

Monsieur Bernard a strecurat pe masă o frapieră de argint cu mânere ca nişte cercei de ţigancă, din care se iţea, aplecat într-o parte, gâtul verde smarald al sticlei de şampanie.

— A fost partener cu James Harper Poor.

— De la Fraţii Poor? Am fost în casa lui din East Hampton. Nu e chiar aşa de sărac[11]. Te duci des în Franţa?

— În fiecare an la Paris. Mama a moştenit un apartament… pe rue Chauveau Lagarde.

Monsieur Bernard a scos dopul şampaniei cu un zgomot mulţumitor, mai degrabă un bufnet decât un pocnet. A turnat lichidul auriu în paharul meu, şi bulele s-au ridicat până la marginea lui, aproape să dea pe dinafară, apoi au coborât la nivelul perfect. O servire de expert.

— Soţia mea, Rena, are un magazinaş în apropiere numit Les Jolies Choses. Îl ştii?

Am sorbit din şampanie, simţind cum bulele îmi înţeapă uşor buzele.

Paul i-a scos fotografia din portofel. Rena era mai tânără decât îmi închipuisem şi avea părul negru pieptănat ca la o păpuşă chinezească. Zâmbea, cu ochii mari, ca şi cum lua parte la un mic secret delicios. Rena era precoce şi probabil exact opusul meu. Îmi imaginam că magazinul Renei era genul de butic şic care le ajuta pe femei să se aranjeze în acel faimos fel franţuzesc – nimic foarte

[11] Joc de cuvinte – *poor* înseamnă „sărac”.

coordonat, cu cantitatea potrivită de imperfecţiune.

— Nu, nu îl ştiu, am răspuns şi i-am dat înapoi poza. Dar e foarte drăguţă.

Am golit paharul cu şampanie.

Paul a ridicat din umeri.

— Prea tânără pentru mine, desigur, dar... S-a uitat la fotografie câteva clipe, cu capul lăsat într-o parte, ca şi cum o vedea pentru prima oară, înainte de a o strecura la loc în portofel. Nu prea ne vedem, a adăugat.

Inima mi-a bătut mai tare la acest gând, apoi s-a calmat, îngreunată la gândul că, şi dacă Paul ar fi disponibil, firea mea puternică ar îndepărta şi ar stinge orice scânteie romantică.

La radioul din bucătărie cânta tare şi hârâit Edith Piaf.

Paul a ridicat sticla din frapieră şi mi-a mai turnat în pahar. Şampania a spumegat şi bulele efervescente s-au revărsat peste marginea paharului. M-am uitat la el. Ştiam amândoi ce însemna asta, bineînţeles. Tradiţia. Oricine a stat chiar şi puţin la Paris o ştie.

A făcut-o dinadins?

Fără să ezite, Paul şi-a înmuiat degetul în şampania vărsată de-a lungul bazei paharului meu, a întins mâna spre mine şi m-a udat cu lichidul rece în spatele urechii stângi. Aproape că am tresărit la atingerea lui, apoi am aşteptat să îmi dea părul deoparte şi să mă atingă în spatele urechii drepte, zăbovind acolo cu degetul o clipă. Apoi s-a uns şi el în spatele fiecărei urechi, zâmbind.

De ce oare m-am simţit cuprinsă de un val de căldură?

— Te vizitează Rena? am întrebat.

Am încercat să şterg o pată de ceai de pe mână, doar ca să descopăr că era o pată de bătrâneţe. Minunat!

— Încă nu. Teatrul n-o interesează. N-a venit nici măcar ca să vadă *Străzile Parisului,* dar nu ştiu dacă eu pot rămâne. Hitler i-a făcut pe toţi cei de acasă nervoşi.

Undeva în bucătărie, doi bărbaţi se certau. Unde era *escargotul* nostru? Trimiseseră pe cineva la Perpignan[12]

---

[12] Perpignan, oraş francez situat în Pirineii Orientali, regiune în care melcul prăjit pe grătar reprezintă elementul principal al culturii gastronomice.

după melci?

— Cel puţin Franţa are Linia Maginot, am remarcat eu.

— Linia Maginot? Zău aşa! Un zid de beton şi câteva posturi de observaţie? Asta e doar o mănuşă aruncată în faţa lui Hitler.

— Are douăzeci şi patru de kilometri în adâncime.

— Nimic nu-l opreşte pe Hitler dacă vrea ceva, a răspuns Paul. În bucătărie tărăboiul era deja mare. Nici nu era de mirare că antreurile noastre nu sosiseră încă. Bucătarul, fără îndoială un artist temperamental, avea o criză de nervi.

Monsieur Bernard a ieşit din bucătărie. Uşa cu fereastră rotundă s-a balansat, închizându-se în urma lui, apoi s-a mai deschis şi închis de câteva ori, după care a rămas nemişcată. El a venit în centrul restaurantului. Părea să fi plâns.

— *Excusez-moi,* doamnelor şi domnilor.

Cineva a bătut cu o lingură într-un pahar şi în încăpere s-a aşternut tăcerea.

— Tocmai am auzit dintr-o sursă de încredere. *Monsieur* Bernard a respirat adânc, iar pieptul i s-a lărgit asemenea unor foale de piele pentru şemineu. Ştim dintr-o sursă sigură că... A tăcut, copleşit pentru o clipă, apoi a continuat: Adolf Hitler a invadat Polonia.

— Dumnezeule, a făcut Paul.

Ne-am uitat lung unul la altul, pe când în încăpere erupeau exclamaţii agitate, zarva speculaţiilor şi a temerilor. Reporterul de la gală s-a ridicat în picioare, a aruncat câţiva dolari mototoliţi pe masă, şi-a înşfăcat pălăria de fetru şi s-a repezit afară.

În zarva care a urmat anunţului său, ultimele cuvinte ale lui *Monsieur* Bernard aproape că au trecut neauzite.

— Să ne-ajute Domnul pe toţi!

Capitolul 2

Kasia ***1939***

De fapt, fusese ideea lui Pietrik Bakoski să urcăm pe colina de la Poiana Căprioarelor ca să vedem refugiaţii. Asta doar pentru că vreau să lămuresc cum stau lucrurile. Matka niciodată nu m-a crezut că aşa a fost.

Hitler declarase război Poloniei la 1 septembrie, dar soldaţii lui nu s-au grăbit să ajungă la Lublin. Eu mă bucuram, pentru că nu voiam să se schimbe nimic. Lublin era perfect aşa cum era. Am auzit la radio discursuri de la Berlin despre reguli noi, iar la periferiile oraşului au căzut câteva bombe, dar nimic mai mult. Nemţii s-au concentrat asupra Varşoviei şi, pe măsură ce trupele se strângeau acolo, mii de refugiaţi au pornit către noi, la Lublin. Familiile veneau în mase compacte, străbătând 170 de kilometri spre sud-est, şi dormeau în câmpurile de cartofi de mai jos de oraş.

Înainte de război, nimic interesant nu se întâmpla în Lublin, aşa că apreciam un răsărit de soare frumos, uneori mai mult decât un film la cinema. Ajunseserăm pe vârful de deasupra poienii în dimineaţa de 8 septembrie, chiar înainte de ivirea zorilor şi puteam desluşi mii de oameni sub noi în câmpuri, visând în întuneric. M-am întins între cei mai buni prieteni ai mei, Nadia Watroba şi Pietrik Bakoski, privind totul dintr-o grămadă turtită de paie, caldă încă acolo unde o căprioară dormise cu puii ei. Animalele plecaseră deja de acolo – erau matinale. Asta aveau în comun cu Hitler.

Când orizontul s-a luminat brusc, mi s-a tăiat răsuflarea, în genul acela de icnet care te poate surprinde atunci când vezi ceva atât de frumos încât te doare, ca un pui de animal sau smântână proaspătă curgând peste fulgii de ovăz sau profilul lui Pietrik Bakoski în prima geană de lumină a zorilor. Profilul lui, 98% perfect, era frumos îndeosebi scăldat în strălucirea răsăritului, ca şi cum ar fi ieşit de pe o monedă de zece zloţi. În acel moment, Pietrik arăta aşa cum arată toţi băieţii când se trezesc din somn, înainte să se spele: părul lui, de culoarea untului proaspăt,

era încâlcit şi lipit de cap pe partea unde dormise.

Profilul Nadiei era şi el aproape perfect, aşa cum era de aşteptat de la o fată cu trăsăturile ei delicate. Singurul lucru care o împiedica să atingă 100% era vânătaia de pe frunte, o amintire dintr-un incident de la şcoală, acum mai mică decât un ou de gâscă, dar totuşi vizibilă. Purta puloverul de caşmir pe care mă lăsa să îl mângâi ori de câte ori voiam, de culoarea cantalupului necopt.

Era greu de înţeles cum o astfel de situaţie tristă putea duce la o scenă atât de frumoasă. Refugiaţii creaseră un complicat oraş de corturi, alcătuite din cearşafuri şi pături. Pe măsură ce soarele se ridica, ne lăsa să vedem, asemenea unor raze X, prin cearşafurile înflorate ale unui cort umbrele oamenilor dinăuntru, care se îmbrăcau pentru a întâmpina noua zi.

O mamă, îmbrăcată în haine de oraş, a dat deoparte uşa de pânză şi s-a strecurat afară, ţinând de mână un copil îmbrăcat în pijama şi pâslari. Au început să împungă pământul cu nişte beţe, săpând după cartofi.

Lublinul se ridica dincolo de ei în depărtare, asemenea unei cetăţi din basme, presărat cu clădiri vechi, în culori pastelate şi cu acoperişuri roşii, ca şi cum un uriaş le adunase într-o cană şi le scuturase, pentru a le arunca apoi pe coline. Mai departe spre vest era locul unde se aflaseră cândva micul nostru aeroport şi un complex de fabrici, dar naziştii deja le bombardaseră. Era primul obiectiv pe care îl loviseră, dar cel puţin niciun german nu intrase încă în oraş.

— Credeţi că britanicii o să ne ajute? a întrebat Nadia. Sau francezii?

Pietrik a cercetat orizontul.

— Poate, a murmurat. A rupt o mână de iarbă şi a aruncat-o în aer. E o zi bună pentru zbor, a adăugat. Ar face bine să se grăbească.

Un şir de vaci bălţate coborau, legănându-se, dealul către corturi pentru a paşte, cu tălăngile sunând, mânate de lăptărese cu basmale. Una dintre vaci şi-a ridicat coada şi a defecat în spatele ei mai multe grămezi, pe care cele ce veneau în urmă le ocoleau. Fiecare femeie căra agăţată de un umăr o doniţă înaltă, argintie.

Am mijit ochii pentru a căuta cu privirea şcoala noastră, Şcoala catolică pentru fete Sfânta Monica, cu steagul ei de culoarea mandarinei fluturând în clopotniţă. Era un loc cu podele atât de lustruite, încât înăuntru purtam papuci de satin. Un loc cu lecţii stricte, liturghie zilnică şi profesori severi. Nu că vreunul dintre ei a ajutat-o pe Nadia atunci când a avut cea mai mare nevoie, cu excepţia doamnei Mikelsky, profesoara noastră de matematică preferată, evident.

— Uitaţi, a spus Nadia. Femeile vin cu vacile, dar fără oi. Oile sunt întotdeauna afară deja la ora asta.

Nadia remarca diverse lucruri. Deşi doar cu două luni mai mare decât mine – împlinise deja şaptesprezece ani –, părea cumva mult mai matură. Pietrik s-a uitat pe lângă mine la Nadia, ca şi cum ar fi văzut-o pentru prima oară. Toţi băieţii o plăceau, cu roata perfectă pe care o făcea, cu tenul ei impecabil ca al lui Maureen O'Sullivan[13] şi coada blondă împletită şi groasă. Poate că eu nu eram la fel de frumoasă ca ea şi mă dovedisem o sportivă jalnică, dar am fost o dată votată „Fata cu cele mai frumoase picioare” *şi* „Cea mai bună dansatoare” din clasa mea de *gimnazium* într-un vot neoficial, o premieră, cel puţin la şcoala noastră.

— Tu observi totul, Nadia, a spus Pietrik.

Nadia i-a zâmbit.

— Nu chiar. Poate că ar trebui să coborâm şi noi acolo şi să-i ajutăm să scoată cartofi? Tu chiar te pricepi să mânuieşti lopata, Pietrik.

Flirta cu el? O încălcare flagrantă a regulii mele numărul unu:

Prietenele întâi! Pietrik a scos din râu coroniţa *mea* de Sânziene, şi mi-a dat un colier cu o cruce de argint. Oare tradiţiile nu mai înseamnă nimic?

Poate că Pietrik se îndrăgostea de ea? Era de înţeles. La începutul acelei luni, cercetaşele vânduseră pentru caritate dansuri cu băieţii din oraş, iar surioara mai mică a

---

[13] Maureen Paula O'Sullivan (1911-1998), actriţă americană de origine irlandeză, cunoscută pentru rolul lui Jane în seria de filme *Tarzan,* alături de Johnny Weissmüller.

lui Pietrik, Luiza, mi-a spus că Nadia cumpărase *toate cele zece* dansuri ale lui Pietrik. Pe urmă fusese tărăboiul ăla îngrozitor în faţa porţilor şcolii. Eu şi Nadia plecam de la şcoală, când nişte băieţi din stradă au început să arunce cu pietre în Nadia şi să îi spună cuvinte urâte pentru că bunicul ei era evreu. Pietrik se repezise imediat să o salveze.

Nu era ceva neobişnuit să vedem oameni aruncând cu pietre în evrei, dar era neobişnuit ca asta să i se întâmple Nadiei. Până atunci nu ştiusem că era în parte evreică. Mergeam amândouă la o şcoală catolică şi ea învăţase pe de rost mai multe rugăciuni decât mine. Dar toată lumea a aflat după ce profesorul nostru de germană, *Herr* Speck, ne-a pus să ne facem arborele genealogic şi a spus întregii clase.

În acea zi, când băieţii aruncau cu pietre, încercasem să o trag pe Nadia de acolo, dar ea rămăsese pe loc, demnă. Doamna Mikelsky, însărcinată cu primul ei copil, se repezise afară din şcoală, o cuprinsese în braţe pe Nadia şi le strigase bătăuşilor să înceteze, altfel va chema poliţia. Doamna Mikelsky era profesoara preferată a tuturor fetelor, steaua noastră călăuzitoare, căci toate voiam să fim ca ea, frumoase şi deştepte, şi nostime. Îşi apăra fetele ca o leoaică şi ne dădea *krowki,* caramele, când testele noastre de matematică ieşeau perfect, iar eu întotdeauna le primeam.

Pietrik, care venise ca să ne conducă acasă, îi alungase pe băieţi fluturând în aer o lopată, dar sfârşise cu un dinte din faţă ciobit într-un colţ, ceea ce nu i-a stricat nicicum zâmbetul, ba chiar l-a făcut de fapt mai dulce.

Am fost trezită din reveria mea de un zgomot deosebit, asemenea unui bâzâit de greieri de jur-împrejurul nostru. A crescut tot mai mult, până când vibraţia a cuprins pământul de sub noi.

Avioane!

Au zbârnâit pe deasupra noastră, zburând atât de jos, încât au ridicat iarba, cu lumina reflectată de burţile lor argintii. Câte trei alături, au virat spre dreapta, lăsând în urma lor un miros de ulei, şi s-au îndreptat către oraş, cu umbrele lor cenuşii alunecând peste câmpurile de

dedesubt. Am numărat douăsprezece cu totul.

— Arată ca avioanele din *King Kong,* am remarcat eu.

— Alea erau *biplane,* Kasia, a spus Pietrik. Curtiss Helldivers. Astea sunt bombardiere *germane.*

— Poate sunt poloneze.

— Nu sunt poloneze. Poţi să-ţi dai seama după crucile albe de sub aripi.

— Au bombe? a întrebat Nadia, mai degrabă intrigată decât înfricoşată.

Ei nu îi era niciodată frică.

— Au distrus deja aeroportul, a spus Pietrik. Ce altceva mai pot bombarda? Nu avem depozite de muniţie.

Avioanele s-au rotit deasupra oraşului şi apoi s-au îndreptat spre vest, unul în spatele altuia. Primul a coborât în picaj cu un zgomot strident îngrozitor şi a lansat o bombă în mijlocul oraşului, exact acolo unde se întindea Krakowskie Przedmiescie, strada noastră principală, cu cele mai frumoase clădiri ale oraşului.

Pietrik s-a ridicat în picioare.

— Jezu Chryste, nu!

Un bufnet imens a zguduit pământul şi dâre de fum negre şi cenuşii s-au ridicat din locul unde căzuse bomba. Avioanele s-au rotit din nou deasupra oraşului şi de data asta şi-au lăsat bombele să cadă lângă Curtea de Justiţie, primăria noastră. Sora mea Zuzanna, proaspăt doctoriţă, lucra ca voluntară uneori la clinica de acolo. Şi mama? Te rog, Doamne, du-mă direct în rai dacă se întâmplă ceva cu mama, mi-am spus eu. Oare Papa era la poştă?

Avioanele s-au învârtit din nou şi apoi au zburat către noi. Neam aruncat în iarbă când au trecut iar pe deasupra noastră, cu Pietrik peste Nadia şi mine, atât de aproape, că-i simţeam inima bătându-i prin cămaşa lipită de spatele meu.

Două avioane s-au rotit şi s-au întors, ca şi cum uitaseră ceva.

— Trebuie să... a început Pietrik, dar înainte să ne putem mişca, ambele avioane au coborât în picaj şi au zburat aproape de pământ, deasupra câmpiei pe care ne aflam.

O clipă mai târziu, am auzit mitralierele. Trăgeau în

lăptărese. Unele gloanţe loveau câmpul şi trimiteau în aer nori de praf, dar altele au lovit femeile, trântindu-le la pământ şi răsturnând laptele în iarbă. O vacă a mugit când a căzut, în răpăitul gloanţelor ce străpungeau doniţele de metal.

Refugiaţii din câmp şi-au aruncat cartofii şi s-au împrăştiat, dar gloanţele i-au găsit pe unii dintre ei pe când fugeau. M-am lipit de pământ când ultimele două avioane au trecut înapoi pe deasupra noastră, lăsând în urmă câmpia presărată cu trupuri de bărbaţi şi femei, vaci. Vacile care încă mai puteau fugi umblau de colo colo înnebunite.

Am luat-o la fugă în josul dealului, cu Nadia şi Pietrik în urma mea, prin pădure, pe potecile acoperite cu ace de pin, către casă. Erau părinţii mei răniţi? Zuzanna? Cu doar două ambulanţe existente, avea să lucreze toată noaptea.

Am încetinit pasul la câmpul de cartofi, căci era imposibil să nu privim într-acolo. Am trecut chiar pe lângă o femeie de vârsta Zuzannei, cu cartofii răspândiţi în jurul ei. Zăcea pe spate, de-a curmezişul şirurilor de ţărână săpată, cu mâna stângă peste piept, cu umărul scăldat în sânge, cu faţa stropită şi ea. O fată a îngenuncheat lângă femeie.

— Soră, a spus fata, luând-o de mână, trebuie să te ridici!

— Apasă rana cu ambele mâini, i-am spus, dar ea doar s-a uitat la mine.

O femeie îmbrăcată într-un halat de bumbac s-a apropiat şi a îngenuncheat lângă ele. A scos o bucată de cauciuc galben din geanta ei neagră de doctor.

Nadia m-a tras deoparte.

— Vino! Avioanele se pot întoarce.

În oraş, oamenii alergau peste tot, plângând şi ţipând unii la alţii, părăsindu-şi casele pe bicicletă sau cal, în camionetă sau căruţă ori pe jos.

Când ne-am apropiat de strada mea, Pietrik a luat-o pe Nadia de mână.

— Tu ai ajuns aproape acasă, Kasia. O s-o duc pe Nadia.

— Şi eu? am strigat după ei, dar deja se îndepărtau, coborând pe strada pietruită către apartamentul mamei

Nadiei.

Pietrik alesese.

M-am îndreptat către tunel, care trecea pe sub vechea Poartă a Cracoviei, un turn înalt de cărămidă cu o turlă în formă de clopot, punctul meu de reper preferat din Lublin, cândva singura intrare în oraş. Bombele îl crăpaseră pe o parte, dar încă stătea în picioare.

Profesoara mea de matematică, doamna Mikelsky, şi soţul ei, care locuiau în apropierea mea, au trecut pe lângă mine pe biciclete, îndreptându-se în direcţia opusă. Doamna Mikelsky, însărcinată în ultimele luni, s-a întors spre mine.

— Mama ta te caută disperată, Kasia, a spus.

— Unde vă duceţi? am strigat după ei.

— La sora mea, a strigat domnul Mikelsky înapoi.

— Du-te acasă la mama ta! a strigat şi doamna Mikelsky peste umăr.

Au mers mai departe, dispărând în mulţime, iar eu mi-am continuat drumul spre casă.

Te rog, Doamne, fă să nu fie rănită Matka.

Odată ajunsă în faţa blocului nostru, fiecare celulă din corpul meu a vibrat de uşurarea de a vedea clădirea roz stând încă în picioare. Casa de peste drum nu fusese la fel de norocoasă. Era rasă la pământ într-un morman de moloz, doar o grămadă de beton, tencuială şi paturi de fier contorsionate zăcând în drum. Am sărit peste toate şi, pe când mă apropiam, am văzut una din perdelele Matkăi fluturând uşor în vânt. Abia atunci mi-am dat seama că fiecare dintre ferestrele noastre fusese spartă de suflul bombelor, cu tot cu hârtia de camuflaj.

Nu era nevoie să iau cheia apartamentului din spatele cărămizii care se putea scoate, căci uşa era larg deschisă. Le-am găsit pe Matka şi pe Zuzanna în bucătărie, lângă masa de desenat a Matkăi, adunând pensulele căzute şi răspândite pe podea, iar în aer se simţea miros de terebentină. Psina, găina noastră, se ţinea după ele. Slavă Domnului că Psina nu fusese rănită, căci era mai degrabă ca un câine al familiei decât ca o găină.

— *Unde* ai fost? a spus Matka, iar faţa îi era la fel de albă ca hârtia de desen din mâna ei.

— Sus, la Poiana Căprioarelor, am răspuns. Pietrik a venit cu ide...

Zuzanna s-a ridicat în picioare, ţinând în mână o ceaşcă în care erau o grămadă de cioburi de sticlă, iar halatul ei alb de doctor era gri de la cenuşă. Avusese nevoie de şase ani lungi ca să câştige halatul ăla. Valiza ei era lângă uşă. Fără îndoială, când căzuseră bombele, îşi strângea lucrurile ca să se ducă să locuiască în spital în timpul rezidenţei ei la pediatrie.

— Cum ai putut să fii atât de proastă? a spus Zuzanna.

— Unde e Papa? am întrebat când cele două au venit la mine ca să îmi cureţe părul de bucăţile de moloz.

— A ieşit, a început Matka.

Zuzanna a apucat-o pe Matka de umeri.

— Spune-i, Matka.

— S-a dus să te caute pe tine, a spus Matka, gata să izbucnească în plâns.

— Probabil că e la poştă, a spus Zuzanna. O să mă duc să-l caut.

— Nu te duce, am spus eu. Şi dacă avioanele vin din nou?

Un fior electric de teamă mi-a străpuns pieptul. Bietele femei, acelea zăcând în câmp.

— Plec, a spus Zuzanna. O să mă întorc.

— Lasă-mă să vin şi eu, am rugat-o. O să aibă nevoie de mine la clinică.

— De ce faci lucruri aşa de prosteşti? Papa a plecat din cauza ta, a spus Zuzanna, apoi şi-a tras pe ea puloverul şi s-a îndreptat către uşă. Nu au nevoie de tine la clinică. Oricum, tot ce faci e să înfăşori bandaje. Stai aici!

— Nu pleca, a spus Matka, dar Zuzanna s-a repezit afară, întotdeauna puternică, la fel ca Papa.

Matka s-a dus la fereastră şi s-a aplecat ca să adune cioburile, dar a renunţat, pentru că mâinile îi tremurau atât de tare, şi a venit înapoi la mine. M-a mângâiat pe păr, m-a sărutat pe frunte şi pe urmă m-a luat în braţe şi m-a ţinut strâns, murmurâ*nd la cikocham* iar şi iar, ca o placă stricată.

Te iubesc.

În acea noapte, eu şi Matka am dormit în patul ei,

amândouă iepureşte, aşteptând ca Papa şi Zuzanna să ajungă acasă. Psina, mai mult câine decât pasăre, a dormit la picioarele patului, cu capul băgat sub o aripă pufoasă. S-a trezit cu un cârâit când Papa chiar a venit acasă, cu mult înainte să se lumineze de ziuă. A rămas în pragul uşii de la dormitor, cu haina lui de tweed prăfuită de cenuşă. Papa avea întotdeauna o faţă tristă, precum cea a unui ogar. Chiar şi în pozele lui de când era bebeluş, cutele şi pliurile pielii îi atârnau. Dar în acea noapte lumina din bucătărie arunca o umbră pe chipul lui, făcându-l să pară şi mai trist.

Matka s-a ridicat în capul oaselor în pat.

— Ade? a întrebat. A aruncat deoparte pătura şi a alergat la el, iar siluetele lor se profilau întunecate în lumina din bucătărie. Unde-i Zuzanna?

— N-am văzut-o, a răspuns Papa. Când n-am reuşit să o găsesc pe Kasia, m-am dus la poştă şi mi-am scos dosarele ca să le ard. Informaţii pe care o să le vrea nemţii. Nume şi adrese. Liste militare. Au ocupat poşta din Varşovia şi au tăiat linia telegrafică, aşa că noi urmăm.

— Ce s-a întâmplat cu personalul? a întrebat Matka.

Papa a aruncat o privire în direcţia mea şi nu a răspuns.

— Cel mai probabil, trupele germane o să ajungă aici într-o săptămână. Mai mult ca sigur că aici o să vină întâi.

— Aici?

Matka şi-a strâns capotul în jurul gâtului.

— Ca să mă caute. Pot să le fiu de folos. Papa a zâmbit, dar ochii i-au rămas întunecaţi. O să vrea să folosească poşta pentru comunicaţiile lor.

Nimeni nu cunoştea poşta mai bine ca Papa. Fusese şeful ei de când îmi aduceam aminte. Ştia nişte secrete? Papa era patriot. Mai degrabă ar fi murit decât să le spună ceva.

— De unde ştiu ei unde locuim?

Papa s-a uitat la Matka de parcă era un copil.

— Ei plănuiesc asta de mulţi ani, Halina. Dacă mă iau, să sperăm că o să aibă nevoie de mine suficient de mult cât să mă ţină în viaţă.

Aşteaptă două zile. Dacă n-ai nicio veste de la mine, ia fetele şi plecaţi în sud.

— Britanicii o să ne ajute, a spus Matka. Francezii.

— Nimeni nu *vine,* iubito. Primarul pleacă şi ia cu el poliţia şi brigada de pompieri. Deocamdată trebuie să ascundem tot ce putem. Papa a scos cutia cu bijuterii a Matkăi din dulap şi a aruncat-o pe pat. Mai întâi, spală şi şterge toate cutiile de metal pe care le găseşti. Trebuie să îngropăm tot ce e de valoare.

— Dar nu am făcut nimic rău, Ade. Germanii sunt oameni educaţi. Hitler i-a vrăjit cumva.

Mama Matkăi fusese nemţoaică sadea, tatăl ei, pe jumătate polonez. Chiar şi când se trezea din somn era frumoasă. Blândă, dar nu fragilă, o blondă naturală.

Papa a apucat-o de braţ.

— Oamenii tăi educaţi vor să plecăm ca să vină în locul nostru. Nu înţelegi?

Papa a început să umble prin apartament, adunând cele mai preţioase lucruri ale noastre într-o cutie de metal cu capac prins în balamale: atestatul de infirmieră al Matkăi, certificatul lor de căsătorie, un inel cu un rubin mic moştenit de Matka şi un plic cu poze de familie.

— Ia sacul cu mei. Îl îngropăm şi pe el.

Matka a tras sacul de pânză de sub chiuvetă.

— Probabil că o să caute din casă în casă soldaţi polonezi care se ascund, a spus Papa, păstrându-şi vocea joasă. Au transmis la radio reguli noi. Polonia nu mai există ca ţară. Nu se va mai vorbi poloneza. Toate şcolile vor fi închise. Va fi interzis să ieşim din casă după o anumită oră. Ca să încalci aceste reguli ai nevoie de un permis roz, şi nu avem voie să deţinem arme ori ghete de schi sau mâncare peste raţia noastră de alimente. Deţinerea lor în secret se pedepseşte cu... Papa s-a uitat din nou la mine şi s-a oprit. Probabil că o să ia pur şi simplu tot ce vor, a încheiat el.

Papa şi-a scos vechiul revolver de argint din sertarul dulapului. Matka s-a dat înapoi, departe de el.

— Îngroapă-l, Ade, a spus ea cu ochii mari.

— Poate o să avem nevoie de el, a răspuns Papa.

Matka s-a întors cu spatele la el.

— O armă nu aduce nimic bun, a murmurat ea.

Papa a ezitat, apoi a pus arma în cutie.

— Îngroapă-ţi uniforma de cercetaşă, Kasia. Naziştii iau în vizor cercetaşii – au împuşcat un grup de băieţi

cercetaşi în Gdańsk.

Un fior rece m-a străbătut. Ştiam că nu trebuie să-l contrazic pe papa şi mi-am aşezat cele mai preţioase bunuri în cutii de metal:

fularul de lână pe care l-a purtat o dată Pietrik şi care încă mai avea mirosul lui, noua rochie de catifea reiată roşie pe care mi-o cususe Matka, cămaşa de uniformă şi basmaua de la cercetaşe, inclusiv o poză cu mine şi Nadia călare pe o vacă. Matka a înfăşurat unul din seturile ei de pensule cu păr de samur Kolinsky, care fuseseră ale mamei ei, şi l-a băgat într-una din cutii. Papa a topit ceară la marginile capacului.

În acea noapte, doar stelele luminau grădina noastră din spate, o fâşie de pământ înconjurată de câteva scânduri susţinute doar de buruienile din jurul lor.

Papa a pus un picior pe lama ruginită a lopeţii ca să o înfigă în pământ. Lama a tăiat solul întărit ca şi cum ar fi intrat într-un tort, şi el a săpat o groapă adâncă, la fel ca mormântul proaspăt al unui bebeluş.

Aproape terminaserăm, dar chiar şi în întunericul aproape deplin mi-am dat seama că Matka îşi păstrase pe mână inelul de logodnă, cel pe care mama ei i-l dăduse când Papa era prea sărac pentru a-i cumpăra el unul. Inelul era ca o floare minunată, cu un diamant mare în centru, înconjurat de petale de safir de un albastru-intens. Sclipea ca un licurici agitat când Matka mişca mâna în întuneric. „Diamantul are o tăietură tip Pernuţă – din anii 1700, când şlefuiau pietrele în aşa fel încât să reacţioneze la lumina lumânărilor”, spunea Matka atunci când oamenii îl admirau. Şi într-adevăr, reacţiona, scânteind, aproape viu.

— Şi inelul tău? a întrebat Papa.

Licuriciul a zburat în spatele ei, ascunzându-se.

— Ăla nu, a răspuns Matka.

Când eram mici şi traversam strada, eu şi Zuzanna întotdeauna ne certam care să o ia pe Matka de mâna cu inelul. Mâna cea frumoasă.

— Nu am îngropat destule? am întrebat eu. O să fim prinşi aici.

Stând acolo şi certându-ne în întuneric, nu făceam decât

să atragem atenţia asupra noastră.

— Cum vrei tu, Halina, a spus Papa.

A aruncat lopeţi de pământ în groapă ca să ascundă comorile noastre. Am împins şi eu, la rândul meu, pământ cu mâinile, ca să meargă lucrurile mai repede, iar Papa l-a tasat şi l-a netezit. Apoi a numărat paşii până la casă, ca să ţină minte unde ne-am îngropat comoara.

Doisprezece paşi până la uşă.

În cele din urmă, Zuzanna a venit acasă, cu poveşti groaznice despre cum doctorii şi infirmierele au lucrat toată noaptea pentru a salva răniţii. Se spunea că sub grămezile de moloz erau încă mulţi oameni în viaţă, prinşi acolo. Trăiam cu spaima că o să-i auzim pe nemţi la uşa noastră, stăteam cu urechea lipită de radio, sperând la veşti bune, dar primind doar veşti proaste. Polonia se apăra, suferind mari pierderi, dar în final nu a putut să facă faţă diviziilor blindate şi forţei aeriene moderne ale Germaniei.

Când m-am trezit în dimineaţa zilei de duminică, 17 septembrie.

Matka îi spunea lui Papa ce auzise la radio. Şi ruşii atacaseră Polonia, dinspre est. Oare toate ţările aveau să ne atace?

Mi-am găsit părinţii în bucătărie, uitându-se pe fereastra dinspre stradă. Era o dimineaţă răcoroasă de toamnă, şi o briză uşoară pătrundea prin perdelele Matkăi. M-am apropiat de fereastră şi am văzut nişte bărbaţi evrei în costume negre curăţând molozul din faţa casei noastre.

Matka m-a cuprins în braţe şi, odată drumul curăţat, am privit o paradă a soldaţilor germani, care se scurgeau ca nişte chiriaşi noi într-o pensiune, cu munţii lor de bagaje. Întâi au venit camioanele, apoi soldaţii pe jos, apoi mai mulţi soldaţi stând în picioare, drepţi şi plini de ei, în tancurile lor. Bine cel puţin că Zuzanna nu vedea imaginea asta deprimantă, căci era deja la spital în acea dimineaţă.

Matka a încălzit apa pentru ceaiul lui Papa, în vreme ce el privea defilarea. M-am străduit să fac în aşa fel încât să rămânem cu toţii tăcuţi. Poate că, dacă nu făceam zgomot, n-aveau să ne deranjeze? Ca să mă liniştesc, am început să număr păsările brodate pe perdelele Matkăi. O ciocârlie.

Două rândunele. O coţofană. Nu era oare coţofana un semn de moarte iminentă? Huruitul unui camion a devenit mai puternic.

Am răsuflat adânc ca să domolesc panica din mine. Ce ne aştepta?

— *Afară, afară!* a strigat un bărbat.

Zgomotul îngrozitor de bocanci cu ţinte pe pietrele de pavaj. Erau foarte mulţi.

— Stai departe de fereastră, Kasia, a spus Papa, trăgându-se şi el în spate.

A spus-o într-un fel atât de neaşteptat, încât am ştiut că era speriat.

— Ar trebui să ne ascundem? a şoptit Matka.

Şi-a răsucit inelul pe deget şi şi-a strâns pumnul, ascunzând pietrele în palmă.

Tata s-a îndreptat către uşă, iar eu am început să mă rog. Am auzit multe ţipete şi ordine, apoi camionul s-a îndepărtat.

— Cred că pleacă, i-am şoptit eu Matkăi.

Am tresărit când s-a auzit o bătaie în uşa noastră şi apoi o voce de bărbat:

— *Deschideţi!*

Matka a încremenit, iar Papa a deschis uşa.

— Adalbert Kuzmerick? a întrebat un SS-ist, care a intrat cu paşi mari, arogant şi plin de el.

Era cu două palme mai înalt decât Papa, atât de înalt, încât cascheta lui aproape a atins pragul de sus al uşii când a intrat. El şi aghiotantul lui erau îmbrăcaţi în uniformă completă de *Sonderdienst*[14], cu cizmele negre şi cascheta cu oribila emblemă cu craniul cu două găuri în locul ochilor. Când a trecut pe lângă mine, am simţit mirosul de gumă de mestecat cu cuişoare. Arăta şi foarte bine hrănit, şi-şi ţinea bărbia atât de sus, încât vedeam sângele prin bucăţica mică de hârtie lipită pe mărul lui Adam, unde se tăiase când se bărbierise. Chiar şi naziştii aveau sângele roşu.

---

[14] Serviciile speciale, formaţiuni paramilitare naziste create în Guvernoratul General în timpul ocupării Poloniei în al Doilea Război Mondial.

— Da, a răspuns Papa, cât a putut de calm.
— Director al comunicaţiilor la oficiul poştal?
Papa a încuviinţat din cap.
Alte două gărzi l-au apucat pe Papa de braţe şi l-au tras afară fără să aibă măcar vreme să întoarcă o privire spre noi. Am încercat să mă duc după el, dar bărbatul înalt mi-a barat drumul cu bastonul lui.
Matka a alergat la fereastră, cu o privire disperată.
— Unde îl duceţi? a întrebat.
Brusc, m-am simţit scăldată de un val îngheţat. Începuse să-mi fie greu să respir.
Un alt SS-ist, slăbănog şi mai scund decât primul, a păşit înăuntru cu un sac de pâine prins de-a curmezişul pieptului.
— Unde îşi ţine soţul tău hârtiile de la serviciu? a întrebat cel înalt.
— Nu aici, a răspuns Matka. Nu puteţi să-mi spuneţi unde îl duc?
Matka a rămas nemişcată, cu degetele strânse la piept, în vreme ce slăbănogul umbla prin casă, deschizând sertarele şi îngrămădind hârtiile pe care le găsea în sacul lui.
— Radio pe unde scurte? a întrebat cel înalt. Matka a clătinat din cap.
— Nu.
Am simţit că mă doare stomacul când l-am văzut pe slăbănog deschizând larg uşile dulapului nostru din bucătărie şi aruncând în sacul lui puţina mâncare pe care o aveam.
— Toate proviziile sunt proprietatea celui de-al Treilea Reich, a spus cel înalt. Veţi primi cartele.
O conservă de mazăre, doi cartofi şi o varză mică şi amărâtă au ajuns în sacul slăbănogului. Apoi a înşfăcat o pungă de hârtie rulată în care se aflau ultimele rămăşiţe de cafea ale Matkăi.
Ea a întins mâna.
— Oh, vă rog… putem păstra cafeaua? E tot ce mai avem. Bărbatul înalt s-a întors şi s-a uitat lung la Matka preţ de o clipă.
— Las-o, a spus, şi aghiotantul lui a aruncat punga pe

dulap. Bărbaţii au trecut prin cele trei mici dormitoare ale noastre şi au tras sertarele de la birouri, au aruncat şosete şi lenjerie pe podea.

— Arme? a întrebat cel înalt pe când celălalt căuta prin debarale. Altă mâncare?

— Nu, a răspuns Matka.

Era prima dată când o vedeam minţind. Bărbatul s-a apropiat de ea.

— Poate că ai auzit că, dacă ascunzi ceea ce este de drept al Reichului, se pedepseşte cu moartea.

— Înţeleg, a spus Matka. Dacă aş putea să-mi văd bărbatul. I-am urmat pe bărbaţi în grădina noastră din spate. Curtea, împrejmuită pe toate părţile de gard, părea dintr-odată mai mică cu toţi SS-iştii ăia acolo. Totul părea normal, dar pământul unde ne îngropaserăm lucrurile cu o săptămână în urmă era încă netezit. Se vedea atât de bine că era ceva îngropat acolo. Am numărat paşii gărzii când a intrat în curte. *Cinci... şase... şapte...* Oare vedeau cum îmi tremură genunchii?

Găina noastră, Psina, s-a apropiat de locul unde era îngropată comoara noastră şi a început să râcâie pământul lângă el, în căutare de insecte. Dumnezeule, lopata era acolo, rezemată de peretele din spate al casei, cu lama încă murdară de ţărână. Oare o să ne ducă la Castelul Lublin, sau pur şi simplu o să ne împuşte în curte şi o să ne lase acolo, să ne găsească Papa?

— Mă credeţi prost? a spus tipul înalt, îndreptându-se către locul acela.

Opt... nouă...

Respiraţia mi s-a oprit.

— Sigur că nu, a spus Matka.

— Ia lopata, i-a spus cel înalt aghiotantului său. Chiar credeai că o să scăpaţi nepedepsiţi?

— Nu, vă rog, a spus Matka. A strâns în mână medalionul cu Fecioara Maria pe care îl purta la gât pe un lanţ. De fapt, eu sunt din Osnabrück. Ştiţi unde e?

Cel înalt a luat lopata.

— Sigur că ştiu. Cine n-a fost la târgul de Crăciun de acolo? Te-ai înregistrat ca *Volksdeutsche?*

Volksdeutsche era termenul german pentru etnicii

germani care locuiau în alte ţări decât Germania. Naziştii îi forţau pe cetăţenii polonezi de origine germană ca Matka să se înregistreze ca *Volksdeutsche.* Odată înregistraţi, primeau mâncare în plus, slujbe mai bune şi proprietăţi confiscate de la evrei şi de la polonezi nongermani. Matka nu ar fi acceptat niciodată statutul de *Volksdeutsche,* deoarece însemna supunere faţă de Germania, dar asta o punea în primejdie, deoarece se împotrivea Reichului.

— Nu, dar sunt în mare parte germană. Tatăl meu era numai pe jumătate polonez.

Psina a zgâriat pământul în jurul locului neted şi a ciugulit ceva de acolo.

— Dacă ai fi germană, nu ai încălca regulile, nu-i aşa? Nu ai ascunde ceea ce se cuvine Reichului?

Matka l-a atins pe braţ.

— E greu să ne obişnuim cu toate lucrurile astea. Nu puteţi să înţelegeţi? Imaginaţi-vă propria voastră familie.

— Propria mea familie ar fi dat tot ce avea Reichului. SS-istul a luat lopata şi a continuat să meargă spre locul acela. *Zece... unsprezece...*

— Îmi pare îngrozitor de rău, a spus Matka, urmându-l. Bărbatul a ignorat-o şi a mai făcut un pas. *Doisprezece.*

Cât de mult avea să sape până să ajungă la cutie?

— Vă rog, mai daţi-ne o şansă, a spus Matka. Regulile sunt atât de noi.

Bărbatul s-a întors, s-a rezemat în lopată şi a cercetat-o lung pe Matka. A zâmbit şi i-am văzut clar dinţii, ca nişte mici tablete de gumă de mestecat.

S-a aplecat spre ea şi şi-a coborât vocea.

— Poate că ştii regula privind ora stingerii?

— Da, a spus Matka şi o cută mică i-a apărut între sprâncene. S-a mutat de pe un picior pe altul, târşâindu-şi pantofii.

— Asta e o regulă pe care o poţi încălca.

SS-istul a luat medalionul Matkăi între degetul său mare şi arătător şi l-a frecat, privind-o în tot acest timp.

— Ca să încalci regula asta, ai nevoie de un permis roz, a spus Matka.

— Le am aici, în buzunarul meu.

El a dat drumul medalionului şi şi-a pus mâna peste

piept.

— Nu înţeleg, a spus Matka.

— Ba cred că înţelegi.

— Vreţi să spuneţi că renunţaţi la asta dacă vin să vă vizitez?

— Dacă asta ai auzit.

— Germanii pe care îi cunosc eu sunt nişte oameni educaţi. Numi imaginez că aţi cere unei mame cu doi copii să facă asta.

Bărbatul şi-a lăsat capul într-o parte, şi-a muşcat buza şi a luat în mână lopata.

— Îmi pare rău că asta crezi.

— Aşteptaţi, a spus Matka.

Bărbatul a ridicat lopata în aer, deasupra capului.

— Doamne, nu! a strigat Matka.

A întins mâna către braţul lui, dar era prea târziu. Odată ce lopata a ajuns în aer, nu mai putea fi oprită.

Capitolul 3

HERTA ***1939***

La miezul nopţii, eu şi tata am mers şase cvartale de la apartamentul nostru situat la subsol către o parte mai frumoasă a oraşului Düsseldorf, către casele de piatră albă unde servitorii măturau străzile şi rupeau vârfurile muşcatelor aşezate în jardiniere la ferestre, ca să crească mai frumoase. Era sfârşitul lui septembrie, dar era cald încă. „Vremea Führerului”, aşa îi spuneau, căci îi îngăduia lui Hitler să aibă succes în campaniile sale. Cu siguranţă funcţionase în cazul Poloniei.

Am urcat scările care duceau la uşa dublă, cu filigran din fier forjat, vopsit în alb, peste sticla jivrată. Am apăsat pe butonul argintiu. Oare Katz era acasă? În spatele sticlei jivrate se vedea o lumină slabă, dar lămpile cu gaz aflate de-o parte şi de alta a uşii nu erau aprinse. Tata aştepta în stradă, în întuneric, cu braţele strânse în jurul mijlocului.

Aveam douăzeci şi cinci de ani în acel an în care simptomele tatii s-au agravat suficient de mult încât să-l caute pe vindecătorul său preferat al celor bolnavi, un evreu bătrân pe nume Katz. Nu aveam voie să-i numim pe evrei doctori. Se prefera termenul de „vindecători ai celor bolnavi”. Iar arienii nu aveau voie să-i viziteze pe doctorii non-arieni, dar tatăl meu rareori respecta regulile.

Soneria a răsunat undeva în adâncul casei. Nu mai intrasem niciodată în casa unui evreu şi nu eram nerăbdătoare să o fac, d*ar* tata a insistat să îl însoţesc. Îmi doream să rămân acolo cât mai puţin timp cu putinţă.

O lumină mai intensă a apărut în spatele geamului jivrat şi o siluetă întunecată s-a îndreptat către mine. Canatul din dreapta al uşii s-a deschis de-un deget şi l-am văzut pe un fost coleg de-al meu de la Şcoala de medicină, unul dintre mulţii studenţi evrei care nu mai erau bine-veniţi la universitate. Era îmbrăcat şi-şi băga cămaşa în pantaloni.

— Ce vrei la ora asta târzie? m-a întrebat.

În spatele lui, Katz cobora scările, cu paşi tăcuţi pe covorul gros, iar halatul lui de casă bleumarin lăsa în urmă o trenă. A ezitat, gârbovit ca un moş, cu ochii larg deschişi.

Aştepta Gestapoul?

Tata a urcat şontâc scările şi a venit lângă mine.

— Mă iertaţi, *Herr Doktor,* a spus, cu o mână pe canatul uşii. Îmi pare rău să vă deranjez, dar durerea e insuportabilă.

Odată ce Katz l-a recunoscut pe tata, a zâmbit şi ne-a poftit înăuntru. Când am trecut pe lângă fostul student la medicină, m-a privit cu ochii îngustaţi.

Katz ne-a condus în cabinetul lui de lucru, cu lambriuri, de trei ori mai mare decât tot apartamentul nostru, cu pereţii acoperiţi de rafturi cu cărţi legate în piele. Avea o scară în spirală, care ducea la un al doilea nivel, un balcon cu balustradă, unde se aflau alte rafturi cu cărţi. Katz a răsucit un buton în perete şi candelabrul de deasupra noastră, unde atârnau o mie de ţurţuri de cristal, s-a trezit la viaţă.

Katz l-a ajutat pe tata să se aşeze într-un fotoliu care arăta ca tronul unui rege. Mi-am trecut vârfurile degetelor de-a lungul braţului fotoliului, peste damascul roşu ţesut cu fir de aur, moale şi răcoros.

— Nu-i niciun deranj, a spus Katz. Citeam doar. Geanta mea, te rog, şi un pahar cu apă pentru *Herr* Oberheuser, a spus el peste umăr către fostul student la medicină.

Tânărul şi-a strâns buzele într-o linie şi a ieşit din cameră.

— De când vă doare aşa? a întrebat Katz.

Nu cunoscusem mulţi evrei, dar citisem multe relatări despre ei în manualele de şcoală şi în *Der Stürmer.* Lacomi şi dornici să deţină controlul. Monopolizând domeniile juridic şi medical. Dar Katz părea aproape fericit să îl vadă pe tata – lucru ciudat, de vreme ce îl deranjaserăm la o asemenea oră. Ăsta era un om fericit să-şi facă meseria.

— De la cină, a spus tata, cuprinzându-şi burta cu braţele.

La acea vreme aproape terminasem Şcoala de medicină şi aş fi putut să mă ocup eu de tata, dar el insistase să meargă la Katz.

În vreme ce Katz îl consulta, am cercetat camera. Şemineul de marmură, alb cu negru, pianul cu coadă. Cărţile de pe rafturi păreau unsuroase şi pline de praf,

fiecare valorând mai mult decât câştigam eu într-un an, feliind carnea pentru fripturi pentru *Onkel* Heinz la măcelăria lui, câteva ore pe zi. Fără îndoială, printre ele se afla şi un volum de Freud, îndelung folosit. Câteva lămpi erau răspândite prin încăpere, aruncând cercuri de lumină, deşi nimeni nu le folosea. Dacă Mutti ar fi văzut risipa asta.

Katz a pipăit cu degetele părţile laterale ale gâtului tatii. Când i-a întors mâna pentru a-i lua pulsul, lumina a căzut pe litera K, groasă, cusută cu fir argintiu pe mâneca halatului lui Katz.

— E posibil ca lucrul la fabrica Horschaft să cauzeze asta, i-a spus el tatii. Eu aş renunţa imediat să mai lucrez acolo.

Tata s-a cutremurat, cu faţa pământie.

— Dar nu putem trăi fără slujba aia.

— Atunci cel puţin lucraţi într-o zonă ventilată.

Fostul medicinist s-a întors cu un pahar de cristal plin cu apă şi la aşezat pe masă, lângă noi. Nu putea să i-l dea chiar el tatii? Nu ştia că tata era de partea lui. Dacă n-ar fi fost aşa de bolnav, tata ar fi ascuns o mulţime de asemenea oameni în dormitorul nostru din spatele casei.

Katz a scuturat o pastilă dintr-o sticluţă în palma tatii şi a zâmbit.

— Nu vă costă nimic.

Aşa procedau ei? Te făceau dependenţi de ei, pentru ca pe urmă să te taxeze mai mult? Manualele noastre prezentau diversele strategii pe care le foloseau evreii ca să submineze munca germanilor harnici. Puneau stăpânire pe lumea medicală. Profesorii mei spuneau că sunt zgârciţi cu rezultatele cercetărilor lor şi foarte rar îşi împărtăşeau descoperirile în afara cercurilor lor.

În timp ce tata îşi lua pastila, am trecut în revistă titlurile de pe rafturi: Chirurgie clinică. Etapele dezvoltării embrionului la oameni şi vertebrate. Rafturi întregi cu tomuri legate în piele verde cu titluri precum Atlasul bolilor ochiului extern şi Atlasul sifilisului şi al bolilor venerice.

— Îţi place să citeşti? m-a întrebat Katz.

— Herta termină curând şcoala de medicină, a spus tata.

Cursuri accelerate. E interesată de chirurgie.

Excelam la cele câteva cursuri de chirurgie pe care mi s-a îngăduit să le urmez, dar, fiind femeie, într-un regim de naţional-socialism, nu aveam voie să mă specializez în chirurgie.

— Ah, chirurgul, a spus Katz zâmbind. Regele doctorilor, sau cel puţin aşa cred chirurgii. A scos una dintre cărţile verzi de pe raft. *Atlas de chirurgie generală.* L-ai citit? m-a întrebat.

Nu am spus nimic atunci când a împins cartea spre mine. Se părea că unii dintre evrei nu erau aşa de zgârciţi.

— După ce înveţi tot ce e aici, adu-o înapoi şi o să-ţi dau alta, a spus.

Nu am atins-o. Ce-ar spune lumea, să mă vadă luând cartea unui evreu?

— Sunteţi foarte generos, *Herr Doktor,* a spus tata.

— Insist, a spus Katz, întinzându-mi cartea.

Părea grea, cu coperta din piele moale, cu titlul scris în relief, auriu. Puteam să împrumut aşa ceva? O voiam. Nu atât s-o citesc.

Aveam manuale. Urâte, luate de la anticariat, cu notiţele altora mâzgălite pe margine, cu firimituri de pâine la cotor. Cartea asta era un obiect frumos. Ar fi fost plăcut să fiu văzută cu ea, să intru în sala de curs şi să o pun pe bancă cu un gest nonşalant. Mutti avea să urle la tata pentru că m-a lăsat să o iau, dar chiar şi asta merita.

Am luat cartea de la Katz şi m-am întors cu spatele.

— A rămas mută de uimire, a spus tata. Şi citeşte repede. O s-o aducă înapoi curând.

Era o carte folositoare, în unele feluri mai detaliată decât manualele noastre de medicină. În mai puţin de o săptămână, am citit de la „Inflamarea şi repararea ţesutului” până la sfârşitul capitolului „Cancerul sistemului limfatic”. Textul şi planşele colorate ofereau o înţelegere mai bună a bolii tatălui meu. Epiteliom. Sarcom. Radioterapie.

După ce am terminat şi ultimul capitol din cartea lui Katz, „Amputări şi proteze”, şi am exersat două noduri chirurgicale descrise acolo, m-am dus până la casa evreului ca să duc cartea înapoi, sperând să primesc alta.

Când am ajuns, uşa de la intrare era larg deschisă şi SS-iştii cărau pe trotuar cutii de carton cu cărţi, geanta neagră de doctor a lui Katz şi un cărucior de copil, din răchită albă, cu roţile învârtindu-se în aer. Cineva zdrăngănea o melodie populară germană pe pianul lui Katz.

Am strâns cartea la piept şi m-am întors acasă. Katz nu avea să mai vină să mi-o ceară. Toată lumea ştia de arestările astea. De cele mai multe ori aveau loc noaptea. Era trist să vezi lucrurile cuiva luate în felul ăsta, dar evreii fuseseră avertizaţi. Cunoşteau cerinţele Führerului. Era o situaţie neplăcută, dar nu ceva nou, şi era pentru binele Germaniei.

Peste mai puţin de o săptămână, am văzut o nouă familie cu cinci fii şi o fiică intrând cu valize şi o colivie în acea casă.

Mama era mulţumită să lucreze în măcelăria fratelui ei Heinz, dincolo de pod în Oberkassel, un cartier mai bogat al oraşului, şi îmi obţinuse şi mie o slujbă acolo. Era un magazin mic, dar Heinz umplea fiecare centimetru pătrat cu carne. Atârna şunci şi coaste lungi de porc afară, de-a lungul faţadei magazinului, ca nişte şosete pe o frânghie de rufe, şi etala porci întregi cu picioarele desfăcute, cu burţile spintecate, după ce măruntaiele lucioase fuseseră scoase şi puse deoparte.

La început, m-am albit la această imagine, dar, fiind o studentă la medicină interesată de chirurgie, am ajuns încet-încet să văd frumuseţe în locurile cele mai improbabile. Ivoriul surprinzător al unei cutii toracice desfăcute. Capul retezat al unui viţel, părând că doarme liniştit, cu genele dese negre pe blana umedă.

„Folosesc cu pricepere fiecare parte a unui animal”, spunea adesea Heinz. „Totul în afară de guiţat”. Fierbea toată ziua bucăţi de porc pe sobă, până când ferestrele se abureau şi prăvălia căpăta mirosul ăla deopotrivă putred şi dulce pe care numai o măcelărie îl poate avea.

Cum mulţi evrei părăseau oraşul, am devenit una dintre puţinele prăvălii cu carne de calitate rămase, şi afacerile mergeau tot mai bine în fiecare zi. Într-o după-amiază, Heinz le-a dat veşti bune clientelor sale, aşezate pe două

rânduri la coada care se întindea până la tejghea.

— Trebuie să vă duceţi până la *Platz,* doamnelor. Vând tot ce e în depozite. Am auzit că *Frau* Brandt şi-a găsit o blană de samur cu căptuşeală de mătase. Hai, grăbiţi-vă!

Nimeni nu a spus că vindeau lucruri luate de la evrei, dar ştiam asta cu toţii.

— Ce îngrozitor că au luat aşa lucrurile oamenilor, a spus *Tante* Ilsa, soţia lui Heinz, care evita cât putea prăvălia.

Când a venit totuşi, mi-a adus un borcan cu gemul ei de căpşune, pe care îl lăudasem odată. Ilsa şi-a păstrat paltonul bine strâns pe ea, deşi era vară, şi a stat doar două minute.

— E un păcat să scotoceşti prin lucrurile cuiva ca şi cum ar fi mort.

Tante Ilsa plătea cea mai mare parte din costurile Facultăţii mele de Medicină. O femeie de treabă, care semăna cu o lăcustă, înaltă şi blândă, cu un cap mult prea mic pentru trupul ei, primise moştenire de la mama ei o mulţime de bani şi îi folosea cu zgârcenie, indiferent cât scandal făcea *Onkel* Heinz.

Heinz a zâmbit şi ochii lui porceşti au dispărut în cutele feţei grase.

— Oh, nu-ţi face griji, Ilsa! Probabil că deja *sunt* morţi, a zis.

Clientele şi-au întors privirile, dar eu ştiam că are dreptate. Dacă

Ilsa nu avea grijă, propriile ei bunuri de valoare aveau să ajungă acolo alături de cele ale evreilor. Crucea de aur de la gâtul ei nu o putea apăra. Ştia Ilsa ce făcea Heinz în camera frigorifică? Poate într-un fel instinctiv, aşa cum un viţel devine neliniştit în ziua tăierii lui.

— Ai plâns când s-a închis prăvălia evreului Krystel, Ilsa. Propria mea soţie, prietena evreilor, cumpărând de la concurenţă. Asta e loialitate, *nicht?*

— Are găinuşele alea care-mi plac.

— *Avea,* Ilsa. Dacă se află asta, n-o să-mi ajute deloc afacerea. Curând o să fii pe *Pranger-Liste.*

Eu am tăcut, dar deja văzusem numele lui *Tante* Ilsa pe *Prangerliste,* lista publică a femeilor germane care îşi

făceau cumpărăturile la prăvăliile evreilor, afişată peste tot în oraş, cu o dungă neagră tăind-o de-a curmezişul.

— N-o vezi pe nevasta lui Krystel *aici,* a spus Heinz. Slavă Domnului! Şi s-a terminat şi cu *Frau* Zates. Vrea o varză, dar nu plăteşte decât pentru o jumătate. Cine cumpără jumătate de varză? Eu o tai, şi cine cumpără cealaltă jumătate? Nimeni, asta e.

— De ce să cumpere o varză întreagă când are nevoie doar de o jumătate? a întrebat Ilsa.

— Mein Gott, o face dinadins. Nu vezi?

— Ia-ţi degetul mare de pe cântar, Heinz, sau n-o să mai ai *niciun* client.

Eu şi Mutti i-am lăsat pe Heinz şi pe Ilse să se ciondănească şi ne-am dus în *Platz,* la vânzări. Rareori avea Mutti timp să meargă la cumpărături, căci se scula în fiecare zi la cinci şi jumătate ca să cârpească hainele înainte să facă curat în mai multe case sau să lucreze în măcelărie. Mulţumită miracolului economic al Führerului, lucra mai puţine ore după-amiaza, dar tot părea frântă la sfârşitul zilei. M-a luat de mână când am traversat strada şi i-am simţit pielea aspră. Nici nu mă puteam uita la mâinile ei chinuite, roşii şi jupuite de la spălatul toaletelor şi al vaselor. Oricâtă cremă cu lanolină folosea, nu le putea vindeca.

Oamenii se adunau în piaţă să se uite cum soldaţii Wehrmachtului aruncau obiecte de gospodărie în grămezi mari şi înşirau pe mese obiecte mai delicate. Am simţit cum mi se accelerează pulsul când m-am apropiat de grămezi, sortate pe utilitate şi sex. Pantofi şi genţi. Cutii cu gablonzuri. Haine şi rochii. Nu toate dintre cele mai elegante, dar, scotocind puţin, puteai găsi cele mai bune mărci la preţuri de nimic. Asta a bine dispus-o pe Mutti şi a început să adune o grămadă pentru noi.

— Uite, Chanel, am spus, arătându-i o pălărie roşie.

— Fără pălării, a spus Mutti. Vrei păduchi? Şi de ce să-ţi acoperi părul, cea mai frumoasă trăsătură a ta?

Am aruncat pălăria la loc în grămadă, mulţumită de compliment. Deşi părul meu până la umeri nu era de un blond-alb, mulţi l-ar fi considerat un blond ca mierea în lumina potrivită, ceea ce era bine, căci orice fată germană

voia să aibă părul blond, iar folosirea perhidrolului nu era recomandată.

Am trecut pe lângă o grămadă de pânze şi tablouri înrămate. Deasupra se vedea un tablou cu doi bărbaţi care se îmbrăţişau, cu pânza străpunsă de o suliţă de la statuia de dedesubt.

— Dumnezeule, artă evreiască, a remarcat Mutti. Nu pot să atârne doar un calendar pe perete, aşa cum facem noi?

În drumul lui spre casă de la farmacie, tata ni s-a alăturat acolo, lângă grămezile de lucruri. Ridurile de pe faţa lui păreau mai adânci în acea zi. Petrecuse o noapte grea pe canapea.

Am luat de jos un album şi l-am răsfoit, am văzut fotografii alb-negru din vacanţa pe plajă a cuiva.

— Asta e o ruşine, a spus tata. Voi vă consideraţi creştine?

Bineînţeles că nu era de acord. Atunci de ce s-a oprit să stea de vorbă cu noi? Am aruncat albumul în grămada noastră de lucruri.

— Anton, nu poţi să te relaxezi puţin? a spus Mutti.

De sub o grămadă de pânze înrămate, am tras un tablou, unul cu două vaci care păşteau. Era foarte reuşit, poate chiar o capodoperă. Artă germană tradiţională. Exact ceea ce Ministerul Propagandei considera potrivit şi ceva ce orice femeie educată ar trebui să aibă.

— Ce crezi, Mutti?

Mutti a arătat către vaci şi a râs.

— Oh, asta eşti tu, *Kleine Kuh.*

Kleine Kuh era numele de alint al lui Mutti pentru mine. Viţică. Atunci când era mică, avusese o vacă maro de care îi aminteam. De mult nu mă mai deranja că nu eram la fel de graţioasă şi de blondă ca mama mea, dar numele tot mă supăra.

— Nu-i mai spune aşa Hertei, a zis tata. Nicio fată n-ar trebui numită vacă.

Era bine să am sprijinul tatii, chiar dacă el încălca regulile, ascultând posturi de radio străine şi citind toate ziarele străine pe care le putea găsi. Am luat cele două tablouri şi le-am pus în grămada noastră.

— Unde au plecat proprietarii tuturor lucrurilor ăstora?

am întrebat eu, deşi aveam o idee în general.

— La KZ[15], bănuiesc, a spus Mutti. Nu e decât vina lor. Ar fi putut să se dea deoparte. Să se ducă în Anglia. Nu muncesc; asta e problema.

— Evreii au slujbe, a spus tata.

— *Ja,* sigur că *au,* dar ce slujbe? Avocaţi? Asta nu e de fapt muncă. Sunt proprietarii fabricilor, dar fac *ei* munca? Nu. Mi-aş lua mai degrabă zece slujbe decât să muncesc pentru ei. Mutti a tras din grămadă un halat de casă şi l-a ridicat, arătându-i-l tatii. Ăsta ţi-ar fi bun, Anton?

Eu şi tata nici nu trebuia să vedem acel K argintiu de pe mânecă pentru a şti cine fusese proprietarul lui.

— Nu, mulţumesc, a spus el, şi Mutti s-a îndepărtat, cercetând grămezile.

— Eşti sigur, tată? Am luat de jos halatul şi i l-am întins. E drăguţ.

El a făcut un pas în spate.

— Ce s-a întâmplat cu tine, Herta? Unde e fata mea sensibilă, întotdeauna gata să umple prima cutia milei pentru cei mai nevoiaşi? Katz a fost un om de la care ai fi avut ce învăţa.

— Nu m-am schimbat, am răspuns.

Era clar că nu mă mai sprijinea şi nici nu mă mai plăcea prea mult, dar chiar trebuia să o spună?

— Katz era plin de compasiune. Un doctor lipsit de iubire e ca un mecanic.

— Bineînţeles că şi eu am compasiune. Ştii cum e să poţi schimba viaţa cuiva doar cu mâinile astea?

— N-o să fii niciodată chirurg cu Hitler la putere. Nu înţelegi asta? Generaţia voastră e aşa de încăpăţânată.

Oricât de mult uram să recunosc asta, avea dreptate în privinţa chirurgiei. Fiind una dintre cele doar câteva femei din Şcoala de medicină, fusesem norocoasă să pot studia chiar şi dermatologia, ce să mai vorbim de chirurgie, şi primisem doar o pregătire de bază în chirurgie.

— Trebuie să ne sacrificăm cu toţii, dar Germania se schimbă datorită generaţiei mele. A ta ne-a lăsat în sărăcie.

---

[15] *Konzentrationslager,* lagăr de concentrare (în limba germană).

— Hitler o să ne bage pe toţi în mormânt, doar luând ce vrea.

— *Taci,* tată, am spus.

Cât de periculos era pentru el să răspundă astfel în public. El chiar spunea glume despre conducătorii partidului.

— Hitler este speranţa noastră, am continuat. Într-un timp atât de scurt a scăpat de cartierele sărace. Şi *trebuie* să ia. Germania nu poate prospera fără să aibă loc unde să se dezvolte. Nimeni nu va da pur şi simplu înapoi pământul pe care l-am pierdut.

Mulţi părinţi ajunseseră să se teamă să-şi înfrunte copiii de frică să nu îi denunţe, dar nu şi tatăl meu.

— Hitler omoară Germania ca să-şi satisfacă orgoliul.

— Războiul ăsta o să se încheie în câteva săptămâni, am spus eu. O să vezi.

El s-a întors cu spatele la mine, cu un gest de lehamite.

— Du-te direct acasă, tată, şi odihneşte-te înainte de cafeaua de după-amiază.

S-a îndepărtat, gata să fie şters de un tramvai care a trecut pe lângă el. Tata o să aibă nevoie să doarmă puţin. Cancerul mânca din trupul lui. Oare Katz l-ar fi ajutat să trăiască? Nu folosea la nimic să-mi pierd vremea cu asemenea gânduri. Mi-am făcut de lucru scotocind în grămadă după cărţi de medicină. Mutti a venit repede lângă mine.

— Am găsit săpun cu miros de trandafiri, şi un prăjitor de pâine, mi-a spus.

— Tu nu-ţi faci griji pentru tata, Mutti? O să fie denunţat. Simt asta.

Deşi amândoi părinţii mei erau produse ale sângelui german şi îşi puteau urmări strămoşii germani puri până în 1750, tatăl meu nu îşi putea ascunde lipsa de entuziasm pentru partid. Încă îşi mai punea steagul german tradiţional în dungi în fereastra de la stradă, alături de cel roşu de partid al lui Mutti, deşi Mutti întotdeauna îl muta pe al lui la o fereastră laterală. Nimeni nu-l observa în marea de steaguri cu zvastică atârnate la fiecare clădire, dar era doar o chestiune de timp până când cineva avea să-l denunţe.

— *Ja, feind hirt mitt,* Herta, a spus Mutti.

Duşmanul ascultă.

M-a tras mai aproape.

— Nu-ţi face griji pentru asta, *Kleine Kuh!* Concentrează-te asupra muncii!

— Am voie doar dermatologie.

Mutti şi-a apăsat degetele pe braţul meu.

— Încetează! Curând o să lucrezi cu cei mai buni şi mai deştepţi. Poţi să mergi până la capăt.

— Cineva trebuie să-l ţină în frâu pe tata.

Mutti s-a întors cu spatele la mine.

— Ce-o să spună lumea dacă o să avem lucrurile astea în casă? a spus ea, clătinând din cap către prăjitorul din mâna ei.

Am plătit pentru lucrurile pe care aleseserăm: prăjitorul de pâine, albumul, tablourile şi o etolă de nurcă, cu capetele cu ochi de sticlă cu tot, un obiect de lux pentru care Mutti era dispusă să rişte infestarea cu păduchi. Soldaţii au adăugat şi o diplomă de doctor înrămată, pe care Mutti a spus că o va folosi ca să-şi etaleze certificatul de sânge arian, şi nişte pantofi de sport din pânză pentru mine. Toate pentru doar zece mărci. Rareori aveam pâine pe care să o prăjim, iar Mutti nu-şi permitea să meargă nicăieri unde să poată purta o asemenea etolă, dar zâmbetul de pe chipul ei merita toată osteneala.

M-am bucurat să am pantofii aceia noi într-o excursie de mai multe zile în care mergeam ca însoţitoare săptămâna următoare la Camp Blüte, o tabără situată într-o pădure de pini, la o jumătate de zi de mers cu trenul, la nord de Düsseldorf. Era organizată de Societatea Credinţă şi Frumuseţe[16], care era afiliată la BDM, *Bund Deutscher Mädel,* sau Liga fetelor germane, aripa feminină a mişcării de tineret a Partidului Nazist. Societatea Credinţă şi Frumuseţe era doar pentru fetele mai mari, ca să le pregătească pentru a fi soţii şi mame. Această excursie avea ca scop tranziţia celor mai tinere în organizaţie, iar sarcina mea, în calitate de conducătoare de unitate, era să

[16] *BDM-Werk Glaube und Schönheit,* fondată în 1938, la care participarea era voluntară şi deschisă fetelor între 17 şi 21 de ani.

am grijă de fetele din baraca mea – o sarcină deloc uşoară.

Conducătorii de unităţi primeau sarcini zilnice, iar eu am fost trimisă la cabana artelor, o nepotrivire flagrantă, căci eu consideram pictarea unor acuarele de amator şi împletirea unor şnururi o pierdere totală de vreme. Plus că talentele mele deosebite se aflau în afara lumii artistice. Cu vasta mea pregătire medicală, ar fi trebuit să conduc clinica taberei, dar fiecare serveşte acolo unde e nevoie de el. Cel puţin cabana avea vedere spre lac, în care se reflectau nuanţele de roşu şi portocaliu ale copacilor din jurul lui.

Pippi, o altă fată repartizată să lucreze în cabana artelor, a venit acolo într-o după-amiază. O ştiam pe Pippi de când intraserăm amândouă în BDM şi, deşi era mai tânără cu câţiva ani decât mine, eram prietene bune, gata aproape să fim cele mai bune prietene, ceva ce toate celelalte fete păreau să aibă. Eu şi Pippi făcuserăm totul în BDM împreună. Ne câştigaserăm insignele şi şnurul de comandant. Purtaserăm cu rândul steagul la întâlniri. În tabără mâncam împreună şi chiar făceam împreună curat pe mese în cabana artelor.

— Hai să ne grăbim, am spus eu. Stă să plouă.

Pippi a luat foarfeca de pe masă şi a trântit-o cu zgomot în recipientele de metal de lângă perete. Se mişca îngrozitor de încet. A dat din cap către fereastră.

— Uite cine aşteaptă acolo, a spus.

La liziera pădurii stăteau doi băieţi, unul blond, celălalt brunet, lângă o barcă trasă pe uscat, cu un făgaş adânc în urma ei. I-am recunoscut, conducători de unitate din tabăra de băieţi învecinată, îmbrăcaţi în uniforma taberei, cămăşi şi pantaloni scurţi kaki.

Făceau parte din echipajul bărcii. Băieţi frumoşi, bineînţeles. În nicio tabără germană de tineret nu erau primiţi tineri de o valoare rasială scăzută, aşa că toată lumea era atrăgătoare, ceea ce garanta puritatea rasei. Nu fusese nevoie să ni se măsoare capetele şi nasurile cu şublere şi craniometre. Prezentaserăm cu toţii o istorie genetică pură.

Se jucau cu suporturile de rame ale bărcii, aruncând priviri înapoi către cabana artelor.

— Tu ştii ce vor băieţii ăia, Pippi.

Pippi şi-a privit faţa în oglinda agăţată deasupra chiuvetei. Lângă ea, pe un afiş prins în perete cu piuneze, scria: NU UITAŢI CĂ SUNTEŢI GERMANE! PĂSTRAŢI-VĂ SÂNGELE PUR!

— Şi ce dacă? Vreau doar să o încerc. E distractiv.

— Distractiv? Nu putem termina aici o cursă cu ştafete fără să vedem cupluri care se duc spre pădure.

Ce distracţie era într-o cursă dacă nimeni nu câştiga? În Camp Blüte, personalul era încurajat să pretindă că nu vede nimic atunci când tinerii arieni se cuplau. Dacă rezulta o sarcină, mama era trimisă într-o clinică-spa SS luxoasă, iar naşterea unui copil sănătos era sărbătorită, indiferent dacă mama era măritată sau nu. Toată această atenţie acordată copiilor era de înţeles, desigur, căci viitorul Germaniei depindea de popularea ţării noastre. Dar cum eu îmi pusesem în gând să devin doctor, nu-mi puteam permite o sarcină. Am luat o foarfecă dintr-un vas de metal şi am strecurat-o în buzunarul şortului meu kaki.

Ochii lui Pippi s-au deschis mari.

— Tu ai făcut-o vreodată? a întrebat ea pe un ton nonşalant.

— Doare, să ştii. Şi indiferent ce se spune, dacă rămâi însărcinată, o să fii dată afară din BDM şi trimisă la Wernigerode. În pustietate.

Pippi a scos din buzunarul pantalonilor ei scurţi un teanc de cărţi poştale. Erau vederi cu Die Mutter-hauser des Lebensborns[17], un castel impresionant. Una dintre imagini reprezenta o infirmieră care se ocupa de un coşuleţ plin de volane, pe o terasă mărginită de copaci, sub steagul SS.

— Se spune că e ca şi când ai fi în vacanţă – ai parte de tot ce e mai bun. Carne. Unt adevărat.

— Poate, dar tatăl nu este implicat. După ce copilul se naşte, e luat şi dat unor străini pentru a fi crescut.

— Tu respingi totul, Herta, a spus ea, făcându-şi vânt cu

[17] Maternitatea Lebensborn. *Lebensborn E. V.* era o asociaţie din Germania naţional-socialistă, patronată de stat şi administrată de SS, care avea ca scop accelerarea creării şi dezvoltării unei rase ariene perfecte şi dominante.

cărţile poştale.

După ce băieţii au terminat de aranjat barca, au rămas acolo, cu mâinile în buzunare. Eu am încercat să trag de timp, aşteptând să plece, dar în cele din urmă a trebuit să ieşim.

Una lângă alta, eu şi Pippi am pornit pe potecă spre baraca noastră. Ne-am întors şi am văzut că băieţii se luaseră după noi, grăbind pasul, iar Pippi şi-a muşcat buza într-un zâmbet.

— Grăbeşte-te, am spus, trăgând-o pe Pippi de braţ.

Băieţii prinseseră deja viteză, iar eu şi Pippi am luat-o către pădure. Eu am ieşit de pe potecă şi am luat-o prin tufişuri şi prin mărăciniş, în vreme ce Pippi, o alergătoare foarte bună, a rămas în urmă. În timp ce fugeam, am simţit cum mă înţeapă în picior vârful foarfecii. Oare de ce asta m-a făcut să mă simt ciudat de vie?

Am ocolit în fugă o baracă părăsită, aflată lângă un pârâu, şi m-am ghemuit pe malul plin de muşchi. Răsuflând greu, am scos foarfeca şi am pus-o lângă mine, apoi mi-am examinat rana de pe coapsă. Era o rană superficială, dar cursese o cantitate surprinzătoare de sânge. În ciuda zgomotului apei, i-am auzit pe băieţi înhăţând-o pe Pippi.

— Alergaţi aşa de repede, a spus ea râzând.

Cei trei au intrat în baracă şi eu am alungat gelozia pe care am simţit-o brusc. Cum ar fi să săruţi un băiat atât de arătos? Oare trebuia să îi spun supraveghetoarei mele dacă Pippi ceda?

— Ce bine săruţi, am auzit-o pe Pippi spunând.

Am auzit scârţâitul arcurilor de la pat, alte chicoteli ale lui Pippi şi apoi gemetele unuia dintre băieţi. Celălalt ce făcea? Stătea şi se uita?

Pippi a opus penibil de puţină rezistenţă, şi i-am auzit gâfâind zgomotos. Cum putea să facă aşa ceva?

— Nu poţi să rămâi cu hainele pe tine, a spus unul dintre băieţi.

— E aşa de murdar aici! a spus Pippi.

Stăteam acolo, ghemuită în tăcere, căci orice mişcare mi-ar fi trădat prezenţa. Pippi părea să se simtă bine, dar pe urmă s-a răzgândit.

— Nu, te rog, a spus ea. Trebuie să mă întorc.

— Nu e drept să ajungi până aici.

— Mă *doare,* a strigat ea. Herta!

Prietenii se ajută, dar o avertizasem. De ce nu mă ascultase? Lipsa asta de disciplină era o slăbiciune.

— Ajutor! a strigat Pippi. Vă rog, să mă ajute cineva.

Să mă duc în ajutorul ei nu putea decât să mă pună şi pe mine în primejdie, dar nu o puteam lăsa în situaţia aia. Am luat de jos foarfeca, rece şi grea, şi m-am furişat către treptele barăcii, în întunericul care se lăsase.

Uşa de plasă era trântită la pământ, scoasă din balamale, făcând vizibil interiorul barăcii. Înăuntru se aflau multe paturi ruginite, aşezate în picioare, iar Pippi stătea întinsă pe singurul aflat în poziţie orizontală. Patul se prăbuşise, cu pânza saltelei pătată şi ruptă. Unul dintre băieţi stătea peste Pippi, iar fundul lui, alb-albăstrui în camera întunecată, era neted şi tare pe când împingea ritmic, în vreme ce ea ţipa. Al doilea băiat, cel cu părul negru, stătea la căpătâiul patului şi o ţinea pe Pippi de umeri.

Am intrat în baracă, păşind peste găurile unde lipseau scânduri din podea.

— Opreşte-te, am spus.

Cel de-al doilea băiat s-a luminat la faţă când m-a văzut, sperând probabil să aibă şi el parte de o şansă. Am fluturat foarfeca, un argintiu stins în încăperea întunecată.

— Vorbeşte serios, a spus brunetul şi a dat drumul umerilor lui Pippi.

Blondul s-a împins în Pippi cu o nouă vigoare la gândul că ea s-ar putea retrage. M-am apropiat.

— Dă-te jos de pe ea, am spus.

— Hai să *mergem,* a spus brunetul.

Blondul s-a ridicat de pe Pippi, şi-a luat pantalonii scurţi de pe podea şi a plecat cu prietenul lui, ferindu-se amândoi de foarfeca mea. Pippi a rămas acolo pe saltea, plângând. Mi-am scos bandana de la gât şi am pus-o pe pat.

— Poţi să te ştergi cu asta, am zis.

Am lăsat-o acolo şi am ieşit ca să mă asigur că băieţii plecaseră.

Mulţumită că nu aveau să se mai întoarcă, m-am dus la pârâu. Am ridicat foarfeca, am prins o mână din părul meu

lung, l-am întins şi l-am tăiat. În acel moment, am simţit cum fiecare muşchi mi se relaxează şi am continuat, pipăind după fiecare şuviţă, până când tot părul meu era tuns scurt, mai scurt decât degetul meu mare. Mi-am aruncat părul în pârâu şi l-am privit cum pluteşte în aval, alunecând peste pietre, şi cum se pierde în întuneric.

Am ajutat-o pe Pippi să se întoarcă la baraca noastră. Printre multe lacrimi, mi-a mulţumit că am salvat-o şi a recunoscut că ar fi trebuit să-mi urmeze sfaturile. Mi-a promis să-mi scrie după ce ajunge acasă în Köln.

Părinţii lui Pippi au venit să o ia a doua zi, deloc fericiţi, dacă era să mă iau după atitudinea lor tăioasă. Am urmărit-o plecând, făcându-mi cu mâna prin fereastra din spate a maşinii părinţilor ei, singura mea prietenă care mă părăsea.

În tot restul şederii mele acolo, am ţinut foarfeca la îndemână, dar până la urmă părul pe care mi-l tunsesem singură a rezolvat problema şi băieţii m-au lăsat în pace. Când tabăra s-a încheiat, jumătate din fetele din baraca mea s-au dus acasă cu pumnii strânşi, sperând să fi rămas însărcinate, în vreme ce eu, din fericire, am părăsit tabăra fără niciun ovulfertilizat.

Capitolul 4

CAROLINE *1939*

După ce Hitler a invadat Polonia, vagile presimţiri rele s-au transformat într-o reală panică la fiecare consulat din New York, iar la biroul nostru s-a dezlănţuit iadul. Ca să înrăutăţească lucrurile, Washingtonul a înăsprit restricţiile legate de vize şi a devenit aproape imposibil să intri în Statele Unite din Europa. Franţa şi-a limitat şi ea vizele. În noiembrie, oamenii disperaţi să se afle în capul cozii înfruntau frigul şi petreceau noaptea sub cerul liber în saci de dormit sub fereastra biroului meu. Când deschideam dimineaţa, de multe ori coada de cetăţeni francezi disperaţi să ajungă acasă se lungea de la recepţia noastră până în hol.

Buna mea prietenă Betty Merchant a ales o zi cenuşie de la sfârşitul lui noiembrie ca să se oprească la consulat cu donaţia ei.

Am auzit-o sosind şi cerându-i Piei nişte ceai fierbinte, care nu avea să sosească niciodată. Betty şi-a croit drum în biroul meu, purtând un costum de stofă bucle indigo de la Schiaparelli şi o pălărie împodobită cu pene indigo şi stacojii, cu un ziar împăturit sub un braţ. Într-o mână avea un dar de nuntă vechi primit de la un cuplu din New Jersey, un copac cu bani înalt de aproape un metru, făcut din şaizeci de bancnote de o sută de dolari îndoite în mici evantaie de hârtie pe o bază de lemn. În cealaltă mână ţinea în echilibru un turn de cutii de pantofi băgate unele într-altele. Betty a aşezat copacul de bani pe sugativa mea.

— Am adus asta pentru bebeluşii tăi francezi. Cu ăsta ar trebui să cumperi ceva lapte la cutie.

Mă bucuram să o văd pe Betty, dar eram în urmă cu lucrul şi dosarele de caz se tot adunau. În buna tradiţie franceză, consulatul era închis pentru prânz de la douăsprezece jumătate până la trei, şi eu rezervasem timp în acest interval ca să mănânc o conservă de ton la masa mea de lucru şi să mă pregătesc pentru asaltul de după-amiază.

— Mulţumesc, Betty. Mă bucur să te văd, dar...

— Şi cutii de pantofi, aşa cum am promis. Le-am adus doar pe cele franţuzeşti, pentru ca acei bebeluşi să se simtă ca acasă.

Obiceiurile lui Betty în privinţa pantofilor ofereau recipientele pentru cutiile cu ajutoare pe care le trimiteam peste ocean, şi ştiam că aveau să vină într-un ritm constant.

Betty a închis uşa biroului meu.

— O închid din cauza domnişoarei Urechi Ciulite de acolo.

— Pia?

— Ascultă totul, ştii doar. E disperată să afle unde luăm prânzul, bineînţeles.

— Sunt înglodată în dosare şi mă tem că nici nu mi-e foame.

— Nu poţi să strecori o gustare? Nimic nu e mai bun ca un Martini ca să stârnească pofta de mâncare.

— Cum pot să plec la masă cu toată lumea aia care mă aşteaptă? Tocmai am vorbit cu un cuplu din Lyon care nu mai ştie nimic din iunie de fiica lor din Franţa. Amândoi plângeau.

— *Zău* aşa, Caroline! Lucrezi voluntar şi nici măcar nu poţi să mănânci de *prânz.*

— Oamenii ăştia au nevoie de mine.

— Băiatul ăla al tău de la lift – Cuddy? – poate că o să-l iau pe *el* la „21”[18]. Un bărbat în uniformă are întotdeauna ceva deosebit.

Betty s-a studiat în oglinda pudrierei sale, căutând vreo imperfecţiune. Nu a văzut nimic, aşa că a ridicat din umeri, dezamăgită. Betty era adeseori comparată cu Rita Hayworth[19], căci fusese binecuvântată cu un păr bogat şi

---

[18] 21 Club, sau 21, este un restaurant cu mâncare tradiţională americană şi un fost local ilegal din timpul prohibiţiei. A fost creat în 1922, iar pivniţa sa de vinuri a adăpostit colecţiile particulare ale preşedinţilor John F Kennedy, Richard Nixon şi Gerald Ford, dar şi ale unor bine-cunoscuţi scriitori, actori şi personalităţi publice.

[19] Rita Hayworth (1918-1987), dansatoare şi actriţă de film americană. A jucat în 61 de filme în cei 37 de ani de activitate şi a fost trecută de American Film Institute pe Lista celor mai mari 100 de staruri din

cu nişte rotunjimi care îl făcuseră o dată pe un tip în vârstă într-un cărucior cu rotile să se ridice în picioare şi să umble pentru prima oară după mulţi ani. Nu era întotdeauna cea mai frumoasă fată dintr-o încăpere, dar era greu să-ţi iei ochii de la ea, ca de la un accident de tren sau ca de la un urs care dansează.

— Ai nevoie de o pauză, Caroline! Ce-ar fi să fii partenera mea de bridge?

— Nu pot, Betty. E o nebunie aici. Cu Hitler care face pe grozavul peste tot, jumătate din Franţa încearcă să plece, şi cealaltă jumătate e disperată să se întoarcă. Am şaizeci de pachete cu ajutoare de pregătit. Eşti bine-venită să mă ajuţi.

— Chiar îi iubesc pe francezi. Se pare că şi tu îi iubeşti. L-am văzut ieri pe noul tău iubit, se ducea la teatru.

Câţiva fulgi de zăpadă au căzut dincolo de fereastră. Oare ningea şi acasă la noi în Connecticut?

— Nu e iubitul meu.

Din păcate, ăsta era adevărul, deşi mă văzusem des cu Paul în acea toamnă şi început de iarnă. Obişnuia să treacă pe la consulat înainte de repetiţii şi împărţeam un prânz dintr-o pungă maro de hârtie sus în grădina de pe acoperişul Clădirii Franceze, indiferent de vreme.

— Pentru *el* pari să-ţi găseşti timp. Mama mi-a spus că te-a văzut intrând vizavi la Sardi. „Tête-à-tête la prânz cu un european înalt”. Sunt cuvintele ei. Tot oraşul vorbeşte despre asta, C. Se pare că *el* a devenit acum cel mai bun prieten al tău. Betty a aruncat un ziar împăturit pe biroul meu: sunt câteva rânduri despre voi doi în *Post.* Ştiai că revista *Physical Culture* l-a votat Cel Mai Frumos Bărbat din Lume?

Nu am fost surprinsă, dar cumva m-am simţit flatată de asta. Oare cine naiba mai vota aşa ceva?

— Un singur prânz, am spus. Zău! îi spuneam observaţiile mele despre piesă.

Betty s-a aplecat peste biroul meu.

— Meriţi un iubit, Caroline, dar păstrează secretul, dragă. Chiar trebuie să fie un actor? Şi o persoană atât de

---

toate timpurile.

ei, publică? Ştiu că încă mai suferi după David. Dacă aş fi ştiut că fratele meu e...

— S-a terminat, Betty.

— Pot să distrag atenţia oamenilor de la tine, dar odată ce reputaţia cuiva e pătată, nu se mai poate face nimic. Evelyn Shimmerhorn e enormă. Nici nu poate ieşi din casă.

— Nu vrei s-o laşi pe Evelyn în pace? Nu-mi pasă ce spune lumea.

— O să-ţi pese atunci când n-o să mai fi invitată la evenimentele sociale. De ce nu mă laşi să te ajut? Sincer, o fi David fratele meu, dar are defectele lui, Dumnezeu ştie. Ţi-e mai bine fără el, dar nu încerca să-ţi revii cu un *francez* doar ca să îi faci în ciudă. Ştii, fiecare bărbat are o imagine a femeii cu care va fi în cele din urmă. Trebuie doar să găsim un bărbat potrivit cu imaginea ta în minte.

— Cred că ai lucruri mai bune la care să te gândeşti, Betty.

Betty fusese cea mai aprigă susţinătoare a mea încă din prima noastră zi la şcoala mixtă Chapin, când un băiat m-a numit la ora de franceză *le girafon,* iar ea şi-a înfipt tocul ghetei sale albe de piele în piciorul lui.

— Dacă ar fi după mine, v-aş pune pe tine şi pe Paul goi puşcă în vârful lui Chrysler Building, dar încerc să te protejez, draga mea.

Spre marea mea uşurare, Betty a zis că trebuie să fugă. Am urmat-o la recepţie, unde a luat copacul cu bani şi l-a pus pe biroul Piei.

— Sper că nu te aştepţi să depun asta, a spus Pia, lăsându-se pe spate în scaunul ei, cu o Gauloise în mână.

— N-ai fi o adevărată privelişte pe Fifth Avenue? Apropo, tu ai vreun sutien, Pia dragă?

— Cuvântul este *brassière.*

Betty a aruncat un dolar pe biroul Piei.

— Ia ăsta şi cumpără-ţi unul! Sunt mai ieftine la raionul pentru copii.

Pe când Betty pleca de la recepţie, Paul ieşea din lift, cu punga maro în mână, şi îi ţinea uşa. Betty mi-a aruncat doar cea mai elocventă privire a ei *ţi-am-spus-eu* şi şi-a văzut de drum.

Paul venise în acea zi ca să rezolve cu Roger problemele

legate de viza lui, iar eu am rămas la întâlnirea lor. Voiam să-mi arăt sprijinul pentru Paul, căci asta cu siguranţă avea să-l convingă pe Roger să-l ajute să rămână. Roger îşi instalase în biroul lui un pat rabatabil şi acum îl lăsase jos, cu aşternutul adunat deasupra lui ca nişte şerveţele folosite. Nu fusese un somn eficient.

— Trebuie să o scot pe Rena din Franţa, a spus Paul.

Roger a luat un aparat de ras electric dintr-un sertar şi l-a aşezat pe sugativă.

— Putem încerca, a răspuns. Viza americană e un produs care se vinde bine. Ai văzut coada. Chiar şi cetăţenii francezi cu vize americane sunt blocaţi în Franţa. Prea puţine vapoare.

— Tatăl Renei e evreu, a spus Paul. Asta o să complice lucrurile? Eu m-am dus la pat şi am desfăcut aşternuturile.

— De când Washingtonul a schimbat normele de imigrare în ’24, totul e mai greu acum, a răspuns Roger.

— S-ar mulţumi cu o viză turistică.

Roger şi-a închis cu zgomot sertarul de la birou.

— Nu vrei să pleci de lângă patul ăla, Caroline? Toată lumea de la coada aia de afară s-ar mulţumi cu o viză turistică, Paul. Rena are nevoie de doi garanţi.

— Pot să fiu eu unul, am intervenit eu, umflând perna lui Roger. Oare ăla era ruj? Roşu de Rockette.

— Mulţumesc, Caroline, mi-a spus Paul zâmbind.

— N-ar trebui să o ajuţi pe Pia la recepţie, Caroline? a întrebat Roger.

Eu am băgat marginea păturii sub saltea.

— Rena şi-a rezervat biletul de vapor? a vrut să afle Roger.

— Da, dar fără viză, biletul a expirat. O să ia din nou unul după ce are noua viză.

Roger şi-a pornit aparatul de ras şi l-a apropiat de obraji, îndepărtând fire răzleţe. Lăsată de capul ei, barba aia a lui i-ar fi acoperit toată faţa.

— Nu promit nimic, a spus. Oricând pot apărea şi mai multe restricţii legate de vize.

— Mai multe? am exclamat eu.

— Ştii că nu eu hotărăsc, a spus Roger.

Am ridicat patul şi l-am băgat în dulapul lui din perete.

— Nu putem grăbi lucrurile? Asta nu pare drept. Paul e un cetăţean francez remarcabil, un ambasador al lumii.

— Sunt la mâna Departamentului de Stat al SUA, Caroline. O ladă de şampanie te duce doar până acolo.

— Aş putea să mă întorc în Franţa într-o vizită, a spus Paul.

— Dacă te întorci acolo, o faci pentru totdeauna, a spus Roger. M-am apropiat de scaunul lui Paul.

— De ce nu aştepţi până la primăvară? l-am întrebat.

— Până la primăvară situaţia se va schimba total, a spus Roger. Eu aş pleca acum, Paul, dacă intenţia ta e serioasă.

Paul şi-a îndreptat spatele.

— Bineînţeles că e serioasă.

Aşa să fie? îi dădusem formularele de reintrare, şi el le pierduse de două ori. Nu că aş fi vrut să plece.

— Atunci trebuie să depui o cerere, a spus Roger.

— Pot să-ţi completez eu formularele, m-am oferit. Paul s-a întins spre mine şi mi-a strâns mâna.

— Trebuie să fii nerăbdător să-ţi vezi soţia, a remarcat Roger.

— Bineînţeles.

Roger s-a ridicat în picioare.

— E decizia ta, dar dacă eşti în camera ta de la Waldorf când Hitler se hotărăşte să atace Franţa, n-o să te mai poţi întoarce. Întâlnirea se încheiase. S-a ridicat şi Paul.

— Caroline, poţi să mai rămâi un minut? mi-a cerut Roger. Paul s-a îndreptat către uşă.

— Ne vedem sus, mi-a spus şi a plecat spre grădina de pe acoperiş.

Roger a închis uşa.

— Sper că ştii în ce te bagi, a spus.

— Am garantat pentru zece solicitanţi.

— Ştii la ce mă refer. Cu Paul.

— Nu e nimic, am spus.

Fii calmă... Un Roger obosit reprezenta o problemă.

— Paul ar fi fost plecat deja dacă nu erai tu. Văd bine ce se întâmplă.

— Nu e corect, Roger.

— Zău? El are o familie, Caroline. Nu e ciudat că nu se grăbeşte să se întoarcă acasă?

Roger a luat de pe birou dosarul lui Paul şi a început să-l frunzărească.

— Noul lui spectacol.

— E mai important decât *soţia* lui?

— Cred că sunt cumva... ei... înstrăinaţi.

— Asta e. Roger a aruncat dosarul pe birou. Pia spune că voi doi luaţi prânzul sus pe grădina de pe acoperiş.

— Nu e nevoie să exagerezi, Roger.

Am pornit-o spre uşă. Roger habar nu avea, dar eu şi Paul străbătuserăm în lung şi-n lat Manhattanul de multe ori. Mâncaserăm *chop suey* şi prăjituri de orez în MacDougal Street în Greenwich Village. Ne plimbaserăm în grădina japoneză din Prospect Park.

— Uite ce-i, Caroline, ştiu că probabil te simţi singură.

— Nu-i nevoie să mă jigneşti. Încerc doar să ajut. Nu e drept ca el şi Rena să sufere aşa. Uită-te la tot ce-a făcut Paul ca să ajute Franţa.

— Te rog! Vrei s-o scot de-acolo pe Rena pentru ca el să poată rămâne aici. Şi pe urmă? Trei sunt prea mulţi într-un cuplu şi ghici cine e a cincea roată la căruţă? El trebuie să-şi facă datoria de cetăţean francez şi să plece acasă.

— Trebuie să facem ce e corect, Roger.

— *Noi* nu trebuie să facem nimic. Ai grijă ce-ţi doreşti, Caroline! Am pornit grăbită către biroul meu, ocolind o minge de *pétanque* rătăcită. Oare Paul mai aşteaptă?

Cuvintele lui Roger pluteau în aer. Poate că eram atrasă de Paul. Speram ca Betty să aibă dreptate cu teoria ei despre bărbaţi şi cu imaginile lor. Oare Paul o plăcea pe a mea? În viaţă erau lucruri mai rele decât asta.

Eram îngrozitor de ocupaţi la consulat, dar mama a insistat să mă ofer să ajut la ceaiul dansant pe care ea şi prietenele ei îl organizaseră la Plaza. Dacă n-aţi fost niciodată la aşa ceva, un ceai dansant este o relicvă a unei epoci demult apuse, o întâlnire lipsită de formalităţi într-o după-amiază unde sunt servite sandviciuri uşoare şi dansul este încurajat.

Erau un milion de alte locuri în care aş fi preferat să mă aflu în acea zi, dar ceaiul dansant al mamei era în beneficiul ruşilor ei albi, acei foşti membri ai aristocraţiei ruse, acum exilaţi, care îl sprijiniseră pe ţar în Războiul

Civil Rus. De ani întregi, ajutarea acestor foşti aristocraţi fusese proiectul de suflet al mamei, şi mă simţeam obligată să o sprijin.

Rezervase Marea Sală de Bal de la Plaza, în stil neorococo, una dintre cele mai frumoase săli din New York, cu pereţii săi acoperiţi de oglinzi şi cu candelabrele de cristal, şi angajase o orchestră rusească de balalaici pentru a ne oferi muzica. Şase dintre foştii muzicieni de curte ai ţarului, în frac, stăteau drepţi ca lumânarea pe o platformă în trepte la un capăt al sălii. Fiecare îşi ţinea pe genunchi balalaica triunghiulară cu trei corzi, aşteptând semnalul mamei. Deşi aceşti muzicieni de mare clasă ajunseseră să cânte la ceaiuri dansante, păreau să se bucure că aveau de lucru. Animatoarele, membre ale comitetului pe care mama le forţase să o ajute şi câteva dintre prietenele mele din Junior League[20] se învârteau prin încăpere servind băuturi, îmbrăcate în rochii tradiţionale ruseşti. Mama o convinsese chiar şi pe o Pia îmbufnată să ni se alăture.

Nu spusesem nimănui cu excepţia celorlalte animatoare că veneam ca voluntară la aceste întruniri, căci era incredibil de umilitor să fiu văzută într-o rochie rusească. Ca actriţă purtasem bucuroasă orice fel de costum imaginabil, dar ăsta era prea mult, căci includea un sarafan, o rochie neagră ca un trapez, brodată cu dungi roşii şi verzi strălucitoare şi o bluză albă cu mâneci bufante împodobită cu flori brodate. Mama a insistat, de asemenea, să purtăm toate acel acoperământ de cap deosebit de stânjenitor numit *kokoşnik,* înalt şi brodat cu fir auriu şi argintiu, împodobit cu pietre semipreţioase şi cu şiruri lungi de perle. Ca şi cum nu eram suficient de înaltă, kokoşnik-ul mă făcea să arăt ca un Empire State Building ceva mai scund decorat cu perle.

Mama a aşezat un vas rusesc de donaţii, cu auriu şi email, pe masa din faţă şi apoi şi-a pus o mână pe mâneca

---

[20] The Association of Junior Leagues International, Inc., o organizaţie non-profit alcătuită din 293 de organizaţii educaţionale şi de caritate ale femeilor din Canada, Mexic, Marea Britanie şi SUA. A fost înfiinţată în 1901 în New York.

mea brodată. Asta a trimis spre mine un val încântător de parfum, cel pe care prietenul ei, prinţul Matchabelli, el însuşi un naţionalist georgian deportat, îl făcuse doar pentru ea, cu notele ei preferate de liliac, santal şi trandafir. El şi soţia lui actriţă, prinţesa Norina, îi trimiteau mamei fiecare dintre parfumurile lor, făcând ca pe măsuţa ei de toaletă să se adune un oraş colorat de sticluţe cu dopul împodobit de o coroană cu cruce.

— N-o să vină multă lume, a spus mama. Simt eu.

Deşi nu voiam să-i spun asta mamei, prezenţa în număr mic era inevitabilă, căci americanii deveniseră tot mai izolaţionişti. Cifrele sondajelor arătau că ţara noastră, încă suferind din cauza uriaşelor pierderi din Primul Război Mondial şi din Marea Criză, nu voia să fie implicată în noul conflict. Newyorkezii n-aveau chef de ceaiuri dansante de care să beneficieze altcineva în afară de cele patruzeci şi nouă de state ale noastre.

— Cu războiul în desfăşurare în Europa, ruşii tăi albi nu mai reprezintă o prioritate, mamă, i-am spus.

Mama a zâmbit.

— Da, gândeşte-te la toţi europenii ăia amărâţi strămutaţi.

Ea privea oportunităţile caritabile în acelaşi fel în care cineva se uita la o farfurie plină cu paste.

Bucătarul nostru Serge a traversat sala de bal, purtând pe cap o tocă plisată şi cu haina lui de *chef* plină de făină. Ţinea în braţe un bol cu *tvorog,* o mâncare ţărănească rusească din brânză de vaci cu sirop de mure. Pe numele său adevărat Vladimir Sergheievici Evtusenko, Serge era descendentul unor nobili ruşi, despre care mama vorbea întotdeauna într-un fel vag. Să-l avem pe Serge locuind cu noi era ca şi cum aveam un frate mult mai tânăr, care vorbea cu un accent pronunţat şi care îşi petrecea fiecare oră din zi gândindu-se la alte lucruri noi pe care să le flambeze pentru mama şi mine. Apariţia lui Serge a făcut-o pe Pia să se apropie, ca un crocodil care alunecă în apă, cu cupa de cristal pentru punci în mână.

— Arată delicios, Serge!

Serge s-a înroşit şi şi-a şters mâinile pe şorţ. Deşirat, cu părul nisipiu, Serge ar fi putut curta orice fată voia din

New York City, dar se născuse cu o timiditate paralizantă care îl ţinea în bucătărie, făcându-şi fericit crema de zahăr ars.

— Poate că a fost o greşeală să rezervi Marea Sală de Bal, mamă, am remarcat eu.

Şansele de a umple 372 de metri pătraţi cu petrecăreţi erau foarte slabe. Am furat o bucată din *haciapuri* a mamei, pâine cu unt tăiată în triunghiuri.

— Dar ai anunţat-o în *Times.* Lumea o să vină.

Orchestra mamei cânta o versiune înflăcărată a cântecului popular rusesc „Bătrânul tei”, incompatibil cu vreun pas de dans modern.

Mama m-a luat de braţ şi m-a tras deoparte.

— Noi vindem ceai şi ţigări ruseşti, dar nu te atinge de ele. Pia zice că ai fumat din ele cu prietenul tău francez.

— El nu e…

— Viaţa ta socială te priveşte, dar trebuie să avem profit.

— Ştiu că nu-ţi place Paul, dar suntem doar prieteni.

— Nu sunt duhovnicul tău, Caroline, dar ştim amândouă cum sunt oamenii din teatru. Mai ales actorii căsătoriţi şi departe de casă.

Dar tu eşti o femeie de treizeci şi cinci de ani.

— Treizeci şi şapte.

— N-ai nevoie de aprobarea mea. Însă, dacă vrei să ştii părerea mea, vreo doi dintre muzicieni ar putea fi nişte amorezi potriviţi. Mama şi-a înclinat capul în direcţia orchestrei. Cândva, preferaţii aristocraţiei ruse.

— Nu e niciunul sub şaizeci.

— Pasărea mofturoasă rămâne flămândă, dragă.

Mama a plecat ca să impulsioneze donaţiile, iar eu am terminat de aranjat încăperea. Eram pe o scară, potrivind un reflector ca să lumineze către orchestră, conştientă că urcată aşa de sus deveneam cu atât mai vizibilă, când Paul a apărut în uşa sălii de bal. A venit direct către scară.

— Roger mi-a spus că te găsesc aici.

Încăperea i se potrivea lui Paul, pereţii crem cu accente aurii alcătuiau un contrast plăcut cu faţa lui frumoasă şi oacheşă. Am simţit un val de *douleur,* unul dintre multele cuvinte franţuzeşti care nu au un corespondent perfect în engleză, ceea ce înseamnă „durerea de a vrea pe cineva pe

care nu-l poţi avea”.

— Minunat, am spus, coborând treptele scării, cu perlele legănându-se.

Nu putea măcar să-şi stăpânească zâmbetul?

— Sunt în drum spre teatru, dar am nevoie de semnătura ta pe cererea Renei pentru viză. Dacă e un moment nepotrivit…

— Sigur că nu e.

Mama s-a apropiat de noi, iar orchestra şi-a mărit tempoul.

— Mamă, ţi-l prezint pe Paul Rodierre.

— Mă bucur să te cunosc, a spus mama. Joci în *Străzile Parisului,* din câte am auzit.

Paul i-a oferit mamei unul dintre cele mai frumoase zâmbete ale sale.

— Sunt doar unul dintre cei mulţi.

Mama părea imună la el. Un ochi neavizat ar fi considerat-o deosebit de cordială, dar după mulţi ani în care am văzut-o în societate, puteam să detectez răceala.

— Pe mine vă rog să mă scuzaţi! Trebuie să am grijă să mai fie adusă *haciapuri.* Cineva pare să o mănânce pe toată.

Paul s-a întors cu faţa la mama.

— *Haciapuri?* E mâncarea mea preferată.

— Mă tem că e doar pentru oaspeţii petrecerii, a replicat mama.

Nu că vor fi prea mulţi în seara asta.

Paul s-a înclinat uşor în direcţia mamei, atât de formal cu ea.

— Doamnelor, vă rog să mă scuzaţi, dar trebuie să plec.

Mi-a zâmbit şi a ieşit pe aceeaşi uşă pe care intrase. Atât de curând?

— Bravo, mamă, ai reuşit să-l îndepărtezi pe unul dintre oaspeţii noştri.

— Francezii pot fi atât de sensibili.

— Nu te poţi aştepta ca oamenii să stea aici. Newyorkezii mai degrabă ar muri decât să mănânce *tvorog* şi, să ştii, chiar ajută dacă le oferi alcool.

— Data viitoare o să vindem cârnăciori şi fasole. Dacă ar fi după tine, am fi cu toţii la o beţie, cu o carafă de whisky

pe masă.

Mi-am îndreptat atenţia către ghirlandele de pin ale mamei, pe care le-am atârnat deasupra uşii, ajutată de o Pia bosumflată. În vreme ce munceam, am trecut mental în revistă lunga listă cu treburile la care rămăsesem în urmă. Rapoartele pentru Roger. Pachetele cu ajutoare. De ce era mama aşa de încăpăţânată? Trebuia să se adapteze la secolul douăzeci. Am simţit privirea cuiva îndreptată spre mine şi, când m-am întors, l-am văzut pe unul dintre cei mai bătrâni membri ai orchestrei făcându-mi cu ochiul, cu balalaica în mână.

O oră mai târziu, până şi mama s-a recunoscut înfrântă. Singurii noştri clienţi potenţiali fuseseră nişte oaspeţi de la Plaza, un cuplu din Chicago care intrase din greşeală acolo şi plecase repede, ca şi cum nimerise într-o colonie de nudişti.

— Ei bine, a fost un eşec, a spus mama.

Am tras jos o ghirlandă de pe perete.

— Ţi-am spus.

Nu am terminat propoziţia, căci în holul din faţa sălii de bal s-a stârnit o asemenea zarvă, încât nici nu ne mai puteam auzi. Uşile sau dat de perete, şi o mulţime de oameni au intrat – toate felurile de persoane pe care ţi le puteai imagina, de pe toate treptele scării sociale, cu toţii puternic machiaţi şi îmbrăcaţi în haine franţuzeşti din anii 1920. Femei purtând un set de pulovere cu o curea la mijloc, cu părul în bucle largi. Unele dintre ele purtau rochii cu talie joasă şi tunsoare scurtă Louise Brooks[21]. Creaturi superbe în rochii de ceai din satin brodate cu mărgele şi strasuri, cu părul tuns foarte scurt şi lins à la Josephine[22]. Bărbaţii purtau costume *vintage* şi pălării de fetru. O grămadă de muzicieni în smochinguri încheiau coloana, cu viori şi saxofoane în mână. Mama părea gata să ţâşnească prin tavan de fericire pe când le făcea semn

---

[21] Mary Louise Brooks (1906-1985), dansatoare şi actriţă americană, cunoscută pentru popularizarea tunsorii care îi poartă numele.

[22] BakerJosephine Baker (pe adevăratul ei nume Freda Josephine McDonald, 1906-1975), dansatoare, cântăreaţă, artistă şi activistă pentru drepturile civile, de origine franceză, născută în America.

muzicienilor să se alăture orchestrei.

— Avem *haciapuri,* a anunţat ea. Lăsaţi-vă hainele la draga noastră Pia.

În urma tuturor, a intrat Paul.

— Dumnezeule, ce e asta? a spus Paul, strecurându-se pe lângă două femei care duceau tobe, cu pălării cloş trase bine peste ochi.

Le-am recunoscut, bineînţeles.

— Cred că ştii, Paul. Cum ai reuşit să aduci tot spectacolul aici?

— Tu ştii cum sunt artiştii. Erau deja îmbrăcaţi de petrecere. Carmen are o migrenă, aşa că nu avem matineu azi. Suntem liberi până se ridică la şase cortina.

Muzicienii din fosa de la *Străzile Parisului* s-au combinat bine cu prietenii mamei din orchestra rusă şi au folosit „Love Is Here to Stay”[23] ca punte muzicală între naţiuni. Odată ce lumea a recunoscut cântecul, au trecut cu toţii pe ringul de dans, femeile dansând foxtrot şi swing cu femei, bărbaţii cu bărbaţi.

Mama a venit repede către noi, îndreptându-şi din mers acoperământul de pe cap.

— E un grup tare drăguţ, nu? Ştiam eu că până la urmă o să atragem multă lume.

— Mamă, Paul a făcut asta. Sunt toţi din spectacolul lui. Întreaga distribuţie.

Mama a clipit, blocată pentru o clipă, apoi s-a întors către Paul.

— Ei bine, Comitetul central american de ajutorare a ruşilor îţi mulţumeşte, domnule Rodierre.

— E posibil ca aceste mulţumiri să poată include şi un dans? N-am mai dansat niciodată pe Gershwin cântat la balalaică.

— Păi, atunci nu trebuie să te lipsim de această oportunitate, a răspuns mama.

Odată ce s-a dus vestea că faimosul Paul Rodierre era la

---

[23] Cântec popular, pe muzica lui George Gershwin şi cu versurile lui Ira Gershwin, scris pentru filmul *The Goldwin Follies* (1938). A fost reluat, ca temă muzicală principală, în *Un american la Paris* (1951). A fost ultima compoziţie muzicală scrisă de Gershwin.

ceaiul dansant, tot hotelul a venit acolo, iar Serge a trebuit să mai aducă de trei ori *tvorog.* Curând, am reuşit să-mi pierd acoperământul de pe cap, şi toată lumea se distra, inclusiv prietenii din orchestră ai mamei, care aduseseră nişte votcă rusească pentru a revigora ceaiul cu gheaţă.

Când Paul a plecat, avea buzunarele burduşite cu ţigări ruseşti, îndesate acolo de mama, iar bolul cu donaţii pentru Comitetul central american de ajutorare a ruşilor era plin ochi.

Mama s-a oprit lângă mine ca să-şi mai tragă răsuflarea între dansuri.

— Nu ezita să aduni cât de mulţi prieteni francezi vrei, scumpo! Chiar îmi lipsesc actorii, ţie nu, dragă? Aşa o schimbare agreabilă de ritm!

Paul mi-a făcut cu mâna pe când pleca, după ce-şi făcuse cu brio treaba, pentru a duce înapoi la teatru actorii din distribuţie la ridicarea cortinei. Gestul lui de amabilitate nu-şi putuse găsi un destinatar mai recunoscător ca mama. Nu mai dansase aşa de când murise tata. Cum să nu-i fiu teribil de recunoscătoare lui Paul?

Betty avea dreptate. El chiar era cel mai bun prieten al meu.

Capitolul 5

KASIA ***1939***

Matka a ţipat când SS-istul a coborât lopata asupra Psinei. După un cârâit îngrozitor, a rămas întinsă, nemişcată, şi singurul sunet era scos de picioarele care încă i se mai mişcau, râcâind ţărâna. Câteva pene aurii pluteau în aer.

— Aşa o făceam acasă, a spus SS-istul.

A aruncat jos lopata, a ridicat-o pe biata Psina de gâtul moale şi ia aruncat-o soldatului slăbănog. Am încercat să nu mă uit la picioarele ei, zvâcnind încă în aer.

— O să trec peste asta, i-a spus SS-istul Matkăi, ştergându-şi mâinile pe o batistă. Dar nu uita, să ascunzi mâncare de Reich e o infracţiune serioasă. Ai noroc că primeşti doar o avertizare.

— Sigur, a spus Matka, cu o mână pe gât.

— Psina, am izbucnit eu.

Lacrimi fierbinţi îmi ardeau ochii.

— Ia auzi, a zis soldatul slăbănog, ţinând-o pe Psina cu capul în jos, ferindu-se de ghearele ei. „Psina” înseamnă „căţeluş” în poloneză. Îi spun câine unei găini. Polonezi idioţi!

Bărbaţii au luat-o pe Psina şi au plecat, lăsând pământ pe podeaua casei.

Tremuram din tot corpul.

— I-ai lăsat să o omoare, Matka.

— Preferai să mori tu pentru o găină? m-a întrebat Matka, dar şi ea avea lacrimi în ochi.

Ne-am dus repede în bucătărie şi am privit pe fereastra de la stradă cum bărbaţii plecau în camionul lor. Slavă Domnului că sora mea nu văzuse toate astea.

Zuzanna s-a întors a doua zi, după ce îşi petrecuse noaptea la spital. Mentorul ei şi directorul spitalului, doctorul Skala, faimos pentru operaţiile sale de reparare a gurii de lup, fusese arestat, iar ei i se ceruse să părăsească secţia şi i se spusese că polonezii nu erau potriviţi să deţină poziţii importante. Niciodată n-o mai văzusem atât de şocată, disperată şi furioasă că fusese forţată să-şi

părăsească pacienţii, cei mai mulţi copii. Mai târziu, am aflat că încă din 1936 naziştii întocmiseră liste cu polonezii pe care îi bănuiau de vederi antigermane şi chiar marcaseră ţinte, precum spitalele, cu un X uriaş, astfel încât piloţii lor să le vadă din aer. Nu era de mirare că le era aşa de uşor să îi ia pe cei pe care îi voiau.

Papa s-a întors şi el după trei zile de interogări ale Gestapoului. Nu fusese bătut, dar i se ordonase să vină la lucru devreme în fiecare dimineaţă, şi petrecea multe ore la poştă. Am fost uşurate să-l vedem în viaţă, dar el ne-a spus cât de greu era să-i privească pe nazişti cum deschideau pachete şi scrisori din cutiile poştale ale cetăţenilor polonezi şi luau tot ce voiau. Presărau rumeguş pe podea după program, ca să se asigure că el şi personalul lui nu veneau la poştă noaptea, când nu era păzită.

Curând, se părea că toţi naziştii din Germania veneau în oraşul nostru. Vecinii noştri germani ieşeau în stradă şi îi salutau pe cei care soseau, cu flori şi dându-le onorul, în vreme ce noi rămâneam în casă. Trupele ruseşti rămâneau la est de noi, înaintând numai până la râul Bug.

După aceea, am fost ca nişte muşte prinse în miere, vii dar nu chiar trăind. Am avut noroc că naziştii au trimis-o pe Zuzanna la corpul de ambulanţe din Lublin, căci i-au adunat pe toţi ceilalţi doctori de la spital, femei şi bărbaţi, şi i-au dus cu ei. I-au dat acte cu fotografia ei şi ştampilate cu o duzină de vulturi nazişti negri. Actele astea îi permiteau să fie pe stradă la orice oră, chiar şi după stingere. În fiecare dimineaţă când ne trezeam în paturile noastre ne simţeam recunoscători. Atât de mulţi dintre prietenii noştri polonezi dispăreau noaptea, fără nicio explicaţie.

Într-o zi, ca să mă încălzesc, m-am aşezat în pat înfăşurată într-o plapumă şi m-am apucat să fac un test dintr-o veche revistă *Photoplay,* sportul meu preferat în casă. Un elev de la cursul clandestin de economie al lui Pietrik îl plătise în reviste americane, şi eu memoram fiecare cuvânt din ele. Testul spunea că, dacă eşti îndrăgostită, o să simţi un clic, la fel ca sunetul unei pudriere care se închide, şi eu simţeam acel clic de fiecare

dată când îl vedeam pe Pietrik. Interesele noastre se potriveau perfect (un lucru rar, conform testului).

Pietrik a trecut pe acolo în acea zi. M-am bucurat să-l văd. Nu-mi păsa despre ce vorbeam. Nu voiam decât să-l ţin acolo, în orice fel puteam.

— Cât poţi să stai?

Am decupat din revistă o poză cu Carole Lombard[24]. Era înconjurată de Crăciuniţe albe, undeva în Los Angeles. Era greu să rămân nonşalantă când simţeam pudriera făcând clic.

Pietrik a venit şi s-a aşezat lângă mine pe pat. Arcurile s-au lăsat sub greutatea lui.

— Nu mult. Am venit să-ţi cer o favoare. Pentru Nadia. Părea obosit şi nu se mai răsese de câteva zile. Trebuie să plece pentru o vreme, a spus el.

— Ce s-a întâmplat? am întrebat, simţindu-mi deodată tot trupul rece.

— Nu pot să-ţi spun.

— Dar...

— E periculos să ştii. Dar, crede-mă, oamenii se străduiesc să schimbe situaţia.

Era clar pentru mine că el colabora cu cei din Rezistenţă. Deşi nu spunea nimic, trebuie să fi fost printre primii care s-au alăturat mişcării după invazia naziştilor. Observasem întâlniri misterioase târziu în noapte. Absenţe de zile întregi, fără nicio explicaţie. Nu purta bocancii negri uriaşi pe care îi aveau unii băieţi din Rezistenţă, care îi făceau atât de uşor de depistat de către nemţi, dar era băgat bine de tot în asta.

Speram ca asta să nu fie atât de clar pentru SS. Cei mai mulţi dintre noi boicotam ordinele germanilor şi sabotam ce puteam, dar Armata Teritorială, Armia Krajowa, sau AK, era ceva serios. Deşi la început nu s-a numit oficial AK, ea reprezenta guvernul în exil de la Londra. Guvernul nostru exilat ne transmitea la radio avertismente prin BBC şi la postul de radio polonez Swit, dar şi prin toate cele şaptesprezece ziare ilegale din Lublin.

---

[24] Carole Lombard (născută Jane Alice Peters, 1908-1942), actriţă americană de comedie.

— Dacă vrei să ajuţi, poţi să-mi faci o mare favoare, Kasia.

— Orice.

— Când Nadia şi mama ei au plecat, au trebuit să o lase pe Felka aici. Naziştii fac lucruri groaznice pisicilor şi câinilor evreilor. Poţi să te duci să o iei?

— Unde e Nadia? Pot s-o văd?

Nu-mi mai păsa dacă ea şi Pietrik erau îndrăgostiţi unul de celălalt. Nu voiam decât să fie amândoi bine.

— Pot să-ţi spun doar că naziştii au fost cât pe ce să le aresteze, dar au scăpat la timp.

— Fiindcă e evreică? Dar e catolică.

— Da, dar bunicul ei a fost evreu, iar asta o pune în pericol. Nadia trebuie să stea departe o vreme. O să fie bine, dar acum Felka nu e. M-a apucat de braţ spunând: Vrei să ajuţi? Să o aduci aici?

— Sigur.

— În plus, mama Nadiei a lăsat ceva în noptiera ei şi trebuie să-l pună undeva într-un loc sigur. Un plic galben băgat într-o carte de telefon.

— Nu ştiu, Pietrik. Mama Nadiei încuie întotdeauna casa.

— Uşa din spate e deschisă. Trebuie să iei cartea aia de telefon cu plicul în ea. Nu-mi place să te implic, pentru că însemni mult pentru mine, dar nu am pe altcineva căruia să-i cer asta.

Oare avea lacrimi în ochi?

— Da, ştii că o să te ajut.

Însemn mult pentru el? Mi-a luat mâna, mi-a întors-o şi m-a sărutat în palmă. Am crezut că o să mă topesc în clipa aia, trecând prin scândurile duşumelei, până în pivniţă. Pentru o clipă, am uitat de toate lucrurile rele care se întâmplau.

— Adu cartea de telefon cu plicul în strada Lipowa la numărul 12, mâine-dimineaţă, imediat după zece. Sună la uşă. Cineva o să te întrebe cine eşti. Tu spui *„Iwona”.*

— Ăsta e numele meu de cod?

Iwona înseamnă „tisă”. Eu voiam un nume de cod mai sexy, ca *Grazyna,* care înseamnă „frumos”.

— Da, ăsta e numele tău de cod. Wiola o să te lase să

intri. Dă-i cartea şi spune-i că e pentru Konrad Zegota. Apoi pleacă aşa cum ai venit şi ia-o prin parcul Ludowy înainte să te duci acasă.

Mai târziu, când am revăzut scena în minte, nu am mai fost sigură că el chiar spusese „însemni mult pentru mine”. Dar poate că testul de iubire din *Photoplay* avea până la urmă dreptate.

În dimineaţa următoare am plecat spre casa Nadiei, un apartament frumos situat la primul etaj al unei clădiri cu două niveluri, la cinci minute de casa noastră. Voiam să fac o treabă bună în prima mea misiune pentru Pietrik.

Pe drum, m-am oprit la zidul de piatră de lângă casa ei unde ne lăsam una alteia bileţele secrete şi cărţile noastre preferate. Am scos piatra noastră specială, pătrată şi netedă, cu marginile rotunjite după atâţia ani de folosire. Ultima carte pe care o lăsasem era încă acolo, *Satan din clasa a şaptea* de Kornel Makuszyński, cartea noastră preferată pe care o schimbaserăm între noi de atâtea ori. Oare o să poată să o ia? Am lăsat-o acolo şi am pus piatra la loc.

Mi-am continuat drumul foarte calmă, până când am ajuns la casa Nadiei. Odată ce am văzut uşa ei portocalie, genunchii au început să-mi tremure. *Inspiră adânc. Expiră prelung.*

Am trecut în spate către curtea micuţă îngrădită, m-am uitat printre uluci şi am zărit-o pe Felka făcută covrig pe scară. Îi vedeam bine coastele, chiar şi prin blana ei deasă. Curtea Nadiei era chiar mai mică decât a noastră, şi singurele ei podoabe erau o tufă de trandafiri care se ofilea şi un cărucior ruginit de copil.

Mi-a luat ceva vreme să sar peste gard şi apoi m-am apropiat încet de Felka. O aştepta pe Nadia? Am mângâiat-o pe piept şi la atingerea mea a încercat să dea din coadă, deşi abia putea să-şi ridice capul. Era caldă, dar răsufla gâfâit. Biata de ea era moartă de foame.

Am păşit peste Felka, am deschis uşa din spate şi m-am strecurat în bucătărie.

După cum arăta budinca de mere de pe masă, trecuse cel puţin o săptămână de când Nadia şi mama ei plecaseră. Laptele din pahare se îngroşase, iar muştele găsiseră

prunele. Am trecut prin bucătărie către camera Nadiei. Patul ei era făcut, la fel ca întotdeauna.

M-am furişat prin restul casei şi am intrat în dormitorul mamei Nadiei. În camera asta nu prea se vedeau semnele plecării, în grabă sau nu. Un pat de fier vopsit în alb, acoperit cu o pilotă, ocupa cea mai mare parte a încăperii, iar la picioarele lui era o cuvertură croşetată. Se vedea o adâncitură în pilotă acolo unde fusese o valiză, iar pe noptieră stătea un exemplar în poloneză din *Pe aripile vântului.* Pe pereţi erau două tapiserii cu scene rurale, un mic crucifix şi un calendar. În calendar era imaginea unei femei elegante care stătea în faţa unei locomotive, cu un buchet de flori galbene în braţe, iar în partea de sus a paginii scria GERMANIA VREA SĂ TE VADĂ. De asemenea, era trecut numele agenţiei de voiaj a doamnei Watroba: WATROBA TRAVEL. LASĂ-NE Să TE DUCEM ACOLO.

Am deschis sertarul noptierei, am găsit cartea de telefon şi am răsfoit-o ca să caut plicul cel gros. Era sigilat, cu cuvântul *Zegota* scris pe el cu litere mărunte. Am luat cartea, am tras cuvertura de la picioarele patului şi am revenit în bucătărie, de unde am luat de pe masă o bucată de pâine cu ouă, lucioasă şi împletită. Era tare ca piatra, dar orice pâine era valoroasă.

M-am întors în curtea din spate şi m-am chinuit să o urc pe Felka în căruţ. N-a scos niciun sunet, biata fetiţă! Am pus cartea de telefon lângă ea, am întins cuvertura peste ele şi am pornit-o către strada Lipowa, luând-o pe străzile laterale ca să evit naziştii. Când ne-am apropiat, am grăbit pasul şi căruciorul a început să salte peste pietrele de pavaj.

— Ce-avem noi aici?

Un SS-ist din cămăşile brune[25] a ieşit dintr-o alee, speriindu-mă grozav. Am văzut o fată din clasa mea de la *gimnazjum* stând în spatele lui, dar s-a retras în umbră. Genunchii mi s-au înmuiat aşa de tare, încât aproape că m-

---

[25] Cămăşile brune sau Batalioanele de asalt erau numele sub care era cunoscută *Sturmabteilung* (SA), organizaţie paramilitară nazistă care funcţiona ca o miliţie.

am prăbuşit.

— Mă duceam acasă, am spus în germană.

Slavă Domnului că ştiam germana, căci toate discuţiile în poloneză fuseseră interzise.

— Ah, suntem nemţoaică?

A ridicat cuvertura cu bastonul lui.

— Nu, poloneză.

Ofiţerul m-a ignorat şi s-a învârtit în jurul căruţului ca să-l vadă mai bine.

— Ce e ăsta? Un câine mort?

Cu greu îl puteam auzi. Inima îmi bubuia atât de puternic în urechi.

— E doar bolnav. Sper că nu e ceva molipsitor.

Soldatul a dat drumul cuverturii.

— Pleacă de-aici, a spus. Du animalul ăla bolnav acasă.

Şi a dispărut la loc în alee.

Când am ajuns la biroul din strada Lipowa, eram udă toată de transpiraţie. Era un drum intens circulat. Am lăsat-o pe Felka acoperită în căruţ şi am urcat scările, cu picioarele tremurându-mi ca aspicul de pe fileul de crap al Matkăi. În sfârşit, eram în mod oficial *spioană.* La doar şaisprezece ani, o inamică a naziştilor. Era atâta putere în asta! Mi-am îndreptat spatele şi am sunat la uşă. Care era numele de cod al celei care avea să ia pachetul?

Wiola.

— Cine e? s-a auzit o voce dinăuntru.

— Iwona, am spus.

M-am uitat înapoi în stradă: maşinile şi camioanele trase de cai îşi vedeau de treburile lor, oamenii mergeau pe trotuare. *Grăbeştete,* Wiola! Puteam fi văzută de SS-işti acolo, cu cartea mea de telefon vizibilă pentru toată lumea.

Uşa s-a deschis cu un bâzâit. Am intrat, şi uşa s-a închis în spatele meu.

Am recunoscut-o pe fata cu numele de cod Wiola, era Janina Grabowski, din fosta mea trupă de cercetaşe. Îşi ţinea toate cele zece degete desfăcute, fiecare având vârful dat cu lac rubiniu umed.

— Scuză-mă că nu am deschis imediat, a spus.

I-am întins cartea de telefon.

— Wiola, asta e pentru Konrad Zegota.

Janina era o fată de treabă, cu părul vopsit în roşu-aprins şi constituţia unei fete de la fermă, dar nu şi prima mea alegere pentru o parteneră când era vorba să-mi risc viaţa. Nu avea nicio insignă serioasă de la cercetaşe pentru competenţă la primul ajutor sau orientare, şi toată lumea ştia că îşi luase insigna de artă pentru că făcuse machiaj.

Janina a luat cartea între palme.

— Mulţumesc, *Iwona.*

Biroul era într-o clădire de apartamente transformată, cu ferestre înalte care dădeau spre stradă, acoperite doar cu draperii albe transparente. Era mobilat cu un singur birou de metal, având o maşină de scris veche pe el, două fotolii şi o masă plină de praf pe care erau împrăştiate reviste de modă poloneze învechite. Cineva aşezase pe masă un bol de sticlă, cu un caras auriu în el. Peştişorul, suspendat în apă şi mişcându-şi înotătoarele, se holba la mine cu gura deschisă într-un *o* surprins. Chiar şi el îşi dădea seama că biroul ăsta era o făcătură.

Janina a trântit cartea de telefon pe birou. Pe faţă îi juca un zâmbet, până când a izbucnit într-un râs zgomotos.

— Nu-mi poţi cere să fiu serioasă, Kasia... *Iwona.* E aşa de caraghios totul.

Numele pe care i-l dăduse Pietrik, Wiola, însemna violetă, un nume care nu i se potrivea, căci era o fată înaltă, cu încheieturile groase cât picioarele mesei.

— Vorbeşte mai încet! Cine ştie cine e prin preajmă şi priveşte?

Luminile din tavan erau atât de puternice. Le aprinsese ca să ne vadă orice nazist?

— Singurii nazişti care au venit ceva mai *aproape* pe-aici au urmărit-o pe Anna Sadowski când căra grenade în sutien. Au flirtat cu ea tot drumul. Unele fete primesc însărcinări distractive. Janina s-a apropiat de mine şi a zis: Rămâi să jucăm cărţi?

Cărţi?

— Sunt bani în cartea aia. N-ar trebui să-i ascunzi? Vrei să ne împuşte?

— Haide, rămâi! O să-ţi aranjez părul.

— Trebuie să ajung acasă înainte să se întunece. Şi-a

strâns mâinile la piept.

— Un coafat?

Janina lucra part-time la cel mai bun salon de coafură din Lublin.

— Pietrik mi-a spus să plec imediat.

— Voi doi sunteţi iubiţi?

— Trebuie să plec.

— Toată lumea spune că te place. M-am grăbit spre uşă.

— Nu asculta toate zvonurile, am replicat.

Janina a luat o revistă de pe masă şi s-a cocoţat pe birou.

— Deci nu te interesează *niciun* zvon? M-am întors.

— Nici măcar zvonurile despre… să zicem. Nadia Watroba? Am făcut un pas către birou.

— Ce ştii?

Janina şi-a ridicat bărbia.

— Oh, acum rămâi.

— E prietena mea cea mai bună.

— Ah, chiar aşa? a spus Janina, frunzărind revista.

— Încetează! Câinele ei mă aşteaptă afară, e foarte bolnav. Ea a închis revista cu zgomot.

— Nu Felka?

Câinele Nadiei era faimos.

— Da, Felka. Aşa că spune-mi!

— Păi, nu ştiu prea multe.

— Janina, dacă nu-mi spui…

— Bine. Bine. Tot ce ştiu e că Pietrik… mă rog, *cred* că a fost Pietrik… le-a dus pe Nadia şi pe mama ei la un apartament conspirativ.

— Aproape?

— Da, în Lublin. Dar asta e tot ce ştiu.

— Nimic altceva?

— Doar că am auzit că e chiar sub nasul naziştilor.

Năucă, i-am mulţumit Janinei, am coborât din nou treptele de la intrare şi am pornit-o spre casă, prin parc, aşa cum îmi spusese Pietrik. Nadia chiar era în siguranţă! Mi-am simţit tot trupul relaxându-se pe când trăgeam căruţul mai repede ca să o duc pe Felka acasă şi să-i dau de mâncare. Nadia era cu mama ei, şi încă în Lublin! Erau multe lucruri pe care le puteam face pentru ea – să am grijă de Felka, să continui să lucrez pentru Rezistenţă.

În definitiv, prima mea misiune mersese bine, chiar dacă Janina nu o luase în serios. Acum făceam parte din Rezistenţă? Dusesem *bani.* Aveam să depun jurământul mâine şi să oficializez asta.

La jumătatea drumului spre casă, băierile cerului s-au dezlegat, inundând străzile pietruite, udându-ne până la piele pe mine şi pe Felka.

„Ai avut noroc o dată”, spuneau pantofii mei uzi la fiecare pas. „Nu face un obicei din asta”.

Capitolul 6

HERTA 1939-1940

Am luat trenul spre casă din Camp Blüte, fericită să plec, cu toate gândurile îndreptate spre găsirea unui post de doctor. Eram îmbrăcată în uniforma mea BDM, dar curând am regretat asta. Ar fi fost atât de odihnitor să privesc cum pădurile dese zboară pe lângă fereastra trenului, în timp ce alcătuiam în minte o listă cu clinicile pe care să le vizitez. Dar nu am avut niciun moment de linişte, căci fiecare pasager se oprea ca să-şi arate admiraţia pentru uniforma mea.

— Vă rog, pot să ating vulturul, *Fräulein*? m-a întrebat un băieţel.

Stătea lângă scaunul meu, într-o poziţie corectă, cu braţele pe lângă corp, legănându-le uşor odată cu mişcările trenului. Mama lui stătea în spatele lui, cu două degete la buze, cu ochii mari, ca şi cum s-ar fi întâlnit cu însuşi Führerul. Da, era oarecum o povară să reprezint BDM, dar totodată şi măgulitor, căci celor care purtam această uniformă ni se arăta un respect deosebit. Eram tineri, dar aveam o asemenea putere.

— Poţi, am răspuns.

Ochii mi s-au umplut de lacrimi când el a mângâiat şnurul auriu cu atingerea uşoară a unui fluture.

Nimic nu înduioşează mai tare ca un copil german neprihănit.

Era de înţeles ca uniforma mea să stârnească senzaţie, căci majoritatea germanilor nu văzuseră niciodată tot setul de insigne BDM la o femeie. În timp ce Tineretul hitlerist, doar pentru băieţi, avea trese şi insigne pentru fiecare activitate, până la plantarea în ghivece, insignele BDM pentru realizări erau limitate ca număr şi se obţineau greu. Pe jacheta mea bleumarin de conducătoare, purtam tresa Crucii Roşii, agrafa de argint pentru competenţă în pregătirea sanitară şi insignele pentru primul ajutor şi condiţie fizică bună.

Dar ceea ce atrăgea cea mai mare atenţie era vulturul care reprezenta cel mai înalt nivel de conducere, pasărea

aurie purtată peste inimă, cu aripile sale larg deschise. Mutti plânsese de mândrie în ziua în care l-am purtat prima dată acasă. O impresionase mai mult decât diploma mea de la Şcoala de medicină, terminată mai repede din cauza războiului.

Ajunsă acasă, am încercat să-mi găsesc prima slujbă ca doctor, dar deşi terminasem a doua în anul meu, doctorii cu cabinete nu doreau să angajeze un medic-femeie. Se părea că retorica partidului despre locul potrivit al unei femei – acasă, crescând copii – se înrădăcinase, şi mulţi pacienţi solicitau un doctor-bărbat. Şi deoarece, ca studentă la universitate, mi se ceruse să urmez un curs de broderie, am luat ceva de cusut ca să câştig nişte bani.

În cele din urmă am găsit un post cu jumătate de normă la clinica de dermatologie din Düsseldorf, care plătea un mic onorariu pentru fiecare pacient pe care îl tratam. Era o muncă plictisitoare, unde cel mai interesant eveniment al majorităţii zilelor era deschiderea cu lanţeta a unui furuncul. Oare aveam să uit cele câteva tehnici chirurgicale pe care le învăţasem la Şcoala de medicină? Un chirurg trebuie să opereze întruna pentru a rămâne competent.

Economia noastră se îmbunătăţise în mod considerabil, ceea ce a redus numărul de pacienţi care aveau nevoie de tratament dermatologic. Chiar şi mâinile roşii şi jupuite, cândva sursa principală de venit a dermatologului, nu mai reprezentau o problemă pentru cele mai multe gospodine germane. Muncitorii polonezi furnizaţi de Reich şi importaţi din Est se ocupau de spălatul vaselor.

Drept urmare, câştigurile mele au scăzut curând aproape de tot. Starea tatii a ajuns din gravă, critică, şi Mutti a trebuit să rămână acasă cu el. Cu greu reuşeam să câştig bani pentru noi trei. În scurt timp, am devenit singurul doctor din Düsseldorf care murea de foame, aşa că am continuat să lucrez şi la măcelăria lui *Onkel* Heinz.

După liniştea pădurilor din tabără şi clinica tăcută, zarva mulţimii care venea la prăvălie după carne, toate acele *Haustrauen* agitate, în capoatele lor călcate, înghesuindu-se către tejghea, ca o turmă politicoasă de vite, era o schimbare bine-venită. Acolo puteam să scap de toate

necazurile mele şi doar să rup bucăţi mari din sulul de hârtie albă şi să practic nodurile chirurgicale când înfăşuram pachetele cu sfoară în dungi.

Într-o duminică, am venit la lucru ca de obicei, deşi prăvălia era închisă pentru public. Asta era ziua în care Heinz mă punea să lucrez acolo singură, aşa că nimeni nu putea vedea ce făceam pentru el.

Proiectul lui special.

— Grăbeşte-te, a spus Heinz.

S-a împins în masa cu blocul de lemn, care se lăsase de la loviturile lui de satâr şi ale tatălui său înaintea lui. Umflătura din pantaloni era vizibilă chiar şi sub şorţul lui de măcelar, ţeapăn de la sângele uscat de viţel. Cum de m-am băgat într-o asemenea belea? Din cauza atâtor ani în care mi-a fost prea frică să spun ceva, asta a fost.

Heinz mă privea în vreme ce eu stăteam la masa de lucru şi alegeam cel mai întins intestin de miel. Aşteptarea era partea cea mai bună, dar şi cea mai rea pentru Heinz. Am întors pe dos intestinul, l-am băgat în clorură de var şi am îndepărtat membrana mucoasă, având grijă să las straturile peritoneal şi muscular. *Onkel* Heinz mă zorea, dar eu nu mă grăbeam, căci orice ruptură sau înţepătură putea aduce dezastrul.

— Mă mişc cât de repede pot, i-am spus.

Era mai bine să trag de timp, căci odată ce terminam, venea cea mai rea parte, şi întregul proces începea din nou.

În timp ce lucram, gânduri negre mă copleşeau. De ce nu eram acasă, căutând alte slujbe? Era doar vina mea că eram blocată aici, prinsă în capcană de Heinz, temându-mă că avea să dezvăluie secretul nostru. Ar fi trebuit să spun totul cu ani în urmă, dar *Tante* Ilsa nu mi-ar fi plătit niciodată şcoala dacă ar fi ştiut. Ce-ar zice Mutti? N-aş putea niciodată să-i spun, bineînţeles. Chiar şi aşa bolnav cum era, tata l-ar omorî pe *Onkel* Heinz dacă ar şti. Ăsta era preţul pe care îl plăteam pentru educaţia mea. Heinz spunea că eu însămi eram de vină, o femeie tânără care rămăsese acolo singură cu el.

Heinz a venit lângă mine şi mi-a ridicat fusta. Am simţit pe coapsă furişarea familiară a degetelor lui aspre.

— De ce îţi ia atât? a întrebat Heinz.

Am simţit în răsuflarea lui vinul acela dulce care îi plăcea.

I-am dat mâna deoparte.

— Lucrurile astea durează.

Heinz nu era exact crema rasei superioare. Cu un IQ undeva între graniţa deficienţei şi un uşor retard, putea fi imediat descumpănit de o scuză mai lungă de două cuvinte. Am frecat ţesutul delicat până s-a uscat, am măsurat şi am tăiat. Când l-am rulat, neted şi transparent ca un ciorap de mătase, Heinz era deja roşu la faţă.

Nu trebuia să mi se spună să mă duc la camera frigorifică, luând cu mine găleata de tablă cu untură. Era o alinare ciudată în monotonia gesturilor. Am tras de şnurul agăţat de bec pentru a lumina locul şi m-am proptit de raftul rece de lemn din spatele meu. Chiar şi cu sacul de făină pe faţă, ştiam ce urma. Mirosul dulce de făină atenua duhoarea de sânge de vită, trabucuri şi înălbitor. *Nu plânge.* Plânsul doar îl înfuria pe Heinz şi făcea ca totul să dureze mai mult. Şi-a tras pe el opera mea, şi-a băgat o labă în untură, a trecut-o peste membrană, şi a început.

Mi-am repetat oasele mâinii.

Unu: osul scafoid, provenit din grecescul skaphos, care înseamnă barcă.

Cute de grăsime atârnau din abdomenul lui Heinz, ca un şorţ păros, şi se loveau de trupul meu cu fiecare împingere. Începuse să gâfâie tot mai repede, asta însemna că nu mai dura mult.

Doi: osul semilunar, în forma unei luni în pătrar.

Renunţasem de mult să mai sper la un atac de inimă brusc. Anii de fripturi înecate în grăsime trebuie să-l fi dotat cu o placă arterială groasă de două degete, dar cu toate astea reuşea să rămână în viaţă.

Trei: osul piramidal. Patru: osul pisiform, rotund, numit de la cuvântul latin pentru boabă de mazăre.

Heinz nu s-a mai putut abţine şi a început cu gemetele lui obişnuite, iar răsuflarea sa era ca o ceaţă rece pe gâtul meu. Mâinile îi tremurau când s-a apucat de raft, cu încheieturile lui groase de măcelar susţinându-i greutatea.

Pe neaşteptate, uşa camerei frigorifice s-a deschis şi

sacul de făină mi-a alunecat de pe faţă. Ilsa stătea în prag, ţinând uşa deschisă cu o mână, iar în cealaltă avea un borcan de gem. Probabil că îl auzise pe Heinz gemând ca un porc înjunghiat.

— Închide uşa, femeie, a spus Heinz, cu pantalonii adunaţi în jurul gleznelor, cu faţa purpurie.

Era dezgust pe faţa ei sau doar oboseală? A pus gemul pe un raft, s-a întors şi a plecat.

Uşa camerei s-a închis cu zgomot în spatele ei şi Heinz s-a întors la treaba lui.

Într-o zi plictisitoare de la clinica de dermatologie, stăteam la biroul meu după ce terminasem cu ultimul meu pacient, un copilaş durduliu de patru ani, care îşi sugea degetul mare. O trimisesem pe mama lui acasă cu o cremă antiseptică pentru o spuzeală. Cum aveam să-mi pot câştiga existenţa făcând asta? Eram mult mai potrivită liniştii pe care o oferea un post la universitate, dar salariul de profesor nu mi-ar fi susţinut cu mult mai bine familia.

Am luat de pe birou *Jurnalul de medicină* şi am observat un anunţ la mica publicitate în care se solicita un *medic pentru o tabără de reeducare pentru femei, la 90 de kilometri nord de Berlin, lângă staţiunea Fürstenberg, la lacul Schwedt.* Existau multe asemenea tabere în acea perioadă, majoritatea pentru cei care nu voiau să muncească şi pentru infractorii mărunţi. Ideea unei schimbări de peisaj era atrăgătoare. O staţiune? Ştiam că o să-mi fie dor de Mutti, dar nu şi de Heinz.

Singurul lucru pe care îl ştiam despre tabără era că Fritz Fischer, fostul meu coleg din Şcoala de medicină, lucra acolo, dar locul avea un nume care suna plăcut.

Ravensbrück.

Capitolul 7

CAROLINE Decembrie 1939

În Ajunul Crăciunului, eu şi Paul ne-am dus să patinăm în Central Park, pe Fifth Avenue Skating Pond. Adoram să patinez, ceea ce învăţasem pe Bird Pond de lângă casa noastră din Connecticut, dar o făceam rareori, căci evitam majoritatea activităţilor care mă făceau să par mai înaltă decât era nevoie. Plus că până atunci nu avusesem pe nimeni cu care să patinez. Betty mai degrabă ar fi înghiţit albine vii decât să fie văzută pe patine. Am jurat să profit din plin de prezenţa lui Paul în New York.

Era o vreme perfectă pentru patinat în acea zi, senină şi rece, cu un vânt aspru, care peste noapte făcuse gheaţa la fel de netedă ca lacul de pe o minge de biliard. Drept urmare, steagul din vârful Castelului Belvedere era sus, sfera roşie pe fundalul alb pe care fiecare patinator îl dorea. Vestea că gheaţa era bună trecea de la un portar la altul de-a lungul întregii Fifth Avenue, şi astfel locul a devenit ticsit cu patinatori.

Primul val de patinatori era deja acolo când eu şi Paul am ajuns. Bărbaţii, aproape profesionişti, îşi făceau genuflexiunile şi rotaţiile, cu ţurţuri la bărbi şi nasuri. Apoi au sosit doamnele, câte două sau trei, cu paltoanele lor grele ca nişte pânze de corabie care le împingeau pe gheaţă. Cu puţin exerciţiu, Paul s-a dovedit a fi un patinator folositor şi, braţ la braţ, am alunecat pe toată reţeaua de lacuri. Vechea Caroline n-ar fi patinat niciodată într-un loc atât de public, dar am abordat gheaţa cu energie şi curând am intrat amândoi într-un ritm plăcut împreună. Brusc, am simţit că vreau să încerc orice fel de noutate.

Am plutit pe sub podurile arcuite pe ritmurile „Sonatei Lunii” a lui Beethoven şi ale „Valsului patinatorilor” de Waldteufel, care nu puteau să sune mai plăcut de atât, chiar şi transmise prin micile difuzoare ale cabanei de unde se închiriau patine.

Gheaţa se aglomerase, aşa că ne-am întors la cabană, prin aerul în care plutea mirosul de castane coapte. Ne

pregăteam să ne aşezăm şi să ne scoatem patinele, când mi-am auzit numele.

— Caroline! Aici.

Era David Stockwell. A patinat până la noi şi s-a oprit cu o mişcare bruscă şi un zâmbet, pozând ca într-o reclamă a Fraţilor Brooks[26], trăgându-şi jacheta în spate cu pumnul înmănuşat. Cum putea David să se poarte de parcă nimic nu se întâmplase între noi, de parcă să se însoare cu o simplă cunoştinţă după ce fuseserăm împreună zece ani era ceva absolut normal?

— Hei, cine e tipul ăsta, Caroline? a întrebat David.

Să fie asta o izbucnire de gelozie? David chiar părea scund faţă de Paul. Oare avea să creadă că între mine şi Paul era o legătură romantică? Slabe şanse. Paul păstra distanţa şi emitea doar semnale prieteneşti, nici măcar nu stătea aproape de mine. Şi dacă i-ar arăta totuşi lui David că eram a lui? Gândul ăsta m-a făcut să-mi doresc să fie adevărat.

Paul a întins mâna:

— Paul Rodierre.

David i-a strâns-o.

— David Stockwell. O ştiu pe Caroline din...

— Trebuie să plecăm, am spus eu.

— Sally e acolo, îşi încheie şireturile. O să-i pară tare rău că nu te-a văzut.

Betty mă avertizase în privinţa lui Sally, bineînţeles. Noua ei cumnată era o fată minionă pe care doamna Stockwell o răsfăţase cu un trusou de nuntă *haute couture* cu preţul căruia jumătate din New York ar fi putut mânca vreme de un an. I-am aruncat lui David cea mai bună privire a mea *chiar-nu-putem-sta.*

El s-a întors către Paul.

— Eu lucrez la Departamentul de Stat. Mă străduiesc să ţin ţara departe de război. Am auzit de discursul tău de la gală. Se pare că tu te străduieşti să ne *bagi* în el.

— N-am făcut decât să spun adevărul, a replicat Paul.

— A fost cel mai reuşit eveniment al nostru

[26] Brooks Brothers, cel mai vechi lanţ de croitorie bărbătească din Statele Unite, creat în 1818 şi având sediul în New York.

dintotdeauna, am adăugat eu.

Paul a patinat aproape de mine şi m-a luat de braţ.

— Da, iubito, a fost copleşitor, nu?

Iubito?

David a clipit surprins.

M-am strâns lângă Paul.

— Ropote de aplauze. Şi *donaţiile.* Toată lumea susţine acum Franţa.

Sally Stockwell a patinat spre noi prin mulţime. Era greu să îi ignori *micimea,* poate că avea vreun metru cincizeci şi cinci. Era îmbrăcată în costum complet de patinaj, o fustă de patinaj evazată din postav şi o jachetă tiroliană matlasată strânsă pe corp, cu ghetele tivite cu blană albă. Ciucurele de pe bereta croşetată pe care o purta, legată sub bărbia ei drăguţă, se legăna în vreme ce ea se apropia de noi.

— Tu trebuie să fii Caroline, a spus Sally.

Mi-a întins o mână într-o mănuşă albă de angora şi eu i-am strâns-o.

Sally era mai degrabă Olivia de Havilland decât Bette Davis şi era imposibil să nu o placi, cu o onestitate dezarmantă care făcea chiar şi cea mai banală conversaţie să pară stânjenitoare.

— David mi-a spus totul despre tine. „Caroline ajută bebeluşii francezi. Eu şi Caroline am fost starurile în prima noastră piesă împreună”.

— Eu am fost primul partener al lui Caroline, a spus David. L-am jucat pe Sebastian, iar ea era Olivia[27].

Paul a zâmbit.

— Se sărută, nu? Cum au fost cronicile?

— Rezervate, am spus eu.

Sally s-a apropiat.

— Câteodată mă gândesc că tu şi David ar fi trebuit să vă căsătoriţi.

— Mă bucur să vă văd, am spus eu. Îmi pare rău că fugim, dar chiar trebuie să plecăm.

— Da, petrecem toată ziua împreună, nu-i aşa, iubito? a adăugat Paul.

---

[27] Personaje din *A douăsprezecea noapte* de William Shakespeare.

Exagera, şi asta avea să pună în mişcare moara bârfelor. Dar numi păsa. Era aşa de plăcut să fii iubit, chiar dacă numai de ochii lumii.

Ne-am luat la revedere şi le-am făcut cu mâna lui Sally pe când intrau în şuvoiul de cupluri de patinatori. Ce drăguţ din partea lui Paul să pretindă că e iubitul meu. Bineînţeles, nu era al meu ca să mă pot etala cu el, dar tot era plăcut să am pe cineva în viaţă cu care să mă laud, mai ales în faţa lui David Stockwell, care îmi călcase mândria în picioare într-un fel atât de dureros.

După patinoar, Paul s-a întors la Waldorf ca să se schimbe, iar eu am împodobit molidul argintiu pe care bunul prieten al mamei, domnul Gardener, îl adusese de la ţară, şi am făcut *coq au vin.* Serge trimisese din Connecticut o supă de legume, plină de păstârnac dulce, morcovi graşi, şi chimen minunat, pentru primul nostru fel.

În acea noapte, ninsoarea, care acoperise mai înainte Connecticutul, a ajuns cu prisosinţă şi în Manhattan, lăsând-o pe mama blocată cu Serge la casa noastră de la ţară. Paul a sosit la uşa mea cu fulgi în păr şi pe umerii paltonului. Faţa lui era rece când s-a aplecat să mă sărute pe fiecare obraz. Începuse să folosească intens Sumare, cândva unul dintre parfumurile preferate ale tatălui meu. Aruncasem o privire în dulăpiorul cu medicamente al lui Paul de la Waldorf când fusesem în baia lui şi văzusem sticla acolo, alături de borcanul albastru cu Noxzema[28].

Paul ţinea în mâini o sticlă de vin de Burgundia şi un mic buchet de trandafiri Crimson Glory înfăşuraţi în hârtie albă. Va trebui să-mi păstrez capul pe umeri şi să am grijă cât vin beau. Am fost uşurată că se îmbrăcase elegant, cu jacheta lui vineţie, căci eu purtam o rochie şi ciorapi de mătase.

A strecurat sticla, grea şi rece, în mâinile mele.

— *Joyeux Noël.* E ultima din lada pe care mi-a trimis-o vărul meu din via lui. Sper că nu te superi, dar am lăsat numărul tău telefonistei de la Waldorf, în caz că trebuie să fiu găsit.

---

[28] Loţiune de curăţare a feţei şi demachiant, care conţine, printre altele, camfor, mentol, fenol şi eucalipt.

— Sigur că nu. Eşti îngrijorat pentru Rena?

— Mereu, dar e doar o măsură de prevedere. Am vorbit cu ea azi-dimineaţă şi i-am spus în ce stadiu sunt cu viza. Roger zice că o să afle în câteva zile.

Rena. Era ca şi cum ar fi fost prezentă acolo, cu noi. Paul a intrat în living.

— Ai putea ateriza cu un avion aici. Suntem doar noi în seara asta?

— Mama şi Serge nu pot ieşi din aleea din Connecticut.

— Deci eu sunt singura ta distracţie? Ce presiune pe mine!

După masă, am lăsat vasele în chiuvetă şi m-am aşezat pe canapeaua din păr de cal cu noduri, împărţind cu Paul o sticlă de coniac de-a tatii. Canapeaua aia fusese a mamei mamei, căreia noi îi spuneam Mama Woolsey. O luase ca să îi descurajeze pe curtezanii mamei să zăbovească prea mult.

Când din foc nu au mai rămas decât tăciuni, s-a făcut rece, căci păstram o temperatură joasă în apartament. Paul a ridicat un buştean de mesteacăn şi l-a pus pe foc, şi flacăra s-a ridicat şi s-a înclinat, atingând cutia cu lemne, atât de fierbinte, că am simţit-o pe faţă.

Mi-am aruncat pantofii şi mi-am băgat picioarele sub mine.

— Cineva a băut coniacul, am zis, ridicând sticla în lumina focului.

— Poate că e doar partea îngerilor, a spus Paul. Aşa se numeşte partea care se evaporă din pivniţele de coniac.

A împuns buşteanul cu vătraiul de fier, şi faţa lui părea îngândurată în strălucirea focului. De ce erau bărbaţii aşa de serioşi când era vorba de foc?

Paul s-a întors la canapea.

— Simt că în faţa mea se deschide totul când sunt aici, aşa. Ca un copil.

— Undeva, într-un colţ al inimii, avem întotdeauna douăzeci de ani, am zis.

De câte ori spusese asta mama?

Paul a turnat un deget de coniac în paharul lui.

— Fostul tău prieten e un bărbat frumos, a remarcat.

— Fără îndoială, te-ar aproba, am spus şi am întins

paharul ca să-mi mai pună coniac.

Paul a ezitat.

— Omul, fiind raţional, trebuie să se îmbete, am spus eu.

Oare de ce îl citam pe Byron? Mă făcea să par de două milioane de ani.

— Cel mai bun lucru în viaţă nu e decât beţia, a spus Paul, turnându-mi coniac în pahar.

Îl ştia pe Byron?

— Cum se face că nu m-ai întrebat niciodată de Rena? a spus el.

— De ce s-o fac?

Era ultimul lucru despre care voiam să discut.

— Ei, nu ştiu. Credeam că ai putea fi curioasă cum de pot sta atâta vreme departe de ea.

— Spectacolul, bineînţeles, am răspuns. Chihlimbarul din paharul meu strălucea în lumina focului.

— Nu prea avem o căsnicie acum.

— Paul. Aşa un clişeu!

De ce nu puteam să renunţ să le mai vorbesc bărbaţilor ca o învăţătoare pedantă? Meritam să sfârşesc singură, aşezată pe un sloi de gheaţă, aşa cum fac eschimoşii cu bătrânii lor.

— Rena e atât de tânără. E foarte amuzantă – ţi-ar plăcea, sunt sigur –, dar n-am putut niciodată să stăm aşa şi să vorbim despre viaţă.

— Ce-i place să facă? am întrebat.

Focul a pocnit şi a gemut când a înghiţit un strop de catran.

— Dansul, petrecerile. E un copil, în multe feluri. Ne-am căsătorit la foarte scurt timp după ce ne-am cunoscut. La început a fost foarte distractiv, şi momentele petrecute în dormitor erau incredibile, dar curând a devenit agitată. Am auzit că a avut iubiţi atrăgători.

Momente incredibile în dormitor? Dumnezeieşti, fără îndoială.

Mi-am îndepărtat o scamă de pe mânecă.

— Apropo, în ţara asta bărbaţii nu vorbesc despre isprăvile lor din dormitor.

— În ţara asta, bărbaţii nu au despre ce isprăvi să vorbească, a replicat Paul. Se însoară şi isprăvile lor se

ofilesc şi cad. Rena e o fată minunată, dar, după părerea ei, noi doi suntem pur şi simplu incompatibili. Crede-mă, am încercat.

S-a mai ocupat puţin de foc şi apoi a venit înapoi, de data asta aşezându-se mai aproape de mine pe canapea. Pentru un bărbat atât de viril, avea o gură frumoasă.

— Mai există cineva compatibil? am spus eu. Părinţii mei sunt singurul cuplu pe care l-am considerat cu adevărat armonios.

— Cum a murit tatăl tău?

— N-am mai vorbit niciodată despre asta. Aveam unsprezece ani şi pe atunci nimeni nu discuta aşa ceva.

— A fost un tată bun?

— În weekenduri venea din oraş în Connecticut. Îşi schimba gulerul apretat şi vesta cu nişte pantaloni de doc kaki şi ne arunca mingea, non-stop, pe terenul de baseball pe care îl făcuse mama în capătul proprietăţii noastre.

— Se îmbolnăvea des?

— Niciodată. Dar într-o zi, în primăvara lui 1914, s-a închis în dormitorul lui de aici, din senin. Doar doctorul Forbes şi mama au avut voie să intre. Când am fost trimisă la rude cu lucrurile într-o valiză, am ştiut că era ceva îngrozitor de aiurea. Servitoarele tăceau când intram în cameră, iar faţa mamei avea o expresie chinuită pe care n-o mai văzusem niciodată la ea.

— Îmi pare aşa de rău, Caroline, a spus Paul şi mi-a luat mâna în mâna lui caldă şi moale, apoi i-a dat drumul.

— Cinci zile mai târziu, am avut voie să vin acasă, dar toată lumea îmi evita privirea. Ca întotdeauna, am aflat totul ascunzându-mă în liftul pentru mâncare din bucătărie, trăgând cu ochiul printr-o crăpătură. La vremea aceea, aveam în casă patru servitoare irlandeze. Cea mai în vârstă, Julia Smith, le punea la curent pe celelalte cu marele eveniment în vreme ce curăţa nişte mazăre la masa din bucătărie. Mi-aduc aminte fiecare cuvânt. Julia a spus: „Ştiam eu că domnul Ferriday n-o să se ducă fără să lupte”. Mary Moran, o fată nouă, numai piele şi os, împingea înainte şi înapoi un mop cenuşiu şi murdar, ca un calmar, pe dalele albe şi negre. A zis: „Pneumonia e cel mai nenorocit mod de a muri. La fel ca înecatul, doar că e

mai încet. Erai în cameră? Era mai bine să nu-l atingi”. Apoi Julia a zis: „Acum râdea ca un nebun, şi-n clipa următoare îşi încleşta mâna de piept şi spunea că e prea cald şi ţipa la doctorul Forbes să «deschidă o fereastră, pentru numele lui Dumnezeu». Pe urmă a început să o ceară pe fiica lui, Caroline, şi asta aproape că mi-a frânt inima. Doamna Ferriday tot spunea «Harry, dragule, nu mă părăsi», dar el trebuie să fi murit deja, pentru că doctorul Forbes a scos capul pe uşă şi mi-a spus «Fugi la pompele funebre»”. Lily Clifford, cea mai tânără dintre cele patru, a intervenit: „Am văzut-o o clipă pe doamna Ferriday, cu braţele în jurul lui pe pat, spunând «Nu pot să trăiesc fără tine, Henry», aşa de tristă şi de singură, că mi-a venit şi mie să plâng”. În seara aia, mama mi-a dat vestea. Eu doar am rămas holbându-mă la cutia lui de trabucuri, întrebându-mă ce se va întâmpla cu ele acum, că el nu mai e. Eu şi mama nu am vorbit prea mult despre moartea tatii şi din acea zi ea nu a mai plâns niciodată în faţa mea sau a altcuiva.

— Ce îngrozitor, Caroline, a spus Paul. Erai atât de mică!

— Îmi pare rău că am distrus starea de spirit festivă.

— E o povară grea pentru un copil.

— Hai să vorbim despre lucruri mai plăcute!

— Tu ai o inimă bună, Caroline, a spus Paul, întinzând mâna şi dându-mi o şuviţă de păr pe după ureche.

Aproape am tresărit, şocată de căldura atingerii lui.

— Destul cu moartea şi pieirea, am spus. Despre ce să mai vorbim?

Am privit amândoi focul o vreme, ascultând cum pocneau şi trosneau buştenii.

Paul s-a întors către mine.

— Ei bine, trebuie să-ţi fac o mărturisire.

— Bunii catolici nu fac asta cu un preot?

El şi-a trecut un deget peste piciorul meu încălţat cu ciorap.

— Doar că, ei bine, nu poţi avea încredere în mine când mă aflu lângă nişte ciorapi de mătase.

Oare era conştient de puterea pe care o avea în vârful degetului?

— Mă tem că am fost marcat pe viaţă de un prieten de la şcoală.

Eu mi-am îndreptat spatele.

— Poate că ar fi mai bine să nu ştiu.

— Avea sub pat cutii cu poze vechi.

— Peisaje?

— Ei, într-un fel, da. Cele mai multe cu femei în ciorapi de mătase. Şi cam atât. Paul şi-a rotit lichidul chihlimbariu în pahar. N-am mai fost niciodată acelaşi de dinainte. E ceva cu dungile alea. După ce am văzut-o pe Marlene Dietrich în *îngerul albastru* cântând „Isteaţa Lola”, a trebuit să aştept să iasă toată lumea din sală ca să mă pot ridica şi eu.

— Acolo Marlene purta ciorapi negri transparenţi.

— Nu putem să nu mai vorbim de asta? Încă mă mai, ei bine, aţâţă cam prea mult.

— Tu ai adus vorba.

— Cred că întotdeauna am fost atras de femei puternice, a spus Paul.

— Roag-o pe mama să-ţi facă cunoştinţă cu Eleanor Roosevelt.

Paul a zâmbit şi şi-a pus paharul pe podea.

— Eşti nemaipomenită, ştii asta, Caroline? Ai ceva care mă face să vreau să-ţi dezvălui toate gândurile şi sentimentele mele. M-a privit un moment, tăcut. Ştii, încep să mă ataşez de tine. E posibil să nu mai poţi scăpa de mine.

— Ca o lipitoare, am zis.

El a zâmbit şi s-a aplecat spre mine.

— Da, orice ar fi asta.

M-am ridicat în picioare şi mi-am netezit rochia. Trebuia să schimbăm subiectul înainte ca lucrurile să se complice.

— Aşteaptă aici, i-am spus. Am ceva pentru tine. Nimic extravagant.

— Atât de misterioasă, Caroline. La fel ca Marlene.

M-am dus în dormitorul meu. Oare asta era o greşeală? Bărbaţii şi femeile prieteni îşi făceau oare daruri? În fond, el nu avea nimic pentru mine. Am scos pachetul învelit în hârtie argintie pe care îl înfăşurasem de mai multe ori, ca să aibă o înfăţişare banală, şi i l-am întins lui Paul.

— Ce e asta?

Oare rozul din obrajii lui era de la stânjeneală sau de la coniac?

— Un fleac, am spus şi m-am aşezat lângă el.

Şi-a strecurat mâna pe sub hârtie, ca să rupă banda de celofan.

— Serios, e doar un cadou între prieteni, am spus. Eu şi Betty ne facem tot timpul daruri. Doar lucruri obişnuite.

A tras de capetele îndoite şi s-a aşezat cu hârtia deschisă în poală, uitându-se la pătratul îndoit, de culoarea vinului de Bordeaux vechi, părând să fi rămas fără cuvinte.

— A fost al tatii, am spus eu. Avea zeci. Nu le purta niciodată, evident. Poate că dacă le-ar fi purtat.

Paul a ridicat fularul, lână merinos căptuşită cu mătase, şi l-a ţinut în sus, mângâind ţesătura între degete.

— Nu ştiu ce să spun, a murmurat.

Gura mi s-a uscat. Oare fusesem prea îndrăzneaţă cu un dar atât de personal?

— Mama ta n-o să se supere?

— Ea ar fi dat deja toate lucrurile tatii dacă aş fi lăsat-o eu.

— Poate că îi e greu să le vadă acum, când el nu mai e.

— A fost cât pe ce să îi dea paltonul de vigonie unui comisionar îmbrăcat prea subţire.

Paul a ridicat un capăt al fularului şi apoi şi l-a petrecut în jurul gâtului, cu capul plecat.

— E prea frumos, Caroline. După ce l-a înfăşurat, şi-a deschis mâinile, cu palmele în sus. Ei? m-a întrebat.

Arăta ca unul dintre băieţii care se pregăteau să plece să se dea cu sania pe Bird Pond, iazul din Bethlehem, cu obrajii îmbujoraţi. Cum ar fi să îl sărut? Oare am regreta amândoi, dat fiind că avea o soţie, incompatibilă sau nu, care curând se va trezi în Franţa şi îi va aştepta telefonul?

Bineînţeles.

M-am ridicat în picioare, uşor ameţită.

— Ai vrea să le vezi? Hainele tatii, vreau să spun.

L-am condus pe Paul pe coridor către camera tatii. Mama şi tata avuseseră dormitoare separate, aşa cum era pe atunci obiceiul. Lampa de birou din colţ arunca umbre pe perete. Servitoarele încă mai ştergeau praful în cameră,

spălau draperiile de organza în fiecare primăvară şi aşternuturile cu motive greceşti, ca şi cum tata era aşteptat să se întoarcă dintr-o zi în alta, gata să strige „hi-ho!” şi să-şi arunce valiza de piele pe pat. În nişa bovindoului se afla o sofa micuţă, acoperită cu o husă decolorată din pânză de bumbac cerată care îşi pierduse de mult luciul. Am deschis uşa dressingului tatii, făcând ca un val de Vicks Vapo Rub şi tutun să năvălească afară, şi am aprins lumina.

— Oh, Caroline, a făcut Paul.

Dressingul pe două niveluri era aproape la fel cum îl lăsase tata, cu şiruri de pantaloni de lână kaki şi maro şi de flanel alb, împăturiţi pe umeraşe; tot felul de haine, de la cele largi, la un rând, şi cele din camgam până la o redingotă. Legiuni întregi de pantofi în două culori şi o pereche de pantofi de lac, toţi îndesaţi cu foiţă, aliniaţi pe podea. Cravate de mătase împărţeau acelaşi suport cu curelele, agăţate de catarama de alamă. Cocarda neagră a mamei de la înmormântare zăcea pe raftul de sus. Eu nu fusesem în acea zi la biserica Sf. Thomas, căci nu aveam decât unsprezece ani. *The New York Times* scrisese: „În acea zi, femeile Woolsey au stat îmbrăţişate în primul rând”. Am tras de o curea şi mi-am trecut printre degete pielea de focă, având căptuşeală de velur.

— Era foarte ordonat, a remarcat Paul.

— Nu chiar. Mama avea grijă de el.

Paul a luat de pe raftul de sus o pălărie de fetru gri, umplută cu foiţă îngălbenită. A răsucit-o în mâini, ca un om de ştiinţă care examinează un meteorit rar, apoi a pus-o la loc. Dintr-odată părea mai melancolic. De ce îi stricasem buna dispoziţie?

— Ştii, tata era acromatop, am spus.

Paul doar m-a privit. De-aş putea să mă opresc din pălăvrăgeală.

— Şi ca să înrăutăţească lucrurile, refuza să fie îmbrăcat de un valet.

Paul nu a încercat să mă oprească, doar s-a uitat la mine cu o privire pe care nu o puteam desluşi. Milă pentru o biată fată bătrână care simţea lipsa tatălui ei mort?

— Tata insista să se îmbrace singur. Aşa că mama îi

cumpăra numai culorile de bază. Maro şi bleumarin. Am stins lumina din dressing şi am adăugat: Trebuia să-i fi văzut hainele *înainte.*

Pe când închideam uşa, am simţit cum mi se umplu ochii de lacrimi, dar m-am abţinut să plâng. A urmat o pauză, apoi:

— Într-o dimineaţă, la micul dejun, a apărut cu o haină galbenă, cravată mov, pantaloni portocaliu-aprins şi ciorapi roşii. Mama aproape că s-a înecat de atâta râs. Apoi mi-am întors faţa către uşa dressingului, cu fruntea lipită de vopseaua răcoroasă. Îmi pare rău, Paul, o să-mi revin, am spus.

Paul m-a apucat de umeri şi m-a întors cu faţa la el, apoi m-a tras mai aproape. M-a mângâiat pe păr, dându-mi-l pe spate, iar buzele lui mi-au găsit obrazul. Au zăbovit în micuţa adâncitură de sub ochi şi apoi au coborât încet pe faţă. A durat mult până să ajungă la gură, şi odată acolo, aveau gust de *coq au vin* şi de ţigări franţuzeşti.

Paul şi-a desfăcut fularul de la gât şi un val de Sumare a venit spre mine.

Pin. Piele. Mosc.

Ne-am îndreptat spre canapea în vreme ce o zăpadă îngheţată lovea ferestrele deasupra noastră ca nisipul în timpul unui uragan. Inima mea a ratat o bătaie când mâna lui mi-a atins uşor interiorul coapsei, pentru a desface un ciorap. A băgat două degete în mătase şi a tras-o în jos. Eu i-am desfăcut primul nasture al cămăşii. Apoi un altul. Mi-am strecurat mâinile în interiorul cămăşii deschise, coborând pe părţile laterale, netede ca interiorul unei scoici.

— Cred că poate ai băut mai mult decât doar partea îngerilor din coniac, a spus Paul în urechea mea.

Mi-a desfăcut primul nasture al rochiei. În lumina slabă, faţa lui era deosebit de frumoasă, atât de serioasă. Noi chiar făceam asta. Am îndepărtat din minte gândurile despre el şi Rena.

Al doilea şi al treilea nasture, atât de încet.

Mi-a tras rochia în jos de pe umeri şi mi-a sărutat pielea.

— Nu pot să cred cât de frumoasă eşti, a spus, coborând cu buzele către sânii mei, fără să se grăbească deloc.

Poate că un pat ar fi o idee bună.

N-am putut decât să încuviinţez din cap. Patul meu cu baldachin şi aşternuturi roz de satin? Patul ăla nu văzuse niciodată ceva atât de grozav ca Paul Rodierre.

Am pornit-o în zigzag către camera mea, lăsându-mi lenjeria pe drum.

— Ridică mâinile, a spus Paul când am ajuns la pat.

Am ridicat braţele ca şi cum eram gata să plonjez, şi el mi-a tras în sus furoul şi rochia şi le-a scos dintr-o singură mişcare. Şi-a dat jos haina şi m-a adus lângă el. Degetele îmi tremurau când i-am căutat cureaua. M-a sărutat, în timp ce eu trăgeam de capătul liber din cataramă şi apoi de tot prin găici. Fermoarul a coborât cu un zgomot surd. Şi-a scos pantalonii şi m-a tras spre pat. Am căzut amândoi pe satinul neted, şi stinghiile patului au fost surprinse de greutatea bruscă.

— Ai ciorapii pe tine? l-am întrebat. El m-a sărutat la baza gâtului.

— Ce e sunetul ăla? a întrebat Paul, coborând cu săruturile.

— Ce? M-am ridicat într-un cot. E cineva aici?

El m-a tras înapoi, cu buzele lipite de urechea mea.

— Nu e nimic.

Bărbia lui aspră mi-a zgâriat obrazul într-un fel plăcut.

— Nu-ţi face griji!

Era minunat să îl am pe Paul în patul meu doar pentru mine. M-am cufundat mai bine în satinul roz, iar el s-a rostogolit peste mine, sărutându-mă pe gură, acum mai intens.

De data asta am auzit sunetul. Cineva bătea la uşă. Cum reuşise să treacă de portar? Am încremenit, în vreme ce buzele lui Paul coborau pe trupul meu.

— E cineva aici, am spus, tremurând în întuneric.

Capitolul 8

KASIA 1940-1941

Ceea ce trebuie să înţelegeţi este cât de motivantă era Rezistenţa poloneză pentru un tânăr. După ce nemţii au invadat ţara şi au considerat Cercetaşele şi Călăuzele organizaţii infracţionale, noi pur şi simplu am continuat clandestin şi am început să fim cunoscuţi ca Szare Szeregi sau Rândurile Gri[29]. Răspundeam în faţa guvernului polonez în exil din Londra şi majoritatea cercetaşelor ni s-au alăturat. Grupul acesta era singurul loc în care mă bucuram de companie, căci Zuzanna lucra multe ore la Serviciul de Ambulanţe din Lublin şi nu era niciodată acasă. Plus că asta constituia o bună modalitate de a da frâu liber frustrării că eram sub ocupaţie germană.

Primiserăm o pregătire excelentă pentru primul ajutor la Cercetaşe, dar în Rândurile Gri am continuat să învăţăm şi am participat la cursuri medicale secrete. Fetele mai mari luptau alături de băieţi sau lucrau ca infirmiere şi croitorese şi se ocupau de orfelinate. Unele chiar ajutau la eliberarea oamenilor din închisorile germane, aruncau în aer poduri şi furau planuri militare germane.

Noi, fetele mai mici din detaşamentul meu de şapte persoane, salvam cărţile poloneze să nu fie distruse de soldaţii germani şi predam ore în secret. Învăţam să decodificăm şi duceam acte false şi mesaje. Ne îndeplineam obligaţia de a-i sabota pe nazişti, rearanjând indicatoarele de stradă ca să îi facem pe SS-işti să se rătăcească. Noaptea, ne conectam la megafoanele nemţeşti din stradă şi puneam imnul naţional polonez. Cu cât reuşeam fără să fim prinse, cu atât voiam să facem mai multe, ca şi cum ar fi fost un drog. Trebuia să fim însă atente, căci nu numai că nemţii aleseseră Lublinul drept cartierul lor general polonez, dar în toată Polonia spionii germani începuseră să le identifice pe fostele noastre fruntaşe de la Cercetaşe şi să le aresteze.

---

[29] Nume de cod pentru Asociaţia Cercetaşilor Polonezi (Zwişzek Harcetswa Polskiego), o asociaţie paramilitară ilegală creată la 27 septembrie 1939.

Plus că începuseră să aibă loc tot mai des *lapanka*[30] – Matka trăia tot timpul cu spaima de *lapanka* pentru noi – era o vânătoare sălbatică de oameni, pornită dintr-odată de SS-işti. Autorităţile nu mai aşteptau noaptea, ca să acţioneze la adăpostul întunericului. Acum îşi înşfăcau prada, cetăţeni polonezi aleşi la întâmplare, la lumina zilei, din cele mai neaşteptate locuri: biserici, gări, cozi la raţii. Cel suficient de ghinionist pentru a fi luat era arestat şi dus la un centru de detenţie. Cei mai mulţi erau trimişi în Germania, unde erau munciţi până îşi dădeau sufletul. Şi copiii polonezi cu aspect arian erau în pericol. Începuseră să dispară în număr mare din oraşe. Într-o zi, a fost adunat un tren întreg cu ei şi dus de acolo. Soldaţii germani au împuşcat mamele care alergau după tren. În zona rurală, dacă la muncă se prezentau prea puţini muncitori, sate întregi erau arse.

Deşi Pietrik nu vorbea despre asta, tatăl lui, căpitan în armata noastră poloneză, fusese arestat împreună cu toţi ceilalţi ofiţeri, lăsându-l pe Pietrik singurul bărbat din casă. Înainte de război, fiecărui bărbat care absolvise o universitate i se ceruse să intre în armată ca ofiţer în rezervă, aşa că era uşor pentru autorităţi să-i elimine pe cei mai educaţi arestând toţi membrii Corpului de ofiţeri polonezi. Cel puţin Pietrik nu fusese recrutat în armată când izbucnise războiul.

L-am implorat pe Pietrik să-mi dea sarcini mai importante, precum acelea pe care le primeau fetele mai mari, dar, deşi era comandant de grupă, nu făcea decât să găsească scuze.

— Spune-mi că nu sunt bună la misiuni, i-am zis lui Pietrik într-o după-amiază, în apartamentul nostru. Uite ce treabă bună am făcut cu casa Nadiei.

Pietrik mă ajuta să spăl cele câteva pensule pe care Matka nu le îngropase. Le ascunsese sub o scândură din podea ca să mai poată picta noaptea. Nu erau orice fel de pensule, ci pensule Koliński pentru acuarele, şi spălarea lor era o sarcină de onoare pe care Matka mi-o încredinţase. Moştenise aceste adevărate Stradivarius ale

---

[30] Raid, razie (în limba poloneză).

lumii penelurilor de la mama ei şi fiecare valora o avere. Erau băgate într-un rulou din flanelă roşie, fiecare în propria ei husă îngustă, fiecare făcută din păr de nevăstuică rusească, doar de la nevăstuicile masculi, de trei ori mai preţioase pe uncie decât aurul.

— Nu am nimic pentru tine, Kasia, a spus Pietrik. Treburile sunt liniştite acum.

Pentru un băiat cu mâini atât de mari, manevra pensulele cu delicateţe. A înmuiat una dintre ele în clăbuci de săpun şi şi-a trecut uşor degetele peste inelul de nichel şi în jos, spre firele negre.

— Dacă mai stau o zi în casa asta o să înnebunesc.

Pietrik şi-a aşezat pensula lângă a mea, pe cârpa de vase.

— Ştii regulile. Nu eşti îndeajuns de mare. Citeşte o carte!

— Sunt capabilă de mai mult.

— Nu, Kasia.

— Nimic nu e mai plăcut decât să mă lupt cu ei, Pietrik. Trimitemă oriunde! Nu trebuie să fie ceva important.

— Dacă te prind vreodată, faptul că eşti o fată frumoasă nu te apără în faţa lor. O să împuşte una drăguţă la fel de repede ca pe oricare alta.

Frumoasă? Eu? Drăguţă?

— Dacă nu-mi dai nimic de făcut, o să mă duc să lucrez pentru Presa Liberă. Am auzit că au nevoie de mesageri.

— Eşti mai în siguranţă cu mine.

— Păi vezi!

În sfârşit, un progres!

Pietrik s-a întors către mine cu o figură serioasă.

— Ei bine, ar fi ceva. O misiune complicată, aşa că trebuie să *asculţi.*

— În ghetou? am întrebat.

El a încuviinţat din cap.

Brusc, mi s-a făcut frică, dar n-am îndrăznit să o arăt. O singură privire speriată şi s-a zis cu sarcinile mele.

— Trebuie să te duci la Farmacia Z, a spus Pietrik, apoi s-a oprit. Nu, dacă mă gândesc mai bine, n-o să faci asta.

— Cine poate fi mai bun ca mine? Pe vremuri mâncam îngheţată de ciocolată la Zaufanym cu Nadia. Domnul Z

merge la biserica noastră.

Deşi era în ghetou, nu exista o lege care să interzică creştinilor să cumpere de la Z. Tot felul de oameni îşi făceau cumpărăturile acolo, chiar şi SS-iştii, căci farmacistul şi proprietarul, cunoscut de cei mai mulţi ca domnul Z, era practic doctor şi reuşea cumva să aibă orice remediu, chiar şi acum, în timpul războiului.

— Poţi să fii acolo mâine la ora două fix?

— Am întârziat eu vreodată?

— Atunci se schimbă tura la patrule, aşa că o să ai exact cinci minute în care să nu fie nicio gardă care să te oprească. Evită cât poţi cămăşile brune. Au suplimentat patrulele.

— Am priceput, am spus cu un zâmbet, deşi parcă tot sângele din trup îmi îngheţase.

Am simţit în stomac senzaţia aia de „Mai gândeşte-te la asta”, dar am alungat-o.

— Intră şi du-te direct la uşa din spatele magazinului, a spus Pietrik.

— Care dă în subsol?

— Da. Coboară treptele. Pietrik mi-a luat mâna şi m-a privit în ochi. Odată ce ai stabilit contactul, stai doar cinci minute. Vei lua un pachet important, Kasia. Înţelegi?

Am încuviinţat din cap. Străduindu-mă să-mi păstrez vocea calmă, am întrebat:

— E ceva ce ar putea să explodeze?

— Nu, dar nu vorbi cu nimeni când pleci. Întoarce-te la tura ta obişnuită de la cinematograf. Pretextul tău e că te duci să cumperi aspirină.

Pietrik era atât de serios în vreme ce îmi dădea instrucţiunile.

Un pretext. Era o misiune reală şi, deşi îmi tremurau mâinile, aveam să o duc la îndeplinire perfect. Cinci minute erau o groază de timp doar pentru a lua ceva.

În acea noapte n-am prea dormit, şi în minte tot revedeam, ca într-o buclă, toate lucrurile care ar fi putut merge prost. Ghetoul. Doar faptul că se afla în locul nepotrivit putea duce la arestarea cuiva. În fiecare zi auzeai de vecini şi de prieteni care erau duşi la sediul central al Gestapoului, „Sub Ceas”, clădirea de birouri cu

aspect nevinovat şi celule în subsol, sau şi mai rău, la Castelul Lublin, unde prizonierii erau împuşcaţi în curtea interioară.

În după-amiaza următoare am pornit spre Farmacia Z cu picioare tremurătoare. Era o zi cenuşie, iar vântul împingea pe cer nori grei. Nu trebuia să-mi fie frică. Aşa erai prins. Naziştii miroseau frica.

Eram la jumătatea drumului către Poarta Grodzka, intrarea oficială în ghetou, când am văzut ceva care m-a făcut să mă opresc brusc. Era Matka, ieşind din Deutsche Haus, restaurantul unde mâncau toţi nemţii din oraş. Cel pe uşa căruia era acel afiş imens FÜR POLEN VERBOTEN![31] În special SS-iştilor le plăcea aici, pentru că ştiau că mâncarea era sigură şi practic gratis, şi nici nu trebuiau să mănânce aşezaţi alături de un polonez. Se spunea că localul era plin de fum de ţigară, iar porţiile erau aşa de mari, că în farfurii rămânea multă mâncare, dar nu ştiam pe nimeni care să fi intrat acolo, sau aşa credeam. Cel puţin nimeni care să trăiască după aceea ca să povestească, deoarece asta era regula. Polonezii nu aveau voie acolo. Chiar săptămâna trecută, zarzavagiul nostru fusese prins în bucătărie, când livra cartofi, şi fusese arestat. Nu s-a mai întors.

Arestările astea începeau să devină ceva obişnuit. În acea dimineaţă citisem în ziarul clandestin al Zuzannei că în numai trei luni de război, cincizeci de mii de cetăţeni polonezi fuseseră reţinuţi şi omorâţi, aproximativ şapte mii dintre ei fiind evrei. Cei mai mulţi erau personalităţi ale oraşului – avocaţi, profesori universitari şi conducători religioşi, oricine încălca regulile sau se opunea forţelor de ocupaţie. Naziştii considerau Biserica Catolică un inamic periculos, iar lista preoţilor arestaţi era lungă. Cetăţenii erau adeseori acuzaţi pe nedrept de infracţiuni şi duşi din oraş sau executaţi în pieţele publice, iar zgomotul gloanţelor ne trezea în miez de noapte.

Aşa că atunci când am văzut-o pe Matka ieşind din Deutsche Haus strângând la piept un pachet maro nu mai mare decât o pâinişoară, a trebuit să ştiu ce căuta acolo.

---

[31] Interzis pentru polonezi (în limba germană).

Era ora prânzului şi trotuarele erau pline de oameni, care mergeau cu capul în jos din cauza vântului. Ea a pornit în direcţia opusă celei în care mergeam eu, către casă.

Mi-am croit drum prin mulţime ca să o ajung.

— Matka! am strigat.

Matka s-a întors şi, când m-a văzut, parcă a atins-o mâna de gheaţă a unui duh.

— Kasia. Nu eşti la cinematograf? Îţi aduc mai târziu sandviciul.

— Azi lucrez în tura de seară, am răspuns.

Lucram ca vânzătoare de bilete la cinematograful de lângă apartamentul nostru de când Zuzanna îmi dăduse mie slujba.

Am ocolit amândouă o coadă la raţia de apă care şerpuia de-a lungul cvartalului.

— Ai fost la Deutsche Haus? Polonezii nu au voie acolo.

— Ei mă consideră nemţoaică.

Mi s-a făcut puţin greaţă la gândul că a fost în locul ăla. Era adevărată povestea cu ţigările! Simţeam mirosul pe ea.

— Cum ai putut?

— Kasia, nu fi isterică! Doar am lăsat…

Am coborât amândouă de pe trotuar şi, conform ordinelor, am lăsat un cuplu german să treacă pe lângă noi în pas de plimbare.

— Ai lăsat ce?

Ea a strâns mai tare pachetul de hârtie şi am simţit un miros aromat – tare şi exotic – de palmieri şi de Brazilie arsă de soare. Cafea.

— Mie poţi să-mi spui, Matka. Am respirat adânc, pentru a-mi îndepărta panica. E o nouă apă de toaletă?

A urcat din nou pe trotuar şi a grăbit pasul.

— Las-o baltă, Kasia!

Văzusem ciorapii noi de mătase din sertarul ei de jos, ghemotociţi sub cămăşile împăturite, moi ca nişte piei de şarpe năpârlite. Înţelegerea a venit, învârtejindu-se în jurul meu.

— Nu poţi pur şi simplu să ignori asta. Trebuie să te duci la spovedanie.

Ea s-a oprit din nou şi m-a tras mai aproape şi a vorbit

cu o voce joasă:

— Iartă-mă, părinte, pentru că am băut o cafea cu un SS-ist? Lennart e.

Am râs.

— *Lennart?* Numele de Lennart înseamnă curajos, Matka. Lennart cel *Curajos* a omorât-o pe Psina noastră cu o *lopată.*

Soarele a ieşit dintre nori, şi pata abia vizibilă de negru în adâncitura obrazului ei a sclipit iridiscentă în lumină. Cărbune.

— I-ai desenat.

Inspiră adânc.

M-a tras lângă ea.

— Taci, Kasia! Le plac desenele mele, şi asta mă apropie.

— E periculos.

— Crezi că mie îmi place? Totul e pentru Papa. L-ar *fi împuşcat,* Kasia.

— Dacă aş avea un soţ ca Papa, aş prefera să mor decât să-i fiu necredincioasă.

Ea a mers mai departe, împingându-se prin mulţime, iar eu am urmat-o, lovindu-mă de oamenii care se grăbeau în toate direcţiile.

— Cum ai putea tu să înţelegi? a spus.

Am tras-o de mâneca jachetei.

Ea mi-a îndepărtat mâna.

— Ei numesc asta pângărirea rasei, Matka. O poloneză şi un german. Împreună.

S-a răsucit cu faţa la mine.

— Nu vrei să *taci?* Ce-i cu tine?

Răsuflarea ei mirosea a cafea şi a *chrusciki*[32] cu pere.

Depăşisem faza plânsului. Cum putea să fie atât de nesocotită?

— O să ne ia pe toţi. Şi pe Papa.

— Du-te la slujbă, mi-a spus, cu o privire supărată.

S-a îndepărtat repede şi a traversat strada, cât pe ce să fie lovită de un cuplu într-o maşină deschisă elegantă, care au claxonat şi au strigat ceva în germană. A ajuns pe

---

[32] Un fel de pateuri dulci prăjite în baie de ulei (în limba poloneză).

bordură şi s-a întors. Se simţea prost că se supărase pe mine?

— O să-ţi aduc sandviciul la cinema, mi-a strigat, cu o mână lângă gură. O să vin cu el devreme!

Când nu am răspuns, şi-a strâns cafeaua la piept şi a mers mai departe, înghiţită curând de mulţime.

Am rămas acolo tremurând. Cui puteam să-i spun? Nu lui Papa. L-ar fi omorât pe Lennart cel Curajos şi pe urmă ne-ar fi împuşcat pe toţi. Am întors privirea către Deutsche Haus şi l-am văzut pe Lennart coborând treptele de la intrare cu alţi trei, scormonind cu o scobitoare între dinţi. Cum putea să se întâlnească Matka cu un asemenea om?

Mi-am întors gândurile la misiunea mea. Care era mottoul Cercetaşelor? „Fii vigilentă!” Era important să mă concentrez ca să pot duce la îndeplinire misiunea lui Pietrik fără nicio piedică. O să-i spun Zuzannei mai târziu. Ea o s-o ajute pe Matka să-i vină mintea la cap.

Mi-am continuat drumul către ghetou, am trecut prin Poarta Grodzka şi am ajuns la Farmacia Zaufanym într-un timp record. Nici nu era greu. Fusesem la Farmacia Z de un milion de ori cu Nadia, dar de data asta, pe când mergeam pe strada pietruită, nu puteam să scap de senzaţia că drumul meu cobora în Infernul lui Dante.

Cândva, Oraşul Vechi fusese cea mai activă zonă comercială din Lublin; era întotdeauna o zi de distracţie când mergeam cu Nadia să vedem magazinele şi să ne desfătăm cu gogoşi de Hannuka[33], fierbinţi şi presărate cu zahăr pudră, printre cărucioarele de pe străzi pline cu napi şi cartofi. Grupuri de copii se jucau în stradă, iar negustorii cu pălării negre şi îmbrăcaţi cu caftanele lor lungi, cu mâneci largi, stăteau în faţa prăvăliilor şi vorbeau cu muşteriii, iar uşile lor erau larg deschise, pentru a li se vedea bine marfa: pantofi şi papuci, greble şi furci, cuşti cu găini şi raţe care cârâiau.

Pe atunci, la marea sinagogă Chewra Nosim, din strada Lubartowska, era un du-te-vino de bărbaţi cu şaluri de rugăciune alb cu negru pe umeri. Vedeam mulţi oameni

---

[33] Este vorba de *sufganiyah,* o gogoaşă rotundă umplută cu gem sau cu cremă de ouă, care se mănâncă în preajma sărbătorii de Hannuka.

plecând spre casă de la baia pentru bărbaţi, iar aburii se simţeau până în stradă.

Dar de când veniseră germanii, când treceai prin ghetou aveai o stare cumplită, de tristeţe. Castelul Lublin, care domina zona, fusese rechiziţionat de nazişti pentru a deveni principala lor închisoare, şi privea în jos spre străzile pietruite şi întortocheate de sub el, care nu mai erau pline de prăvălii şi de copii care să se joace. Naziştii luaseră cea mai mare parte din bărbaţii mai tineri pentru un proiect de construcţie, să cureţe un teren pe care să fie construit ceea ce spuneau că era un nou lagăr de muncă numit Majdanek, la periferia Lublinului, în partea de sud a oraşului. Drept urmare, cele mai multe prăvălii aveau obloanele trase, iar cei câţiva negustori care îşi deschideau uşile ofereau prea puţin. SS-iştii patrulau pe acolo, iar adolescenţii care aveau vârsta la care puteau munci şi care nu fuseseră duşi să lucreze pentru nazişti stăteau în grupuri, cu un aer îngrijorat. Am văzut femei înghesuite în jurul unei tăvi cu resturi de carne puse pe jos, iar un băieţel vindea brasarde albe pe care le ţinea pe braţ, fiecare imprimată cu o Stea a lui David. Sinagoga era acoperită cu scânduri, la uşi erau bătute în cuie anunţuri în germană, iar băile erau pustii şi tăcute, şi nu mai suflau aburul în străzi.

M-am simţit uşurată când am ajuns la farmacie. Era una dintre puţinele prăvălii deschise şi în acea după-amiază era agitaţie acolo. Se vorbea că domnul Z îl mituia pe orice neamţ putea ca să îşi ţină deschisă farmacia, căci era singurul negustor din ghetou care nu era evreu.

Prin fereastra mare de pe faţada farmaciei, am văzut mese la care stăteau bărbaţi cu pălării negre, ocupaţi cu partidele lor de şah. Domnul Z era la tejgheaua de lemn care se întindea pe toată lungimea farmaciei, servind un cuplu cu un medicament.

Am răsucit mânerul rotund şi neted de cristal. Uşa s-a deschis cu un scârţâit şi câţiva dintre bărbaţi au ridicat ochii de la jocul lor. M-au urmărit cu privirea când am intrat, unii dintre ei nedumeriţi.

Deşi îl ştiam oarecum pe domnul Zaufanym de la biserică, nu m-a salutat când am intrat. Când am trecut pe

lângă mese, am prins frânturi de discuţii, cele mai multe în idis, câteva în poloneză. Am ajuns la uşa de pe peretele din spate al farmaciei, am apucat mânerul şi l-am răsucit, dar nu s-a mişcat. Era încuiat? Am încercat din nou, cu palma umedă alunecând pe metal. Tot nimic. Trebuia să renunţ la misiune?

M-am întors către domnul Z. El s-a scuzat şi a pornit-o către mine.

Chiar în acea clipă, o cămaşă brună, unul dintre călăii obişnuiţi ai lui Hitler, şi-a făcut mâinile căuş şi s-a uitat înăuntru prin fereastra din faţă. Se uita la mine! Chiar şi unii dintre bărbaţii de la *mese au observat şi şi-au îndreptat spatele, urmărind totul. Am repetat în minte jurământul: Voi servi Rândurile Gri, voi apăra secretele organizaţiei, mă voi supune ordinelor şi nu voi şovăi să-mi sacrific viaţa.*

Partea cu „să-mi sacrific viaţa" devenea mult prea reală. Domnul Z a venit la mine şi m-a dus înapoi la tejghea. Deabia am ajuns acolo, căci picioarele îmi tremurau aşa de tare.

— Ai nevoie de o aspirină? m-a întrebat.

— Da. Am o durere de cap groaznică.

După ce nazistul a plecat, domnul Z m-a dus la uşă. A scuturat mânerul şi mi-a deschis uşa în cel mai natural mod cu putinţă.

Am coborât până la baza scărilor, am ciocănit cu încheieturile degetelor pe uşa de lemn şi am rămas sub un bec fără abajur. M-a străbătut un fior rece. Poate că o să-i spun lui Pietrik că asta era ultima mea misiune.

— Cine e? s-a auzit o voce de femeie.

— Iwona, am răspuns. Uşa s-a deschis.

— Mi-au trimis un copil? a spus femeia din umbră.

Am intrat, şi ea a închis uşa în urma mea.

Un copil? În definitiv aveam optsprezece ani şi adeseori mi se spunea că arăt mai mare de-atât.

— Am venit după aspirină. Am doar cinci minute.

Femeia m-a privit lung un moment, aşa cum se uită cineva la ultima bucată de peşte rămasă la piaţă, şi apoi s-a dus într-o încăpere alăturată. Am mai făcut câţiva paşi în subsol. Era de două ori cât apartamentul nostru şi avea

ferestrele acoperite cu hârtie neagră, aşa că era întuneric acolo. Mirosul de mucegai şi de ciorapi nespălaţi era puternic, dar era bine mobilat, cu o canapea lungă, o masă de bucătărie cu scaune, cu o lampă roşie cu albastru strălucitor atârnată deasupra, şi o chiuvetă pe peretele din fund. Stropi prelungi argintii picurau de la robinetul chiuvetei, iar de deasupra se auzeau bufnetele paşilor şi hârşâitul scaunelor pe podea. Unde era femeia?

Curând, s-a întors cu un pachet gros. L-am băgat în rucsac şi m-am uitat pe furiş la ceas. Terminasem în mai puţin de un minut, chiar dacă Doamna Mototoală a zăbovit atâta. Abia atunci am observat fata de pe canapea. Stătea în umbre, cu capul în jos.

— Cine e aia? am întrebat.

— Nu e treaba ta. Trebuie să pleci.

M-am apropiat.

— I-ai făcut ceva?

— Sigur că nu. Anna o să se ducă să locuiască la o familie catolică. Părinţii ei cred că o să fie în siguranţă acolo.

— Îmbrăcată aşa?

Fata purta o haină închisă la culoare peste un pulover tricotat, ghete negre şi ciorapi lungi, iar părul îi era strâns sub o eşarfă neagră cu roşu răsucită ca un turban şi umflat în partea de sus. Eram o adevărată expertă în ce priveşte felul în care se îmbrăcau fetele catolice, bineînţeles, căci şi eu eram una şi, mulţumită Matkăi, prima la liturghie în fiecare duminică. Fata asta nu avea să ajungă prea departe cu hainele alea.

— Nicio fată catolică nu s-ar îmbrăca aşa, am spus. M-am întors să plec.

— Nu vrei să mai stai o clipă şi să-i spui cu ce să se îmbrace? m-a rugat femeia.

— Nu ştiu, am început.

Femeia asta era acum drăguţă cu mine pentru că avea nevoie de ceva? Aveam propriile mele probleme – cum să străbat străzile cu pachete secrete.

— Ar însemna mult pentru ea, a spus femeia. E singură.

— Bănuiesc că aşa e, am încuviinţat. M-am apropiat de fată şi m-am aşezat pe canapea lângă ea. Eu sunt Kasia,

am spus şi mi-am pus mâna peste a ei, care era şi mai rece decât a mea. Anna, ce nume frumos! Ştiai că înseamnă „favorizată de Dumnezeu”?

— Numele meu adevărat e Hannah, a spus, fără să-mi arunce măcar o privire.

— Dacă o să locuieşti cu o familie catolică, în primul rând trebuie să renunţi la eşarfă.

Hannah a ezitat şi s-a uitat la mine cu ochii furioşi. De-abia m-am abţinut să nu mă reped în sus pe scări şi s-o las acolo. Încet, şi-a tras eşarfa şi părul ei negru i-a căzut pe umeri.

— Bun. Acum, e mai bine să nu porţi ciorapi negri sau ghete. Uite, putem face schimb.

Fata nu s-a mişcat.

— Nu pot face asta, a spus.

— Hannah.

— Mai sunt trei minute, a anunţat femeia de lângă uşă.

— Trebuie să te grăbeşti, am spus eu.

— M-am răzgândit, a răspuns Hannah. M-am ridicat şi mi-am netezit fusta.

— Bine atunci. Eu plec.

— Prietenul meu zice că pentru el sunt moartă dacă fac asta. M-am aşezat la loc. Băieţii pot fi o adevărată belea!

— Nu poţi să-ţi construieşti viaţa în funcţie de un băiat.

— Oricum, acum mă urăşte. Zice că îmi părăsesc părinţii.

— Părinţii tăi vor asta, şi prietenul tău o să vadă că aşa e cel mai bine.

Femeia s-a apropiat de noi.

— Terminaţi totul, acum.

— Ei nu iau decât bărbaţii, a spus Hannah. Poate că o să fie mai bine dacă rămân acasă.

— E mai bine să trăieşti cu o altă familie decât să fii trimisă undeva la muncă. Du planul până la capăt şi o să poţi să le duci mâncare.

— Imposibil.

— Oamenii o fac mereu. Deocamdată, *trebuie* să te înveseleşti. Fără ochi trişti. După asta se uită SS-iştii.

Şi-a şters faţa şi şi-a îndreptat spatele. Era un început! Era o fată drăguţă, cu pistrui pe podul nasului.

— Ia pantofii mei! Repede!

— Două minute, a anunţat femeia de lângă uşă.

— Oh, nu pot, a spus Hannah.

— *Trebuie.* Ghetele tale te dau imediat de gol. Fă schimb cu mine.

Şi dacă eram oprită? Aveam documente autentice, iar Papa avea să mă ajute, indiferent ce se întâmpla. Hannah şi-a scos ciorapii negri şi i-a schimbat cu şosetele mele albe scurte. Am luat ghetele ei – doar puţin mai mici decât pantofii mei.

— Aşa. Acum întoarce-te! Cât de repede am putut, i-am împletit părul negru într-o coadă groasă care îi cădea pe spate. Fetele catolice necăsătorite poartă o singură coadă, i-am spus. Ştii „Tatăl nostru”?

Ea a încuviinţat din cap.

— Bun. Învaţă şi imnul naţional polonez. Au început să ceară asta mai mult acum. Şi nu uita, dacă cineva îţi oferă votcă, nu sorbi din ea. O bei dintr-o singură înghiţitură sau o refuzi cu totul.

— E timpul, a spus femeia. Mi-am admirat opera.

Am văzut o Biblie albă pe masă.

— Aia e o Biblie drăguţă. Am luat-o şi i-am dat-o. Ai grijă doar să îndoi cotorul. Fă-o să pară uzată. Iar în biserică, te înclini aşa, cu genunchiul drept la podea, şi faci semnul crucii – i-am arătat – aşa. Nu, cu mâna dreaptă. Da. Fă ce fac şi ceilalţi. Şi nu mesteca anafura. Las-o să se topească în gură!

M-a apucat de braţ.

— Va trebui să mănânc şi carne de porc?

— Spune că ţi s-a făcut o dată rău de la ea şi că nu mai suporţi s-o vezi.

— Mulţumesc, a spus Hannah. Nu am nimic să-ţi dau.

— Iwona, te rog, a spus femeia.

— Nu-ţi face griji pentru asta! Şi în primul rând să nu fii agitată! Poloneza pe care o vorbeşti e foarte bună. Un ultim lucru.

Mi-am desfăcut lănţişorul cu crucea de argint şi l-am prins la gâtul ei.

Fata s-a uitat în jos, la piept.

— Asta poate că o să-ţi fie greu s-o porţi, dar fiecare fată

catolică are aşa ceva.

Pietrik o să înţeleagă.

M-am dus la uşă şi m-am oprit să mă mai uit o dată la ea. Hannah stătea în picioare, cu Biblia în mână, arătând ca orice fată catolică în drum spre liturghia de duminică.

— A fost mai mult de cinci minute, a spus femeia. Poate că ar trebui să aştepţi până se întunecă.

— O să fiu bine, am răspuns. Pietrik mă aştepta.

Am urcat din nou scările, am traversat farmacia şi am ieşit în stradă. Era plăcut să fiu din nou afară, după ce îmi dusesem la bun sfârşit misiunea. Asta e ultima pentru o vreme, mi-am spus pe când mă îndreptam către cinema. Am aruncat o privire la ceas şi am văzut că o să-mi încep devreme schimbul. Şeful meu o să fie fericit. Tot ce voiam era să ajung acolo cu bine. Pietrik avea să fie acolo dacă aveam nevoie de ajutor.

Am mers repede, dar înainte chiar să ies din Oraşul Vechi, am simţit că mă urmărea cineva. M-am aplecat să leg şiretul la gheata lui Hannah, simţind cum pachetul de hârtie se încreţeşte în rucsacul meu, şi am aruncat o privire în spate. Era neamţul care mă văzuse la farmacia Z, ocupat să împrăştie un grup de tineri. Oare mă văzuse coborând la subsol? Am alungat gândul întunecat şi am grăbit mai departe pasul.

Am ajuns la cinematograf, cu cinci minute înainte să-mi înceapă schimbul. Pe marchiza cinematografului scria EVREUL ETERN[34]. După ce cinematograful a fost rechiziţionat de către nazişti, toate filmele care rulau erau trimise de la cartierul lor general, „Sub Ceas”, şi polonezii nu aveau voie să intre, dar după nume ştiam că filmul acesta era propagandă nazistă. La casa de bilete se forma deja coada, clienţii germani se adunau, cu acea expresie de nerăbdare a cinefililor pe faţă. O noutate pe care naziştii ne-o impuseseră era muzica patriotică, transmisă

---

[34] *Der Ewige Jude,* film nazist de propagandă antisemită, care constă din imagini din filme artistice şi documentare combinate cu materiale filmate după ocuparea de către nazişti a Poloniei. Titlul reprezintă termenul german pentru personajul evreului rătăcitor nemuritor din folclorul medieval.

prin difuzoare în afara sălii. „Cântecul lui Horst Wessel”[35], imnul oficial al partidului nazist, un marş ca un cântec funebru, cu tot cu trompete, răsuna întruna toată noaptea în piaţa pietruită, chiar şi în timpul filmului!

„Steagul sus!” cânta corul german. „Rândurile bine strânse! SA mărşăluieşte cu paşi calmi şi constanţi”.

M-am strecurat pe uşa chioşcului de bilete şi mi s-a tăiat răsuflarea. Era o încăpere mică, aproape cât o baie mică, în care se găseau o ferestruică acoperită cu hârtie şi un taburet înalt. Oare mă urmărise cineva? Am aprins lumina şi am atins cutia cu bani, rece şi netedă, ca să mă liniştesc. Va trebui să nu mă pierd cu firea, să sortez banii şi să ţin deocamdată hârtia trasă peste ferestruică.

Unde era Matka? Trebuia să vină cu sandviciul pe care mi l-a promis. Ca fostă infirmieră, fusese obligată să lucreze la spitalul din Oraşul Vechi. De ce întârzia tocmai acum, singura dată când muream de foame? Mirosul batoanelor de ciocolată germane mă înnebunea.

Am dat deoparte hârtia şi am strecurat o privire pe fereastra casei de bilete. Am simţit cum mă străbate un şoc electric. Era posibil? Cămaşa brună care mă văzuse la Farmacia Z stătea la coadă la bilete, vorbind cu două *Haustrauen*[36] mai în vârstă.

Cât m-am bucurat să îl văd pe Pietrik năpustindu-se în chioşcul de bilete şi aşezându-se la locul lui obişnuit de pe podea, la picioarele mele, sub fereastră şi rezemat de perete. Obrajii lui uşor îmbujoraţi îi făceau ochii să pară şi mai albaştri. Luiza, surioara lui, era în spatele său. S-a lăsat să alunece în jos cu spatele pe perete, ca să se aşeze lângă el. Luiza era aproape total opusul lui Pietrik: el avea ochi albaştri, ai ei erau negri; el era serios, ea râdea foarte mult. La cincisprezece ani, era pe jumătate cât el.

— Cum a fost drumul la Z? m-a întrebat el.

Eu mi-am îndreptat spatele pe taburetul înalt şi mi-am aranjat fusta ca să îmi pun cât mai bine în valoare

---

[35] „Horst Wessel Lied”. Wessel (1907-1930) a fost un ofiţer SA nazist german ucis de un manifestant comunist într-un schimb de focuri. La funeraliile sale a fost intonat pentru prima oară imnul.

[36] Gospodine (în limba germană).

picioarele.

— Destul de bine, cu o singură mică problemă.

El mi-a aruncat o privire rapidă, o avertizare să nu spun nimic în faţa Luizei.

— Eu îmi caut cel mai mare talent al meu, a spus Luiza. Tu care crezi că e, Kasia?

De ce trebuia să aducă în discuţie Luiza chiar acum un asemenea subiect prostesc? Am tras deoparte hârtia şi m-am uitat la coadă. Cămaşa brună era tot acolo, acum într-o discuţie animată cu doi bărbaţi. Despre mine?

— Nu ştiu, Luiza, am spus. Te pricepi la copt.

— Asta e ceva ce poate să facă oricine. Vreau ceva unic.

M-am uitat din nou afară. Ceva nu era în regulă. Nu fi paranoică, mi-am spus, în timp ce sortam banii şi bifam lista mentală:

Preţurile pentru batoane pregătite? Bifă.

Cutia cu bani aranjată? Bifă.

Acum, că publicul nostru era în cea mai mare parte german, trebuia să fiu superorganizată, căci şeful meu avea să audă un şir îngrozitor de plângeri pentru cele mai mici scăpări ale mele.

Zuzanna a intrat în chioşc şi a închis uşa în spatele ei.

— Kasia, de ce eşti aşa de albă la faţă?

— Ai văzut o cămaşă brună afară?

Ea şi-a aruncat geanta într-un colţ.

— Grozav mă mai întâmpini. Am fost la ţară ca să îngrijesc bolnavii în schimbul ouălor pentru micul tău dejun, dragă surioară.

Am tras storul deoparte şi l-am văzut. Înaintase la coadă şi acum vorbea cu o femeie tânără.

— Cred că m-a urmărit. De la Farmacia Z. Pleacă, Zuzanna! Acum. M-am întors către Pietrik: Şi tu cu Luiza. Dacă vă găsesc aici cu mine, o să ne ia pe toţi.

Zuzanna a râs.

— Dacă nu s-a schimbat nimic de când am auzit eu, nu există lege care spune că n-ai voie să te duci la Z. Deşi există câte o lege pentru orice altceva acum.

M-am uitat din nou la coadă. Femeia a dat din cap şi a ridicat un deget în direcţia uşii chioşcului de bilete. Brusc, tot trupul mi s-a răcit.

— Întreabă lumea despre mine, am spus, simţind cum un tub de scurgere uriaş mă absoarbe, trăgându-mă în jos. Ei îi spun că sunt aici.

Apoi inima mi s-a strâns, căci am văzut-o pe Matka în capătul cozii, croindu-şi drum prin mulţime către noi, cu un coş în mână. Zuzanna a tras storul din mâna mea.

— Păstrează-ţi tu expresia asta vinovată, şi atunci *chiar* o să ai probleme.

De-abia mai puteam respira.

Nu veni, Matka! Întoarce-te, înainte să fie prea târziu!

Capitolul 9

HERTA ***1940***

Fritz a întârziat când a venit să mă ia din gara din Fürstenberg, un mod grozav de a-mi începe prima zi ca doctor în lagărul de la Ravensbrück. Oare avea să mă recunoască? Mă îndoiam. La universitate, avusese întotdeauna la braţ câte o studentă drăguţă.

Gara micuţă era construită în stil bavarez şi am avut suficient timp să o admir, căci am rămas să aştept pe peron cinci minute. Oare voi primi sarcini importante? O să-mi fac prieteni buni aici? Era cald pentru o zi de toamnă, şi rochia mea de lână îmi dădea mâncărimi pe piele. De-abia aşteptam să îmi pun o rochie mai subţire şi un halat de laborator moale şi răcoros.

Fritz a apărut în sfârşit într-o Kubelwagen-82, cu capota lăsată, un fel de cadă verde de patru persoane, vehiculul utilitar de la Ravensbrück. A oprit, cu un braţ aruncat peste scaunul pasagerului.

— Ai întârziat, am spus. Am întâlnire cu comandantul la zece şi un sfert.

A venit pe peron şi mi-a luat bagajul.

— Nu dăm mâna, Herta? Nu te-am mai văzut de un an întreg.

Îşi amintea de mine.

Pe drum, am furişat o privire spre el. Încă mai avea acea înfăţişare plăcută pe care toate fetele de la universitate o remarcaseră. Înalt, cu păr negru care se aranja frumos şi ochi în nuanţa albastrului de Prusia. Trăsături rafinate care reflectau originea lui aristocratică. Păreau însă obosite, mai ales ochii. Cât de stresant putea fi să lucrezi într-o tabără de reeducare pentru femei?

Simţeam cu plăcere vântul care îmi trecea prin părul scurt în vreme ce coboram pe Fritz-Reuter-Strasse, prin micul oraş Fürstenberg, unde strada era mărginită de căsuţe cu acoperişuri de iarbă. O Germanie foarte veche. Ca o scenă de pe o cutie de bijuterii din Pădurea Neagră.

— Uneori, Himmler stă aici în Fürstenberg când se află în oraş, ceea ce se întâmplă *adeseori.* Ştii, el a vândut

Reichului pământul pe care s-a construit Ravensbrück. A făcut o avere. Vezi tabăra acolo, peste lacul Schwedt? E nou-nouţă... Plângi, Herta?

— Mi-a intrat vântul în ochi, am spus, deşi el era un bun observator.

Era greu să nu am emoţii când treceam prin Fürstenberg, căci venisem în oraş împreună cu părinţii mei când eram mică, la pescuit. Asta era esenţa Germaniei, atât de frumoasă şi de autentică. Pentru care luptam noi.

— Cât e ceasul, Fritz? am întrebat, ştergându-mi ochii.

Exact ce-mi trebuia, să mă creadă comandantul o plângăcioasă.

— Nu pot să întârzii.

Fritz a accelerat şi a ridicat vocea, ca să acopere zgomotul motorului:

— Koegel nu e un tip rău. Înainte de asta a avut un magazin de suvenire în München.

Un nor de praf se înălţa în urma maşinii pe când goneam pe drum, de-a lungul lacului, către tabără. Când am urmat cotul drumului, m-am uitat înapoi peste lac şi am admirat conturul îndepărtat al oraşului Fürstenberg de unde veneam, cu turla înaltă a bisericii.

— O să ai destui doctori aici din care să alegi, a spus Fritz. Doctorului Rosenthal îi plac blondele.

— Eu nu sunt blondă, am replicat, deşi mă bucuram că el credea asta.

Drumul cu Fritz mă bine dispusese, şi eram gata să mă lansez într-o nouă aventură.

— Destul de aproape de blondă. O nemţoaică pură e ceva rar pe aici. S-au săturat de atâtea slave.

— Mă dau în vânt după bărbaţii cu sifilis.

— Eu nu fac decât să-mi îndeplinesc obligaţia de a repopula Germania, a spus Fritz cu un zâmbet.

— Aşa faci tu curte fetelor?

Mi-a aruncat o privire care a întârziat o clipă mai mult, trădând atitudinea lui relaxată. Ce norocoasă eram să fiu una dintre puţinele femei-doctor sub Hitler. Asta mă punea într-o categorie cu totul diferită. Fritz Fischer nu ar flirta niciodată aşa cu o *Haustrau* din Düsseldorf. Poate că o să-mi las din nou părul lung. Fără îndoială va fi impresionat

atunci când voi deveni cel mai expert doctor de aici.

Am trecut în viteză pe lângă un grup de femei sfrijite purtând rochii în dungi, într-o stare avansată de distrofie musculară, proptite cu toată greutatea lor în hamul de metal al unui compresor masiv pentru beton, ca nişte boi bolnavi. O femeie-gardian într-o uniformă cenuşie de lână ţinea în lesă un câine lup agitat. Fritz i-a făcut cu mâna femeii şi ea s-a încruntat la trecerea noastră.

— Mă iubesc toţi pe aici, a spus Fritz.

— Aşa se pare, am răspuns.

Am oprit într-un nor de praf în faţa clădirii de cărămidă a administraţiei, primul lucru pe care îl vedea cineva când ajungea în tabără, la capătul drumului. Am coborât din *Wagen*[37]*,* mi-am scuturat praful de pe rochie, şi am cercetat împrejurimile. Prima mea impresie a fost de ceva de calitate. Gazonul creştea verde şi bogat, iar de-a lungul clădirii erau flori roşii. În stânga, sus pe o culme aflată deasupra lagărului, se înălţau patru case ale conducătorilor, construite în *Heimatschutzstil,* stilul care păstra arhitectura tradiţională, cu coloane din piatră naturală şi balcoane cu structura de lemn. Un amestec de stiluri nordic şi german, plăcut ochiului. Acela era un loc de valoare superioară – chiar putea fi numit de înaltă clasă.

— Sus pe deal, cea care domină tabăra este casa comandantului, a spus Fritz.

Dacă nu vedeai zidurile înalte de piatră terminate cu sârmă ghimpată din spatele clădirii administraţiei, ai fi crezut că locul acela era un sanatoriu pentru convalescenţi, nu un lagăr de reeducare pentru prizonieri. Eram hotărâtă să îmi placă de comandantul Koegel. Cei dintr-un eşalon superior îşi dau întotdeauna seama dacă un subordonat nu îi place, şi asta poate fi fatal pentru o carieră.

Chiar în spatele porţilor lagărului, pe o latură a drumului se afla o colivie mare în care se aflau maimuţe, papagali şi alte păsări exotice, singurul element nepotrivit din acest loc. Sigur, animalele reduc stresul, dar care era scopul unei asemenea colecţii?

---

[37] Maşină (în limba germană).

— Aştepţi majordomul, Herta? mi-a strigat Fritz din uşă.

Un secretar m-a condus prin încăperi cu parchet, la etaj şi în cabinetul comandantului, unde Koegel stătea la biroul lui, sub o oglindă dreptunghiulară, care reflecta planta în ghiveci, de înălţimea unui om, dintr-un colţ al încăperii. Era greu să nu te simţi intimidat de măreţia cabinetului său: covorul care se întindea dintr-un perete într-altul, draperiile care păreau scumpe, candelabrul. Avea chiar şi o chiuvetă de porţelan. Dintr-odată mi-a părut rău că nu îmi lustruisem pantofii.

Koegel s-a ridicat în picioare şi ne-am adresat salutul nazist[38].

— Ai întârziat, doctore Oberheuser, a spus.

Pe perete, ceasul cu cuc din munţii Pădurea Neagră a bătut jumătatea de oră. Dansatori îmbrăcaţi cu rochii tradiţionale şi pantaloni de piele au ieşit răsucindu-se pe uşiţele lor în ritmurile melodiei „Der frolliche Wanderer”[39], pentru a-mi celebra întârzierea.

— Doctorul Fischer… am început eu.

— Întotdeauna dai vina pe alţii pentru propriile greşeli?

— Îmi pare rău că am întârziat, *Herr Kommandant.*

Şi-a încrucişat braţele la piept.

— Cum a fost drumul?

Era genul acela de persoană grasă care în general nu-mi plăcea, dar m-am forţat să zâmbesc. Fereastra de la etaj a lui Koegel oferea o vedere cuprinzătoare a lagărului şi se afla deasupra unei curţi largi unde prizonierele stăteau în poziţie de drepţi, câte cinci pe un rând. Un drum străbătea tabăra, tăind-o în două, acoperit cu zgură neagră, care sclipea în soare. Şiruri ordonate de barăci se întindeau perpendicular pe acest drum, până departe. Cât de frumos era să vezi puieţi de tei, copacii sacri ai îndrăgostiţilor în folclorul german, plantaţi la intervale regulate de-o parte şi de alta a drumului.

---

[38] Salutul nazist sau salutul lui Hitler *(Hitlergrub)* se făcea întinzând braţul drept la nivelul ochilor, cu palma întinsă. De obicei, gestul era însoţit de cuvintele *Heil Hitler!* sau doar *Heil!*

[39] „Hoinarul fericit”, cântec popular ale cărui versuri au fost scrise în secolul al XIX-lea de Friedrich Sigismund.

— A fost un drum confortabil, domnule, am spus, străduindu-mă să îmi corectez accentul renan. Vă mulţumesc pentru biletul la clasa întâi.

— Confortul este important pentru dumneata? a întrebat Koegel.

Comandantul era un bărbat aspru, cu picioare scurte şi îndesate şi o fire acră. Poate că purtarea lui neplăcută se datora în parte gulerului cămăşii maro şi cravatei regulamentare, atât de strânse, încât sugrumau ţesutul adipos din jurul gâtului, făcându-l să arate ca un fular de slănină. Frecarea produsese o bogăţie de acrocordoane, care atârnau flasce de-a lungul marginii gulerului. Pe piept avea un mănunchi de medalii. Cel puţin era patriot.

— Nu chiar, domnule. Eu...

— Mă tem că a fost o încurcătură, a spus el cu o fluturare de mână. Nu te putem păstra aici.

— Dar am primit o scrisoare de la Berlin.

— Vei fi singura femeie-doctor de aici. Asta ridică probleme.

— Nu cred.

— Acesta este un lagăr de *muncă,* doctore. Fără saloane de coafură şic, fără întâlniri la o cafea. Cum se vor simţi bărbaţii când vei mânca în cantina ofiţerilor? O femeie printre atâţia bărbaţi îndeamnă la necazuri.

În vreme ce vorbea, simţeam cum salariul meu îşi lua zborul. O să mă ducă Fritz înapoi la următorul tren către Berlin? Mutti va trebui să lucreze din nou cu normă întreagă.

— Sunt obişnuită să trăiesc simplu, *Herr Kommandant.*

Mi-am desfăcut pumnii încleştaţi şi am văzut că îmi înfipsesem unghiile în palme. Lăsaseră un şir de mici zâmbete roşii, care parcă îşi băteau joc de mine. O meritam. Când o să mă învăţ să nu mai fiu atât de sigură?

— Vă asigur că o să mă descurc în orice condiţii de trai. Führerul însuşi spune că traiul simplu e cel mai bun.

Koegel mi-a studiat tunsoarea scurtă. Oare se înmuia?

— Mi-au trimis un dermatolog? N-avem nevoie de aşa ceva aici.

— Şi bolile infecţioase, domnule?

El a meditat la asta, cu o mână pe stomac.

— Înţeleg, a spus. S-a întors către fereastră şi a privit lagărul. Ei bine, noi facem aici o muncă delicată, doctore.

În vreme ce vorbea, plesnetul unui bici mi-a atras atenţia la curtea de jos. O femeie-gardian lovea cu o cravaşă o prizonieră dintr-un grup adunat acolo.

— Noi cerem o confidenţialitate deplină aici, doctore. Eşti dispusă să semnezi un angajament? Nu poţi împărtăşi nimic nimănui. Nici măcar mamei sau unei prietene.

În privinţa asta nu îmi făceam griji. Nu aveam prietene.

— Orice încălcare a securităţii, şi te va aştepta întemniţarea familiei dumitale şi o posibilă condamnare la moarte pentru dumneata.

— Eu sunt o persoană retrasă, *Herr Kommandant.*

— Munca asta este... ei, nu e pentru cei slabi de înger. Dotarea noastră medicală este acceptabilă în cel mai bun caz – e într-o stare groaznică.

Koegel a ignorat spectacolul de sub fereastra sa. Când prizoniera a căzut la pământ, cu mâinile strânse în creştetul capului, femeia-gardian şi-a sporit pedeapsa. O a doua femeie-gardian trăgea în spate un câine lup în lesă, care se repezea înainte, cu dinţii dezgoliţi.

— Ei bine, Berlinul o să fie fericit, a spus Koegel.

— Care va fi rolul meu în reeducare, *Herr Kommandant?*

Femeia-gardian din curte a lovit cu cizma în burtă femeia căzută, iar ţipetele acesteia erau greu de ignorat. Asta era o formă violentă de reeducare.

— Intri într-un grup de elită. Vei lucra cu unii dintre cei mai buni doctori din Germania pentru a satisface nevoile medicale ale personalului din lagăr şi ale familiilor lor, ca şi ale femeilor care au fost relocate aici ca să muncească pentru Führer. De asemenea, doctorul Gebhardt are câteva proiecte.

În curte, femeia-gardian şi-a strâns cravaşa şi două prizoniere şi-au târât de acolo tovarăşa plină de sânge, în vreme ce toate celelalte stăteau în poziţie de drepţi.

— După perioada de trei luni de pregătire, demisia nu-ţi va mai fi acceptată sub nicio formă.

— Înţeleg, domnule.

Koegel s-a întors la biroul lui.

— Vei împărţi o casă cu Dorothea Binz, şefa personalului

de pază feminin. Frizeria noastră nu e şic, dar e destul de bună. Chiar la parter. Fetele cu Biblia lucrează acolo. Martorele lui Iehova. Sunt pornite să-mi facă viaţa un iad, dar poţi să ai încredere în felul cum mânuiesc foarfeca.

— O să ţin minte asta, *Herr Kommandant,* am spus şi m-am retras, cu un salut nazist.

Am ieşit din cabinetul lui Koegel bucuroasă că se înduplecase, dar nesigură dacă voiam să rămân la Ravensbrück. Un sentiment vag de nelinişte m-a cuprins. Şi dacă mă duceam pur şi simplu înapoi cu trenul acasă? Puteam să-mi iau trei slujbe dacă trebuia.

Am fost surprinsă să-mi văd camera din noua căsuţă a femeilorgardian cu rang superior, aflată la câţiva paşi de poarta de intrare. Era mai mare decât tot apartamentul nostru de acasă, dotată cu o baie comună, cu duş *şi* cadă, un pat confortabil cu o pilotă albă şi o măsuţă de toaletă. Eu nu foloseam machiaj, conform regulamentelor, dar măsuţa avea să fie un birou perfect. Şi, cel mai bun lucru, căsuţa avea încălzire centrală. O locuinţă atât de curată şi de elegantă, cu propriul meu balcon. Mutti pur şi simplu ar clătina uimită din cap să mă vadă într-un asemenea loc.

M-am dus în tabăra principală să iau prânzul, prin intrarea pentru personal, şi am găsit sala de mese a ofiţerilor. Zgomotul era foarte mare, căci micuţa clădire era ticsită cu doctori şi gardieni SS, printre care mulţi dintre cei cincizeci de doctori SS repartizaţi la Ravensbrück, toţi bărbaţi şi toţi savurând friptura de porc cu cartofi cu unt şi bucăţi de carne de vită. Speram să fac cunoştinţă cu doctorii de prim rang pe care mi-i promisese Koegel. Deşi nu mă grăbeam, proporţia de doctori femei şi bărbaţi era de un promiţător patruzeci şi nouă la unu.

M-am îndreptat către masa unde Fritz se întreţinea cu admiratorii săi, iar grupurile de bărbaţi se opreau din discuţii şi se holbau la mine când treceam. Eram obişnuită să fiu printre bărbaţi de la Şcoala de medicină, dar ar fi fost plăcut să găsesc măcar *o singură* colegă femeie. Fritz şi cei trei tovarăşi ai săi stăteau la masă, cu burţile răsfrânte, împărţind ceea ce păreau a fi ţigările de după o partidă de sex.

— Ah, Herta, a făcut Fritz. Vrei să mănânci?

A făcut un semn către o farfurie încărcată cu cotlete de porc pline de grăsime, şi eu mi-am reţinut un val de greaţă.

— Sunt vegetariană, am răspuns.

Bărbatul de lângă el şi-a înăbuşit un hohot de râs.

Fritz s-a ridicat în picioare.

— Vai, dar ce nepoliticos sunt! Dă-mi voie să vă fac cunoştinţă. La capătul mesei îl avem pe doctorul Martin Hellinger, vedeta lumii stomatologice SS.

Doctorul Hellinger era un tip cu sprâncene stufoase, cu ochelari cu rame metalice şi un corp endomorfic în care nivelul zahărului scăzuse probabil atât de mult, încât abia m-a băgat în seamă. Completa cu creionul un careu de cuvinte încrucişate dintr-un ziar.

— Alături, doctorul Adolf Winkelmann, venit în vizită de la Auschwitz.

Winkelmann stătea pe scaunul lui ca şi cum ar fi fost turnat acolo. Era gras, cu pielea ca lemnul mâncat de cari.

— Iar acesta este faimosul Rolf Rosenthal, a spus Fritz, arătând spre tipul brunet, cu un aer ascuns, care şedea tolănit pe scaunul din stânga lui. Fost chirurg în marină şi un adevărat *Wunderkind*[40] în ginecologie.

Rosenthal s-a înclinat în faţă către ţigara lui şi m-a privit aşa cum un negustor de vite chibzuieşte asupra unei achiziţii.

Zgomotul unei uşi trântite i-a făcut pe doctori să se întoarcă şi femeia-gardian blondă pe care o văzusem de la fereastra lui Koegel a intrat în sala de mese. Era mai înaltă decât părea văzută de sus. În sfârşit, o altă femeie.

A venit agale la masa noastră, cu paşi grei pe podeaua de lemn, cu cravaşa băgată într-o cizmă, fără caschetă, cu părul ridicat de pe frunte într-o buclă mare, conform modei zilei. Deşi era tânără, în jur de nouăsprezece ani, tenul ei era deja plin de pete de soare şi de pistrui. Poate rezultatul muncii la o fermă?

Fritz şi-a lăsat un braţ peste spătarul scaunului său.

— Ia uite-o pe încântătoarea *Fräulein* Binz. Mândria şcolii de maniere elegante Ravensbrück.

---

[40] Copil-minune (în limba germană).

Fritz nu s-a ridicat să o salute, iar ceilalţi doctori s-au foit pe scaunele lor ca şi cum ar fi simţit un vânt rece.

— Bună, Fritz, a spus Binz.

— Nu ştii că nu ai voie în cantina ofiţerilor? a spus Fritz.

Şi-a aprins o ţigară cu o brichetă de aur, cu mâinile lui albe şi aproape incandescente, ca şi cum le-ar fi înmuiat în lapte. Mâini pe care te aştepţi să le vezi la un pianist faimos. Mâini care nu atinseseră niciodată o lopată.

— Koegel vrea să adun laolaltă personalul tău medical şi fetele mele.

— Nu încă un picnic! a exclamat Rosenthal.

— A sugerat un dans… a spus Binz.

Dans? Eram o mare amatoare de dans şi asta mă interesa.

Rosenthal a gemut.

— Doar dacă Koegel trimite şi o ladă de Bordeaux, a replicat Fritz. Şi doar dacă aduci şi nişte poloneze atrăgătoare. Fetele alea cu Biblia nici nu vorbesc.

— Şi adu doar *Aufseherinnen*[41] sub o sută de kile, a adăugat Rosenthal.

— Vii şi tu, Fritz? a întrebat Binz şi şi-a aprins o ţigară.

Fritz şi-a fluturat mâna în direcţia mea.

— Binz, salut-o pe noua ta colegă de cameră. Doctor Herta Oberheuser, dă-mi voie să ţi-o prezint pe Dorothea Binz, şefa buncărului de pedeapsă. De asemenea, le pregăteşte aici pe cele mai multe dintre *Aufseherinnen* pentru întregul Reich.

— Doctor-femeie? a întrebat Binz. A tras din ţigară şi m-a studiat.

Asta-i o chestie nouă. Mă bucur să te cunosc, doctore. Îţi doresc noroc cu grupul ăsta.

Mi s-a adresat neprotocolar, folosind cuvântul *du* în loc de Sie[42], ceea ce mi s-a părut nepotrivit, dar nimeni altcineva nu a remarcat asta.

— Mulţumesc, *Fräulein* Binz, am spus, conducând-o la uşa cantinei.

---

41 *Aufseherin,* pl. *Aufseherinnen,* femei-gardian în lagărele naziste de concentrare (în limba germană).

42 *Du* – tu*; Sie* – pronume de politeţe în limba germană.

— Niciodată să nu spui „mulţumesc” unei *Aufseherin,* doctore, a spus Fritz. Creează un precedent prost.

Binz a lăsat uşa să se trântească în urma ei şi a ieşit cu paşi mari în *Platz.* Şi-a aruncat ţigara, nici măcar pe jumătate fumată, pe caldarâm, cu degetul mare şi cu cel arătător. Era clar că Binz nu era prietena pe care o căutam.

După prânz, am mers cu Fritz şi doctorul Hellinger către administraţie, unde erau înregistrate prizonierele noi. Pe drum am văzut că fiecare *Häftling*[43] în uniformă purta pe mânecă un triunghi colorat, chiar sub numărul ei.

— Ce reprezintă triunghiurile colorate, Fritz? am întrebat.

— Triunghiul verde e pentru o criminală condamnată – cele mai multe sunt din Berlin, genul dur, deşi unele sunt aici pentru că au încălcat nişte reguli lipsite de importanţă. Multe *Blockovas*[44] îl poartă. Violetul este pentru fetele cu Biblia, martorele lui Iehova. Tot ce au de făcut e să semneze o hârtie în care spun că îl pun pe Hitler deasupra a orice altceva, şi pot pleca libere de aici, dar nu vor – nebune. Triunghiul roşu e pentru prizonierele politice. Cele mai multe sunt poloneze. Negrul e pentru cele antisociale: prostituate, alcoolice, pacifiste. Litera cusută în triunghi indică naţionalitatea. Evreicele primesc două triunghiuri puse împreună ca să formeze o stea. Ideea lui Himmler.

Ne-am îndreptat către administraţie de-a lungul unui şir de femei goale care aşteptau afară. Femeile păreau să fie de origine slavă, de toate vârstele şi conformaţiile. Unele erau în mod vizibil însărcinate. Când i-au văzut pe doctori, unele au ţipat şi toate au încercat să se acopere.

— Femeile astea au nevoie de haine, Fritz, am remarcat eu.

După ce am intrat, am rămas într-un colţ retras să vorbim.

— Uite cum facem selecţiile, mi-a spus Fritz. Mai întâi, Hellinger caută şi înregistrează toate plombele şi punţile

[43] *Häftling,* pl. *Häftlinge* – prizonier (în limba germană).

[44] Prizonieră responsabilă pentru o baracă, de obicei non-evreică.

de argint şi aur. Apoi le alegem pe cele mai puţin apte de muncă. Dacă o prizonieră intră în ambele categorii, e aleasă. O prizonieră prea bolnavă ca să muncească, cu gura plină de metal, merge pe listă. Le spunem orice în afară de adevăr.

— Şi care e adevărul? am întrebat eu.

— Autobuz expres către rai, fie camionul cu gaz[45], fie Evipan[46]. Benzină, dacă rămânem fără. Pe urmă, Hellinger extrage plata către Reich. Astăzi este Evipan.

Mi-am strâns braţele în jurul mijlocului.

— Credeam că prizonierele trebuie să muncească.

— Bătrânele nu pot trage un compresor pentru beton, Herta.

— Prea puţine dintre ele sunt aşa de bătrâne şi cele care sunt pot fi puse să tricoteze. Iar cele însărcinate nu trebuie să stea mult în picioare.

— E legea germană. Niciun copil nu trebuie să se nască într-un lagăr. Iar un anume procentaj are nevoie de un tratament special. Altfel locul ăsta va fi prea aglomerat, şi nu ştiu ce părere ai tu, dar eu nu mă dau în vânt după tifos. Şi pe urmă, unele dintre ele sunt evreice.

Eticheta cu tabăra de reeducare era doar un paravan. Cum am putut fi atât de naivă? Am simţit cum îmi revine greaţa.

— Trebuie să mă duc în camera mea să îmi desfac bagajul, am spus.

— Te descurcai bine cu cadavrele la şcoală.

— Alea nu respirau, Fritz. Aş prefera să nu am de-a face cu asta.

— Aşa ai prefera? Cu atitudinea asta n-o să rămâi prea mult pe-aici.

— Pur şi simplu nu mă simt în largul meu cu toate astea. E aşa de cum să zic, personal.

Gândul de a administra o injecţie letală era prea oribil

---

[45] Vehicul echipat ca o cameră mobilă de gazare. Prizonierii erau închişi într-un compartiment etanş, unde erau eliberate gaze de eşapament, victimele fiind astfel otrăvite cu monoxid de carbon şi sufocate.

[46] Hexobarbital, sedativ şi hipnotic folosit la anestezia chirurgicală.

pentru a stărui asupra lui. Oare se injectează în braţ? Injecţiile letale erau o barbarie şi în mod sigur nocive din punct de vedere psihologic pentru cei care le administrau.

L-am atins pe Fritz pe mână.

— Dar cianura este rapidă şi uşoară. Amestecată cu suc de portocale.

— Crezi că mie îmi place asta? m-a întrebat Fitz, trăgându-mă mai aproape de el. Aici faci ce trebuie să faci. Pentru ele, alternativa este *Vernichtung durch Arbeit.*

Moarte prin muncă. Înfometare programată.

— Astea sunt ordinele. Direct de la Himmler. Toate primesc doar atâtea calorii cât să le ţină în viaţă ca să poată lucra trei luni. Exterminare înceată.

— Eu nu pot.

A ridicat din umeri.

— Oricum o să moară. Pur şi simplu nu te gândi la asta.

Fritz s-a apropiat de şirul de femei goale şi a bătut din palme, iar ele s-au strâns una într-alta ca nişte cai într-un grajd.

— Bună ziua, doamnelor. Cele dintre voi care au peste cincizeci de ani, au o temperatură peste patruzeci de grade sau sunt însărcinate, faceţi un pas într-o parte şi o să avem grijă să vă odihniţi, după ce vă inoculăm împotriva tifosului. Pot să iau doar şaizeci şi cinci, aşa că ieşiţi acum din rând.

Femeile au vorbit între ele, unele traducând instrucţiunile lui Fritz în alte limbi, şi curând au început să apară voluntarele.

— Uitaţi, asta e mama mea, a spus o femeie tânără, împingând înainte o femeie mai în vârstă. Tuşeşte aşa de rău, că nu poate munci.

— Sigur, a spus Fritz.

O fată oacheşă, în mod evident însărcinată, cu ochi căprui cu gene dese, precum cele ale unei vaci, a ieşit în faţă şi i-a zâmbit lui Fritz, cu braţele încrucişate peste stomacul ei umflat. În câteva minute, Fritz îşi adunase cele şaizeci şi cinci de candidate şi i-a cerut unei femei-gardian să le însoţească la *Revier.* Cel puţin mergeau liniştite.

— De când există un vaccin pentru tifos? am întrebat, vorbind încet, în caz că unele dintre prizoniere ştiau

germană.

— Sigur că nu există. În medie, *Häftlinge* bolnave trăiesc doar paisprezece zile, aşa că noi pur şi simplu grăbim procesul. E mult mai uman decât alte metode.

Fritz m-a condus la noul meu loc de muncă, *Revier,* clinica prizonierilor, instalată într-o baracă joasă identică cu celelalte. Zona de recepţie din faţă dădea într-o încăpere mare plină cu paturi de campanie şi paturi suprapuse, înţesată cu paciente, unele întinse pe podeaua goală, unele în stadii avansate de boală. O prizonieră era atât de plină de păduchi, încât părul ei scurt părea alb, şi de atâta scărpinat avea locuri întinse pe piele unde era carne vie. Nu se descurcase prea bine.

O tânără infirmieră-prizonieră numită Gerda Quemheim ne-a întâmpinat. Gerda, o fată drăguţă, cu păr castaniu, din Düsseldorf, urmase o Şcoală de moaşe în oraşul ei. Era o infirmieră excelentă, dar nici măcar Gerda nu putea să rezolve totul în *Revier.*

Fritz m-a condus pe coridor, pe lângă o cameră frigorifică asemănătoare cu cea a lui Heinz.

— Ce e asta? am întrebat, atingând uşa, rece şi umedă de condens.

Am alungat din minte o imagine fulgerătoare a feţei lui *Onkel* Heinz.

— Păstrare la rece, a răspuns Fritz. Pentru Gebhardt.

Fritz m-a dus într-o cameră din spate, vopsită într-un verde pal, liniştitor, în care nu se aflau decât două scaune fără spătar şi o masă înaltă de laborator. Lumina a sclipit pe corpul argintiu al unei seringi, una din cele trei care erau pe masă, cu siguranţă nesterile.

Un şorţ gri de cauciuc, agăţat pe perete într-un cui, s-a mişcat uşor când am intrat. Ferestrele din acea parte a clădirii erau vopsite cu alb, ca nişte ochi umbriţi de cataractă. Îmi dădeau o senzaţie de claustrofobie, ca şi cum am fi fost înzăpeziţi.

— De ce sunt geamurile vopsite? am întrebat.

— Gebhardt e obsedat de izolare, a spus Fritz.

— Zău, Fritz, sunt obosită după drumul cu trenul.

— Ia jumătate de petidină[47] dacă ai nevoie, a spus Fritz, cu fruntea încruntată. Ai prefera să preiei ultima sarcină? Împuşcarea la zid.

— *Împuşcarea* la zid? am spus. Poate că totuşi asta e mai bine.

— *Mult* mai curat. Prima dată e mai greu, crede-mă. E ca atunci când sari într-un lac rece.

Două *Aufseherinnen* au adus înăuntru prima prizonieră din selecţia lui Fritz, o bătrână surprinzător de sprintenă, care purta doar nişte saboţi de lemn şi o pătură peste umeri. A încercat să-i vorbească lui Fritz în poloneză, printr-o amestecătură de dinţi încălecaţi.

Fritz a zâmbit.

— Da, da, intră. Tocmai pregătim vaccinurile. Şi-a legat şorţul de cauciuc şi a adăugat spre mine: Omoară-le cu blândeţe. Aşa e mai uşor pentru toată lumea.

Cele două *Aufseherinnen* au dus-o pe femeie la un scaun. Peste umăr, am văzut-o pe Gerda cum încarcă o seringă hipodermică de 20 de mililitri, trăgând destul Evipan galben-rozaliu în cilindru cât să omoare un bou.

— Am vopsit camera asta în verde pal ca să îi liniştească pe pacienţi, a spus Fritz.

Aufseherinnen au luat pătura, au înfăşurat un prosop în jurul feţei femeii şi i-au ţinut braţul întins, ca şi cum o pregăteau pentru o injecţie în venă.

— Injecţiile nu au fost punctul meu forte în facultate, am spus.

Una dintre *Aufseherinnen* şi-a apăsat genunchiul în spatele femeii, ca să îi împingă pieptul înainte.

Fritz mi-a apăsat seringa grea în palmă.

— Ascultă, le faci o favoare, a spus Fritz. Gândeşte-te la ele ca la nişte câini bolnavi care trebuie eutanasiaţi. Fă-o bine şi ele n-o să sufere!

Femeia trebuie să fi văzut acul, căci a început să se lupte cu *Aufseherinnen* şi să-şi agite braţul eliberat. Asta era tot ce-mi trebuia – ca Fritz să-i spună lui Koegel că nu mă puteam descurca cu o seringă.

---

[47] Analgezic opioid cu acţiune rapidă, folosit în terapia durerilor moderate.

M-am tras înapoi, cu o picătură lăptoasă în vârful acului.

O să încerc mâine, am spus.

— Hai, a spus Fritz, cuprinzându-mă în braţe din spate. O s-o facem împreună.

Mi-a acoperit mâna care ţinea seringa cu a lui şi mi-a pus degetele celeilalte mâini pe pielea femeii, deasupra cutiei toracice. Femeile-gardian i-au prins braţele ca într-o cămaşă de forţă, iar Fritz mi-a tras degetele în jos către cea de-a cincea coastă.

— Închide ochii, a spus Fritz. O simţi? Chiar sub sânul stâng.

Mi-am apăsat degetele adânc în pielea caldă, uscată şi încreţită.

— Da, am spus.

— Bun. Aproape am terminat.

Fritz şi-a aşezat degetul mare peste al meu pe piston, mi-a ghidat mâna către locul acela, apoi m-a ajutat să înfig acul. Am simţit cum a pătruns în spaţiul de deasupra coastei.

— Lucrează cu mine acum, a spus Fritz, cu buzele lui moi lângă urechea mea. Respiră!

Fritz a apăsat degetele noastre mari pe pistonul neted cu o forţă constantă, trimiţând Evipanul direct către inimă. Femeia s-a tras înapoi, dar femeile au ţinut-o în loc.

— Calm, acum, a spus Fritz, cu gura lângă urechea mea. Doar paisprezece secunde. Numără înapoi.

— Paisprezece, treisprezece, doisprezece...

Am deschis ochii şi am văzut cum cade prosopul de pe faţa femeii, cum buza ei inferioară se trage înapoi într-o grimasă hidoasă.

— Unsprezece, zece, nouă.

Femeia s-a zbătut, iar eu am tras aer adânc în piept, luptându-mă cu un val de greaţă.

— Opt, şapte, şase.

A zvâcnit în sus, ca şi cum ar fi făcut un infarct, apoi s-a prăbuşit moale şi inconştientă.

Fritz mi-a dat drumul.

— A fost rapidă, a spus. Eşti udă toată.

Una dintre *Aufseherinnen* a târât-o pe bătrână într-o parte a camerei. Gerda a plecat ca să o aducă pe

următoarea prizonieră.

— Gerda e iubita lui Rosenthal, a zis Fritz, în timp ce nota ceva pe un clipboard. El i-a făcut un avort. Ţine fătul într-un borcan în camera frigorifică a lui Gebhardt. Ea alege *Häftlinge-le* preferate cărora le oferă o baie caldă, cu flori. Le piaptănă părul şi le spune poveşti frumoase înainte să le aducă aici.

M-am dus către uşă, ca să iau aer.

— Cum poţi să faci asta, Fritz? E atât de…

— Nu e o slujbă atrăgătoare, dar dacă pleci, mâine o să vină un înlocuitor. Avem o anumită normă în fiecare lună. Ordin de la Berlin. N-avem încotro.

— Sigur că aveţi. Putem refuza să o facem.

Fritz a umplut din nou seringa.

— Îţi doresc succes să-l convingi pe Koegel.

— Ei bine, eu nu pot face asta.

Cum am putut să ajung într-un asemenea loc?

Hellinger a intrat în cameră cu trusa lui de piele cu scule. Am încercat să nu ascult când îi scotea femeii metalul din gură. A ştampilat obrazul femeii cu o stea, semn că terminase cu ea.

— O să fii bine, Herta, a spus Fritz. După ce te obişnuieşti.

— Nu rămân. Nu am fost la Şcoala de medicină ca să fac asta.

— Aşa am zis şi eu, a spus Hellinger, cu un hohot de râs.

Şi-a băgat sacul de bumbac cu aur în buzunarul hainei.

— Şi eu, a adăugat Fritz. Şi pe urmă, fără să-mi dau seama, au trecut trei luni. După aceea, nu mai poţi pleca, aşa că hotărăşte-te repede.

Nici nu se punea problema. Înainte să răsară soarele a doua zi, aveam să fiu plecată.

Capitolul 10

CAROLINE 1939-1940

În bezna din dormitor, am bâjbâit în jur după haine. Mi-am găsit furoul şi mi l-am tras repede, apoi am dat peste haina de catifea a lui Paul şi am aruncat-o pe umeri, simţind pe braţe satinul răcoros al căptuşelii. Cine bubuia la uşa apartamentului?

— Stai aici, Paul! O să văd cine e.

S-a lăsat la loc pe perna mea de satin roz, cu zâmbetul lui de pisică de Cheshire[48] alb în semiîntuneric, cu degetele împletite sub cap. Era ceva caraghios? Şi dacă era mama? Ce aveam să-i spun? Cel mai frumos bărbat din lume e în patul meu, pe jumătate gol? Dar mama are cheia ei. E posibil să o fi uitat?

Am păşit încet pe coridor. Cine putea face o asemenea gălăgie? Am trecut prin livingul întunecat. În cămin, încă mai luceau tăciuni portocalii.

— Caroline, s-a auzit o voce prin uşă, trebuie să vorbim.

David Stockwell.

M-am apropiat şi am pus o mână pe uşa vopsită. David bătea şi uşa vibra sub degetele mele.

— Ce cauţi aici, David? am întrebat prin uşă.

— Deschide, a spus. E important.

Chiar şi prin cei doisprezece centimetri de lemn de stejar, mi-am dat seama că băuse.

— Nu sunt îmbrăcată.

— Trebuie să vorbesc cu tine, Caroline. Nu durează decât un minut.

— Întoarce-te mâine, David!

— E despre mama ta. Trebuie să vorbesc cu tine, e foarte urgent. Mai avusesem parte de situaţiile „foarte urgente” ale lui David şi înainte, dar nu puteam risca.

Am aprins lumina în hol şi am deschis uşa, pentru a-l vedea pe David, într-un costum de seară mototolit, rezemat de canatul uşii.

M-a împins deoparte şi a intrat în vestibul, cu pasul

---

[48] Personaj din *Alice în Ţara Minunilor* de Lewis Carroll, faimos pentru rânjetul său viclean.

nesigur. Am strâns mai bine haina lui Paul în jurul meu, ca să nu se vadă cât de goală eram.

— Era şi *timpul,* a spus David. Dumnezeule, Caroline, ce-ai pe tine?

— Cum ai trecut de portar? David m-a apucat de umeri.

— Te rog, nu te supăra pe mine, Caroline! Miroşi atât de bine! Am încercat să-l împing deoparte.

— David, încetează! Ce s-a întâmplat cu mama mea? El m-a tras mai aproape şi m-a sărutat pe gât.

— Mi-e dor de tine, C. Am făcut o teribilă.

— Duhneşti, David.

Am încercat să mă smulg din mâinile lui, dar nu înainte ca Paul să apară în spatele meu, doar în chiloţi şi cu o cămaşă pe care şi-o trăsese în grabă pe el. Chiar şi în lumina aspră din tavan, Paul arăta minunat cu cămaşa desfăcută, cu urmele rujului meu pătându-i gulerul.

— Ai nevoie de ajutor, Caroline? a întrebat Paul.

David, aşa beat cum era, a ridicat capul când a auzit vocea lui Paul.

— Cine-i *ăsta?* a zis David, ca şi cum o nălucă îşi făcuse apariţia.

— Paul Rodierre. L-ai cunoscut azi în parc.

— Oh, a făcut Paul şi şi-a îndreptat spatele. Ce-ar crede mama ta despre…

L-am apucat de braţ.

— Trebuie să pleci, David. El mi-a căutat mâna.

— Vino cu mine, C! Chiar şi mamei îi e dor de tine.

De-asta mă îndoiam. Chiar dacă mă ştia de atâţia ani, doamna Stockwell încă se referea la mine ca la „actriţa”.

— Nu-mi mai spune C., David. Şi eşti însurat. Ai uitat? „Nunta deceniului”, aşa au numit-o ziarele.

El l-a privit pe Paul, ca şi cum uitase că era acolo.

— Dumnezeule, omule, pune-ţi nişte haine pe tine. David s-a rezemat de mine, cu ochii lui albaştri tiviţi cu roşu. Caroline, doar nu poţi crede că e bun pentru tine.

— N-ai niciun cuvânt de spus în viaţa mea, David. Ai renunţat la asta când te-ai lăsat într-un genunchi în faţa tuturor la Clubul de Badminton. Chiar trebuia să o ceri de nevastă la clubul tatii? El e cel care l-a adus pe tatăl tău acolo.

Paul a plecat înapoi către dormitor. Cu puţin noroc, avea să se bage la loc în pat.

— E un loc important pentru noi. Eu şi Sally am câştigat dublul mixt acolo.

Vestea meciului de badminton câştigat în mod triumfător de Sally şi David fusese pe prima pagină în *The Sun* şi trâmbiţat de toţi cei ca Jinx Whitney, inamica mea din Chapin. Niciodată nu-mi plăcuse Clubul de Badminton, nici măcar când trăia tata. Niciun club care are în blazon o minge cu pene nu poate fi luat în serios. Paul a revenit în vestibul, de data asta încheiat la cămaşă şi cu pantalonii pe el.

— Poate că voi doi puteţi termina asta altă dată, a spus, punându-şi paltonul.

— Pleci? am întrebat, încercând să nu par disperată.

— David trebuie să fie condus afară, iar eu am o repetiţie devreme dimineaţă.

S-a aplecat spre mine şi m-a sărutat pe un obraz. I-am respirat mirosul când m-a sărutat şi pe celălalt şi mi-a şoptit la ureche:

— Violetul e culoarea care te prinde.

Paul l-a tras pe musafirul nostru neaşteptat afară pe uşă şi în jos pe scări, în vreme ce David protesta, folosindu-şi tot repertoriul de înjurături. Cu siguranţă mă durea să-l văd pe Paul plecând. Îmi lăsase virtutea intactă, dar era oare ultima mea şansă? Cel puţin, nu fusese mama la uşă.

Am depăşit perioada sărbătorilor de iarnă, petrecând cu Paul mai mult timp decât era probabil sănătos. Am ascultat mult jazz în Harlem, unul lângă altul în cercul de lumină al unei lumânări. El avea acum un coleg de cameră, un actor care juca un rol secundar în *Străzile Parisului,* iar mama se întorsese în New York, aşa că era aproape imposibil să găsim un moment de intimitate. I-am văzut piesa de şapte ori, urmărindu-i pe cei o sută de actori din distribuţie interpretându-şi partitura. În afară de faptul că juca un rol principal, Paul cânta şi dansa în spectacol, demonstrându-şi gama largă de talente. Ce nu putea face? Afişul spectacolului se lăuda că distribuţia includea 50 DE FRUMUSEŢI PARIZIENE. Cu toată acea companie feminină la îndemână, era un mister de ce alesese Paul să-

şi petreacă timpul liber cu mine.

În primăvara lui 1940, situaţia la consulat a devenit aproape insuportabil de încordată, iar eu practic locuiam la serviciu. Când Hitler a invadat Danemarca şi Norvegia la 9 aprilie, stârnind un nou val de panică prin consulat, lumea s-a pregătit pentru ce era mai rău.

Într-o zi rece de la sfârşitul lui aprilie, Paul m-a rugat să ne întâlnim pe platforma de observaţie de pe Clădirea RCA[49] după ce termin lucrul. A zis că vrea să mă roage ceva. Oare ce voia? Deja mă oferisem să semnez ca garant pentru viza Renei, aşa că nu despre asta era vorba. Gândul m-a obsedat toată ziua. Ne întâlneam adeseori acolo sus, ca să ne uităm la stele prin telescop, dar aveam bănuiala că voia să vorbim despre altceva decât Ursa Mică. Pomenise vag despre o apariţie împreună într-un spectacol. Poate o piesă într-un act? Ceva într-un teatru mic, în afara Broadway-ului? Aveam să mă mai gândesc la asta, bineînţeles.

Am urcat pe platformă devreme, ca de obicei, şi am aşteptat. Un grup de trei infirmiere s-au înghesuit în scaune Adirondack[50] galbene, care se înşiruiau pe mijlocul platformei, apoi s-au fotografiat între ele în faţa indicatorului pe care scria O DOVADĂ A VIZITEI TALE. FOTOGRAFIAZĂ-TE PE PLATFORMA DE OBSERVAŢIE RCA. Doar o balustradă de fier, înaltă până la coate, ne despărţea de margine, aşa că tot Manhattanul se aşternea sub noi, cu East River spre est şi Central Park spre nord, ca un covor persan maro cu cocoloaşe pe care cineva îl desfăşurase în mijlocul Manhattanului.

În partea de sud, se înălţa Empire State Building; spre vest, docurile de pe Fiftieth Street înaintau în fluviul Hudson, iar la ele se aliniau vapoare care îşi aşteptau

---

[49] Zgârie-nori în stil art deco, este clădirea centrală a Rockefeller Centre din Manhattan, iar numele i-a fost dat de Radio Corporation of America, ale cărei birouri se aflau aici şi care a fost creată în 1911 de General Electric. Azi, clădirea se numeşte GE Building şi găzduieşte sediul reţelei de televiziune NBC.

[50] Scaun de exterior cu spătar înclinat şi şezutul făcut din scânduri late.

rândul să ridice ancora. Sub noi, un mesaj scris cu litere albe ieşea în evidenţă, strălucitor în întunericul care se lăsa, pe acoperişul închis la culoare al magazinului Macy: MACY'S. E ŞIC SĂ FII ECONOM.

Paul a sosit, cu un buchet de *muguet* în mână.

— Vin cu ele mai devreme, dar sper că nu te deranjează. Bineînţeles, se referea la tradiţia franceză de a dărui persoanelor iubite lăcrămioare de 1 mai. Am strâns în mână tulpinile verzi ca smaraldul şi le-am inhalat dulceaţa.

— Să sperăm că la următorul 1 mai o să fim împreună în Paris, a spus el.

Am strecurat buchetul sub decolteul rochiei, simţind tulpinile reci pe piept.

— Ei bine, New York-ul este minunat de 1 mai.

M-am oprit. Cum de nu observasem? Era îmbrăcat mai formal decât de obicei, cu o batistă roşie de mătase în buzunarul hainei lui bleumarin. Pleca?

— Arăţi foarte şic, am remarcat eu. Ai renunţat la flanela albă.

Unii oameni se îmbracă aşa atunci când călătoresc.

Era prea târziu ca să-l implor să rămână. De ce nu spusesem nimic mai curând?

Paul a arătat către port.

— Plec cu *Gripsholm.* Semnalul de plecare e la şapte treizeci. Lacrimile mi-au înţepat ochii.

— Un vas suedez?

— Am prins un drum gratis cu Crucea Roşie Internaţională, mulţumită lui Roger. Göteborg şi pe urmă mai departe spre Franţa. Ţi-aş fi spus mai repede, dar abia am aflat eu însumi.

— Nu poţi să pleci acum, ce se-ntâmplă cu toate submarinele alea nemţeşti şi britanice de-acolo? Cu siguranţă e periculos. O să fiţi nişte prăzi uşoare. Şi viza Renei?

— Roger spune că s-ar putea să mai dureze o lună până aflu.

— Poate dacă Roger sună la Washington.

— N-o să fie nicio minune în ultimul moment, C. Lucrurile nu fac decât să se înrăutăţească.

— Dar eu am nevoie să rămâi. Asta nu contează deloc?

— Încerc să fac ceea ce trebuie, Caroline. Nu e uşor.

— Şi dacă ai aştepta şi ai vedea cum evoluează lucrurile?

— Roger spune că o să continue să încerce. Va fi mai uşor de acţionat de aici, dar trebuie să plec. Jumătate din familia Renei a plecat deja din Paris.

Mi-am rezemat obrazul de haina lui.

— Încă o mai iubeşti.

— Nu despre asta e vorba, Caroline. Dacă aş putea, aş rămâne aici cu tine, dar cum pot să stau în apartamentul meu de la Waldorf în timp ce acasă se dezlănţuie iadul? Tu n-ai face asta.

Chiar pleca? Asta cu siguranţă era o glumă. Avea să râdă şi pe urmă ne vom duce la Automat să mâncăm o plăcintă.

Pe măsură ce soarele cobora, aerul se răcea, şi Paul şi-a înfăşurat braţele în jurul meu, iar căldura lui era singurul lucru de care aveam nevoie ca să-mi fie bine. Chiar şi de la înălţimea celor şaptezeci de etaje, puteam să desluşim fiecare vas andocat pe Fiftieth Street. *Normandie,* la locul său. *Île-de-France.* Doar *Gripsholm* era gata de plecare, cu steagul suedez fluturând. Vântul trimitea în sus pe fluviu fumul ceţos din coşurile sale.

M-am uitat spre est. Cea mai periculoasă parte a călătoriei lor avea să fie în mijlocul Atlanticului, acolo unde exista un spaţiu aerian neacoperit. Deşi era începutul războiului, submarinele germane scufundaseră deja mai multe nave ale Aliaţilor în Atlantic pentru a împiedica proviziile să ajungă în Anglia. Mi-am imaginat cum submarinele germane aşteaptă acolo, în adâncul apei, ca nişte baracude.

Paul mi-a luat mâinile într-ale sale.

— Dar ceea ce voiam să te întreb era dacă o să vii la Paris odată ce toate astea trec.

Eu mi-am tras mâinile.

— Oh, nu ştiu, Paul.

În minte mi-a apărut o imagine cu noi doi la Les Deux Magots în Saint-Germain des Près, la o masă de cafenea, sub o tendă verde, privind cum Parisul trece pe lângă noi. *Café viennois* pentru el, *café crème* pentru mine. Când soarele cobora, nişte Hennessy. Poate şampanie şi o tartă

cu zmeură în timp ce plănuiam cariera lui artistică. Piesa noastră într-un act.

— Ce-ar spune Rena? El a zâmbit.

— Rena ar aplauda. Ar putea să ni se alăture acolo împreună cu unul dintre curtezanii ei.

Vântul mi-a biciuit obrajii şi mi-a spulberat părul ca o tornadă ce se rotea în jurul nostru. El m-a sărutat.

— Îmi promiţi că vii? Cel mai mare regret al meu e că te las cu statutul tău moral intact. A zâmbit şi şi-a strecurat mâinile în jurul taliei mele, apoi a adăugat: Asta trebuie corectat.

— Da, bineînţeles. Dar numai dacă îmi trimiţi scrisori. Scrisori lungi, pline de noutăţi, în care îmi povesteşti ce faci în fiecare minut al zilei.

— Sunt cel mai prost compunător de scrisori, dar mă voi strădui. M-a sărutat, cu buzele calde pe buzele mele. Am pierdut orice noţiune de timp şi spaţiu, suspendată acolo în vârful lumii, până când Paul mi-a dat drumul, lăsându-mă ameţită, în derivă.

— Mă conduci?

— O să rămân aici, am răspuns.

Pleacă odată. Nu face despărţirea mai grea.

S-a îndreptat spre uşa platformei, s-a întors şi a plecat cu o fluturare de mână. Nu ştiu cât am rămas acolo, rezemată de balustradă şi privind soarele care apunea. Mi l-am imaginat pe Paul ajungând într-un taxi la marele vas. Oare o să-l deranjeze că oamenii îi cer autograful? Doar dacă n-o vor face. Oare suedezii chiar îl ştiu pe Paul? Nu va fi nicio piesă într-un act pentru noi. Cel puţin, nu prea curând.

— Închidem, a strigat gardianul de la uşă. Apoi a venit lângă mine la balustradă. Unde ţi-a plecat drăguţul, dom'şoară?

— Acasă în Franţa, am spus.

— *Franţa,* eh? Sper că ajunge cu bine. Ne-am uitat amândoi către Atlantic.

— Şi eu, am răspuns.

Dimineaţa de 10 mai a fost la fel ca toate celelalte. Am auzit că zona de recepţie era plină încă de la zece, şi m-am pregătit pentru asalt aranjându-mi sertarele biroului –

orice, numai să nu mă gândesc la Paul.

— Alte cărţi poştale de la prietenii tăi prin corespondenţă, a spus Pia. Mi-a aruncat pe birou un teanc de corespondenţă. Şi nu-mi mai şterpeli ţigările!

Era o zi superbă de mai, dar nici măcar briza blândă care făcea să foşnească ulmii din faţa ferestrei mele nu reuşea să *mă* înveselească în acea dimineaţă de luni. Cele mai frumoase zile erau şi cele mai grele, căci nu îl aveam pe Paul ca să le împart cu el. Am răsfoit corespondenţa, sperând să văd o scrisoare de la el. Bineînţeles că şansele unei scrisori de la Paul în acel teanc erau slabe, căci livrarea transatlantică a corespondenţei dura cel puţin o săptămână în ambele direcţii, dar cu toate acestea pândeam corespondenţa ca un ogar care ia urma adulmecând o vulpe.

— Mi-ai citit corespondenţa? am întrebat-o.

— E o *carte poştală,* Caroline. Jumătate din oameni au citit-o, dacă le pasă de vreun orfelinat francez.

Am trecut grăbită prin cărţile poştale. Château de Chaumont. Château Masgelier. Villa La Chesnaie. Toate cândva castele şi conace franceze, transformate în adăposturi pentru orfani. De acolo veneau cărţi poştale drept confirmare de primire a pachetelor cu ajutoare pe care le trimiteam. Speram că un săpun plăcut mirositor, o pereche de şosete curate, bomboane şi câteva haine frumoase cusute de mână de mama aveau să ridice moralul unor copii.

M-am ridicat şi am prins cărţile poştale pe panoul meu. Era deja ticsit cu imagini ale unor copii francezi. Una cu un înger cu părul negru care ţinea în mâini o hârtie pe care scria MERÇI BEAUCOUP, CAROLINE! O alta cu copii care pozau la o lecţie de desen în aer liber, un copil la un şevalet, restul pe scăunele pliante, adunaţi pe vârste, prefăcându-se că citesc sub un tei.

Presupuneam că acea fotografie fusese făcută de *Madame* Bertillon, care părea o persoană minunată, directoarea orfelinatului Saint-Philippe din Meudon, în sud-vestul Parisului. Mă împrietenisem cu *Madame* Bertillon prin intermediul corespondenţei şi aşteptam cu nerăbdare scrisorile ei pline de povestioare fermecătoare

despre copii şi cât de mult apreciau pachetele mele. În acest teanc de scrisori era una nouă de la ea şi am prins pe panou desenul în creion care o însoţea, imaginea orfelinatului, faţada de piatră impunătoare colorată în galbenulaprins al sânzienelor, cu fumul învârtejindu-se în sus din coş la fel precum glazura de pe o brioşă Hostess[51].

Oare cum ar fi să adopţi unul dintre copiii ăştia? Un băiat? O fată? Casa noastră din Connecticut, căreia îi spuneam The Hay, Fânul, era un adevărat rai pentru copii. Mama îmi păstrase casa de păpuşi, care era tot în poiană, cu tot cu soba cu lemne. Dacă aş adopta un copil, aş avea pe cineva căruia să-i las totul moştenire. Minunata cană de vin cu două toarte a străbunicii Woolsey. Frumoasa noastră masă cu picioare de raţă. Argintăria mamei. Dar am alungat gândul din minte, căci nu aveam să cresc niciodată singură un copil. Cunoşteam prea bine cât de greu era să creşti fără un tată, acel gol dureros pe care mama se străduise din răsputeri să îl umple. Cum mă prefăceam bolnavă de câte ori la şcoală se sărbătorea Ziua tatălui şi a fiicei. Cum plângeam când vedeam taţi şi fiice ţinându-se de mână pe stradă. Cum mă chinuia regretul că numi luasem rămas-bun.

La fundul teancului, am găsit o scrisoare, compusă pe o hârtie subţire de corespondenţă, cu un scris frumos. Pe ştampila poştală era marcat ROUEN. Paul.

La cât de bine îl ştiam pe Paul, cum de nu-i văzusem niciodată scrisul? I se potrivea.

Dragă Caroline,

Am decis să-ţi scriu imediat, căci, aşa cum spui tu, aşteptarea nu e punctul tău forte. Aici se întâmplă atât de multe. Rouen a avut o atitudine rezonabilă în privinţa acestui Fals Război, dar mulţi au plecat deja, inclusiv vecinii noştri, care au luat-o cu ei şi pe bunica, pe care au cărat-o pe stradă într-un cărucior de copii noaptea trecută. Restul care am rămas sperăm să fie totul bine. Sunt în

[51] Prima brioşă Hostess a fost vândută în 1919. Cea mai obişnuită formă a sa este cu umplutură de vanilie şi glazură de ciocolată, cu şapte rotocoale albe traversând partea de sus.

discuţii să joc într-o nouă piesă în Paris, Totul e bine când se termină cu bine, poţi să crezi? Shakespeare. Sunt convins că asta se datorează influenţei tale bune asupra mea.

E posibil ca Rena să fie obligată să-şi închidă magazinul. Nu prea există textile şi articole de mercerie, dar o să fie bine. Tatăl ei s-a apucat să fumeze frunze de floarea-soarelui, căci nu se găseşte tutun.

Sper să consideri asta o scrisoare plină de noutăţi, căci acum trebuie să plec, să prind luarea corespondenţei de la ambasadă. Te rog să pui o vorbă bună la Roger în privinţa situaţiei vizelor noastre. Mă gândesc adeseori la tine, aici la muncă. Ai grijă să nu-l laşi pe Roger să te hărţuiască. Nu uita, are nevoie de tine.

Cu multă dragoste, până data viitoare.

Paul

P.S. Azi-noapte am visat că te priveam pe scenă, aici în Paris, într-o versiune foarte erotică a Visului unei nopţi de vară, iar tu jucai rolul unui înger. Ar putea asta să spună ceva despre cariera ta de actriţă? Despre cât de dor îmi e de tine? Visele mele întotdeauna se împlinesc.

Paul ajunsese acasă la Rouen, scăpase de submarinele germane. Cel puţin era în siguranţă.

Pentru un tip sociabil, scrisoarea lui era scurtă, dar era mai bine decât nimic. O nouă piesă? Poate că lucrurile se vor potoli în Franţa. Poate că producătorii francezi ştiau mai multe despre situaţie decât ştiam noi, aflaţi la o jumătate de lume depărtare. Şi visul! Chiar îi era dor de mine.

Am găsit numărul din 23 aprilie al lui *Le Petit Parisien,* unul din multele ziare franceze pe care le primea Roger prin curier diplomatic, oarecum vechi, dar totuşi preţios. Titlul articolului de fond era: Reichul ÎN SCANDINAVIA! TRUPELE BRITANICE LUPTĂ PE USCAT ŞI PE MARE. SUCCES CONSIDERABIL ÎN RĂZBOIUL DIN NORVEGIA ÎN CIUDA UNOR MARI DIFICULTĂŢI. Moralul mi s-a ridicat când am citit acele veşti bune. Poate că Statele Unite vor continua să evite războiul, dar britanicii rămâneau pe poziţii, în ciuda oribilelor bombardamente ale

Luftwaffe. Poate că totuşi Franţa avea să scape de Hitler.

M-am uitat pe pagina de spectacole. Vreun anunţ despre noua aventură a lui Paul? Nu am găsit nimic despre Shakespeare, dar am văzut totuşi o mică reclamă pentru magazinul Renei, un pătrat negru simplu, bordat cu un şir de perle: *Les Jolies Choses. Lingerie et sous-vêtements pour la femme de discernement.* Lenjerie pentru femeia cu bun-gust?

Roger a intrat pe uşă, cu cravata sucită într-o parte, cu o pată de cafea ca într-un test Rorschach[52] pe cămaşă.

— Veşti proaste, C. Hitler tocmai a atacat Franţa, Luxemburg, Olanda şi Belgia, toate deodată. Tocmai se dă la ştiri. Mă tem că lucrurile o să devină supărătoare.

M-am repezit după el şi l-am urmărit cum se învârteşte prin cabinetul lui.

— Dumnezeule, Roger! Ai sunat în Franţa?

Ventilatorul oscilant de la fereastră răcorea o parte a camerei, apoi pe cealaltă. Panglica roşie pe care cineva o legase de el flutura ca un mic steag nazist.

— Telefoanele sunt moarte, a spus Roger. Tot ce putem face e să aşteptăm.

Nu-l mai văzusem niciodată pe Roger speriat.

— Şi Linia Maginot?

— Se pare că Hitler a trecut pe lângă ea, peste ea, pe sub ea. A venit exact prin Belgia.

— Ce-o să facă Roosevelt?

— Nimic, probabil. Nu are de ales, trebuie să recunoască orice guvern care reprezintă Franţa.

Pia a venit la uşa lui Roger, cu căştile de codificare în jurul gâtului.

— Am încercat să-l sun pe tata în Paris şi nu pot prinde legătura. Trebuie să plec acasă.

— Nu poţi pleca nicăieri acum, Pia, a spus Roger.

— Nu pot rămâne aici.

— Nu fi caraghioasă, Pia, am spus eu. Nu poţi pur şi simplu să *pleci.*

---

[52] Test psihologic de personalitate în cadrul căruia sunt folosite zece modele abstracte, iar interpretarea lor de către subiect constituie un etalon pentru analiza funcţiilor intelectuale şi emoţionale.

Pia stătea cu braţele moi de-a lungul trupului, plângând cu hohote. Am cuprins-o în braţe.

— Totul o să fie bine, dragă, am spus.

Spre imensa mea surprindere, m-a îmbrăţişat şi ea.

La 14 iunie 1940, germanii au cucerit Parisul, şi opt zile mai târziu Franţa a capitulat. Eu şi Pia stăteam în cabinetul lui Roger şi ascultam la radio ştirile despre naziştii care mărşăluiau pe lângă Arc de Triomphe. Franţa era împărţită în două zone, zona de nord, ocupată de soldaţii Wermachtului german, cunoscută ca *zone occupée,* şi aşa-numita zonă liberă în sud. Mareşalul Philippe Pétain conducea noua Republică franceză numită Regimul de la Vichy, în zona liberă din sud, pe care mulţi îl considerau un stat-marionetă al naziştilor.

— Ce-o să se întâmple în biroul nostru de aici? a întrebat Pia.

— Nu ştiu, a răspuns Roger. Deocamdată o să rămânem pe poziţii. Să facem tot ce putem pentru oamenii noştri de aici. Nu putem lua legătura prin telefon cu nimeni.

— Britanicii nu ne pot ajuta?

— Au făcut-o deja, a răspuns Roger. Tocmai au trimis rapoarte despre activitatea bombardierelor din Canalul Mânecii.

Eram norocoşi că Roger era apropiat de ceea ce Pia numea „prietenii lui britanici spioni”, vecinii noştri din Clădirea Internaţională şi Britanică din Centrul Rockefeller, care erau deosebit de generoşi cu informaţiile lor secrete.

A sunat telefonul pe linia personală a lui Roger, şi Pia a ridicat receptorul.

— Biroul lui Roger Fortier. O, da. Da, este aici. Aşteptaţi! Pia mi-a întins telefonul: E Paul.

— Cum a prins legătura? a întrebat Roger.

Am luat repede telefonul.

— Paul?

Abia mai puteam respira.

— Am doar un minut, a spus Paul.

Paul.

Vocea lui era aşa de clară, de parcă vorbea din camera de alături. Mi-am apăsat un deget pe urechea liberă. Chiar

era el?

— *Caroline.* E aşa de plăcut să-ţi aud vocea.

— Doamne, Paul! Tocmai am auzit... Cum ai reuşit să prinzi legătura?

— Prietenul meu de aici de la ambasadă m-a lăsat să telefonez. Nici nu-ţi poţi imagina ce nebunie e acum. E doar o chestiune de timp până ce Hitler ajunge aici.

— Pot să-i cer lui Roger să grăbească vizele.

— Nu ştiu, Caroline. Locul ăsta practic e închis.

— Ce altceva îţi mai trebuie?

— Trebuie să mă grăbesc. Vreau doar ca tu...

Am auzit o serie de clicuri pe fir.

— Caroline? Eşti acolo?

— Paul... sunt aici.

— Caroline?

— Nu închide, Paul.

Legătura s-a întrerupt.

Am ascultat pentru o clipă vibraţia tonului de apel, apoi am pus la loc receptorul în furcă. Am rămas cu toţii acolo, aşteptând să sune din nou telefonul. Roger şi Pia doar mă priveau lung, cu braţele de-o parte şi de alta a corpului. Mai văzusem privirile astea. Milă. Ca atunci când a murit tata.

— Îţi fac imediat legătura dacă mai găseşte o linie liberă, a spus Pia.

Am pornit-o înapoi către biroul meu, cuprinsă de un sentiment îngrozitor că aceea avea să fie ultima dată când vorbeam cu Paul.

Capitolul 11

KASIA 1940-1941

Înainte să-i pot răspunde Zuzannei, uşa chioşcului de bilete a zburat din ţâţâni şi trei SS-işti au sărit peste ea înăuntru. Unul l-*a î*nşfăcat pe Pietrik de pe podea, iar ceilalţi m-au tras de braţe afară din chioşc, cu monedele din cutia cu bani zburând în toate părţile.

— Am venit în vizită, a spus Pietrik. Ea e iubita mea. E o neînţelegere!

Iubita? Soldaţii nu spuneau nimic, doar ne târau mai departe. Am cercetat cu privirea mulţimea, căutând-o pe Matka. Unde era?

— Vă rog, am bani, a spus Pietrik.

SS-istul l-a lovit cu bastonul peste obraz. Pietrik! Faţa lui frumoasă.

SS-iştii ne-au tras pe lângă mulţime, iar oamenii de la coadă se holbau şi vorbeau în şoaptă între ei. M-am întors şi l-am văzut pe SS-istul care mă urmărise, chiar în spatele nostru, ţinându-le pe Zuzanna şi pe Luiza de câte un braţ.

Matka şi-a făcut loc prin coada de la bilete şi a fugit după noi. Expresia de pe chipul ei mă speria la fel de mult ca restul. Mai văzusem privirea aia o singură dată, în ochii sălbatici ai unui cal lovit de o trăsură şi lăsat să moară în stradă. Strângea la piept cu putere coşuleţul cu sandviciul meu.

— Du-te acasă, Matka, i-am strigat.

— Nu. Vă rog, aţi luat nişte oameni nevinovaţi, le-a spus soldaţilor.

— *Kriminelle,* a spus o femeie de la coadă.

— N-au făcut *nimic,* a spus Matka pe un ton rugător către mulţime, cu ochii ei de cal sălbatic larg deschişi. Asta e fata mea. Eu sunt infirmieră la clinică.

A continuat aşa, apoi a fugit după noi, implorând bărbaţii să ne dea drumul, până când unul din ei a spus:

— Dacă vrea aşa de tare să vină, atunci să meargă cu ei – şi a apucat-o şi pe Matka.

I-a smuls coşuleţul şi i l-a aruncat uneia dintre femeile germane care aşteptau la coada pentru bilete.

— Dar cine o să ne vândă acum bilete? i-a întrebat pe ofiţeri o *Fräulein* de la coadă.

— Cine are nevoie de bilete? a replicat el. Intraţi pur şi simplu. E gratis în seara asta.

Germanii au ezitat, confuzi, şi au rămas pe loc, în vreme ce SS-iştii ne târau în întuneric, iar trompetele din „Cântecul lui Horst Wessel” răsunau cu putere în aerul nopţii.

Au despărţit femeile de bărbaţi la Castelul Lublin şi a doua zi au dus cu un camion un grup mai mare dintre noi până la gară. Multe femei din jurul nostru le dădeau paznicilor scrisori şi încercau să-i mituiască cu bani. Matka i-a întins o scrisoare unuia dintre ei.

— Te rog, eu sunt nemţoaică. Poţi să duci asta la *Oberscharführer*[53] Lennart Fleischer?

I-a dat omului nişte bani, şi el a îndesat banii şi scrisoarea în buzunar fără să se uite măcar la ele. Nu aveau timp pentru aşa ceva şi pur şi simplu ne împingeau înainte. Fleischer era numele de familie al lui Lennart cel Curajos? Înseamnă măcelar. I se potrivea.

Ne-au împins pe Matka, Zuzanna, Luiza şi pe mine, alături de cel puţin o sută de alte femei, în ceea ce fusese odinioară vagonul restaurant al unui tren, acum cu toate mesele înlăturate, şi au încuiat uşa. La ferestre erau fixate bare de metal, iar într-un colţ se afla o găleată de metal pentru nevoile noastre de igienă.

Am recunoscut câteva fete din vechea mea trupă de cercetaşe, inclusiv o Janina Grabowski năucită. Oare Gestapoul venise după ea în strada Lipowa? Mi s-a strâns inima când am văzut că şi doamna Mikelsky era acolo, cu fetiţa ei în braţe. Fuseseră arestaţi când

Gestapoul îl prinsese pe domnul Mikelsky împărţind ziare ilegale. Copila lor avea aproape doi ani atunci şi o chema Jagoda[54], un nume potrivit, căci arăta într-adevăr ca un mic fruct de pădure blond.

După câteva ore, ne-am oprit în Varşovia, dar curând trenul a început să se mişte din nou şi a prins viteză.

[53] Comandant-şef SS de pluton (în limba germană).

[54] Bacă (în limba poloneză).

Nimeni din vagonul ăla nu plângea. Eram în general tăcute, căci ruşinea a tot ce se întâmpla ne apăsa mult prea tare ca să o putem îndura.

M-am apropiat de fereastră pe când se lăsa întunericul şi am privit printre barele de fier la câmpurile luminate de lună şi la pădurile întunecate pe lângă care treceam. Era ceva neliniştitor la copacii aceia, atât de aproape unul de altul.

În timp ce doamna Mikelsky dormea, eu şi Luiza am făcut cu rândul ca să o ţinem în braţe pe Jagoda. Mică pentru vârsta ei, fetiţa era îmbrăcată doar într-o pijama subţire de bumbac, aşa că o ţineam aproape de noi, dar chiar şi cu acea sarcină care să ne distragă atenţia, curând Luiza a început să se agite.

— Ce-o să facă mama mea fără mine? a spus ea. Eu întotdeauna o ajut să coacă prăjituri.

— Nu-ţi face griji! O să ajungi curând acasă. Asta e doar ceva temporar.

— Şi Pietrik? a întrebat Luiza. E în trenul ăsta?

Vagonul s-a înclinat spre dreapta, iar excrementele din găleata noastră s-au revărsat peste margine, peste două femei care stăteau pe podea, făcându-le să ţipe şi să sară în picioare.

— De unde să ştiu? am răspuns. Vorbeşte mai încet. Lumea doarme.

— O să ne lase să scriem scrisori?

— Bineînţeles, Luiza. Probabil că o să mergem să muncim undeva. Să culegem sfeclă sau ceva asemănător.

— O să ne încuie? a întrebat Luiza.

— Nu ştiu, Lou. O să vezi. N-o să fie aşa de rău.

Doamna Mikelsky a venit să ia fetiţa şi trenul se balansa ca un leagăn îngrozitor, făcând cea mai mare parte din lume să se cufunde într-un somn intermitent. Luiza a rămas lângă mine la fereastră, în vreme ce Matka a dormit cu Zuzanna într-un colţ pe podea. Arătau atât de frumoase acolo, cu Zuzanna sprijinindu-şi capul pe umărul Matkăi la fel ca un bebeluş, cu picioarele ei lungi strânse sub ea.

Luiza a schimbat locul cu Zuzanna şi a adormit în cele din urmă, şi în vreme ce goneam prin noapte către Germania, propriii demoni m-au invadat. Cum am putut să

fac în aşa fel încât să fim toţi arestaţi? Una era să sufăr singură din cauza propriei prostii şi altceva să-i iau cu mine pe toţi cei pe care îi iubesc. De ce m-am dus la cinematograf? Lipsa mea de judecată ne-a distrus pe toţi. Oare o să fie vreun proces? Cu siguranţă nemţii o să le dea drumul celorlalţi când o să-şi dea seama că nu au făcut nimic. Doar eu o să fiu închisă.

Oare Pietrik a fost deja împuşcat? Ei împuşcau oamenii în curtea castelului, ştiam cu toţii asta. Tot trupul îmi tremura. Unde era Papa? Trebuia să coborâm imediat din trenul ăla dacă mai voiam să avem vreo speranţă. Am întins mâna spre fereastră şi am desfăcut închizătoarea. Deşi era noapte, vedeam cum trec pe lângă noi în goană siluetele molizilor. Cu cât înaintam spre vest, aerul devenea mai rece.

— E vremea să te odihneşti, mi-a spus Zuzanna.

— Trebuie să scăpăm de aici.

— Linişteşte-te, Kasia!

— Nu pot să rămân aici, am spus eu, tot mai agitată. De ce nu pot respira?

Ceva mă apăsa pe gât, mă strângea, sufocându-mă.

— Încetează, a spus Zuzanna. O s-o sperii pe Luiza. E deja destul de înfricoşată.

M-am îndoit în faţă.

— O să mor.

Zuzanna mi-a luat încheietura mâinii şi şi-a aşezat degetele pe partea ei interioară.

— Pulsul e accelerat. Ai un atac de panică. Respiră. Trage adânc aer în piept. Expiră prelung.

Mi-am umplut plămânii cât de mult am putut.

— Uită-te la mine, Kasia! Respiră din nou. Nu te opri. Asta poate să dureze zece minute până îţi trece.

Era util să ai o soră care ştie totul despre medicină. A durat exact vreo zece minute până mi-a trecut.

După câteva ore, am trecut prin Poznan şi apoi am luat-o către nord-vest. Zorii s-au arătat pe frunzele copacilor, o lumină de un roşu-portocaliu mai intens pe măsură ce ne îndepărtam. Am aţipit, cu obrazul lipit de barele reci de metal, şi m-am trezit când trenul a încetinit.

Luiza şi alte femei au venit lângă mine la fereastră.

— Ce se întâmplă? a întrebat ea.

Trenul a fluierat, prelung şi ascuţit, pe când intra într-o gară.

Matka şi-a făcut loc printre femei şi a venit lângă mine.

— Ce vezi? m-a întrebat.

Am prins-o de mână.

— Pe indicator scrie Fürstenberg-Mecklenburg.

Pe peron erau mai multe femei uriaşe, blonde care purtau pelerine cu glugă peste uniformele lor gri. Una dintre ele a aruncat pe jos o ţigară şi a strivit-o cu cizma. Câteva ţineau în lesă, lângă ele, câini-lup cu blana întunecată. Câinii păreau să ştie de venirea noastră şi priveau vagoanele trenului trecând pe lângă ei la fel cum un căţeluş îşi aşteaptă stăpânul. Mai făcuseră asta şi înainte?

— Germania, a spus o femeie din spatele meu, întinzându-şi gâtul ca să vadă mai bine.

Luiza a scos un ţipăt. Fluierul trenului s-a auzit a doua oară, iar eu am început din nou să respir precipitat.

Matka m-a strâns mai tare de mână.

— Trebuie să fie un lagăr de muncă, a spus.

— Văd o clopotniţă de biserică, am zis eu.

Gândul la germanii din acel oraş care stăteau duminica în biserica lor cu cărţile de imnuri era liniştitor.

— Oameni cu frica lui Dumnezeu, a remarcat cineva.

— Fürstenberg? a întrebat doamna Mikelsky. Îl ştiu. E o staţiune!

— Atâta timp cât o să muncim din greu, o să fim bine, a spus Matka.

Mi-am încleştat mâinile în jurul barelor de metal de la fereastră ca să mă ţin mai bine când trenul s-a oprit cu o clătinare.

— Cel puţin oamenii ăştia cunosc cele zece porunci, am remarcat eu.

Niciuna dintre noi nu ştia cât de tare ne înşelam în acea dimineaţă, când am coborât din tren şi am păşit direct în iad.

Capitolul 12

CAROLINE ***1941***

Primăvara se apropia, iar situaţia din Franţa devenea tot mai disperată. În fiecare dimineaţă, la ora zece recepţia consulatului era deja ticsită, iar programul meu de lucru din acea zi plin. Naziştii care tropăiau prin tot Parisul îi aruncaseră pe toţi cetăţenii francezi rămaşi în New York în cea mai cumplită disperare şi, adeseori, în cea mai groaznică situaţie financiară, ceva ce noi nu puteam să alinăm. Supunându-mă ordinelor stricte ale lui Roger de a nu-mi pune la bătaie propriile fonduri, le puteam oferi tablete de ciocolată şi un umăr pe care să plângă, dar nimic mai mult.

Într-o dimineaţă, am aşezat pe biroul meu una din cutiile de pantofi ale lui Betty şi m-am apucat să pregătesc un pachet cu ajutoare pentru orfani. Nu mai primisem nicio veste de la Paul. Încercam să fiu tot timpul ocupată ca să-mi înlătur gândurile negre, orice, numai să-mi domolesc durerea din piept.

— Ai agenda plină, a spus Pia, punându-mi pe birou un teanc de dosare. Dar mai întâi, prietenele tale din înalta societate care nu vor să accepte un refuz.

— Fii mai clară, Pia!

— Nu ştiu. Pris-cumva şi mama ei.

Era Priscilla Huff, o blondă cu picioare lungi care fusese cu un an în urma mea la Chapin. Impecabilă, într-un taior Mainbocher albastru, era neobişnuit de prietenoasă. Electra Huff, o versiune doar puţin mai nearanjată decât fiica ei, a urmat-o şi a închis uşa în spatele său.

— Ce birouaş şic ai tu aici, dragă Caroline, a remarcat doamna

Huff.

— Aş vrea să adopt un copil francez, Caroline, a spus Priscilla, ca şi cum ar fi comandant un Chateaubriand la Stork Club. Iau chiar şi gemeni.

— Există o listă de aşteptare pentru cei câţiva copii adoptabili, Priscilla, dar Pia te poate ajuta cu actele. O să ai nevoie doar de semnătura soţului tău.

— Ce mai face Roger Fortier? a întrebat doamna Huff. E un bărbat adorabil şeful tău.

— Ei bine, asta-i problema, Caroline, a spus Priscilla. Nu sunt căsătorită.

— *Încă,* a subliniat doamna Huff, uitându-se la ramele de argint de pe poliţa şemineului. Există două oferte în aşteptare.

Am băgat în cutie o pereche curată de şosete gălbui. Două oferte în aşteptare? Ce era ea, o proprietate de doi acri în Palm Beach cu gard viu înalt, pentru intimitate?

— E nevoie de doi părinţi pentru o adopţie, Priscilla.

— Franceza mamei este excelentă. La fel şi eu, vorbesc *plus que* fluent.

Priscilla reţinuse cerinţa legată de limba franceză. În fiecare an mă bătuse la concursul de compuneri în franceză. Faptul că la fiecare Crăciun bucătăreasa lor pregătea pentru clasă un *bûche de Noël*[55] sofisticat ajuta totuşi, căci, fapt bine cunoscut, profesoara noastră de franceză, domnişoara Bengoyan, singurul arbitru, era mare amatoare de dulciuri. Oare de ce simţeam atât de tare nevoia de a fuma o ţigară?

— Înţeleg, Priscilla, dar nu eu fac regulile. Copiii aceştia au trecut prin nişte împrejurări tragice, după cum îţi poţi închipui. Chiar şi doi părinţi pot avea momente dificile.

— Deci trimiţi pachete copiilor orfani, dar refuzi un cămin perfect pentru ei? Eu pot să ofer unui copil tot ce-i mai bun.

Poate. Până când o să apară un alt obiect strălucitor.

— Îmi pare rău, Priscilla. Dar în dimineaţa asta am mai multe întâlniri, am spus, îndreptându-mă către fişierul meu.

— Umblă vorba că *tu* adopţi, a spus Priscilla.

— Multe vorbe umblă zilele astea, am replicat.

— Se pare că unii pot ocoli regulile, a spus doamna Huff, potrivindu-şi mănuşa.

— Eu mi-am pierdut tatăl când aveam unsprezece ani, doamnă Huff. Să creşti fără tată e un lucru îngrozitor. Nu

[55] Ruladă de pandişpan cu cremă, ornată în aşa fel încât să semene cu un buştean.

aş face aşa ceva unui copil.

— Mai îngrozitor decât să nu ai deloc părinţi? a spus Priscilla.

Am închis sertarul fişierului.

— Mă tem că asta iese din discuţie. Pur şi simplu nu sunt atâţia copii francezi de adoptat.

Priscilla şi-a ţuguiat buzele, bosumflată, iar eu mi-am înfrânat dorinţa de a o strânge de gât.

— Credeam că în fiecare zi vin vapoare cu orfani, a spus ea.

— Nu, de fapt sunt foarte puţine. După ce *City of Benares...*

— *Care* City? a întrebat Priscilla.

Doamna Huff a întins mâna după geantă.

— Ei bine, dacă de bani ai nevoie... am auzit că tu şi mama ta a trebuit să plecaţi de la Meadow Club.

M-am aşezat din nou pe scaunul meu de la birou.

— Ne-am vândut casa din Southampton, doamnă Huff, şi acum ne petrecem verile în Connecticut, aşa că nu mai avem nevoie de club, şi nu, nu poţi pur şi simplu să cumperi un *copil,* Priscilla. Dacă ai citi din când în când ziarele, ai şti că *City of Benares* era un vas de pasageri britanic, pe care se aflau o sută de copii englezi trimişi de părinţii lor în Canada ca să scape de bombardamentele londoneze. În drumul de la Liverpool spre Halifax, Nova Scoţia.

Doamna Huff şi-a pus palmele pe biroul meu şi s-a aplecat în faţă.

— Pe noi ne interesează un copil *francez,* Caroline.

— În a patra zi de călătorie, copiii, cu vârste de la patru la cincisprezece ani, erau în pijamale, gata de culcare.

Am simţit cum ochii mi se umplu de lacrimi.

Priscilla şi-a încrucişat braţele pe piept.

— Ce legătură are asta cu adoptarea unui copil francez.

— Un submarin german a scufundat vaporul, Priscilla. Şaptezeci şi şapte din cei o sută de copii s-au înecat. Drept urmare, toate programele de evacuare a copiilor au fost oprite brusc pentru moment. Aşa că, doamnelor, îmi pare teribil de rău că astăzi n-o să cumpăraţi un copil. Iar acum trebuie să vă rog să plecaţi. Sunt foarte ocupată, în caz că

nu aţi observat aglomeraţia din zona recepţiei.

Priscilla şi-a verificat dunga de la ciorapi.

— Nu e nevoie să fii tăioasă, Caroline! Noi încercăm doar să ajutăm.

Pia a bătut la uşă, a intrat la ţanc, şi le-a condus pe cele două doamne Huff afară, ratându-l pe Roger, care a apărut în pragul biroului meu.

— Te vei bucura să afli că ţi-am acordat un acces mai mare la informaţii clasificate, Caroline.

Am deschis sertarul şi am aranjat un şir de batoane de ciocolată Hershey’s, sperând că Roger n-o să vadă cum îmi tremură mâinile.

— De ce?

— Ştim de ceva vreme că în toată zona liberă există lagăre de tranzit. Acolo aduc străini. Majoritatea evrei, dar nu numai. Au venit rapoarte despre transporturi către lagăre din Polonia şi alte locuri. Mă gândeam că ai putea să te ocupi tu de asta.

Mi-am răsucit scaunul ca să-l privesc pe Roger în faţă.

— Să mă ocup de ce, mai exact?

— Trebuie să ne dăm seama unde se duc. Cine. Câţi. Pentru ce au fost arestaţi. M-am săturat să le spun oamenilor că nu ştiu ce s-a întâmplat cu familiile lor.

— Sigur că o s-o fac, Roger.

O să am acces la informaţii clasificate, o să mă aflu în primul rând pentru a urmări toate evenimentele din Europa. Nu va mai trebui să aştept *The New York Times* ca să aflu ştirile. Poate că o să apară ceva veşti despre Paul.

— E greu să-ţi cer asta fără să te plătesc.

— Nu-ţi face griji, Roger! Eu şi mama suntem bine.

Adevărul era că tata ne lăsase o situaţie confortabilă, dar tot trebuia să avem grijă la cheltuieli. Aveam câteva venituri care veneau intermitent şi câteva proprietăţi pe care le puteam vinde. Şi, oricum, mai era şi argintăria.

În acea după-amiază, când am închis pentru pauza de prânz, am alergat jos, la Librairie de France, aflată chiar lângă Channel Gardens, am împrumutat toate atlasele pe care le aveau, m-am întors în biroul meu şi am intrat într-o întreagă lume nouă de informaţii clasificate. Fotografii de recunoaştere britanice. Documente confidenţiale. Pia

îngrămădea dosare pe biroul meu, iar eu mă cufundam în cercetări despre lagăre. Lagăre de tranzit în zona liberă. Gurs. Le Vernet. Argeles-sur-Mer. Agde. Des Milles. Fotografiile erau tulburătoare, detaliate şi voaieristice, ca şi cum te-ai fi uitat în curtea cuiva.

Am organizat lagărele pe dosare şi curând am descoperit o categorie cu totul nouă în afara celor de tranzit.

Lagărele de concentrare.

Am prins cu scotch o hartă pe perete şi am presărat-o cu ace cu gămălie pe măsură ce eram anunţaţi de un lagăr nou. Roger îmi dădea listele, iar eu le urmăream pe hartă. Curând, Austria, Polonia şi Franţa erau stropite cu ace roşii, ca şi cum ar fi avut scarlatină.

Lunile treceau, fără să mai vină vreo scrisoare de la Paul. Cu naziştii care făceau ce voiau în Franţa, fără să le pese de oameni, era greu să nu-ţi închipui tot ce era mai rău. Roger îmi dădea veşti venite de peste ocean. La început, francezii adoptaseră faţă de germani o atitudine de „aşteaptă şi vezi”. Pe măsură ce ofiţerii nazişti rechiziţionau cele mai bune restaurante, parizienii se străduiau pur şi simplu să-i ignore. În definitiv, Parisul mai fusese ocupat şi înainte. Păreau să spere că totul avea să dispară.

Cum niciodată nu ştiuseră să înţeleagă o aluzie, naziştii au început să rechiziţioneze pentru ei înşişi cea mai bună *charcuterie*[56] şi cel mai bun vin şi şi-au anunţat planul de a muta întreaga industrie a modei pariziene la Hamburg. După toate astea şi după ce naziştii au început să aresteze cetăţenii francezi fără niciun avertisment, am primit rapoarte care spuneau că mici grupuri de rezistenţă începuseră să se formeze ici şi colo în Paris şi să distribuie foi volante antigermane, punând bazele unei reţele eficiente de informaţii. La mai puţin de o săptămână de la aceste prime rapoarte, a existat o creştere considerabilă a rapoartelor privind activitatea clandestină pe tot teritoriul Franţei.

Eu aveam munca mea cu orfanii care să mă ţină

---

[56] Mezeluri (în limba franceză).

ocupată, iar mama era un partener neobosit pentru cauză. Într-o seară, m-am apucat să scot totul din dulapul din camera de oaspeţi a apartamentului, căutând haine pe care le-am putea transforma în îmbrăcăminte pentru orfani, în timp ce mama cosea cele câteva bucăţi de material pe care le aveam.

Camera de oaspeţi era o combinaţie ciudată de mama şi tata, căci cândva fusese biroul lui şi mai păstra un aer masculin, cu tapetul său în dungi şi biroul mare, băiţuit în negru, la care puteau lucra două persoane, dar în ultimul timp devenise camera de cusut a mamei, unde rămăseseră urmele proiectelor ei: tipare galbene de rochii, subţiri ca foiţa, aruncate peste tot; manechine ajustabile de diferite mărimi, din păcate cu talia de viespe tot mai îngroşată de-a lungul anilor.

Am tras afară genţile mamei de la vânzările de vechituri şi tricotajele noastre de iarnă, şi am scotocit după bucăţi moi de material. Niciodată nu mă dovedisem talentată la cusut, şi e foarte bine, pentru că asta distruge ţinuta elegantă a corpului, dar mama era o croitoreasă genială. Se aşeza la maşina ei de cusut, cu capul aplecat peste Singerul negru şi vechi, cu părul ei alb în arcul de lumină al lămpii. Când a murit tata, părul ei de un castaniu şters a căpătat aproape peste noapte culoarea sărurilor Epsom. Îl tunsese scurt, începuse să poarte în general haine de călărie, şi nu mai folosea ruj. Întotdeauna îşi iubise caii şi se simţea mai în largul ei cu o ţesală decât cu un pieptăn de argint, dar era trist să văd o femeie atât de frumoasă renunţând să-i mai pese de sine.

În timp ce lucram, ascultam ştirile la radio.

„19 aprilie 1941. În vreme ce Belfast, în Irlanda de Nord, curăţă urmele unui puternic raid al Luftwaffe, Londra a îndurat unul dintre cele mai puternice raiduri aeriene de până acum. În vreme ce trupele germane înaintează în Grecia, prim-ministrul grec Alexandros Koryzis îşi ia viaţa, iar britanicii evacuează Grecia”.

— Oh, închide-l, Caroline. Sunt atât de puţine veşti îmbucurătoare.

— Cel puţin am băgat şi noi un vârf de picior în război.

Deşi oficial încă o naţiune neutră, Statele Unite

începuseră în sfârşit să patruleze în Atlanticul de Nord.

— Când mă gândesc că Hitler zburdă pe resturile Partenonului… a spus mama. Unde se va opri?

Am strecurat un desfăcător de cusături în găletuşa metalică de nisip pe care mama o folosea pentru papiote şi foarfeci şi am simţit cum metalul întâlneşte nisip. La fundul ei mai era puţin nisip, de pe plaja de la vila familiei mamei, Gin Lane, situată în Southampton. Ce plajă încântătoare! îi vedeam pe mama şi pe tata acolo – ea în costum de baie negru, el în costum şi cravată, luptându-se cu ziarul care flutura în vânt, cu aerul sărat care îmi înţepa plămânii. Seara, în clarobscurul vastului living, mă prefăceam că citesc, cu un obraz lipit de inul răcoros al canapelei, şi îi priveam cum joacă gin rummy, râzând şi bând fiecare din paharul celuilalt.

— Hai să mergem la Southampton, mamă! O schimbare de ritm ne va face bine.

Vânduserăm deja vila Gin Lane, dar Betty încă mai avea acolo o căsuţă.

— Oh, nu, e plin de newyorkezi acum.

— Tu eşti o newyorkeză, mamă.

— Hai să nu ne ciondănim, dragă!

Mama evita plaja. Şi ei îi aducea aminte de tata.

— Oricum, probabil că nici nu putem pleca acum. Orfelinatele vor avea nevoie disperată de haine călduroase când vremea se face mai rece, am spus.

— Încă mai poţi să-ţi trimiţi cutiile prin poştă?

— Nemţii încurajează oamenii să trimită ajutoare pentru orfani şi chiar celor din lagărele de tranzit. Asta le menţine costurile de întreţinere scăzute.

— Ce amabili sunt aceşti *Boches!*

Când se referea la germani, mama folosea cuvântul franţuzesc *Bosche,* care însemna „cap-pătrat” – era micul ei act de sfidare.

M-am întors către pat şi am adunat un braţ din hainele de lână ale tatii.

Mama a tras mâneca uneia către ea.

— Putem să le tăiem.

— Nu tăiem lucrurile tatii, mamă. Şi pe urmă, avem nevoie de ţesături pe care copiii să le poată purta pe piele.

Am tras hainele deoparte.

— Au trecut mai bine de douăzeci de ani de când a murit, Caroline. Părul de cămilă e o delicatesă pentru molii.

— De fapt, am tăiat hainele tatii pentru mine.

Hainele tatii mi se potriveau bine, după oarece modificări. Erau făcute din cel mai bun caşmir în două fire, vigonie sau stofă în zigzag, fiecare nasture de piele fiind o adevărată operă de artă. Buzunarele erau căptuşite cu un satin atât de gros, încât când băgai o mână în buzunar era ca şi cum ai fi cufundat-o în apă. Plus că, purtând hainele tatii, mi se părea că ţineam o bucăţică din el lângă mine. Uneori, când stăteam la un colţ de stradă aşteptând să se schimbe lumina semaforului, găseam fărâmiţe de tutun de trabuc în câte-o cută adâncă sau o bomboană veche de mentă în celofan alburiu într-un buzunar ascuns.

— Nu poţi să păstrezi fiecare lucru vechi de-ale lui, Caroline.

— Economisim bani, mamă.

— Încă nu am sărăcit. După cum vorbeşti, ne-ai lega pe toţi şi ne-ai pune să cântăm „Mai aproape, Doamne, de Tine”[57]. Întotdeauna ne descurcăm.

— Poate că ar trebui să mai reducem din personal.

După ce a murit tata, mama a început să adune guri de hrănit la fel cum colecţionează oamenii linguri sau porţelanuri chinezeşti de export. Nu era un lucru neobişnuit să găsesc instalat în camera de oaspeţi vreun amărât de la un adăpost rezemat într-o imitaţie de pilotă şi citind *Fructele mâniei*[58], cu un pahar cu picior în mână, plin cu vin de Xeres.

— Nu e ca şi cum am avea servitori în livrea, dragă. Dacă vorbeşti despre Serge, el face parte din familie. Plus că e cel mai bun *chef* din oraşul ăsta şi nu bea ca majoritatea.

---

[57] „Nearer, My God, to Thee”, imn creştin din secolul al XIX-lea, bazat pe Geneză 28: 11-19. Se spune că ar fi fost ultimul cântec interpretat pe *Titanic* înainte de scufundarea lui.

[58] *The Grapes of Wrath* (1939), de John Steinbeck, pentru care a primit Premiul Pulitzer.

— Şi domnul Gardener? am spus eu.

La întrebarea asta nici nu era nevoie de răspuns. Grădinarul nostru, în mod ciudat purtând numele de domnul Gardener[59], era practic şi el un membru al familiei. Cu ochii lui blânzi şi pielea maronie şi netedă ca o castană, fusese alături de noi încă de când ne-am plantat grădina din Bethlehem, chiar înainte de moartea tatii. Umbla vorba că ai lui veniseră în Connecticut din Carolina de Nord prin aşa-numita Cale ferată subterană, deşi una dintre opriri se afla cândva în vechea Bird Tavern, aflată de cealaltă parte a străzii de The Hay. În afară de faptul că avea un talent deosebit pentru cultivarea trandafirilor tradiţionali, domnul Gardener s-ar fi lăsat *î*mpuşcat pentru mama, şi ea pentru el. Avea să rămână cu noi pentru totdeauna.

— Iar câteva fete în casă n-o să ne sărăcească, a spus mama. Dacă vrei să faci economie, pune consulatul să-ţi plătească expedierea cutiilor tale pentru orfani.

— Roger împarte costurile cu mine, dar n-o să am prea multe de trimis de data asta. Nu mai există nicio bucăţică de material de cumpărat.

— De ce nu organizezi un spectacol de caritate? S-ar putea să-ţi placă să fii din nou pe scenă, draga mea, şi încă mai ai costumele.

Costumele. Metri de materiale, care se destramă într-un cufăr vechi, de niciun folos pentru nimeni, perfecţi pentru orice fel de haine pentru copii.

— Mamă, eşti genială!

M-am repezit în camera mea şi am târât cufărul afară din dressing. Încă mai purta etichetele care aminteau de fiecare oraş în care jucasem. Boston. Chicago. Detroit, Pittsburgh. L-am tras până în camera de oaspeţi, gâfâind. Trebuia să încetez să mai fur din ţigările Piei.

Mama şi-a îndreptat spatele în scaunul ei când am intrat.

— Oh, nu, nu! Nu face asta, Caroline.

Am ridicat capacul cufărului, din care s-a înălţat un parfum încântător de cedru, mătase veche şi farduri de scenă.

---

59 În limba engleză, *gardener* înseamnă „grădinar”.

— E o idee minunată.

— *Cum* poţi să faci asta, dragă?

Adunaserăm recuzită şi costume de peste tot, un corset de mătase din secolul nouăsprezece ici, un evantai Tiffany din mătase şi os colo, dar mama cususe cele mai multe dintre costumele pe care le purtasem pe scenă, de la *A douăsprezecea noapte* la Chapin School până la *Regina Victoria* pe Broadway. Nu aveam voie să păstrez toate costumele, dar încă le mai aveam pe cele din liceu, iar mama adeseori cosea o dublură pentru cele de pe Broadway. Folosea cele mai bune catifele şi cele mai pline şi viu colorate mătăsuri şi bumbacuri moi. Fiecare se închidea cu nasturi de sidef pe care le făcea din scoici pe care le adunase de pe plaja de la Southampton. Odată cusut de mama, un nasture rămânea acolo pentru totdeauna.

— *Neguţătorul din Veneţia,* am spus, scoţând o jachetă şi o pereche de pantaloni de catifea albastru-lila, amândouă căptuşite cu mătase muştar. Două cămăşuţe pentru copilaşi aici. Ce putem face cu căptuşeala?

Mama s-a întristat.

— Chiloţei?

— Genial, dragă. Am ridicat în sus o rochie de satin corai, cu corsajul împodobit cu perle mărunte. *A douăsprezecea noapte,* am spus.

— Nu eşti nici măcar puţin nostalgică?

— Absolut deloc, mamă, şi dacă tu nu vrei, o să le tai eu.

A înşfăcat repede rochia de la mine.

— Bineînţeles că nu, Caroline.

Am scos o altă rochie de catifea, de culoarea vinului de Amontillado, o pelerină cu imitaţie de hermină şi o mantie de mătase stacojie.

— *Totul e bine când se sfârşeşte cu bine, mi-am amintit, ţinând rochia în sus.*

Oare talia mea chiar a fost odată aşa de mică?

— Putem face şase cămăşi de noapte din robă, două haine din rochie. Cu blana o să căptuşim mănuşi.

Am lucrat până târziu în noapte. Am rupt tivuri şi am tăiat materiale, dinţii foarfecii mele zigzag muşcând din catifele şi satinuri.

— Ai vreo veste de la prietenul tău Paul? a întrebat mama.

— Niciun cuvânt. Nici măcar nu mai primim ziare franţuzeşti la consulat.

Deşi mama nu ştia prea multe despre relaţia mea cu Paul, înţelegea cumva cât de important devenise pentru mine. Cu toate evenimentele din Franţa, părea aproape la fel de îngrijorată pentru el cum eram eu.

— Soţia lui are un magazin de haine?

— De fapt, de lenjerie fină. Numită Les Jolies Choses.

— *Lenjerie?* a exclamat mama, de parcă i-aş fi spus că Rena jongla cu satâre în flăcări.

— Da, mamă. Sutiene şi...

— Ştiu ce înseamnă *lenjerie,* Caroline.

— Nu o judeca, te rog, mamă.

— Ei, chiar dacă Paul iese întreg din războiul ăsta, e greu să înţelegi bărbaţii.

— Nu vreau decât să primesc o veste de la el, mamă.

Mama a rupt tivul unei căptuşeli de satin de culoarea levănţicii.

— Iar francezii, ştii cum merge treaba. Prieteniile cu bărbaţii însuraţi sunt destul de obişnuite acolo, dar...

— Tot ce vreau e o altă scrisoare, mamă.

— O să vezi. Războiul ăsta o să se încheie, şi el o să-ţi bată la uşă.

Nemţii îl ţin probabil într-un loc special. În definitiv, e oarecum faimos.

Nu mă gândisem la asta. Oare naziştii l-ar trata pe Paul în mod deosebit, dată fiind celebritatea lui?

Până dimineaţă, umpluserăm deja patul din camera de oaspeţi cu o grămadă de lucruri minunate pentru copii. Haine şi pantaloni moi. Pulovere şi căciuliţe.

Am cărat toate acestea la serviciu şi le-am lăsat pe biroul Piei, deşi ea nu era nicăieri de găsit.

Câteva săptămâni mai târziu, în biroul meu erau trei generaţii din familia Leblanc care campaseră acolo şi se spălau cu rândul la chiuveta din toaleta pentru femei a consulatului, când Roger s-a repezit la uşa mea şi a intrat în birou, cu o mână pe canatul uşii, cu faţa de culoarea cămăşii lui grej. Mi s-a strâns stomacul. Avea faţa lui de

veşti proaste. Sprâncenele încruntate. Buzele strânse într-o linie prelungă. Atâta timp cât nu închidea uşa, aveam să fiu bine.

Şi-a trecut degetele prin păr.

— Caroline.

— Spune, Roger!

— Am veşti.

M-am apucat bine de fişierul meu de lemn.

— Spune.

— Mă tem că sunt proaste, C.

— Ar trebui să mă aşez? am întrebat.

— Aş zice că da, a răspuns Roger şi a închis uşa.

Capitolul 13

KASIA ***1941***

Uşile trenului s-au deschis, iar noi am rămas acolo în vagon nemişcate, de parcă am fi îngheţat brusc.

— *Afară, afară!* au strigat femeile-gardian de pe peron.

Ne împungeau şi ne loveau cu beţele şi bastoanele lor de piele. Dacă n-ai fost lovit niciodată cu un baston de piele, usturǎ cum nici nu-ţi poţi închipui. Eu nu mai fusesem niciodată lovită cu nimic, şi durerea ascuţită a venit ca un şoc teribil, dar câinii erau partea cea mai rea, căci se repezeau la noi şi lătrau, şi erau atât de aproape, încât le simţeam răsuflarea fierbinte pe picioare.

— Puţiţi ca nişte scroafe, a zis una dintre femeile-gardian. Poloneze. Bineînţeles, pline de rahat.

Asta m-a înfuriat cel mai tare. Ne dau o singură găleată mică pe care să o folosim şi pe urmă se plâng că mirosim urât?

Am mărşăluit cu paşi repezi prin Fürstenberg în zorii acelei duminici, câte cinci pe rând, iar eu o aveam pe Matka într-o parte, şi pe doamna Mikelsky şi fetiţa Jagoda în cealaltă parte. M-am uitat în spate şi le-am văzut pe Zuzanna şi Luiza cu un rând în urmă, cu ochii sticlind de acel soi de teroare cu care aveam să ne obişnuim.

Fürstenberg părea un sat medieval dintr-o carte de poveşti, cu casele cu acoperişuri de iarbă şi ferestre cu jardiniere din care se revărsau petunii roşii, ferestre care acum aveau obloanele bine închise. Oare germanii încă mai dormeau în paturile lor calde? Se îmbrăcau pentru biserică? Cineva se trezise, căci în aer plutea aroma de pâine prăjită şi cafea. La un etaj, un oblon s-a deschis de un deget, apoi s-a închis la loc.

Cele care nu puteau ţine pasul aveau probleme, căci femeilegardian le băteau pe cele mai încete, iar câinii le muşcau de picioare. Eu şi Matka o ţineam pe doamna Mikelsky ca să nu se împiedice. Ea masa picioarele fetiţei, vinete de frig, frământându-le ca pe un aluat de pâine, în vreme ce înaintam grăbite.

Ne-au mânat pe un drum pietruit aflat pe malul unui lac.

— Ce lac drăguţ, a spus Luiza în spatele nostru. O să putem înota?

Niciuna dintre noi nu a răspuns. Ce aveau să facă cu noi? Până la urmă, asta era Germania. Când eram mică, o călătorie în Germania fusese întotdeauna distractivă, atâta timp cât nu trebuia să stăm prea mult acolo. În cazul celor mai multe lucruri ştiai la ce să te aştepţi. Ca atunci când te duceai la circ prima oară şi aveai o vagă idee ce va fi. Dar nu şi acum.

Curând, am văzut la capătul drumului o clădire enormă de cărămidă. Era doar septembrie, dar copacii îşi schimbau culoarea devreme în acea regiune nordică, portocaliu şi roşu de flacără printre pini. Chiar şi salvia plantată de-a lungul acelei clădiri de cărămidă era roşie, roşul nazist.

Pe când ne apropiam, am auzit în depărtare muzică patriotică germană, iar aerul s-a umplut de mirosul cartofilor fierţi, ceea ce a făcut să-mi chiorăie stomacul.

— E un KZ, a spus femeia din spatele meu, fără să se adreseze nimănui în mod deosebit. *Konzentrationslager.*

Nu mai auzisem niciodată cuvântul ăsta. Şi nici nu ştiam ce era un lagăr de concentrare, dar felul în care suna cuvântul mi-a trimis un fior de gheaţă pe şira spinării.

Ne-am apropiat de zidurile înalte şi netede care înconjurau lagărul şi am păşit prin porţile de metal verzi, către un spaţiu deschis înconjurat de clădiri joase de lemn. Cu toată muzica, am auzit cablurile electrice de deasupra zidurilor bâzâind.

Un drum lat străbătea lagărul prin mijlocul lui, numit oficial *Lagerstrasse* sau Drumul Lagărului, dar pe care am ajuns curând să îl numim Drumul Frumuseţii.

Drumul acela era într-adevăr frumos. Începea din acea zonă pietruită, cunoscută ca *Platz,* şi traversa tot lagărul, fiind acoperit cu un nisip negru strălucitor şi bucăţi de zgură neagră care scânteiau în soare. Am simţit un parfum dulce, şi asta mi-a atras atenţia către copacii care mărgineau drumul cât vedeai cu ochii. Tei. Ce alinare să-i văd, copacii preferaţi ai Fecioarei Maria. Teiul este venerat în Polonia, şi tăierea lui aduce ghinion. În faţa fiecărei barăci era plantată o grădiniţă veselă cu flori, iar

la fiecare fereastră atârna o jardinieră plină cu muşcate. Cât de rău putea fi un loc păstrat atât de ordonat? Lucrul cel mai ciudat dintre toate, în locul de unde începea Drumul Frumuseţii se afla o colivie de argint bogat ornată, plină de creaturi exotice – papagali cu aripile galbene, două maimuţe păianjen maronii care se legănau prin colivie, jucându-se asemenea unor copii, şi un păun cu Capul Verde smarald, care îşi desfăcea coada. Păunul a scos un ţipăt, şi un fior m-a străbătut.

Matka ne-a adunat aproape de ea, în vreme ce priveam totul. De partea cealaltă a acelei *Platz,* şiruri de femei purtând rochii în dungi stăteau în poziţie de drepţi, câte cinci pe rând, şi niciuna nu se uita în direcţia noastră. O femeie-gardian a scos un revolver din tocul de la brâu şi a întrebat-o ceva despre el pe femeia-gardian de lângă ea. Matka a văzut arma şi a întors repede privirea.

O fată într-o rochie în dungi a trecut pe lângă mine.

— Poloneze? a întrebat, şi vocea aproape i-a fost acoperită de muzică.

— Da, am spus. Toate.

Maimuţele păianjen s-au oprit din joacă şi ne priveau, cu degetele strânse în jurul zăbrelelor custii.

— O să vă ia orice mâncare aveţi, aşa că înghiţiţi-o repede, a spus fata şi s-a îndepărtat ca să intre în şirurile aliniate.

— Daţi-ne tot ce aveţi – n-o să aveţi nevoie, ne-a cerut o femeie în vârstă cu mâna întinsă, pe când trecea pe lângă coloana noastră.

Ne-am strâns mai bine hainele pe noi. De ce am renunţa la cele câteva lucruri pe care le aveam? Am aruncat o privire către Matka. A întins o mână tremurătoare şi mi-a strâns-o pe a mea. Tot ce voiam era un pat în care să dorm şi ceva care să îmi potolească setea cumplită.

Femeile-gardian ne-au mânat în clădirea administraţiei: două încăperi mari, deschise, cu tavanul jos, şi cu o cameră cu duşuri pe o latură. O blondă înaltă pe care am aflat mai târziu că o chema Binz stătea la uşă, la fel de frenetică şi de agitată ca Hitler însuşi.

— Mişcaţi-vă, mişcaţi-vă! a strigat şi m-a lovit peste fund cu cravaşa ei.

Am ajuns la o masă, şi o femeie care stătea aşezată de cealaltă parte a ei, într-o rochie în dungi, mi-a notat numele. Mi-a spus în germană să-mi golesc buzunarele şi a băgat cele câteva lucruri pe care le aveam – o batistă, ceasul, nişte aspirină, ultimele rămăşiţe de viaţă normală – într-un plic galben, pe care l-a pus alături de altele într-o cutie. Apoi mi s-a ordonat să mă dezbrac, urmărită cu privirea de o femeie-gardian.

— Mişcă-te! mi-a spus când m-a văzut goală.

Am zărit-o pe Matka, în spatele meu, oprindu-se lângă masă. Voiau inelul ei, dar nu putea să şi-l scoată de pe deget.

— Are degetul umflat, a spus o femeie doctor care stătea în apropiere, înaltă şi blondă, în halatul ei alb.

Binz a luat mâna Matkăi, a scuipat pe inel şi a încercat să-l scoată. Matka şi-a întors capul.

— Încearcă cu nişte vaselină, a spus femeia-doctor.

Binz a scuipat din nou pe inel şi în cele din urmă, tot răsucindu-l, a reuşit să-l tragă afară. Femeia din spatele mesei l-a pus într-un plic şi l-a aşezat în cutie.

Inelul Matkăi nu mai era. Cum puteau pur şi simplu să *ia* lucrurile cuiva fără să le pese deloc?

Am văzut-o pe Janina Grabowski, cu mult înaintea mea în şirul de femei, luptându-se cu o femeie-gardian şi ţipând. Era examinată de frizer. O a doua femeie-gardian a venit să o ajute pe prima şi să o ţină pe Janina de umeri.

— Opriţi-vă, nu… vă rog, spunea ea pe când ele încercau să-i taie părul.

O femeie-gardian m-a împins înainte şi am pierdut-o pe Matka, înghiţită în îmbulzeala femeilor. Am încercat să-mi acopăr goliciunea, când o prizonieră cu un triunghi verde pe umărul hainei în dungi m-a împins către un scaun fără spătar. Când am simţit pe scalp o înţepătură ca de scobitoare, am ştiut că mă aştepta soarta Janinei, şi inima a început să-mi bată atât de tare, de parcă voia să-mi sară din piept.

Foarfeca era rece pe ceafă şi femeia înjura în germană în timp ce-mi ciopârţea coada împletită. Eram eu de vină că aveam părul des? A aruncat coada într-o grămadă de păr atât de înaltă, încât ajungea până la pervaz, şi apoi, ca

o pedeapsă pentru că o făcusem să muncească mai mult, mi-a ras capul cu mişcări brutale.

Tremuram toată, în vreme ce la fiecare clinchet al maşinii de tuns, şuviţe groase de păr îmi cădeau pe umerii goi. M-a împins deoparte de pe scaun, şi mi-am pipăit capul – era neted, cu câte un smoc de păr ici şi colo. Slavă Domnului că Pietrik nu era aici să vadă asta! Ce frig mi-era fără păr!

O prizonieră cu un triunghi purpuriu – o fată cu Biblia, am aflat mai târziu – m-a împins în spate pe o masă folosită pentru examinarea ginecologică. Mi-a ţinut picioarele desfăcute, în vreme ce o a doua prizonieră m-a ras cu un brici drept, lăsându-mă plină de zgârieturi şi tăieturi.

După ce au terminat, m-au trimis la femeia doctor, care mi-a zis „Pe masă!” şi a luat un instrument argintiu rece, l-a băgat în mine, şi m-a deschis, totul fără măcar să-l şteargă cu un prosop! Mi-a desfăcut larg picioarele, ca să mă vadă toată lumea, şi şi-a băgat în mine degetele acoperite cu mănuşa de cauciuc şi m-a pipăit înăuntru. Nu era deloc îngrozită de ceea ce făcea şi putea la fel de bine să fi spălat o farfurie. A acţionat fără să ţină seama că eram tânără şi că mă viola într-un fel ireversibil.

N-am avut timp să-mi plâng virginitatea pierdută, căci femeilegardian ne-au aliniat goale, câte cinci, în camera cu duşuri. O îngrijitoare le-a lovit pe femeile din faţa mea cu un baston, lăsând urme roşii pe spatele lor, în vreme ce ele fugeau la duşuri. Eu stăteam lângă doamna Mikelsky şi m-am pregătit pentru durerea înţepătoare a cauciucului. Ea o ţinea pe fetiţa Jagoda strâns la piept, tremurând atât de tare, de parcă deja curgea apa rece peste ea. O prizonieră cu un însemn verde pe mânecă a venit la doamna Mikelsky, a cuprins cu mâinile trupul gol şi slab al fetiţei şi l-a tras spre ea. Doamna Mikelsky a ţinut strâns copilul.

— Dă-mi-o, a spus prizoniera-gardian.

Doamna Mikelsky a strâns-o şi mai tare.

— E un copil cuminte, i-am spus eu femeii.

Femeia a tras mai tare de copil. Oare aveau să rupă fetiţa în două?

— N-ai încotro, a spus femeia-gardian. Nu face o scenă.

Fetiţa a început să ţipe, ceea ce i-a atras atenţia şefei

femeilorgardian, Dorothea Binz, care a venit, aproape alergând, din partea din faţă a încăperii, cu o a doua femeie-gardian în urma ei. Numele Dorothea înseamnă „darul lui Dumnezeu” şi nu exista un nume mai nepotrivit ca al ei pentru cineva.

Binz s-a oprit lângă doamna Mikelsky şi şi-a îndreptat cravaşa de piele către micuţa Jagoda cea blondă.

— Tatăl e german?

Doamna Mikelsky s-a uitat la mine, cu fruntea încruntată.

— Nu, polonez, a răspuns.

— Ia-o, a spus Binz, cu o fluturare a cravaşei.

Femeia-gardian care venise cu Binz a ţinut-o pe doamna Mikelsky din spate, în vreme ce prima femeie a smuls-o pe Jagoda din braţele mamei sale.

— Am greşit, a spus doamna Mikelsky. Da, de fapt tatăl e german.

S-a uitat la mine.

— Din Berlin, am spus eu. Un adevărat patriot.

Femeia cu însemnul verde a ţinut-o pe Jagoda, goală, pe umărul ei şi s-a uitat la Binz.

— *Ia-o,* a spus Binz cu o mişcare din cap.

Femeia a săltat copilul mai sus pe umăr şi s-a îndepărtat prin mulţimea care venea.

Doamna Mikelsky s-a prăbuşit pe podea ca o bucată de hârtie arzând, privind cum copilul ei era luat de acolo.

— Nu, vă rog, unde o duceţi?

Binz a împuns-o cu cravaşa pe doamna Mikelsky între coaste şi a împins-o către duşuri.

Eu mi-am încrucişat braţele peste pieptul meu gol şi am făcut un pas către Binz.

— Copilul ăla o să moară fără mama lui, am spus.

Binz s-a întors către mine, iar expresia ei m-a dus cu gândul la un ceainic clocotind.

— Nu există cruzime mai mare, am adăugat.

Binz şi-a ridicat cravaşa spre mine.

— Voi, polonezele astea.

Am închis ochii, pregătindu-mă, aşteptând usturimea cravaşei. Unde aveau să aterizeze oare loviturile?

Brusc, am simţit nişte braţe cuprinzându-mă. Matka, cu

corpul ei gol şi neted lipit de al meu.

— Vă rog, doamnă gardian, a spus ea în cea mai bună germană posibilă. Şi-a pierdut minţile să vorbească aşa. Ne pare aşa de rău.

Oare germana mamei a făcut-o pe Binz să se dea un pas înapoi? Vocea ei blândă?

— Spune-i să-şi ţină gura, a zis Binz, scuturându-şi cravaşa în direcţia mea.

Apoi s-a îndepărtat prin mulţime.

Femeile-gardian m-au împins, ameţită, sub un duş, iar lacrimile pentru biata doamnă Mikelsky s-au amestecat cu usturimea apei reci.

Ne-au scos din carantină două săptămâni mai târziu, cu doar rochia şi bluza de la uniformă, saboţi enormi de lemn, o periuţă de dinţi, o jachetă subţire, chiloţi gri, un castron de metal şi o lingură, şi o bucată de săpun despre care ni s-a spus că trebuia să ne ţină două luni. Două luni? Cu siguranţă că peste două luni ne vom fi întors deja acasă.

Noul nostru cămin, Baraca 32, era mult mai mare decât cea de carantină. Femeile, unele în cămăşile gri de uniformă şi rochiile vărgate, altele goale de la duş, alergau de colo colo îmbrăcându-se, îndreptându-şi saltelele de paie şi întinzând cearşafurile în carouri albastru cu alb. În baracă exista o mică baie cu trei duşuri şi trei chiuvete lungi, fiecare umplută cu ajutorul unui robinet. Femeile se aşezau fără ruşine pe o platformă cu găuri pentru a-şi face nevoile deasupra pământului urât mirositor de dedesubt.

Baraca puţea ca un coteţ de găini, sfecle putrezite şi cinci sute de picioare nespălate la un loc. Toate fetele din baracă vorbeau poloneza, şi cele mai multe purtau triunghiul roşu de prizoniere politice. Dacă exista vreun lucru bun în lagăr, era faptul că atât de multe dintre prizoniere erau poloneze – aproape jumătate –, majoritatea fiind acolo, la fel ca şi noi, pentru ceea ce naziştii numeau crime politice. După poloneze, următorul grup mai mare era cel al femeilor germane arestate pentru că încălcaseră una din multele reguli ale lui Hitler sau pentru activitate criminală, precum crimă sau furt.

— Faceţi-vă paturile! a ţipat Roza, *Blockova* noastră, o nemţoaică cu ochii somnoroşi.

Era din Berlin şi nu cu mult mai mare ca mama. Mai târziu am aflat că fusese arestată pentru că scosese limba la un ofiţer german.

— Aveţi grijă de veselă!

Am învăţat repede că supravieţuirea la Ravensbrück se învârtea în jurul propriului castron, cană şi lingură de metal şi a abilităţii de a le păzi. Dacă îţi întorceai privirea pentru o clipă, puteau să dispară, şi nu aveau să se mai întoarcă niciodată. Ca urmare, ne ţineam vesela băgată la piept în uniformă sau, dacă vreuna dintre noi era suficient de norocoasă ca să găsească o bucată de sfoară sau frânghie, o folosea ca o curea şi îşi purta vasele agăţate la mijloc.

Luiza şi Matka şi-au ales un pat de deasupra, ceea ce prizonierele numeau „cocotier”, pentru că era foarte sus. Se afla foarte aproape de tavan, aşa că abia puteau să stea în fund, iar iarna de sus atârnau ţurţuri, dar era mai intim acolo. Eu şi Zuzanna dormeam chiar în dreptul lor.

A trebuit să îmi înăbuş gelozia când am văzut că Luiza dormea cu mama mea. Am rămas cu Zuzanna, care se foia toată noaptea în somn, murmurând chestii medicale. Când mă trezea, petreceam noaptea agitându-mă toată noaptea, paralizată de gânduri de vinovăţie. Cum am putut să fiu atât de nesocotită încât să ajungem toate în locul ăsta îngrozitor? Şi ca lucrurile să fie şi mai rele, baraca nu era niciodată liniştită, întotdeauna era plină de vocile ascuţite ale femeilor chinuite de coşmaruri sau de ciupiturile păduchilor, de vocile lucrătoarelor care se întorceau din schimbul de noapte, de ale femeilor care nu puteau să adoarmă şi făceau schimb de reţete şi de strigătele pentru un lighean pentru cele bolnave care nu puteau ajunge la baie la timp.

Am găsit totuşi şi momente în care să rămân singură cu Matka. În seara aceea m-am strecurat în pat cu ea înainte de cină.

— Îmi pare atât de rău că din cauza mea eşti aici, Matka. Dacă nu mi-ai fi adus sandviciul ăla, dacă eu n-aş fi…

— Nu gândi aşa, mi-a răspuns ea. Aici, trebuie să te concentrezi cu toată fiinţa ta să fii mai isteaţă decât nemţii. Mă bucur că sunt aici cu voi, fetelor. Totul are să

fie bine.

M-a sărutat pe frunte.

— Dar inelul tău. Îi urăsc pentru că ţi l-au luat.

— E doar un obiect, Kasia. Nu-ţi consuma energia pe ură. Asta o să te omoare cu siguranţă. Concentrează-te să-ţi păstrezi forţa! Tu eşti descurcăreaţă. Găseşte o cale de a fi mai isteaţă ca ei.

Blockova Roza a intrat cu paşi mari în baracă. Avea o faţă blândă, dar nu zâmbea când a anunţat:

— Apelul pentru muncă e la opt dimineaţa. Cele care nu au primit repartizări prezentaţi-vă la biroul de muncă de lângă baraca unde aţi fost înregistrate. Acolo vă veţi lua însemnul şi numărul.

— Vorbeşte numai în germană? i-am şoptit eu Matkăi. Şi fetele care nu înţeleg?

— Mulţumeşte-I Domnului pentru orele de germană ale lui *Herr* Speck. S-ar putea să-ţi salveze viaţa.

Avea dreptate. Eram norocoasă să vorbesc germana, căci toate anunţurile erau făcute în această limbă, fără nicio excepţie. Cele care nu erau vorbitoare de germană aveau un dezavantaj major, căci necunoaşterea nu era o scuză pentru nerespectarea regulilor.

În dimineaţa următoare, sirena ne-a trezit brusc din somn.

Tocmai aţipisem şi visam că înotam cu Pietrik în Lublin, când luminile din baraca noastră s-au aprins la 3.30 dimineaţa. Partea cea mai rea era sirena aia, un sunet strident atât de tare şi de pătrunzător, de parcă venea din măruntaiele iadului. Odată cu sirena, Roza şi ajutoarele ei *Stubova* au venit printre şirurile de paturi. O *Stubova* bătea într-o cratiţă, iar o alta împungea cu piciorul unui scaun femeile care dormeau, în vreme ce Roza vărsa apă cu polonicul dintr-o găleată pe feţele femeilor.

— Sculaţi-vă! Repede! Toată lumea sus! strigau ele.

Ăsta era un fel special de tortură.

Matka, Zuzanna, Luiza şi cu mine ne-am îndreptat către sala de mese, camera lungă aflată lângă dormitorul nostru, şi ne-am înghesuit pe o bancă, la capătul ei. Micul dejun era la fel cum fusese şi în carantină, o supă gălbuie călduţă, care era mai degrabă o fiertură de sfeclă, şi o

bucată mică de pâine care avea gust de rumeguş. Supa mi-a ajuns în stomac şi aproape imediat a urcat înapoi.

Roza a citit o listă de sarcini noi.

Matka era repartizată la legătoria de cărţi, una dintre slujbele din interior foarte căutate. Era mult mai greu să munceşti o prizonieră până la epuizare atunci când stătea aşezată la o masă.

Luiza a devenit ajutoare pentru fetele cu Biblia care procesau blană de iepure de Angora. Iepurii de Angora erau ţinuţi în capătul îndepărtat al lagărului în cuşti încălzite special şi erau hrăniţi cu lăptuci fragede din sera comandantului. Blana le era tunsă periodic şi trimisă la atelierul de croitorie, un complex masiv de opt depozite legate între ele, unde prizonierele asamblau uniformele armatei germane.

Zuzanna, care nu a dezvăluit că era medic, a ajuns la sortarea grămezilor de capturi – prăzile furate de Hitler care soseau în lagăr cu trenul.

Eu am fost repartizată ca „disponibilă”, ceva bine şi rău în acelaşi timp. Era bine pentru că eram aliniate în fiecare zi, şi dacă nu eram aleasă să muncesc, aveam toată acea zi la dispoziţie ca să stau întinsă în pat. Dar rău pentru că, dacă eram aleasă, primeam unele dintre cele mai groaznice treburi, precum curăţarea latrinelor sau lucrul în echipa de la drum. Să fii repartizată la echipa de la drum şi să fii folosită ca un animal ca să tragi un compresor greu de beton putea să te omoare într-o singură zi.

Primul nostru Crăciun la Ravensbrück a fost teribil, căci multe dintre noi fuseserăm sigure că până atunci aveam să fim deja acasă. Matka, Zuzanna, Luiza şi eu eram acolo doar de trei luni, dar ni se părea că trecuseră trei ani. Primiserăm deja câteva scrisori de la Papa. Erau scrise în germană, conform regulamentului, şi în cea mai mare parte tăiate cu un marker negru, fiind lăsate doar câteva cuvinte şi ultimul lui rând, *Papa care vă iubeşte.* Şi noi scriam scrisori, pe hârtie dată din lagăr, pe o singură faţă, mesaje limitate de către cenzură la comentarii despre vreme şi gânduri pozitive vagi.

Pe măsură ce zilele deveneau tot mai scurte, Zuzanna

ne-a avertizat să nu ne pierdem cu firea, căci tristeţea adeseori omoară mai tare decât boala. Unele pur şi simplu s-au lăsat doborâte, au încetat să mai mănânce şi au murit.

Dimineaţa zilei de Crăciun a început cu un geam care s-a spart de frig. Aerul îngheţat a năvălit înăuntru, trezindu-ne pe toate. Oare acest vânt diabolic ce ne-a smuls din pat în ziua Domnului însemna ceva rău pentru noi?

Fiecare prizonieră din lagăr şi-a târşâit picioarele afară în *Platz,* pentru *Appell,* apelul nominal de grup. Apoi ne-am aliniat, câte zece pe rând, în întuneric, lângă *Revier,* şi singurul sunet care răsuna în *Platz* era bufnetul a sute de saboţi de lemn, pe când încercam să alungăm frigul. Ah, cât îmi doream o haină călduroasă! Proiectoarele s-au arcuit deasupra capetelor noastre. Cu siguranţă, Appell-ul avea să fie scurt şi liniştit datorită Crăciunului. Oare nemţii nu sărbătoreau naşterea lui Iisus? Poate că Binz avea să-şi ia o zi liberă de Crăciun? Am încercat să nu mă uit la grămada de cadavre aruncate ca nişte lemne de foc lângă atelierul de pânzeturi şi acoperite de un strat fin de zăpadă. Trupurile aşteptau acolo să vină din oraş un om cu maşina lui mortuară, să-l bage pe fiecare în sacul lui de hârtie cu margini zdrenţuite şi să le ia pe toate de acolo.

O femeie-gardian tânără, în stadiul de pregătire, numită Irma Grese, protejata preferată a lui Binz, trecea grăbită printre şiruri numărându-ne şi scriind numere pe clipboardul ei. Se oprea din când în când ca să se bucure de o ţigară, stând acolo înfăşurată în pelerina ei neagră groasă. Deşi Grese şi Binz erau ca două prietene bune, adolescente indolente, amândouă blonde şi frumoase, nu aveai cum să le confunzi. Binz era înaltă, cu trăsături ceva mai vulgare, şi-şi purta părul într-o buclă Olympia, tapat şi răsucit de pe frunte. Grese era minionă şi drăguţă ca o stea de cinema, cu ochi albaştri migdalaţi şi buze roz naturale. Îşi purta părul pe sub bonetă tras pe spate în doi cârlionţi strălucitori, ca nişte fişicuri de monede de aur, câte unul pe fiecare parte a gâtului. Din păcate pentru noi, Irma nu era bună la cifre. De multe ori socotelile ei grăbite nu se potriveau cu cele ale lui Binz, ceea ce ducea la un *Appell* de trei sau patru ore.

Soarele s-a ivit la linia orizontului, trimiţând raze aurii

peste *Platz,* şi în mulţime s-a auzit un geamăt colectiv de bucurie.

— Linişte! a strigat Irma.

În ciuda celor mai mari eforturi ale noastre de a sta în mijlocul mulţimii, unde era mai cald, toate cele cinci femei din micuţa noastră familie din lagăr a ajuns în acea dimineaţă în primul rând. Era un loc periculos, căci prizonierele de pe margini erau cele mai vulnerabile, expuse atacurilor din partea femeilor-gardian plictisite şi uneori iuţi la mânie, dar şi a câinilor lor. Stăteam lângă Matka, cu Luiza de cealaltă parte a ei. Doamna Mikelsky, din care vedeam cum se scurgea repede viaţa după ce şi-a pierdut copilul, stătea între Zuzanna şi mine. Zuzanna o diagnosticase pe profesoara mea cu dizenterie şi depresie severă, o combinaţie proastă.

Încă de la începutul lui noiembrie ningea intermitent. Ca să treacă mai uşor timpul, priveam păsările cum îşi scuturau zăpada de pe aripi şi eram invidioasă pe ele că puteau să vină şi să plece după cum voiau. Un vânt aspru biciuia suprafaţa lacului în acea dimineaţă, aşa că o ajutaserăm pe doamna Mikelsky să-şi bage două foi de ziar furate pe sub jacheta ei subţire de bumbac, ca să o apere de frig. Când Irma nu se uita la noi, ne întorceam cu spatele şi ne frecam una de alta, încercând să ne încălzim. Femeile-gardian instalaseră un brad înalt într-un suport de lemn masiv pe post de pom de Crăciun la capătul Drumului Frumuseţii şi acum se legăna în vânt.

Doamna Mikelsky se clătina şi ea, iar eu am apucat-o de braţ ca să o ţin. Chiar şi prin haina de bumbac am simţit în palmă osul ascuţit al cotului. Oare şi eu eram deja la fel de descărnată? Doamna Mikelsky s-a rezemat de mine, iar ziarul s-a încreţit şi a ieşit din jachetă peste marginea de sus a rochiei.

Am băgat ziarul la loc, să nu se vadă.

— Trebuie să staţi dreaptă, i-am spus.

— Îmi pare rău, Kasia.

— Număraţi în minte! Ajută.

— Tăceţi, mi-a spus Zuzanna peste spatele doamnei Mikelsky. Vine Binz!

Un val de spaimă a străbătut mulţimea când Binz şi-a

făcut apariţia pe porţile lagărului şi a trecut prin *Platz* pe bicicleta ei albastră. Oare dormise mai mult în patul ei cald, alături de iubitul ei însurat, Edmund? Cel puţin el nu era aici în dimineaţa asta, sărutând-o în timp ce o prizonieră era biciuită, distracţia lor preferată.

Binz a trecut pe bicicletă, opintindu-se cu vântul în faţă, cu o mână pe ghidon, cu cealaltă pe lesa câinelui ei, cu pelerina neagră de lână fluturând desfăcută în urma sa. A ajuns la *Revier,* şi-a rezemat bicicleta de perete şi a pornit peste caldarâm cu mersul ei de fată de la ţară, cu câinele alături, trăgând de zgarda lui. În timp ce mergea, Binz îşi flutura în aer cravaşa, la fel ca un copil cu jucăria lui. Era o cravaşă nouă, făcută din piele neagră, din vârful căreia pornea o panglică împletită din celofan.

Pe câinele lui Binz îl chema Adelige, ceea ce înseamnă „doamnă aristocrată”, şi era un animal superb, dar totodată cel mai înspăimântător dintre toţi lupii alsacieni, negru şi cafeniu cu o blană groasă ca un şal în jurul pieptului, genul de blană din care îţi poţi închipui că se face un palton frumos. Câinele răspundea la o serie de comenzi, pe care Binz i le comunica printr-un dispozitiv verde de metal.

Binz a venit direct către doamna Mikelsky şi a scos-o din rând cu cravaşa.

— Tu. Afară.

Am dat să o urmez, dar Matka m-a tras înapoi.

— Despre ce vorbeai? a întrebat Binz, cu câinele lipit de şoldul ei.

— Despre nimic, doamnă gardian, a spus doamna Mikelsky.

Irma a venit lângă Binz.

— Numărătoarea e completă, doamnă gardian.

Binz nu a răspuns, stătea cu privirea aţintită asupra doamnei Mikelsky.

— Fetiţa mea Jagoda, a început doamna Mikelsky.

— Nu ai nicio fetiţă. Nu ai nimic. Eşti doar un număr.

Oare Binz îşi dădea aere pentru Irma?

Doamna Mikelsky a întins o mână către Binz.

— E un copil cuminte.

Binz a întins mâna către ziarul de sub rochia doamnei

Mikelsky şi l-a tras afară dintr-o mişcare.

— De unde l-ai luat? a întrebat Binz.

Irma şi-a băgat clipboardul sub braţ şi şi-a aprins altă ţigară.

Doamna Mikelsky şi-a îndreptat spatele.

— Nu ştiu. Eu nu am nimic. Sunt doar un număr.

Chiar şi de la cinci paşi depărtare am văzut cum tot trupul lui Binz tremura.

— Aşa e, a spus, apoi şi-a tras braţul în spate şi şi-a trimis cravaşa peste obrazul doamnei Mikelsky.

Celofanul a crestat pometele doamnei Mikelsky şi, după o privire rapidă aruncată Irmei, Binz s-a aplecat şi a desfăcut lesa câinelui. Adelige a rămas nemişcată la început, apoi, la ţârâitul dispozitivului lui Binz, s-a repezit la doamna Mikelsky, cu urechile date pe spate, cu dinţii dezgoliţi. Câinele şi-a încleştat dinţii în jurul mâinii doamnei Mikelsky, a scuturat-o dintr-o parte într-alta, şi a tras-o pe profesoara mea în genunchi. Mârâiturile câinelui au răsunat în *Platz* când s-a repezit şi a muşcat din gulerul doamnei Mikelsky şi a trântit-o în zăpadă.

Matka mi-a luat mâna într-a ei.

Doamna Mikelsky s-a rostogolit pe o parte şi a încercat să se ridice în capul oaselor, dar câinele şi-a încleştat fălcile în jurul gâtului ei şi şi-a scuturat capul înainte şi-napoi.

M-am abţinut cu greu să nu vomit când am văzut câinele târând-o pe doamna Mikelsky de lângă noi, ca un lup cu o căprioară proaspăt omorâtă, lăsând pe zăpadă o dâră roşie ca o cireaşă.

Ţârâitul dispozitivului de metal al lui Binz a răsunat în *Platz.*

— Adelige, lasă! a strigat Binz.

Căţeaua s-a aşezat, gâfâind, cu ochii ei aurii aţintiţi la Binz.

— Şapte şapte şapte şase! a strigat Binz.

Irma şi-a aruncat ţigara şi a lăsat-o să ardă acolo în zăpadă, cu o spirală albastră ridicându-se din ea, în vreme ce scria pe clipboardul ei.

Câinele a venit repede la Binz, cu coada între picioare, şi a lăsat-o pe doamna Mikelsky să zacă nemişcată în zăpadă.

Binz s-a întors şi mi-a făcut semn să ies din rând. Am făcut un pas în faţă.

— Prietena ta?

Am dat din cap.

— Da? Cum aşa?

— Profesoara mea de matematică, doamnă gardian.

Lacrimile îmi împăienjeneau vederea, dar mi le-am reţinut.

Lacrimile doar o enervau pe Binz.

Irma şi-a dus degetele la gura ei frumoasă şi a zâmbit.

— Matematică poloneză, a spus.

Binz mi-a aruncat un creion cerat mov.

— Scrie-l.

Văzusem toate cum se făcea. Binz voia să scriu numărul pe pieptul doamnei Mikelsky, ultima umilinţă pentru fiecare prizonieră moartă sau pe moarte. Inima îmi bubuia în piept când am păşit de-a lungul urmei roşii pe care o lăsase Adelige în zăpadă, către locul unde zăcea profesoara mea. Am găsit-o pe doamna Mikelsky întinsă pe spate, cu carnea gâtului sfâşiată până la os, iar pieptul gol era mânjit de sânge, ca şi cum ar fi fost pictat. Faţa îi era întoarsă către mine, cu ochii întredeschişi, cu crestătura de pe pomete ca un zâmbet ştirb.

— Scrie-l, mi-a cerut Binz.

Cu mâneca jachetei mele, am şters sângele de pe pieptul doamnei Mikelsky şi am scris cu creionul 7776.

— Ia de aici chestia asta, a spus Binz.

Voia ca trupul să fie târât până la grămada de lângă atelierul de pânzeturi.

Am apucat încheieturile doamnei Mikelsky şi am tras-o, caldă încă, prin zăpadă, expirând ceaţa albă a răsuflării ca un cal de plug. Oroarea momentului. Ura creştea întunecată în pieptul meu. Cum puteam trăi fără răzbunare?

Când am ajuns la mormanul de cadavre, acoperit cu zăpadă şi înalt până la umerii mei, faţa mea era udă de lacrimi. Am întins-o pe doamna Mikelsky de-a lungul grămezii cu mare grijă, ca şi cum ar fi dormit acolo. Leoaica noastră. Speranţa noastră. Steaua noastră călăuzitoare.

— Poloneze, a spus Irma către Binz când am trecut pe lângă ea, ca să mă întorc în rând. De ce mai încearcă să le înveţe matematică?

— Adevărat, a replicat Binz, râzând.

M-am oprit şi m-am întors către Irma.

— Cel puţin eu pot număra, am spus.

De data asta nu a trebuit să aştept muşcătura cravaşei lui Binz.

Capitolul 14

HERTA ***1941***

Am rămas la Ravensbrück.

Odată ce am primit vestea că tatăl meu a murit, iar Mutti va avea nevoie de îngrijire de reabilitare pentru spatele ei, salariul meu a devenit mai important.

Mă simţeam singură acolo, având drept companie doar doctori bărbaţi, aşa că rămâneam în cabinetul meu când Fritz nu era disponibil şi lucram la albumele mele. Am lipit în ele o fotografie pe care Fritz i-a cerut unui ospătar să ne-o facă la un prânz în Furstenburg, plicuri de chibrituri şi alte suvenire. Atât de multe decupări din ziare. Infanteria germană tocmai invadase cu mare succes Uniunea Sovietică, aşa că erau multe articole bune de păstrat.

I-am scris şi eu lui Mutti şi i-am spus cât de mult munceam ca să se păstreze curăţenia în *Revier* şi totul să funcţioneze eficient. Cum, dacă reuşeam să aduc o oarecare ordine în acel loc, mă aşteptam ca munca mea dedicată să fie remarcată de comandant.

Într-o seară, după ce mi-am încheiat sarcinile zilnice, mă îndreptam către căsuţa mea, când am observat o lumină aprinsă în legătorie şi m-am oprit, sperând să găsesc acolo pe cineva cu care să stau de vorbă. Binz stătea aşezată pe un scăunel jos, în uniformă completă, cu spatele drept, cu bărbia ridicată. O prizonieră cu triunghi roşu stătea într-un scaun din apropiere şi o desena. Era o poloneză pe care o văzusem la înregistrare, cea cu inelul pe care Binz scuipase ca să-l poată scoate. Pe degetul ei era o dungă palidă de piele mai albă acolo unde fusese cândva inelul.

Binz mi-a făcut semn să intru în încăpere, un spaţiu dedicat producerii de material educaţional al Reichului. Pe o masă lungă, lipită de un perete, se aflau teancuri de cărţi şi de broşuri.

— Intră, doctore, tocmai mi se desenează portretul.

— Vă rog să nu vă mişcaţi, doamnă gardian, a spus prizoniera. Nu pot să desenez dacă vorbiţi.

O prizonieră care îi dădea ordine lui Binz? Şi mai ciudat,

Binz se supunea.

— Halina este artistul nostru rezident, a spus Binz. Ar trebui să vezi portretul pe care i l-a comandant Koegel. Ai putea să juri că medaliile sunt reale.

Prizoniera s-a oprit din desenat.

— Să vin altă dată, doamnă gardian?

Oricine putea observa că legătoria, cândva o harababură de hârtie, tuş şi alte materiale, devenise mult mai organizată.

— Comandant? am spus către prizonieră. Cum eşti plătită?

— În pâine, doamnă doctor, a răspuns.

— O dă celorlalte poloneze, a spus Binz. Nebună.

Era liniştitor, aproape hipnotic, să o priveşti cum desena, cum creionul înscria ritmic linii mici şi aspre pe hârtie.

— Eşti poloneză? Vorbeşti bine germana.

— Şi pe mine m-a păcălit, a spus Binz.

— Mama mea era nemţoaică, a spus prizoniera în vreme ce desena mai departe, cu ochii aţintiţi asupra lui Binz. Am crescut pe o proprietate nu departe de Osnabrück.

— Şi tatăl tău?

— S-a născut în Köln, unde a crescut mama lui. Tatăl lui era polonez.

— Deci eşti în grupa trei pe *Deutsche Volkliste,* a spus Binz.

Lista Poporului German împărţea polonezii în patru categorii.

Grupa trei consta din persoane de descendenţă în cea mai mare parte germană, care deveniseră polonizate.

— Cât de aproape posibil de germană, am remarcat eu.

— Dacă aşa spuneţi, doamnă doctor.

Eu am zâmbit.

— Dacă o găină face un ou într-o cocină de porci, asta înseamnă că puiul e un purcel?

— Nu, doamnă doctor.

Am trecut în spatele prizonierei şi am privit-o cum termina umbrele pe bărbia lui Binz. Portretul era remarcabil. Pe lângă faptul că îi reda foarte bine trăsăturile, capta forţa şi personalitatea complexă ale lui

Binz.

— Îi dau portretul ăsta lui Edmund de ziua lui, a spus Binz. Voiam o versiune nud, dar ea nu se pricepe la asta.

Halina s-a înroşit uşor, dar şi-a ţinut ochii aţintiţi asupra hârtiei.

— Ar trebui să-i comanzi un portret, doctore, a spus Binz. Mamei dumitale i-ar plăcea.

Oare i-ar păsa mamei de un portret de-al meu, acum că tata a murit şi ea era ocupată cu noua ei viaţă?

Binz a zâmbit.

— N-o să te coste decât nişte pâine.

Prizoniera şi-a lăsat jos creionul.

— Chiar ar trebui să mă întorc pentru *Appell.*

— Halina, rezolv eu cu *Blockova* ta, a spus Binz. Stai jos, doctore! Ce altceva faci în seara asta?

Binz s-a dus în spatele prizonierei ca să se uite la produsul final şi a bătut din palme ca un copil încântat.

— O să-i dau asta lui Edmund diseară. Ai grijă să stingi lumina şi, Halina, o să-i spun *Blockovei* tale că te întorci la nouă. O să-ţi trimit mâine o pâine albă pentru asta.

I-am luat locul lui Binz pe scăunel. Halina s-a întors către o foaie nouă de hârtie şi a început să schiţeze, uitându-se la mine din când în când.

— De ce ai fost trimisă aici? am întrebat.

— Nu ştiu, doamnă doctor.

— Cum să nu ştii? Ai fost arestată?

— Fiicele mele au fost arestate şi eu am încercat să îi împiedic să le ia.

— Arestate pentru ce?

— Nu ştiu. Probabil Rezistenţa.

— Ce-ai făcut când te-ai dus la Osnabrück?

— Am fost la casa de la ţară a bunicilor mei, a spus prizoniera într-o germană perfectă. El era judecător. Bunica mea a fost Judi Schneider.

— Pictoriţă? Führerul colecţionează tablourile ei.

Prizoniera avea acelaşi talent pe care Führerul îl admira atât de mult la bunica ei.

— Şi de unde din Polonia eşti?

— Lublin, doamnă doctor.

— Acolo e o şcoală de medicină foarte cunoscută, am

spus eu.
— Da, acolo mi-am luat certificatul de infirmieră.
— Eşti infirmieră?
Ce plăcut ar fi fost să am pe cineva educat şi inteligent cu care să discut despre medicină!
— Da. *Am fost.* Am ilustrat cărţi pentru copii înainte.
— Te-am putea folosi în *Revier.*
— N-am mai lucrat ca infirmieră de zece ani, doamnă doctor.
— Prostii! O să-i spun lui Binz să te repartizeze imediat. În ce baracă ai ajuns?
— Treizeci şi doi, doamnă doctor.
— Vei fi o *Lagerprominent*[60] şi te vei muta în Baraca Unu.
— Vă rog, aş vrea să rămân.
— Prizonierele care lucrează la *Revier* stau în Baraca Unu. Nu vei trata doar prizoniere, ci şi personalul SS şi familiile lor. În Baraca Unu vei găsi cearşafuri curate şi nici un singur păduche.
— Da, doamnă doctor. Ar putea veni şi fiicele mele cu mine?
A spus-o pe un ton nonşalant, ca şi cum nu îi păsa. Bineînţeles, nici nu se punea problema. Baraca Unu era rezervată doar pentru lucrătoarele din Clasa I.
— Poate mai târziu. Mâncarea e proaspătă şi primeşti raţii duble. Nu am mai spus că mâncarea din barăcile de elită nu conţinea drogurile pe care le puneau în supa obişnuită pentru inhibarea dorinţelor sexuale şi oprirea menstruaţiei.
După alte două şedinţe, Halina mi-a terminat portretul, l-a acoperit cu hârtie albă translucidă şi mi l-a lăsat în cabinet. Am ridicat hârtia şi am rămas uimită. Detaliile erau uluitoare. Nimeni nu mă surprinsese atât de perfect până atunci. Un doctor-femeie al Reichului, în halatul meu de laborator, puternică şi concentrată asupra a ceea ce făceam. Mutti avea să îl înrămeze.
A durat câteva zile până ce Halina a fost transferată de la legătorie la *Revier.* Teoretic, infirmeria nu era o

[60] O prizonieră care are o slujbă bună în lagăr.

operaţiune SS, ci o ramificaţie, aşa că problemele birocratice au durat mai mult.

Singura care nu era încântată de acest aranjament a fost sora Marschall, cu fălci mari şi pătrăţoase. A venit cu mersul ei greoi în cabinetul meu, unde a cârâit ca o gâscă în ziua în care am mutat-o din locul ei de la recepţia infirmeriei şi am înlocuit-o cu Halina. Am transferat-o pe sora Marschall într-un cabinet foarte bun, aflat în partea din spate a clădirii, o fostă magazie de materiale.

Din prima oră în care Halina a luat în primire infirmeria, situaţia s-a îmbunătăţit la *Revier.* Pacienţii au răspuns atitudinii ei eficiente, fără îndoială un rezultat al originii sale germane. La sfârşitul zilei, cele mai multe dintre paturi fuseseră golite, prizonierele leneşe erau înapoi la muncă, şi întreaga clădire dezinfectată. Nu era nevoie să o urmăresc pe Halina, căci priceperea ei de a lua decizii era aproape la fel de bună ca a mea, şi asta îmi îngăduia să mă ocup de cantitatea mare de documente. În sfârşit, aveam un partener pe care mă puteam baza. Cu siguranţă, comandantul avea să observe curând schimbarea.

Mai târziu, în aceeaşi lună, Binz a venit cu un plan pe care îl socotea genial.

De mai multe săptămâni, personalul masculin plănuia o excursie la Berlin care să coincidă cu absenţa comandantului Koegel, aflat la Bonn. Urma să fie o „misiune specială”, despre care ei credeau că e secretă. Dar personalul feminin cunoştea detaliile acestei misiuni, mulţumită mai multor *Aufseherinnen* ale lui Binz care se culcau în mod regulat cu gardienii. Urma să fie o excursie la Salonul Kitty, un bordel de lux situat într-o zonă exclusivistă a Berlinului. Fritz, care era acasă în Köln, ca să-şi vadă mama, ratase acest drum, dar aproape toţi ceilalţi membri masculini ai personalului au urcat în autobuze şi au plecat, cu aerul unor şcolari poznaşi în vacanţă.

Asta i-a lăsat la conducerea lagărului pe următorii: Binz şi *Aufseherinnen* ale ei, trei gardieni bărbaţi SS mai în vârstă care patrulau la ziduri, un biet gardian care avusese ghinion la tragerea la sorţi, şi cu mine.

— Sper să nu existe vreo tentativă de evadare cât

sunteţi voi plecaţi, îi spusesem eu lui Adolf Winkelmann în timp ce se pregătea să plece.

— Totul a fost aprobat, dr. Oberheuser. Dumneata eşti ofiţerul cu cel mai înalt grad aflat la comandă în această seară. Au fost instalaţi *Postenketten* în plus, ca măsură de precauţie.

M-am bucurat de prezenţa unor paznici suplimentari la turnurile de control, cu toţii trăgători excelenţi, dar care nu aveau voie să-şi părăsească posturile.

În absenţa lor, Binz a propus o petrecere acasă la una dintre *Aufseherinnen,* o căsuţă cochetă, ca o cabană, situată în capătul complexului pentru personal, în afara zidurilor lagărului. Pregătiseră cu mari eforturi petrecerea. Aveau să fie întreceri de băut, dans şi jocuri de cărţi. Puseseră chiar şi nişte *Häftlinge* poloneze să facă faimoasele lor tăieturi din hârtie stacojie, pe care să le atârne ca nişte ghirlande prin casă.

Am decis să renunţ la această petrecere şi să rămân în cabinetul meu cu Halina ca să termin nişte hârtii. Asta nu era un chin, căci pentru prima oară de când venisem în lagăr, aveam o prietenă inteligentă, a cărei companie îmi făcea plăcere, altcineva decât Binz, care spunea poveşti porcoase. Nu numai că Halina curăţase infirmeria şi redusese cu trei sferturi numărul pacientelor care primeau tratament; totodată se ocupa de unele proiecte speciale pentru comandant în legătorie. Mi-a arătat cărţile pe care le pregătea pentru Himmler însuşi. Ele relatau operaţiunea blănii de iepure de angora din fiecare lagăr, documentată cu fotografii detaliate. Ravensbrück era unul dintre cei mai buni producători de blană, cu un număr dublu de cuşti faţă de cele de la Dachau. Halina lega manual cărţile, înfăşurând fiecare copertă într-o ţesătură moale de angora.

— Aveţi foarte mult de lucru, doamnă doctor, a spus Halina. Cum vă pot ajuta?

Cât de prompt rostea aceste cuvinte, propoziţia mea preferată. Ce plăcere să petrec timpul cu o prizonieră competentă care nu se *temea* de mine! Halina nu avea acea privire de animal hăituit, acea teroare molipsitoare care mă făcea să mă uit la nori sau la un gândac din curte, la orice în afară de ele.

— Scrie adresele pe plicurile astea, şi eu o să introduc cărţile de vizită.

Trimiteam cărţi de vizită cu condoleanţe, cunoscute şi ca mesaje de consolare, familiilor prizonierelor care mureau în lagăr, din diferite motive. Cele considerate cazuri dificile şi omorâte. Cele împuşcate atunci când încercau să fugă. Cele care mureau din cauze naturale. Cu scrisul meu îngrozitor de doctor, menţionam: *Trupul nu a putut fi cercetat din considerente igienice* pe cele mai multe cărţi de vizită, în caz că familia voia să vadă corpul. Era o şaradă ridicolă şi adăuga cel puţin zece ore de muncă în plus la săptămâna mea şi aşa aglomerată, dar comandantul o cerea, de dragul aparenţelor. Halina scria adresele pe plicuri ori de câte ori avea un moment liber, până când teancurile ei de plicuri au ajuns să depăşească numărul de cărţi de vizită pe care le completasem.

— Trebuie să fie greu pentru o familie să primească o astfel de veste, a spus Halina, înscriind un plic cu scrisul ei frumos.

Oare avea lacrimi în ochi?

Alături de cărţile de vizită de condoleanţe, era inclus un formular oficial pentru ca familia să poată solicita cenuşa acelei prizoniere. Aproape două kile de cenuşă generică erau trimise pentru fiecare prizonieră, într-un recipient de tablă, dacă cererea era aprobată. Cel puţin nu eu eram responsabilă pentru coordonarea formalităţilor.

— Putem să facem o pauză cu astea, am spus. Halina şi-a îndreptat spatele.

— Oh, nu, doamnă doctor. Sunt bine. Dar aş vrea să vă cer o favoare. Vă rog să-mi spuneţi dacă…

— Da? Hai, spune!

Halina îmi fusese de mare ajutor. Nu-i datoram măcar să îi ascult cererea?

A scos o scrisoare din buzunar.

— Mă întrebam dacă aţi putea să îmi trimiteţi asta. E doar o scrisoare pentru prietenul meu.

Părea scrisă pe hârtia lagărului.

— Poţi s-o trimiţi şi tu. Ai voie.

Halina şi-a aşezat o mână pe mâneca halatului meu. Pe inelarul ei era o bucată de aţă albastră înnodată.

— Dar cenzorii le taie, scot chiar şi comentariile despre vreme sau digestie.

Am luat scrisoarea de la ea. Era adresată lui *Herr* Lennart Fleischer, la o adresă din Lublin.

Ce rău făcea să trimiţi o asemenea scrisoare? În definitiv, Halina fusese valoroasă pentru Reich. Şi totuşi, făcea mult rău. Dacă eram prinsă, pedeapsa avea să fie severă. În cel mai bun caz aveam să fiu mustrată.

— O să mă mai gândesc la asta, am spus şi am băgat plicul în sertarul biroului meu.

Halina şi-a aplecat din nou capul peste lucrul ei.

— Vă mulţumesc, doamnă doctor.

Din cabinetul meu din *Revier,* auzeam muzică şi râsete venind de la petrecerea lui Binz din zona personalului, în capătul îndepărtat al lagărului, în pădure. Mă irita gândul că trebuiseră să plece aproape toţi bărbaţii din lagăr ca să pot fi considerată cea mai înaltă în rang.

La mai puţin de o oră după ce se înserase, eu şi Halina înaintaserăm foarte bine în lucrul nostru, când s-a auzit o bubuitură puternică şi vibraţia ei a făcut pământul să se scuture. Eu şi Halina ne-am uitat doar una la alta şi apoi ne-am continuat treaba. Fusese un rateu de maşină? Zgomotele puternice nu erau ceva neobişnuit în lagăr şi erau amplificate de lac.

Câteva clipe mai târziu, le-am auzit pe Binz şi pe alte femei strigând din direcţia petrecerii:

— Dr. Oberheuser, vino aici! Irma a fost lovită.

Eu şi Halina ne-am privit, încremenite.

Într-o astfel de situaţie, instinctul de doctor preia controlul. Halina s-a ridicat şi a fugit afară. Am urmat-o îndeaproape. Am ajuns la poarta principală a lagărului şi am auzit o mulţime de ţipete din direcţia casei din pădure.

— Deschide poarta, i-am cerut paznicului.

— Dar...

Privirea lui s-a îndreptat către Halina. Nicio prizonieră nu avea voie să iasă pe poarta aceea dacă nu era însoţită de o *Aufseherin.*

— Deschide-o. Sunt superioara ta în rang.

Oare de ce vocea unei femei nu impune de cele mai multe ori respectul pe care îl merită?

După ce a mai tras de timp, paznicul a deschis în cele din urmă poarta.

Halina a ezitat.

— Vino, i-am spus.

Aveam nevoie de un ajutor, dar aveam să fiu oare certată pentru asta?

Halina s-a grăbit alături de mine către casă, iar sunetul saboţilor ei de lemn era înăbuşit când am trecut de pe drumul pietruit pe cărarea acoperită cu ace moi de pin din pădure. Lumina puternică a lunii ne-a arătat casa aflată la capătul crângului de pini, fără nicio lumină aprinsă înăuntru.

Binz a apărut fugind din direcţia casei.

— Bucătăria e distrusă şi Irma a căzut la pământ, a strigat Binz.

Irma Grese era una dintre cele mai zeloase discipole ale lui Binz şi, spuneau unii, mai severă în pedepsele ei decât Binz. Ce avea să spună comandantul?

— Pentru numele lui Dumnezeu, Binz. Cum s-a întâmplat? am întrebat.

— Soba cu gaze… şi-a aprins ţigara acolo, şi blestemata a sărit în aer. I-am spus să nu fumeze.

Am intrat cu Halina în casă şi am găsit-o pe Irma nemişcată pe podeaua din living. Electricitatea fusese întreruptă de explozie şi camera mirosea a gaz. Peretele din spatele sobei nu mai exista şi deasupra sobei se legăna o bucată de metal deformată, care scotea un geamăt ciudat de omenesc. Chiar şi calendarul de perete de lângă noi stătea strâmb.

Eu şi Halina am îngenuncheat lângă Irma. Chiar şi în întunericul aproape deplin, vedeam că răsufla accelerat. Şoc. Umărul rochiei era îmbibat de sânge.

— Aduceţi o pătură, am cerut eu.

— Şi o lumânare, a adăugat Binz.

— Mai e gaz în aer, a spus Halina. Căutaţi o lanternă cu baterii. Una puternică.

Binz a şovăit o clipă. Să primească ordine de la o prizonieră?

— O lanternă, a strigat Binz peste umăr.

Am încercat să aplic presiune pe umărul Irmei, dar era

greu să văd în întuneric. Mirosul metalic de sânge era încă inconfundabil.

În doar câteva secunde, am simţit cum covorul devine ud, cum se transformă într-o baltă lipicioasă.

— Trebuie s-o ducem înapoi la *Revier,* am spus.

— N-o să reziste, a spus Halina. Trebuie să ne ocupăm de ea aici.

Îşi pierduse minţile?

— Nu avem nimic.

Femeile-gardian ale lui Binz stăteau adunate în spatele nostru, tăcute. Halina a ezitat un lung moment. Şovăia să salveze viaţa unei *Aufseherin*? apoi a întins mâinile şi a rupt mâneca rochiei Irmei.

Binz s-a repezit către Halina.

— *Ce* face?

Am tras-o pe Binz înapoi.

— Descoperă rana, am răspuns.

Asta nu numai că ne-a oferit acces la rană, dar ne-a arătat şi sursa sângerării. Una dintre fetele lui Binz a venit cu o lumină puternică şi am văzut dimensiunile răului – pierderea cunoştinţei, contuzii multiple, arsuri de gradul doi şi cianoză – piele albăstruie lipicioasă – un simptom al şocului. Dar problema urgentă era sursa pierderii de sânge, o rană de dimensiunea unui pachet de cărţi de joc în partea de sus a braţului, făcută probabil de o bucată de fier sărită din sobă. Rana era atât de adâncă, încât se vedea bine osul. Mi-am pus degetele pe încheietura Irmei, dar nu am găsit niciun puls. Rănile astea nu erau compatibile cu viaţa.

Halina şi-a scos peste cap rochia de uniformă şi a rămas în noaptea rece doar în chiloţii gri şi în saboţii de lemn. Şi-a aruncat din picioare şi saboţii şi şi-a rupt uniforma în fâşii lungi, late de câte cinci centimetri. Era greu să nu fii uimit de hotărârea cu care lucra Halina. Efortul îi adusese culoarea în obraji, iar ochii îi străluceau în lumină. Asta era menirea ei.

Până în acel moment nu îmi dădusem seama cât de slabă devenise Halina. Chiar şi cu raţiile din Baraca Unu, ajunsese numai piele şi os, mai ales la şolduri şi coapse. Dar pielea ei era imaculată şi de culoarea laptelui

proaspăt. Practic strălucea în lumina slabă.

— Trebuie să ajungem la *Revier,* a spus Binz.

Am ajutat-o şi eu pe Halina şi am rupt fâşii de bumbac. Ea le-a înfăşurat la cinci centimetri deasupra rănii şi le-a legat cu o jumătate de nod perfect.

— Mai întâi un bandaj de compresie, i-am spus lui Binz.

M-am dus la calendarul de pe perete şi am scos stiftul de lemn. I l-am dat Halinei, iar ea a legat de băţ două fâşii de material ca să facă un dispozitiv de torsiune. Am ajutat-o să răsucească băţul până când materialul s-a întins şi sângerarea s-a oprit.

Curând, pacienta şi-a recăpătat cunoştinţa şi am făcut un soi de targă dintr-o pătură, pe care patru *Aufseherinnen* au ridicat-o pe Irma şi au pornit repede cu ea spre lagăr. I-am cerut unei *Aufseherin* să aducă o pătură şi am pus-o peste umerii Halinei, căci tremura după acea performanţă.

Eu şi Halina am urmat-o afară din casă pe Binz şi pe fetele ei care o cărau pe Irma la *Revier.* M-am gândit la ce urma să fac. Aveam să începem cu o perfuzie intravenoasă.

Halina s-a oprit în întuneric. Ce făcea acolo?

S-a uitat către lac, ce sclipea în lumina lunii ca şi cum pe suprafaţa lui erau împrăştiate diamante.

— Ce e? am întrebat-o.

Era şi ea în şoc?

— Halina. Avem multă treabă.

Apoi prin minte mi-a trecut un gând – se gândea să fugă! Asta să fie? O prizonieră îmbrăcată doar cu o pătură şi chiloţi nu putea ajunge departe. Doar trei evadări fuseseră încercate la Ravensbrück, iar două se sfârşiseră rău pentru acele *Häftlinge,* care au fost aduse înapoi în lagăr, au fost obligate să poarte o pancartă cu cuvintele URA, URA, M-AM ÎNTORS!, apoi au fost torturate şi împuşcate la zid.

Asta era tot ce-mi trebuia – o evadare când eu eram responsabilă pentru lagăr!

— *Haide* odată, am spus.

Halina stătea nemişcată, cu părul ei blond strălucind în lumina lunii, cu faţa ascunsă în umbre. În liniştea nopţii, am auzit clipocitul valurilor pe ţărmul lacului.

— *Acum,* am spus. Pacienta are nevoie de tratament în

continuare.

Halina stătea aproape nemişcată în întuneric.

Un arc de lumină din turn a măturat curtea şi a înaintat către lac. Ne căutau.

— Ai adus un serviciu important Reichului în seara asta, Halina. O să fii răsplătită. Sunt convinsă de asta. Acum hai să mergem!

Câinii din cuşti au lătrat. Cât o să dureze până când lipsa noastră va fi raportată şi li se va da drumul câinilor?

Halina tot nu se mişca. Oare paznicii ne priveau din turnuri?

A inspirat adânc, apoi a expirat, şi aburul răsuflării ei s-a înălţat ca un spectru, luminat de lună.

— Am vrut doar să privesc lagărul de aici, a spus ea cu o voce care parcă venea de departe.

De ce o lăsasem să iasă pe porţile alea?

Halina a mai tras o dată aer în piept.

— A trecut atât de mult timp de când nu am mai respirat aer liber. Lacul. E aşa de...

— Haide, acum, am spus.

Foarte încet, a venit lângă mine şi ne-am întors la *Revier,* în sunetul saboţilor ei de lemn pe drum, cu haina mea udă de transpiraţie.

Abia când poarta s-a închis în spatele nostru, mi-am îngăduit să respir din nou normal.

Vestea despre evenimentele acelei seri s-a răspândit repede a doua zi. După ce comandantul s-a întors, şi bărbaţii au apărut după excursia lor la bordel, comandantul mi-a spus personal cât de mult aprecia reacţia mea rapidă şi că o să îi scrie lui Himmler despre inventivitatea mea şi despre curajul de a salva una dintre cele mai bune lucrătoare ale Reichului. Întregul lagăr mi-a lăudat eforturile, cu excepţia surorii Marschall, desigur, care a păstrat o atitudine rece, cu buzele strânse, când era discutat subiectul, geloasă că o poloneză mă ajutase.

Mai târziu în acea săptămână, eu şi Halina stăteam una lângă alta la biroul meu şi ne ocupam de nişte hârtii. Deja nu prea mai trebuia să vorbim, căci fiecare cunoştea ritmul şi rutina celeilalte în cabinet. *Blockova* ei îi dăduse voie să rămână peste ora de stingere, aşa că ştiam că o să avem

şansa să stăm de vorbă. În acea dimineaţă fusesem în clădirea *Bekleidung,* cunoscută de toţi ca „grămezile de prăduieli”, marea adunare de bunuri confiscate de Reich de la popoarele cucerite. Aceste obiecte – haine, argintărie, vase şi altele asemănătoare – erau bine sortate, şi am găsit repede multe lucruri folositoare, inclusiv un pulover călduros pentru Halina şi un gramofon cu un număr redus de plăci. Am pus o fată cu triunghi verde să îl instaleze în cabinetul meu, am răsucit manivela şi am ascultat nişte muzică cu volumul dat încet.

O fată cu Biblia ne-a adus pâine şi brânză de la sala de mese a ofiţerilor, mai mult pentru Halina decât pentru mine, şi am pus un disc la fonograf, „Foxtrot de la Varşovia”.

— Îmi place mult cântecul ăsta, a spus Halina.

Am dat volumul mai încet. Nu era nevoie ca întregul *Revier* să mă audă ascultând un cântec polonez.

Halina s-a legănat uşor în ritmul muzicii în vreme ce scria adresele pe plicurile ei.

— Pe cântecul ăsta am învăţat să dansez foxtrot.

— Mă înveţi şi pe mine? am întrebat.

Ce rău făceam? Toată lumea din lagăr ştia pasul ăsta, doar eu, nu. Nu avusesem timp pentru asemenea lucruri la Şcoala de medicină.

Halina a clătinat din cap.

— Oh, nu cred.

M-am sculat în picioare.

— Insist.

Halina s-a ridicat destul de încet.

— Doamnă doctor, nu sunt cea mai bună profesoară.

Eu am zâmbit.

— Grăbeşte-te, înainte să se termine cântecul.

Mi-a pus o mână pe spate şi cu cealaltă m-a prins de mână.

— Mâna o ţineţi în sus, ca la alte dansuri de salon.

Am făcut doi paşi înainte şi apoi unul lateral, în ritm cu muzica. Halina se subapreciase. Era o profesoară excelentă.

— Încet, încet, repede, repede. Vedeţi?

Nu era un dans greu. L-am prins imediat. Halina

continua să mă răsucească în micul meu cabinet, amândouă perfect sincronizate. Curând, râdeam amândouă de cât de ridicol de bine dansam împreună. Nu mai râsesem aşa de când venisem în lagăr.

Ne-am oprit, cu răsuflarea tăiată. Am dat deoparte o şuviţă de păr de pe fruntea Halinei.

Halina s-a întors şi am simţit-o încremenind. M-am răsucit şi eu şi am văzut-o pe sora Marschall în uşă, cu un formular de cerere de materiale în mână. Niciuna dintre noi nu auzise uşa deschizându-se.

Am încercat să-mi recapăt răsuflarea.

— *Ce* e, Marschall?

Halina a ridicat acul de pe placă.

— Am o comandă de materiale, a spus Marschall. Voiam să v-o las pe birou, dar văd că sunteţi ocupată.

Ochii ei au fulgerat către Halina.

— Plus că aţi lăsat dulapul cu medicamente deschis, a adăugat.

— O să mă ocup de el. Am treabă, dacă nu te superi.

Sora Marschall mi-a întins comanda şi s-a retras, dar nu înainte să-i arunce Halinei o privire pătrunzătoare.

După ce Marschall a plecat, închizând uşa la fel de încet pe cât o deschisese, eu şi Halina ne-am privit. Ceva intangibil fusese dezvăluit, ceva periculos, şi nu mai era cale de întoarcere.

— Trebuie să înveţe să bată la uşă, am spus eu. Halina m-a privit lung, cu faţa golită de culoare.

— Pare supărată, doamnă doctor.

— Câinele care latră nu muşcă, am comentat eu, ridicând din umeri. E inutilă.

De-aş fi ştiut care avea să fie preţul subestimării surorii Marschall.

Capitolul 15

CAROLINE *1941*

M-am apucat strâns de marginea dulapului meu.

— Ce e, Roger?

— Tocmai am aflat, Caroline. Au găsit numele lui Paul şi al Renei pe o listă de arestaţi.

Paul arestat?

— Mulţumesc că nu mi-ai spus în faţa Piei. Mi-am stăpânit lacrimile, dar dosarele mele înotau în ceaţă. Vreo veste despre tatăl Renei? Stătea cu ei în Rouen.

— Încă nu. Verific în fiecare oră mesajele venite. Ştii, bineînţeles, că o să facem tot ce putem ca să îi găsim.

— Cel puţin ştim că sunt în viaţă, nu? De ce au fost acuzaţi când i-au arestat?

— Şi eu aş vrea să ştiu. Informaţiile noastre de la Londra sunt incomplete. Şi nici destinaţiile nu sunt menţionate. Şi mai e ceva, C. Trei milioane de soldaţi germani au început să pătrundă în Rusia.

— Şi pactul de neagresiune?

Hitler era un nebun mincinos, dar fiecare nouă schimbare a situaţiei venea ca o altă palmă.

— Hitler l-a ignorat, C. Ursul nu e deloc fericit.

Lui Roger îi plăcea grozav să se refere la sovietici ca la „Ursul". Părea un nume potrivit.

— Hitler ia orice vrea. Ăsta nu e un semn bun pentru noi.

Nu era nevoie să o mai spună. În curând, Hitler avea să stăpânească jumătate din lume. Oare Anglia va fi următoarea care va cădea?

— Îmi pare rău pentru toate astea, C!

Roger părea sincer trist. Poate că regreta că nu acţionase în folosul Renei.

În acea zi aproape că nu am funcţionat, amorţită de atâţia „şi dacă".

Şi dacă Paul rămânea aici, în siguranţă, în New York? Şi dacă l-aş fi presat mai mult pe Roger să se străduiască să obţină o viză pentru Rena?

Pentru ca ziua să devină şi mai complicată, am primit un

telefon care mă informa că Betty Stockwell Merchant adusese pe lume un băieţel de trei kilograme o sută, pe care l-a numit Walter, după tatăl ei. Deşi aveam mult de lucru, m-am furişat în pauza de prânz ca să o vizitez la spital. Eram disperată să văd bebeluşul, deşi îmi înghiţisem gelozia încă de când auzisem vestea, împreună cu câteva gogoşi cu jeleu. Speram că o schimbare de peisaj avea să-mi limpezească mintea. Avea să fie plăcut să-i împărtăşesc lui Betty grijile mele legate de Paul.

În drum spre spital, i-am cumpărat lui Betty lalelele ei pestriţe preferate, nu că ar fi avut nevoie de alte flori. Rezerva ei de la spitalul St Luke arăta ca grajdurile pentru Whirlaway[61] de la Kentucky Derby[62], cu flori în buchete mari, o potcoavă din trandafiri şi garoafe pe un suport înfăşurat într-o panglică pe care scria FELICITĂRI! Într-o vază, două duzini de trandafiri vopsiţi în albastru-deschis îşi aplecau capetele ruşinaţi.

— Îţi mulţumesc pentru lalele, Caroline, a spus Betty. Stătea rezemată pe nişte perne de puf în patul ei de spital, încântătoare într-o lizeuză roz de satin şi un turban asortat. Tu întotdeauna ştii ce îmi place, a adăugat.

O soră a venit cu bebeluşul, păşind tăcut pe dale cu tălpile ei de crep. Când l-am văzut, mi-am împins toate necazurile într-un colţişor al minţii.

— Haide, ia-l în braţe, a spus Betty, fluturând din mână în direcţia noastră.

Bebeluşul s-a instalat în braţele mele, şi l-am simţit lipit de mine cald, strâns înfăşat. Pumnişorii îi erau adunaţi sub bărbie, iar faţa îi era umflată ca a unui boxer. Micul Walter va trebui să fie un luptător pentru a supravieţui cu nişte

---

[61] Whirlaway, un celebru cal, fost campion american la cursele pentru caii pursânge. A câştigat U.S. Triple Crown în 1941. În onoarea lui a fost dată denumirea cursei Whirlaway Stakes, inaugurată în 1980.

[62] Cursă pentru caii pursânge care se desfăşoară în fiecare an, începând cu 1875, în Louisville, Kentucky, în prima sâmbătă din mai. Cursa, de doi kilometri, este cunoscută ca „Cele mai incitante două minute din sport”, pentru durata sa aproximativă, sau „Alergarea pentru trandafiri”, datorită păturii de trandafiri care se pune pe spatele învingătorului.

părinţi care se înţelegeau cel mai bine atunci când se aflau în fusuri orare diferite.

— Ştiu că par nerecunoscătoare, Caroline, dar nu sunt pregătită pentru un bebeluş, a spus Betty.

Îşi ţinea o batistă în colţul ochiului.

— Cum poţi să spui asta, dragă?

— I-am spus lui Phil că nu vreau un copil atât de curând, dar el nu m-a ascultat. Şi după tot ce am făcut pentru el. Am purtat pantofi de golf pentru bărbatul ăsta.

— O să fii o mamă minunată.

— Serviciul este excelent aici, Caroline, a spus Betty, înseninându-se. Mai bine decât la Plaza, crede-mă. Îmi aduceau tot timpul bebeluşul, şi a trebuit să le spun să-l ţină în camera copiilor. Asta e specialitatea lor, copiii mici.

— Ce bebeluş frumos, am spus.

I-am mângâiat pumnişorul, moale ca o petală. Walter s-a întins în braţele mele, şi pleoapele i-au tremurat într-un vis de bebeluş. Am simţit durerea familiară şi lacrimile care ameninţau să-mi umple ochii. Nu acum.

— Acum trebuie doar să-ţi facem rost şi ţie de un soţ şi de un copil, Caroline. În ordinea asta.

— Am terminat cu asta, am spus eu.

— Ai început deja să împrumuţi lenjeria mamei tale? Nu încă, nu-i aşa? Atunci n-ai terminat.

Sora a venit şi l-a luat pe Walter, ca şi cum Betty ar fi apăsat pe butonul de apel pentru servitoare de sub masa ei. L-am strâns în braţe până în ultima secundă înainte de a i-l da surorii. În vreme ce îi urmăream dispărând, mi-am simţit braţele reci şi goale.

— Roger mi-a zis azi că Paul şi Rena au fost arestaţi, am spus.

— Oh, nu, Caroline! Îmi pare atât de rău, draga mea! Ştii unde au fost duşi?

M-am apropiat de fereastră, cu braţele încrucişate la piept.

— Nimeni nu ştie. Într-o închisoare din Paris sau poate în vreun lagăr de tranzit. Nu ştiu ce să fac.

Afară, în parc, un băiat încerca să înalţe un zmeu, dar partea de jos se târa pe pământ, refuzând să se ridice. Coada e prea grea, m-am gândit. Scoate-i coada!

— Ce groaznic de dureros pentru tine, dragă, a spus Betty.

— Nu pot lucra.

— O să dau o petrecere Hawaiiană când mă întorc acasă. Ajută-mă să o organizez! Sau ai putea să-mi fii parteneră de bridge la petrecerea Vanderbilt. Joc cu Pru, dar o să renunţe bucuroasă.

— Nu pot să mă gândesc la petreceri, Betty. Trebuie să aflu unde l-au dus pe Paul.

— *Renunţă,* C! Totul e îngrozitor de trist, dar tu n-o să ai niciodată o viaţă normală cu Paul Rodierre.

— Cine poate să spună ce e normal?

— De ce alegi întotdeauna calea cea mai grea? Tu şi David aţi fi putut să...

— *David* m-a părăsit.

— S-ar fi însurat cu tine dacă ai fi stat mai mult cu el. Un turneu teatral prin zece oraşe nu consolidează o relaţie. Bărbaţilor le place să fie centrul universului tău. Acum că te-ai mai aşezat, trebuie să te grăbeşti să te măriţi şi să faci un copil. Ovulele unei femei se dezintegrează, ştii.

Simpla menţionare a ovulelor care pluteau înăuntrul meu, fragile şi microscopice, m-a făcut să mă înfior.

— E ridicol, Betty!

— Spune-le asta ovarelor tale. Există bărbaţi disponibili în tot New York-ul, şi tu alergi după unul dintr-o închisoare franceză.

— Trebuie să mă întorc la lucru. Chiar ţi-e atât de greu să arăţi puţină înţelegere? vorbim despre vieţile unor oameni.

— Îmi pare rău că nu vrei să auzi asta, dar el nu prea e de rangul nostru, dragă.

— Rangul nostru? Tatăl meu şi-a croit singur drumul în viaţă.

— După ce părinţii lui l-au trimis la St. *Paul.*

— Cu tot respectul pentru fratele tău, răsfăţul părinţilor nu-ţi formează caracterul.

— Asta o spune o femeie care a fost îmbrăcată de servitoare până la şaisprezece ani. Oh, hai să fim practice în privinţa asta, Caroline! Nu e prea târziu, să ştii.

— Să ce? Să-mi salvez reputaţia? Să mă căsătoresc cu

cineva pe care nu-l suport doar ca să am un partener la petrecerile Hawaiiene? Poate că tu ai soţul şi copilul, dar eu vreau să fiu fericită, Betty.

Betty a tras de marginea de satin a păturii.

— Bine, dar să nu vii să-mi plângi când povestea asta o să se termine prost.

M-am întors şi am plecat, întrebându-mă cum puteam să am o asemenea prietenă căreia nu-i păsa câtuşi de puţin de adevărata mea fericire. Nu aveam nevoie de Betty. O aveam pe mama. Asta trebuia să-mi fie de ajuns deocamdată.

Nu exista absolut nicio şansă să renunţ la Paul.

Mai târziu în acea săptămână, Roger mi-a spus că nu mă mai putea ajuta cu finanţarea trimiterii pachetelor pentru copii în Franţa. De la orfelinatele franceze continuau să sosească scrisori şi cărţi poştale, cerând ajutor în cel mai frumos mod posibil. Cum le puteam refuza? Nu îndrăzneam să-i cer mamei bani din contul ei de întreţinere a casei. De când murise tata, controla totul cu mare grijă. O vreme, am sperat într-un miracol, dar apoi mi-am dat seama unde trebuia să mă duc.

La Snyder and Goodrich Antiquities.

Cu ani în urmă, mama chiar lăsase să se înţeleagă că am putea trimite în consignaţie argintăria mai puţin folosită şi să donăm câştigul unor instituţii de caritate. Nu m-am mirat, căci moştenise de la mama Woolsey, alături de argintul de mare puritate, şi înclinaţia ei pentru filantropie. Ea nu măsura niciodată valoarea noastră în uncii troy[63], aşa că ştiam că n-o să simţim lipsa câtorva furculiţe pentru stridii care nu mai fuseseră atinse de la Războiul Civil.

Bineînţeles, nu m-aş despărţi niciodată de furculiţele de friptură.

Magazinul Snyder and Goodrich Antiquities se afla în centru, suficient de departe pentru a fi discret, situat lângă

---

[63] Uncia troy, sau uncia monetară, este o unitate de măsură utilizată în ţările anglo-saxone pentru cotaţia metalelor preţioase (aur, argint, platină) sau a pietrelor preţioase. O uncie troy este echivalentă cu 31, 10 g.

o prăvălioară prosperă care vindea peruci şi meşe ce păreau autentice. Toată lumea se purta diferit când ajungea la Snyder and Goodrich, vânzându-şi bijuteriile de familie pentru a ajuta un unchi beţiv sau pentru a achita vreo taxă neplătită. Verişoara de-a doua a lui Betty, al cărei bărbat a fost închis pentru evaziune fiscală, a înghiţit o sticluţă cu pastile în ziua în care porţelanurile ei de la nuntă au ajuns la Snyder and Goodrich. Ea şi-a revenit, dar reputaţia ei, nu.

Celor care aveau grămezi de bani nu le păsa deloc de aparenţe. După curăţenia de primăvară, îşi trimiteau un şofer în livrea sau o servitoare în uniformă la S & G cu obiectele de care voiau să se descotorosească. Un covor de Hamadan ponosit. Boluri de Limoges pentru clătit degetele.

Mama nu avea niciodată un şofer pentru oraş, iar cele câteva servitoare ale noastre erau la The Hay, aşa că într-o dimineaţă am luat un sul de furculiţe pentru stridii din piramida de suluri din pânză Pacific[64] aflată în dulapul cu argintărie din apartament şi le-am dus personal. Fără îndoială, domnul Snyder avea să se bucure să vadă argintăria Woolsey.

Am păşit pe uşa magazinului într-o ceaţă de fum de trabuc. Înăuntru, aveai impresia că în acea încăpere erau mai multe vitrine decât în întregul Muzeu de Istorie Naturală. Pereţii erau acoperiţi de vitrine din podea până în tavan, şi altele se întindeau pe tot perimetrul încăperii, având înălţimea unei tejghele şi la vreun metru de perete. Toate păreau proaspăt şterse cu Windex, datorită scamelor rămase, şi erau ticsite cu obiecte aranjate pe categorii: săbii în teci bogat împodobite şi cu ciucuri, monede şi tablouri, şi legiuni de seturi de pahare cu picior. Şi, bineînţeles, vasele de argint şi argintate, în vitrine separate, ţinute la o distanţă prudentă.

Un bărbat spilcuit, trecut bine de şaizeci de ani, stătea lângă una din vitrinele care îi veneau până la talie. Întinsese acolo paginile unui număr din *The New York*

[64] Flanelă de bumbac 100% cu particule de argint care împiedică oxidarea obiectelor de argint sau argintate.

Times şi lustruia pe ele un set din argint pentru caviar cu chibriturile de lemn, beţişoarele din lemn de portocal şi cârpele de lustruit aranjate în cerc în jurul unui articol. Am citit titlul pe dos: HITLER ÎNCEPE RĂZBOIUL ÎN RUSIA, CU ARMATELE ÎN MARŞ DE LA OCEANUL ARCTIC LA MAREA NEAGRĂ; DAMASCUL CADE; SUA FORŢEAZĂ CONSULII DE LA ROMA SĂ PLECE.

Bărbatul s-a prezentat ca domnul Snyder, a desfăcut sulul meu de fetru şi a extras o furculiţă pentru stridii, cu gesturi la fel de delicate cum se extrage şofranul din planta cu acelaşi nume. Cu lupa lui de bijutier la un ochi, a examinat blazonul familiei Woolsey înscris pe ea. Fără îndoială, domnul Snyder avea să fie impresionat de acel blazon, care arăta extraordinar în argintul pur: siluetele filigranate a doi lei care ţineau blazonul în sus, deasupra căruia era un braţ gol, cu o tibie în mână, ridicându-se din coiful unui cavaler medieval.

Domnul Snyder a citit cuvintele înscrise pe panglica blazonului:

— *Manus Haec Inamica Tyrannis.*

— Este codul de onoare al familiei noastre. Înseamnă „Mâna aceasta cu tibie va fi ridicată cu mânie doar împotriva unui tiran sau a tiraniei înseşi”.

Cum ar fi putut domnul Snyder să nu dorească să aibă în magazinul lui o asemenea pagină de istorie?

— Care este cel mai bun preţ al dumneavoastră? am întrebat.

— Asta nu este o vânzare de vechituri în faţa curţii, Miss Ferriday – talciocul Clignancourt este în direcţia aceea, a spus el, arătând în direcţia Parisului cu un deget înnegrit de la argintul oxidat.

Domnul Snyder vorbea o engleză excelentă, cu o urmă abia simţită de germană. Deşi numele lui părea englezesc, era de origine germană. Bănuiam că Snyder era cândva scris Schneider şi fusese anglicizat din motive financiare. După Primul Război Mondial, germanii strămutaţi fuseseră ţinta prejudecăţilor americane, deşi curentul se schimbase în ultimul timp în Statele Unite şi mulţi americani erau în mod hotărât progermani. Numele Goodrich fusese probabil adăugat ca să facă magazinul să pară britanic, căci nu

exista vreo dovadă a existenţei unui domn Goodrich.

Domnul Snyder a pipăit furculiţa pentru stridii pe toată suprafaţa ei, ca un orb care pipăie o faţă, a flexat capetele dinţilor, apoi a suflat pe ea.

— Dinţii nu sunt întinşi. Asta e bine. Marcajul e îmbâcsit. Au fost băgate în lichid de curăţat?

— Niciodată, am răspuns. Doar vată şi soluţie Goddard's. Mi-am înăbuşit impulsul de a încerca să-l conving cu un zâmbet.

Cu francezii cel puţin, zâmbetul era o eroare tactică, un semn al slăbiciunii americane.

Domnul Snyder a luat capătul pătrat al unui chibrit de lemn şi la răsucit în marcaj. Scalpul lui roz, care strălucea prin părul alb rărit, se asorta cu culoarea soluţiei de lustruit de pe cârpa lui.

— Bun, a spus domnul Snyder. Şi-a fluturat un deget spre mine. Dar întotdeauna să lăsaţi argintul să se oxideze şi să-l lustruiţi doar când aveţi nevoie de el. Oxidarea îl protejează.

— Argintăria a fost a străbunicii mele, Eliza Woolsey, am spus. M-a surprins că brusc am simţit nevoia să plâng.

— Tot ce se află aici a aparţinut străbunicii cuiva. N-am mai luat de cinci ani vreo furculiţă de lămâi, sardele, cireşe sau stridii, ce să mai zic de cele douăsprezece ale dumitale. Nu există cerere pentru ele.

Pentru cineva care proclama beneficiile oxidării, îşi păstra propria argintărie bine lustruită.

— Poate că o să încerc la Sotheby's, am spus.

Domnul Snyder a început să strângă sulul de material maro.

— Grozav. Ei habar n-au să distingă o lingură de bouillon de o lingură de servit nuci.

— Argintăria Woolsey apare în cartea *Comori ale Războiului Civil.*

El a fluturat o mână către vitrina din spatele lui.

— Castronul acela de punci Astor este din Revoluţia Franceză. De îndată ce am trecut la limba lui maternă, domnul Snyder şi-a schimbat atitudinea. Pentru prima oară, mă bucuram că tata insistase să învăţ germana.

— Cartea mai pomeneşte şi de o cupă cu două toarte

care a aparţinut străbunicii mele Eliza Woolsey, am spus, forţând timpul trecut al verbului „aparţine” dintr-un colţişor îndepărtat al memoriei.

— De unde ştiţi germana? a întrebat cu un zâmbet.

— De la şcoală. Chapin.

— Cupa e din argint sterling? a întrebat el, continuând în germană.

— Da, şi aur. I-a fost dată de familia unui tânăr caporal pe care la îngrijit la Gettysburg. Dacă nu era Eliza, ar fi murit din cauza rănilor, şi familia lui i-a trimis cupa, cu o scrisoare minunată.

— Gettysburg, o luptă groaznică. Cupa este gravată?

— „Pentru Eliza Wooley, cu cea mai profundă recunoştinţă”, am răspuns. Pe partea din faţă îl are pe zeul Pan care ţine în mâini coşuri cu flori de aur.

— Mai aveţi scrisoarea?

— Da, vorbeşte în detaliu despre cum a scăpat caporalul din mlaştinile din Chickahominy.

— O provenienţă bună, a remarcat domnul Snyder.

Aş fi preferat să încasez un glonţ decât să mă despart de cupa aceea, dar povestea l-a înmuiat suficient de mult pe domnul Snyder ca să-mi facă o ofertă pentru furculiţe.

— Patruzeci şi cinci de dolari e tot ce pot să vă ofer, a spus el. Argintul sterling nu şi-a mai revenit după perioada dificilă.

Trecuseră mai bine de zece ani de la Marţea Neagră[65]. În 1941, economia noastră începuse să-şi revină, dar unii oameni tot nu puteau să pronunţe cuvântul „depresiune”.

— Domnule Snyder, aţi putea să le topiţi şi să obţineţi şaptezeci şi cinci de dolari.

— Şaizeci.

— S-a făcut, am spus.

— E o plăcere să colaborez cu dumneavoastră, a spus domnul Snyder. Evreii vin aici cu aerul că-mi fac o favoare.

M-am tras înapoi de lângă tejghea.

— Domnule Snyder, îmi pare rău dacă v-am dat impresia

---

[65] Ziua de marţi, 29 octombrie 1929, când s-a prăbuşit bursa de acţiuni, asociată cu începutul marii crize economice din perioada 1929-1933.

că aş tolera orice fel de insultă. Nu ştiu cum e în Germania, dar eu nu fac afaceri cu antisemiţii.

Mi-am strâns sulul maro cu furculiţele înăuntru.

— Vă rog, Miss Ferriday. M-am exprimat greşit. Vă rog să mă scuzaţi!

— Ţara asta a fost întemeiată pe principiul egalităţii şi al dreptăţii, şi aţi face bine să nu uitaţi asta. Nu cred că v-ar fi de ajutor în afaceri ca oamenii să creadă că aveţi sentimente negative faţă de vreun grup.

— Cu siguranţă nu voi uita asta, a spus el şi mi-a tras cu blândeţe furculiţele din mână. Vă rog să-mi acceptaţi scuzele cele mai profunde!

— Vi le accept. Nu vă port pică, domnule Snyder, dar *am* cerinţe mari de la oamenii cu care fac afaceri.

— Apreciez asta, Miss Ferriday, şi îmi pare rău că v-am ofensat. Am plecat în acea zi de la Snyder and Goodrich cu un nou optimism şi suficienţi bani în buzunar cât să-mi trimit pachetele mele cu ajutoare şi o ladă cu Ovaltine donată. M-am mângâiat cu gândul că uneori trebuie să închei un târg cu diavolul ca să-i ajuţi pe cei care au nevoie. Făcusem o afacere cu un antisemit, dar era în folosul celor asediaţi.

Mulţumită domnului Snyder, cincizeci de copii orfani francezi aveau să ştie că nu fuseseră uitaţi.

Capitolul 16

KASIA 1941-1942

Binz m-a trimis două săptămâni în buncăr pentru nesupunere faţă de Irma Grese. Baraca de pedeapsă îşi merita reputaţia: izolare într-o celulă rece şi întunecată, în care singura mobilă era un scaun de lemn fără spătar. Cu armate de gândaci. Mi-am petrecut timpul jelind-o pe doamna Mikelsky şi urzind scenarii de răzbunare împotriva nemţilor, cu sufletul din ce în ce mai înnegurat. Aveau să plătească pentru ce îi făcuseră doamnei Mikelsky. Acolo, în celula cufundată în beznă, mi-am imaginat tot soiul de scene. Eu, conducând o evadare în masă. Eu, omorând-o pe Binz cu un picior de scaun. Eu, scriindu-i scrisori cifrate lui Papa, spunându-i numele tuturor celor care au făcut lucruri rele. Va trebui să am răbdare, dar acea zi avea să vină.

În primăvara următoare, Matka ne-a vizitat într-o duminică, un dar venit din ceruri, căci fusese mutată la barăcile de elită şi o vedeam foarte rar. Ne-a surprins în patul nostru înainte de ora de culcare, când Luiza, Zuzanna, Janina şi eu ne adunaserăm să jucăm un joc prostesc. Îi spuneam „Ce aş lua pe Drumul Frumuseţii”. Pe atunci, Drumul Frumuseţii căpătase un alt înţeles. În cazul unei împuşcări, acesta era drumul pe care erai forţată să mergi până la zidul de execuţie. Dacă o fată era norocoasă, avea timp ca familia ei din lagăr să-i aranjeze părul şi hainele, ca să arate frumos în cea din urmă plimbare a ei.

În acest joc, fiecare dintre noi se întrecea să găsească cel mai caraghios lucru pe care l-am lua cu noi dacă ne-am îndrepta către moartea la zidul de execuţie. Deşi acum s-ar putea să pară ciudat, pe vremea aceea ne găseam alinare în multe jocuri morbide, ca de pildă „Fum roz, fum albastru”, în care prevesteam culoarea fumului unei fete arse în furnalele din oraş. Aşa cum eram, obosite şi îngrozitor de înfometate după douăsprezece ore de muncă, ajuta să râdem de tot.

Matka s-a căţărat în patul meu şi m-a sărutat pe frunte. Purta brasarda de un galben electric a prizonierelor

privilegiate care puteau umbla prin lagăr. Mi-am trecut degetul peste literele roşii în relief, brodate pe fâşia de pânză, şi am simţit cum mă străbate un fior ciudat.

Mi-am alungat presimţirile rele. Era aşa de bine să o văd! Privirea mi-a căzut pe aţa albastră pe care şi-o legase în jurul inelarului. Ca să-i aducă aminte că încă mai era măritată cu Papa?

— Nu pot să stau mult, a spus ea cu răsuflarea tăiată, pentru că alergase pe tot drumul de la Baraca Unu.

Uşile se încuiau la ora nouă în fiecare seară, fără excepţie. Chiar şi cu brasarda ei galbenă, dacă Matka rămânea în afara barăcii ei noaptea, avea să ajungă la buncăr sau chiar mai rău. Plus că apăruseră noi reguli prin care se eliminau prieteniile, mai ales printre poloneze: fără vizite la ferestrele barăcilor. Fără întrajutorare la *Appell.* Fără discuţii între femei fără permisiune.

Matka ne-a îmbrăţişat pe rând, şi am respirat adânc mirosul ei dulce. De sub fustă, a scos o legătură, strânsă în pânză albă curată, şi a desfăcut-o, dând la iveală o pâine albă întreagă. Coaja era maro-aurie şi presărată cu fire de sare. Şi mirosul de drojdie al pâinii! Am atins-o pe rând.

— Încă o pâine? a întrebat Zuzanna. De unde o iei?

Matka a zâmbit.

— N-o mâncaţi pe toată odată, o să vi se facă rău.

Zuzanna a băgat pâinea sub perna noastră. Aşa un dar!

Luiza s-a strâns în Matka.

— Cred că mi-am descoperit cel mai mare talent.

— Ei? a întrebat Matka. Nu mă ţine în suspans.

Luiza a scos din buzunar un ghem de lână bleu. Eu i l-am luat din mână.

— De unde ai asta? am întrebat-o.

Ea mi l-a smuls înapoi.

— L-am căpătat în schimbul unei ţigări pe care am găsit-o în *Platz.* Supraveghetoarea mea a zis că n-a mai văzut niciodată pe nimeni să împletească aşa de repede. Am terminat două perechi de ciorapi azi. Nu mai sunt repartizată la sortarea părului de iepure. De acum înainte trebuie doar să împletesc, la *Strickerei.*

Strickerei era atelierul de împletit al lagărului, un loc ciudat rezervat celor mai rapide şi mai bune tricoteze.

Dacă aruncai o privire înăuntru, vedeai şiruri de femei aşezate care tricotau nebuneşte, ca un film a cărui bobină se învârteşte prea repede.

I-am pus o mână pe braţ.

— Ştii că ciorapii ăştia sunt trimişi pe front ca să încălzească picioarele soldaţilor germani.

Luiza s-a tras deoparte.

— Nu-mi pasă. Când o să plecăm de aici, o să-mi deschid un atelier de tricotaje cu lână de toate culorile şi o să împletesc toată ziua.

— Ce grozav, a zis Matka şi a tras-o pe Luiza lângă ea. Asta o să se întâmple în curând. Cu siguranţă Papa şi alţii...

Privirea ei a fugit către mine. *Alţii?* Lennart?

— Pregătesc eliberarea noastră.

— Tocmai voiam să jucăm „Ce aş lua”, a spus Janina.

Încă mi se mai părea ciudat să o văd pe Janina fără părul ei roşu ca focul. După ce o răseseră în cap în prima noastră zi în lagăr, părul ei crescuse fin şi maro, ca puful pe un pui de vrabie. Multe altele avuseseră voie să-şi păstreze părul, dar Binz stăruise ca Janina să fie rasă în cap, pentru că făcuse atâta caz de părul ei.

— Matka nu vrea să jucăm asta, a spus Zuzanna, cu o expresie serioasă.

— E un joc prostesc, dar nu vrei să joci cu noi? a întrebat Janina.

— Sigur, a răspuns Matka. Dacă ne grăbim.

Ar fi făcut orice să ne facă fericite.

Janina ne-a tras pe toate mai aproape.

— Trebuie să spui ce ai lua pe Drumul Frumuseţii. Matka şi-a lăsat capul într-o parte.

— Vrei să spui...

— Dacă e ultimul tău drum. De exemplu, eu aş lua cea mai drăguţă pereche de pantofi cu cele mai înalte tocuri posibil. De piele neagră... nu, velur... ca să fiu înaltă. Oh, şi părul aranjat ca al Ritei Hayworth.

— Astea-s două lucruri, a remarcat Luiza.

— Şi o pereche de sâni falşi.

— Janina, a început Zuzanna.

— Şi ce? Vreau să am şi eu măcar o dată în viaţă sâni.

Dacă tot e să mor, vreau să arăt bine când o fac. Zuzanna s-a aplecat în faţă.

— Eu aş lua o cutie cu cele mai bune bomboane de ciocolată poloneze, din fiecare fel – cu cremă de vanilie, caramel, alune.

— Încetează! a spus Janina.

Ura când cineva vorbea despre mâncare şi îşi acoperea urechile când fetele îşi înşirau întruna mâncărurile preferate şi reţetele.

Luiza şi-a îndreptat spatele.

— Eu mi-aş lua împletitura. Dacă Binz ar vedea ce frumos arată, m-ar ierta.

Matka a zâmbit larg, în vreme ce ne asculta. Era plăcut să o văd zâmbind.

Acum era rândul meu. Am auzit o *Stubova* strigând pe cineva din spălător. Era în apropiere, aşa că am vorbit încet.

— Eu aş lua o saltea cu o pilotă imensă cu puf de gâscă şi aş dormi pe drum. Femeile-gardian ale lui Binz m-ar căra, şi Binz însăşi mi-ar face vânt cu o pană roz uriaşă de struţ.

Janina şi-a înăbuşit un hohot de râs.

— Tu ce ai lua? a şoptit Zuzanna, continuând să râdă, către Matka.

Matka s-a gândit un lung moment, privindu-şi mâinile, atât de mult, încât ne-am gândit că poate totuşi nu avea să joace. Când a vorbit în cele din urmă, avea o expresie ciudată pe faţă.

— Aş lua un buchet de flori... de trandafiri şi de liliac.

— Oh, îmi place mult liliacul, a spus Luiza.

— Aş merge cu capul sus şi pe drum aş întinde buchetul femeilor-gardian şi le-aş spune să nu se învinuiască pentru ceea ce fac.

Oare Matka nu a înţeles că scopul jocului era să ne distrăm?

— Când am ajunge la zid, aş refuza să fiu legată la ochi şi aş striga „Trăiască Polonia!” înainte să... matka şi-a privit din nou mâinile. Mi-ar fi foarte dor de voi toate, a spus, cu cea mai mică umbră de zâmbet.

Răspunsul ăsta serios a făcut-o pe Zuzanna să-şi piardă

într-o clipă expresia veselă. Şi râsul nostru, al celorlalte, s-a stins şi s-a aşternut tăcerea. Gândul că asta s-ar întâmpla era prea oribil ca să stăruim asupra lui.

Probabil că toate arătam gata să izbucnim în plâns, aşa că Matka a schimbat subiectul.

— Revierul funcţionează mult mai bine acum.

— Cum e femeia-doctor? am vrut eu să ştiu.

Atâtea întrebări şi aşa de puţin timp.

— Mulţumită că e mai bine organizat, dar nu le mai pot lăsa pe cele bolnave să lâncezească. Matka s-a aplecat spre noi şi şi-a coborât vocea. Prizonierele care nu sunt în stare să muncească sunt eliminate, aşa că staţi departe de locul ăla. Nu poţi avea încredere în femeia-doctor. E mai bine să păstraţi distanţa.

— *Nemţi,* a spus Zuzanna. Mi-e ruşine pentru partea din noi care e germană, Matka.

— Nu spune asta. Ar trebui să o cunoşti pe buna farmacistă din oraş, Paula Schultz. Când vine să aducă medicamentele SS, îmi strecoară diverse lucruri – vopsea de păr pentru ca femeile mai bătrâne să pară mai tinere şi să scape de alegere. Stimulente pentru inimă, pentru ca acelea slăbite să se poată ţine pe picioare la *Appell.* Mi-a spus că americanii sunt…

O *Stubova* a trecut pe lângă patul nostru, periindu-şi dinţii, şi a scuipat într-o cană de tablă.

— Stingerea! a strigat.

M-am agăţat strâns de Matka, simţind că nu-i pot da drumul, plângând ca un copil, până când a trebuit să se desprindă şi să se strecoare afară, speriată că ar putea fi prinsă. Mi-a fost aşa de ruşine că mă purtam astfel, dar să o privesc pe fereastră cum alerga pe Drumul Frumuseţii şi să o văd întorcându-se să ne arunce din întuneric un sărut a fost mai chinuitor decât foamea sau decât orice bătaie.

O suferinţă îngrozitoare.

Mai târziu, în aceeaşi săptămână, Roza a venit în baracă înainte de *Appell*-ul de dimineaţă şi a citit o listă cu zece prizoniere care trebuiau să se prezinte la *Revier.* Luiza, Zuzanna şi eu eram pe acea listă.

După ce toate celelalte prizoniere din baracă au fost luate la muncă, Roza ne-a condus pe Drumul Frumuseţii

către *Revier.*

— Haideţi, fetelor, a spus pe un ton binevoitor.

Unde era vechea Roza care ne pălmuia când nu ne grăbeam? Simţeam din nou în piept una din presimţirile mele rele. Soarele care răsărea dădea nuanţe de roz şi bleu cerului pe când ne apropiam de baraca cenuşie a *Revi*erului. M-am întors spre Zuzanna.

— Ce se întâmplă?

— Nu ştiu, a răspuns, cu ochii mijiţi în soarele dimineţii.

— O avem pe Matka, am spus.

— Bineînţeles, a răspuns Zuzanna într-un fel distant. Revierul era ciudat de tăcut în acea dimineaţă. Matka nu era la postul ei, la masa de lemn din camera de la intrare. Privirea mea a fixat taburetul galben pe care stătea de obicei în fiecare zi ca să ia în primire pacientele şi care acum era gol.

— Unde e mama voastră? a şoptit Luiza când am trecut pe lângă el.

Zuzanna s-a uitat în jur.

— Pe aici, pe undeva, a spus.

Roza ne-a dat în grija a două surori SS solide în uniforme maro, cu bonetele ca nişte prăjituri albe prinse în clame de părul lor ridicat în creştetul capului. Ne-au dus pe un coridor către un salon, o încăpere văruită unde erau înghesuite trei rânduri de paturi suprapuse şi şase paturi simple. Sus pe perete, aproape atingând tavanul jos, era o fereastră mare cât un preş de uşă. Dintr-odată, pereţii au părut să se strângă în jurul meu. De ce nu era aer în cameră?

O fată pe care o ştiam de la Cercetaşe, pe nume Alfreda Prus, stătea pe unul dintre paturi, îmbrăcată într-un halat de spital, cu mâinile strânse în poală.

Mi-am şters broboanele de sudoare de pe buza de sus. Ce se întâmpla cu noi?

Una dintre surori ne-a spus să ne scoatem hainele, să le împăturim frumos şi să ne punem halatele de spital, deschise la spate. Am tras adânc aer în piept, care mi s-a umflat aşa de tare, că am avut senzaţia că o să pocnească, apoi l-am eliberat încet. Aveam să fiu calmă, pentru Luiza. După ce surorile au plecat, Zuzanna a început să se plimbe

prin cameră. A luat un clipboard agăţat la capătul unui pat şi a studiat fişa goală prinsă pe el.

— Ce crezi că se întâmplă aici? a întrebat-o Luiza.

— Nu ştiu, a răspuns Zuzanna.

— Stai lângă mine, am rugat-o eu.

— Sunt aici deja de două zile, cu doar o ţigancă nebună drept tovarăşă, a spus Alfreda. Au luat-o de aici azi-dimineaţă. Ce credeţi că au de gând? În camera de alături sunt mai multe fete. Am auzit-o pe una dintre ele plângând.

Zuzanna s-a dus la uşa dintre cele două încăperi şi a apucat cu degetele mânerul rotund.

— Încuiată, a spus.

Curând, surorile au adus alte fete poloneze, printre care şi o fată înaltă şi tăcută pe nume Regina, care purta ochelari de citit rotunzi şi dădea lecţii clandestine de engleză în baraca noastră. A venit şi Janina Grabowski. Ne-am pus halatele, iar Janina şi Regina au râs, pentru că spatele desfăcut ne lăsa fundurile goale în adierea vântului.

— Poate că ne trimit într-un lagăr mai mic şi trebuie să ne examineze în mod special? a sugerat Alfreda.

— Poate că ne trimit la bordel, a replicat Regina.

Ştiam toate despre bordelul care fusese înfiinţat în alt lagăr. Binz făcuse mai multe anunţuri pentru recrutare la *Appell.* A promis că pentru câteva luni de serviciu voluntarele vor primi cele mai frumoase haine şi pantofi şi li se garanta eliberarea din lagăr.

— Încetează, Regina, am spus.

Luiza m-a luat de mână şi palmele noastre, ambele umede, s-au întâlnit.

— Mai degrabă aş muri, a spus ea.

— Mi-am adus dicţionarul de expresii englezeşti, a spus Regina, băgându-l sub una din perne.

Îl făcuse din optzeci de bucăţi de hârtie igienică, umplute cu cel mai mic scris cu putinţă.

— De mare ajutor o să ne fie o carte, a spus Janina. Noi suntem iepurii lor de laborator. Tre’ să-ţi desenez?

— Sper că nu vin cu ace, a spus Alfreda.

Luiza s-a lipit mai tare de mine.

— Nu suport acele.

Ca să ne liniştim, eu şi Luiza ne-am aşezat pe un pat şi ne-am uitat la o pitulice care îşi construia un cuib afară lângă fereastră, cum pleca în zbor şi apoi se întorcea cu alte materiale de construcţie. Apoi ne-am pus una alteia întrebări din cartea englezească. *Bună. Numele meu este Kasia. Unde aş putea găsi un taxi?*

Curând, o soră a venit în cameră cu un termometru, un vas de metal şi un brici.

— De ce să ne radă? a şoptit Luiza.

— Nu ştiu, am răspuns.

Ne operau? Trebuie să fie o greşeală. Cum a putut Matka să îngăduie să se întâmple asta?

Drăguţa soră Gerda a apărut cu alte două surori, una ducând o tavă cu ace şi fiole. Gerda a venit direct la Luiza.

— Nu, vă rog, a spus Luiza, strângându-şi braţele în jurul gâtului meu.

Eu am apucat-o strâns de mijloc.

— Vă rog, nu-i faceţi rău, le-am rugat. Luaţi-mă pe mine în locul ei.

Zuzanna a venit şi s-a aşezat pe pat lângă Luiza.

— Aveţi milă! Luiza are doar cincisprezece ani şi îi e frică de ace.

Ajutoarele Gerdei i-au desprins Luizei braţele din jurul gâtului meu.

— N-o să fie aşa de rău, i-a spus Gerda Luizei, zâmbind. Curând o să vezi flori şi o să auzi clopoţei.

Au aşezat-o pe Luiza, care se zbătea, pe un pat pe rotile şi i-au întins braţul. Mi-am acoperit ochii şi ea a ţipat când a simţit împunsătura acului. Imediat, Luiza a devenit somnoroasă, şi Gerda şi celelalte surori au scos-o cu patul afară.

Zuzanna a venit la patul meu, aflat în capătul îndepărtat al încăperii.

— Mă tem că…

— Ne operează?

Am simţit un junghi de teamă doar rostind aceste cuvinte.

— O să mă ia pe mine acum, a spus ea. Vor să scape întâi de cele mai dificile.

Sunetul roţilor descentrate ale unui alt pat cu roţi a răsunat pe coridor.

— Trebuie să-i dăm de veste Matkăi, am spus eu.

Gerda a împins patul în cameră şi i-a făcut semn Zuzannei.

— *Auf die Bahre,* a spus cu un zâmbet.

Sus pe targă.

— Ce se întâmplă aici? a întrebat Zuzanna, îndreptându-şi spatele. Avem dreptul să ştim.

Gerda a venit la Zuzanna şi a tras-o de braţ.

— Haide! E mai bine să nu te agiţi. Trebuie să fii curajoasă.

Am apucat-o pe Zuzanna de celălalt braţ, în vreme ce Gerda o trăgea către targă.

— Nu puteţi să ne faceţi asta, am protestat.

Zuzanna a lovit-o cu pumnul în braţ pe Gerda, care a chemat în ajutor două *Kapo*[66] solide, cu triunghi verde. S-au năpustit înăuntru, au împins-o pe Zuzanna pe targă, de care au legat-o cu fâşii de bumbac alb.

— E mai bine să nu te zbaţi, a spus Gerda. Curând, totul se va termina şi tu vei fi eliberată ca să te întorci acasă în Polonia.

Oare chiar putea fi asta adevărat?

M-am apropiat de o *Kapo.*

— Unde o duceţi? am întrebat.

Janina şi Regina priveau, strânse una într-alta, pe patul de jos din cele suprapuse.

Femeia m-a împins în spate, în vreme ce Gerda a reuşit să înfigă un ac în braţul Zuzannei.

— Suntem prizoniere, nu cobai, am strigat.

Zuzanna s-a liniştit, şi Gerda a împins targa afară din cameră.

— Te iubesc, Kasia, a spus Zuzanna în vreme ce era scoasă afară.

Câteva minute mai târziu, Gerda a venit după mine. M-am zbătut când cele două *Kapo* mă împingeau către targă, dar odată ţintuită acolo, am început să tremur ca şi cum

---

[66] *Kapo,* prizonier privilegiat care serveşte drept supraveghetor sau paznic de baracă.

eram acoperită de gheaţă. Gerda mi-a ţinut braţul întins şi am simţit înţepătura injecţiei în îndoitura lui.

— Voi, fetele, sunteţi mai rele ca bărbaţii, a comentat ea cu un mic râset.

Bărbaţi? Ce bărbaţi? Unde erau?

Timpul s-a şters. Era morfină? Cineva m-a împins pe targă într-o încăpere cu o lampă rotundă atârnată de tavan şi mi-a acoperit faţa cu un prosop. Am simţit o injecţie intravenoasă şi o femeie mi-a spus să număr înapoi. Am numărat în poloneză, ea a numărat în germană, şi am început să mă cufund în somn.

Cândva, în cursul nopţii, m-am trezit. Aveam halucinaţii? Eram întinsă din nou în salon, în patul meu, şi doar o lucire slabă pătrundea prin fereastră. O dungă de lumină a fulgerat în încăpere când s-a deschis uşa şi apoi s-a închis. Am simţit mirosul mamei mele şi mi s-a părut că stă la căpătâiul patului meu preţ de câteva secunde, apoi am simţit că mă înveleşte, ridicând salteaua şi băgând cearşaful dedesubt foarte întins, aşa cum făcea întotdeauna. Matka!

I-am simţit buzele atingându-mi fruntea şi zăbovind acolo. Am încercat să întind mâna, dar nu am putut. *Te rog, rămâi!* Curând, am văzut o altă dungă de lumină, şi ea a dispărut.

În dimineaţa următoare, m-am trezit cu senzaţia că mă ridic la suprafaţă din adâncul oceanului.

— Matka?

Era Luiza, care striga din patul ei aflat lângă al meu.

— Mi-e aşa de sete, Matka.

M-am ridicat în coate şi am văzut că fiecare pat era ocupat. Toate fetele, cu excepţia Zuzannei, aveau un ghips sau bandaje de hârtie la un picior. Unele gemeau şi îşi strigau mamele sau soţii, sau copiii. Ne era atât de sete. Pe mine mă puseseră în patul cel mai aproape de fereastră, Zuzanna pe acelaşi rând, dar mai aproape de uşa către coridor.

— Zuzanna? am strigat-o, dar nu mi-a răspuns. Vomase pe ea şi pe aşternuturi.

— Matka? am strigat cât de tare am putut.

Chiar venise să mă vadă în noaptea trecută? Oare fusese

un vis? Greaţa şi durerea pe care le simţeam erau îngrozitoare. La început, când m-am trezit, nu ştiam dacă mai aveam ambele picioare, dar apoi am văzut că unul dintre ele era înfăşurat într-un ghips greu din vârful degetelor până în partea de sus a coapsei. Simţeam înăuntru un soi de material pufos, ca şi cum ghipsul ar fi fost căptuşit cu bumbac. Unele dintre noi aveam scrise simboluri pe ghipsuri şi bandaje în partea de jos, lângă gleznă: *AI,* Cil şi altele la fel. Unele fete fuseseră operate la piciorul stâng, altele la dreptul, altele la amândouă. Pe ghipsul meu era scris un unu roman, cu marker negru. Oare ce însemna?

Cum ne mai rugam pentru apă! Nu ni s-a dat nimic, în afară de un pahar cu oţet în el adus de dr. Oberheuser. De nebăut.

Când şi când, îmi pierdeam cunoştinţa, apoi îmi reveneam.

Toate eram ameţite, dar Alfreda şi Luiza erau într-o stare foarte proastă. Pe ghipsul lor era marcat un *T* mare. La început, Alfreda doar a strigat de durere, dar curând gâtul i-a devenit rigid, şi capul i s-a dat pe spate. Pe măsură ce dimineaţa se scurgea, braţele şi picioarele i s-au făcut ţepene.

— Vă rog, ajutaţi-mă, spunea Alfreda. Apă. Vă rog!

Janina a reuşit cumva să se ridice în acea primă zi şi a ţopăit de la un pat la altul, făcând tot posibilul să ne aline, îndreptându-ne păturile şi aducându-ne singura ploscă existentă.

— O să vină apa, spunea Janina, suferind îngrozitor şi ea de greaţă.

— Matka, sunt Kasia! strigam eu, sperând că o să mă audă de la masa ei din *Revier.*

Dar nu am văzut pe nimeni, în afară de dr. Oberheuser şi de sora Gerda, care au venit la paturile noastre.

Cândva, în miez de noapte, Luiza m-a trezit. De când ne aflam acolo? De două zile? Două săptămâni? Era greu să-mi dau seama, căci fiecare oră se topea în următoarea.

— Kasia. Eşti trează? a întrebat Luiza.

Arcuri de lumină de la proiectoarele din turnuri străpungeau camera la intervale regulate, luminând faţa

palidă a Luizei, crispată de durere. Tremura toată, scuturată de friguri groaznice.

— Sunt aici, Lou, am răspuns.

A întins braţul peste spaţiul dintre paturile noastre, şi eu i-am prins mâna îngheţată.

— Te rog, spune-i mamei că am fost curajoasă.

— O să-i spui tu singură.

— Nu, Kasia. Mi-e aşa de frică. Poate înnebunesc de frică.

— Spune-mi o poveste! Ţine-ţi mintea ocupată!

— Despre ce?

— Despre orice. Cea despre cicatricea lui Pietrik.

— Biberonul? Ţi-am spus-o de o sută de ori.

Am aşteptat ca arcul de lumină să-mi treacă peste faţă şi am privit-o neînduplecată.

— Spune-mi-o din nou.

— Nu pot, Kasia.

— Nu te da bătută, Lou. Spune-mi povestea!

Ea a tras aer adânc în piept.

— Când Pietrik era bebeluş, bunica, Dumnezeu s-o odihnească în pace, i-a dat un biberon de sticlă cu apă ca să bea în pătuţul lui.

— A fost un bebeluş cuminte, Lou?

— Ştii că a fost. Dar, cumva, a spart biberonul de gratiile pătuţului şi s-a tăiat pe puntea nasului. Matka noastră a venit repede când i-a auzit ţipetele.

— Nu uita de sânge!

— Atât de mult sânge, că faţa îi era acoperită de el. Bunica a leşinat imediat pe podeaua din odaia copiilor. Leşina foarte des.

Glasul Luizei s-a stins.

— Şi pe urmă? am întrebat-o.

— Doctorii l-au cusut. Sticla nu a ajuns în ochii lui albaştri frumoşi, dar acum are cicatricea aia groaznică peste puntea nasului.

— Eu nu cred deloc că e groaznică, am spus.

Lumina a prins zâmbetul Luizei, dar cumva a făcut-o doar să pară şi mai bolnavă.

— Ar putea să aibă două capete, şi tu tot ai fi înnebunită după el. Am dreptate?

— Probabil. Dar el o iubeşte pe Nadia. Şi ea pe el. O fată nu cumpără toate cele zece bilete de dans ale unui băiat dacă nu e îndrăgostită.

— Ştii, s-ar putea să te înşeli. Nadia mi-a spus că ţi-a lăsat ceva. În locul vostru secret.

Luiza ştia de locul nostru secret? Nimic nu mai era sfânt.

— Acum trebuie să dormi, i-am spus.

— O să dorm, dar numai dacă îmi răspunzi întâi la o întrebare: E

păcat să-ţi încalci promisiunea?

— Depinde de promisiune, am spus.

Luiza şi-a întors faţa către mine. Chiar şi acea mişcare uşoară *a* părut să-i provoace o durere mare.

— Dar am jurat cu mâna pe inimă. O să se supere Dumnezeu?

— Dumnezeu ne e dator pentru că ne-a adus aici.

— Asta e blasfemie.

— Poţi să-mi spui, Lou. Cui i-ai promis?

— Păi, lui Pietrik.

Am simţit cum totul se învârte mai repede în jurul meu. *Despre mine?*

— Jură-mi că n-o să-i spui niciodată că ţi-am spus. Probabil că n-o să-l mai văd niciodată, dar n-aş suporta să ştiu că-şi aduce aminte de sora lui ca de o gură-spartă.

— Nu poţi să gândeşti aşa, Luiza. O să-l vezi. Ştii că eu pot să păstrez un secret.

— A zis că a ştiut ceva când aţi dansat la cazinou.

— Ce?

— Ceva important.

— Luiza, n-am de gând să-ţi smulg.

— Păi, mi-a zis că te iubeşte. Asta.

— Nu.

— Ba da. A zis că o să ţi-o spună chiar el.

— Mă tem că după asta n-o să dansez prea mult, am spus.

— Nu te preface că nu-ţi pasă. Şi tu îl iubeşti. Văd bine.

— Dacă vrei să ştii, da. Dar el e înnebunit după Nadia.

— Nu, te iubeşte pe *tine.* Nu m-ar minţi niciodată. Eşti norocoasă să-l ai pe fratele meu, Kasia. O să îmbătrâniţi

împreună şi o să aveţi copii. Luiza a tăcut o clipă, apoi a continuat: O să-mi fie dor de el. Şi de părinţii mei. Să le spui că am fost curajoasă, chiar dacă până la urmă n-o să fiu, da?

Am ţinut-o pe Luiza de mână până a adormit. Apoi m-am cufundat şi eu în somn, gândindu-mă ce sentiment plăcut era să fiu iubită, şi cum era Pietrik bebeluş, şi cum nu mi-aş ierta-o niciodată dacă nu i-o aduceam acasă pe Luiza.

Curând, toate aveam febră mare şi tot mai multe fete se simţeau din ce în ce mai rău. Durerea din picior era îngrozitoare, ca şi cum un roi de albine îmi atacau gamba.

Nu am mai văzut-o pe dr. Oberheuser până în seara următoare, când Alfreda şi Luiza nu mai erau în stare să se mişte, aveau amândouă trupurile ţepene şi spatele arcuite. Am încercat să o ţin de mână pe Luiza, dar degetele ei erau încleştate ca nişte gheare. Nu mai putea vorbi, dar am văzut în ochii ei cât de îngrozită era.

Zuzanna avea momente de conştienţă, dar în cea mai mare parte a timpului nu reuşeam să o trezesc. În scurtele perioade când îşi venea în fire, stătea ghemuită şi îşi strângea cu mâinile burta, gemând. Ce îi făcuseră?

Dr. Oberheuser a venit în cameră cu sora Gerda.

— *Es stinkt hier,* a fost tot ce a spus dr. Oberheuser când a intrat. Ce puteam noi face dacă puţea în cameră? Aşa e când putrezeşte carnea.

— Vă rog, doamnă doctor, putem primi nişte apă? am întrebat, dar ea m-a ignorat şi a trecut de la un pat la altul, scriind pe fişe.

— *Gleiche, Gleiche, Gleiche,* a fost tot ce spunea când trecea pe la fiecare pat, comparând picioarele operate cu cele sănătoase.

La fel, la fel, la fel.

— Zuzanna! am strigat.

Cum putea să nu răspundă? Zăcea adormită pe o parte, cu genunchii la piept.

Dr. Oberheuser s-a oprit lângă Luiza, i-a verificat pulsul, apoi a făcut un semn către soră.

— Poţi s-o iei pe aia, a spus, arătând spre Luiza. Am simţit cum îmi îngheaţă sângele.

— Oh, nu, vă rog, doamnă doctor. Luiza are doar

cincisprezece ani.

Sora Gerda a tras o targă din coridor lângă patul Luizei.

Dr. Oberheuser a dus un deget la buze, făcându-mi semn să tac.

— Vă rog, lăsaţi-mă să o ţin lângă mine.

Împreună, două surori au ridicat-o pe Luiza pe targă. Am întins mâna spre doctor.

— O să fim liniştite. Promit!

Dr. Oberheuser a venit la patul meu şi mi-a pus o mână pe braţ.

— Nu trebuie să le trezeşti pe celelalte fete.

— Unde este mama mea? am spus. Halina Kuzmerick.

Dr. Oberheuser a încremenit lângă mine şi şi-a tras încet mâna, cu chipul brusc lipsit de orice expresie.

— Trebuie să vorbesc cu ea, am spus. Doctoriţa s-a dat înapoi.

— Prietena ta o să fie bine. Nu-ţi face griji! Doar o mutăm de aici. Am întins mâna spre reverul halatului ei, dar ghipsul m-a tras în jos. Sora Gerda mi-a înfipt un ac în coapsă.

— Spuneţi-i mamei că am nevoie de ea, am murmurat. Camera a devenit ceţoasă. Unde o duseseră pe Luiza? Am încercat să rămân trează. Oare ea plângea în cealaltă cameră?

După asta, am crezut că o să-mi pierd minţile. Cele care eram în ghips nu am făcut decât să zăcem nemişcate zile în şir ascultând muzică clasică, cântată iar şi iar undeva în *Revier.* Unde era mama mea? O ajutase pe Luiza? Pierduserăm noţiunea timpului, dar după ceea ce a părut câteva luni, starea Zuzannei s-a îmbunătăţit, astfel că a putut să se ridice în capul oaselor. A rugat-o pe dr. Oberheuser să ne scoată sau să ne schimbe ghipsul, dar doctoriţa ne-a ignorat şi şi-a văzut de treaba ei, în cele mai multe dintre zile prost dispusă, trântindu-şi fişele peste tot şi bruscându-ne.

Escarele erau groaznice, dar nu erau nimic faţă de durerile adânci ale inciziilor.

Într-o zi, Anise Postel-Vinay, prietena franceză a Zuzannei cu care lucrase la grămezile de prăzi, ne-a aruncat pe fereastră un dar pe care îl luase de la bucătăria

SS. S-a revărsat peste mine, în patul meu. Doi morcovi şi un măr. Un pătrat de brânză şi un cub de zahăr. O ploaie dumnezeiască.

— Asta e pentru Iepuri, a spus ea, suficient de tare cât să o auzim.

Ar fi ajuns cu siguranţă la buncăr dacă o prindeau.

Înfăşurasem în jurul lingurii mele un bilet pentru Matka, scris pe o hârtie pe care mi-a dat-o Regina, şi am aruncat-o pe fereastră.

— Poţi să i-o dai mamei mele?

— O să încerc, a venit răspunsul lui Anise.

Lingura a zburat înapoi în cameră, fără scrisoare, şi a aterizat cu bine pe patul meu.

— După operaţii, au îndepărtat multe dintre surorile-prizoniere din *Revier,* m-a anunţat Anise.

Ce veste! Deci de aceea nu a putut Matka să vină.

— Mulţumesc, Anise, am zis.

Ce minunat era să-i pot spune Matkăi că ne era dor de ea, chiar şi printr-un bilet!

După aceea, numele de Iepuri a prins şi toată lumea din lagăr ne spunea aşa. *Kroliki* în poloneză. Cobai de laborator. *Lapins* în franceză. Chiar şi dr. Oberheuser ne numea *Versuchskaninchen* ai ei. Iepuri pentru experienţe.

Multe săptămâni după aceea, noi, toate cele cu ghipsuri, ne-am chinuit îngrozitor când foloseam ploştile, iar mâncărimea de la rană mă înnebunea. Când mă trezeam noaptea din cauza ei, zăceam acolo cu febră, fără să pot să mai adorm la loc, şi mă gândeam la Luiza. Ce-aveam să-i spun lui Pietrik? Părinţilor lui? N-o să-şi mai revină niciodată după pierderea lui Lou.

Într-o zi, am tras o bucată lungă de sârmă îndoită din rama metalică a patului meu şi am băgat-o în ghips ca să mă scarpin la rană.

Asta m-a ajutat.

Am compus toate o odă închinată budincii de pâine. Regina ne-a citit din cartea ei englezească şi ne-a spus poveşti despre fiul ei micuţ, Freddie, care tocmai începuse să meargă atunci când fusese ea arestată. Am petrecut multe ore privind pasărea pe care eu şi Luiza o văzuserăm clădindu-şi cuibul în ziua în care am venit la *Revier.* Era

încântător, până când mi-am dat seama că micuţa pitulice îşi căptuşea noul cămin cu bucăţele pufoase de păr uman, blond, roşcat şi castaniu, împletit cu trestiile ei.

Într-o dimineaţă, surorile au venit să ia fetele cu ghips.

— E timpul să vă scoatem ghipsul, a spus sora Gerda, de parcă era dimineaţa de Crăciun.

M-au luat pe mine prima, şi eram atât de fericită că în cele din urmă aveam să scap de el. O soră m-a ajutat să mă sui pe targă, mi-a pus un prosop pe faţă şi m-a dus în sala de operaţie. Am auzit vocile mai multor oameni acolo, bărbaţi şi femei, printre care dr. Oberheuser şi sora Gerda.

Am stat întinsă pe targă, cu mâinile încleştate în cearşaful de sub mine, bucuroasă că aveam un prosop pe faţă. Oare chiar voiam să-mi văd piciorul? M-am rugat să mai pot fi în stare să merg şi să dansez din nou. Oare Pietrik o să mă vadă hidoasă? Poate că piciorul meu n-o să fie chiar atât de rău după ce o să mi se scoată ghipsul.

— O să fac eu onorurile, a spus o voce de bărbat, de parcă ar fi deschis o sticlă de şampanie scumpă.

Ăsta era dr. Gebhardt?

Am simţit un metal rece coborându-mi de-a lungul piciorului pe când un fel de foarfecă îmi tăia ghipsul. Am simţit pe piele aerul când cele două jumătăţi de ghips s-au desfăcut şi cineva a ridicat partea de sus. Duhoarea a ajuns până la mine prin prosop. M-am ridicat în capul oaselor, prosopul mi-a căzut de pe faţă şi am văzut cum doctorii şi surorile se trag înapoi. Sora Gerda a icnit.

— Dumnezeule mare, a exclamat dr. Gebhardt.

Am încercat să mă sprijin în coate ca să-mi pot vedea piciorul, dar Gerda mi-a întins din nou prosopul pe faţă, ca să mă împiedice să mă ridic. Am reuşit să o împing deoparte, m-am săltat în fund şi am văzut ce oroare devenise piciorul meu.

Capitolul 17

HERTA ***1942***

În primăvara lui 1942, noi, germanii, eram optimişti. E adevărat, existau zvonuri că războiul pe două fronturi al lui Hitler avea să fie prăbuşirea noastră, dar în fiecare dimineaţă când ne trezeam la Ravensbrück, aflam alte veşti bune din *Der Stürmer.* Conform ziarului, Führerul nostru domina Europa sau cel puţin acele părţi din ea de care aveam nevoie. Cu siguranţă războiul avea să se termine până în vară.

Sfârşitul anului trecut adusese succes şi pentru aliaţii noştri japonezi împotriva americanilor la Pearl Harbor, şi am sărbătorit continuarea reuşitelor lor militare în acea primăvară. O delegaţie japoneză vizitase Ravensbrück şi fusese impresionată de ordinea din baraca fetelor cu Biblia şi de jardinierele de la ferestre pline cu flori. Himmler era cel care ceruse să fie instalate acele jardiniere, căci la un lagăr de prezentare precum cel de la Ravensbrück era esenţial să faci o impresie bună.

Aveam un întreg album cu decupări din ziare dedicate izbânzilor germane în Rusia. Cucerirea Kievului. Înaintarea către Moscova. E adevărat, suferiserăm acolo prima noastră retragere majoră, doar la câteva mile de Kremlin, din cauza iernii reci şi timpurii şi a faptului că soldaţii noştri luptau în uniforme subţiri. Dar când Führerul a cerut poporului german să le trimită băieţilor haine călduroase, trimiseserăm cu toţii bocanci de schi, apărătoare de urechi şi jumătate de milion de haine de blană! Ziarul prevestea că odată cu sosirea vremii mai calde, lucrurile vor evolua rapid în favoarea noastră.

Şi cariera mea la Ravensbrück progresa rapid. În vară, comandantul Suhren l-a înlocuit pe Koegel, o schimbare binevenită. În vreme ce Koegel fusese corpolent şi lălăit, Suhren era îngrijit şi concis. Era un bărbat fermecător care aprecia munca pe care o depusesem pentru organizarea *Revierului* şi încă de la început ne-am înţeles bine.

Comandantul a dat o petrecere de bun venit în casa lui,

o vilă cochetă de stuc cu un acoperiş în două ape şi obloane verzi ca pădurea, cocoţată pe coama de deasupra lagărului. În acea seară, mi-am părăsit camera la şapte fără cinci şi am urcat scările abrupte care duceau la reşedinţa comandantului.

De acolo de sus, Suhren avea o vedere completă a întregului lagăr şi a împrejurimilor, inclusiv Uckermark, lagărul fetelor, şi lagărul secundar[67] Siemens, aflat la câţiva kilometri în depărtare. Pe când se lăsa noaptea, am văzut şirurile de *Häftlinge* întorcându-se de la muncă în lagărul principal, şi luminile puternice aprinzându-se şi luminând barăcile de sub noi. Sirena a sunat, şi femeile s-au revărsat în curte pentru *Appell.*

Testam noile cuptoare. Două coşuri înalte care se ridicau de la noul *Krema*[68] trimiteau în cer fum şi foc. Priveliştea lacului era impresionantă, cu apa cenuşie care se întindea până la celălalt mal, la grupurile de case din cărămidă şi la turla bisericii din pitorescul Fürstenberg. Un vălătuc de nori cenuşii se aduna la orizont.

Am păşit către uşă împreună cu mai mulţi membri ai personalului lagărului, şi Elfriede Suhren, soţia blondă şi zveltă a comandantului, ne-a făcut semn să intrăm. Spre deosebire de predecesoarea ei, Anna Koegel, care ţipa la prizonierele-coafeze de la salonul de coafură al lagărului, Elfriede era o femeie blândă, a cărei principală îndatorire părea să fie strângerea laolaltă a celor patru copii ai ei, cam la fel cum un fermier îşi adună gâştele zgomotoase.

Am străbătut casa, trecând pe lângă un bătrân, îmbrăcat într-o jachetă şi bonetă tiroliană, care era aşezat la un pian şi cânta cântece populare germane, şi am intrat într-o mică bibliotecă unde Suhren stătea într-un colţ, bând bere şi fumând trabucuri cu Fritz şi dr. Rosenthal. Pereţii erau înţesaţi de trofee de vânătoare: capete de cerbi, peşti împăiaţi, un mistreţ rusesc. Pe rafturi, Suhren avea o

---

[67] În germană, *Aufíenlager,* centru de detenţie aflat în subordinea unui lagăr principal, în care condiţiile de supravieţuire erau mai proaste decât în lagărele principale.

[68] Prescurtare de la *Krematorium.*

colecţie vastă de figurine Hummel[69], deşi, în mod ciudat, doar băieţei Hummel.

La început, bărbaţii au fost prea cufundaţi în discuţie şi nu m-au observat. Vorbeau despre bordelul din Mauthausen la care Suhren trimitea *Häftlinge* de la Ravensbrück şi detalii despre cum fericitele câştigătoare aveau să fie sterilizate înainte de plecare. Fritz mi-a prins privirea şi s-a strâmbat, de dragul meu.

Suhren şi Rosenthal s-au îndepărtat, şi eu m-am apropiat de Fritz, sub botul căscat al mistreţului rusesc decapitat, din care atârna o limbă roz falsă.

Lucrurile mergeau bine cu mine şi cu Fritz. Văzuserăm împreună un film la cinematograful din lagăr, deasupra complexului de garaje: *Stukas,* o poveste sentimentală despre un pilot german care se vindecă de depresie ascultând Wagner. Fritz s-a foit întruna pe scaunul lui tot filmul, spunând că totul era ridicol, dar era plăcut să ne bucurăm de o seară împreună. Şi Fritz îmi dăduse o zambilă în ghiveci. Stătea pe biroul meu, parfumând aerul. Ce isteţ fusese să aleagă o plantă în ghiveci, în locul unor flori tăiate, care mor atât de repede!

— Suhren are o casă frumoasă, am remarcat eu.

Fritz a sorbit din bere.

— Asta dacă nu îţi plac animalele cu puls, a replicat.

Un câine a chefnit în bucătărie, un căţeluş, după lătrat. Cel mai rău tip de câine. Cel puţin rasele mari aveau un scop – să stea de pază împotriva intruşilor sau să vâneze pentru mâncare.

Ne-am dus în bucătărie, care era curată şi modernă, cu dulapuri de stejar lucios şi cele mai noi corpuri de iluminat. Invitaţii se serveau cu punciul roşu-aprins din bolul de cristal de pe masa de bucătărie.

— Crezi că Gebhardt îi va trimite lui Himmler raportul despre experimentele cu sulfamidă? am întrebat. Şi o să ne menţioneze numele?

Fritz a ţinut uşa bucătăriei deschisă ca să trec şi am

---

[69] Serie de figurine de porţelan, în majoritate reprezentând copii, bazate pe desenele călugăriţei franciscane Maria Innocentia Hummel (1909-1946).

intrat amândoi în sufragerie.

— Nu mă interesează. Eu plec.

M-am oprit dintr-odată, uşor ameţită. Cum putea Fritz pur şi simplu *să plece?* El era unul dintre puţinii mei aliaţi. Să mă lase cu Binz şi Winkelmann?

— De ce aşa de brusc? Poate că te mai gândeşti la…

Fritz şi-a terminat berea şi a pus paharul gol pe o vitrină de sticlă în care se afla o potârniche împăiată, speriată şi încremenită în plin zbor.

— M-am săturat de Gebhardt, în caz că nu ai observat.

— Stresul ne afectează pe toţi în mod diferit.

— Tu nu ştii nici pe jumătate din ce se petrece la Hohenlychen. Un transplant de braţ ieri. Jumătate din Berlin a fost acolo la spa-ul lui ca să privească, mulţumită braţului unei biete *Häftling* ţigănci.

Gebhardt nu era doar *Gruppenführer* în SS *şi Generaleutnant* în Waffen-SS, medic personal al *Reichsführer-SS* Himmler şi chirurg-şef în personalul medical SS al Reichului, era şi şeful corpului medical de la Hohenlychen, vastul spital-sanatoriu aflat la paisprezece kilometri de lagăr.

— Eu de ce nu am fost invitată?

— Bucură-te că n-ai fost. E un circ. Acum, cu proiectul ăsta cu sulfa…

— Cel puţin tu operezi.

Fritz şi-a pipăit barba nerasă.

— E dezgustător, să faci asta unor femei sănătoase. Duhneşte în saloanele alea.

— Cer întruna morfină.

— Atunci dă-le morfină, a spus Fritz. N-o să schimbe rezultatele. Toată povestea asta e inumană.

— Gebhardt spune să păstrăm analgezicele la cotă minimă. Cum de te-ai răzgândit aşa de brusc în privinţa sacrificării prizonierelor?

— M-am săturat, Herta. Suferinţa…

— Nu avem altă opţiune.

— Mai sunt şi alte opţiuni, Herta. Dacă nu le mai operăm, n-o să mai sufere. Gebhardt se foloseşte de noi ca să-şi facă treburile murdare. Nu vezi?

— N-avem ce face, Fritz.

Cum putea să îngăduie sentimentalismul să intervină în gândirea lui? Operaţiile erau pentru mai binele Germaniei.

— Ei bine, eu o să plec. Au nevoie de chirurgi pe front, ca să-i coasă pe băieţii noştri care mor într-un război pe care nu-l putem câştiga.

— Cum poţi să spui asta? Aşa un defetist... Fritz m-a tras mai aproape.

— Înainte să plec, vreau să-ţi spun ceva: ai grijă cu noua ta soră.

— Halina?

— Am auzit zvonuri.

— Bărbaţii sunt aşa de bârfitori. Ce se spune?

— Eu nu.

— Spune-mi!

— Se zice că ar fi ceva între voi două.

— Asta e cea mai...

— Ceva ce nu e în acord cu dorinţele Führerului.

Suhren şi dr. Gebhardt şi-au făcut loc prin mulţime şi s-au oprit lângă noi, amândoi zâmbind larg, Suhren înalt şi dichisit, Gebhardt cel roşcat mai solid.

Comandantul Suhren mi-a strâns mâna.

— *Fräulein* Oberheuser, am o veste bună pentru dumneata. De ce nu mi se adresa cu „doctor”?

— Mă bucur să-ţi spun că una dintre primele mele îndatoriri va fi să îţi acord o mare onoare.

Gebhardt a venit mai aproape.

— Nu e doar o onoare oarecare. Ai fost recomandată pentru Crucea de Merit de Război.

Crucea de Merit de Război? Mutti ar avea o cădere nervoasă dacă aş veni cu aşa ceva acasă – crucea de argint pe o panglică roşu cu negru. Decoraţia a fost creată de Führerul *însuşi.* M-aş număra printre puţinii aleşi ai lui Hitler care au primit această onoare. Adolf Eichmann şi Albert Speer, ca să îi pomenesc doar pe doi dintre ei. Oare era pentru participarea mea la experimentele cu sulfamidă?

M-am întors, ca să-i împărtăşesc încântarea mea lui Fritz.

Abia atunci mi-am dat seama că plecase.

În dimineaţa următoare, am fost primul doctor sosit în

sala de operaţie, gata pentru prima mea zi în care asistam la o nouă rundă de operaţii cu sulfamidă. M-am dus la chiuvetă ca să mă spăl. Am scos inelul Halinei, cel pe care îl luasem din plicurile din *Effektenkammer,* unde erau ţinute lucrurile prizonierelor, şi l-am ascuns în buzunar. Nu era nevoie ca dr. Gebhardt să vadă un inel aşa de frumos pe degetul meu, căci regulamentul lagărului interzicea purtarea oricăror bijuterii care să atragă atenţia. Într-o zi o să-i dau Halinei inelul înapoi. Un diamant aşa de drăguţ. Dacă nu l-aş fi salvat eu, cine ştie unde ar fi ajuns. Fără îndoială, pe degetul lui Elfriede Suhren.

Sora Gerda pregătise şi sedase pacientele. Sora Marschall făcuse o treabă bună întocmind listele de paciente pentru experimente. Fiecare dintre ele stătea întinsă, acoperită de o pătură, pe o targă separată. Am verificat instrumentele chirurgicale, am deschis o cutie cu fiole de Evipan şi am pus-o pe tavă.

Pregătiserăm deja obiectele pe care să le introducem în răni ca să simulăm leziunile de pe front. Cuie ruginite, aşchii de lemn, cioburi de sticlă, pietriş şi un amestec de pământ de grădină, şi o cultură de bacterii de *Clostridium tetani.* Fiecărei paciente urma să i se introducă în rană un element diferit de infecţie.

Dr. Gebhardt a ajuns în acea dimineaţă de la Sanatoriul Hohenlychen cu o maşină privată.

— Mă bucur că ai venit devreme, dr. Oberheuser. Dr. Fischer nu poate să fie cu noi.

— E bolnav, doctore?

Gebhardt şi-a scos haina.

— Transferat.

Am încercat să-mi ascund dezamăgirea. Fritz chiar plecase?

— Pot să întreb unde, doctore?

— A Zecea Divizie SS, în calitate de chirurg-şef al unei companii medicale repartizate la Regimentul Zece Panzer pe frontul de vest, a spus dr. Gebhardt, roşu la faţă. Se pare că e convins că poate fi mai folositor acolo.

Cum a putut Fritz să plece fără să-şi ia rămas-bun?

— Înţeleg, dr. Gebhardt. Apropo, sora-prizonieră Gerda

Quemheim e şi ea azi aici.

— Bun. Sunt foarte impresionat de atenţia dumitale pentru detalii, a zis dr. Gebhardt. Vrei să fii prima mână azi?

— Să operez, doctore?

— De ce nu? Ai vrea să exersezi?

— Da, mulţumesc, doctore, am spus.

Oare chiar se întâmpla asta?

— Asigură-te doar că feţele rămân acoperite, doctore, a spus Gebhardt. Doar o precauţie pentru anonimat. Şi fii agresivă. Taie cu violenţă. Nu e nevoie să tratezi ţesuturile cu blândeţe.

Una după alta, pacientele au fost aduse înăuntru de Gerda, cu prosoape pe faţă.

Am lucrat cu toţii până seara. Am avut grijă să nu mă grăbesc cu închiderea, făcându-mi cu mare grijă suturile cu noduri late, ţepoase şi negre, ca nişte şiruri de sârmă ghimpată care păzeau fiecare incizie.

— Eu nu fac prea des complimente, dr. Oberheuser, dar ai un talent nativ pentru chirurgie. Tot ce-ţi trebuie e exerciţiul.

Ce laudă!

Am încheiat seara cu câteva sterilizări, un nou tratament cerut de către Himmler însuşi. M-am întors în camera mea prin lagărul tăcut şi am dormit dusă, mulţumită somniferului meu preferat, Luminal, şi m-am trezit doar o dată, la zgomotul făcut de Binz şi de iubitul ei Edmund, care făceau dragoste în cadă.

În dimineaţa următoare m-am îmbrăcat încet, ştiind că surorile aveau să înregistreze semnele vitale ale pacientelor, iar Halina avea să se ocupe de *Revier* pentru mine, dar când am ajuns acolo, totul era un haos. Am găsit o soră nouă care o înlocuia pe Halina, iar coada celor care aşteptau să fie consultate era dincolo de uşă.

— Doamnă doctor, nu mai avem bandaje de hârtie, a spus sora în vreme ce scutura un termometru.

— Unde e Halina? am întrebat.

— Nu ştiu, doamnă doctor. Doamna gardian Binz mi-a spus să stau aici.

M-am dus să mă uit la fetele operate în ziua precedentă

şi mirosul din acea cameră era oribil. Ştiam că asta însemna că toate culturile îşi făceau treaba, dar fişele erau neatinse, nu fusese înregistrată nicio dată. Una dintre paciente coborâse deja din pat, ţopăind pe un picior şi ducându-se la alte paciente.

— Vă rog, avem nevoie de apă, a spus ea. Şi mai multe ploşti. Am ieşit din cameră şi am găsit-o pe Gerda în coridor, fumând o ţigară.

— Ţine-le în pat, i-am spus. Mişcarea împiedică infecţia să se prindă.

Am încuiat uşa şi m-am dus să o caut pe Binz. După ce am umblat prin jumătate de lagăr, am găsit-o la cuştile cu iepuri de Angora, un complex vast de cuşti încălzite şi păstrate imaculate de fetele cu Biblia. Ea şi una dintre subordonatele ei mângâiau un pui de iepure, o mingiuţă albă pufoasă cu urechi ca nişte pene de şters praful.

— Ce se întâmplă la *Revier?* am întrebat.

Cealaltă *Aufseherin* a băgat iepurele în cuşcă şi s-a retras repede.

— Vii aici fără să mă saluţi? a spus Binz. Cineva trebuia să preia controlul acolo.

— Nu ai niciun drept.

— N-am avut ce face, a spus Binz şi şi-a încrucişat braţele la piept.

— Lămureşte-mă, Binz!

— Nu ştii?

Cu greu m-am abţinut să nu strig la ea.

— Unde e Halina?

— Poate că ar trebui să discutăm despre asta în altă parte.

— Ce-ai făcut, Binz?

— Pentru numele lui Dumnezeu, nu plânge. Nu vrei să te vadă fetele mele sentimentală. Doar ţi-am zis să ai grijă cu polonezele, nu-i aşa? N-ai pe cine să învinuieşti, tu eşti singura de vină.

— Nu înţeleg.

— Ei bine, nici eu. Suhren nici n-a putut să creadă ce avea de gând poloneza aia a ta. Hai să zicem doar că o să ai nevoie de o nouă asistentă.

Capitolul 18

CAROLINE ***1942***

— Duceţi-vă până în spate şi staţi cu faţa la uşă, a spus noua noastră liftieră, Estella.

În mocasinii ei cu talpă ortopedică şi ciorapii de nailon până la genunchi, Estella era departe de liftiera ideală de la Junior Rockefeller. După atacul japonezilor de la Pearl Harbor cu un an în urmă, America intrase în cele din urmă în război, ceea ce a dus la înrolarea tuturor bărbaţilor tineri din toate straturile sociale, *i*nclusiv liftierul nostru.

— Vreo veste de la Cuddy, Estella?

— Armata Statelor Unite nu-mi trimite informaţii la zi, Miss Ferriday. Se pare că acum aveţi probleme mari în Franţa. Aşa zice Pia.

Estella avea dreptate. Odată ce Germania a invadat aşa-zisa zonă liberă a Franţei, în noiembrie 1942, toată Franţa guvernului de la Vichy a devenit un stat-marionetă. Lagărele de tranzit franceze au început să trimită transporturi către o reţea complexă de lagăre de concentrare presărate prin Germania şi Polonia. Eram deja la a treia cutie de bolduri roşii.

— Aşa zice Pia?

Pentru cineva care avea de-a face cu informaţii confidenţiale, Pia era puţin cam iresponsabilă cu ele.

Ajunsă la recepţie, am luat-o pe drumul ocolit către biroul meu ca să evit masa Piei, dar ea a simţit mişcarea, ca o mamba neagră.

— Roger vrea să te vadă, Caroline.

— Bine, am spus, luând-o în direcţia opusă. Apropo, Pia... chiar trebuie să-i spui Estellei tot ce facem? Se presupune că astea sunt informaţii secrete.

— Când o să vreau părerea ta, o să ţi-o cer, a replicat Pia, amintindu-mi de indicatorul de pe cuşca babuinului de la grădina zoologică din Paris: CET ANIMAL EN CAS D'ATTAQUE VA SE DÉFENDRE.

Dacă este atacat, acest animal se va apăra.

M-am îndreptat grăbită spre cabinetul lui Roger şi m-am oprit brusc, căci încăperea arăta ca şi cum o vijelie ar fi

spulberat pe jos fiecare carte şi ziar. Sub fereastra lui, pe patinoarul Rockefeller, un şir de patinatori îl urmau pe un Moş Crăciun sfrijit pe patine. El s-a oprit dintr-odată şi toţi au căzut, ca nişte piese de domino.

— Trebuie să dublăm numărul cutiilor noastre pentru orfani, Roger. Am primit noile cifre. Peste două sute de mii de copii rămaşi fără părinţi. Sute de copii cu părinţi pierduţi în Rezistenţă.

— Avem nevoie de o mulţime de lucruri, Caroline, dar Pearl Harbor a schimbat totul.

— Pot să folosesc *unele* fonduri personale.

— Cunoşti regulile. Poţi să închizi uşa? a spus el cu o voce care putea fi descrisă doar ca tremurătoare.

— Ce e?

M-am sprijinit de marmura rece a şemineului lui Roger. *Te rog, nu Paul.*

— Câteva lucruri. Ai multe informaţii despre Drancy?

— Şase dosare pline.

Drancy, un fost complex de locuinţe aflat la periferia Parisului, devenise un fel de centru de distribuire pentru prizonieri din toate cele cinci lagăre secundare franceze în drumul lor afară din ţară. Din cele câteva rapoarte pe care le citisem, era un loc infernal, o anticameră pentru deportare. Se afla sub controlul poliţiei franceze, dar supervizată de Oficiul pentru Afaceri Evreieşti al Gestapoului.

— De ce, Roger? Ce-ai găsit?

Putea Paul să se afle într-un asemenea loc? E adevărat, Rena era evreică, dar asta îl punea şi pe el în pericol? În fond, ea era cetăţean francez, dar chiar şi în presupusa zonă liberă Vichy, antisemitismul devenise legea noului stat, iar evreii străini erau adunaţi. Spiritul Franţei liber cugetătoare părea să fi dispărut peste noapte.

— Roger, spune-mi! L-ai găsit?

— Câteva transporturi au plecat cu prizonieri francezi către lagăre aflate peste tot pe domeniul lui Hitler.

— Paul?

Roger a încuviinţat din cap.

— Oh, nu, Roger.

— Un grup de francezi au fost duşi la Natzweiler-

Struthof, Caroline. Există dovezi clare care sugerează că Paul s-ar putea găsi printre ei.

Mi-am tras un scaun de la masa de conferinţe şi m-am aşezat.

Umezeala palmelor mele a lăsat două urme argintii pe lemnul lustruit, care apoi au dispărut. Natzweiler.

Desigur, era o veste groaznică, dar, într-un mod ciudat, încărcată de speranţă, căci cel puţin el era în viaţă.

— Cum poţi să ştii cu siguranţă?

— În transportul lui Paul procesat la Drancy au fost doar câţiva bărbaţi, şi toţi s-au dus la Natzweiler.

— În munţii Vosgi?

Natzweiler-Struthof era singurul lagăr de concentrare nazist permanent din Franţa, localizat la cincizeci de kilometri sud-vest de Strasbourg. Gândurile mi-au fugit la muncă silnică şi pedepse corporale.

Roger a dat din cap.

— Lângă un orăşel unde obişnuiau să se ducă bunicii mei. Pitoresc, dar izolat.

A aruncat pe masă un pachet gălbui. Am frunzărit documentele, căutând orice puteam găsi despre cei care îl capturaseră pe Paul.

Din fotografia aeriană făcută într-o misiune de recunoaştere de Royal Air Force, părea să fie un lagăr mic, doar douăzeci de şiruri de barăci şi alte patru clădiri, toate înghesuite într-o zonă împrejmuită cu un zid şi înconjurată de păduri dese acoperite de zăpadă. Atât de multă zăpadă. Oare Paul murea de frig în vreme ce eu stăteam într-un birou cald? Am privit cu atenţie fotografia, cercetând grupurile de prizonieri adunaţi afară, încercând să-l zăresc pe Paul printre ei.

— Mulţumesc, Roger. O s-o pun pe Pia să cerceteze.

— Nu mai cercetăm nimic, Caroline. Washingtonul a rupt oficial relaţiile diplomatice cu Franţa.

Roger şi-a trecut mâna peste grămada de hârtii de pe biroul lui.

— Cum e posibil aşa ceva? Trebuie să suni.

— *Pe cine* să sun, Caroline? Ambasada din Paris nu mai există. Şi consulatul *ăsta* este oficial închis. Tocmai am aflat. Mi s-a ordonat să distrug tot ce e important.

— Ce facem? am întrebat.

Roger s-a ridicat în picioare şi s-a uitat pe fereastră la patinatori.

— Mi s-a spus să apelez la consulatul Elveţiei.

— Te rog. Ei fac tot ce le spune Germania.

— Steagul nostru trebuie să coboare. O să ţin lumina aprinsă atât cât pot, dar n-o să fie uşor. Până la noi dispoziţii, niciun fel de fonduri n-o să mai fie transferate aici.

— Măcar o să avem contact cu Franţa?

— Să sperăm că o să primim pachete de la Forţele Franceze Libere din Londra, dar o să le fie îngrozitor de greu să găsească vase dispuse să le aducă. Elveţienii ar putea să o facă, iar britanicii s-au dovedit de încredere.

— Îţi mulţumesc pentru ajutorul de a-l localiza pe Paul, Roger.

— Păi, mai e ceva, Caroline. Despre Paul.

M-am pregătit sufleteşte. Ce putea fi mai rău de-atât?

— Am găsit numele soţiei lui pe lista cu cei decedaţi. Auschwitz-Birkenau. Rena Rodierre.

— Rena? Oh, nu, Roger. Nu se poate.

— Tifos. Sau cel puţin aşa scria. Îmi pare rău, Caroline.

Am rămas încremenită. Cum era posibil? Biata Rena! Cu siguranţă Paul nu ştia. Paul. Cum avea să reacţioneze la moartea Renei? Totul era atât de oribil.

Am luat o lupă şi am cercetat fotografia. Dacă Paul era în viaţă, aveam să-l găsesc. Aveam să fiu acolo pentru el, chiar dacă trebuia să trec înot Atlanticul.

În zilele care au urmat, am făcut mai multe drumuri la Snyder and Goodrich. Puţinii bani pe care domnul Snyder mi-i oferea mă ajutau să ţin pe linia de plutire Fondul pentru Familiile Franceze, iar Roger nu părea să observe. Dar perspectiva de a închide consulatul din cauza lipsei de fonduri era foarte aproape. Fără niciun contact oficial în Paris şi cu restul Franţei în haos, întreruperea activităţii la consulat părea logică. Dar să închidem exact când oamenii aveau cea mai mare nevoie de noi mi se părea atât de nedrept. Plus că era singura mea legătură rămasă cu Paul.

— O să-ţi distrugi ochii cu toată cercetarea asta, a spus Roger într-o seară pe când o pornea către casă, cu servieta

diplomat într-o mână şi cu pălăria în cealaltă.

— Sunt bine, am răspuns, alungând frustrarea într-un colţ al minţii. Cred că e greu doar pentru nervii mei, cu avioanele noastre bombardând submarinele germane în Strâmtoarea Long Island. Şi acum, vestea asta despre Paul.

— Ştiu, C. Te duci la petrecerea Vanderbilt? Trebuie să ieşi de aici şi să te distrezi puţin.

Roger avea dreptate. Nu eram de niciun folos obosită şi epuizată emoţional.

Am fugit acasă şi mi-am pus cea mai bună rochie neagră pe care o aveam, peste care am luat smochingul tatii, refăcut pentru mine, şi mi-am ridicat părul. Oare mă făcea să par mai înaltă? L-am lăsat în jos. Arătam destul de bine pentru patruzeci de ani.

Când am ajuns la casa de gresie a familiei Vanderbilt, aflată la întretăierea lui Fifth Avenue cu Fifty-first Street, la doi paşi de apartamentul nostru, chiar aşteptam cu nerăbdare să ies în lume, chiar dacă asta însemna să o văd pe Betty, care probabil se va face că nu mă cunoaşte. M-am cutremurat la gândul că o s-o văd pe Jinx Whitney, căci moştenisem de la tata o aversiune intensă pentru înfumuraţii din familia Whitney. Pur şi simplu aveam să o evit pe Jinx şi o să stau cu vechii prieteni. Nu-mi datoram măcar să rămân în relaţii prieteneşti cu societatea? Nu puteam munci *tot* timpul.

Casa familiei Vanderbilt era veche şi frumoasă, una din ultimele rămăşiţe ale Epocii de Aur[70], şi era mare păcat să fie dărâmată, dar, cumva, zona nu mai era la modă şi Regina de pe Fifth Avenue trebuia să se restrângă după moartea soţului ei. Îşi redusese personalul de la treizeci la optsprezece şi se mutase într-o casă şi mai frumoasă. Doamna Vanderbilt s-a folosit de această ocazie ca să dea o ultimă petrecere în casă, pentru adunare de fonduri. Era un amestec ciudat de turneu de bridge, seară dansantă şi

---

[70] Perioadă în istoria Americii, circa 1870-1900, în care industrializarea rapidă, afluenţa de imigranţi care au mărit mâna de lucru şi minimele reglementări ale guvernului au permis claselor dominante să acumuleze mari bogăţii şi să ducă o viaţă îmbelşugată.

dineu, toate la un preţ de douăzeci şi cinci de dolari intrarea, sumele strânse urmând să fie donate.

Era prima şi ultima oară când publicul era invitat în sălile acelea sacrosancte, şi mulţi rămâneau în loc şi priveau cu gura căscată. Un cuplu tânăr, încă având pălăriile pe cap şi hainele de stradă pe ei, umblau de colo colo la primul nivel, cu gura căscată. Se uitau cu admiraţie la marchetărie şi mângâiau coloanele de onix. Un grup stătea în holul de la intrare în faţa unei fresce pompeiene. Doar holul acela ar fi putut găzdui zece familii sărmane.

— Merle Oberon[71] e aici, a spus un bărbat mărunţel, cu pălăria în mână.

Jucătorii de bridge s-au îndreptat către bibliotecă şi s-au aşezat la cele treizeci de mese de joc, sub candelabrele din cristal de stâncă. Echipele erau aranjate pe grupuri: Junior League. Chapin School. Collegiate. Princeton. Grupul Chapin era unul dintre cele mai mari.

În faţa unui şemineu atât de mare încât aproape că puteam să stau în picioare în el, doi chelneri în smoching scriau cu creta nume pe o imensă tabelă de bridge care semăna cu aparatul care înregistra pariurile în Hialeah[72]. Punctele cardinale ale unei busole au desemnat jucătorii. Nord şi sud. Est şi vest.

Pe când *la jeunesse dorée* se aşeza la mesele de bridge, m-am îndreptat către sufragerie, atrasă de aroma dumnezeiască a coastelor prăjite şi a chiflelor pufoase. Pe o fâşie de damasc alb stăteau tăvi cu friptură rece şi fructe de mare pe jumătăţi de cochilii, o vază în mijloc cu stânjenei ţepeni aduşi din seră şi un vas de argint pentru punci plin cu sillabub[73], suficient de mare cât să te scalzi în

[71] Merle Oberon (1911-1979), actriţă anglo-indiană, cunoscută pentru rolul său din *la răscruce de vânturi* (1939, alături de Lawrence Olivier).

[72] Oraş din sud-estul Floridei, la nord-vest de Miami, cunoscut pentru pista sa de curse (creată în 1931), care înconjoară un lac cu flamingi.

[73] Băutură făcută din lapte cu rom, vin de Porto, brandy şi mirodenii, adeseori servită caldă.

el. Orchestra cânta Cole Porter[74] şi Irving Berlin[75], în vreme ce un chelner stătea de pază. Oare număra tacâmurile de argint?

De când japonezii atacaseră Pearl Harbor, se părea că toţi bărbaţii tineri din New York se înrolaseră. Unii băieţi de la colegiu veniseră acasă în vacanţa de Crăciun şi plecaseră direct pe front. Peste noapte, arsenalele s-au umplut cu soldaţi care se echipau. Doamna Vanderbilt le-a îngăduit militarilor să intre gratis la petrecerea ei, şi era o privelişte plăcută să-i vezi pe toţi în uniformele lor. Piloţii din Marină de la Aeroportul Floyd Bennett, în hainele lor bleumarin cu ornamente aurii, discutau strategii de război cu rezerviştii din armată.

Cei mai mulţi din grupul nostru se pregăteau la minunatul Arsenal din Park Avenue, făcând instrucţie în acea sală atât de înaltă, care amintea de marile gări europene. Întotdeauna puteai să-i deosebeşti pe băieţii ăştia de ceilalţi, căci adeseori uniformele lor erau făcute de comandă de cei mai buni croitori din New York. Atâta timp cât respectau protocolul uniformelor, militarii puteau avea uniformele făcute din cele mai bune lâneturi şi mătăsuri, cu cei mai frumoşi butoni de alamă şi baga.

— Nu joci, Caroline? m-a întrebat doamna Stewart Corbit Custer, cea mai bună prietenă a mamei.

Buzele mele au atins uşor pudra moale de pe obrazul doamnei Custer. Mă bucuram în mod deosebit să o văd în acea seară, gătită în şifon bleumarin. Ei şi mamei le plăcea să povestească ce tare s-a înfuriat tata când ele m-au dus la o expoziţie de păsări de curte la Madison Square Garden la câteva săptămâni după ce m-am născut. Mă aduseseră acasă la Southampton într-un coşuleţ de răchită pus deasupra unor grămezi de saci cu mâncare pe bancheta din spate a maşinii.

— Încerci să le dai şi altor fete o şansă? a spus doamna

[74] Cole Porter (1891-1964), compozitor american, autor de musicaluri şi muzică de film.

[75] Irving Berlin (1888-1989), compozitor american de origine belaruso-evreiască, considerat unul dintre cei mai mari compozitori de musicaluri din istoria Americii.

Custer. Drăguţ din partea ta, dragă. Le-ai face praf, cu siguranţă, pe toate.

După cum arăta tabela de scor, echipele de bridge erau formidabile. Doamna M. Field şi doamna Cushing. Doamna Noel şi doamna Dykman. Doamna Tansil şi doamna Auchincloss.

— Îmi pare rău că mama n-a putut să vină, am spus.

— Şi mie îmi pare rău, dragă. N-ai vrea să te ocupi tu de punctaj pentru mine? De obicei, mama ta face asta, şi sunt convinsă că tu eşti cea mai corectă persoană din încăperea asta.

— Sigur, o fac cu plăcere, doamnă Custer.

— Limita de timp e de două ore. Adună punctajele la gong şi adu-mi câştigătorul. Bineînţeles, ai văzut asta de un milion de ori.

Am lăsat la fiecare masă un teanc de foi de punctaj şi o cutie cu creionaşe verzi şi apoi m-am dus în bibliotecă, unde am găsit-o pe Betty cu Prudence Bowles, o verişoară Vanderbilt drăgălaşă, cu ochi mari şi nevinovaţi, Jinx Whitney, o verişoară Rockefeller mai puţin drăgălaşă, şi Kipper Lee, o fată cam prostuţă, cu un zâmbet care îi dezvăluia gingiile, una dintre admiratoarele lui Jinx.

Cele patru stăteau strânse una într-alta – ceva între un meleu de rugby şi un sinod papal –, în vreme ce Jinx povestea ceva. Mai era Betty supărată pe mine? Cu siguranţă avea să se îmbuneze dacă făceam eu un efort.

— Şi pe urmă i-am spus, zicea Jink, omul e membru. Nu putem face o excepţie. Puţin îmi pasă dacă tatăl ei e preşedintele Statelor Unite. Pur şi simplu suntem plini până la refuz.

Văzând privirile celorlalte fugind către mine, Jinx s-a întors.

Jinx, care reuşise cumva să se mărite cu un tip bogat, semăna cu un frigider, atât ca formă, cât şi ca nuanţă.

— Oh, Caroline, a făcut Jinx. Dumnezeule, eşti în costum de scenă?

— Mă bucur să te văd, Jinx.

— Ce bine îţi stă în negru, a comentat Jinx.

— Da, arăţi drăguţ, a spus Pru. Trebuie să ai un anumit ten pentru a putea purta culori închise.

— Aşa e, a replicat Jinx. Bunica mea a purtat culoarea asta pe catafalc. Toată lumea spunea că arată atât de natural.

Pru a intervenit:

— Dar, Caroline, bineînţeles că arăţi minunat. În definitiv, *ai fost* aleasă Poppy Girl.

Jinx şi-a întors privirea. Tot nu uitase că o înfrânsesem în competiţia pentru alegerea Fetei Mac în 1921. Fusese o onoare deosebită să fiu aleasă dintre toate debutantele acelui an. La nouăsprezece ani, devenisem imaginea noii campanii a macilor, sponsorizată de Liga pentru copiii americani şi francezi, cu fotografia mea în toate revistele şi ziarele pentru a promova vânzarea macilor de mătase pentru butoniere. Totul era pentru a veni în ajutorul militarilor americani răniţi în Marele Război şi al copiilor francezi bolnavi din Franţa.

— Bineînţeles, *jumătate* din banii ăia pe maci s-au dus în Franţa, a spus Jinx.

— Ca să ajute copiii bolnavi de tuberculoză. A fost un efort reciproc, Jinx. Jumătate din banii încasaţi pe macii vânduţi în Franţa au fost folosiţi pentru înscrierea mormintelor soldaţilor americani.

— Cine e gata de bridge? a întrebat Jinx, în direcţia lui Betty.

— Are cineva nevoie de un partener, Betty? am întrebat eu.

— Eu joc cu Pru, a spus Betty, brusc interesată de piatra inelului ei de logodnă.

— Îmi pare rău că trebuie să ţi-o spun, dar perechile de bridge sunt complete, a spus Jinx, ţuguindu-şi buzele. Echipele au fost stabilite acum câteva săptămâni, dragă. Îmi pare grozav de rău!

— Caroline a fost ocupată la *serviciu,* a spus Betty.

Jinx s-a apropiat de Betty:

— Pentru ce jucaţi tu şi cu Pru, Betty?

— Habar n-am, a răspuns Betty. Nu că o să câştigăm.

Betty avea dreptate, ea şi Pru erau nişte jucătoare lamentabile.

— Eu şi Kipper jucăm pentru Serviciile Soldatului American, a spus Jinx.

— Încântător, am comentat eu.

Jinx s-a întors către mine:

— Ai vreo problemă cu asta, Caroline?

— Păi, cea mai mare parte din banii ăia se duc pe petreceri.

— Cineva trebuie să sprijine trupele noastre, a replicat Jinx.

— Probabil. Dacă tu numeşti sprijin ginul pe care îl beau civilii în timp ce trupele luptă pe front, atunci da.

— Betty, hai să facem pereche data viitoare, a spus Jinx.

Se juca cu eşarfa plisată de la gâtul ei, care m-a făcut să mă gândesc la plămânii unei broaşte râioase. M-am amuzat închipuindu-mi cum ar fi fost să-i strâng eşarfa aia în jurul gâtului. Toată lumea ar fi fericită să vadă pe cineva că face asta, ceva ce s-au imaginat cu toţii făcând.

— Şi unde e mama ta, Caroline? a întrebat Jinx. Mai vine vreodată în oraş sau doar stă acolo la ţară, singură în casa aia mare?

— Bucătarul e acolo, am spus eu.

Jinx a sorbit din apa ei minerală printr-un pai subţire.

— Singură cu chef-ul rus?

— Chiar trebuie să plec, am spus.

— Şi grădinarul ăla negru arătos? Ei, vremurile s-au schimbat.

— Domnul Gardener a fost un prieten extraordinar pentru familia noastră în momente dificile, Jinx. Cu siguranţă un prieten mai bun pentru noi decât mulţi alţii din aşa-numita societate rafinată.

— Caroline, am trimis un cec pentru copiii tăi francezi, a spus Pru, punându-şi o mână pe braţul meu.

Încerca să dezamorseze tensiunea? Avea un aer minunat de felină şi-ţi dădea impresia că, în situaţia potrivită, s-ar încolăci în poala ta şi ar toarce.

— Mulţumesc, Pru. Avem nevoie de donaţii.

— Ştii, nu e voie să ceri bani în seara asta aici, a spus Jinx. Scrie în program. Am fost încântată să văd asta. Caritatea are o limită.

— Cu siguranţă, la tine acasă, am replicat eu.

— Nu ne putem răstigni cu toţii pe cruce, Caroline, ca mama ta, genul de lână udă. Nu e fericită dacă nu o

poartă, îngrijindu-se de cei nevoiaşi.

Betty s-a foit, mutându-se de pe un picior pe altul. O jenau noii pantofi din piele de crocodil sau se simţea stânjenită că mama mea era vorbită de rău?

— Şi ce mai face Liz cea Mare? am întrebat eu.

Jinx fusese botezată Elizabeth, după mama ei, care a devenit cunoscută ca Liz cea Mare, pentru a le deosebi, un nume care i se potrivea.

— S-a întors de la ranch? Ştii că acum se vând prin poştă cursuri de Slenderella[76].

— Iubeşte Southamptonul, a răspuns Jinx. Familia Murray a invitat-o la Gin Lane. Au schimbat tot interiorul din vila ta, Mitchell Cottage. Au făcut locul ăla mult mai plăcut. Era aşa de *jalnic,* spuneau, cu acoperişul practic prăbuşit.

— Mă bucur pentru ei, am răspuns.

— E aşa de trist că a trebuit să renunţaţi la locul ăla, a spus Jinx. Şi totul din pricina bieţilor tăi plămâni tineri.

— Nu trebuie să vă duceţi la mesele voastre? am întrebat-o pe Betty.

— Biata de tine, să nu poţi să respiri aerul de Southampton. Ador aerul ăla sărat care se revarsă dinspre Atlantic. Vine tocmai din Africa.

— Jinx, încetează, a spus Betty.

— Deci părinţii tăi au ajuns în Connecticut din cauza ta, Caroline? a întrebat Jinx.

Ce s-ar întâmpla dacă i-aş trage o palmă lui Jinx chiar aici, în faţa tuturor? M-aş simţi bine – mâna mea zdrelindu-i obrazul gras.

— Da, am răspuns.

— Ce ironic, nu? a remarcat Jinx.

— Zău aşa, Jinx, a intervenit Betty. Ajunge!

— Ironic pentru că, până la urmă, plămânii tatălui tău au fost cei care au cedat. Într-adevăr tragic.

— Îmi pare rău pentru pierderea ta, a spus Kipper.

— A fost cu mulţi ani în urmă, dar mulţumesc, Kipper, am răspuns.

---

[76] În argou, orice produs de slăbire (de la *slender,* suplu, şi sufixul – *el la).*

— Nici nu-mi pot imagina sentimentul de vină, cu el zăcând acolo în apartamentul tău, fără să se mai poată face nimic, a spus Jinx, cu acea privire îndurerată şi preocupată care îi ieşea atât de bine. Pur şi simplu urăsc cuvântul „pneumonie" şi îmi imaginez că e la fel şi cu tine, dragă. E un cuvânt atât de îngrozitor.

Cel puţin Betty a avut bunul-simţ să se uite în altă parte.

— Vă rog să mă scuzaţi, trebuie să plec.

Am petrecut cea mai mare parte a competiţiei mâncând mai mulţi creveţi decât era acceptabil din punct de vedere social şi apoi prefăcându-mă că ascult un avocat corporatist care povestea despre necazurile soţiei sale cu servitoarea care se îmbrăca mai bine decât ea, în vreme ce mă gândeam la modalităţi de a-i da peste nas lui Jinx Whitney.

În cele din urmă a bătut gongul. M-am dus în bibliotecă şi am adunat foile de scor; tensiunea din încăpere era palpabilă, căci singurele persoane mai competitive decât grupurile alea de jucători de bridge erau tipii de la bursele de pe Wall Street şi competitorii de jiu-jitsu brazilieni. Cel puţin brazilienii interziseseră scosul ochilor.

Invitaţii s-au adunat lângă tabela de scoruri, aproape împingându-se, dar încercând să pară detaşaţi în vreme ce aşteptau rezultatele. Jinx stătea cu Kipper, Pru şi Betty şi, după obositoarele runde de bridge, arăta mai mototolită decât un catalog Bergdorf la o reuniune de la Smith College[77].

— Cum te-ai descurcat, Betty? am întrebat-o, încercând o îmbunătăţire a relaţiei.

— Păi, Pru a avut noroc cu un slem.

— Cred că te-am depăşit, Pru, a spus Jinx.

Mi-am fluturat teancul de foi cu scorurile.

— Vedem noi, am spus.

— Tu calculezi? a întrebat Jinx. Să-ţi mai verifice cineva socotelile. N-aş vrea să faci vreo greşeală.

— Nu-ţi face griji, Jinx, am răspuns. Cum ar putea să iasă altcineva decât tine şi Kipper pe primul loc?

---

[77] Colegiu privat şi independent de ştiinţe umaniste pentru femei, situat în Northampton, Massachusetts, înfiinţat în 1875.

M-am dus cu teancul gros de foi în camera de toaletă pentru doamne, o încăpere aurie cu robinete în formă de capete de lebădă aurite care i-ar fi plăcut şi Mariei Antoaneta, şi am calculat rezultatele. Jinx şi Kipper erau echipa câştigătoare, care învinsese la scor echipa lui Betty şi Pru.

Gongul de adunare a sunat, şi eu m-am grăbit spre bibliotecă. Doamna Custer stătea cu doamna Vanderbilt lângă tabela de marcaj. Doamna Vanderbilt, strălucind de diamante vechi de mină, arăta minunat în tafta gri metalic, cu un turban asortat. Oare culoarea din obrajii ei se datora şampaniei sau eforturilor de *noblesse oblige?*

— Haide, dragă, cine sunt câştigătorii noştri? a întrebat doamna Custer. Mă tem că nu avem timp să scriem pe tabelă.

I-am întins teancul de foi, cu cea câştigătoare deasupra. Doamna Custer i-a arătat-o doamnei Vanderbilt, şi cele două şi-au zâmbit. Eu m-am întors în fundul încăperii, în vreme ce doamna Custer a bătut gongul, şi invitaţii s-au adunat din toate colţurile casei. Bărbaţii în ţinută de seară s-au dat deoparte în faţa celor în uniformă, şi toţi şi-au lungit gâturile, ca să vadă mai bine.

— Îmi face o *mare* plăcere să anunţ câştigătorii turneului de bridge din această seară, a spus doamna Vanderbilt. Răposatul meu soţ ar spune că e o despărţire potrivită de vechea noastră casă, prin adunarea a douăzeci de *mii* de dolari pentru Crucea Roşie.

Lumea a aplaudat şi a strigat, iar Jinx şi Kipper şi-au făcut loc mai în faţă.

— Şi alte cinci mii se vor duce la o instituţie de caritate norocoasă. Ştiu că sunteţi cu toţii nerăbdători să auziţi numele talentaţilor câştigători care se pot numi cei mai buni dintre cei mai buni. Aşa că, fără să o mai lungesc, salutaţi echipa câştigătoare. Orchestra a cântat o frază muzicală anticipativă. Jinx a luat-o pe Kipper de mână şi a pornit-o către tabelă.

— Doamna Elizabeth Stockwell Merchant şi doamna Prudence Vanderbilt Aldrich Bowles.

Doamna Custer a aruncat restul foilor în foc, în vreme ce Betty şi Pru îşi croiau drum prin mulţime. Doamna

Vanderbilt i-a întins cecul lui Betty, care părea uluită de tot ce se întâmpla.

— Şi pentru ce instituţie de caritate jucaţi în seara asta, fetelor? a întrebat doamna Vanderbilt.

— Una care mi-este foarte dragă, a spus Betty, cu mâna pe piept. Fondul pentru Familiile Franceze, al lui Caroline Ferriday.

Lumea a aplaudat, iar aplauzele, la început politicoase, s-au înteţit când doamna Vanderbilt şi-a şters o lacrimă. Zâmbetul lui Betty m-a făcut să mă bucur că distanţa dintre noi dispăruse.

Oamenii le-au înconjurat pe Betty şi Pru, iar eu mi-am făcut loc către uşă, nerăbdătoare să respir aerul nopţii. Pe drum, am trecut pe lângă Jinx şi Kipper.

— Îmi pare rău că aţi pierdut, am spus.

— Matematica nu a fost niciodată punctul tău forte, a replicat Jinx. Să nu crezi că nu o să spun tuturor despre asta.

— Mulţumesc, Jinx, am răspuns. Sper să o faci.

Am ieşit afară şi am încercat să mă scutur de mustrările de conştiinţă. Da, nu fusesem corectă. Era pentru o prietenă. Am încercat să mă concentrez asupra tuturor lucrurilor bune pe care eu şi Roger aveam să le facem cu cinci mii de dolari.

Am pornit-o spre casă cu paşi mai uşori, căci acea seară eliberase ceva în mine, ceva ce ar fi trebuit demult eliberat. În sfârşit, vedeam cu adevărat grupul ăla, aşa cum era el în realitate, cu câteva excepţii – un amestec ciudat de leneşi şi somnoroşi, cei mai mulţi depăşindu-şi creditul la bancă sau cel puţin golindu-şi contul, interesaţi doar de cine îşi cheltuieşte banii la Clubul Maitistone[78] sau cum să folosească o anume crosă la a cincisprezecea gaură la Pebble Beach[79], sau certându-şi personalul pentru că în timp ce înfulecau tartine au găsit o bucăţică de scoică în homar. Jinx îmi făcuse un serviciu, mă eliberase de orice urmă de loialitate pentru societatea newyorkeză, îmi

[78] Club privat la Oceanul Atlantic, situat în East Hampton, New York.

[79] Staţiune în partea vest-centrală a Californiei, pe coasta de sud-vest a peninsulei Monterey, cunoscută pentru terenurile sale de golf.

înlăturase teama că aş putea fi de partea ei cea rea.

Nu mai trebuia să-mi petrec viaţa făcându-le pe plac; eram liberă să merg înainte de una singură.

Capitolul 19

KASIA 1942-1943

Când Gebhardt mi-a desfăcut ghipsul şi mi-am văzut piciorul, nu mai arăta ca un membru omenesc. Era umflat ca un buştean, acoperit cu pete albastru-închis şi negru-verzui. De-a lungul inciziei, de la osul gleznei până la genunchi, carnea era strânsă de suturi negre întinse pe piciorul umflat.

Nu-mi amintesc să fi ţipat, dar mai târziu fetele din salon mi-au spus că au crezut că eram operată din nou, de data asta fără anestezie, şi ţipetele mele au fost auzite şi de altele, în curte la *Appell.* Dr. Gebhardt a rulat un prosop şi mi l-a îndesat în gură, în vreme ce una dintre surori mi-a făcut o injecţie care m-a adormit.

M-am trezit din nou în salon, cu piciorul înfăşurat strâns în tifon, şi simţeam incizia de parcă o mie de cuţite erau înfipte în ea. Zuzanna s-a dat jos din pat ca să se uite la ea. A ridicat un colţ de tifon.

— E rău? am întrebat.

— Nu e bine, Kasia. Cred că au scos o bucată de os. Şi poate şi din muşchi.

Nu avea nicio logică. De ce să se scoată din muşchiul unei persoane?

— Pentru ce au făcut asta?

— S-ar putea să fie un soi de experiment, a spus Zuzanna. Ţie îţi dau tablete, dar altele nu au primit nimic.

— Ard toată, am spus.

— Rezistă, Kasia. Curând, Matka o să ne ajute.

Am mai fost operată de încă trei ori, şi de fiecare dată luam de la capăt suferinţa. De fiecare dată febra era mare, şi îmi era tot mai greu să-mi revin, ca şi cum doctorii voiau să vadă cât de departe puteau merge înainte să mor. Înaintea ultimei operaţii, renunţasem la speranţa de a mai dansa vreodată şi tot ce speram era să mai pot merge. Zăceam pe spate toată ziua, confuză, uneori conştientă, alteori nu, visându-i pe Matka şi Pietrik, şi Nadia, crezând că sunt din nou acasă.

Zăcând acolo, în puterea lor, am devenit tot mai

furioasă. Deşi era greu să ţin socoteala timpului, ştiam că era sfârşitul iernii lui 1942 şi am încercat să rămân optimistă şi să mă gândesc că o s-o văd din nou pe Matka.

În vreme ce noi stăteam acolo în paturi, Regina ne învăţa verbele englezeşti şi ne spunea poveşti nostime despre Freddie şi obiceiul lui de a se da jos din pat. Janina ne-a învăţat franceză, căci reţinuse multe expresii când lucrase la salonul de coafură din Lublin. Ne-a învăţat expresii ca „Uscătorul acesta este prea fierbinte”, *Ce séchoir est trop chaud,* şi „Aş vrea un permanent la rece, vă rog, cu bucle de la jumătatea lungimii şi mai multe moaţe”. După lecţiile lui Janine, aveam o mulţime de cunoştinţe practice de franceză, cu un accent considerabil pe diverse lucruri precum solicitarea de a scăpa de mătreaţă.

— Nu mai pot să zac pur şi simplu aşa, am spus eu.

— Sigur, a răspuns Zuzanna. Hai să mergem afară şi să ne plimbăm cu bicicletele!

— Vorbesc serios. Am un plan.

— Oh, nu, a făcut Zuzanna.

— Cred că ar trebui să scriem scrisori secrete acasă, la familiile noastre.

Regina s-a săltat în sus, proptită în coate.

— Ca în *Satan din clasa a şaptea?* Mi-a plăcut la nebunie cartea aia.

Ce elev nu citise povestea de aventuri a lui Kornel Makuszyński despre băiatul detectiv?

— Da, exact aşa, am răspuns. Am făcut-o la Cercetaşe.

Zuzanna a ridicat privirea de la mărgica de pâine pe care o făcea pentru şiragul ei de mătănii. De ce nu *mânca* pâinea aia? De mult rugăciunile se dovediseră ineficiente. Chiar şi Sfânta Agnes, preferata mea, mă părăsise.

— Asta e o modalitate bună de a fi toate omorâte, Kasia, a protestat ea.

— Băiatul din cartea aia a folosit suc de lămâie, a spus Regina. Şi-a codificat scrisorile, astfel că prima literă din fiecare propoziţie alcătuia un mesaj.

M-am ridicat în fund, atât cât am fost în stare.

— Urina noastră ar putea folosi la fel de bine. E acidă. Am putea codifica *scrisori scrise cu urină*.

— Ingenios, a remarcat Regina.

— Nebunesc, a spus Zuzanna. Scoate-ţi-o din cap!

Zuzanna a fost eliberată înaintea mea, şi mi-a lipsit îngrozitor de tare. Am auzit când au sosit fete noi în camera de alături.

Apoi, într-o dimineaţă, Janina a făcut un comentariu când bătrâna soră Marschall era în cameră, umblând de colo colo verificându-ne funcţiile vitale, cu un prosop la nas ca să nu mai simtă duhoarea. Era un comentariu nevinovat despre cum ne săturaserăm să zacem acolo. Sora Marschall a ieşit din cameră în felul ei înţepat şi un minut mai târziu s-a întors cu dr. Oberheuser.

— Ei bine, dacă nu vreţi să fiţi aici, atunci plecaţi, a spus dr. Oberheuser. Chiar acum. Ridicaţi-vă din pat şi întoarceţi-vă la baraca voastră.

La început, am crezut că glumeşte, căci niciuna dintre noi nu era pe deplin vindecată. Ne-am dat seama că vorbea serios când Marschall a început să ne împingă şi să ne tragă afară din pat.

— Dar nu ni s-au dat pantofi, am început eu.

— Afară, a spus dr. Oberheuser, cu un braţ întins către uşă. Ţopăie dacă nu poţi merge.

Am încercat să stau în picioare, dar am căzut. Nu mai aveam ghipsul, dar nu puteam pune piciorul în pământ fără să simt o durere atroce.

— Ridică-te şi pleacă de aici, repede, a spus dr. Oberheuser.

Am încremenit acolo pe podea. Dr. Oberheuser şi-a încleştat degetele ei puternice în jurul braţului meu şi a tras. M-a târât afară pe uşa de la intrare în *Revier,* aşa cum scoate cineva un covor în ziua de curăţenie.

Dr. Oberheuser a aruncat în urma mea o cârjă de lemn şi m-a lăsat acolo în frig, cu zgura care acoperea Drumul Frumuseţii ca nişte cioburi de sticlă înţepându-mi pielea. M-am uitat în jur, să văd dacă Matka era pe undeva pe acolo, şi am încercat să mă ridic în capul oaselor.

Mi se părea ciudat să fiu din nou afară, de parcă m-aş fi aflat pe lună. Era frig şi înnorat, totul era cenuşiu şi nu se vedea nicio pasăre zburând pe cer. În aer pluteau bucăţi de cenuşă, ca nişte fulgi negri într-un glob de zăpadă

murdar, şi se simţea o duhoare nouă. Un grup de femei care făceau curăţenie ştergeau geamurile barăcilor, căci funinginea neagră se îngrămădise acolo la fel cum face zăpada. În depărtare, chiar în spatele buncărului, în afara zidurilor lagărului, două limbi stacojii de foc ţâşneau spre cer din coşurile noi. Aproape din orice loc din lagăr puteai auzi mugetul focului, un imens cuptor care erupea din gura iadului.

Ce minunat a fost să o văd pe Zuzanna venind repede către mine, cu o expresie de profundă îngrijorare! M-am sprijinit de ea când m-a ajutat să mă ridic în picioare şi să fac un pas. Zuzanna, deja întoarsă în noua noastră casă de câteva săptămâni, m-a condus către baracă. Eram nerăbdătoare să o văd din nou pe Matka.

Nu mai făcusem un pas de câteva luni şi, chiar şi cu cârja, mersul era prea mult, mai ales desculţă peste bucăţi ascuţite de zgură. M-am oprit.

— Nu pot. Lasă-mă! Te rog!

— Haide, a spus Zuzanna, aproape cărându-mă în braţe. Paşi de bebeluş.

Baraca 31 era noul nostru cămin, o baracă internaţională: câteva poloneze, printre care toţi „Iepurii”, aşa cum ajunseserăm să fim cunoscute; franţuzoaice arestate pentru că lucraseră pentru Rezistenţă; şi infirmiere din Crucea Roşie, toate prizoniere politice. Baraca asta era şi mai aglomerată decât cea dinainte.

De când fusesem în *Revier,* apăruse o schimbare. Câteva prizoniere, printre care polonezele, aveau acum voie să primească pachete de la familiile lor. Supa devenise şi mai subţire, aşa că era uşor de ştiut cine primea pachete cu mâncare de acasă şi cine nu. Cele care primeau pachete păreau relativ sănătoase. Cele care nu primeau erau nişte nenorocite scheletice care zăceau în paturile lor fără să mai fie în stare să se cureţe de păduchi.

Am moţăit şi pe urmă m-am trezit când fetele au venit pentru prânz. Zuzanna a îngenuncheat lângă mine şi m-a luat de mână. Prietena ei Anise, o femeie isteaţă şi frumoasă, care dădea impresia că putea rezolva orice problemă, a rămas în picioare în spatele ei.

— Ne-a fost dor de tine, a spus Anise. Avem o *Blockova*

nouă. Marzenka. Una dură.

— Şi mie mi-a fost dor de voi, am răspuns. Ce-i mirosul ăla de-afară?

Zuzanna m-a strâns de mână.

— Au construit un crematoriu. Cuptoare.

— Pentru ce?

Zuzanna a ezitat.

— Ca să ardă, a început, dar nu a fost în stare să termine propoziţia.

Mi-am dat seama, bineînţeles. Ca să le ardă pe acelea dintre noi suficient de ghinioniste încât să moară acolo.

— Îmi pare rău să-ţi spun, surioară, dar toată lumea a auzit despre Luiza, a spus Zuzanna. M-am gândit că ar fi mai bine să o afli de la mine. Una dintre fetele norvegiene mi-a spus că a văzut-o în camera pe care o folosesc drept morgă.

— Nu, e o greşeală.

Biata Lou cea dulce, care nu a făcut niciodată rău cuiva. Pietrik nu avea să mă ierte niciodată.

— Nicio greşeală. A spus că i s-a frânt inima să vadă o fată aşa de tânără zăcând acolo. La fel şi Alfreda.

Luiza şi Alfreda, moarte amândouă? Era greu de înţeles. De ce omorâseră nişte fete aşa de drăguţe?

— Nu trebuie să te mai gândeşti la asta, mi-a spus Zuzanna. Gândeşte-te doar să te faci mai bine. Cel puţin nu trebuie să munceşti săptămâna asta. Sora Marschall ţi-a dat un permis de pat.

— Un înger, am comentat eu.

— Tot lagărul e furios pentru ce v-au făcut, a spus Anise. Sunt mai bine de cincizeci de fete poloneze operate şi se vorbeşte că au de gând să opereze mai multe. Cercetaşele s-au organizat – sunt peste o sută acum.

— Ne spunem Mury, a spus Zuzanna.

Zidurile.

— Cineva a găsit o insignă de cercetaşă în hainele aduse înapoi de la zidul de execuţie, şi pe ea depun jurământul noile cercetaşe.

— Au adunat tot felul de lucruri bune pentru tine, a spus Anise. Atâta pâine! Iar franţuzoaicele au scris o piesă pentru voi toate numită *Iepurii.*

— Mama mea a văzut-o?
Anise şi Zuzanna doar s-au uitat una la alta.
Anise mi-a strâns mâna.
— Oh, Kasia.
— Ce?
De ce părea toată lumea atât de speriată?
— Spuneţi-mi. Zuzanna, te rog!
— Nimeni nu a mai văzut-o pe Matka de când am fost luate pentru operaţie, a spus Zuzanna.
Ochii ei erau sticloşi, dar cum putea să fie aşa de calmă?
Am încercat să mă ridic în capul oaselor, dar o înţepătură în picior m-a făcut să mă întind la loc.
— Poate că au trimis-o într-un lagăr secundar. Poate că e în buncăr.
— Nu, Kasia, a spus Anise. Nu a fost niciodată acolo. Credem că s-a întâmplat în prima zi în care aţi fost voi operate.
Cum putea fi aşa? Fusese o greşeală îngrozitoare.
— Matka s-a dus, Kasia, a spus Zuzanna.
— Imposibil. N-a văzut nimeni nimic? Întotdeauna a fost aşa de bună la de-a v-aţi ascunselea. Ţi-aduci aminte? Când s-a ascuns sub patul meu?
— Kasia, a început Zuzanna.
— Şi am petrecut toată dimineaţa încercând să o găsim, şi ea adormise acolo dedesubt?
— Nu cred, Kasia.
— Probabil că e cu fetele cu Biblia, am spus. Poate că Suhren a pus-o să tundă.
— Nu, Kasia.
— Pur şi simplu nu-ţi pasă suficient de ea cât să o cauţi, i-am spus Zuzannei.
Zuzanna mi-a băgat în mână mătăniile făcute de ea din pâine.
— Sigur că îmi pasă, a spus.
Le-am aruncat pe jos, cu un clinchet.
— Tu n-ai iubit-o niciodată aşa cum am iubit-o eu, am spus, simţind cum o pată mare de cerneală neagră se lăţeşte peste faţa mea, îmi intră în ochi şi nas şi mă doboară. Nu-i de mirare că ai renunţat!
Zuzanna şi-a luat de jos mătăniile.

— O să uit că ai spus asta, Kasia. Vorbeşte febra din tine şi şocul.

— Să nu uiţi! Vorbesc serios. Mă duc înapoi la *Revier* chiar acum ca s-o caut. Nu-mi pasă dacă mă omoară.

Am încercat să mă ridic din pat, dar Zuzanna m-a ţinut. M-am dezlănţuit şi am ţipat la ea până am rămas fără putere. Am adormit, iar când m-am trezit, m-am cufundat şi mai adânc în disperare.

Mi-au trebuit câteva zile ca să înţeleg pe deplin că Matka nu avea să se întoarcă.

La început, am sperat că reţeaua noastră poloneză pur şi simplu nu a reuşit să o găsească şi că ea era ascunsă undeva în siguranţă sau fusese transferată în alt lagăr. Când le-am rugat pe fetele din baracă să mă ajute să o găsesc, ele s-au arătat binevoitoare, dar după câteva zile era clar că toate o credeau moartă.

Nu avea să fie nicio înmormântare. Nicio cruce din lemn de mesteacăn. Nicio pânză neagră prinsă de uşa noastră.

Până să învăţ cum să mă folosesc de cârjă, depindeam de Anise şi Zuzanna ca să mă ducă la latrină. Janina avea şi ea nevoie de o însoţitoare. Ajutoarele noastre erau amabile, dar uram faptul că eram o povară. Îmi închipuiam propria mea moarte. Ce moarte rapidă şi minunată ar fi fost să mă arunc pe gardul electrificat!

Bineînţeles, nimeni nu avea să vrea să mă ducă acolo.

Până la acel moment, în tot timpul cât fuseserăm arestate, cât stătuserăm în lagăr şi chiar şi pe toată durata operaţiilor, întotdeauna găsisem nişte lucruri frumoase la care să mă gândesc, avusesem obişnuitul optimism polonez la care să recurg, dar odată ce Matka a dispărut, nu mai puteam să mă forţez să ies din întuneric. Mă simţeam ca un peşte despre care citisem când eram mică, mudskipperul african. În fiecare an când venea seceta, se îngropa adânc în noroi şi trăia acolo săptămâni la rând, nici mort şi nici viu, aşteptând să vină ploaia ca să-l readucă la viaţă.

După ce am fost scoase din *Revier,* viaţa a continuat ca de obicei – trezirea brutală, orele fără sfârşit de la *Appell* şi cumplita foame ce ne rodea, tovarăşa noastră permanentă. Singurul lucru care întrerupea acest tipar era

teroarea ce însoţea momentele în care *Blockova* citea numele acelora din baraca noastră care urmau să fie executate.

Procedura rareori varia. Acest lucru era precedat de avertizările prizonierelor care lucrau în baraca administraţiei că sosise un curier de la Berlin cu un ordin de execuţie şi că paznicii care serveau drept călăi primiseră raţii suplimentare de şnaps. Apoi Binz ordona ca anumite barăci să fie închise. Odată ce era adusă supa de la prânz, dar înainte să fie servită, Blockova citea numerele „bucăţilor care erau strigate”. Ghinionistele îşi pregăteau lucrurile, iar Binz şi prietenele ei veneau curând să le ia. La fel de puţin varia şi reacţia mea: spaima rece că numele meu avea să fie strigat; uşurarea că nu era; cumplita tristeţe cu care priveam o colegă de baracă îndeplinindu-şi ritualul final.

În ziua în care au fost anunţate primele execuţii ale Iepurilor, am aşteptat toate, abia respirând, pe băncile din sala de mese, strânse una într-alta – Zuzanna în dreapta mea, Regina în stânga. Acelea dintre noi care fuseserăm operate tocmai primiserăm aprobarea de a mânca la masă, un eveniment important, căci asta însemna că supa nu mai trebuia să ne fie adusă la pat. Se zvonea că în curând comandantul avea să programeze Iepurii pentru execuţie, să ne lichideze, ca să distrugă orice urmă a crimelor comise, dar puteam crede în zvonuri? Întotdeauna apărea unul nou, ca de pildă că americanii erau în drum spre lagăr ca să ne salveze, sau că în supă avea să fie friptură.

— Atenţie, a spus Marzenka, în vreme ce două fete rusoaice se chinuiau să care cazanul cu supă în baracă. Acele *Häftlinge* ale căror numere sunt strigate vor termina aici, îşi vor aduna lucrurile şi vor aştepta noi instrucţiuni.

Marzenka a scos din buzunarul jachetei o bucată de hârtie şi a desfăcut-o cu un fâşâit – singurul sunet din încăpere.

— Numărul 7649.

În stânga mea, Regina s-a crispat.

Marzenka a mai citit numerele altor trei Iepuri, toate convalescente încă în *Revier.*

— Nu, a spus Zuzanna. Trebuie să fie o greşeală.

Am cuprins-o în braţe pe Regina.

— Fără istericale, a spus Marzenka. Cum se putea întâmpla aşa ceva?

I-am şoptit la ureche:

— Ne putem împotrivi, Regina.

Ea nu a răspuns, doar şi-a pus lingura în castron şi i l-a întins Zuzannei.

— Aş vrea să-l iei tu, a spus.

Zuzanna a luat castronul, cu lacrimi lucindu-i în ochi. Ce dar!

Regina s-a ridicat în picioare.

— Janina, vrei să-mi aranjezi tu părul? a întrebat.

Janina a dat din cap şi am urmat-o pe Regina în cameră, aducând cu noi şi castronul ei plin, căci dacă îl lăsam pe masă putea fi furat în câteva secunde.

— Ştiţi care era primul lucru pe care îl făceau spartanii condamnaţi la moarte înainte de execuţia lor? a întrebat Regina. Cereau să li se aranjeze părul.

Janina i-a dat jos basmaua murdară. De obicei, să aranjezi părul cuiva era un delict care putea fi pedepsit. Regula cerea ca părul să fie strâns la spate, legat cu basmaua regulamentară, dar Binz o lăsa mai moale cu regulile când o prizonieră urma să moară. Părul Reginei crescuse destul de lung după operaţie, des şi întunecat. Janina l-a pieptănat pe spate, strângându-l într-un frumos coc franţuzesc. Cineva dintr-un pat supraetajat i-a întins un ac de păr pe care probabil îl luase la schimb pentru o raţie de pâine.

— Kasia, vreau să îţi dau ţie cartea mea cu expresii englezeşti, a spus Regina. Tema din seara asta sunt prepoziţiile. Şi dacă ai putea să-i duci lui Freddie al meu *Troilus şi Cresida,* după ce se termină toate astea.

Am încuviinţat din cap.

— Am de gând să refuz să beau, a spus Regina.

Ştiam toate că toate cele duse la zid primeau o băutură sedativă, pentru a face lucrurile mai uşoare pentru toată lumea.

— Credeţi că o să fiu suficient de curajoasă ca să strig „Trăiască Polonia”?

Am luat-o de mână.

— Nu contează.
— Ba contează, Kasia. Ştii cât urăsc ei asta.
Prizonierele întâmpinau moartea în feluri diferite. Unele plângeau şi strigau furioase. Altele rămâneau tăcute sau se rugau. Regina a stat în picioare lângă patul ei şi ne-a citit rândurile ei preferate din *Troilus şi Cresida,* grăbindu-se pentru a spune cât mai mult înainte ca Binz să apară.

O, strălucitorul Troilus! Uită-te bine la el, nepoată! Sabia lui e plină de sânge, iar coiful, mai crestat decât al lui Hector. Cum priveşte! Cum calcă! Minunat tânăr! Când te gândeşti că nu are nici douăzeci şi trei de ani![80]

În vreme ce Regina citea, am ciupit-o de obraji, ca să le dăm puţină culoare. O fată care lucra la bucătărie avea nişte suc de sfeclă, şi Janina a dat cu suc pe buzele Reginei.
N-au trecut nici cinci minute, şi Binz şi *Aufseherinnen* ale ei au dat năvală în baracă. Regina s-a aplecat spre mine, cu cartea strânsă la piept.
— Să spui tuturor că s-a întâmplat asta, mi-a şoptit.
— Dă-o-ncoace, a spus Binz şi i-a smuls cartea. Ce eşti aşa de îngrijorată? Comandantul însuşi a spus că o să fii eliberată.
Era posibil? Cu siguranţă era o altă minciună.
Janina şi-a desfăcut sfoara de la mijloc şi a legat-o în jurul Reginei, făcând ca uniforma ei să semene mai mult cu o rochie adevărată.
— *Afară, afară,* a spus Binz, împungând-o pe Regina cu bastonul ei de cauciuc.
Regina a şchiopătat către uşă, cu piciorul ei încă nevindecat pe deplin. La uşă, i-a întins Zuzannei ochelarii ei de citit şi s-a întors să ne zâmbească. Chipul ei era radios, avea o nouă strălucire, iar obrajii îi erau îmbujoraţi.
Binz i-a aruncat cartea unei *Aufseherin* şi a împins-o pe Regina afară, către drum. Nu era nicio prizonieră care s-o fi văzut pe Regina plecând şi să nu plângă. Cât de

[80] William Shakespeare, *Troilus şi Cresida,* Act 1, scena 2. În româneşte de Leon Leviţchi.

curajoasă era! Numele ei, Regina, i se potrivea atât de bine, căci în acea zi avea o ţinută regală. Dacă nu ar fi mers şontâcăind, Regina ar fi putut fi un star de cinema sau un model faimos, aşa cum mergea dreaptă şi mândră pe Drumul Frumuseţii.

Cu inimile grele, eu şi Zuzanna am împărţit supa Reginei cu Janina. Cât de vinovate ne-am simţit mâncând-o, dar ea nu voise să se irosească. Am împărţit morcovul mic şi dulce, o adevărată delicatesă. Mâncând supa Reginei, aveam să devin puternică şi o să rămân în viaţă, pentru a povesti lumii despre ea.

Curând, eu şi Zuzanna ne-am prezentat la *Stickerei* ca să tricotăm, dar am ciulit urechile toată după-amiaza, sperând să nu auzim împuşcăturile. Poate că Binz avusese dreptate şi fetele erau eliberate? Sau trimise la un lagăr secundar?

Mai târziu în acea zi, am auzit un camion mergând către lac şi patru împuşcături înăbuşite, una după alta, şi ne-am rugat în tăcere, în sinea noastră, căci rugăciunile erau un delict care putea fi pedepsit. Mai târziu, Anise mi-a spus că auzise de la fetele care lucrau la bucătărie, aflată aproape de zidul de execuţie, că Binz le dusese acolo pe toate cele patru fete-Iepuri pentru a fi executate. Una trebuise să fie cărată, căci rănile nu i se vindecaseră suficient cât să se sprijine pe picior.

— Am plâns, i-au spus ele, când toate patru au strigat „Trăiască Polonia!” la sfârşit.

După aceea, n-am mai putut să fiu doar furioasă şi să nu fac nimic. Oare noi aveam să fim următoarele care vor merge la zid? Cine avea să rămână în viaţă pentru a spune întregii lumi? Chiar dacă asta îmi aducea moartea, aveam să-mi pun planul în aplicare.

În acea duminică, în timp ce Zuzanna dormea, încercând să-şi revină după o criză groaznică de dizenterie, am desfăcut scândurile de deasupra unui pat de sus şi m-am strecurat în ceea ce noi numeam Anexa, un soi de atic unde fetele se duceau uneori să fumeze. Era un adevărat chin să ajung în Anexă cu piciorul meu rănit. Acolo era prea puţină lumină, şi ochii mei se obişnuiau încet cu întunericul în vreme ce îmi adunam uneltele pentru

misiunea mea secretă.

O scrisoare pe care o scrisesem în germană pe o singură foaie de hârtie din lagăr în care prima literă din fiecare rând alcătuia cuvintele „misivă scrisă cu urină”.

Scobitoarea pentru care plătisem o jumătate de raţie de pâine.

Cana mea de apă, umplută cu cerneala mea secretă caldă.

Primele încercări au lăsat pete pe pagină, dar curând m-am descurcat mai bine cu scrisul între rânduri şi i-am povestit despre operaţii şi numele fetelor – Iepuri care fuseseră executate. Regina mai întâi, apoi Romana Sekula, Irena Poborcowna, Henryka

Dembowska. M-am simţit bine să-i spun lui Papa despre plutoanele de execuţie şi despre operaţii şi să-i cer să dea de veste oricui putea.

Până în acel moment fuseseră deja operate şaptezeci dintre noi. O să mai fie nevoie de multe scrisori ca să-i spun lui Papa toate numele. I-am cerut să trimită un mosor de aţă roşie ca semn că a primit şi că a înţeles scrisoarea noastră secretă.

În dimineaţa următoare ne-am trezit într-o burniţă rece şi ne-am aliniat câte zece pe rând la *Appell,* aşteptând adunarea scrisorilor înainte de a ne duce la muncă la *Stickerei.* Îmi ţineam scrisoarea ferită de ploaie în mâneca hainei. Când Marzenka a ajuns la rândul meu ca să adune scrisorile, am scos-o şi mi-am trecut degetele peste ea. Era puţin încreţită acolo unde urina ajunsese la hârtie. Oare o să vadă Marenka? Cenzorii?

Marenka s-a apropiat şi a întins braţul, cu palma în sus. Mâna mea tremura când i-am pus scrisoarea în palmă. Am icnit când scrisoarea a alunecat şi a plutit către pământ.

— Stângace, a spus ea.

M-am repezit să o prind, dar n-am reuşit şi a aterizat în noroi.

— Nu pun mâna pe aia, a zis Marzenka.

Am luat de jos scrisoarea şi am şters noroiul cu poalele rochiei şi i-am întins-o.

— Vă rog, doamnă *Blockova.*

A luat-o cu două degete şi a mijit un ochi.

— De ce eşti aşa de îngrijorată pentru o scrisorică?

A ridicat în sus scrisoarea, către proiectorul de deasupra. Abia mai puteam respira. Mi-a întins-o înapoi.

— Ai adresat-o poştei din Lublin. Ia-o înapoi. Mi-am ţinut mâinile încleştate la spate.

— Pentru Adalbert Kuzmerick. Tatăl meu lucrează acolo, doamnă *Blockova.*

— Oh, a făcut Marzenka.

A trântit-o pe teancul de scrisori şi a trecut mai departe. I-am dorit acelei scrisori drum bun în călătoria ei. *Ai grijă cu ea, Marzenka. E singura noastră şansă.*

Capitolul 20

HERTA Crăciunul din 1943

La sosirea Crăciunului din 1943, moralul personalului de la Ravensbrück a scăzut şi mai mult. Mai devreme în acel an, trupele germane luptaseră din greu la Stalingrad, deşi nu aveau haine şi arme, dar în cele din urmă capitulaseră. De asemenea, ne confruntam cu tot mai multe bombardamente ale Aliaţilor asupra Berlinului, dar trupele noastre au trecut la represalii în Marea Britanie, am pus stăpânire pe nordul Italiei şi l-am salvat pe Mussolini, care fusese arestat de soldaţii italieni. Prin urmare, mai existau motive de sărbătorire.

Dar în vreme ce războiul se târa înainte, viaţa la Ravensbrück devenea mai dificilă. Tot timpul soseau transporturi noi, pline cu prizoniere contaminate din teritoriile cucerite de Führer.

Fără Halina, *Revierul* era un adevărat balamuc, în care mişunau purtătoare de boli din toate ţările. Nu aveam timp să-mi fie dor de Fritz sau de Mutti. În cele mai multe zile stăteam în cabinetul meu, dar infirmeria trebuia administrată. Mai ales doctorii din lagăr aveau nevoie de o pauză, şi am primit una sub forma unei sărbătoriri a Crăciunului deosebit de frumoasă. În toată Germania, oamenii se chinuiau cu raţii reduse, dar personalul din lagăr încă se mai bucura de cafea adevărată, salam, votcă poloneză şi şampanie de calitate.

Petrecerea noastră a început cu o piesă de teatru. Binz şi fetele ei au intrat în popotă îmbrăcate ca îngeri, în halate albe de satin legate la brâu cu funii aurii. Chiar mă convinsese şi pe mine să port un asemenea costum, ceea ce era un lucru bun, căci mânecile largi îmi acopereau cele câteva tăieturi de pe braţe şi mă scuteau de privirile şi întrebările stânjenitoare. Obiceiul acesta de a mă tăia era doar o fază, o eliberare tipică a tensiunii, deloc surprinzătoare, dat fiind stresul îndatoririlor mele.

Binz şi fiecare înger din echipa ei purtau un acoperământ de cap din foiţă cu o cruce care se înălţa din frunte şi duceau în mână un par în vârful căruia se afla o

svastică pictată în auriu care aproape că atingea tavanul jos. Pe măsură ce intra, fiecare fată aprindea o lumânare în bradul aflat într-un colţ, care avea lumânări pe fiecare ramură şi era împodobit cu obişnuitele ghirlande de beteală argintie. Apoi au intrat nişte SS-işti, îmbrăcaţi ca păstori, în robe şi acoperăminte de cap făcute dintr-un material albastru lucios.

Procesiunea era încheiată de comandantul Suhren, Moş Crăciunul nostru pe picioroange. Purta o robă lungă şi roşie de pâslă, împodobită cu blană albă, şi ducea în mână un băţ. Şi-a aplecat căciula ţuguiată ca să poată intra pe uşă.

— Cine a fost obraznic sau neascultător? a strigat el, cu ochii licărindu-i poznaş.

Curând, Moş Crăciun şi-a aruncat băţul şi şi-a deschis sacul cu dulciuri. De unde lua asemenea bunătăţi în vreme de război? Berea, băutura preferată a grupului, era la discreţie. Chiar şi Moş Crăciun avea o halbă.

La început, noua religie introdusă de naţional-socialism păruse ciudată, dar omul se obişnuia cu orice. După cum spunea Führerul, cineva putea fi german sau creştin, dar nu amândouă. A sugerat să fim *noi înşine* Hristos, ceea ce părea o soluţie practică.

Mulţi germani s-au opus acestei schimbări, dar toţi membrii SS

s-au convertit la noua religie. Treptat, aspectele religioase ale Crăciunului au fost înlocuite cu simboluri ale mândriei naţionale şi am sărbătorit solstiţiul de iarnă în loc de naşterea Domnului.

Curând, chiar şi Moş Crăciun a fost înlocuit de Odin, Om*ul* Solstiţiului. Mutti se enerva din pricina acestor lucruri, căci fusese crescută ca o protestantă pioasă, iar tatăl meu fusese catolic, dar în cele din urmă chiar şi Mutti a avut atât un „Copac al Poporului”, având în vârf o roată a soarelui germanică, cât şi un brad tradiţional de Crăciun. Această nouă religie îmi convenea, căci mă elibera de problemele teologice supărătoare.

Am stat singură şi am privit îngerii şi păstorii bucurându-se de dansul lor.

Comandantul Suhren s-a apropiat de masa mea, cu burta

lui de Moş Crăciun, o pernă, săltând pe când păşea.

— Nu mănânci, *Fräulein* Oberheuser, a remarcat el.

Şi-a pus pe masă farfuria cu carne şi cartofi cu unt.

Mi-am întors faţa de la mirosul fripturii de vită în sânge.

— E „doctor”, Herr Kommandant.

— Trebuie să-ţi păstrezi puterile. Carnea are proteine şi fier, ştii doar.

De ce nu s-a gândit vreodată că n-ar trebui să-i vorbească unui doctor despre nutriţie?

— Ne bazăm pe dumneata. Ştiu că nu e uşor, cu Fritz plecat şi dr. Gebhardt care se duce atât de des să ţină conferinţe. Şi cu incidentul.

Oare de ce toată lumea numea ceea ce se întâmplase cu Halina „incidentul”?

— Sunt foarte bine, *Herr Kommandant.*

Era adevărat. Insomnia cronică era ceva obişnuit în rândul personalului din lagărele de concentrare.

În vreme ce Suhren îşi turna aproape o solniţă întreagă de sare pe cartofi, Binz şi iubitul ei Edmund se sărutau într-un colţ. Arătau ca un înger care îi făcea respiraţie gură la gură unui păstor. Binz, recent promovată gardian-şef adjunct al lagărului, nu lăsa ca noua ei poziţie să-i afecteze viaţa amoroasă.

— Aş fi mai bine dacă am putea controla situaţia cu Iepurii, domnule comandant, am spus.

— Acum am multe pe cap, a răspuns el. Şaptezeci de lagăre secundare, toate cu propriile lor probleme. Siemens se plânge că prizonierii le mor la bancurile de lucru. Şi pe urmă, am mâinile legate în privinţa Iepurilor, *Fräulein.* De când Berlinul m-a certat, nu mai primesc nici măcar rapoarte despre ce se întâmplă în propriul meu lagăr. Iar Gebhardt nu comunică.

Suhren se opusese operaţiilor cu sulfamidă, susţinând că avea nevoie de fetele poloneze ca să muncească. Gebhardt a apelat la prietenii lui sus-puşi, şi Suhren a fost redus la tăcere. A fost obligat să îşi ceară scuze personal lui Gebhardt, o lovitură aparent umilitoare pentru mândria lui.

— Deci ce s-a mai întâmplat? a întrebat Suhren, învârtind un cartof cu furculiţa.

Fără îndoială, văzuse totul din biroul lui. De ce avea nevoie de versiunea mea?

— Păi, după ce Iepurii au pornit într-un marş de protest.

— Marş? Jumătate din ele nici nu pot merge.

— Au fost cărate în *Platz* şi au cerut să discute cu Binz.

— Despre partea asta am auzit câte ceva.

— I-au dat lui Binz manifestul lor, cerând *în scris* oprirea viitoarelor operaţii.

— Aveţi noroc că nu s-a ajuns la bătaie. Şi aţi operat totuşi?

— În buncăr, de data asta. N-am putut folosi anestezia acolo, dar am avut nevoie să fim mai în siguranţă. Tot lagărul a devenit foarte protector cu ele.

— Eu cu ce vă pot ajuta?

— Berlinul a auzit de proteste şi evaluează situaţia. Gebhardt spune că, până la noi dispoziţii, n-o să mai fie Iepuri la zidul de execuţie.

— Şi atunci?

Suhren îi privea pe Binz şi pe Edmund în colţul lor. Nu mai era foarte atent la mine.

— Dacă nu putem face să dispară rezultatele experimentului, e posibil ca noi să fim cei care trag ponoasele. Fritz a plecat. Gebhardt călătoreşte.

Asta i-a atras atenţia.

— Mă tem că nu pot să-l înving pe Gebhardt. Vorbeşte personal cu Himmler în fiecare zi.

— Păi, ceva trebuie făcut cât mai repede. Dacă se află…

Suhren a îndepărtat gândul cu o fluturare de mână.

— Securitatea noastră este aproape perfectă. Doar trei evadări şi două dintre evadate au fost prinse. Himmler însuşi ne-a lăudat cenzorii. Nu îngăduie scurgeri de informaţii.

Asta era o minciună grosolană. Auzisem că tot felul de lucruri treceau neobservate de cenzorii noştri. Binz găsea în fiecare zi dovezi. O sticlă de vopsea de păr într-o cutie cu fulgi de ovăz. Antibiotice într-un tub de pastă de dinţi.

— În plus, operaţiile au fost făcute în secret, cu pacientele legate la ochi. Niciuna nu te poate identifica.

— Dar…

— Răbdare, draga mea. O să mă ocup eu de problema

asta. Las-o în grija mea!

Suhren s-a îndepărtat, lăsându-şi acolo farfuria, cu şervetul mototolit pe ea, iar sângele din carne pătrundea încet în pânză. În vreme ce corul de îngeri groteşti ai lui Binz se adunau pentru a cânta un potpuriu de cântece populare germane, am simţit primul fior de teamă pentru tot ce se întâmpla. Ştiam prea bine că problemele nerezolvate au tendinţa de a se lămuri.

Capitolul 21

CAROLINE Crăciunul lui 1943

În acel decembrie, am petrecut orice moment liber alergând după navetişti la Grand Central Terminal, vânzând obligaţiuni de război. Ca peste noapte, pe peretele de est al gării a apărut o fotografie imensă de aproape patruzeci de metri cu tematică de război. Nave de război şi avioane de vânătoare pluteau deasupra mării de navetişti, dintre care mulţi erau ei înşişi în uniformă.

Legenda nu lăsa loc de îndoială misiunii: CUMPĂRAŢI ACUM

OBLIGAŢIUNI ŞI TIMBRE DE RĂZBOI!

Într-o după-amiază, unul dintre organiştii gării, Mary Lee Read din Denver, care s-a oferit să cânte în fiecare perioadă de sărbătoare, s-a lansat într-o versiune entuziastă a „Drapelului împestriţat cu stele”. Asta a făcut ca toată sala principală să încremenească, toţi navetiştii rămânând pe loc să asculte cu mâinile pe inimă, făcând ca legiuni întregi de trenuri să întârzie. Şeful gării i-a cerut lui Mary să nu mai cânte niciodată acel cântec, şi ea a devenit singurul organist din New York căruia i s-a interzis să cânte imnul naţional al Statelor Unite.

Paza la Grand Central era foarte strictă de când fuseseră prinşi doi spioni germani încercând să saboteze gara, dar un mic grup de voluntari, printre care mama şi cu mine, aveau voie să vândă obligaţiuni. Toţi erau de părere că mama îşi ratase vocaţia, căci era o adevărată magiciană. Vai de călătorul obosit care refuza să se despartă de cel puţin zece cenţi pentru un timbru de război, căci odată prinşi în mrejele ei, toţi sfârşeau prin a insista să îi dea mai mulţi bani, pe care ea îi accepta bucuroasă.

În acea perioadă, erau foarte multe femei care făceau naveta prin gară. Cu atât de mulţi bărbaţi plecaţi la război, femeile se alăturau forţei de muncă în număr mare. Chiar şi Betty lucra, bătea la maşină rapoarte la arsenal. Nu era

exact Rosie the Riveter[81], dar era un pas mare pentru ea.

Eu şi mama am petrecut dimineaţa zilei de Crăciun a anului 1943 la biserica St. Thomas, nu departe de Grand Central Terminal, la întretăierea lui Fifth Avenue cu Fifty-third Street. L-am ascultat pe pastorul Brooks în superbul lui amvon sculptat în lemn de stejar, splendid în veşmintele sale de Crăciun, cum se străduia să ne ridice moralul. Războiul aducea suferinţă enoriaşilor, majoritatea femei şi bărbaţi în vârstă în acel moment. Existau câţiva militari în uniforme, dar cei mai mulţi fuseseră trimişi în Europa sau în teatrul de război din Pacific, inclusiv liftierul nostru, Cuddy. Fiecare dintre noi cunoştea pe cineva care fusese afectat de război. Am spus o rugăciune pentru cei de pe vasul francez pe care Roger fusese obligat să-i refuze în ajun, mii de deportaţi din Europa căutând refugiu, aşteptând încă în largul coastei.

Nu eram în stare să număr lunile care trecuseră de când nu mai aveam nicio veste despre Paul. Roger presupunea că era încă în lagărul de concentrare Natzweiler. Din toate informaţiile pe care le putusem aduna, mulţi francezi ajunseseră acolo, în munţii Vosgi, muncind din greu într-un frig cumplit. Putea supravieţui cineva doi ani într-un asemenea loc?

În anul acela, alte lucruri se aflaseră, tulburătoare şi ameninţătoare. Era clar, nu numai din rapoartele sumare pe care le primeam de la Crucea Roşie elveţiană, dar şi din ziarele din New York şi Londra, că Hitler mergea mai departe cu planurile lui de a nimici evreii, slavii, ţiganii şi orice alte populaţii pe care el le considera *Untermenschen,* subumane, în scopul de a face loc pentru al său *Lebensraum*[82]. Apăruseră zvonuri despre camioane cu gaz

[81] Simbol cultural american, reprezentând femeia americană care a lucrat în fabrici în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, în special cele de armament. Numele vine de la cântecul cu acest titlu scris în 1942 de Redd Evans şi John Jacob Loeb, un mare hit naţional înregistrat de numeroşi artişti, care o descrie pe „Rosie” ca fiind o muncitoare neobosită la linia de asamblaj.

[82] „Spaţiul vital” (în limba germană), unul dintre conceptele fundamentale ale geopoliticii clasice germane, a cărui teză principală

la Chełmno, Polonia, şi despre exterminări în masă. Hitler chiar îşi declara deschis planul în discursurile sale bombastice, şi totuşi Roosevelt întârzia să reacţioneze şi ţinea imigraţia la un nivel minim.

St. Thomas era pluta noastră de salvare, cea care ne aducea speranţă. Stând îngenuncheată acolo, în acea biserică mare, în aerul parfumat de tămâie, cu superbul retablu de piatră din spatele altarului, am simţit că lumea ar putea până la urmă să se limpezească. Când eram mică, eu şi tata am început să învăţăm pe de rost toţi cei şaizeci de sfinţi şi de personaje faimoase sculptate acolo în piatră. Sfântul Policarp. Sfântul Ignaţiu. Sfântul Ciprian. Ajunseserăm la numărul patruzeci şi şase, George Washington, când a murit tata, aşa că nu îi mai învăţasem pe ceilalţi. Faptul că mă aflam acolo mă făcea să mă simt mai aproape de el, mai ales când organistul a cântat din toate cele 1551 de tuburi ale orgii „God Rest Ye Merry Gentleman”, cântecul de Crăciun preferat al tatii. Doar ascultând băieţii din cor, îmbujoraţi în obraji, cântând despre gloria Domnului, te făcea să-ţi recapeţi optimismul.

În vreme ce pastorul Brooks ne vorbea despre planurile lui de a se înrola şi de a intra în „vechiul Regiment al Şaptelea” din New York ca preot militar, eu citeam numele celor care au luptat în Primul Război Mondial, săpate în perete. Douăzeci dintre ei, ale căror nume erau pictate cu auriu, şi-au dat viaţa pentru ţara lor. Câţi alţii vom mai pierde în acest al Doilea Război Mondial? Parohia noastră avea mai bine de patru sute de enoriaşi în uniformă, şi deja depăşiserăm Primul Război Mondial la numărul celor răniţi mortal.

Strecurasem una dintre scrisorile lui Paul în cartea mea de imnuri, una rătăcită, care ajunsese la mult timp după ce Franţa fusese invadată. O citisem şi o recitisem de atâtea ori, încât devenise subţire ca un şerveţel pentru faţă. Am citit-o, în vreme ce pastorul Brooks vorbea mai departe.

Îţi mulţumesc, iubirea mea, pentru pachetele cu

---

este că popoarele, pentru a se putea dezvolta, au nevoie de un spaţiu vital şi că întreaga istorie a omenirii este o luptă a statelor şi a naţiunilor pentru a cuceri sau păstra teritoriul necesar.

Ovaltine. Crede-mă, e o schimbare bine-venită faţă de băutura caldă pe care o face tatăl Renei din ghindă măcinată. Nu te alarma dacă scrisoarea asta o să fie ultima pentru o vreme. Toate ziarele prevăd o invazie cât de curând. Dar între timp să ştii că mi-e dor de tine şi că nu dispari din gândurile mele mai mult de câteva minute, şi asta se întâmplă când adorm. Te rog, pomeneşte-ne în rugăciunile tale şi dormi liniştită pe cearşafurile tale de satin roz, ştiind că în curând vom fi la H & H Automat, bucurându-ne de aerul condiţionat şi de merele...

Am simţit o privire aţintită asupra mea şi m-am întors, pentru a-l vedea pe David Stockwell de cealaltă parte a intervalului, cu un şir de bănci mai în spate. Se uita direct la mine. Ce vedeam pe faţa lui? Curiozitate? O urmă de tristeţe? Mi-am închis cartea de imnuri când Sally Stockwell, care chiar şi în frigul din marea biserică părea să transpire serios, s-a aplecat în faţă şi a zâmbit în direcţia mea. Betty s-a aplecat şi ea înainte şi şi-a dat ochii peste cap către mine, un comentariu la adresa predicii prea lungi a pastorului Brooks.

La sfârşitul slujbei, pastorul Brooks a plecat de la altar şi a urmat o procesiune anemică de băieţi de cor şi de bărbaţi în vârstă. În vreme ce înaintau pe interval, se vedea clar că rândurile lor fuseseră decimate, căci mulţi plecaseră la război, schimbându-şi sutanele stacojii şi stiharele albe cu uniformele militare. După ce au ajuns până în partea din spate a bisericii şi apoi înapoi la sacristie, enoriaşii au început să plece.

Eu şi mama i-am ajuns din urmă pe Betty, Sally şi David în nartexul bisericii, superba intrare cu frumosul ei tavan casetat. Toţi trei se detaşau din mulţime, Betty pentru că purta un costum de un alb imaculat pe sub paltonul ei danez de nurcă; Sally pentru că, însărcinată cu gemeni, părea gata să pocnească, iar paltonul ei stacojiu pierduse bătălia în încercarea de a-i acoperi burta; iar David pentru că era practic singurul bărbat din Manhattan care nu purta uniformă. El susţinea că slujba lui de la Departamentul de Stat era un sacrificiu la fel de mare, dar, în comparaţie cu mersul la război, lungile prânzuri la „Clubul 21” nu păreau un chin.

Când eu şi mama am ajuns lângă cei trei, Sally îşi făcea vânt cu un program al bisericii.

— O, bună, Caroline, a spus Sally cu un zâmbet tremurat.

— Se pare că vom avea doi bebeluşi de Crăciun, nu? a remarcat mama.

— Trei, a răspuns Betty. Acum sunt tripleţi. Mama face crize.

Trebuie să aleagă trei doici.

Nu era de ajuns că cvintupleţii Dionne erau pe fiecare panou publicitar, amintindu-mi că eu nu am copii. Sally Stockwell trebuia şi ea să se dovedească mai bună decât altele.

L-am apucat pe David de braţ.

— Pot să vorbesc cu tine? Între patru ochi?

David a părut panicat. Se temea că voiam să discut despre trecutul nostru? În ciuda sentimentelor mele încă rănite, nu puteam să nu observ că părea să arate mai bine odată cu trecerea timpului.

— Sper că nu are probleme, a spus Betty.

— Pot să îţi acord un minut, a spus David. Dar chiar trebuie să mergem acasă. Bucătăreasa pregăteşte o friptură.

L-am tras pe David într-un colţ liniştit, şi el a zâmbit.

— Dacă asta e o solicitare de ultim minut pentru afecţiunea mea, poate că biserica nu e.

— De ce nu mi-ai răspuns la telefoane? l-am întrebat.

Războiul nu afectase abilitatea lui David de a se îmbrăca bine – clasic, dar aproape cu un aer de filfizon, cu cravata arcuită peste cămaşă, cu buzunarele paltonului său din păr de cămilă având marginile cu cusături duble perfecte.

— Când a fost ultima dată când mi-ai făcut *mie* o favoare?

— Tot ce vreau e să suni pe cineva pentru…

— Numai Congresul poate să mărească cota de imigranţi, Caroline. Ţi-am spus.

— Ai o poziţie de putere, David.

— Ca să fac ce?

— Roger a trebuit să refuze un alt vas în dimineaţa asta. Care venea de la Le Havre. Jumătate din ei copii. Dacă ai

putea pur şi simplu să rogi…

— Ţara nu mai *vrea* alţi străini.

— Străini? Jumătate din ţara asta a ajuns aici de-abia acum o generaţie. Cum poţi să laşi oamenii să moară, David?

David mi-a luat mâna.

— Ascultă, C. Ştiu că Paul Rodierre este acolo, într-o situaţie grea.

Mi-am tras mâna.

— Nu e vorba de asta. Cum putem pur şi simplu să nu facem *nimic?* E îngrozitor!

Pastorul Brooks a venit lângă mama, Betty şi Sally, în nartex. Şi-a fluturat mâna în semnul crucii peste burta lui Sally, ceea ce a părut să o determine să-şi facă şi mai tare vânt.

— Suntem în *război,* Caroline. Să-l câştigăm este cel mai bun lucru pe care putem să-l facem pentru acei oameni.

— Asta e o minciună, şi tu o ştii. Şaptezeci de mii de evrei români cărora li s-a refuzat azil aici? *St Louis* lăsat în voia sorţii? câţi nevinovaţi au fost trimişi înapoi către moarte?

Pastorul Brooks s-a întors să se uite la noi şi David m-a tras mai departe în umbre.

— E un proces lent, Caroline. Fiecare formular de viză trebuie să fie verificat foarte bine. Spionii nazişti vin aici dându-se drept refugiaţi. Aşa apărăm interesele Statelor Unite.

— Este antisemitism, David. A fost o vreme când ai fi făcut ceea ce trebuia.

— Frate dragă, a strigat Betty.

David a ridicat spre ea degetul arătător.

— Hai să recunoaştem despre ce e de fapt vorba aici. Dacă nu ai suferi ca o şcolăriţă după iubitul tău căsătorit şi pierdut, ai fi la Junior League, împletind ciorapi pentru soldaţi.

— O să uit că ai spus asta dacă promiţi măcar să încerci.

— David, *acum,* a spus Betty.

— OK, o să întreb.

— Promiţi?

— *Da,* pentru numele lui Dumnezeu! Acum eşti fericită?

— Sunt, am răspuns cu un zâmbet.

Pentru o clipă, mi s-a părut că văd o licărire de tristeţe alunecând peste faţa lui David. Regret pentru despărţirea noastră? Era greu de spus, căci a dispărut la fel de repede cum a venit.

Ne-am întors şi le-am văzut pe mama şi pe Betty ajutând-o pe Sally să se aşeze pe o bancă din spate. Pastorul Brooks privea ca un tată neliniştit cum mama îi trimitea pe nişte băieţi din cor să caute un lighean. Strigătele lui Sally răsunau în biserică în vreme ce mama îşi strângea haina pentru a i-o pune drept pernă bietei femei.

— Dumnezeule! a exclamat David şocat.

Betty a venit repede la David şi l-a tras de braţ.

— Vino aici! E gata să nască. Nu mai e timp să ajungă la St. Luke’s.

Până la urmă, se părea că David nu avea să mai ajungă acasă la friptura bucătăresei.

Capitolul 22

KASIA Crăciunul lui 1943

Crăciunul lui 1943 a fost unul deosebit de mohorât pentru Zuzanna şi pentru mine. Cu Matka şi Luiza duse şi cu sora mea atât de slăbită, încât părea o umbră, nu aveam motive de a sărbători. Nu mai primiserăm nicio scrisoare sau pachet de la Papa de atâta vreme. Oare mai era în viaţă?

În după-amiaza de Crăciun am fost scutite de *Appell,* pentru ca paznicii lagărului să poată petrece. Zuzanna dormea lângă mine, atât de slabă din cauza dizenteriei, încât îi vedeam marginea ascuţită a osului şoldului prin pătura subţire. Fiind doctor, ştia ce se întâmpla şi încerca să-mi spună cum să o ajut să se facă bine, dar deşi fetele de la bucătărie îi strecurau sare şi apă curată, nimic nu funcţiona. Cu toate că multe dintre prizoniere îşi împărţeau mâncarea preţioasă cu toţi Iepurii, fără pachetele noastre de acasă deveniserăm nişte schelete vii.

Zuzanna zăcea pe o parte, cu mâinile încleştate sub bărbie, iar eu moţăiam lângă ea, cu pieptul lipit de spatele ei, şi singura mea fericire era răsuflarea ei. Femeile din baraca noastră votaseră să ne îngăduie să avem un pat de jos doar pentru noi două, dat fiind condiţia noastră de Iepuri. Acesta era un gest extraordinar, căci în multe paturi dormeau şi mai mult de opt prizoniere! mai ales rusoaicele, multe dintre ele doctoriţe şi infirmiere capturate pe câmpul de luptă, erau foarte bune cu noi şi ele organizaseră votarea. Ca un cadou de Crăciun, Anise ne dăduse o bucată de pătură fără păduchi pe care o luase din grămezile de obiecte prăduite, şi eu o înfăşurasem în jurul picioarelor goale ale Zuzannei.

Am văzut cum câteva fete poloneze au îndesat nişte iarbă sub o bucată de pânză. Asta era o tradiţie de Crăciun pe care o respectaserăm în Polonia de când eram mici, când paie proaspete sunt puse sub o faţă albă de masă. După cină, fetele scot fire de iarbă de sub pânză pentru a-şi vedea viitorul. Un fir verde înseamnă măritiş, unul galben anunţă că vei rămâne fată bătrână, iar unul foarte

scurt prevede că vei ajunge repede în mormânt. În acea zi, toate mi se păreau extrem de scurte.

Cu Marzenka plecată pentru moment, câteva fete poloneze mi-au cântat unul dintre cântecele mele de Crăciun preferate, „Zdrow bedz Krolu Anielski”, „Potrivit pentru Regele îngerilor”, cu o voce joasă, înăbuşită, căci cântatul sau vorbitul în orice altă limbă în afară de germană era interzis şi putea să te ducă în buncăr.

Cântecul m-a purtat înapoi la Ajunul Crăciunului în Polonia. Am revăzut micuţul nostru brad împodobit cu ţurţuri din hârtie argintie şi lumânări. Schimbul de daruri cu Nadia, întotdeauna cărţi. Prânzul cu supa limpede de sfeclă a Matkăi, peşte fierbinte şi dulciuri. Şi mersul la biserică în ziua de Crăciun, unde familia noastră stătea pe aceeaşi bancă cu familia Bakoski. Cum ne înghesuiam cu toţii acolo cu Pietrik şi mama lui cea blândă, ca o lebădă cu părul negru. Fusese balerină înainte să-l cunoască pe tatăl lui Pietrik şi întotdeauna îşi purta părul adunat într-un coc la ceafă. Domnul Bakoski, stând drept în uniforma lui militară, iar Luiza în haina ei roz nouă cuibărindu-se lângă mine. Cum zâmbea familia lui Pietrik când el mă trăgea mai aproape ca să împărţim aceeaşi carte de rugăciuni. Mirosul lui de cuişoare şi scorţişoară, căci o ajutase pe mama lui la prăjituri în acea dimineaţă.

Am mai petrecut ceva vreme cufundată în amintiri – orice, pentru a scăpa de acea baracă îngheţată –, dar simţeam cum foamea lua locul oricărui sentiment de dragoste. Aproape toată ziua m-am gândit doar la pâine şi la cum să scăpăm eu şi Zuzanna de păduchi. Zuzanna crease pentru noi o rutină de despăduchere foarte riguroasă, căci era îngrozită de tifos. Ca doctor, ştia foarte bine care erau consecinţele îmbolnăvirii.

Gândurile mi-au fost întrerupte când bătrânul electrician din Fürstenberg a venit să lucreze la firele din baraca noastră. Venea în mod frecvent şi vizitele sale erau foarte aşteptate. A intrat în baracă, adus de spate şi cu părul alb, cărându-şi geanta de pânză cu scule şi un scăunel pliant de lemn, cu umerii şi mânecile paltonului său de tweed întunecate de pete ude. Şi-a scuturat stropii de ploaie de pe pălăria sa galben muştar şi apoi a făcut ceva ce făcea

întotdeauna, ceva extraordinar.

S-a înclinat în faţa noastră.

S-a înclinat! Cât timp trecuse de când mai făcuse cineva asta înaintea noastră? apoi s-a dus în mijlocul încăperii şi şi-a desfăcut scăunelul. Pe drum, a aruncat o privire către Zuzanna, adormită lângă mine, şi a zâmbit. Dintr-un motiv oarecare, părea să ţină în mod deosebit la Zuzanna. Ea avea acest efect asupra oamenilor. Oare îi amintea bătrânului de propriul lui copil? La o vizită anterioară, îi strecurase un cub de zahăr, înfăşurat în hârtie albă, de care am tras mai multe zile, trezindu-ne noaptea pentru a linge din el câte puţin. Iar o dată, a scăpat „din întâmplare” lângă patul ei un pacheţel cu praf pentru durere de cap.

De ce, v-aţi putea întreba, ar fi fericite nişte fete moarte de foame să-l vadă pe acest neamţ? Pentru că *Herr* Fenstermacher nu era un lucrător obişnuit. Era un om blând şi educat, cu o voce ca melasa caldă. Dar nu ăsta era cel mai bun lucru.

El ne cânta. În franceză.

Dar nu orice fel de cântece. Propriile lui cântece, alcătuite din titlurile articolelor de ziar din acea zi. Da, ştiam despre unele evenimente ale războiului doar ascultând bufnetele îndepărtate ale bombelor care cădeau la sud de noi. Dar *Herr* Fenstermacher ne aducea, riscând enorm, un dar mai preţios decât aurul. Veşti încărcate de *speranţă.* Numele de *Fenstermacher* înseamnă în germană „cel care face ferestre”, şi el era fereastra noastră către lume.

Întotdeauna începea în acelaşi fel: se ridica pe scăunelul lui şi se juca la becul chior, cântând: *„Recueillir près, les filles, et vous entendrez tout ce qui se passe dans le monde”. Adunaţi-vă aproape,* fetelor, şi veţi auzi tot ce se întâmplă în lume.

În acea zi de Crăciun a cântat despre trupele americane care au debarcat pe pământul Europei; despre întâlnirea lui Stalin. Roosevelt şi Churchill de la Teheran; şi despre avioanele britanice care au bombardat cu succes Berlinul. Deci ei zburaseră pe deasupra noastră! Mi-am imaginat nişte piloţi englezi tineri şi frumoşi, în avioanele lor,

făcând să sune sirenele care anunţau raiduri aeriene, stârnind panica în Binz şi *Aufseherinnen* ale ei. Oare piloţii aceia ştiau că noi suntem aici, jos, aşteptând să fim eliberate?

Cele care ştiau franceza le traduceau în şoaptă celorlalte. Nici nu vă puteţi da seama cât de fericite eram pentru acest dar.

Electricianul a sfârşit cu un drăguţ „Crăciun fericit, doamnelor dragi! Să ne ajute Dumnezeu pe toţi cât mai curând!”

Şi-a strâns geanta cu scule şi şi-a pus pălăria la loc pe cap. Ochii mă usturau din cauza lacrimilor. N-o să răcească pe vremea asta?

Fuseserăm uitate de toată lumea. Oare el ştia că era singurul nostru aliat? A trecut pe lângă patul nostru şi şi-a săltat pălăria către mine.

Te rog, ai grijă, i-am spus în gând. Eşti singurul nostru prieten.

M-am bucurat că Zuzanna a continuat să doarmă. O zi de odihnă în care nu trebuia să stea în zloată ore în şir câtă vreme Binz şi gardienii ei ne numărau avea să o ajute să-şi revină. Abia după ce *Herr* Fenstermacher a ieşit din baracă, am văzut ce lăsase la picioarele patului nostru.

Cea mai frumoasă pereche de ciorapi împletiţi din lume! I-am luat în mână şi nici nu mi-a venit să cred cât de moi erau.

Mi-am mângâiat obrazul cu ei. Parcă erau penele pufoase ale Psinei.

Şi culoarea! Albastrul cel mai palid, precum cerul de la începutul verii. I-am strecurat sub bărbia Zuzannei, între mâinile ei strânse şi piept. Un miracol de Crăciun.

Abia plecase *Herr* Fenstermacher, că uşa barăcii s-a deschis şi a intrat Marzenka, târşâindu-şi picioarele, tropăind pentru a-şi scutura noroiul de pe cizme. Cât o invidiam toate pentru cizmele alea, căci să stai cu picioarele goale în saboţii uriaşi de lemn în plină iarnă e o adevărată tortură.

Markenka avea braţele pline cu pachete. Inima a început să-mi bată mai tare la vederea lor. Era prea mult să cer aşa ceva, un pachet pentru noi în ziua de Crăciun, după ce

aşteptaserăm atât de mult.

A început să meargă prin baracă, strigând nume şi aruncând pachete şi scrisori pe unele paturi. Ce ciudat, m-am gândit, că avem voie să primim pachete, deşi suntem prizonieri politici. Dar, spre norocul nostru, comandantul Suhren era un om practic. Dacă familia unei prizoniere îi trimitea mâncare şi haine, asta era o economie pentru banii lagărului. Însemna că era nevoie de fonduri mai puţine pentru a ţine o muncitoare în viaţă.

Când Marzenka a ajuns la patul nostru, mai avea doar două pachete.

Te rog, fă să fie unul al nostru!

A încetinit pasul când s-a apropiat de patul nostru.

— Crăciun fericit, a spus, cu o rară umbră de zâmbet.

Până şi ea le compătimea pe fetele-Iepuri.

Marzenka a aruncat un pachet pe salteaua noastră de paie, şi pachetul a aterizat cu un bufnet. M-am ridicat în capul oaselor şi l-am luat repede. Eram puţin ameţită şi am ţinut câteva minute în mâini cutia învelită în hârtie maro, pentru a deveni conştientă de ce se întâmpla. Un pachet. Picături mici de ploaie pătaseră hârtia maro, făcând-o să arate ca o piele de animal, iar ploaia întinsese cerneala de la adresa expeditorului, dar era de la Poşta din Lublin.

Papa.

Oare descifrase cumva codul şi călcase cu fierul scrisoarea? Ar trebui să o trezesc pe Zuzanna ca să-l desfacem împreună? Pachetul era deja pe jumătate deschis, căci fusese inventariat de cenzori, aşa că am rupt hârtia maro. Am rămas în mâini cu o veche cutie de metal pentru bomboane, rece la atingere. Am ridicat capacul şi din ea s-a ridicat mirosul vechi de ciocolată. Oh, *ciocolată.* Uitasem de existenţa ciocolatei. Chiar şi ciocolata veche mă făcea să-mi lase gura apă.

În cutie erau trei pacheţele înfăşurate în pânză. L-am desfăcut pe primul, şi am găsit ceea ce mai rămăsese dintr-o prăjitură cu mac. Mai bine de jumătate! De obicei, cenzorii luau prăjitura întreagă. Oare fuseseră generoşi pentru că era Crăciunul? Am gustat o firimitură şi i-am mulţumit lui Dumnezeu pentru că a creat floarea de mac, apoi am înfăşurat repede prăjitura la loc, căci aveam să i-o

păstrez Zuzannei. O prăjitură poloneză avea să fie un medicament bun pentru ea.

Următorul pachet pe care l-am desfăcut era un tub de pastă de dinţi. Aproape că mi-a venit să râd. Periuţele noastre de dinţi nu mai existau demult, dar cât de minunat era să văd ceva atât de familiar de acasă. Am răsucit capacul şi am inspirat mirosul răcoros de mentă. L-am băgat sub saltea. Dacă ne tocmeam cum trebuie, o asemenea comoară avea să ne aducă raţii suplimentare de pâine pentru o săptămână.

Cel de-al treilea pacheţel era mic şi înfăşurat în prosopul de bucătărie al Matkăi, mic şi alb, cel pe care îl brodase cu două păsărele care se sărută. Doar l-am văzut şi am început să plâng cu suspine, ceea ce m-a încetinit, dar în cele din urmă am desfăcut legăturica, iar mâinile îmi tremurau atât de tare, încât nu reuşeam să desfac nodul. În cele din urmă prosopul s-a desfăcut în poala mea, şi tot ce am putut să fac a fost să privesc lung la conţinutul lui.

Era un mosor de aţă roşie.

„Bucurie” este un cuvânt prea mult folosit, dar asta am simţit acolo în acea zi, ştiind că Papa îmi înţelesese scrisoarea secretă. Cu greu m-am abţinut să nu mă reped în mijlocul încăperii şi să strig de fericire. În schimb, am sărutat micuţul mosor de lemn şi l-am strecurat între mâinile strânse ale surorii mele care dormea.

Era cel mai bun Crăciun din viaţa mea, căci ştiam că nu mai eram singure.

Capitolul 23

HERTA ***1944***

— Vilmer Hartman a venit să vă vadă, a spus sora Marschall cu o privire atotcunoscătoare.

De ce continua să intre în cabinetul meu fără să bată la uşă?

În dimineaţa aceea mă trezisem într-o dispoziţie oribilă şi cu un bâzâit ciudat în cap. Poate că se datora faptului că lagărul era supraaglomerat. Ravensbrück fusese construit pentru şapte mii de prizoniere, dar în acea vară adăpostea aproape patruzeci şi cinci de mii. Poate că de vină erau sirenele de alarmă antiaeriană care sunau constant sau poate veştile ameninţătoare despre război. La începutul lui iunie, în lagăr a ajuns vestea că americanii debarcaseră în Franţa. Sau poate era faptul că lagărul era năpădit de prizoniere infectate şi la fiecare două săptămâni trebuia să eliberez complet infirmeria de paciente care nu erau bune de muncă şi să le trimit la transporturile „negre”. Chiar şi după ce mi-am făcut câteva tăieturi pentru a mai elibera din tensiune, tot nu puteam dormi.

Ca să înrăutăţească lucrurile, Suhren nu rezolvase nimic în privinţa Iepurilor. Barăcile erau atât de înţesate şi de prost administrate, încât era imposibil să le găseşti fără să încui toate barăcile din lagăr. Gerda mi-a spus că prietenele lor schimbau numerele cu ele şi le ascundeau peste tot, chiar şi în baraca celor cu TBC.

N-aveam chef să mă văd cu vechii prieteni.

Vilmer Hartman, un psiholog pe care îl cunoscusem la facultate, voia să viziteze Uckermark, un fost lagăr pentru fete aflat în apropiere, unde Suhren trimitea excesul de prizoniere. Ştiam că psihologii făceau turul lagărelor verificând sănătatea mintală a personalului lagărului – o pierdere de vreme când erau atâtea lucruri mult mai importante de făcut. Speram să-l duc la Uckermark, să fac cu el turul lagărului în cinci sau mai puţine minute şi să-mi văd de treburile mele fără alte complicaţii. Aveam de gând să mă retrag devreme şi să mă cufund într-o baie răcoroasă, căci eram în mijlocul unui val de căldură. Era

cea mai fierbinte lună iulie înregistrată vreodată.

L-am găsit pe Vilmer afară, în faţa clădirii administrative, aşteptând pe scaunul pasagerului într-un *Wagen.* M-am aşezat la volan, am pornit motorul şi am deschis radioul, ca să descurajez orice conversaţie.

„Germania continuă să fie victorioasă. Proviziile Aliaţilor continuă să scadă în vreme ce trupele germane îşi continuă Unternehmen Wacht am Rhein[83]. În alte ştiri”.

Vilmer a închis radioul.

— Victorioasă? Ce minciuni! Cum ne putem amăgi aşa? Deja am pierdut războiul. S-a încheiat încă de la Stalingrad.

— Şi ce te aduce în lagăr, Vilmer? Ultima dată când te-am văzut eram la cursul de biologie. Te chinuiai cu un fetus de porc.

Vilmer a zâmbit.

— Cursul ăla aproape că m-a terminat.

Vilmer era un bărbat arătos, cu păr blond uşor ondulat şi cu o purtare blândă. Se îmbrăca în haine civile, bănuiesc că pentru a câştiga încrederea pacienţilor cu care stătea de vorbă. Pantofii lui din piele de Córdoba, care păreau scumpi, reuşeau să rămână bine lustruiţi chiar şi în praful din lagăr.

— Meseria de medic nu e pentru oricine, am remarcat eu.

— Cu siguranţă e mai bine plătită, a replicat Vilmer. Dar eu sunt mulţumit să fiu psiholog.

Când am ajuns la Uckermark, am parcat, şi Vilmer, un gentleman german tipic, mi-a deschis portiera Wagen-ului. Am privit amândoi cele trei barăci nou-construite şi cortul enorm de armată instalat în *Platz,* sub care sute de *Häftlinge* stăteau în picioare şi aşezate, încă în hainele lor civile.

Vilmer avea maniere alese, tipice pentru un neamţ educat, dar era plicticos. Îmi ceruse odată o întâlnire, dar fusesem prea ocupată ca să mă duc.

— Publici atât de mult, Vilmer. Ce carieră ţi-ai făcut!

---

[83] Denumirea oficială germană pentru Ofensiva din Ardeni (16 decembrie 1944-25 ianuarie 1945).

Mi-am scuturat mâneca halatului meu alb, unde se adunaseră particule negre de cenuşă.

— E prea cald azi pentru mâneci lungi, nu? a spus Vilmer. Nu e nevoie să te îmbraci oficial pentru mine.

— De ce ai venit aici, Vilmer?

— Ca să studiez legătura dintre traumă şi psihoză.

— Un alt studiu? Vei avea nenumăraţi subiecţi aici, începând cu popota personalului.

— Mă interesează mai mult prizonierii.

— Cui îi pasă de ei? Nu îi atinge dacă nu vrei să iei vreo boală.

— Mie îmi pasă foarte mult, a spus Vilmer. E doar o parte din sarcina mea, dar terapia prin comunicare cu prizonierii m-a ajutat să aflu multe.

— Care este sarcina ta oficială? am întrebat.

Am ajuns la cort şi Vilmer s-a întors să îi zâmbească unei *Häftling.*

— Să evaluez abilitatea populaţiei de a-şi aduce contribuţia, pe baza unei varietăţi de criterii.

Ceea ce voia să spună era *să îi aleagă pentru sacrificare pe cei incapabili mintal să muncească.* Înainte să îi marcheze pentru un tratament special, se ocupa puţin şi de ceva cercetare pentru sine.

— Studiezi şobolanii din labirint, am spus.

— Îmi place să cred că îi ajută faptul că vorbesc despre asta. De când ai devenit atât de dură, Herta?

— Ar trebui să mă întind pe o canapea acum?

— Ţi-ar face bine. Adevărul e că nu sunt surprins. În definitiv, ai fost desensibilizată în mod sistematic de-a lungul anilor, începând cu facultatea de medicină. Mi-aduc aminte de o luptă cu membre umane pe post de săbii în laboratorul de disecţii.

— Şi eşti aici ca să studiezi doar prizonierii?

— Oh, nu. Să selecţionez şi personalul din lagăr.

— Asta mă include şi pe mine?

Vilmer a ridicat din umeri.

— Toţi avem o slujbă.

— Aşadar, tot ce spun va fi înregistrat şi transmis lui Suhren?

— Eu raportez la Berlin.

— Ţi-au spus să mă evaluezi pe mine?
— Tu eşti una dintre mulţi alţii, Herta. Doctorii din lagăre sunt expuşi riscului în mod deosebit. Ca grup, voi arătaţi un respect profund pentru autoritate. Acceptaţi, chiar tânjiţi după un statu-quo.
— Nu pot trăi într-un loc aşa de murdar ca ăsta. Mi-am mai scuturat nişte cenuşă de pe halat. Ce scrie în dosarul meu?
— Tu să-mi spui.
— Sunt sigură că tot incidentul cu poloneza este acolo.
— Probabil.
— Ce-ar fi de spus? Am găsit o prizonieră, o fostă infirmieră, care m-a ajutat să transform *Revierul,* iar sora Marschall a devenit geloasă şi a pus capăt la tot. Marschall. Iată un personaj care ar trebui studiat.
— Ştii de ce te-au pus să joci şah cu dr. Winkelmann?
— Noi nu prea pălăvrăgim despre asta, Vilmer.
Deşi la început am înjurat vizitele forţate ale colegului meu rubicond Winkelmann, ajunsesem să le găsesc ciudat de relaxante. Îmi băgam nişte gel mentolat sub nări ca să rezist la mirosul trupului său şi îl priveam cum mănâncă un şir nesfârşit de sandviciuri cu peşte, în vreme ce îmi ţinea o prelegere despre beneficiile peştelui ca hrană pentru creier. Avusesem întâlniri şi mai proaste.
— Presupun că s-au gândit că mă apropiasem într-un fel făţiş de o altă femeie şi că o companie masculină mi-ar fi benefică.
— Şi tu ce părere ai despre asta?
— Nu este treaba mea să am păreri.
— Interiorizarea emoţiilor n-o să te ajute, Herta.
Vilmer era atât de *moale,* cu ochii lui căprui trişti, ca de vacă. Nu fusese niciodată un student dintre cei mai isteţi, pierduse degeaba timpul la facultatea de medicină.
— Pur şi simplu m-a întristat toată povestea. Muncea din greu şi era o persoană de treabă.
— În notele mele scrie că ai zăcut în pat câteva zile. Anxietate acută.
— Mi-a trecut.
Totul poate fi depăşit cu muncă şi disciplină. De ce făcea atâta caz din asta?

— Pari deranjată că haina ta e murdărită de cenuşa de la *Krema.* Vrei să vorbim despre asta?

— Întâmplător, prefer să port un halat alb şi curat, Vilmer. Asta e cumva o încălcare a unor reguli de comportament?

— Nu e nevoie să ridici vocea, Herta. Au devenit mai frecvente episoadele?

Cât trebuia să mai suport?

— Cum dormi?

Brusc, mi s-a părut la fel de arzător ca în iad să stau acolo în soare.

— Nu prea bine, Vilmer. S-ar putea ca asta să aibă de-a face cu sirena de la 4 dimineaţa. Nu că i-ar păsa cuiva dacă dorm.

— Simţi că nimănui nu-i pasă? a întrebat Vilmer.

— Nu vrei să încetezi să mă mai întrebi ce simt? *Mein Gott,* Vilmer. La ce serveşte asta? Cum mă simt? Cum mă simt?

Vocea mea ridicată a atras atenţia unei *Aufseherin.* Asta îmi mai trebuia – un alt raport în dosarul meu.

— Ascultă, ăsta nu e un loc pe care să-l numeşti cu uşurinţă acasă, a spus Vilmer. În fişa ta sunt menţionate responsabilităţile tale din lagăr. E imposibil să fii indiferentă la toate astea. Nu e în firea ta să pui capăt unor vieţi, Herta. Fără îndoială, simţi o amorţire emoţională.

— Îmi fac treaba, am spus, trăgând de mânecile halatului peste încheieturi.

— Alte tăieturi?

Şi ce dacă erau? Mă descurcam.

— Nu, sigur că nu, am răspuns. Fără tăieturi.

Vilmer şi-a băgat o ţigară între buze şi şi-a deschis bricheta, iar strălucirea soarelui pe cutiuţa de metal m-a orbit pentru o clipă.

— Ştii, Herta, nu poţi să ai şi una, şi alta. Să omori şi să continui să fii văzută ca vindecător. Asta îşi cere birul.

— În timpul meu liber, mă gândesc la alte lucruri.

— Asta e o dublare a emoţiilor, ştii doar. Nu e sănătos.

— Nici fumatul nu e.

Vilmer s-a strâmbat şi a aruncat ţigara, ceea ce a dus la o încăierare între *Häftlinge.*

— Uite ce-i, într-o oarecare măsură, compartimentarea e sănătoasă, dar ai putea să te simţi mai bine dacă schimbi ritmul.

— Mă transferi?

— Într-adevăr, cred că nu ţi-ar strica o schimbare. În momentul acesta nu prea ai cum să ajuţi Reichul.

— Aşa că o să mă plasezi cu un apăsător de limbă şi un flacon cu aspirine într-un salon de spital dintr-un orăşel amărât? Poate că tu nu ţi-ai luat în serios educaţia medicală, dar eu am muncit din greu ca să ajung unde sunt.

— Nu e nevoie să fii ostilă, Herta.

Îmi simţeam rochia ca pe un furnal, transpiraţia îmi aluneca pe spate.

— Deci acum sunt ostilă? Te rog! Ai făcut tu vreodată ceva atât de bine, încât să crezi că eşti destinat să faci lucruri măreţe? Nu, să nu scrii „suferă de grandomanie” în fişa mea. E adevărat. Eu sunt *medic,* Vilmer. Ăsta este oxigenul meu. Te rog, nu-i lăsa să mă trimită de aici.

— Porcăria asta nu se va termina bine pentru Germania, Herta. E imposibil să nu vezi asta. Probabil că o să ajungi la spânzurătoare.

Am pornit-o înapoi către *Wagen.*

— Suhren ţine lucrurile sub control.

Vilmer m-a urmat.

— Crezi că Suhren o să te protejeze? O să dea fuga la München. Sau în Austria. Gebhardt deja încearcă să influenţeze oficialii pentru a fi ales preşedinte al Crucii Roşii, ca şi cum asta l-ar absolvi. De ce nu-ţi iei pur şi simplu un concediu?

Mi s-a făcut greaţă. Atâta slăbiciune. Oare toţi nemţii deveniseră nişte mămăligi peste noapte?

— O să te las să-ţi continui cercetările, am spus, apoi am urcat în Wagen şi i-am aruncat punga cu sandviciuri pe care le aduseserăm cu noi! Mă descurc, Vilmer. Am ajuns atât de departe. Te rog, nu-mi lua asta.

Pe când ieşeam pe porţile de la Uckermark, un camion a trecut pe lângă mine în direcţie opusă, venit să ia un transport special. L-am văzut pe Vilmer în oglinda mea retrovizoare, aşezat pe vine lângă cort, vorbind cu nişte

evreice unguroaice. Discutând cu ele, fără îndoială, despre ce simţeau. De parcă asta avea să ajute Reichul.

Câteva luni mai târziu, Suhren, cu faţa cenuşie, cadaverică, m-a chemat în biroul lui.

— Sursele mele îmi spun că s-au scurs informaţii despre Iepurii lui Gebhardt. Berlinul a interceptat o transmisiune radiofonică elveţiană a guvernului polonez în exil de la Londra, care dădea detalii despre Iepuri. O numea vivisecţie şi pomenea numele meu.

Şi al lui Binz. Crimele noastre, ziceau, vor fi răzbunate cu fierul roşu.

— A fost vreun doctor menţionat?

— Doar Gebhardt. Ziceau că o misiune catolică din Fribourg a scris la Vatican.

— V-am spus, Herr Kommandant.

A început să se învârtească prin cameră.

— Cum de s-a aflat? Am avut atâta grijă. Presupun că acum trebuie să ne asigurăm că fetele alea iepuri sunt bine îngrijite.

— Nu, *Herr Kommandant.* Exact opusul. Aşa cum am discutat.

— Ştii, Serviciul de securitate zice că guvernul polonez în exil l-a condamnat pe Gebhardt la *moarte.* Aici avem de-a face cu opinia internaţională. Trebuie să procedăm cu grijă. Poate să conteze atunci când lucrurile… în sfârşit, când lucrurile se *termină.*

— E mai bine dacă Iepurii nu sunt niciodată găsiţi. Mai greu pentru opinia publică să comenteze asupra a ceva ce nu a existat niciodată.

— Dar Himmler discută cu Suedia despre transportarea unor *Häftlinge* de aici. În Suedia, în autobuze ale Crucii Roşii. Crede că asta ar putea încuraja îngăduinţa. Poate că asta ne va ajuta. Sper că s-a notat că eu am obiectat la aceste operaţii.

Cum putea Suhren să fie aşa de naiv? Nu avea să fie nicio *îngăduinţă.* Dacă Germania pierdea războiul, învingătorii nu aveau să vină pe rând şi să întrebe cine a obiectat la ce. Suhren se va îndrepta direct către spânzurătoare.

— Credeţi că lumea va privi cu bunăvoinţă acele dovezi

umblătoare a ceea ce s-a întâmplat aici? Comandante, veţi fi considerat responsabil, indiferent ce spuneţi. La fel ca şi mine.

Suhren s-a uitat pe fereastra biroului său la lagărul de dedesubt.

— Cum le găsim? *Haftlinge* nu-şi mai păstrează numerele adevărate.

Ochii lui erau injectaţi. Oare băuse?

— La *Appell,* pur şi simplu se strecoară. Îşi schimbă numerele cu cele moarte.

M-am apropiat de el.

— Majoritatea ar trebui să fie în Baraca 31 – sau se ascund dedesubt. Cu noua instalaţie.

— Te rog, Oberheuser.

Lui Suhren nu-i plăcea să vorbească despre noua instalaţie şi cu siguranţă nimeni nu rostea cuvântul *gaz.* Noii membri ai personalului, veniţi recent de la Auschwitz, îl ajutaseră să monteze o instalaţie improvizată într-un vechi atelier de pictură, lângă *Krema.* Nu era cine ştie ce operă meşteşugită, dar avea să facă întreaga operaţiune de reducere la tăcere a Iepurilor mult mai simplă.

— O s-o pun pe Binz să încuie baraca şi apoi să strige Appell-ul, a spus Suhren. Dumneata personal vei avea grijă ca fiecare dintre fetele-iepuri să fie prinsă. Era şi timpul!

— Am permisiunea dumneavoastră să...

— Fă ceea ce trebuie să faci, doctore. Asigură-te doar că nu rămâne nicio urmă din ele.

Capitolul 24

CAROLINE 1944-1945

Pe 25 august, Roger mi-a telefonat la The Hay şi mi-a spus că Forţele Franceze Libere şi trupele americane ajunseseră la periferia Parisului.

Aveam din nou treabă.

Era o zi de sâmbătă, aşa că traficul era relaxat, şi am condus până în oraş cu acceleraţia apăsată la maximum, trecând cu roţile scârţâind pe lângă maşinile de pe Taconic Parkway, până când am văzut luminile albastre pâlpâitoare în oglinda retrovizoare. Dar după ce i-am spus motivele grabei mele ofiţerului de poliţie cu faţă de copil, şi-a aprins din nou luminile şi m-a escortat la consulat.

În biroul lui Roger, am adunat informaţii din toate sursele posibile. Am citit telegrame şi cablograme şi am ascultat radioul – toate în acelaşi timp. Când trupele noastre au ajuns la Arc de Triomphe, eram copleşiţi de bucurie şi vorbeam la telefon cu Bordeaux şi Londra. Trupele americane, însoţite de generalul de Gaulle şi de armata Forţelor Franceze Libere, au intrat în Paris prin sud, pe Champs-Élysées, în jeepuri şi pe jos. Mulţimi de francezi au umplut străzile, strigând *„Vive la France!”* Oamenii se revărsau din casele lor, înnebuniţi de bucuria eliberării, chiar dacă lunetiştii şi tancurile germane mai trăgeau ici şi colo. Curând, nemţii au fluturat steagurile albe ale capitulării din spatele buncărelor lor, proprietarii de restaurante şi-au adus ultimele sticle de şampanie din pivniţele lor, şi Parisul şi-a pierdut minţile de fericire.

Mai târziu, în aceeaşi zi, am privit din biroul lui Roger cum Lily Pons, starul Operei Metropolitane, a cântat „Marseilleza” în faţa celor treizeci de mii de oameni adunaţi sub noi, în Rockefeller Plaza, pentru a sărbători victoria.

Eram convinşi cu toţii că era doar o chestiune de timp până când Hitler avea să capituleze şi Berlinul să cadă. Aliaţii aveau să elibereze toate lagărele de concentrare. Am început să trimit telegrame şi scrisori la toate centrele de repatriere posibile din Franţa, întrebând de Paul. Cum

avea să se întoarcă în Paris?

Deşi Franţa fusese eliberată, războiul a continuat. În aprilie următor, stăteam la masa din sufrageria de la The Hay, încă în pijama, şi scriam un comunicat de presă pentru orfanii din Franţa eliberată: *E nevoie urgentă în Franţa de aceste lucruri obişnuite. AZI: Orez. Cacao îndulcită. Lapte praf integral. Fructe uscate. Urmează, ca importanţă, ceai şi cafea pentru copiii mai mari...*

Cât timp trecuse de când primisem acea primă scrisoare de la Paul? Toate cercetările mele nu dăduseră niciun rezultat. O ultimă furtună de zăpadă lovise Bethlehemul, dar chiar şi iarna se săturase de iarnă, şi fulgi tăcuţi acopereau crusta de zăpadă din curte ca o flanelă albă. O zăpadă foarte proastă pentru bulgări, ar fi zis tata.

Serge a aruncat, cu un bufnet, corespondenţa pe care o luase de la poştă pe masa în formă de semilună de lângă uşa de la intrare şi s-a dus să cureţe zăpada de pe aleea din faţa casei.

Când după-amiaza a început să devină tot mai întunecată, am făcut ceai în bucătărie. Când m-am întors în sufragerie, m-am oprit în drum să frunzăresc teancul de plicuri. Le-am găsit pe cele obişnuite. Un fluturaş pentru Competiţia Hipo din Bethlehem, ţinută în fiecare primăvară pe câmpul Ferriday din spatele casei noastre, în beneficiul bibliotecii. Factura lunară de lapte de la Ferma Elmwood. O invitaţie la un concert de clopoţei la fermă.

Un plic mi-a atras brusc atenţia. Era ecru, la fel ca toate celelalte pe care le trimisese el, având numele destinatarului trecut cu scrisul lui Paul – cumva mai puţin sigur şi puternic, dar al lui, fără nicio îndoială. La destinatar era trecută adresa: *Hôtel Lutetia, 45, boulevard Raspail.*

Mâinile îmi tremurau când am rupt plicul şi am citit conţinutul scrisorii.

Mi-am înşfăcat ghetele din bucătărie, am aruncat paltonul mamei peste pijama şi am alergat peste drum, la Magazinul universal al fraţilor Merrill, spărgând stratul tare de zăpadă cu fiecare pas. Am ţâşnit în sus pe scări şi am găsit-o pe mama stând lângă un perete cu rafturi alături de domnul Merrill, în mână cu o sticlă cu

hamamelis[84]. S-au îndepărtat unul de altul, surprinşi.

Domnul Merrill a zâmbit când am intrat; avea un inel de chei la brâu.

— Caroline. Ce-ai mai fă...

— Nu acum, domnule Merrill, am spus, ţinându-mă de tocul uşii în vreme ce încercam să-mi recapăt răsuflarea.

Deşi în general era un om concis, cu o mică încurajare, arătosul domn Merrill ar fi discutat *ad infinitum* avantajele şi dezavantajele pungii de hârtie pentru alimente.

Mama s-a întors spre mine.

— Dumnezeule mare, ce e, dragă?

Nereuşind să respir normal, am fluturat plicul.

Mama a venit spre mine.

— Închide uşa, Caroline! Pentru numele lui Dumnezeu, ce-i cu tine?

— E de la Paul. E la...

— Unde, dragă?

— La Hôtel Lutetia.

— De ce n-ai spus aşa, Caroline? a exclamat ea şi i-a dat înapoi sticluţa cu hamamelis domnului Merrill. Plecăm mâine.

În definitiv, bagajele noastre erau făcute de luni în şir.

---

[84] Hamamelisul *(Hamamelis virginiana)* este un arbore nord-american. Scoarţa şi frunzele sale se folosesc în scop medicinal, sub formă de infuzie, unguente sau tinctură, având efecte antiinflamatorii, antimicrobiene şi vasoconstrictoare.

Capitolul 25

KASIA ***1945***

În februarie 1945, Drumul Frumuseţii nu mai era frumos.

Nemţii folosiseră jardinierele şi cei mai mulţi dintre tei ca lemne de foc. Zgura neagră de pe drum era acoperită de o zloată îngheţată, şi peste tot prin lagăr se vedeau grămezi înalte de zăpadă, având deasupra un strat de cenuşă, căzută de la coşuri. Cuşca animalelor exotice dispăruse de mult.

Am ocolit femeile care ieşiseră afară, înfruntând frigul, unele în grupuri, altele rătăcind singure. Duminica, Drumul Frumuseţii era plin de un amestec zgomotos de femei de toate naţionalităţile, unele ducând o pereche de chiloţi sau o uniformă pe care o spălaseră pentru a se zvânta în vânt. Lagărul devenise imposibil de aglomerat pe măsură ce Armata Roşie înainta spre vest prin Polonia, şi din oră în oră soseau transporturi de prizoniere pe care nemţii le evacuau din alte lagăre de concentrare, precum Auschwitz şi Majdanek. În scurt timp se adunaseră prizoniere din douăzeci şi două de ţări. Polonezele alcătuiau de departe cel mai mare grup, dar acum aveam printre noi şi prizoniere britanice, chineze, americane. Toată lumea ştia că Himmler ţinea mulţi dintre *Proeminente,* prizonierii speciali, în buncăr, inclusiv un pilot american care fusese găsit lângă Ravensbrück, după ce se paraşutase din avionul lui avariat.

Deşi multe dintre noi purtam aceleaşi uniforme în dungi, albastru cu gri, puteam ghici naţionalitatea unei prizoniere după felul în care şi-o purta pe a sa. Întotdeauna recunoşteai o franţuzoaică. Fiecare dintre ele îşi lega basmaua într-un fel unic, încântător, şi toate îşi coseau mici punguţe şic numite *bautli* din cârpe recuperate, în care îşi ţineau vasele. Unele chiar îşi prindeau mici gulere albe la uniformă, iar din zdrenţe îşi făceau funde frumoase. Rusoaicele, multe dintre ele infirmiere şi doctoriţe din Armata Roşie capturate pe câmpul de luptă, se deosebeau şi ele la fel de clar. Alcătuiau un grup disciplinat şi toate îşi

purtau uniformele din lagăr exact la fel. Fiecare îşi păstrase bocancii de piele din armată şi avea basmaua lagărului legată la ceafă într-un nod pătrat perfect.

Prizonierele nou-sosite în lagăr erau uşor de recunoscut. Odată ce administraţia lagărului a rămas fără uniforme, noile prizoniere purtau un amestec ciudat de haine nepotrivite, luate din grămezile de prăzi. Arătau ca nişte păsări exotice în rochiile lor papagal, aşa cum le spuneam noi, un amestec ţipător de fuste cu volane şi bluze în culori vii. Unele aveau noroc şi găseau haine bărbăteşti groase, fiecare însemnată cu cretă de personalul lagărului cu un X alb mare pe spate, în caz că aceea care o purta evada.

Două rusoaice stăteau la prăvălia lor improvizată între barăcile 29 şi 31, de unde puteai cumpăra un pulover sau ciorapi sau un pieptăn, cu preţul unei raţii de pâine. O alta stătea de pază în preajmă, pândind-o pe Binz.

Umbla vorba că Gemma La Guardia Glück, sora primarului New York-ului, Fiorello La Guardia, era şi ea prizonieră în lagăr. La fel, un grup de paraşutiste britanice, capturate de SS-işti în Franţa. Nepoata lui Charles de Gaulle, Geneviève. Şi toată lumea ştia că însăşi sora lui Himmler fusese prizonieră la Ravensbrück, arestată pentru pângărirea rasei – relaţii cu un bărbat polonez. Fetele de la biroul administraţiei au spus că nici măcar ea nu fusese iertată de cele douăzeci şi cinci de lovituri de bici care i-au însoţit pedeapsa.

Binz a dat şi mai tare muzica ce răsuna în tot lagărul şi ne-a bombardat cu cântece şi marşuri de război. Am ridicat privirea către cer când trei avioane au zburat pe deasupra capetelor noastre – erau germane. Îmi dădeam seama după zgomotul motoarelor şi pentru că sirenele antiaeriene nu sunaseră.

În vara trecută, mulţumită lui *Herr* Fenstermacher, auziserăm de invazia Normandiei, dar nici nu era nevoie să ne spună cineva că Germania pierdea rapid războiul. Semnele erau pretutindeni. Raiduri aeriene zilnice. *Appell-uri* mai scurte. Mai puţine sarcini.

Naziştii cedau.

Însă nu au renunţat să ne omoare. Autobuzele negre fără ferestre veneau la barăci cu o nouă insistenţă. Dr.

Winkelmann cel gras, în haina lui lungă de piele, şi partenera lui, bătrâna infirmieră Marschall, colindau lagărul căutându-şi prada, prizonierele bolnave pe care să le trimită la camioane.

Femeile bolnave se ascundeau oriunde puteau ca să scape: sub barăci, deasupra tavanului, în spatele depozitelor de cărbune. Zuzanna a inventat o metodă de a răzui pielea de pe braţele femeilor care erau evacuate la noi de la Auschwitz, pentru ca pielea lor tatuată să pară infectată şi să nu li se mai vadă numerele albastre. Toată lumea din lagăr continua să ascundă Iepurii atunci când se striga apelul. Unele chiar şi-au schimbat numerele cu ale noastre, punându-se ele însele în mare primejdie.

Zvonurile circulau. O prizonieră-infirmieră i-a spus Zuzannei că în fostul lagăr de fete, în *Jugendlager,* aflat la zece minute cu camionul de noi, erau trimise femei mai în vârstă, care nu trebuiau să muncească. Mâncarea era mai multă şi nu se făceau apeluri. Putea fi adevărat?

În acea seară, devreme, am primit permisiunea să mă duc la clădirea administraţiei ca să iau un pachet care venise pentru mine. Am ieşit din baracă, fericită că în sfârşit puteam să umblu fără cârjă, dar curând Karol, o *Jules* din Olanda, m-a prins de braţ şi m-a tras în umbre.

Mi s-a strâns inima. Mă feream de cele mai multe *Jules,* căci reprezentau un nou tip de personaj care apăruse în ultimul an în lagăr. O *Jules,* de obicei o prizonieră germană cu un triunghi verde sau negru, aduna din grămezile de haine prăduite haine şi pantaloni bărbăteşti, şi chiar lenjerie de corp bărbătească, îşi tăia părul într-o tunsoare masculină şi se plimba ţanţoşă prin lagăr cu o ţigară în mână şi o atitudine răutăcioasă. Unele foloseau o lamă pentru a scrijeli un X, numit „crucea vacii”, pe fruntea unei fete pe care o plăceau, marcând-o astfel ca pe proprietatea lor. Nu toate *Jules* erau rele. Eu ştiam câteva destul de prietenoase, şi de multe ori era un avantaj pentru o fată să umble cu o *Jules,* deoarece asta însemna protecţie şi mâncare, dar obiectul afecţiunii lor nu putea refuza, căci o *Jules* avea întotdeauna relaţii sus-puse. Dacă o fată nu coopera, o puteau lăsa să moară de foame.

— Se face o altă selecţie în baraca alăturată, a spus

Karol. Hai să ne plimbăm puţin!

Ne-am îndepărtat, luând-o pe drumul ocolit spre clădirea administraţiei, dar am aruncat o privire înapoi şi i-am văzut pe Winkelmann şi pe sora Marschall încărcând femeile într-unul din camioanele alea negre fără ferestre. Un transport către moarte. Niciuna din noi nu mai trebuia să o spună: oricine ar fi fost prinsă în apropierea acelui uragan ar fi fost luată de el, fără motiv.

Oricât de înfiorătoare ar fi fost unele *Jules,* probabil că în acea zi Karol mi-a salvat viaţa. Odată pericolul îndepărtat, i-am mulţumit şi mi-am continuat drumul.

Curând, am trecut prin dreptul unui cort alb lung, ridicat pentru un grup de prizoniere nou-sosite într-o zonă deschisă chiar lângă Drumul Frumuseţii. Lagărul devenise îngrozitor de aglomerat, iar transporturile continuau să sosească din toate ţările. Suhren ridica aceste corturi chiar în mijlocul lagărului. Acesta era aşa de ticsit de femei şi de copii, încât abia aveau loc să se aşeze. Multe dintre femei stăteau în picioare, încercând să-şi liniştească bebeluşii.

— Kasia, am auzit pe cineva strigând.

M-am întors, surprinsă să-mi aud numele.

La început nu am recunoscut-o în umbrele din cort, căci faţa ei era trasă şi suptă, iar părul blond scurt, cenuşiu de la praf.

Nadia.

Era aşezată pe un geamantan vechi, iar alături de ea stătea întinsă o femeie, cu capul în poala ei. Nadia a mângâiat fruntea femeii şi i-a murmurat ceva. Am privit-o cu atenţie o clipă, să mă asigur că ea era, apoi m-am apropiat de cort, ferindu-mă să fiu *văzută de Aufseherin.*

— *Nadia?* am întrebat.

Aveam halucinaţii?

A ridicat privirea, ca şi cum capul îi era prea greu pentru gât.

— Kasia, a spus şi răsuflarea îi era un nor de abur alb.

Ce frumos suna numele meu când îl rostea ea! A întins o mână ca să mă împiedice să mă apropii mai mult.

— Adineauri am văzut cum târau de aici o fată pentru că a vorbit cu noi. Plus că jumătate din noi avem tifos. Ai grijă!

Am făcut un pas către ea. Ce zi fericită era asta! Cât de repede puteam să o aduc în baraca noastră?

— De când eşti aici? am întrebat încet, ca să nu mă audă paznicii.

— De-abia am ajuns azi-noapte de la Auschwitz. Au zis că mergem la tabăra de fete. Putem fi adăpostite acolo.

— Când?

— Nu ştiu, a răspuns şi şi-a coborât privirea către femeia din poala ei. Ne e aşa de sete, şi ea are nevoie de un loc unde să moară în pace.

— Nadia, vino repede! Pot să te ascund.

— Nu pot s-o părăsesc.

— Poate să aibă grijă de ea altcineva, am spus şi am mai făcut un pas înainte.

— N-o recunoşti, nu-i aşa? E mama mea, Kasia. N-aş părăsi-o niciodată.

Doamna Watroba. Cum fuseseră prinse?

— Vino, am spus.

Ştiam că le puteam ascunde pe amândouă.

— Ştiu la ce te gândeşti, prietena mea, dar rămân aici, cu Matka mea.

— Ce pot să-ţi aduc?

Gardienii lui Binz au început să urce prizonierele în camion.

— Nimic. Nu-ţi face griji. O să ne întoarcem cu toţii în Lublin, cât ai bate din palme. O să fim din nou cu Pietrik. O să fie fericit să te vadă.

A zis asta cu un zâmbet adevărat. A fost din nou vechea Nadie.

— Pe tine te iubeşte, am spus eu.

— Ştii de câte ori m-a întrebat dacă îl placi? Hei… ţi-am lăsat cartea înainte să plec. În locul nostru. O să-ţi placă grozav capitolul cinci.

— Cred că locul a dispărut de mult, dar o să ne uităm împreună, când ne întoarcem.

— Da.

Apoi Nadia a icnit, cu un pumn pe piept, cu privirea fixată asupra piciorului meu. Unul dintre ciorapii bărbăteşti de lână desperecheaţi pe care îi obţinusem contra pastei noastre de dinţi alunecase în jos, pentru a

scoate la lumină gamba – vindecată deja, dar micşorată şi zbârcită, lipsită de oase şi tendoane, cu pielea lucioasă şi întinsă.

— Dumnezeule, Kasia, ce s-a-ntâmplat cu piciorul tău?

Ochii i s-au umplut de lacrimi.

Plângea pentru mine, când ea însăşi era într-o situaţie disperată? Nadia era o prietenă bună.

— O să-ţi spun mai târziu, dar acum pot să-ţi aduc să bei – am pus deoparte nişte apă de ploaie.

Nadia a zâmbit din nou.

— Întotdeauna descurcăreaţă, Kasia. Matkăi i-ar plăcea puţină apă.

— Mă întorc imediat, am spus şi am pornit-o înapoi către baraca mea.

Piciorul mi-a încetinit mersul şi, când m-am întors cu apa, gardienii încărcau ultimii prizonieri în camionul deschis. Au închis oblonul din spate şi au bătut de două ori în el, iar camionul a pornit-o pe Drumul Frumuseţii.

Nadia. Fusese ca o doctorie vederea ei! Oare o să fie în siguranţă în lagărul pentru fete? Până acum, nu mai auzisem de nimeni de la Ravensbrück să se ducă acolo. M-am rugat ca tot ceea ce auzisem despre noul lagăr să fie adevărat. Oare Dumnezeu ne asculta vreodată rugăciunile?

Camionul a înaintat pe Drumul Frumuseţii, şi ochii mi s-au umplut de lacrimi când am zărit-o pe Nadia ţinând-o în braţe pe mama ei.

— Pe curând, Nadia, am strigat, alergând cum puteam în urma camionului.

Ea şi-a întins gâtul peste mulţime, a zâmbit şi şi-a ridicat mâna.

Am privit camionul cum se îndepărta huruind, până când luminile din spate au devenit neclare. Mi-am şters lacrimile. Oare chiar se duceau într-un loc sigur? Era greu să credem tot ce ne spuneau nemţii, dar oricum, fetele daneze de la biroul administraţiei ziceau că ruşii aveau să sosească în curând ca să elibereze tot lagărul. Cel puţin Nadia şi mama ei vor avea un adăpost. Nadia era cea mai puternică persoană pe care o cunoşteam.

M-am grăbit către clădirea administrativă ca să-mi iau pachetul, în vreme ce întunericul se lăsa peste lagăr. O

familie de şobolani, mari cât nişte pisici, mergeau înaintea mea pe drum, fără să se mai teamă acum de oameni. Mi-am cerut pachetul la ghişeul poştei şi m-am uitat la adresa expeditorului: *Poşta oraşului Lublin, Lublin, Polonia,* scrisă de mâna lui Papa. L-am deschis în vreme ce străbăteam din nou coridorul, iar saboţii mei de lemn răsunau pe podeaua lustruită, şi am scos un alt mosor de aţă roşie.

Nu mă săturam niciodată să văd asta. De la primul, mai trimisese două. Oare Papa spusese lumii întregi? Dacă era să murim înainte să fie eliberat lagărul, cel puţin toată lumea avea să ştie ce se întâmpla, iar nemţii aveau să fie pedepsiţi pentru ceea ce făcuseră. Pachetele lui o ajutaseră pe Zuzanna la dizenteria ei, dar apoi, mergând din baracă în baracă pentru a îngriji alte prizoniere, ea luase altceva. Dureri de cap, friguri, temperatură mare. Văzând erupţia de pe braţele ei, am ştiut amândouă ce era: tifos.

Am trecut pe lângă masa lui Brit Christiansen, o fată daneză pe care o ştiam, una dintre multele fete scandinave care lucrau aici la administraţie. Era înaltă, cu părul blond tuns scurt şi cu obrazul presărat de aluniţe bej, ca o constelaţie drăguţă. Înainte să ajung în lagăr nu mai cunoscusem niciodată pe cineva din Danemarca şi acum îmi dădeam seama că se numărau printre persoanele mele preferate. Blânde. Demne de încredere. Binevoitoare.

— Am să-ţi spun două lucruri, şi trebuie să ne grăbim, a rostit Brit încet. Unul e că un SS-ist, cu funcţie mare, a venit azi să întrebe de mama ta.

— *Ce? Cine?*

— Nu ştiu precis, dar era foarte înalt.

Lennart! Aici, la Ravensbrück? Era şi Matka undeva pe aici? Brit m-a tras mai aproape.

— Iar azi sunt la vânătoare de Iepuri.

La cuvintele astea, mi s-a făcut pielea ca de găină.

— Dar e aproape întuneric. O selecţie de noapte?

— Binz e foarte furioasă. Vine şi Suhren. Au dublat raţia de băutură pentru gărzi.

— Va trebui să ne ascundem.

Puteam să o bag pe Zuzanna sub baracă? Sau Anise ar putea să ne ascundă din nou printre evreicile unguroaice.

La bolnavele de tifos?

— Ei ştiu că vă ascundeţi sub baracă, Kasia.

— O să urcăm în Anexă.

— Şi asta o ştiu. Şi au venit noi autobuze.

Autobuze. Un fior de spaimă m-a străbătut. Nu era vreme pentru crize de isterie.

Am pornit-o înapoi în grabă spre baracă.

O beznă adâncă se lăsase în jurul meu, căci în acea noapte nu se vedea luna. Reflectoarele de deasupra s-au aprins în vreme ce alergam cât puteam, în ciuda piciorului meu, dând deoparte femeile din drumul meu către baracă.

Să nu simţi nimic! Dacă vrei să rămâi în viaţă, nu trebuie să simţi nimic.

Când am intrat în baracă, am ştiut că vestea ajunsese acolo înaintea mea, căci fetele plângeau şi se strângeau în braţe. Mi-am croit drum printre femeile venite din toate ţările pe care Hitler le jefuise, o încăpere plină de un amestec de limbi diferite: rusă, franceză, maghiară, poloneză. Am găsit-o pe Zuzanna pe patul nostru, cu genunchii strânşi la piept, scuturată de friguri. De-abia a ridicat capul.

— Ai auzit? am întrebat-o. M-am aşezat lângă ea pe pat şi am mângâiat-o pe frunte. Vin după Iepuri. Trebuie să te ridici, draga mea.

Zuzanna a deschis ochii şi apoi i-a închis la loc.

— Nu, Kasia, a spus.

Anise şi-a făcut loc printre femei, strigându-mă.

— Ieşi acum, Kasia, a spus ea în felul ei calm. Vin. Binz şi Suhren, şi doctoriţa. Crucea Roşie a luat deja fetele suedeze, şi pe urmă o să fie luate şi franţuzoaicele. De la atelierul de pânzeturi. O să las fereastra din spate deschisă pentru tine.

— În autobuze? am întrebat.

— Da. Foloseşte numărul 9284. E sigur. N-am putut face rost decât de unul.

Am apucat-o de încheietura mâinii.

— Nu pleca, Anise! De unde ştii că nu e un transport al morţii?

De câte ori nu îi văzuserăm păcălind femeile să urce în autobuze? Unele semănau cu nişte ambulanţe, cu cruci

roşii pictate pe laturi. Le auzeam ducându-se la micuţul atelier de pictură şi apoi îşi opreau motoarele. După aceea, hainele acelor prizoniere se întorceau la atelierul de pânzeturi, purtând mirosul acela dulce, inconfundabil, de gaz.

— Este Crucea Roşie suedeză, Kasia, cea adevărată, şi trebuie să te grăbeşti.

— Fetelor, avem *Appell,* a strigat Marzenka, bătând cu o lingură de lemn într-o oală.

Anise a fugit afară, cu o ultimă privire aruncată înapoi.

Am tras-o pe Zuzanna de mână.

— Trebuie să...

— Nu, Kasia. Du-te tu!

A încercat să se întindă la loc pe pat.

— Trebuie să ne ascundem sub baracă, am spus, trăgând-o în sus şi sprijinind-o de mijloc, şi am condus-o prin mulţime către uşă, simţind-o atât de uşoară lângă mine, ca o creangă uscată.

Marzenka stătea cocoţată pe o bancă de la masă, răguşită deja de cât strigase ca să acopere zarva.

— Vă rog! Binz mi-a promis că niciuna dintre voi nu va păţi nimic.

Asta nu a făcut decât să mărească panica, şi multe fete s-au repezit la uşă, dar în prag a apărut Binz cu câinele ei, însoţită de *Aufseherinnen.* Iar afară, în faţa uşii, stăteau comandantul Suhren şi doctoriţa Oberheuser, ea cu un clipboard în mână. Eram suficient de aproape ca să văd un strat subţire de zăpadă pe umerii mantalei gri a lui Binz. Câinele ei a dat să o muşte pe Zuzanna de picior şi ne-am tras înapoi.

— Toată lumea afară pentru *Appell,* a spus Binz. Dacă nu vă supuneţi ordinelor, veţi fi împuşcate.

Doctoriţa Oberheuser la o selecţie de baracă? Eram prinse în capcană şi tot ce puteam face era să ne supunem. Nu mai aveam timp să ajungem la ascunzătoare. Mi-am tras în sus ciorapii. Oare doctoriţa avea să mă recunoască?

Am sprijinit-o pe Zuzanna şi ne-am înşirat toate pe Drumul Frumuseţii, în faţa barăcii, şi am stat în poziţie de drepţi în aerul rece al nopţii, cu lumina de deasupra strălucind puternic. Şi dacă fugeam? Chiar dacă am fi avut

picioare bune cu care să fugim, câinii ne-ar termina. Deşi era frig, mă simţeam arzând. Asta era. De ce nu mă mişcasem mai repede?

Binz şi dr. Oberheuser treceau prin faţa şirurilor noastre şi ne verificau numerele. Binz s-a oprit în faţa mea, cu cravaşa în mână.

— Trage-ţi în jos ciorapul, mi-a spus.

Deci aşa avea să se termine totul.

Mi-am lăsat în jos ciorapul. Era piciorul meu bun. Binz a făcut un semn către dr. Oberheuser.

Doctoriţa a tăcut.

— Ei? a făcut Binz.

Mi-am ţinut răsuflarea. Doctoriţa mă privea lung, părând încremenită într-un vis. Era oare ură sau milă? A arătat către celălalt picior.

— Celălalt, a spus Binz.

Am tras ciorapul în jos, peste marginea netedă a scobiturii unde fuseseră cândva muşchii mei. Doctoriţa şi-a recunoscut probabil opera, căci a încuviinţat repede din cap către Binz şi apoi au trecut la Zuzanna. Zuzanna s-a uitat la mine. *Fii tare,* spunea privirea ei. Pe urmă aveam să mergem la zid. Oare o să pot să fiu la fel de curajoasă precum celelalte şi să păşesc pe Drumul Frumuseţii cu capul sus?

Dr. Oberheuser a părut nedumerită la început când s-a uitat la Zuzanna, pentru că cicatricele ei nu erau la fel de evidente ca la celelalte fete. Oare avea să o lase pe Zuzanna să plece? Trimite-mă la zid, m-am rugat eu. Las-o pe sora mea să trăiască. Las-o pe una dintre noi să se ducă acasă la Papa.

Doctoriţa a dat din cap către Binz.

Da.

Zuzanna m-a apucat de mână. O să mergem împreună la zidul de execuţie, aşa cum plănuiserăm dintotdeauna, una alături de cealaltă până la sfârşit.

Apoi s-a întâmplat ceva foarte ciudat.

Luminile s-au stins.

Nu doar reflectoarele, ci şi toate luminile din lagăr. Era ca şi cum mâna lui Dumnezeu se pogorâse peste noi şi se revărsa asupra noastră acel întuneric de catifea în care nu

poţi să vezi nimic. Fetele au început să se strige una pe alta. Suhren, Oberheuser şi Binz au lătrat ordine în întuneric. Câinii confuzi mârâiau. Nici nu vă puteţi închipui cât zgomot era în lagăr cu toată lumea pe Drumul Frumuseţii, ţipând şi strigând.

— Adelige, *şezi,* a spus Binz, şi dispozitivul ei de dresaj a clincănit în întuneric.

Am apucat-o pe Zuzanna de mijloc şi am tras-o departe de grup.

Oare aveau să se aprindă luminile dintr-o clipă într-alta? Am bâjbâit înainte şi am atins-o pe dr. Oberheuser în întuneric. Un val din parfumul ei oribil ne-a inundat. Am călcat-o pe Binz pe picior şi am simţit cum braţele i se rotesc în aer.

— *Verdammtes Arschloch!* a mormăit ea o înjurătură.

M-am îndreptat către atelierul de pânzeturi, cu inima bătându-mi puternic, mai să-mi sară din piept, ghicind direcţia în beznă, cu un braţ în jurul Zuzannei, cu celălalt întins în faţă, ca un curăţitor de linie al unei locomotive, ciocnindu-mă de oameni în întuneric. Focul de la crematoriul din depărtare nu era suficient de puternic pentru a lumina lagărul, dar m-am orientat după el. Practic, am târât-o pe Zuzanna, cu toată greutatea ei lăsată pe mine.

Am ştiut că eram unde trebuia când am văzut un autobuz în faţa atelierului, vehiculul fiind luminat dinăuntru, singura lumină din lagăr. Când ne-am apropiat de clădirea atelierului, am auzit fetele vorbind în franceză. Am bâjbâit după fereastra din spate şi am ajutat-o pe Zuzanna să se caţere pe ea, apoi am urmat-o, trăgându-mi cu mare efort piciorul bolnav. Era cald în încăpere şi mirosea bine în acea mulţime, un amestec de transpiraţie şi parfum. Zuzanna s-a lăsat pe mine.

— Nu mai pot merge mult.

— Aproape am ajuns, i-am spus. Curând o să te poţi odihni.

Am văzut-o pe Claire, prietena lui Anise, în lumina unei lanterne.

— Kasia, a spus ea. Am apucat-o de braţ.

— Suntem pe lista lui Binz. Când se aprind luminile, eu

şi Zuzanna o să fim luate.

— Luminile n-o să se aprindă în noaptea asta, a spus Claire. Rusoaicele le-au stins. Când au auzit că Suhren vine după Iepuri, Sura a inversat comutatorul transformatorului. A căzut toată reţeaua electrică, şi n-o s-o facă la loc până mâine-dimineaţă.

— De unde ştii că toate autobuzele astea chiar sunt de la Crucea Roşie?

— Suhren le-a tot împiedicat să intre, dar au ameninţat că dărâmă poarta. Fetele de la administraţie au spus că Himmler însuşi l-a autorizat pe contele Bernadotte al Suediei să ne ia.

Înşelătorii complicate mai fuseseră făcute şi înainte, ca să convingă fetele să plece liniştite, dar asta era singura noastră şansă.

— Anise mi-a dat un număr, am spus.

— Ai grijă să înaintezi, a spus Claire. Ăsta e ultimul autobuz. Două au fost deja încărcate şi aşteaptă la poartă să plece.

Am ţinut-o pe Zuzanna şi mi-am croit drum prin mulţime în întuneric. Din franceza pe care o învăţasem, îmi dădeam seama că fetele erau încântate să meargă acasă. Pe când ultimele dintre ele urcau în autobuz, mai rămăseseră puţine în atelier. Când am ajuns în faţa cozii, am văzut doi bărbaţi care stăteau în spatele autobuzului şi verificau numerele. Pe unul nu-l ştiam. Celălalt era grasul doctor Winkelmann, îmbrăcat în haina sa lungă de piele. Prin uşa din spate a autobuzului, larg deschisă, vedeam franţuzoaicele înghesuite înăuntru, în picioare, aşteptând. O infirmieră blondă, îmbrăcată într-o uniformă albă, stătea în uşă, ajutând fetele să urce acele câteva trepte. Dacă asta era o înşelătorie a nemţilor, era una pregătită cu grijă, dar paznicii germani adeseori purtau uniforme de doctori şi infirmiere ca să ne păcălească.

Am respirat mai liniştită după ce i-am spus lui Winkelmann numărul pe care mi-l dăduse Anise şi am ajutat-o pe Zuzanna să urce în camion. Când a venit şi rândul meu să urc în camion, sora s-a aplecat spre mine.

Am pus un picior pe scaunul de lemn cu două trepte. Chiar se întâmpla asta? Mergeam acasă? La Lublin? La

Papa.

Infirmiera a zâmbit şi mi-a întins mâna, iar eu am luat-o.

Winkelmann şi-a întins bastonul alb de-a curmezişul pieptului meu.

— Stai. Numărul.

Infirmiera mi-a strâns mâna mai tare.

— Toate numerele lor au fost verificate, a spus. Nu avem timp de discuţii.

Vorbea germana, dar cu un accent suedez. Mergeam acasă.

Winkelmann m-a împins înapoi cu bastonul lui, iar infirmiera mi-a dat drumul la mână.

— Ordinele mele sunt doar pentru *Häftlinge* franceze. Dacă fata asta e franţuzoaică, eu sunt Charles de Gaulle.

— Chiar sunt franţuzoaică, am spus în germană.

Oare îmi vedea picioarele cum tremurau?

— Da? a făcut Winkelmann. Zi ceva în limba ta maternă, franţuzoaico!

Fără să ezit, am spus în cea mai convingătoare franceză de care eram în stare:

— Uscătorul acesta este prea fierbinte. Puteţi să mai tăiaţi puţin din părţi? Aş vrea un permanent la rece, vă rog, cu bucle de la jumătatea lungimii firului şi mai multe moaţe. Şi folosiţi peria cu peri de porc, căci pare să mă ajute la mătreaţă.

Winkelmann s-a uitat la celălalt bărbat.

— Cu siguranţă e poloneză, a spus el.

— Hai, treci în camion, mi-a spus celălalt bărbat şi mi-a făcut semn să urc.

— Trebuie să plecăm, a spus infirmiera, trăgându-mă sus lângă Zuzanna. Suie repede!

În vreme ce infirmiera începea să închidă uşile, o prizonieră a alergat la autobuz cu o legătură de haine.

— Staţi, bagajul vostru! a strigat şi a întins pachetul în sus.

— Ăsta-i al meu, a spus drăguţa Pienotte Poirot, o prietenă a lui Anise, aflată în partea din faţă a autobuzului.

Fetele au trecut legătura din mână în mână până la ea şi prietenele ei s-au strâns mai aproape.

Autobuzul s-a smucit înainte şi am pornit pe drumul

nostru către porţile deschise. Doar un drum scurt către libertate.

Te rog, fă să fie ăsta un autobuz adevărat de Crucea Roşie.

Bariera albă de la ghereta paznicului s-a ridicat, şoferul autobuzului a apăsat pe acceleraţie, şi am lăsat în urmă porţile lagărului. De ce nu simţeam bucuria eliberării? Am pornit-o pe drumul de-a lungul lacului, iar Pienotte şi-a deschis legătura.

— Dumnezeule, e Guy, mi-a spus Claire.

Pienotte a desfăcut păturica pentru a ne arăta un nou-născut micuţ, rozaliu şi sănătos, cu un păr negru bogat.

— S-a născut acum două zile, a adăugat Claire. Slavă Domnului că nu a plâns. Băiat isteţ!

Am înaintat, huruind, pe drum, farurile camionului arătându-ne calea şi luminând spinările escortelor noastre, trei soldaţi germani pe motociclete.

Ce ciudat era să fiu din nou într-un autobuz. Cât îmi lipsise mişcarea lui: vitezele care se schimbă, apoi o ezitare, o alunecare şi înaintarea, *mersul* undeva. Din pietruit, drumul a devenit asfaltat, foarte neted datorită compresorului echipei care muncise aici. Ce treabă grozavă aţi făcut, doamnelor, m-am gândit! Măcar dacă i-aţi putea simţi netezimea!

Un ceainic a şuierat undeva în apropiere, fierbând deja.

O bombă.

Pământul s-a cutremurat, zgâlţâind autobuzul, iar lacul s-a luminat ca bliţul unui aparat de fotografiat.

— Sunt Aliaţii, bombardează, a spus infirmiera. Probabil cred că suntem un convoi german.

Şoferul a stins farurile, a oprit şi motorul, iar nemţii ne-au lăsat şi s-au întors huruind în lagăr, cu farurile lor devenind tot mai mici în întuneric. Ceainicul a şuierat din nou, şi noi am ţipat când culmea de deasupra noastră s-a despicat şi feţele ni s-au luminat, ca şi cum ne-am fi aflat în jurul unui foc de tabără. Cel puţin impactul ne-a dat senzaţia că suntem vii şi ne-a trimis la podeaua de cauciuc. Am ţinut-o pe sora mea lipită de mine, os lângă os, şi am căzut pe celelalte. Respira oare? Eu respiram? Am strâns-o la pieptul meu şi am simţit-o caldă lângă mine.

Curând, motorul autobuzului a prins viaţă şi am pornit-o, clătinându-ne, către Suedia, iar cele două inimi ale noastre erau doar una.

Capitolul 26

HERTA ***1945***

În aprilie 1945, Germania pierduse deja războiul, deşi mass-media nu voia să recunoască asta. Se agăţa de lumea sa de imaginară până la sfârşit. Ştiam că războiul era pierdut, căci ascultam posturi străine în camera mea. Conform BBC, Aliaţii din vest înaintaseră dincolo de Rin, iar pierderile nemţilor au devenit uriaşe. Suhren spunea că era doar o chestiune de timp până când Germania avea să recucerească Parisul, dar eu ştiam că eram înfrânţi. Pe 18 aprilie am auzit că tancurile americane au intrat în oraşul meu natal, Düsseldorf, şi au capturat oraşul cu uşurinţă. Britanicii şi americanii se îndreptau cu mare viteză spre Berlin.

Într-o după-amiază, am ieşit din lagăr şi m-am furişat pe malul lacului, cu paşii înăbuşiţi de movilele de muşchi, cu mânerul geamantanului alunecându-mi în mâna umedă. Lacul era furios şi pete albe de spumă îl traversau în goană. Oare cine le împingea, briza sau cei a căror cenuşă era aruncată aici, transformată în nămolul de la fund? Cum puteam să fiu învinuită? Acceptasem slujba de doctor în lagăr doar de nevoie. Era prea târziu acum pentru cei dispăruţi să-şi ridice degetele de oase şi să depună mărturie împotriva mea.

Pe când mă apropiam de Fürstenberg, am întâlnit o mare de bărbaţi, femei şi copii germani care mergeau pe jos, unii cu bagaje, alţii doar cu hainele de pe ei. Jumătate din civilii din Fürstenberg se refugiaseră spre sud cu câteva luni înainte, şi se părea că cealaltă jumătate evacua oraşul în acea zi pentru a scăpa de Armata Roşie. Numai privindu-le postura, vedeai umilinţa înfrângerii. M-am alăturat acelei mari *Autobahn*[85] a celor strămutaţi şi am fost purtată de mulţime, pe jumătate amorţită. Era greu să cred că se terminase totul, că fugeam de acolo. Ruşinea acelui moment era aproape epuizantă.

— Unde vă duceţi? am întrebat un bărbat într-un pardesiu de tweed şi pălărie galben muştar.

---

[85] Autostradă (în limba germană).

Ducea legată de spate o colivie cu o pasăre. Pasărea se legăna, cocoţată pe micul ei trapez de lemn, la fiecare pas al omului.

— Mergem pe drumuri laterale, să evităm Berlinul, apoi spre sud, la München. Trupele americane vin dinspre vest, ruşii, dinspre est.

Am mers alături de un grup care se îndrepta către Düsseldorf, iar călătoria noastră pe jos a fost lungă şi lipsită de evenimente. Am evitat drumurile principale şi am luat-o pe cărări prin pădure şi peste câmpuri, am dormit în maşini abandonate, am mâncat ce am putut găsi pentru a supravieţui.

Mi-am închipuit cât de fericită avea să fie Mutti să mă vadă. Locuia cu un bărbat pe nume Günther într-un apartament drăguţ aflat deasupra vechii noastre case, şi stătusem cu ei într-una din vacanţele mele. El vindea reviste şi era un bărbat destul de plăcut. Şi bogat, după cum arăta apartamentul. Mi-am închipuit ceapa prăjită şi pireul de cartofi cu sos de mere pe care avea să le pregătească în bucătărie când o să ajung acasă.

Burniţa când am intrat în Düsseldorf şi a trebuit să am grijă să nu fiu remarcată, căci peste tot erau soldaţi americani. Nu că m-aş fi aflat prea sus pe listele de suspecţi ale autorităţilor. Oare chiar le păsa de mine? Aveau personaje mai importante de care să se ocupe.

Străzile din Düsseldorf era presărate cu geamantane abandonate şi leşuri de oameni şi cai. Am trecut pe lângă gara din Düsseldorf, bombardată şi redusă la o grămadă de moloz. Când m-am apropiat de clădirea lui Mutti, am trecut pe lângă un cărucior furat, răsturnat pe o parte, şi pe lângă două femei în vârstă care încercau să-i ia roţile. Pe stradă, oamenii mergeau în toate direcţiile, unii ducându-şi toată averea cu ei. Am încercat să mă amestec printre ei, să arăt ca orice altă persoană strămutată.

Când am ajuns în faţa clădirii lui Mutti, m-am bucurat să văd nu numai că stătea în picioare, dar şi că arăta neatinsă. Singurele lucruri la care mă puteam gândi erau cada ei şi o mâncare caldă. Mirosul de ceapă prăjită plutea în holul de la intrare. Cineva norocos ascunsese nişte mâncare.

Am ajuns la etajul al doilea şi am sunat la apartamentul lui Günther.

— Cine e? a întrebat o voce din spatele uşii închise.

Günther.

— E Herta.

El a ezitat. Oare ce era bâzâitul ăla din capul meu? Se datora deshidratării?

— Mama mea e aici? am strigat prin uşă.

Broasca a clincănit, şi uşa s-a deschis.

— Repede, a spus Günther. Intră!

M-a apucat de braţ, m-a tras înăuntru şi a încuiat la loc uşa.

Apartamentul era încă frumos mobilat, cu covoare groase şi scaune cu tapiţerie de catifea. Cineva luase portretul Führerului de pe perete, lăsând în loc un pătrat de tapet mai curat. Se mişcase repede.

— Doi jefuitori au încercat să spargă uşa azi-dimineaţă. E anarhie aici.

— Zău, Günther.

— Toată lumea fură de la toată lumea acum. Lucrurile aparţin celor care le pot păstra.

— Mor de foame, am spus.

— *Toată lumea* moare de foame, Herta.

— În lagăr încă se mai făcea mâncare.

— Asta nu era tot ce făceaţi acolo tu şi prietenii tăi. Ştii, adevărul iese la iveală.

M-am dus către radio.

— Trebuie să existe raţii. O să transmită la radio.

— Nu sunt *raţii,* Herta. Nu e nimic la radio. Femeile se prostituează pentru o lingură de zahăr.

Lui Günther nu păreau să-i fi lipsit prea multe mese. Slăbise puţin, dar pielea lui era încă întinsă. Doar uşor încreţită la gât. Cum reuşise să scape de serviciul militar? Era ceva în neregulă, şi bâzâitul din capul meu devenea tot mai puternic.

— Trebuie să fac o baie, am spus.

Günther şi-a aprins o ţigară. De unde făcea rost de ţigări?

— Nu poţi să stai aici. Ei ştiu ce-ai făcut, Herta.

— Unde e Mutti?

— A trebuit să se ducă la poliţie. Au venit să te caute.

— Pe mine? De ce?

Nu era nevoie să întreb *cine.*

— Crime împotriva umanităţii, aşa au spus. Cum puteau să fie pe urmele mele aşa de repede?

— Îţi pui mama în pericol, Herta, doar venind aici. Fă-ţi baia, dar trebuie să găseşti o altă...

— Poate că mama mea e de altă părere, am spus.

— Fă o baie şi pe urmă o să vorbim. Mi-am pus geamantanul pe canapea.

— E posibil să am nevoie de ajutorul mamei în nişte chestiuni. El şi-a scuturat ţigara în scrumieră.

— Chestiuni legate de bani?

— Printre altele. Poate şi de onorarii legale.

— Ah, zău? Dacă ţi se întâmplă ceva, statul plăteşte onorariile.

— Întâmplă?

Günther s-a dus la dulapul de pe hol şi s-a întors cu un prosop.

— Fă-ţi baia cât mai avem apă caldă. Vorbim mai târziu. Mi-am lăsat lucrurile în camera de oaspeţi şi am dat drumul la robinetul căzii, cu o ureche la uşa băii, pe jumătate aşteptându-mă ca Günther să anunţe autorităţile. În mod sigur exista un soi de ierarhie militară a Aliaţilor. Günther nu m-ar turna niciodată, m-am liniştit singură. Mutti ar fi furioasă. Dar Günther nu fusese niciodată un adevărat patriot şi noua schimbare de putere făcea ca aproape oricine să fie suspect.

Am încuiat uşa băii şi am lăsat să se umple cada cu apă foarte fierbinte, fără să mă grăbesc. M-am cufundat în cadă, alunecând pe fonta emailată în acea minunată mare arzătoare.

Am simţit cum fiecare muşchi mi se destinde în apa fierbinte. Unde era Fritz? O să solicit vechea mea slujbă de la clinica dermatologică. Dacă mai era în picioare, nu sub o grămadă de pietre. În timp ce-mi săpuneam picioarele, negre de praf de la mersul pe jos, mi-am pregătit în minte discuţia cu Mutti. Avea să mă sprijine, indiferent ce spunea Günther.

„Şi ce dacă?” avea să spună când o să-i povestesc despre

lagăr. „Îţi făceai treaba, Herta". Unde era? Probabil pe străzi, încercând să găsească nişte pâine.

Am închis ochii şi mi-am adus aminte de micul dejun de pe vremuri pregătit de Mutti: chifle fierbinţi şi unt proaspăt, cafeaua ei...

Se auzeau oare paşi în living?

— Mutti? am strigat. Günther? O bătaie în uşa băii.

— Herta Oberheuser? s-a auzit o voce prin uşă. Avea accent britanic.

Rahat. Nenorocitul de Günther! Ştiusem că nu era demn de încredere. Cu cât îl plătiseră ca să mă predea?

— Vin! am spus.

Brusc, nu îmi mai puteam controla membrele acolo în cadă. Puteam fugi pe fereastră? Ceva a lovit cu putere uşa, care s-a deschis. Poate că am ţipat când am întins mâna către prosop. Un ofiţer britanic a intrat în baie şi eu m-am lăsat din nou în cadă, apărată doar de clăbucii de săpun care începeau să se spargă.

— Herta Oberheuser? a întrebat. Am încercat să mă acopăr.

— Nu.

— Sunteţi arestată pentru crime de război împotriva umanităţii.

— Nu sunt eu, am spus, şocată, ca o imbecilă.

Cum a putut Günther să-mi facă asta? Mutti avea să fie furioasă.

— N-am făcut nimic, am adăugat.

— Ieşiţi din cadă, *Fräulein,* a spus bărbatul.

Un alt agent britanic a intrat în baie cu o haină de ploaie din prelată în mână. Le-am făcut semn celor doi să se întoarcă cu spatele.

— O să ies deocamdată, a spus primul agent, roşu la faţă. Mi-a întins un prosop, ferindu-şi privirea. Înfăşuraţi-vă în ăsta!

Am luat prosopul şi el a ieşit, închizând uşa în urma sa. M-am ridicat din cadă. Nenorocitul de Günther, mi-am spus, ducându-mă la dulăpiorul de medicamente. I-am găsit lamele de ras şi m-am băgat la loc în cadă, în apa care începea să se răcească.

— *Fräulein?* a strigat primul bărbat de dincolo de uşă.

— O clipă, am spus, scoţând o lamă din pachet.

Mi-am căutat artera radială şi am găsit-o uşor, căci inima îmi bătea cu putere. Mi-am trecut lama peste încheietură, pătrunzând adânc în arteră, şi am privit-o cum se deschide ca o piersică. Apa a devenit roz, iar eu m-am lăsat pe spate în ea, ameţită, simţind cum se răceşte. Oare Mutti o să plângă când o să vadă ce-am făcut? Cel puţin am făcut-o în cadă. Va fi uşor de curăţat.

Înainte să apuc să ajung la cealaltă mână, agentul a intrat din nou.

— *Dumnezeule!* a exclamat când m-a văzut, când a văzut apa deja străbătută de fire de roşu, la fel precum cerneala unei sepii. Teddy! a strigat către cineva aflat undeva. *Dumnezeule!* a spus din nou.

După multe strigăte în engleză, m-au scos din cadă.

Şi aşa s-a terminat cu pudicitatea mea.

Îmi pierdeam cunoştinţa, nu voiam să le spun cum să mă trateze, dar am observat cu satisfacţie că se descurcau foarte bine şi fără mine, ridicându-mi picioarele, dintr-un anume motiv. O metodă sigură de a mă face să-mi pierd tot sângele. Picioarele mele erau încă oribil de murdare, sub fiecare unghie era o semilună neagră.

Mi-am pierdut cunoştinţa, dar mi-am revenit pe când mă duceau afară pe o brancardă, cu încheietura frumos bandajată. Cineva îşi făcuse bine treaba. Era un doctor printre ei? Era surprins că un doctor german se descurcase aşa de jalnic?

De ce m-ai turnat? am încercat să-i spun lui Günther pe când agenţii britanici coborau cu mine pe scări şi ieşeau în stradă. M-au urcat într-o ambulanţă.

L-am văzut pe Günther privind de la o fereastră de deasupra, cu faţa impasibilă. Alte chipuri au apărut la ferestre. Bărbaţi în vârstă. Femei. Au dat deoparte draperiile şi s-au uitat în jos.

Doar nişte nemţi curioşi. O fată blondă cu codiţe împletite *a* venit la o fereastră, şi mama ei a împins-o deoparte şi a tras jaluzelele.

— E doar curioasă, am spus.

— Ce? a întrebat un englez.

— E în şoc, a spus altul.

Unter Schock? Diagnostic incomplet, doctore englez. Soc *hipovolemic.* Respiraţie precipitată. Slăbiciune generală. Piele rece, lipicioasă.

Alte feţe au apărut la ferestre. Toată clădirea. Ceva ud mi-a alunecat pe faţă. Să fie ploaie? Speram că nimeni nu avea să o ia drept lacrimi.

PARTEA A DOUA

Capitolul 27

CAROLINE Aprilie 1945

Mama, oprită de gripă, m-a trimis la Paris singură. Era grozav de îngrijorată, bineînţeles, căci deşi Aliaţii ajutaseră la eliberarea Franţei, războiul era departe de a se fi sfârşit. Câte submarine nemţeşti distrugătoare mai pândeau în Atlantic? Dar nu aveam să fiu oprită în ajunul revederii lui Paul după cinci ani lungi. Mai dusesem la domnul Snyder ceva argintărie pentru a putea întreprinde călătoria. Cleştişorul pentru fursecuri. Cuţitele pentru unt. Câteva furculiţe de friptură.

Am acostat la La Rochelle, la nord de Bordeaux, la 12 aprilie 1945. Când am debarcat, ofiţerul secund a anunţat că preşedintele Roosevelt murise în casa lui din Warm Springs, Georgia, şi un geamăt colectiv a răsunat de la toţi cei care eram adunaţi acolo. Preşedintele a murit înainte să apuce să vadă cum nemţii se predau în Franţa. Nu a aflat niciodată că Hitler s-a sinucis.

Roger aranjase ca o maşină cu şofer să mă ducă la Paris şi am privit Franţa devastată de pe bancheta din spate a maşinii. Una e să citeşti despre război în ziare şi să marchezi cu piuneze pe o hartă evenimentele, şi altceva era să vezi Franţa sfâşiată în bucăţi.

Trecuseră mai bine de şapte luni de când forţele Aliate ajutaseră la eliberarea Parisului, dar distrugerile erau încă recente. Străzi întregi erau nimicite, clădiri explodaseră, iar pereţii multor blocuri cu apartamente fuseseră retezaţi, dezvăluind o secţiune transversală a unor camere încă mobilate. A trebuit să facem multe ocoluri, căci cratere negre şi porţiuni distruse din drumul de macadam, mari cât un tanc, încă nu fuseseră reparate. În partea de sud a Parisului, nu mai exista niciun pod peste Sena. Şi totuşi, în ciuda tuturor distrugerilor, era primăvară şi oraşul încă se ridica frumos din ruine, cu L'Arc de Triomphe neatins, cu cinci steaguri fluturând sub arcada lui.

Ajunsă în Paris, am împrumutat de la cei care aveau grijă de apartamentul nostru vechiul lor Peugeot, care funcţiona pe baza unei sobe improvizate, pe lemne,

montată în spate. Lipsa benzinei în vreme de război dusese la folosirea de către mulţi a acestor gazogeneratoare făcute în casă, nişte instalaţii de transformare a lemnului în gaze combustibile care erau montate în spatele autobuzelor, taxiurilor sau maşinilor personale. Era o privelişte ciudată să vezi vehiculele astea pe străzi, fiecare cu propriul său rezervor de combustibil fixat în partea din spate. Şoferii opreau la benzinării ca să-şi umple soba cu lemne, nu ca să ia benzină. Să conduci o asemenea maşină prin Paris era o adevărată provocare, căci străzile erau înţesate de biciclete, şi ele erau stăpânele drumurilor. Ca urmare, metroul era mai popular ca niciodată. Chiar şi cei foarte bogaţi erau văzuţi în adâncurile lui.

Am ajuns în acea seară la întretăierea bulevardului Raspail cu rue de Sèvres şi cu greu mi-am stăpânit un suspin când am văzut Hôtel Lutetia, încă în picioare. Eliberat de ocupanţii lui nazişti, hotelul înalt în stil Belle Époque se ridica neînfricat, cu numele înscris deasupra în litere luminate, cu tricolorul fluturând din nou.

Mi-am croit drum înăuntru, pe lângă un amestec de mame, soţi, soţii şi iubite ale deportaţilor, care agitau fotografii ale celor pierduţi şi le strigau numele, sperând să primească veşti. Holul de la recepţie, cu pardoseala din dale albe şi negre presărată cu afişe şi rămurele de liliac călcate în picioare, era înţesat de ziarişti, lucrători de la Crucea Roşie şi oficiali guvernamentali, toţi căutând să se strecoare în faţă la recepţie.

O femeie firavă, în negru, adusă de spate, m-a apucat de braţ pe când îmi croiam drum prin mulţime.

— L-aţi văzut pe bărbatul acesta? m-a întrebat şi mi-a băgat în faţă o fotografie a unui bărbat cu părul alb.

— Nu, îmi pare rău, i-am spus.

În restaurant, grupuri de supravieţuitori năuciţi, încă în uniformele lor vărgate din lagăr, stăteau aşezaţi la mese, sub candelabrele de cristal, în vreme ce chelneriţele le aduceau cea mai bună mâncare. Viţel, şampanie, brânză şi pâine proaspătă, din proviziile lăsate în urmă de nemţi. Mulţi deportaţi stăteau şi se holbau la mâncare, căci nu erau în stare să mănânce. Cei care mâncau mai mult de câteva înghiţituri se duceau la baie.

Cei care căutau pe cineva îşi croiau drum cu coatele în Marea Galerie, către pereţii pe care erau lipite anunţuri şi fotografii ale celor dragi dispăruţi, multe purtând un X negru scris cu cerneală, ceea ce însemna că aceia nu aveau să se mai întoarcă niciodată. Acolo, pe perete, am găsit notiţa. *Paul Rodierre. Apartamentul 515.*

M-am repezit la lift, dar era atât de plin de lume, că uşa nu se putea închide, aşa că am luat-o la fugă spre scări. Pe drum, am trecut pe lângă bărbaţi cu pielea întinsă peste cranii, rătăcind pe coridoare, cu uniformele de lagăr atârnând largi pe ei. Oare cum avea să arate Paul? M-am pregătit sufleteşte să-l găsesc în aceeaşi stare, sau poate chiar mai rău. Nu-mi păsa, atâta vreme cât puteam să fiu cu el în fiecare zi. Aveam să plătesc oricât trebuia ca să-l fac bine.

Am trecut pe lângă camere de hotel transformate în saloane de spital, în care fuseseră introduse paturi de campanie, cu uşile ţinute deschise. 511.513. Pe coridor, doi jandarmi stăteau de vorbă cu o infirmieră drăguţă. Acum, că războiul se încheiase, dragostea revenise.

Am găsit apartamentul spaţios de la etajul al cincilea, cu ferestrele înalte deschise către oraşul de dedesubt, cu Turnul Eiffel văzut în depărtare, cu un superb pat Ludovic al XVI-lea din mahon sculptat, rezemat de un perete. Tratament regal pentru faimosul *Monsieur* Rodierre.

Din prag, l-am privit pe Paul, care stătea aşezat într-un fotoliu adânc, jucând cărţi cu alţi trei bărbaţi, în vreme ce perdelele de la fereastră se mişcau în briza uşoară.

Paul era îmbrăcat cu o cămaşă simplă, iar în spatele lui stătea o infirmieră, cu un braţ pe spătarul fotoliului şi cu cealaltă mână luându-i pulsul. Era atât de ciudat să-l văd în acel apartament frumos, cu draperiile de damasc şi covoarele superbe de lână. M-am apropiat şi m-am uitat peste umărul lui Paul la cărţile lui.

— Eu n-aş paria ferma pe mâna aia, am spus.

Paul s-a întors şi a zâmbit. Spre uşurarea mea, arăta bine. Tras la faţă, cu capul proaspăt ras, dar era *în viaţă,* curat în acea cămaşă albă de bumbac. De-abia aşteptam să-l duc acasă în propriul lui pat. Dacă trebuia, aveam să cheltuiesc şi ultimul penny pe care-l aveam pe doctori.

— Nu mi-ai adus bani cu care să pariez? a întrebat Paul. Nici ţigări ruseşti? Vino aici să mă săruţi!

Am ocolit scaunul şi am văzut, cu o tresărire, picioarele lui Paul ieşindu-i de sub poalele cămăşii, lungi şi subţiri, noduroase la încheieturi, la fel ca picioarele unui greier.

— N-o să mă sparg, să ştii. Şi să nu crezi un cuvânt din tot ce spune doctorul. Dacă câştigurile mele sunt un indiciu, mă simt grozav.

— Nu ştiu de unde să încep, am spus, îngenunchind lângă scaunul lui, temându-mă să-l ating.

Oare durea să fii aşa de slab?

Un doctor tânăr s-a apropiat de noi, cu părul lui roşcovan adunat în vârful capului ca nişte şofran prăjit.

— Sunteţi o rudă? a întrebat doctorul.

— E o prietenă, a răspuns Paul. Miss Ferriday, din New York.

Doctorul m-a studiat, cu ochii tiviţi cu roşu. Câte zile trecuseră de când nu mai dormise?

— Puteţi să veniţi puţin cu mine, vă rog? a spus doctorul.

Am simţit o critică subtilă, ca şi cum mă dezaproba cumva.

— Sunt doctorul Philippe Bedreaux, a spus când am ieşit pe coridor. Îl tratez pe Paul de câteva săptămâni deja. A avut o revenire minunată după tifos, datorată în parte cloramfenicolului, un medicament nou. Apoi situaţia lui s-a înrăutăţit pe neaşteptate. Pneumonie.

— Pneumonie?

Mi s-a tăiat răsuflarea. La fel ca tata. *Pneumonie.* Suna mai drăguţ în franceză, dar la fel de mortal. Ceva pentru care mama continua să folosească termenul de „febra plămânilor”.

— Şi-a revenit, dar în niciun caz nu a scăpat cu totul încă. Staţi în oraş?

— În apartamentul mamei, în apropiere. Paul ştie de moartea soţiei lui?

— Da. A fost un mare şoc şi refuză să vorbească despre asta. Acum are nevoie să doarmă. La un moment dat, o să aibă nevoie de o terapie fizică agresivă, din cauza atrofiei musculare.

— O să-şi revină complet? am întrebat.

— E prea devreme să mă pronunţ, *Mademoiselle.* Avem de-a face cu un trup distrus, a pierdut aproape jumătate din greutate.

— Mintal, pare în regulă, am remarcat. Joacă *pocher.*

— E actor. Bineînţeles că face figură bună, dar trebuie să avem mare grijă. Inima şi plămânii lui au suferit o mare traumă.

— Deci vă gândiţi la două săptămâni? Trei?

— Aşa cum e *acum,* e posibil să nu se mai trezească mâine. Trebuie să-l lăsaţi să-şi *revină.*

— Îmi pare rău, doctore.

— Un tânăr era programat să plece acasă săptămâna trecută – semnele vitale erau bune – şi a murit de stop cardiac în dimineaţa în care urma să plece. Cine ştie când îi putem considera vindecaţi pe aceşti pacienţi?

— Tot ce vreau e să...

— Nu trebuie să se obosească în niciun fel – fără să gătească, plimbări lungi şi, cu siguranţă, fără, ei.

— Ce, doctore?

— Cu siguranţă fără activităţi suplimentare.

— Poftim?

— Odihnă totală la pat.

Cu Paul *singur* în pat, voia să spună.

După ce doctorul a plecat, m-am aşezat la căpătâiul patului lui Paul, privind cum i se ridică şi îi coboară pieptul pe sub pătură.

— Să nu pleci, a spus Paul.

Mi-am trecut dosul mâinii peste obrazul lui.

— Niciodată, am răspuns.

L-am văzut pe Paul în fiecare zi şi m-am întors în apartamentul mamei în fiecare seară. Mă simţeam uşurată că locul supravieţuise războiului relativ neatins, datorită soţiei administratorului nostru, *Madame* Solange. Apartamentul era surprinzător de intact, fără nicio fisură în ferestrele care se întindeau din podea până în tavan, sau în parchetul din lemn de carpen, deşi toate suprafeţele erau acoperite cu un strat fin de praf alb, iar recipientele cu capace de argint de pe măsuţa mea de toaletă din mahon aveau pe ele cinci centimetri de praf nisipos. Ceasornicul din biblioteca tatii se oprise la 9.25, iar în

dormitorul mamei se spărsese o ţeavă. O porţiune din tapetul de damasc se încreţise şi se desprinsese de pe perete, ca o ureche pătată de scroafă.

În acele prime două săptămâni, Paul a dormit mare parte din timp, dar curând a cerut să meargă acasă, în casa unde el şi Rena locuiseră în Rouen. Doctorul Bedreaux a acceptat fără tragere de inimă, adăugând o aluzie vagă la interzicerea amorului, care l-a făcut pe Paul să zâmbească. Doctorul Bedreaux a insistat ca un doctor să îl vadă pe Paul în fiecare zi, căci casa Renei era la câteva mile în afara oraşului, cu acces limitat la îngrijire medicală. Am acceptat, fericită să plătesc oricât ca să-l fac pe Paul fericit şi, cu ajutorul a trei infirmiere solide, am reuşit să-l aşezăm pe scaunul din faţă al Peugeotului.

Pe drumul spre Rouen, peste tot se vedeau urme recente ale luptelor şi din multe clădiri nu mai rămăseseră decât faţadele. Impunătoarea Catedrală din Rouen, devenită faimoasă graţie picturilor lui Monet, era una dintre puţinele clădiri rămase intacte. Paul m-a îndrumat către o casă care semăna cu un buncăr, situată pe o stradă lăturalnică din Rouen, total diferită de ceea ce mă aşteptam să văd.

L-am sprijinit pe Paul pe aleea din faţă şi am cercetat casa, care semăna cu o cazemată, rece şi distantă. Era în stilul Bauhaus, un alt lucru oribil pe care Germania îl băgase pe gât Franţei.

Oare vecinii vor ieşi să îl salute? Mă vor crede o intrusă? În definitiv, Rena crescuse în casa asta, iar ea şi Paul locuiseră aici împreună. Oare aveau prieteni, cupluri care locuiau pe aceeaşi stradă şi îi duceau ei dorul?

Eu şi Paul am intrat în hol şi am traversat livingul. Era o casă întunecată, dar camerele erau zugrăvite în culorile vii din Provence. M-am gândit să-l întreb pe Paul dacă puteam sta în apartamentul mamei, unde intra lumina plăcută a dimineţii şi unde pereţii aveau lambriuri sculptate în culori pastelate, o casă plină de piesele vechi pe care eu şi mama le găsiserăm la Marché aux Puces şi alţi *antiquaires.* Comoda mea Ludovic al XVI-lea. Masa de fier *fin de siècle* pentru grădina din bucătărie. Mama exagerase puţin cu pânzeturile, dar arătau frumos. Tot ce trebuia era o

curăţenie zdravănă.

L-am ajutat pe Paul să urce scările şi am trecut pe lângă o cămăruţă cu tapet de pânză galbenă, către dormitorul principal, unde Paul şi Rena dormiseră cândva. Patul era mic pentru un bărbat atât de înalt ca Paul şi era acoperit cu o cuvertură albastră matlasată şi cu perne de dril albastru cu alb.

Am tras un scaun lângă patul lui Paul şi l-am privit cum doarme, o bună parte a nopţii. În cele din urmă m-am mutat pe bancheta de la fereastră, cu perne, şi am dormit puţin. Înainte să se lumineze de ziuă, Paul a vorbit.

— Rena?

— Nu, Paul, sunt Caroline.

— Caroline? Mi-e aşa de frig!

Mi-am adus pătura la pat şi am întins-o peste el.

— Credeam că sunt la spital, a spus.

— Nu, eşti acasă, dragă.

A adormit la loc înainte să termin eu propoziţia.

Era ciudat să gătesc în bucătăria Renei, în vasele de cupru încă strălucitoare, cu sertarele ei pline de şervete de bumbac bine călcate, împăturite în teancuri ordonate. Nu era prea multă mâncare de gătit, căci peste tot în Franţa carnea şi legumele se găseau cu greu. La început, am improvizat. Cu o cartelă, cine avea noroc putea găsi nişte cartofi şi pâine, poate nişte morcovi anemici, dar cea mai mare parte a ţării trăia din supă chioară şi pâine prăjită. Apoi am scotocit prin cămara din apartamentul mamei şi am dat lovitura: melasă, făină de ovăz şi pliculeţe de ceai. În cele din urmă, am descoperit că puteai cumpăra orice pe piaţa neagră, dacă aveai bani.

În fiecare zi îi serveam lui Paul un vechi remediu de familie pe care străbunica mea Woolsey îl dădea pacienţilor ei soldaţi la Gettysburg: un ou şi apă minerală bătute într-un pahar de vin. Pe meniu mai erau şi alte câteva remedii Woolsey, printre care supă de vită, un soi de punci cu lapte şi mirodenii, şi orez cu melasă. I-am spus lui Paul că astea erau feluri vechi preferate în Noua Anglie de partea feminină a familiei. Mulţumită lor, a devenit tot mai puternic cu fiecare zi.

— Te-ar ajuta dacă am vorbi despre lagăr? l-am întrebat

într-o seară.

— Nu pot să vorbesc despre asta, Caroline. Tu ai intenţii bune.

— Trebuie măcar să încerci, Paul. Poate să începi cu seara când ai plecat de aici. Paşi mărunţi.

A rămas tăcut o vreme.

— Au venit să mă ia pe neaşteptate, crezând că aş putea fi util pentru cauza lor. Rena era bolnavă în pat, avea gripă. M-au dus la cartierul general şi mi-au spus foarte amabili că voiau să filmez nişte chestii: propagandă, desigur, dar n-am vrut s-o fac. M-au ţinut o vreme în Paris şi pe urmă m-au trimis la Drancy. Bănuiesc că s-au întors mai târziu ca să-i ia pe Rena şi pe tatăl ei. Ăsta a fost începutul raidurilor lor, luarea evreilor.

— De unde ştiau că Rena era aici?

— Ei ştiau totul. Poate din cererea pentru viză. Nu ştiu. Drancy a fost oribil, Caroline. Luau copiii de lângă mamele lor.

Paul şi-a lăsat capul în jos, cu bărbia în piept, şi şi-a apăsat palma pe gură.

— Îmi pare rău, Paul. Poate că e prea mult pentru tine.

— Nu, ai dreptate. Trebuie să vorbesc despre asta. N-ai putea să crezi cum era lagărul – Natzweiler.

— În Alsacia? Roger s-a gândit că ai putea fi acolo.

— Da, în munţii Vosgi. Mulţi au murit doar din cauza frigului şi a altitudinii mari. Am fost aşa un laş. M-am rugat să mor. Noi am construit o parte din lagăr. Barăci noi şi... A încercat să soarbă din ceai, dar a pus ceaşca la loc pe farfurioară. Poate că putem să terminăm mai târziu.

— Sigur, am răspuns. Nu te ajută să vorbeşti despre asta?

— Poate.

În acea seară, l-am învelit pe Paul în pat, fericită că facem progrese.

În după-amiaza de 8 mai, eram băgată până la glezne în pârâul care trecea prin spatele casei lui Paul şi culegeam de pe mal măcriş de baltă, minunându-mă de florile de castan şi de glicina care înflorea. Degetariţa purpurie, o floare pe care trebuia să o îngrijesc cu mare atenţie în Connecticut, creştea aici peste tot, ca buruienile. Îl

auzeam pe Paul fluierând în casă, şi asta mă făcea să zâmbesc. Bărbaţii fluieră numai când sunt fericiţi. Cel puţin, asta era adevărat pentru tata.

Dintr-odată, fluieratul s-a oprit, şi Paul m-a strigat.

— Caroline.

Am luat-o la fugă prin iarbă către vocea lui. Căzuse? Cu inima bubuindu-mi în piept, m-am năpustit în bucătărie, lăsând urme ude de paşi.

— Vorbeşte de Gaulle, a spus Paul.

L-am găsit pe Paul, perfect în regulă, stând în picioare lângă radio. Mi-am tras răsuflarea, uşurată, chiar în momentul în care generalul de Gaulle anunţa sfârşitul războiului în Europa:

„Cinste de-a pururi armatelor noastre şi comandanţilor lor! Cinste poporului nostru, pe care acele încercări cumplite nu l-au slăbit şi nici nu l-au făcut să cedeze! Cinste Naţiunilor Unite, care şi-au amestecat sângele cu sângele nostru, suferinţele lor cu suferinţele noastre, speranţele lor cu speranţele noastre şi care, astăzi, triumfă împreună cu noi. *Ah, vive la France!”*

Eu şi Paul am ieşit repede în grădina din faţa casei şi am auzit clopotele catedralei.

— E atât de greu de crezut, am spus eu.

Deşi primul document al capitulării Germaniei fusese semnat la Reims cu o zi în urmă, abia când l-am auzit pe generalul de Gaulle şi apoi pe vecinii noştri în maşinile lor claxonând şi fluturând un tricolor pe fereastră, am realizat că se întâmpla cu adevărat.

Războiul din Europa luase sfârşit.

Mi-am pus una dintre eşarfele mamei şi am plecat amândoi, cu mine la volan, la apartamentul ei din Paris. Am deschis ferestrele larg, aşteptându-ne să auzim zgomotul sărbătoririi, dar Parisul era ciudat de tăcut în acea după-amiază, în ciuda fantasticei veşti despre sfârşitul războiului. Dar toate astea s-au schimbat pe măsură ce după-amiaza se scurgea, şi tinerii au început să umple parcurile şi pieţele.

— Hai să mergem în Place de la Concorde, a propus Paul.

— Ce-ar fi să rămânem totuşi aici şi să ascultăm radioul?

am răspuns. Poate că mulţimile te vor obosi.

— Nu sunt invalid, Caroline. Lasă-mă să mă bucur de momentul ăsta!

Era o zi caldă, plăcută, şi am mers până la Hôtel de Crillon din Place de la Concorde. Frumoasa clădire veche se ridica în piaţă, cu tricolorul fluturând între coloanele sale. Totul părea atât de straniu, să sărbătorim o Franţă liberă în aceeaşi piaţă unde fusese ghilotinat regele Ludovic al XVI-lea.

Pe măsură ce umbrele din piaţă se lungeau, lumea devenea tot mai numeroasă, şi ici şi colo se vedeau poliţişti militari americani, cu căştile lor albe, asigurându-se că oamenii puteau intra şi ieşi din

Ambasada americană. Ne-am croit drum prin mulţime, în larma de claxoane şi cântece din jurul nostru, fluturând batiste albe deasupra capetelor noastre, împinşi şi înghesuiţi pe când jeepurile armatei americane treceau pe lângă noi. Femei şi bărbaţi tineri francezi, cocoţaţi pe scările maşinilor, desfăceau sticle de şampanie şi aruncau flori în mulţime.

Când lumina soarelui s-a stins, în Place de la Concorde s-au aprins felinarele, pentru prima oară de la începutul războiului. Un strigăt s-a ridicat din mulţime când Les Fontaines de la Concorde au fost pornite din nou şi peştele sculptat al fântânii, ţinut de nimfele de bronz ale mării, a aruncat în aer jeturi mari de apă. Oamenii dansau în fântână îmbrăcaţi şi uzi până la piele, nebuni de fericire că Parisul era din nou cel dintotdeauna.

Paul şi-a scăpat batista şi o adolescentă s-a aplecat să o ridice de jos pentru el.

— Poftiţi, a spus fata. Pentru o clipă, am crezut că sunteţi Paul Rodierre.

— El este, am spus eu.

Fata s-a îndepărtat în paşi de dans.

— Foarte nostim, a strigat peste umăr.

— Nu ştie ce spune, am zis eu, dar Paul ştia adevărul.

Nu mai era decât umbra celui care fusese.

După acel moment, Paul a părut să-şi piardă entuziasmul şi, când s-a lăsat întunericul am plecat, ca să ne îndreptăm spre casă. În drum spre Rouen, am văzut artificiile

explodând deasupra Senei.

Ajunşi acasă, ne-am schimbat în haine mai comode, eu în nişte pantaloni largi de-ai lui Paul şi o cămaşă uriaşă, iar Paul în pijamalele lui preferate de flanelă. Părea tăcut şi mai obosit decât de obicei. A stat prăbuşit la masa de bucătărie cât timp am pregătit eu cina.

— Eşti trist că Rena nu e aici? l-am întrebat.

— Nu ajută cu nimic să vorbeşti de ea. De fapt, pari să nu poţi să nu încerci să fii ea.

— Nu fac asta, am replicat.

— Găteşti reţetele ei, te îmbraci ca ea. Te rog, nu face asta!

— Pentru că am purtat o *eşarfă* azi? l-am întrebat.

— Relaxează-te şi lasă totul să fie ca în New York!

— N-am fost niciodată mai fericită ca acum, i-am spus.

Era adevărat. Aveam conflictele noastre, dar odată ce am încetat să mai bat la maşină pentru Paul liste cu medicaţia lui şi scheme de exerciţii fizice, relaţia noastră a devenit mai puternică în fiecare zi. Dar şi mulţumită remediilor Woolsey, Paul în sfârşit începea să se îngraşe.

— Atunci de ce nu te muţi aici? Adică pentru totdeauna.

— Oh, nu ştiu, Paul. M-ar ajuta să ştiu ce simţi tu.

— Sunt nebun după tine.

— De ce?

Paul s-a gândit o clipă.

— Munceşti foarte mult. Şi respect asta.

— Asta-i tot?

— Şi îmi place cum vorbeşti franceza cu accentul tău american. *Foarte* sexy.

— Cu siguranţă asta nu e.

— Şi nu mă satur niciodată să fiu cu tine. S-a ridicat în picioare şi a venit lângă mine la chiuvetă şi a continuat: Îmi plac imperfecţiunile tale. Zâmbetul tău într-o parte.

Am dus mâna la gură. Într-o parte?

— Şi nu ai o geantă uriaşă prin care să scotoceşti întruna. M-a luat de mână: Îmi place că îmi porţi hainele. Mi-a desfăcut un nasture de la piept: Şi pielea ta albă. Atât de moale peste tot – m-am gândit mult la ea cât am fost plecat. Şi-a înfăşurat braţele în jurul mijlocului meu: Dar ceea ce-mi place mie cel mai mult la tine este…

— Da?
— Felul în care săruţi. Uneori, cred că s-ar putea să nu îmi mai revin când te sărut. E ca şi cum aş merge într-un alt loc.
Paul mi-a tras deoparte gulerul cămăşii şi m-a sărutat pe gât.
Am zâmbit.
— Ciudat, dar există un cuvânt pe care nu-l rosteşti niciodată.
Paul a făcut un pas înapoi.
— De ce trebuie americanii să explice totul în detaliu? Voi spuneţi „te iubesc” şi gunoierului.
— Cred că expresia asta a fost inventată aici.
— Dacă asta vrei, te *iubesc.* Nu pot să-mi închipui viaţa fără tine.
Şi acum adu-ţi aici lucrurile, hainele, cărţile. Fă casa asta să fie a noastră!
— Adică să nu mă întorc la New York?
Era prea minunat să-mi imaginez asta, să fiu cu Paul pentru totdeauna.
— Da. Fă din casa asta căminul tău! Putem oricând să mergem în vizită la New York. Şi mama ta se poate muta aici. Aveţi deja apartamentul.
— O să-mi fie dor de consulat, dar Roger o are pe Pia.
— Cu siguranţă o are.
— Bineînţeles că o să rămân, am spus.
— Bun atunci, a zâmbit Paul.
Era un adevărat medicament să văd din nou zâmbetul ăla. Oare era prea târziu să facem un copil? Eu trecusem de patruzeci de ani. Dar puteam adopta. În valiza mea era un dosar plin cu bebeluşi francezi drăgălaşi care aveau nevoie de un cămin. O să avem o familie adevărată. Mama o să fie încântată să organizeze în cele din urmă o nuntă. Roger îi obţinuse o viză, şi acum ea era în drum spre Paris, în vizită. Îi puteam spune personal.
— De ce să nu începi din seara asta? a spus el.
— Mă duc să-mi aduc lucrurile.
Oare chiar se întâmpla asta? Aveam oare ciorapi de mătase în apartamentul mamei?
— Să nu-ţi aduci farduri, a spus Paul. Eşti perfectă aşa.

— Nici măcar un ruj?

— Grăbeşte-te! O să termin eu de pregătit cina.

— Te rog, nu, Paul. Doctorul Bedreaux spune.

Paul s-a ridicat şi s-a dus la dulap. A luat din castron câţiva cartofi noi cu coaja întunecată, de culoarea violetelor. Oare avea să fie prea mult pentru el să pregătească masa?

— Nu mai spune nimic, sau mă răzgândesc, mi-a cerut el.

Mi-am luat repede geanta.

— Nietzsche a zis că o dietă alcătuită predominant din cartofi te face să bei, am zis.

— Bun. Adu o sticlă de vin de-ale mamei tale. Sărbătorim.

În drumul de aproape două ore până la Paris, am făcut o listă mentală cu ce aveam să pun în bagaj. Pantaloni trei sferturi. Ciorapi de mătase. Noua mea lenjerie de corp. Până la urmă, o să am nevoie de un permis de conducere francez.

La apartament, am tras jaluzelele, am aruncat totul într-un geamantan şi am ieşit. În vreme ce încuiam uşa, am auzit telefonul sunând în bucătărie şi, pentru prima dată în viaţă, l-am ignorat. Dacă era mama, aveam nevoie de mai mult timp ca să-i spun toată povestea.

Pe drumul de întoarcere, m-am oprit la piaţa noastră preferată şi am găsit o singură *baguette,* jalnică, mică, dar un semn bun. Am oprit din nou ca să alimentez motorul cu lemne şi m-am îndreptat către Rouen, cu radioul maşinii pornit, cu ferestrele deschise, în vreme ce Léo Marjane[86] cânta „Seule ce soir”.

Sunt singură în seara asta, cu visurile mele...

Toate ziarele au acuzat-o pe cântăreaţa de cabaret că ar fi distrat cu prea mult entuziasm nemţii în timpul ocupaţiei, dar niciun cântec nu surprindea războiul ca ăsta. Am cântat şi eu odată cu ea.

Sunt singură în seara asta, fără dragostea ta...

---

[86] Léo Marjane (n. 1912), cântăreaţă franceză care a atins apogeul popularităţii sale la sfârşitul anilor 1930 şi începutul anilor 1940. „Seule ce soir” (Singură în seara asta) este marele ei succes.

Era minunat să nu fiu de data asta cea singură. Cântecele triste nu par triste când ai pe cineva care te iubeşte. Am intrat pe strada lui Paul cântând cât mă ţinea gura. Cui îi păsa ce credeau vecinii?

Am cotit şi am văzut o ambulanţă albă oprită lângă trotuar în faţa casei lui Paul, cu motorul mergând.

Timpul s-a oprit. Greşise casa? M-am apropiat şi am văzut o infirmieră stând în faţa uşii de la intrare, cu o pelerină bleumarin peste uniforma ei albă.

Dumnezeule! Paul.

Maşina nici nu se oprise când am sărit din ea. Am alergat pe trotuar.

— A păţit ceva Paul? am întrebat, abia putând să mai respir.

— Veniţi repede, a spus infirmiera şi am urmat-o în casă.

Capitolul 28

KASIA *1945*

— Visez oare? a spus Zuzanna, în vreme ce feribotul andoca la Gdańsk, iar aerul sărat se umplea de strigătele sălbatice ale pescăruşilor şi ale rândunicilor de mare.

Am ridicat mâna ca să-mi feresc ochii, căci apa scânteietoare, strălucind diamantină, mă orbea.

Petrecuserăm două luni în Malmö, Suedia, locul pentru care Dumnezeu a păstrat toate lucrurile frumoase din natură. Iarba cea mai verde. Cerul de culoarea albăstrelelor. Copiii care păreau născuţi din acel peisaj, cu părul ţesut din norii albi, cu ochii bucăţi din cobaltul mării.

Ne-a părut rău că a trebuit să plecăm, căci eram tratate ca nişte prinţese acolo, ospătate cu tort şi găluşte *pitepalt* cu unt şi dulceaţă de merişor. După ce ne-am recăpătat puterile (şi Zuzanna, şi eu am ajuns la patruzeci de kilograme), multe dintre noi am vrut să mergem acasă, oriunde ar fi fost casa noastră. Polonia. Franţa. Cehoslovacia. Câteva femei care nu prea mai aveau la ce să se întoarcă acasă au rămas în Suedia pentru a începe o viaţă nouă. Câteva au aşteptat să vadă ce avea să se întâmple cu noile alegeri propuse în Polonia înainte de a risca să se întoarcă. Auziserăm că Polonia era condusă de agenţia sovietică represivă NKVD[87], dar eu şi Zuzanna nu am ezitat nicio clipă. Ne era dor de Papa.

Deşi nu aveam cuvinte să-mi exprim recunoştinţa pentru că fusesem salvată, cu cât îmi recăpătam forţele, cu atât deveneam mai furioasă. Unde era bucuria de a fi salvată? Priveam femeile din jurul meu revenindu-şi, nerăbdătoare să-şi reia vechea lor viaţă, dar în ce mă priveşte, furia nu făcea decât să crească, întunecată, în stomacul meu.

Când am ajuns pe coasta de nord a Poloniei, un şofer a venit să ne întâmpine la debarcare. Era un tânăr din Varşovia, unul din cei peste o sută de foşti piloţi din Forţele Aeriene poloneze care se alăturaseră piloţilor britanici şi îşi riscaseră vieţile luptând împotriva Luftwaffe.

---

[87] *Narodnîi komissariat unutrennih del,* Comisariatul Poporului pentru Afaceri Interne.

Era doar cu câţiva ani mai mare ca mine, dar la douăzeci şi doi de ani, eu mergeam şchiopătat şi aveam ţinuta unei femei bătrâne.

A întins mâna să ia sacul de pânză al Zuzannei şi ne-a ajutat să urcăm în maşină. Am pipăit pielea banchetei din spate, rece şi netedă. Cât timp trecuse de când urcasem ultima dată într-un automobil? Ar fi putut la fel de bine să fie o navă cosmică.

— Ei, şi ce se mai întâmplă astăzi în lume? a întrebat Zuzanna odată ce am pornit la drum, închizând şi deschizând micuţa scrumieră de metal din mânerul portierei sale.

Am deschis-o şi eu pe a mea şi am găsit acolo două ţigări strâmbe stinse acolo. Ce n-ar fi dat fetele din lagăr pentru aşa ceva!

— Aţi auzit ce se întâmplă cu guvernul? a zis şoferul.

— Urmează să fie alegeri libere? a întrebat Zuzanna.

Treceam prin portul Gdańsk, bombardat intens în timpul războiului.

— Guvernul în exil vrea să se întoarcă, a răspuns şoferul. Aşa că Partidul Muncitoresc Polonez zice că se va vota.

— Îl crezi pe Stalin? am întrebat eu.

— Partidul Muncitoresc Polonez este…

— *Stalin.* Exact ce ne trebuie.

— Se zice că o să fim o ţară liberă şi independentă. Oamenii speră.

— De ce continuăm să-i credem pe mincinoşi? am întrebat eu. NKVD-ul nu va ceda niciodată.

— Să nu te audă nimeni că spui asta, m-a sfătuit şoferul.

— Asta sună liber şi independent, am remarcat eu.

Eu şi Zuzanna am dormit mare parte din drumul spre Lublin şi ne-am deşteptat când şoferul a oprit maşina în faţa casei noastre.

— E vremea să vă treziţi, doamnelor, a spus şoferul, trăgând de frâna de mână.

Am stat amândouă pe bancheta din spate a maşinii şi am privit becul gol de lângă uşa noastră de la intrare, strălucind în întuneric, atrăgând o cantitate nebună de fluturi mari de noapte şi alte gângănii. La Ravensbrück, prizonierele le-ar fi mâncat bucuroase.

— Poţi să crezi că suntem aici? m-a întrebat Zuzanna.

Am coborât din maşină ca şi cum aterizaserăm pe lună. Am cuprins-o cu braţul pe Zuzanna de mijloc. S-a rezemat de mine şi osul şoldului ei s-a ciocnit de al meu. M-a săgetat durerea în piciorul bolnav când am urcat acele trepte frumoase ale casei.

Îi trimiseserăm o telegramă lui Papa. Oare avea să ne aştepte cu prăjitură cu mac şi ceai? Am răsucit vechiul mâner de porţelan al uşii apartamentului nostru. Era încuiat. Zuzanna a căutat cheia de rezervă în vechea ascunzătoare din spatele cărămizii. Era încă acolo!

Am făcut un pas în bucătărie şi răsuflarea mi s-a tăiat când am realizat adevărul: mama mea nu mai era. Camera era întunecată, cu excepţia unei lămpi mici de pe masa din bucătărie şi haloul flăcării candelei de pe poliţa căminului. La ferestre atârnau draperii de un galben prea vesel, şi o nouă familie de cutii de tablă roşii stăteau pe dulapul de lemn al Matkăi. Galben şi roşu. Matka iubea albastrul. Cineva atârnase un tablou cu flori de câmp peste peretele unde Matka lipise cândva tablourile ei cu păsări. Câteva vrăbii se iveau din spatele tabloului, iar cleiul care le ţinea pe perete se îngălbenise de timp. M-am apropiat de masa de desen a Matkăi. Cineva îi coborâse blatul la orizontală şi o acoperise cu o faţă de masă de dantelă ieftină, peste care pusese o poză cu Fecioara Maria de la un altar din Gietrzwald[88] şi o ramă de porţelan în care era poza unei bătrâne care face cu mâna dintr-un tren.

M-am apropiat de poliţa căminului, de fotografia Matkăi aflată acolo, cea în care avea un aer serios şi-l ţinea în braţe pe căţeluşul Boris. Cineva aşezase o fundă neagră sub fotografie, iar capetele ei răsucite atârnau în jos de pe poliţă. Mă simţeam ameţită stând acolo şi uitându-mă la faţa serioasă a mamei mele, peste care dansa lumina candelei. Un câine a lătrat în dormitor, şi Zuzanna a icnit.

Felka?

— Cine e acolo? a întrebat Papa, strecurându-se pe

---

[88] Sat în nord-estul Poloniei, unde în 1877 a avut loc o apariţie a Fecioarei Maria. În 1977, Biserica Catolică a recunoscut apariţia Fecioarei Maria, şi satul este în prezent o zonă oficială de pelerinaj.

coridor dinspre dormitorul din spate.

A venit către noi în izmenele lui în dungi. Părul lui, rărit şi cenuşiu ca blana unei veveriţe, stătea ciufulit, în toate direcţiile, *iar î*n mână avea un revolver negru pe care nu-l mai văzusem niciodată. Felka a ieşit din spatele lui, cu coada bătând ritmic. Crescuse şi era mai grasă decât ultima dată când o văzusem, chiar aici în bucătărie cu Matka.

— Noi suntem, Papa, a spus Zuzanna.

Papa stătea încremenit, cu gura căscată. Cum de îmbătrânise atât de mult? Până şi părul de pe piept era cenuşiu. Felka s-a apropiat de noi şi a început să alerge de la mine la Zuzanna, băgându-şi botul umed în noi.

— Am venit acasă, am spus eu.

Mă usturau ochii de lacrimi. Papa şi-a deschis larg braţele şi noi ne-am repezit la el. Şi-a lăsat arma pe dulap şi ne-a îmbrăţişat pe amândouă strâns, de parcă nu voia să ne mai dea drumul. Ce fericite eram să fim în braţele lui! Eu şi Zuzanna am plâns pe umerii lui goi.

— N-ai primit telegrama noastră? l-am întrebat eu.

— Cine mai primeşte acum telegrame?

— Ai primit o scrisoare despre Matka?

— Da, scrisul de pe plic semăna cu al ei, aşa că am crezut că era o scrisoare de la ea. Dar era o notificare oficială. Au zis că a fost tifos.

L-am luat de mână.

— Nu a fost tifos, Papa.

— Şi-atunci ce?

Era ca un copil mic. Unde era tatăl meu cel puternic?

— Nu ştiu, am răspuns.

A făcut un pas în spate, cu mâinile pe şolduri.

— Dar nu aţi fost împreună?

Zuzanna l-a condus la un scaun de bucătărie.

— Au mutat-o într-o altă baracă, Papa. A lucrat ca infirmieră.

— Şi a desenat portrete pentru nazişti. Asta a omorât-o. S-a apropiat prea mult de ei.

De ce am spus asta? Ştiam prea bine că sandviciul pe care mi l-a adus în acea seară la cinematograf o omorâse. Zuzanna a îngenuncheat lângă Papa.

— Ai primit scrisorile Kasiei. De unde ai ştiut cum să le citeşti?

— A fost nevoie de tot oficiul poştal ca să ne dăm seama. Ştiam că era un soi de cod, dar niciunul dintre noi nu ştiam cum să-l citim. Am dat cu apă pe prima scrisoare. Dar pe urmă ne-am dat seama. Le-am spus unor oameni, şi ei au transmis mesajul Rezistenţei noastre din Londra, care a răspândit vestea. Dar Marthe a fost cea care a zis că ar trebui să trecem fierul de călcat peste scrisoare. Era o şmecherie dintr-o carte pe care o citise. Marthe?

Am îngenuncheat şi eu de cealaltă parte a lui Papa.

— Mulţumesc pentru aţa roşie.

— Am spus tuturor, cât de bine am putut. Ştiai că au vorbit la BBC? Despre ce v-au făcut vouă două.

Papa s-a prăbuşit într-o altă rundă de lacrimi. Ce greu era să-l vedem pe tatăl nostru puternic plângând! L-am luat de mână.

— L-ai văzut pe Pietrik? Pe Nadia?

— Nu. Pe niciunul din ei. Afişez listele în fiecare zi. La fel face şi Crucea Roşie. Îmi pare rău că n-am ştiut că veniţi. Papa a luat un şervet de vase şi şi-a şters ochii. Am fost amândoi aşa de îngrijoraţi. Amândoi?

Zuzanna a observat-o prima, în umbrele uşii dormitorului, o femeie voinică, în capot. Zuzanna s-a dus la ea şi i-a întins mâna.

— Eu sunt Zuzanna, i-a spus.

O femeie în dormitorul lui Papa?

— Eu sunt Marthe, a spus femeia. Am auzit atâtea lucruri frumoase despre voi două.

M-am ridicat în picioare, am tras adânc aer în piept şi am studiat-o pe femeie. Marthe era cu vreo zece centimetri mai înaltă decât Papa, iar capotul ei era prins la mijloc cu sfoară. Păr castaniu împletit într-o coadă, atârnând peste reverul capotului. O femeie de la ţară. Cu siguranţă Papa îşi coborâse standardele.

Marthe a venit lângă Papa, dar el nu a făcut nicio mişcare către ea.

— Marthe e dintr-un sat de lângă Zamosc. Mi-a fost de mare ajutor în toţi anii ăştia când voi aţi fost plecate.

Papa părea stânjenit că Marthe era acolo. Şi cine n-ar fi,

dacă ar trebui să-şi prezinte iubita copiilor soţiei sale moarte?

— Să ne aşezăm, a spus Marthe.

— Eu aş vrea să mă culc, am spus.

Era ca o înlocuire de produse la piaţă. Privirea mi s-a îndreptat către poza Matkăi de pe poliţa căminului. Nu-i era dor lui Papa de ea? Cum putea să facă asta?

Papa mi-a făcut semn să mă duc la el.

— Stai cu noi, Kasia, mi-a spus.

Marthe s-a aşezat pe scaunul preferat al Matkăi, cel pe care îl vopsise alb, cu perna de stambă. Am privit-o pe Zuzanna cum se apropie de Marthe. Papa le privea, fericit să le vadă împrietenindu-se.

— Îmi pare rău că nu vă putem oferi nimic de mâncare, dar tocmai am terminat şi ultima bucăţică de pâine, a spus Marthe.

Papa şi-a trecut mâna peste barba nerasă.

— Acum e mai rău ca niciodată. De când au venit ruşii, nu mai e mâncare deloc. Cel puţin naziştii le dădeau brutarilor făină.

— Aşadar, i-am schimbat pe nazişti cu Stalin? am întrebat eu. Un schimb echitabil, dacă mă-ntrebi pe mine.

— Eu mă-nţeleg bine cu ei, a replicat Papa. M-au lăsat să-mi păstrez slujba la poştă.

— Te-au lăsat? am repetat eu.

— Acum găseşti toate ţigările ruseşti pe care le vrei, a spus Marthe, puţin cam prea veselă. Dar prea puţine ouă.

— E doar o chestiune de timp până o să ne spunem unul altuia „tovarăşe”, am spus eu.

— O să ne fie bine, a spus Zuzanna.

— Ei caută foştii membri ai Rezistenţei, a spus Papa, uitându-se cu înţeles la mine. Săptămâna trecută l-au luat pe Mazur.

Un fior ca un curent electric m-a străbătut şi dintr-odată abia am mai putut respira. Mazur? Era prietenul din copilărie al lui Pietrik, un agent foarte priceput, aflat în eşalonul superior al Rezistenţei. El îmi citise jurământul meu AK. Un adevărat patriot. *Inspiră adânc, expiră prelung.*

— Am terminat cu toate astea, am spus.

— Ne-au luat din lagăr într-un autobuz suedez, a spus Zuzanna. Ar fi trebuit să vedeţi cum a fost când am trecut graniţa în Danemarca, toţi oamenii adunaţi acolo, cu pancarte de bun venit. Şi în Suedia au fost foarte drăguţi cu noi. Când am intrat acolo, am fluturat steagul Cercetaşelor din Lublin, pe care una dintre fete îl găsise la Ravensbrück în grămezile de obiecte confiscate, şi ar fi trebuit să auziţi ovaţiile. Prima noapte ne-am petrecut-o pe podeaua unui muzeu.

— Cu nişte dinozauri cu dinţi mari ghemuiţi deasupra noastră, am adăugat eu. Nimic diferit faţă de lagăr.

Zuzanna şi-a adus sacul de pânză şi a continuat:

— Pe urmă am stat cu o prinţesă în palatul ei. Uite ce ne-au dat înainte să plecăm din Suedia. A deschis sacul şi a scos o cutie albă, pe care a pus-o pe masă şi i-a ridicat capacul. Ne-au dat la fiecare câte una. Sardele în conservă. Pâine albă şi unt. Dulceaţă de fructe de pădure şi o bucată de ciocolată.

Noi doar ciuguliserăm din toate şi le păstraserăm.

— Şi lapte praf? a exclamat Papa. A trecut atâta timp.

— Ce drăguţ din partea lor, a spus Marthe. Am o cartelă de făină pe care am păstrat-o. Aş putea face…

— Nu te deranja, am întrerupt-o eu.

Papa şi-a lăsat capul în jos şi şi-a trecut degetele prin părul care îi mai rămăsese.

— Îmi pare rău pentru mama voastră, a rostit Marthe, ridicându-se în picioare.

— Aşa s-ar părea, am replicat eu.

— Kasia, a spus Papa.

Am luat de jos scaunul alb, cu perna caldă încă de la fundul lui Marthe.

— Noapte bună, Papa, am spus. Noapte bună, Zuzanna.

Am plecat cu scaunul Matkăi spre camera mea, trecând pe lângă poliţa căminului, având grijă să nu mă uit la poza Matkăi de acolo.

Era prea greu să-i privesc faţa, de fiecare dată simţeam o nouă lovitură în stomac. Am intrat în camera mea şi am închis uşa. Nicio amantă a tatălui meu nu avea să-şi pună fundul pe scaunul mamei mele, indiferent cât de mult i-ar fi lui de ajutor.

Capitolul 29

CAROLINE ***1945***

Am urmat-o pe infirmieră în casă şi am văzut un ambulanţier în bucătăria din capătul coridorului. Chiar şi de la uşa de la intrare, vedeam cartofii răspândiţi pe podea, uleiul de măsline care lucea pe dalele de gresie. Cum am putut să-l las singur pe Paul, după toate avertismentele doctorului Bedreaux?

Când m-am apropiat de bucătărie, l-am văzut pe Paul aşezat la masă, iar o infirmieră îi luă pulsul. Un val de căldură mi-a invadat braţele.

— Eşti bine, Paul. Slavă Domnului!

Paul s-a uitat la mine. Plânsese cumva?

— Am încercat să-ţi telefonăm. Poţi să crezi, Caroline? E aproape ca un vis.

Am scuturat din cap.

— Nu înţeleg.

— Au sunat la uşă, a spus. Totul e aşa de… ireal.

— *Cine* a sunat la uşă, Paul?

— Rena.

— Rena a sunat la uşă? Vorbeşti aiurea.

— Tocmai au dus-o sus.

— S-a întors?

Vocea mea suna îndepărtată, străină.

Paul a frecat o pată de pe faţa de masă.

— A fost la Spitalul American.

Părea fericit? Deloc. Totul era atât de derutant.

— N-a putut să vorbească prea mult. Se pare că o familie germană a luat-o la ei.

M-am prăbuşit pe tocul uşii.

— Ce minunat, a fost singurul lucru care mi-a trecut prin cap să-l spun. Ar fi mai bine să plec acum.

M-am întors să plec.

— Caroline, stai, a spus Paul. Unde te duci?

— Totul e aşa de copleşitor.

— Ştiu. Îmi pare rău, Caroline. Rena a stat în spital multe săptămâni, fiind prea bolnavă ca să poată vorbi.

Îmi pare rău. Uram acele trei cuvinte. De câte ori le

rostiseră oamenii atunci când murise Papa? *Je suis désolé* sună frumos în franceză, dar nu a făcut decât să înrăutăţească lucrurile.

— Păi, trebuie să plec acasă, am spus.

Aveam nevoie de timp ca să mă pot gândi şi nu voiam să clachez în faţa lui. În definitiv, o femeie era în viaţă şi nu avusese parte de o moarte tragică într-un lagăr de concentrare. Fără îndoială, în timp ce noi vorbeam acum, ea era întinsă în patul lui Paul de la etaj.

Paul s-a uitat lung la cartofii de pe podea.

— Da. O să vorbim mâine.

— Acasă înseamnă în Connecticut, am spus eu.

— Nu poţi să pleci acum acasă. Ăsta e un şoc pentru noi toţi.

— Nu pot gândi normal. Trebuie să plec.

De ce nu mă lua în braţe, de ce nu mă ruga să rămân?

— O să vorbim mâine şi o să lămurim totul, a spus Paul, rămânând nemişcat în scaunul lui.

Cumva, am ajuns înapoi la maşină şi apoi la apartamentul mamei, unde m-am condamnat la o izolare voită, în cea mai mare parte a timpului stând în pat, îmbrăcată în pantalonii de pijama şi în cămaşa lui Paul pe care o purtasem când plecasem de la el. Telefonul din bucătărie a sunat de câteva ori, până când am ridicat receptorul din furcă şi l-am lăsat să atârne. *„Şi vous souhaitez faire un appel, s'il vous plaît raccrochez et réessayez"*[89]*,* s-a tot repetat înregistrarea, până când am auzit o serie de bipuri scurte şi apoi nimic.

Soneria de la uşă a sunat de câteva ori pe zi, dar nu am răspuns.

M-am autoflagelat ziua – îmi lăsam ceaiul fierbinte să se răcească şi apoi îl beam călâi, cu prea mult lapte – şi mă cufundam în poveşti cu „ar fi putut să fie". Ar fi putut să fie o dragoste pe vecie. Ar fi putut să fie o nuntă. Un copil. Oare chiar amanetasem jumătate din argintăria mamei doar ca să-l îngrijesc pe soţul altei femei şi să-l fac sănătos? Betty avea dreptate. Îmi irosisem vremea.

---

[89] „Dacă doriţi să efectuaţi un apel, vă rog să aşezaţi receptorul în furcă şi să încercaţi din nou" (în limba franceză).

Într-o dimineaţă, mama a intrat în apartament şi a apărut în uşa dormitorului meu, cu apă picurând din umbrela ei pe covor.

Mama. Uitasem că urma să vină.

— Toarnă cu găleata afară, a spus.

Bun, m-am gândit. Cel puţin alţii erau înăuntru şi la fel de nefericiţi ca mine.

— Dumnezeule mare, Caroline, ce s-a întâmplat? Eşti bolnavă? De ce nu răspunzi la telefon?

Poate că nu eram franţuzoaică, dar nu aveam voie să stau în pat şi să mă marinez în propria mea disperare?

— Soţia lui Paul s-a întors, am spus.

— Ce? Din morţi? Cum se poate aşa ceva? Unde a fost în tot timpul ăsta?

— Nu ştiu. Un spital oarecare.

— E incredibil, a spus mama. Ei bine, trebuie să te aduni.

— Nu pot, am răspuns şi mi-am tras pilota pe umeri.

— Te duci să faci o baie, şi eu îţi pregătesc un ceai. O baie schimbă lucrurile în bine.

Nu mă puteam certa cu mama. Şi a avut dreptate cu baia. Am ieşit într-o pijama curată şi m-am aşezat la masa de metal din bucătărie.

— Ştiam eu că asta n-o să meargă, am spus. Nu mi-e dat să fiu fericită.

Mama mi-a adus un pliculeţ de ceai Earl Grey de la Mariage Frères[90] într-o ceaşcă şi un ceainic cu apă fierbinte.

— Tristeţea e cunoaştere[91].

— Te rog, mamă! Fără Byron acum. Toată povestea asta a fost o fantezie ridicolă. Cum de am lăsat să mă ia aşa valul? Ar fi trebuit să ştiu. A trebuit să mă străduiesc aşa de tare ca să meargă.

— Doar pentru că are o soţie nu înseamnă că nu poţi să fii cu el, a spus mama.

Câteva ore în Paris i-au dat peste cap mamei busola morală.

---

[90] Companie de ceai creată în 1854 la Paris.

[91] *Manfred,* Lord Byron, actul 1, scena 1.

— Probabil. Dar de ce e întotdeauna aşa de greu, mamă? Întotdeauna există un şiretlic.

S-a auzit soneria de la uşă.

Am apucat-o pe mama de încheietură.

— Nu deschide.

Mama s-a dus oricum la uşă, o acţiune care m-a făcut să-mi pară rău că o invitasem în Franţa.

— Oricine ar fi, nu sunt aici, am strigat în urma ei.

Mama a deschis uşa. Am auzit o femeie prezentându-se ca fiind Rena.

— Oh, Doamne, Rena! Oricine, dar nu ea.

Mama s-a întors în bucătărie cu Rena în urma ei şi apoi ne-a lăsat singure. Rena a rămas în pragul uşii, într-o rochie de bumbac care stătea lipită de ea ca o rufă udă, scoţând în evidenţă marginea claviculei şi sub ea o adâncitură mare cât un castron de supă.

— Îmi pare rău că-ţi întrerup ceaiul, Caroline, a spus, ca o şcolăriţă obosită, cu ochii mari şi obrajii supţi. Am încercat să sun.

Privirea i-a fugit spre receptorul care atârna.

— Oh, am făcut eu.

Rena s-a mutat de pe un picior pe altul.

— Şi lui Paul îi pare rău. A încercat şi el să te sune.

— Te rog, stai jos, am spus.

Rena şi-a dus un deget în spatele urechii, de parcă voia să-şi aranjeze acolo o şuviţă de păr – un vechi obicei, căci acum nu mai era păr pe care să-l aranjeze.

— N-o să te ţin mult. Am vrut doar să-ţi spun cât de rău îmi pare.

— Rău?

Am turnat apă fierbinte peste pliculeţul de ceai. Aroma de portocală şi bergamotă mi-a stârnit o poftă năprasnică pentru fursecurile cu violete ale lui Serge.

— Pentru cum au ieşit lucrurile, a spus ea.

— Nu e nevoie să-ţi ceri scuze, Rena.

— Poate că o să mă aşez. N-o să stau mult.

— Bineînţeles, am răspuns. Ceai?

— Nu, mulţumesc. Încă nu pot să înghit prea mult. I-am spus lui Paul că ar trebui să vină curând să te viziteze. Să-ţi explice totul.

Am încercat să sorb din ceai, dar nu reuşeam să văd ceaşca pentru că îmi zvâcnea atât de tare capul, că vederea mi-era înceţoşată.

— Mă tem că Paul nu se bucură să mă vadă, a spus ea. Undeva afară, în stradă, nişte copii râdeau, iar vocile lor se auzeau cu ecou în vreme ce alergau prin ploaie.

— Probabil că ai vrea ca totuşi eu să fi murit, a spus Rena. Crede-mă, şi eu mi-am dorit asta atât de des. Aş fi dat de veste dacă aş fi putut. Doar norocul m-a ţinut în viaţă.

— Înţeleg.

— Nu, nu cred că înţelegi. Cum ai putea? A fost doar un noroc că au renunţat la procedura obişnuită. Ne luaseră pantofii, aşa că ştiam.

— Rena, nu e nevoie să...

— Eram în trenul de la Majdanek, către un lagăr secundar, aşa credeam noi. Trenul a încetinit undeva în Polonia, şi ne-au pus să coborâm. Rena s-a oprit şi s-a uitat pe fereastră. Apoi a continuat: Eram bolnavă. Tifos, cred. Aşa că de-abia mergeam când ne-au dus prin pădure. Pe jos, pe lângă cărare, erau bancnote. Oameni care au trecut pe acolo înaintea noastră îi aruncaseră. Ca să nu-i ia nemţii, bănuiesc. Cineva a şoptit că mergeam la lucru, dar eu ştiam. Am ajuns la o baracă şi ne-au zis să ne dezbrăcăm.

— Te rog, Rena. Nu e nevoie să-mi spui.

— Îmi pare rău. Ţi-e chiar atât de greu să auzi asta? Am clătinat din cap.

— S-a întâmplat atât de repede. Ne-au aliniat pe marginea unei gropi mari.

Rena a pierdut şirul poveştii şi gândurile ei au fugit undeva departe. După un moment, a reluat.

— Când fata de lângă mine a văzut ce se afla jos, a început să strige. Mama ei a luat-o în braţe, şi pe ele le-au împuşcat primele. Împuşcăturile le-au aruncat peste mine şi toate trei am alunecat în jos de pe marginea de pământ.

Rena a tăcut. Eu nici n-am clipit, de teamă să o întrerup.

— Am rămas nemişcată, în vreme ce alte trupuri cădeau peste mine. Curând, împuşcăturile s-au oprit şi mi-am dat seama că se lăsa noaptea, căci lumina care se vedea

printre trupuri începea să se stingă. M-am târât afară din groapă în întuneric şi am bâjbâit prin baracă după nişte haine.

Privirea ei s-a îndreptat către tavan.

— Ar fi trebuit să vezi stelele în acea noapte, aruncate pe cer în grămezi mari. Era ca şi cum priveau, uitându-se în jos la tot, triste că nu puteau face nimic. Am mers prin pădure până am ajuns la o casă, şi un ţăran şi soţia lui m-au primit. Un cuplu german. Fiul lor fusese omorât pe frontul rus. La început, soţiei i-a fost frică să nu-i fur ceasul de mână, un ceas drăguţ, un dar de la fiul ei, căci un ceas de mână e o monedă valoroasă. Dar până la urmă cei doi s-au dovedit foarte cumsecade. M-au băgat în patul băiatului lor şi m-au îngrijit ca şi cum aş fi fost a lor. M-au hrănit cu pâine caldă şi dulceaţă de căpşuni. Le-am mulţumit pentru ospitalitate dându-le boala mea.

I-am întins Renei un şervet, şi ea l-a dus pentru o clipă la un ochi, apoi la celălalt.

— Primul a murit bătrânul. Când au venit ruşii, le-am spus că aveam cu toţii tifos, dar ei mi-au pus un preş pe faţă şi tot m-au violat. Apoi au violat-o pe soţie şi i-au luat ceasul. Ea a murit în acea noapte. Altceva nu prea îmi mai amintesc, doar fragmente disparate, până la spitalul de aici. Aşa că, vezi tu, aş fi venit acasă mai repede, dar a fost...

— Îmi pare rău pentru tot ce ţi s-a întâmplat, Rena. De ce îmi spui toate astea?

— Ştiu ce înseamnă Paul pentru tine.

— El ţi-a spus?

— Când s-a întors prima dată de la New York. Atunci nu mi-a păsat, dar lucrurile sunt diferite acum.

Sigur că lucrurile sunt diferite. În feluri pe care nimeni nu le poate schimba.

— Aş fi vrut să te pot face fericită, Caroline. Dar nu pot renunţa la Paul. Poate cândva da, dar nu acum.

Rena se ţinea cu mâinile de marginea mesei. Avea nevoie de odihnă.

— Cred că ar trebui să te duci acasă la el, Rena.

— Da, dar trebuie să-ţi spun ceva.

Mai era ceva?

— Nu cred.
— Lui Paul nu i-am spus încă.
Şi-a îndreptat spatele şi a tras adânc aer în piept.
— Rena, chiar nu…
— Pe Paul l-au luat înaintea noastră. Mie mi-era foarte rău, nu puteam înghiţi nimic. Credeam că e gripă, dar pe urmă am aflat. Eu… ei bine, aşteptam un copil.
Lumea s-a oprit pentru o clipă, suspendată în aer. Aştepta un copil? Acea minunată expresie franceză.
— Însărcinată?
Rena m-a privit în ochi şi a încuviinţat abia vizibil din cap.
— Era… am început înainte să mă pot opri.
— Al lui? Rena şi-a privit mâinile mult timp. Apoi a vorbit: Mă tem că războiul acţionează într-un fel ciudat asupra oamenilor. În cazul nostru, ne-a apropiat. Copilul trebuie să fi ştiut ce se întâmplă. Ea a sosit în ziua în care Gestapoul a venit după mine. În dimineaţa de Paşti.
Ea? Paul avea o fiică. Mi-am apăsat pe buze degetele reci.
— Fuseserăm anunţaţi că urma un raid. Tatăl meu a luat copilul, a spus că o să se ducă la o mănăstire pe care o ştie el. A pus-o într-o cutie de pantofi, era atât de mică.
— Unde?
— Nu ştiu. În noaptea aia au venit să mă ia. Tatăl meu nu se întorsese.
— Îmi pare teribil de rău pentru pierderea ta, dar eu…
— Mănăstirea a fost părăsită în timpul războiului, aşa că scriu la orfelinate, dar Paul mi-a spus…
— Chiar nu pot să te ajut, dacă asta îmi ceri.
M-am ridicat şi mi-am dus ceaşca de ceai la chiuvetă.
— Îţi înţeleg ezitarea, Caroline. Nici eu nu aş vrea să mă implic, dacă aş fi în locul tău. Dar dacă te răzgândeşti…
— Plec în scurt timp la New York, am spus, cu o mână pe porţelanul rece al chiuvetei.
Rena s-a ridicat în picioare.
— Sigur. Mulţumesc pentru timpul acordat, Caroline.
Am condus-o pe Rena la uşă şi am privit-o de la fereastră cum a mers până la capătul străzii, ţinându-şi poşeta deasupra capului, ca să se ferească de ploaie.

Gândul de a contacta orfelinatele în căutarea copilului lui Paul şi al Renei m-a trimis la loc în pat. Deşi susţinuse altfel cândva, se părea totuşi că în viaţa lui Paul era loc pentru un copil. De ce ar trebui să mă chinui eu să îl găsesc? În toată povestea asta, Paul nu s-a gândit deloc la sentimentele mele. Poate că am fost păcălită o dată, dar mi-am învăţat lecţia. Erau o mulţime de detectivi particulari care îşi câştigau existenţa căutând persoane dragi pierdute. Mulţi care ar face o treabă mai bună decât mine.

Când umbrele înserării s-au lăsat în apartament, luasem deja hotărârea. Paul şi Rena aveau să se descurce singuri.

Capitolul 30

CAROLINE ***1945***

În dimineaţa următoare m-am trezit flămândă, cu stomacul plin doar de regrete. Era şocant cât de uşor deraiase viaţa mea. Prin minte mi-a trecut cuvântul francez *dépaysement* – acel sentiment de dezorientare pe care îl simte cineva care este silit să treacă printr-o mare schimbare. Mama muncise din greu ca să şteargă praful, dar dintr-odată apartamentul arăta foarte neîngrijit, ferestrele murdare, firul telefonului imposibil de descurcat. Soluţia mamei la situaţia mea a fost să mă hrănească forţat cu ouă, ca şi cum aş fi fost o gâscă îndopată pentru *foie gras.* Când mâncasem jumătate din *les oeufs pochés* ale mamei, am discutat cu ea situaţia mea.

— Ai auzit mica mea discuţie cu Rena?

— Doar fragmente. Pare o scumpă.

— Posibil. Dar nu renunţă la Paul.

— Asta e o belea.

— Nu chiar. Nu e clar? Încă o mai iubeşte.

Mama a spart un alt ou în apa clocotită.

— De unde ştii? Nu răspunzi la telefon. Paul s-a proptit în sonerie o oră aseară, bietul de el.

— Cinci minute, mamă. Nu exagera.

— Mare păcat, zău! În împrejurări diferite, tu şi Rena aţi fi putut fi prietene bune.

— Am suficiente prietene, mamă, mulţumesc.

— Păi, nu poţi pur şi simplu să întorci spatele la tot, dragă.

— N-o să am niciodată un copil al meu.

— Dar asta nu înseamnă că e drept să-l părăseşti pe al lor.

Curând o să te întrebi.

— Pe scurt, mamă. Tu crezi că ar trebui să caut copilul ăla.

Ea mi-a pus un alt ou în castron.

— Păi, e o faptă creştinească.

— În dimineaţa asta mă tem că nu am sentimente foarte

creştineşti.

— Ei, dă-ţi cu nişte apă rece pe faţă. Asta o să te ajute.

De ce era datul cu apă rece pe faţă soluţia mamei la orice problemă? Deja o zi cu ea în apartament părea o eternitate. Cum o să rezist o săptămână întreagă? Curând, prietenii ei din Paris aveau să vină în vizită. Oare va trebui să îndur privirile lor compătimitoare?

În cele din urmă mi-a venit mintea la cap şi m-am apucat să caut copilul, dacă nu din alt motiv, măcar ca să pot lăsa totul în urma mea. Şi ca să scap din apartament, căci mama punea în scenă un omagiu închinat lui T.S. Eliot – *Anii parizieni* – şi invitaţilor li se ceruse să vină costumaţi. Fără îndoială, printre vizitatori aveau să fie şi unii dintre prietenii mamei. Deşi eu nu fusesem capabilă să păstrez măcar un singur admirator în săptămânile când am venit la Paris, mama atrăsese un cârd de bărbaţi devotaţi ei, cei mai mulţi expaţi americani şi francezi cu berete. Stăteau în livingul nostru, sorbind din ceai, privind-o pe mama cum era ea însăşi, şi erau fericiţi să se afle în orbita ei.

Să găseşti un copil fără nume în Franţa postbelică nu era un proces uşor şi, după multe încercări, aflată la capătul puterilor, am ajuns la orfelinatul Saint-Philippe din Meudon. Era unul dintre orfelinatele la care trimisesem pachetele cu ajutoare de la consulat şi acum devenise unul dintre multele centre de repartizare pentru copiii deportaţi în timpul războiului, adunaţi din casele conspirative, internate şi din castelele în ruine din toată Franţa, în special din sud. Se afla la sud-vest de Paris, într-un castel vechi şi impunător, care avea propria sa biserică în stil romanic. Locul rivaliza cu muntele Olimp, căci se înălţa pe un deal, cu vârful în nori în acea zi.

Am alergat prin ploaia caldă, căci uitasem să-mi iau o umbrelă, şi am urcat treptele acoperite de muşchi. Încercam să nu mă gândesc la ce s-ar întâmpla dacă aş găsi copilul. Ar fi sfârşitul oficial al relaţiei noastre, în ciuda a tot ce avuseserăm odată eu şi Paul. Se părea totuşi că el o iubea pe Rena. Cel puţin suficient cât să fie tatăl copilului ei.

Recepţia orfelinatului era plină de lume venită în misiuni similare cu a mea. Cei suficient de înţelepţi să-şi fi adus

umbrele şi le ţineau pe lângă ei, ca nişte lilieci uzi, căci nu exista un cuier lângă uşă. Un telefon suna, fără să răspundă nimeni, iar în colţuri erau stivuite cutii de carton. Pe biroul de la recepţie erau grămezi de scutece albe, ca nişte pateuri *mille-feuille* în multe straturi, cu ace de siguranţă răspândite peste tot.

Mulţimea s-a dat deoparte şi un bărbat şi-a făcut loc înăuntru, ducând în braţe un bebeluş care plângea, înfăşurat în pânză. Bărbatul a ajuns la birou şi a întins copilul ca şi cum era o bombă vie.

— O bătrânică tocmai mi-a dat asta.

Directoarea din spatele biroului a luat copilul. Era o femeie cu un aer agresiv, îmbrăcată în negru, singurul ei ornament fiind un guler superb care părea să fie din dantelă. A aşezat legăturica pe masă şi a desfăcut straturile de pânză. A ridicat privirea, şi am văzut câte o semilună violetă sub fiecare ochi.

— Ăsta e băiat. Noi primim doar fete.

Bărbatul ieşise deja pe uşă.

— Guillaume! a strigat femeia, în vreme ce înfăşa la loc copilul, mai repede decât îţi înfăşoară un sandvici un vânzător la un magazin de delicatese, şi un bărbat a venit repede, a luat copilul şi a plecat cu el.

O femeie tânără s-a apropiat de recepţie:

— *Madame.*

Madame a ridicat un deget, fără să ridice măcar privirea din hârtiile din faţa ei.

— Aşteptaţi-vă rândul! Copiii sunt la masă. Nimeni nu-i vede înainte de ora trei.

Picături de apă cădeau din tavanul găurit pe sugativa de pe masă, lăsând acolo amibe de un verde mai întunecat care se tot măreau.

— Mă scuzaţi, *Madame,* am spus eu. Caut un copil.

Ea a privit lista de pe clipboardul ei.

— Completaţi formularul, mi-a zis.

M-am apropiat.

— Am un caz special, am spus.

— Sunteţi al cincilea caz special de azi.

— Numele meu este Caroline Ferriday. Am lucrat cu *Madame* Bertillon. Am trimis pachete cu ajutoare pentru

copii. De la Consulatul francez din New York.

Femeia a ridicat privirea şi şi-a lăsat capul într-o parte.

— *Dumneata* ai trimis cutiile? Copiii iubesc hainele acelea. Minunat făcute!

— De fapt, tot eu am trimis şi cutiile cu Ovaltine de acolo, am adăugat şi am arătat către o cutie goală de carton.

— Îţi mulţumesc, *Mademoiselle,* dar le-am vândut pentru o sumă derizorie. Copiii s-au plâns că avea gust de cuib de pasăre şi mă tem că n-au vrut să îl bea. Avem nevoie de *bani, Mademoiselle* Ferriday, nu de Ovaltine.

Am luat de pe birou o cutie de conserve în care se aflau nişte lalele ofilite, am aruncat florile în coşul de hârtii şi am pus conserva pe sugativă, ca să curgă în ea apa.

— Ştiu că sunteţi teribil de ocupată, *Madame,* dar caut un copil.

Madame m-a privit lung.

— Copilul dumitale?

— Nu, părinţii au fost deportaţi şi abia acum îşi revin.

— Îmi pare rău, dar nu pot să dau un copil decât părinţilor sau unei rude de sânge. E nevoie de două formulare de identificare.

— Eu încerc doar să localizez copilul. Părinţii ei vor veni să o ia.

— Veniţi cu mine, a spus *Madame.*

Şi-a luat clipboardul şi un teanc de boluri de metal puse unul peste altul, iar eu am urmat-o în sus pe nişte trepte de piatră late. În vreme ce mergeam, *Madame* aşeza câte un bol de metal ici şi colo, unde vedea că picură din tavan.

— Am vreo şansă să o cunosc pe *Madame* Bertillon? am întrebat.

— Eu sunt *Madame* Bertillon.

Cum era posibil?

— Mi-aţi trimis nişte scrisori atât de frumoase, am spus.

— Unii oameni se descurcă mai bine în scris, a spus *Madame,* ridicând obosită din umeri.

Oare dormise cât de cât noaptea trecută?

— Care e numele copilului? m-a întrebat.

— Nu ştiu, *Madame.* Totul a fost făcut în grabă. Mama a fost deportată în ziua în care a născut.

— Care a fost?

— 1 aprilie 1941. În duminica Paştelui.

— Naziştii au deportat oamenii de Paşti? Surprinzător că oamenii nu erau la biserică.

— Aţi putea să vă verificaţi registrele?

— Acestea sunt registrele mele, *Mademoiselle.* A ridicat clipboardul, de care era prins un teanc de hârtii la fel de gros ca o carte de telefon, foi zdrenţuite şi marcate cu tăieturi şi cercuri olimpice roşu-închis de pete de vin. Noi suntem un punct de colectare pentru copii din toată Europa. Asta va fi o căutare dificilă.

Am intrat într-o încăpere cu tavan înalt, plină cu pătuţuri, fiecare cu o pernă şi o pătură pliată la picioarele sale.

— Cum identificaţi copiii? am întrebat.

— Fiecare primeşte un număr. Numărul este înscris pe un disc mic prins în piept. Unii copii au venit cu nume. Mulţi nu. *Madame* şi-a pus bolurile pe un scaun şi a continuat: În timpul războiului, unele mame au scris numele copilului pe o hârtie şi au prins-o de copil înainte să îl lase aici, dar cele mai multe hârtii au căzut sau au fost udate de ploaie şi stricate. Unele au cusut diverse obiecte de hainele copiilor lor ca să îi poată identifica mai târziu, dar mulţi copii şi-au schimbat hainele între ei şi aşa şi-au schimbat şi numele cu alţii. Încă mai primim în fiecare zi copii fără nume.

— Cu siguranţă *unii* copii îşi amintesc de numele lor.

— Cei mai mari, poate, dar mulţi ajung aici incapabili să vorbească din cauza experienţelor cumplite, iar un bebeluş nu-şi aminteşte cum îl cheamă, nu? Aşa că le dăm noi nume. Îi numim după luna naşterii, dacă o ştiu. O să găseşti aici multe Mai şi Iunie. Pe unele le-am numit după sfântul din luna naşterii sau după prietenii şi rudele noastre... chiar şi după animalele noastre.

— Puteţi măcar să verificaţi ce copii au venit aici în acea zi? am întrebat-o.

— Nu au fost notaţi toţi. Copiii ăştia vin din toate părţile. Case conspirative. Internate. De la ţărani care i-au găsit dormind în căpiţe de fân. Unii aduşi aici de singurii părinţi pe care i-au cunoscut vreodată descoperă acum pentru

prima oară că nu sunt cine credeau că sunt.

— Trebuie să fiţi copleşită de părinţi care îşi caută copiii.

— Unii, dar cei mai mulţi dintre copiii de aici nu vor fi plasaţi. Părinţii lor s-au dus de mult. Sau nu-i vor.

— Nu cred că e nimeni care să nu-şi vrea copilul.

— Serios, *Mademoiselle?* Eşti o expertă în problema asta? Mai bine de un sfert din copiii de aici au sânge amestecat. Tată neamţ, mamă franţuzoaică. Friţi, aşa li se spune. Nimeni n-o să vină să ia copiii *ăia.* Alţii s-au născut în căminele *Lebensborn,* fabricile de bebeluşi ale lui Hitler, unde mame bune din punct de vedere rasial, dar anonime năşteau copiii ilegitimi ai SS-iştilor.

— Dar căminele astea erau doar în Germania.

— Nu, *Mademoiselle.* Era unul foarte activ şi aici în Franţa. Am auzit de existenţa lor şi în Danemarca, Belgia şi Olanda. Câteva în Norvegia. Acum, acei bebeluşi sunt nişte proscrişi. Şi cine ştie câţi dintre aceşti micuţi blonzi au fost răpiţi din braţele mamelor lor – sute de mii numai din Polonia, care trebuiau să fie crescuţi ca nişte germani. Nu există nicio menţiune despre părinţii lor.

— O să verific eu însămi lista, *Madame,* dacă asta vă scuteşte de efort.

Madame Bertillon s-a oprit brusc şi s-a întors spre mine.

— Sunteţi obişnuită să obţineţi tot ce vreţi, din câte văd.
A luat castroanele de metal şi mi le-a pus în mână, un teanc înalt şi rece lipit de pieptul meu, ajungându-mi aproape până la bărbie. Dacă împărţiţi astea, numai *unul* la un copil – şi vor încerca să obţină două de la dumneavoastră – o să mă uit prin lista mea, *Mademoiselle.* O să vin să vă iau dacă găsesc o potrivire. Nu fac asta ca să vă ajut pentru că aţi venit de la consulat, ci pentru că sunt în picioare de la cinci dimineaţa.

— Vă mulţumesc, *Madame.* Unde împart bolurile?

— Acolo, bineînţeles, a spus, întinzând palma deschisă către o uşă dublă.

— Ce fac cu bolurile care îmi rămân?

Cu siguranţă erau prea multe.

— Nu vă vor rămâne, a spus *Madame* şi şi-a aplecat capul către listă.

Am deschis uşile şi am pătruns într-o sală vastă, cu

lambriuri din lemn de stejar, folosită probabil cândva pentru dansuri şi petreceri. Tavanul se înălţa la treizeci de metri, pictat în trompe l'oeil pentru a da impresia de cer de vară strălucitor, un substitut drăguţ în acea zi pentru atmosfera de afară. Trebuie să fi fost acolo vreo cincizeci de mese, la care erau aşezate fetele, grupate pe vârstă, de la bebeluşe la adolescente. Stăteau nemişcate pe bănci, cu mâinile în poală, fiecare tăcută ca un tablou. În spatele lor, şase femei în halate albe aşteptau lângă cazanele aburinde de supă, gata să servească odată ce bolurile mele erau împărţite.

M-am apropiat, cu toţi ochii aţintiţi asupra bolurilor şi asupra mea. Am stat pe loc pentru o clipă, copleşită, apoi mi-am revenit. Copiii ăştia erau înfometaţi.

Am aşezat un bol în faţa primului copil de la masă.

— *Merçi, Madame,* a spus copilul.

Am aşezat un bol în faţa următorului copil.

— *Merçi, Madame.*

M-am uitat la feţe, încercând să desluşesc pe ele vreo urmă de

Rena sau Paul, dar sarcina mea a devenit curând copleşitoare. Cine ştia dacă fetiţa semăna cu părinţii ei? Oare chiar mai era în viaţă?

Am început să devin pricepută la împărţirea bolurilor şi am înaintat către adolescente. La începutul şirului, o fată care nu avea mai mult de treisprezece ani stătea cu un copilaş în braţe. Copilul era îmbrăcat cu o cămăşuţă albastru-mov de catifea, cu nasturii de sidef încă bine prinşi. Opera mamei. O să fie fericită.

— Ai mare grijă de ea, i-am spus fetei.

— Nu am nevoie de două boluri, *Mademoiselle.* Folosim doar unul.

Copilaşul din poala ei m-a urmărit cum trec mai departe la fel cum cineva care se uită la stele priveşte o stea căzătoare, şi eu mi-am continuat drumul de-a lungul şirului cu bolurile mele. Curând, *Madame* s-a apropiat grăbită de mine.

— Aveţi noroc, *Mademoiselle.* S-a oprit să-şi tragă răsuflarea, cu o mână la gulerul ei de dantelă. Avem câţiva copii veniţi la acea dată, şi o fetiţă de vârsta aceea.

Am urmat-o pe *Madame* pe un interval şi apoi pe următorul, până la o masă cu fetiţe de patru ani careâşi mâncau supa, şi singurul sunet care se auzea era hârşâitul lingurilor pe metal. Zgomotul din încăpere a crescut în vreme ce o urmam pe *Madame.* Culorile au devenit mai intense. Acesta avea să fie copilul lui Paul? Să o găsesc ar însemna o fericire extraordinară pentru părinţii ei, dar exact opusul pentru mine.

— Un copil născut la 1 aprilie 1941 ar fi în grupul nostru de patru ani de aici, a spus *Madame,* verificând discul unui copil şi prezentându-mi-o cu un gest teatral: Şi iat-o pe Bernadette!

Era o fetiţă ca o vrăbiuţă, cu păr cânepiu şi pielea aproape translucidă. S-a uitat în sus la mine cu o privire prudentă.

— Nu ştiu, am ezitat eu. E greu de spus, dar nu cred.

— Asta e tot ce pot face, a spus *Madame.* O să urmăresc acea dată de naştere. Spuneţi-le părinţilor să vină aici când se vor simţi mai bine.

Am rămas în acea zi în sala cea mare şi am ajutat la servirea întregului prânz. Eu şi *Madame* am pus cu polonicul în bolurile copiilor supă de ceapă aromată, plină de morcovi şi napi, şi i-am dat fiecărui copil o bucată mică de pâine. Singurele lor cuvinte, *„Merçi, Madame”,* erau o mulţumire extraordinară. Un avion a zburat pe deasupra noastră şi unele s-au ascuns sub mese, crezând că încă mai erau în primejdie. Multe erau încălţate cu bucăţi de lemn legate cu sfoară. Mi-am notat în minte să trimit pantofi. Şi bani.

M-am străduit să mă uit cu atenţie la faţa fiecărui copil care putea să aibă vârsta potrivită, căutând un semn familiar. Când eu şi *Madame* am terminat de adunat pe o tavă bolurile goale, o adolescentă mi l-a întins pe al ei. Copilul de lângă ea m-a făcut să mă opresc.

— *Madame,* puteţi veni puţin? am rugat-o. Am pus tava pe masă. Vreţi, vă rog, să vă uitaţi la numărul acestui copil?

Madame a notat numărul copilului şi s-a dus după clipboardul ei.

Nu-mi puteam lua privirea de la fetiţă. Avea părul negru

şi ochii migdalaţi ca ai lui Paul, şi buzele lui corai, dar în rest totul semăna cu Rena. Pielea arămie, arcuirea nasului – până la urechile care i se iveau din păr.

— Copilul ăsta nu are o dată de sosire, a spus *Madame.* Îmi pare foarte rău.

— Acesta e copilul, *Madame.* Sunt sigură.

— O cheamă Pascaline, a spus adolescenta.

Madame Bertillon a tras repede aer în piept.

— Ce e? am întrebat.

— Nu-mi place să recunosc, dar e posibil ca intuiţia dumneavoastră să fie bună, Miss Ferriday, a spus *Madame,* aproape zâmbind.

— Cum aşa? am întrebat.

Simţeam cum camera se strânge în jurul nostru.

— Numele copilului e *Pascaline,* a spus *Madame,* ca şi cum îmi scăpa ceva evident.

— Şi ce dacă, pentru numele lui Dumnezeu?

— Orice bun catolic francez ştie că numele Pascaline înseamnă născută în ziua de Paşti.

Capitolul 31

KASIA ***1945***

În vara anului în care eu şi Zuzanna ne-am întors acasă în Lublin am încercat să-mi păstrez optimismul, dar era greu. Când am aflat ce se întâmplase în timpul celor aproape patru ani pe care îi petrecuserăm noi la Ravensbrück, nu am putut să înţeleg de ce lumea nu ne venise în ajutor. La început, cu invazia lui Hitler în 1939 dinspre vest, apoi cu invazia sovietică în aceeaşi lună dinspre est. Deşi aceste invazii determinaseră Marea Britanie şi Franţa să declare război Germaniei, nici măcar un singur soldat al Aliaţilor nu fusese trimis să ne ajute în luptă. Nici primele noastre rapoarte despre Auschwitz, transmise, cu mari riscuri, lumii occidentale de către Rezistenţa noastră poloneză, nu primiseră vreun răspuns. La fel, rapoartele noastre despre miile de ofiţeri polonezi omorâţi în pădurea de lângă Katyn, printre care s-a numărat probabil şi tatăl lui Pietrik, au fost ignorate de lumea întreagă.

Aşa că atunci când această lume s-a bucurat de capitularea Japoniei, şi războiul s-a încheiat în mod oficial, eu nu m-am bucurat. Pentru noi, războiul continua, dar sub un nou dictator, Stalin. Deşi nu s-a văzut clar imediat, mâna lui Stalin era deja deasupra noastră. Mulţi dintre conducătorii Rezistenţei poloneze, câţiva dintre ei prietenii lui Pietrik, au fost luaţi şi ulterior omorâţi de către Armata Roşie şi NKVD, organul administrativ de impunere a legii lui Stalin prin violenţă. NKVD-ul reprezenta oamenii cumsecade care se ocupau de depistarea „duşmanilor poporului”. Au executat zeci de mii de prizonieri politici polonezi şi au trimis alte mii în gulaguri. În loc de un nou început, Polonia a căpătat forme noi de nedreptate.

Ca urmare, aveam mare grijă unde mergeam şi ne uitam mereu peste umăr. Unul dintre primele lucruri pe care le-am făcut când m-am întors acasă a fost să verific locul secret pe care eu şi Nadia îl folosiserăm înainte de război ca să schimbăm cărţi. Era pur şi simplu un loc unde, cândva, nişte adolescente se jucaseră de-a detectivii. M-am

dus către vechea stradă a Nadiei, iar zidul de piatră era încă acolo, cu marginea năruită, dar încă în picioare! Oare cartea pe care mi-o lăsase Nadia avea să mai fie încă acolo?

Am tras piatra din locul ei din zid, am scos cartea şi am şters praful de pe coperta galbenă. Era *Satan din clasa a şaptea* de Kornel Makuszyński, cartea noastră preferată, pe care o schimbaserăm între noi de atâtea ori. Cum reuşise Nadia să o lase acolo după ce se ascunsese? M-am uitat cu grijă în jur, să mă asigur că nu mă urmărea nimeni, m-am aşezat cu spatele rezemat de zid şi am ţinut cartea în mâini. Izul de mucegai al coperţii mi-a adus aminte de zilele de demult, când viaţa fusese atât de simplă, când singurele noastre griji erau o notă proastă la un examen sau un dinte care ne durea.

Cartea s-a deschis singură la capitolul cinci, şi iată acolo darul Nadiei pentru mine, toate cele zece bilete de dans ale lui Pietrik, pe care le cumpărase pentru mine. Am fost prea furioasă ca să plâng lângă zid în acea zi, căci copilăria pierdută mi-a revenit din nou în minte. Nu voiserăm decât să stăm de vorbă cu băieţii, să dansăm şi să citim poveşti cu detectivi. Acum, Nadia dispăruse, poate pentru totdeauna. Tot ce îmi mai rămăsese de la ea era o carte şi fotografia îngropată în curtea din spate.

Era după-amiaza târziu când am ajuns acasă, şi am vorbit despre ideea de a scoate fotografia Nadiei şi celelalte comori pe care le îngropaserăm la începutul războiului.

— Poate că ar trebui să facem asta altă dată, a spus Zuzanna.

Asta nu era Zuzanna pe care o ştiam eu, stând acolo în curtea din spate şi frângându-şi mâinile.

— Poate că după ce ne vom mai obişnui o să fie mai bine. Asta poate să tulbure.

— Nu fi aşa agitată, i-am spus. De ce să lăsăm în *pământ* singurele lucruri valoroase pe care le avem?

Eu şi Papa i-am ignorat protestele în timp ce el măsura paşii.

Zece, unsprezece, doisprezece.

Oare cutiile de tablă păstraseră lucrurile bine?

Papa a rămas acolo vreme de un minut, aşa a părut, cu braţele pe lângă corp, cu sapa ţinută moale în mână. Plângea? apoi şi-a revenit, a înfipt sapa în pământul tare şi a început să sape asemenea unui om a cărui viaţă depindea de ce era îngropat acolo.

Nu a trebuit să muncească prea mult, căci am auzit cum lama sapei loveşte metalul. Toţi trei am tras cu mâinile pământul din groapă şi l-am ajutat pe Papa să scoată cutiile pe care le îngropaserăm cu atâta vreme în urmă. Apoi ne-am aşezat, cu răsuflarea tăiată o vreme, privind lung la cutii. Zuzanna plângea doar uitându-se în groapă. Îi era dor de Matka? O parte din mine se bucura să o vadă plângând, căci rareori îşi arăta durerea.

Apoi Papa a luat de jos cutia cu capacul prins în balamale. L-a ridicat şi s-a auzit un zgomot uşor, ca un oftat, când a ieşit aerul. L-a închis la loc imediat, dar nu înainte să văd acolo vechiul lui revolver de argint. Câte arme aveam acum?

A urmat meiul, încă surprinzător de uscat şi poate chiar comestibil, apoi am început să deschidem cutiile de conserve. Papa mi-a întins una şi eu am râcâit ceara. Am scos din cutie eşarfa şi ea s-a desfăcut, păstrând încă mirosul lui Pietrik! Am deschis următoarea cutie şi am găsit fotografia cu Nadia şi cu mine pe vacă. Până şi uniforma mea de cercetaşă era în stare perfectă, iar rochia de catifea reiată pe care Matka o cususe pentru trupul meu de şaisprezece ani era încă de un roşu-aprins. Am tras-o peste fusta şi bluza cu care eram îmbrăcată şi mi-era chiar largă, căci încă nu pusesem prea multe kilograme pe mine. Niciunul dintre lucrurile astea nu m-a făcut să plâng prea mult, căci eram fericită să-mi recapăt comorile.

Ultima cutie pe care am deschis-o era una de biscuiţi. Am curăţat ceara şi am ridicat capacul. Am scos pensulele cu păr de samur ale Matkăi, care arătau ca noi în învelitoarea lor de flanelă, şi un val de tristeţe a urcat în mine şi m-a copleşit, acolo în curte.

Matka se dusese şi nu avea să se mai întoarcă niciodată ca să-şi folosească pensulele. Era şi vina mea. Meritam să mor pentru că îmi ucisesem mama. Papa şi Zuzanna m-au înconjurat cu braţele lor şi am rămas toţi trei acolo,

ghemuiţi lângă groapă, plângând.

În tot acest timp, am continuat să sper că Nadia şi Pietrik aveau să se întoarcă şi verificam în fiecare dimineaţă lista cu deportaţii care se întorceau afişată la avizierul Centrului de repatriere al Crucii Roşii de la spitalul din Lublin. Într-o dimineaţă deosebit de frumoasă de la sfârşitul verii, primul lucru pe care l-am făcut a fost să mă opresc acolo ca să verific. Personalul era politicos, dar îmi dădeam seama că se săturaseră să mă vadă în fiecare zi cum veneam şchiopătând. Durerea din picior mă încetinea şi le dădea timp să mă evite. Când mă vedeau apropiindu-mă, dispăreau sau îşi făceau de lucru cu hârtiile. Dacă primeam vreun răspuns de la cineva, era foarte scurt.

— Nu. Nu pentru Pietrik Bakoski. Nu şi pentru Nadia Watroba, a strigat în acea dimineaţă fata de la ghişeu, înainte să apuc să scot vreun cuvânt.

Apoi m-am dus la poştă, ca să verific lista pe care Papa o prinsese în piuneze în holul răcoros de la intrare. La sfârşitul verii, listele groase afişate acolo se reduseseră la o singură pagină tristă. Mi-am trecut degetul pe listă, mai întâi la W, apoi la B. Badowski, Bagiński, Bajorek, Bakalar, Bal, Balcer. Era plăcut să citesc numele acelor puţini norocoşi care reveneau acasă, şi adeseori ajungeam la sfârşitul listei înainte să-mi dau seama că numele lui Pietrik Bakoski nu fusese inclus acolo.

Papa a ieşit din biroul lui, m-a văzut la listă şi mi-a făcut semn.

— Kasia, scumpo, poţi să vii în biroul meu o clipă? De ce devenise brusc atât de oficial?

Am intrat în biroul lui, acelaşi pe care îl avea dintotdeauna, cu tavanul înalt de tablă şi masa mare de lucru din lemn de stejar, acoperită cu tot felul de pachete, care urmau să fie curând distribuite de Papa sau de personalul lui. Ceva părea să lipsească şi am avut nevoie de câteva secunde ca să-mi dau seama ce era.

— Unde este steagul, Papa?

Steagul polonez era unul dintre primele lucruri pe care Papa le pusese din nou în biroul lui, odată ce naziştii părăsiseră Lublinul, spre marea bucurie a clienţilor poştei.

Oare noile autorităţi îl forţaseră să îndepărteze steagul? Coopera cu ei, asta era clar.

Papa s-a apropiat de fereastră şi a tras jaluzelele.

— N-avem mult timp, dar trebuie să-ţi spun ceva ce am auzit. Nu te speria! Asta e ceva ce putem rezolva.

Nu ştiu ce faceţi voi, dar când cineva îmi spune „Nu te speria”, nu prea mai pot asculta restul cuvintelor, căci teama începe să-mi alerge prin trup.

— Despre ce vorbeşti, Papa?

Nu-l mai văzusem atât de înspăimântat din noaptea în care ne îngropaserăm comorile în curtea din spate, cu Matka.

Matka. Fiecare gând la ea era o nouă împunsătură de cuţit.

— Am auzit că umblă zvonul despre voi, fetele care v-aţi întors de la Ravensbrück.

— De la cine?

— Asta e ceva serios, Kasia. Se spune că nu eşti de încredere.

— Să nu crezi toate.

— La fel şi Zuzanna.

Asta chiar m-a făcut să mă înfior de teamă.

— Cine spune asta?

— Autorităţile.

— Cine? NKVD-ul? Mă duc să vorbesc eu cu ei.

— Asta nu e ceva de luat uşor, Kasia.

— Nu sunt de încredere? De fapt, ce înseamnă asta?

— Pentru că aţi fost la Ravensbrück, un lagăr german, ei cred că aţi lucrat pentru nazişti. Că aţi fost contaminate de fascism.

— E ridicol!

— Şi ai fost văzută desfăşurând activităţi suspecte. Ai o ascunzătoare secretă?

— Zidul de lângă casa Nadiei? Asta e o joacă de copii, Papa.

— Ei bine, renunţă. Eşti urmărită.

— Cine poate trăi într-o asemenea…

— Vrei să pleci din nou? De data asta pentru totdeauna? Ia-o pe Zuzanna şi distrugeţi orice dovadă că aţi fost acolo.

— Tu vorbeşti serios.

— Uniforma ta de cercetaşă. Scrisorile tale, pe care le-am păstrat.

— Dar dacă ar citi scrisorile, ar vedea.

— Nu poţi să discuţi *raţional* cu ei, Kasia. Du-te! Acum.

În acea după-amiază, eu şi Zuzanna am făcut un foc în curtea din spate, aşa cum lumea făcea adeseori ca să scape de gunoiul din gospodărie, şi am ars cele câteva lucruri pe care le aveam din lagăr. Am aruncat în rugul acela genţile pe care le făcuserăm din vechile noastre uniforme. Cartea de engleză a Reginei. Uniforma mea de cercetaşă.

Când am ajuns la scrisorile cu urină pe care le trimisesem, am ezitat. Papa le păstrase în sertarul de la bucătărie, un teanc ordonat care vorbea lumii de suferinţele noastre.

— Pe astea nu pot să le ard, am spus, strângând mai tare în mână plicurile.

— Ai trecut în ele numele tuturor fetelor, a spus Zuzanna. Trebuie să le protejezi. Cui îi pasă de nişte scrisori vechi?

Tot mai ezitam.

Zuzanna a smuls scrisoarea de deasupra şi mi-a întins-o.

— Uite, a spus şi a aruncat restul în foc.

Cel puţin aveam să salvez una.

În vreme ce focul ardea, particule negre de cenuşă pluteau în aer, la fel cu cele care ieşeau din coşurile de la Ravensbrück. Când am terminat, aproape orice urmă a vieţii noastre în lagăr dispăruse.

Şi, în definitiv, cine avea nevoie de asemenea lucruri, ne-am spus noi. Suvenire ale unor vremuri cumplite. Dar asta a făcut ca umbra întunecată din pieptul meu să se mărească. Eu eram *patriotă.* Am jurat să-mi servesc ţara. Am renunţat la tinereţea mea, la mama mea, la prima mea dragoste şi la cea mai bună prietenă, pentru Polonia. Şi pentru asta eram acuzată că eram o spioană a duşmanului?

Am încercat să mă concentrez asupra lucrurilor bune. Chiar şi cu lipsa de mâncare şi cu tulburarea oamenilor care se întorceau în Lublin, exista o rază de optimism odată cu redeschiderea fabricilor demolate. Universităţile nu funcţionau încă, dar Crucea Roşie organiza la spital

cursuri de pregătire sanitară de bază.

Într-acolo m-am îndreptat într-o dimineaţă de la sfârşitul verii, sperând să pot să fac ceva practică. Am intrat în aripa din spate a spitalului, fericită să văd că supravieţuise bombardamentelor şi că era aproape intactă. Salonul vast de la etaj era plin de şiruri de paturi de campanie din pânză, împărţite aproape egal, jumătate umplute cu soldaţi ruşi, iar cealaltă jumătate cu civili polonezi din lagăre şi alte locuri. Infirmierele şi medicii ruşi aduceau răniţii, care aveau toate tipurile de plăgi imaginabile, pe tărgi de pânză.

— Curând plecăm la Varşovia, mi-a spus Karolina Uznetsky, una dintre infirmierele mele preferate, în timp ce desfăcea un pat. Armata preia spitalul.

A umplut un lighean cu apă caldă.

— O să-mi fie dor de voi toate, am răspuns eu, în loc de ceea ce voiam de fapt să spun: Vă rog, rămâneţi! Voi plecaţi, şi cine o să mai fie aici când Pietrik se întoarce? Dacă plecaţi, înseamnă că aţi renunţat să mai aşteptaţi supravieţuitori.

— Ce-ai zice de un curs gratuit despre spălatul la pat? m-a întrebat Karolina.

— Da, te rog, am răspuns.

Ce ocazie! Se ştia că spălatul la pat era mai complicat decât părea.

— Hai să începem aici, a spus Karolina.

S-a îndreptat cu un lighean cu apă şi cu un teanc de prosoape direct către un şir de soldaţi foarte grav răniţi. Plăgile de pe faţă erau cele mai greu de curăţat. Exista un motiv pentru care oglinzile de la baie fuseseră scoase. M-am forţat să privesc. Dar cum puteam deveni infirmieră dacă nu eram în stare să înfrunt asemenea lucruri? Brusc, nu mi-am mai putut aminti nici măcar noţiunile de bază ale pregătirii de la Crucea Roşie. Karolina stătea lângă patul unuia dintre cei mai grav răniţi, un bărbat cu părul negru care dormea ghemuit pe o parte. Sângele care trecuse prin tifonul înfăşurat în jurul capului său se uscase şi era negru.

— Mai întâi, te prezinţi pacientului, a spus Karolina, arătând către bărbatul de pe pat. Putem trece peste această etapă, căci pacientul nu reacţionează.

Nu ar fi o exagerare să spun că o idolatrizam pe Karolina. Era întruchiparea infirmierei pricepute. Isteaţă. Nu-şi pierdea cumpătul în faţa celor mai cumplite răni. Plăcută. Va trebui să mă ocup şi eu de *toate* aceste aspecte.

— De obicei, tragem perdeaua pentru intimitatea pacientului, a spus Karolina, dar o să trecem direct la cârpa de spălat şi la mănuşile de cauciuc.

Mi-am băgat mâinile în mănuşi, netede şi pudrate înăuntru, iar mirosul de cauciuc mi se părea cumva încurajator. Karolina a pliat o cârpă de spălat peste mâna mea înmănuşată, ca o mitenă.

— Începi spălatul cu faţa, fără săpun acolo. Ochii mai întâi.

M-am aşezat pe un scaun lângă pacient şi am început cu ochii, băgând cârpa în orbitele adânci şi apoi în jurul lor. Oare el simţea ceva?

Soldatul de lângă el zăcea pe spate, cu braţele desfăcute, şi sforăia mai tare decât orice altă persoană pe care o auzisem vreodată sforăind – şi fuseseră multe candidate la Ravensbrück.

— Încearcă să foloseşti o parte diferită a cârpei pentru fiecare mişcare, a spus Karolina. Ai o înclinaţie naturală pentru asta, Kasia.

Cuvintele ei m-au făcut să mă umflu în pene de mândrie. În definitiv, mama fusese infirmieră. Poate că era ceva ereditar?

Era ceva satisfăcător în spălarea supravieţuitorilor, în scoaterea la lumină a suprafeţelor curate de piele rozalie de sub toată acea mizerie, care apoi se aduna în fundul ligheanului. Când am terminat, apa din lighean era maro-închis, aşa că am schimbat-o cu apă curată de la robinet.

Când m-am întors, medicii au venit cu alţi doi soldaţi ruşi şi i-au aşezat lângă noi, unul cu o fractură de craniu, celălalt inconştient. Am început o nouă baie la pat cu unul dintre ei. Oamenii ăştia nu se spălaseră de luni în şir. Ştiam cum e.

— Te pricepi la asta, Kasia, a remarcat Karolina. Chiar ar trebui să te gândeşti să vii cu noi la Varşovia. Nu ne-ar strica un ajutor.

Am trecut cârpa de spălat pe fruntea soldatului şi pe un obraz.

De ce să nu mă duc la Varşovia? Poate că lui Papa o să-i fie dor de mine, dar iubitei lui Marthe n-o să-i pese.

— Pregătirea e foarte bună, a spus Karolina.

— Poate, am răspuns.

Eram gata pentru o nouă aventură. Varşovia avea să fie un nou început. Şi la asta mă pricepeam.

Am trecut la pacientul următor şi am început cu faţa. Mă mişcam repede. Curând, aveam să termin cu tot şirul.

Am trecut cârpa de spălat peste podul nasului pentru a descoperi o piele roz curată, şi...

Am încremenit, într-un gest întrerupt la jumătate.

— Ce e, Kasia? a întrebat Karolina.

Mintea mea înregistra totul, dar trupul era înţepenit. Am tras adânc aer în piept şi m-am apucat de mânerul tărgii, ca să mă sprijin de el. Nu ar da prea bine pentru o infirmieră în pregătire să leşine chiar acolo în salon.

Capitolul 32

KASIA ***1945***

Era imposibil să fie el. Pietrik. De câte ori îmi mai jucase mintea asemenea feste? *Dintele.* I-am ridicat buza superioară cu degetul meu mare.

— Ce faci, Kasia?

Karolina şi-a lăsat ligheanul pe podea şi a venit la mine.

Oh, Doamne, *da!* Dintele ciobit, aşezat într-o parte. Dintele ăla minunat. Am stat jos câteva momente, aşteptând ca trupul meu să-mi ajungă din urmă mintea. Da, el era. L-am sărutat peste tot pe faţă, aşa murdară cum era. El a continuat să rămână inconştient.

— Kasia, a făcut Karolina ochii mari.

Am strigat către celelalte infirmiere, făcându-le semn cu mâna – cred că arătam ca o naufragiată pe o insulă pustie –, căci nu mai eram în stare să vorbesc. Infirmierele au venit în fugă, iar Karolina le-a spus că aveam un soi de cădere nervoasă, că sărutam un soldat rus şi plângeam.

— E el, e el, asta era tot ce puteam să mai spun.

— *Cine,* Kasia? a întrebat Karolina. Cine e? Hai, calmează-te!

— E Pietrik, am zis.

— Pietrik al tău? Eşti sigură?

N-am reuşit decât să încuviinţez din cap, iar fetele m-au îmbrăţişat şi m-au sărutat.

M-au ajutat să-i scot lui Pietrik uniforma murdară şi să termin cu spălatul lui. În tot acest timp el a rămas inconştient, şi am stat lângă el, ţinându-l de mână şi bucurându-mă de norocul meu. Le-am rugat pe infirmiere să se ducă să o aducă pe Zuzanna, în vreme ce eu am rămas cu Pietrik, temându-mă că ar putea dispărea.

Printr-un translator, am aflat că rusul din patul învecinat luptase alături de Pietrik. După ce ruşii au eliberat lagărul de concentrare Majdanek, Armata Roşie l-a forţat pe Pietrik să lupte în rândurile ei. Omul a spus că Pietrik rămăsese la Majdanek de când fusese arestat şi lucrase alături de restul muncitorilor sclavi pentru a termina construcţia lagărului.

În acea seară, Zuzanna şi Papa m-au ajutat să-l mut pe Pietrik acasă, în camera mea. Slăbise foarte mult, dar Zuzanna l-a examinat şi a spus că era posibil să-şi revină. Ea văzuse multe traume la cap şi, de multe ori, odată ce inflamaţia ceda, pacientul îşi recăpăta funcţia normală a creierului.

Au trecut săptămâni până ce Pietrik a deschis ochii şi chiar şi mai mult până când a putut vorbi, dar eu eram recunoscătoare pentru fiecare mic pas. Aveam întotdeauna la mine o cutie de chibrituri în care să pun o bucăţică de cârnat sau puţină şuncă pentru el, ori de câte ori aveam şansa să le găsesc, şi cu timpul a început să se înzdrăvenească. Eu şi Zuzanna am sărbătorit primele lui cuvinte, „Dă radioul mai tare, te rog”, cu o mică petrecere a noastră, în vreme ce Pietrik ne privea din patul lui cu o urmă de zâmbet pe buze. Semăna cu o pasăre pe care o văzusem odinioară căzând inconştientă după ce zburase cu capul în fereastra noastră de la bucătărie. Pietrik şi-a revenit încet. Şi apoi, dintr-odată, într-o bună zi s-a ridicat din pat şi a mers din nou.

Nu am insistat să aflăm amănunte despre anii petrecuţi la Majdanek, iar el nu ni le-a spus de bunăvoie. Fiecare dintre noi ne purtam povara suferinţelor.

Odată ce a putut merge, Pietrik a recuperat timpul pierdut şi s-a angajat ca administrator la fabrica de sticlărie, pe care proprietarul a redeschis-o. Pe măsură ce trupul lui se împlinea, şi-a mai luat o slujbă, de şofer pe ambulanţă pentru Serviciul de ambulanţe din Lublin. Dar deşi Pietrik îşi revenea fizic, era ca şi cum îi lipsea ceva. Partea cu sărutatul. Îşi punea tot efortul în muncă, evitând orice şansă de idilă cu mine. Am inventat scuze pentru asta: era prea obosit. Prea trist. Prea fericit.

Într-o dimineaţă, m-am trezit în huruitul tunetului şi pentru o clipă am crezut că sunt iar la Ravensbrück, cu bombele bufnind în depărtare. Dar m-am calmat când am văzut picăturile de ploaie pe fereastra camerei mele – şi când mi-am adus aminte că în acea zi urma să merg alături de Pietrik în ambulanţă. Ca infirmieră în stagiul de pregătire, trebuia să stau în faţă cu şoferul. Pentru că evita să rămână singur cu mine, şi aproape că nici măcar nu mă

atingea, era plăcut să fiu atât de aproape de el toată dimineaţa, având între noi doar schimbătorul de viteze. Ploaia avea să-l ţină în cabina ambulanţei, cu ferestrele închise, şi o să fie numai al meu.

M-am instalat acolo, pe scaunul din faţă al ambulanţei, simţindu-mă foarte şic cu uniforma mea albă de infirmieră în pregătire şi boneta tot albă. Poate că o să mă sărute. Puteam să îl sărut eu prima? Asta era îngrozitor de îndrăzneţ, bineînţeles, dar ce ştiam eu despre asemenea lucruri? Fusesem închisă în anii adolescenţei, perioada în care înveţi ritualurile unei idile.

Oare Pietrik mă mai găsea atrăgătoare? Ciorapii albi pe care îi purtam toate nu reuşeau să-mi ascundă prea bine piciorul bolnav. De multe ori oamenii se opreau şi se holbau cu gura căscată, având pe faţă o expresie care spunea clar: „Ce ai păţit?” Mă vedea grotescă? Şi dacă i-aş spune ce-mi zisese Luiza? Că el mă iubea? Dar nu puteam să-i trădez ultima dorinţă înainte de moarte.

— Ce trafic, a spus el, reducând viteza. De unde ia benzină toată lumea din oraşul ăsta? O s-o luăm pe drumul ocolit spre spital.

De când se întorsese acasă, Pietrik devenise nerăbdător şi furios pe orice lucru mărunt. Era nemulţumit de trafic. De un cuvânt pronunţat greşit. De câteva picături de ploaie.

— Nu-i nicio grabă, am spus eu. Ducem doar tărgi.

Ploaia se înteţise acum, ştergătoarele purtau o bătălie deja pierdută. Un torent, i-ar fi spus Matka. Matka... Am intrat pe strada Nadiei.

— O să trecem pe lângă casa ei, am spus eu.

— Ştiu, Kasia. Văd.

— Nu mi-ai spus niciodată ce înseamnă „Zegota”. De pe plicul pe care l-am luat atunci.

— Consiliul pentru Ajutorarea Evreilor. Mama Nadiei îl cunoştea pe unul dintre fondatori.

— Unde le-ai ascuns?

— Aş prefera să...

— Nu poţi evita la nesfârşit să vorbeşti despre asta.

A schimbat viteza şi şi-a făcut de lucru cu condusul, cu privirea aţintită asupra drumului.

— Au stat în apartamente conspirative sigure, a zis el în cele din urmă. Până când au încetat să mai fie sigure. În subsolul de la Z, pentru o vreme. După ce am fost arestaţi.

Traficul a încetinit în vreme ce ne apropiam de vechia casă a Nadiei, cu uşa portocalie lucioasă de ploaie.

Eu am văzut-o prima: grămada neagră de blană udă de pe trepte.

— Opreşte, Pietrik. E Felka.

— Iarăşi? a făcut Pietrik.

A tras frâna de siguranţă, a aprins luminile intermitente de deasupra vehiculului şi a sărit jos. Am coborât şi eu, cum am putut, din cabina înaltă şi am urcat scările. Acolo era Felka, încolăcită pe covoraşul de la uşă, murată de ploaie, dar părând doar puţin timidă.

Cei care locuiau acum acolo erau familia Riska, un profesor cumsecade şi soţia lui din Varşovia, care îşi pierduseră casa în timpul bombardamentelor. Doamna Riska era o verişoară a doamnei Bakoski şi se mutaseră la Lublin, atraşi de oferta noului guvern de locuinţă gratuită. Guvernul se văzuse obligat să facă această ofertă deoarece mulţi polonezi nu aveau încredere în noul guvern şi stăteau departe de ţară, îngrijoraţi că Polonia ar putea să nu ajungă atât de liberă şi de independentă cum susţinea Stalin. Chiar şi cu oferta de case gratuite, atât de mulţi rămâneau încă la Londra sau în alte părţi, în expectativă.

Familia Riska era înţelegătoare în privinţa Felkăi, care apărea pe treptele lor atât de des, şi ne chemau ori de câte ori o găseau acolo.

Papa a încercat totul ca să o ţină acasă. A încuiat-o în casă. A legat-o. Dar ea tot reuşea să scape. Ştiam cu toţii pe cine aştepta.

Maşinile începeau să se adune în spatele ambulanţei, blocate, pe când noi încercam s-o convingem să vină în cabina unde nu ploua.

— Hai, fetiţo, a zis Pietrik, cât de blând putea, dar Felka nu voia să se mişte. Tu ia-o de picioarele din faţă, eu o iau de spate, mi-a spus.

Am dus-o pe Felka înapoi în stradă. Când şoferii maşinilor au văzut că ambulanţa oprise pentru un câine, şi nu pentru un om care avea nevoie de îngrijire, au început

să sune claxoanele.

Am reuşit să o urcăm în cabina ambulanţei şi am întins-o între noi, iar eu am înfăşurat-o într-un prosop. În vreme ce Pietrik se îndepărta de casă, Felka a început să tremure şi să se scuture, stropind toată cabina şi feţele noastre cu apă. Mi-am şters o pată de noroi de pe partea din faţă a uniformei. S-a zis cu sărutul!

— Nadia ar putea fi totuşi pe undeva, am spus.

— Şterge-o bine pe Felka în spatele urechilor. Îi place asta.

Am frecat câinele cu prosopul, pe cap şi pe sub botul încărunţit.

— Refugiaţii încă se mai întorc acasă, am spus după o vreme.

— Nu o numi refugiată, Kasia. Rosteşte adevărul! A fost omorâtă de nazişti şi nu mai e. La fel ca toţi ceilalţi.

— Cel puţin mama ta va avea o slujbă de pomenire mâine.

— Nu e doar a ei, Kasia. E pentru două sute de oameni, şi o să fie un circ. Te rog, nu te duce!

— Papa spune că o să fie şi agenţi NKVD acolo.

— Ce-o să-mi facă? O să mă omoare? Atâta timp cât e rapid, primesc cu bucurie.

— Caută membri AK. Orice membru de rang înalt din mişcarea de rezistenţă.

— Eu am fost *soldat* în Armata Roşie, Kasia.

— Împotriva voinţei tale.

— Aşa că asta îmi dă deocamdată un permis de liberă trecere.

— Papa a spus...

— Încetează cu *„Papa a spus”,* Kasia. Tu nu mai gândeşti singură?

Am frecat-o pe Felka cu prosopul pe burtă, şi ea s-a întors pe spate, cu picioarele în aer.

— Poate că n-ar fi trebuit să fac pe curierul pentru tine, am spus.

— Nu crezi că mă gândesc la asta în fiecare zi? Nu numai sora mea, care abia scăpase de aparatul dentar, dar şi mama ta, pe care şi eu o iubeam, Kasia, e moartă. Şi ce ţi-au făcut *ţie?* Şi uite-mă şi pe mine, sănătos şi bine mersi.

Ce fel de bărbat sunt eu? Uneori mă gândesc că dacă nu te-aş avea pe tine. – s-a întors şi s-a uitat la mine – Nici n-aş vrea să fiu aici.

L-am privit atent. Oare chiar spusese asta? Şi-a aţintit din nou privirea pe drum, dar auzisem bine. *Dacă nu te-aş avea pe tine...* Am întins mâna către mâna lui, aşezată pe scaun.

— Nu spune asta, Pietrik. E un păcat de moarte şi... El şi-a tras mâna.

— Lasă, a spus, acum cu ambele mâini pe volan. A condus mai departe, cufundat în gânduri. Uită că am spus-o, a zis într-un târziu.

M-am bucurat să văd o urmă din vechiul Pietrik. Dar, la fel ca soarele care se iveşte din nori într-o zi întunecată, a dispărut la fel de repede cum a apărut.

Nu l-am ascultat pe Pietrik şi m-am dus la slujba de pomenire de la Castelul Lublin. Era ţinută pentru a onora vieţile celor condamnaţi la muncă silnică omorâţi acolo de nazişti înainte de a se retrage[92], printre care şi mama lui Pietrik. O iubisem pe doamna Bakoski şi simţeam nevoia să jelesc alături de ceilalţi. Tot Lublinul avea să fie acolo. Şi apoi, cunoşteam multe dintre familiile care aveau mame, surori şi soţi care muriseră în acea zi. Toată lumea cunoştea pe cineva care fusese afectat de acel omor în masă.

Am început ziua în capela castelului, odinioară locul preferat al Matkăi, îngenunchind deasupra mulţimii adunate sub mine. Capela devenise locul meu special în care îmi găseam refugiu. Un loc unde să mă rog şi să vorbesc cu mama şi să-mi fie cald. Frumoasele fresce bizantine încă nu fuseseră complet descoperite, dar vedeam fragmente din ele pe tavanul înalt, între arcadele gotice. Mă rugam pentru lista mea obişnuită: Papa, Zuzanna, Pietrik. Pentru sufletele celor morţi şi a celor dispăruţi: Nadia, Matka.

De la fereastra capelei, am privit mulţimea care se aduna jos, răspândită pe panta înierbată din faţa marelui zid al castelului. Lumea venise din toată Polonia pentru a-

---

[92] Pe 22 iulie 1944.

şi aduce omagiul. Corul bisericii cânta, în vreme ce oamenii, tineri şi bătrâni, stăteau adunaţi acolo în grupuri, înghiontindu-se pentru a prinde cele mai bune locuri în faţă, ca să vadă cât mai bine slujba. O grămadă de preoţi în sutane negre. Un cârd de călugăriţe dominicane, cu acoperămintele lor de pe cap albe ca nişte lebede uriaşe. Familii din Lublin. Papa şi Marthe pe acolo, pe undeva. Zuzanna avea să asculte totul la o fereastră deschisă de la spital.

Am coborât încet scara în spirală, căci piciorul meu beteag şi treptele alunecoase de piatră alcătuiau o combinaţie înspăimântătoare, şi am ieşit afară în curtea interioară de piatră, acolo unde fuseserăm cândva adunate toate pentru a fi transportate la Ravensbrück. Oare doar cu cinci ani în urmă stătusem acolo cu

Matka, Luiza şi Zuzanna?

Am coborât pe panta înierbată şi mi-am croit drum prin mulţime. Deşi fusese o toamnă blândă, era frig în acea zi. Mulţi oameni aveau buchete de flori. Majoritatea erau clopoţei, maci stacojii şi alte flori de câmp. Eu aveam în mână nişte margarete pe care le găsisem pe un teren viran. Le înfăşurasem într-o cârpă de vase udă şi apa rece îmi ardea mâna chiar şi prin mănuşă.

Suflam în mâna liberă ca să mă încălzesc, pe când cercetam mulţimea în căutarea lui Pietrik. Ce n-aş fi dat pentru două mănuşi! Împărţisem cu Zuzanna o pereche pe care i-o dăruise o femeie pe moarte la spital. Eu aveam mănuşa dreaptă, Zuzanna pe cea stângă.

Mi-era greu să-mi imaginez mai bine de trei sute de oameni îngropaţi acolo, sub acea pantă, la umbra marii fortăreţe. Membrii familiilor lor stăteau la baza zidului castelului, unde oamenii din oraş îi îngropaseră în grabă într-un mormânt colectiv pe cei omorâţi. Cineva înfipsese o cruce mare de lemn în inima dealului, şi sub ea stăteau şase preoţi.

Preoţii au binecuvântat locul mormântului, iar eu mi-am croit drum prin mulţime, căutându-l pe Pietrik. Oare avea să fie supărat că am venit? Oare ar trebui pur şi simplu să renunţ la el? Câtă respingere să suporte o fată?

M-am apropiat de un grup de călugăriţe adunate într-o

parte, cu lumânări şi mici iconiţe în mână, câteva având cununi pe braţ. Dincolo de ele l-am zărit pe Pietrik. Stătea singur, cu spatele drept, cu mâinile băgate adânc în buzunarele hainei lui de la fabrica de sticlă, cu ochii aţintiţi asupra slujbei. Era lângă o grămadă mare de flori pe care oamenii le adunaseră acolo, o movilă tot mai mare în roşu, roz şi galben. Am coborât panta către el, simţind la fiecare pas cum mă înţeapă piciorul de durere.

Am trecut, clătinându-mă, prin grupul de călugăriţe, zăbovind pentru o clipă în căldura lor, în marea de haine negre foşnitoare, cu rozariile lungi prinse la mijloc. Am ieşit dintre ele şi m-am îndreptat către Pietrik. Dacă m-a zărit venind, nu a dat niciun semn. Pe când mă apropiam, am văzut că avea ochii roşii. Am ajuns lângă el şi am rămas acolo. Mi-am strâns pumn mâna fără mănuşă şi am suflat în ea.

Pietrik s-a întors să se uite la mine, cu genele ude de lacrimi. M-am dus către muntele de flori şi mi-am lăsat margaretele pe el, apoi m-am întors la Pietrik.

Trebuia să mai stau? Îmi lăsasem florile, făcusem ceea ce venisem să fac, să-mi aduc omagiul. În definitiv, el îmi ceruse să nu vin.

Cum Pietrik nu făcuse niciun gest spre mine, m-am întors să plec şi abia atunci i-am simţit mâna pe braţ. Aproape că nu mi-a venit să cred când i-am privit degetele cum se îndreaptă către încheietura mâinii mele. M-a tras spre el, ca să-i stau alături.

„Mândru” este un cuvânt mult prea des folosit, dar aşa m-am simţit în acea zi, mândră, ascultând corul care înălţa cântece spre cer. Mândră că Pietrik voia să împart totul cu el. Cele bune şi cele rele.

Mi-a luat mâna goală şi a ţinut-o în mâna lui, cu degetele lui calde strângându-le pe ale mele, a dus-o la buze şi a sărutat-o, apoi a băgat-o în buzunarul lui, în flanela caldă.

Capitolul 33

KASIA ***1946***

Armata a sosit din toate direcţiile. De la *Blitzkrieg-ul* lui Hitler nu mai fusese aşa un atac organizat. În rochii înflorate şi pantofi comozi, au venit ducând oale şi farfurii, unele încă aburind, proaspăt scoase din cuptor. Generalul Marthe a coordonat efortul la oficiul poştal, având drept rezultat o mulţime de *pierogi*[93] şi supă de sfeclă şi tocană vânătorească, atât cât să ajungă pentru şase petreceri de nuntă.

Aţi crede că un oficiu poştal e un loc ciudat pentru o nuntă? Poate, dar a servit de minune scopului nostru. E un spaţiu mare, deschis, cu tavan înalt, şi poţi împuşca doi iepuri dintr-o lovitură acolo: să-ţi iei corespondenţa şi să dansezi cu mireasa. Nu că mireasa putea dansa, dar invitaţii oricum mi-au prins de rochie bani cu ace. Purtam o roche roz pal, care nu fusese alegerea mea, căci Marthe m-a surprins cu un produs al propriei sale maşini de cusut. Voisem una albă, dar era imposibil să refuz rochia asta, căci încercam să fiu politicoasă, pentru Papa. Tot ce voiam era să se termine totul ca să pot rămâne singură cu Pietrik.

Fusese o dimineaţă grea, din două motive. Unul era că ne sunase familia Riska şi ne spusese că Felka murise cu o zi în urmă. O găsiseră pentru ultima oară pe treptele lor. Am îngropat-o pe Felka în grădina noastră din spate. Zuzanna şi Papa au venit şi ei şi au privit cum Pietrik şi-a înfipt sapa în pământ, iar eu am înfăşurato pe Felka în pătura Nadiei, în care o adusesem acasă cu atâţia ani în urmă. Am plâns cu toţii când ne-am luat rămas-bun de la fetiţa noastră, Papa mai mult decât noi toţi.

N-am putut să nu mă gândesc că Felka îi fusese o prietenă credincioasă Nadiei, aşteptând-o până la sfârşit, spre deosebire de mine, care mi-am continuat viaţa, plănuindu-mi nunta fără să mă gândesc că Nadia nu avea să fie aici. Ce prietenă mai eram şi eu!

Celălalt moment dificil din dimineaţa nunţii mele a fost

---

[93] Găluşte din aluat nedospit, fierte, apoi prăjite în unt cu ceapă, umplute cu cartofi, varză murată, carne tocată, brânză sau fructe.

binecuvântarea mamei miresei. Binecuvântarea asta e aşa de importantă la o nuntă poloneză, încât dacă mama miresei e decedată, toţi nuntaşii merg la cimitir, la mormântul ei, înainte de a se duce la biserică. Bineînţeles că noi nu puteam să mergem la lacul de la Ravensbrück, unde ajunsese probabil cenuşa Matkăi. Marthe pregătise o binecuvântare lungă, dar am preferat să primesc binecuvântarea de la Zuzanna, ceea ce a făcut-o pe Marthe să se înroşească puternic. Oricât mă resemnasem să mă port frumos cu Marthe, nu era întotdeauna uşor. Zuzanna era pe primul loc în viaţa mea, şi aşa avea să fie mereu.

Ceremonia de la biserică a fost scurtă. Deşi încă nu avuseseră loc alegeri libere şi autorităţile staliniste nu deţineau oficial controlul, Partidul Muncitoresc Polonez, aprobat de Moscova, se consolida din ce în ce mai mult, cu fiecare zi. Partidul descuraja orice activitate care distrăgea muncitorii de la nevoile colective ale poporului, inclusiv nunţile la biserică. Ca urmare, doar trei dintre prietenele mele infirmiere au participat la ceremonie, deşi asta le-ar fi putut costa slujbele. Cei câţiva prieteni pe care îi mai avea Pietrik din Rezistenţă încă se mai ascundeau în pădure. Aveam grijă cu toţii, căci fie şi aşezarea unor flori pe mormântul unui fost membru AK era motiv de arestare.

Invitaţii nu s-au sfiit însă să sărbătorească la oficiul poştal, căci acolo eram cumva feriţi de ochii lumii. De cum am sosit, oamenii s-au strâns în jurul meu şi mi-au prins cu acele bancnote de rochie, tradiţia mea preferată. De unde făcuseră rost Marthe şi prietenele ei de asemenea mâncare? Mezeluri, cârnaţi, salate. *Baumcuchen*[94] şi aripi de înger[95] delicate! Poate că mâncarea provenea din *na lewo.* Piaţa neagră.

— Vino! E vremea pentru *oczepiny,* a spus Marthe.

Oczepiny este ritualul în care se scoate vălul miresei şi se înlocuieşte cu o bonetă, pentru a arăta că este oficial măritată. Mai întâi, femeile necăsătorite o înconjoară pe mireasă şi îi scot vălul; apoi cele căsătorite fac un cerc în

---

94 *Baumcuchen,* sau trunchi de copac, este o veche prăjitură nemţească, un tort stratificat.

95 Desert tradiţional polonez, asemănător cu scovergile.

jurul ei şi îi prind boneta cu ace.

Marthe a bătut din palme deasupra capului, şi fetele necăsătorite au venit lângă mine.

— Zuzanna, scoate vălul!

— Ştie ce să facă, Marthe.

Orchestra a cântat, şi fetele m-au înconjurat, ţinându-se de mână, în timp ce sora mea scotea acele de păr din vălul mamei lui Pietrik. Piciorul meu beteag mă durea de la stat aşa de mult în picioare, dar cum puteam să mă duc să mă aşez lângă doamnele în vârstă pe scaunele lor pliante, aliniate de-a lungul peretelui? Visam la ritualul ăsta de căsătorie încă de când eram copilă.

Zuzanna mi-a întins vălul şi s-a alăturat cercului de fete. Mi-am acoperit ochii cu o mână şi cu cealaltă am aruncat vălul, calculând în aşa fel încât să aterizeze în mâinile Zuzannei. Cu voia Domnului, ea avea să urmeze.

— Acum se adună doamnele căsătorite, a strigat Marthe către mulţime.

Ţinea în mână boneta albă. Unde era Pietrik? Pierdea tot ritualul.

— Cine o să-mi prindă boneta? am întrebat.

— Eu o s-o fac, a spus Marthe.

— Dar asta trebuie să o facă o femeie măritată, am protestat eu. Femeile măritate se adunau în jurul meu, ţinându-se de mână. Marthe s-a apropiat.

— Kasia, asta e doar o veche tradiţie populară.

Femeile măritate au început să se învârtească în jurul meu şi al lui Marthe, în ritmul muzicii. Parfumul de violete şi mirosul supei de sfeclă erau prea puternice. Am apucat la întâmplare o mână şi am tras-o pe soţia tăbăcarului în mijlocul cercului.

— Doamna Wiznowsky o să-mi prindă boneta. Marthe m-a luat de mână.

— Kasia. Te rog, lasă-mă să fac eu asta!

A fost de ajuns să mă uit la ochii ei căprui plini de lacrimi. În definitiv, se purtase frumos cu mine. Ne hrănise pe mine, Zuzanna şi Pietrik şi ne pusese din nou pe picioare. Am lăsat-o pe Marthe să-mi prindă boneta, şi ea a zâmbit larg. Nu exista o persoană mai fericită ca ea.

Am ieşit din cerc, cu bancnotele fluturându-mi pe rochie

în mers. Unde era Pietrik? Fusese atât de tăcut toată ziua. M-am oprit în drum ca să las un prieten de-ai lui Papa să-mi prindă pe rochie o altă hârtie de un zlot.

L-am găsit pe Pietrik în biroul lui Papa, singur, prăbuşit în vechiul scaun de piele de la birou, cu mâinile în poală. Lumina era stinsă, şi o rază de lumină de la un felinar din stradă cădea pe sticla unei fotografii de pe birou. Era preferata lui Papa, deşi în ea eu aveam ochii pe jumătate închişi. Cea făcută de mama mea, în care el avea braţele în jurul meu şi al Zuzannei.

— Vino şi tu la petrecere!

Am scuturat meiul din părul lui Pietrik, rămas acolo de când invitaţii îl aruncaseră spre noi la ieşirea din biserică. Meiul pe care Papa îl îngropase cu atâta vreme în urmă. Oricât de periculos ar fi fost să atragem atenţia asupra ceremoniei, mă bucuram că unii nu putuseră să renunţe la tradiţia de a arunca mei.

Am îngenuncheat lângă Pietrik.

— N-ai mâncat nimic. Tocana vânătorească aproape s-a terminat, şi tocmai s-au mai adus nişte cârnaţi din ăia care-ţi plac ţie. Plus că vor să danseze *kujawiak*[96].

— Curând, Kasia.

Pietrik era o persoană tăcută, dar niciodată nu fusese înclinat spre meditaţie.

— Lumea se întreabă unde e mirele, am spus.

A tăcut o vreme, cu faţa cufundată în umbre.

— Cât de laş sunt, Kasia! Foştii mei informatori din Rezistenţă se ascund în pădure şi mănâncă iarbă, în vreme ce eu sunt aici şi petrec.

În cealaltă cameră, muzica a atins o intensitate maximă.

— Nu e vina ta că Papa vrea să-şi protejeze ginerele. Şi noi avem necazurile noastre, ştii bine.

— Mă gândeam doar. La ce ar face tatăl meu dacă ar fi aici. El n-a fost un laş.

Deşi Pietrik vorbea foarte rar despre asta, se auzeau tot mai multe zvonuri despre pădurea Katyn şi, deşi ruşii îi condamnau pe nazişti, ştiam cu toţii că NKVD-ul rus era cel care omorâse mii de intelectuali polonezi acolo.

---

[96] Dans polonez provenit din regiunea Kujawy, din centrul Poloniei.

Căpitanul Bakoski fusese mai mult ca sigur printre cei executaţi.

— Despre ce vorbeşti?

Mi-am lăsat capul pe genunchii lui şi am simţit ceva rece şi tare în mâna sa. Când a tras-o, am văzut o scânteiere de lumină pe ceva argintiu.

— Pistolul lui Papa? am întrebat. Ce.

— Mă simt mai bine dacă îl ţin în mână, a spus Pietrik.

I-am luat încet arma dintre degete.

— Ar trebui să te duci înapoi, a spus Pietrik. Mireasa nu poate să dispară pur şi simplu.

Doar ce-am atins acea armă, netedă şi grea, şi am simţit cum mi se răceşte tot trupul.

— Şi pe tine vor să te vadă, am spus.

Nu a încercat să ia arma înapoi.

Am deschis sertarul de la biroul lui Papa şi am băgat pistolul înăuntru.

— Oh, Pietrik, am făcut şi am îngenuncheat lângă el.

Am rămas acolo împreună, în întuneric, şi am ascultat invitaţii cântând, alături de muzicanţi, „Sto Lat”. O sută de ani de fericire pentru mireasă şi mire.

Capitolul 34

HERTA ***1947***

Aşa-numitul „Proces al doctorilor” de la Nürnberg a fost o farsă de la început până la sfârşit, iar trauma lui mi-a produs o serie de infecţii bronşice care m-au slăbit. Aşteptarea. Maldărele de hârtii care ar fi putut fi arse pentru ca bunii germani să nu îngheţe. Cele 139 de zile ale procesului, cei 88 de martori şi interminabilele interogatorii încrucişate ale inculpaţilor.

Numai depoziţia dr. Gebhardt a durat trei zile şi a fost deosebit de greu de urmărit. În vreme ce explica operaţiile în detaliu, nu a făcut decât să ne deprime pe mine şi pe Fritz. Gebhardt chiar s-a oferit să i se facă aceeaşi operaţie pentru a dovedi cât de inofensive erau procedurile, dar oferta i-a fost ignorată.

Şi oare de ce i-am cerut avocatului meu, dr. Alfred Seidl, să-mi spună care era soarta lui Binz şi a lui Marschall în procesul personalului din lagărul Ravensbrück, aşa-numitul „Proces Ravensbrück” de la Hamburg, în ziua în care eram chemată să depun mărturie? Nu a făcut decât să-mi mărească frica de a merge în boxă în acea dimineaţă.

— Întâi au luat-o pe Elizabeth Marschall, a spus Alfred, apoi pe Dorothea Binz. Şi pe Vilmer Hartman ultimul. Curtoazie faţă de doamne, probabil.

Muşchii mei abdominali s-au contractat când mi-a arătat poza din ziar. L-am văzut pe Vilmer, cu mâinile legate la spate, cu gâtul rupt la a cincea vertebră, cu picioarele atârnând acolo în pantofii lor frumoşi. Căzuse bine. Nodul laţului, plasat sub falca lui stângă, rupsese a doua vertebră cervicală, care la rândul ei retezase şira spinării. Am privit pozele celorlalţi, toţi atârnaţi ca nişte raţe de tolba unui vânător, şi am fost zguduită de o spaimă cumplită, care mi-a făcut mâinile să-mi tremure. Mulţi dintre ei se întorseseră spre Dumnezeu înainte să urce cele treisprezece trepte către eşafod. Toţi au fost îngropaţi în morminte care nu purtau niciun nume.

Nici evenimentele din acea zi din sala tribunalului nu au făcut nimic pentru a mă calma. Mai întâi, în boxa

martorilor a venit un Iepure de la Ravensbrück.

— Puteţi să o identificaţi pe dr. Herta Oberheuser? a întrebat Alexander Hardy, avocat asociat pentru acuzare.

Era un bărbat destul de atrăgător, care începea să chelească. Iepurele a arătat către mine. Cum era posibil? îşi aminteau de mine? Eu le uitasem. Îmi ştiau numele? Avuseserăm atâta grijă. Alfred îmi spusese că polonezii cereau să fiu extrădată în Polonia pentru a fi judecată. Doar *eu.* Nu făcuseră alţii lucruri şi mai rele? Alfred contestase cererea aceasta şi câştigase. Curând, mi-a venit rândul.

— O chemăm pe Herta Oberheuser în boxă, a spus Hardy. Fritz mi-a aruncat o privire care voia să-mi dea curaj. Am tras aer adânc în piept, simţind cum îmi zvâcneşte sângele în cap. M-am îndreptat către boxă, de unde lumea din sală se vedea neclar, şi am cercetat balconul, în căutarea lui Mutti.

— Cum aţi putut să participaţi la experimentele cu sulfamidă fără niciun sentiment de vinovăţie, Herta Oberheuser? a întrebat Hardy.

— Acele prizoniere erau femei poloneze care fuseseră condamnate la moarte, am spus. Oricum erau pe listă pentru a fi omorâte. Cercetările acelea ajutau soldaţii germani. *Sângele meu.*

Am descoperit-o pe Mutti la balcon, cu degetele la gură. Fără Günther?

Hardy a fluturat un teanc de hârtii în direcţia mea.

— Au existat persoane care au fost împuşcate sau executate după ce au fost supuse acestor experimente?

— Da, dar erau prizonieri politici cu…

Becul roşu fixat pe boxă, în faţa mea, s-a aprins. Traducătorilor le era greu să ţină pasul cu mine. Trebuia să vorbesc mai rar.

— Prizonieri politici… condamnate la moarte.

— Şi în depoziţia dumneavoastră legată de injecţiile letale, recunoaşteţi că aţi făcut cinci sau şase injecţii letale. E adevărat?

De ce recunoscusem asta în depoziţia mea? Puteam să pretind că nu înţeleg interpretul?

— Nu, am răspuns.

— Ei bine, aţi făcut injecţii şi după asemenea injecţii persoanele au murit, nu-i aşa?

— Da, dar aşa cum am spus şi în interogatoriile precedente, a fost vorba de ajutor medical oferit unor pacienţi aflaţi în agonia morţii.

— Şi acest ajutor medical a avut ca rezultat moartea, nu-i aşa? a întrebat Hardy.

Mi-am ţinut privirea aţintită asupra mâinilor mele, în poală.

— Nu.

— Am spus: „Şi acest ajutor medical a avut ca rezultat moartea, nu-i aşa?”, a repetat Hardy.

Inima îmi bătea cu putere în vreme ce îmi studiam mâinile.

— Aşa cum am spus, aceşti pacienţi erau în agonia morţii.

— Miss Oberheuser, vi s-au acordat vreodată premii sau medalii?

— Am primit Crucea Meritul de Război, dacă îmi amintesc bine.

— Şi pentru ce aţi primit acea medalie?

— Nu ştiu.

Hardy s-a aplecat pe podiumul lui:

— A fost pentru participarea dumneavoastră la experimentele cu sulfamidă?

— Cu siguranţă nu.

— Nu mai am nicio întrebare, domnule judecător.

Deşi au fost prezentate dovezi ale unor experimente americane similare cu cele de care eram acuzaţi, care i-au şocat în mod vizibil pe judecătorii americani, până la urmă verdictul depindea de decizia dacă subiecţii experimentelor fuseseră voluntari. Tot ce puteam face era să mă plimb prin livada din curtea închisorii şi să aştept.

Fritz părea distrus de proces. În vreme ce unii dintre doctori acceptau calmi desfăşurarea evenimentelor şi căutau să găsească o modalitate de a scăpa de condamnare, Fritz s-a închis în el. Nu aveam voie să discutăm în sala de judecată, dar mi s-a adresat o dată, când a intrat în liftul care ne cobora la celulele noastre.

— Acum n-au decât să mă spânzure, a spus. Sunt

terminat. Fritz a fost singurul acuzat din Procesul doctorilor care şi-a arătat în mod deschis părerea de rău, fapt care nu a trecut neobservat de ceilalţi doctori, care au rămas pe poziţie până la sfârşit.

În ziua verdictului, 20 august 1947, eram îmbrăcată cu o rochie neagră de lână, cu mâneci lungi şi încheiată în nasturi în faţă, cu un guler alb cu fundă, oferită de tribunal. Inima îmi bubuia în stern în vreme ce ascultam sentinţele colegilor mei, anunţate una câte una în marea sală. Îmi aşteptam rândul în coridorul din spatele uşii de lemn a sălii de judecată, cu un paznic american tăcut lângă mine. Ştiam deja suficientă engleză pentru a înţelege care era soarta doctorului Gebhardt.

— Dr. Karl Gebhardt, Tribunalul Militar Unu vă găseşte şi vă declară vinovat de crime de război, crime împotriva umanităţii şi apartenenţă la o organizaţie declarată criminală prin sentinţa Tribunalului Militar Internaţional, conform acuzaţiilor formulate anterior împotriva voastră. Pentru respectivele crime pentru care aţi fost şi sunteţi condamnat, Tribunalul Militar Unu vă condamnă, Karl Gebhardt, la moarte prin spânzurare.

Îmi era din ce în ce mai greu să respir. Când mi-a venit rândul, uşa s-a deschis, am păşit în sala de judecată şi mi-am pus căştile pentru traducere. Încăperea a căpătat o culoare vie, saturată şi intensă, în vreme ce cercetam mulţimea în căutarea lui Mutti.

— Herta Oberheuser, Tribunalul Militar Unu vă găseşte şi vă declară vinovată de crime de război şi crime împotriva umanităţii, conform acuzaţiilor formulate anterior împotriva voastră.

Când am auzit cuvântul *„schuldig”* în căşti, mi-am încleştat mâinile pe balustradă. Vinovată.

Apoi a venit sentinţa. Am ascultat, amorţită.

— Pentru respectivele crime pentru care aţi fost şi sunteţi condamnată, Tribunalul Militar Unu vă condamnă, Herta Oberheuser, la închisoare pentru o perioadă de douăzeci de ani, sentinţă pe care o veţi ispăşi la închisoarea sau închisorile stabilite de autoritatea competentă.

Am avut grijă să nu trădez nicio reacţie la auzul

sentinţei. Fritz a fost condamnat la închisoare pe viaţă, şi mulţi dintre ceilalţi au fost trimişi alături de Gebhardt la spânzurătoare. Aveam să fiu o femeie bătrână când o să ies din închisoare. În acel minut şi patruzeci de secunde cât a durat sentinţa mea, mi-au luat munca de o viaţă.

La 2 iunie 1948, dr. Gebhardt a fost spânzurat pe unul din cele trei eşafoade portabile în sala de sport a închisorii. Am citit în ziar că laţurile pe care le-au folosit în acea zi nu au fost potrivite bine şi mai mulţi dintre condamnaţi au mai trăit aproape zece minute. Americanii nu erau în stare să ducă la bun sfârşit nici măcar o sentinţă la moarte. M-am bucurat că Führerul îşi luase viaţa şi nu mai putuse să vadă acea parodie de judecată. Pe mine m-au dus în scurt timp la închisoarea criminalilor de război nr. 1 din Landsberg, Bavaria, pentru a-mi începe detenţia. Gândul de a nu practica atâţia ani medicina era ucigător, şi mi-am început campania de scrisori. Prima mea scrisoare s-a dus către primarul din Stocksee.

Capitolul 35

KASIA ***1947***

Am ţipat aproape toată ziua de miercuri, 25 martie 1947. La Spitalul Poporului din Lublin, noi, infirmierele, ne bucuram să auzim asemenea ţipete, căci ele însemnau o mamă sănătoasă. O naştere tăcută era de obicei una tristă. Am fost încântată că şi plămânii bebeluşului meu funcţionau bine, căci, fiind eu însămi infirmieră la maternitate, văzusem cum lucrurile se înrăutăţeau în câteva secunde. Naşteri cu picioarele înainte. Bebeluşi cianotici. Doctorii noştri erau excelenţi (inclusiv sora mea), dar infirmierele de la secţia de maternitate erau cele care făceau lucrurile să meargă. Am avut noroc că naşterea mea a fost una de rutină, deoarece analgezicele şi alte medicamente nu prea existau.

Pietrik a stat lângă patul meu, cu bebeluşul înfăşat în braţe, şi toate infirmierele de pe etaj s-au adunat în jurul lui. Avea un halat alb de spital peste salopeta lui de la fabrică şi o ţinea într-un fel natural, nu ţeapăn şi stângaci, precum cei mai mulţi proaspeţi taţi. Deşi vizitatorii mei erau prietenoşi, tot ce voiam era să rămân singură cu copilul şi să o cunosc pe fetiţa noastră.

— Dă-mi-o înapoi, Pietrik, am spus, cu corzile vocale dureroase de la atâta ţipat.

Pietrik a aşezat bebeluşul la loc în braţele mele. Curând mi s-*a* făcut somn, căci era cald pentru un salon aşa de mare – peste cincizeci de paturi. Infirmiera mea şefă îmi rezervase patul cel mai bun, pe peretele cel mai îndepărtat de ferestrele pe unde trăgea curentul, lângă calorifer. Am adulmecat mirosul dulce-acrişor al bebeluşului şi am privit cum fontanela din creştetul capului zvâcneşte încet, ritmic. Era la fel de blondă ca şi fetiţa doamnei Mikelsky. Câţi ani ar fi avut acum Jagoda? Opt? Oare ar trebui să ne numim fetiţa Jagoda? Asta ar putea fi prea trist. Poate un nume precum Irenka.

Speranţă.

Pietrik insista pentru numele Halina, susţinând că mama mea ar fi vrut asta. Dar nu înţelegea cât de dureros ar fi să

rostesc numele mamei mele moarte de zece ori pe zi?

Clopoţelul care anunţa orele de vizită a sunat, şi infirmierele sau împrăştiat. Marthe a fost prima care a sosit. Avea într-o mână o farfurie cu *paczki*[97] şi şerveţele în cealaltă.

— Am venit cu daruri, a spus ea. *Paczki* pentru mamă?

Papa era în spate, ducând geanta lui Marthe.

— Nu, mulţumesc, am spus.

Mă simţeam rotundă şi grasă, de parcă eu însămi eram o *paczki.* Când o să se întoarcă Zuzanna ca să o ţină pe Marthe la distanţă? Asistase la naştere, dar fusese chemată în altă parte, să se ocupe de o fractură.

Marthe a aşezat o *paczki* plină de zahăr pe un şervet şi a pus-o lângă mine.

— Ăsta nu e momentul pentru o dietă de slăbire.

Refuzam dulciurile, nu numai pentru că trebuia să dau jos kilogramele luate cu copilul, dar şi pentru că aveam o carie în caninul meu stâng, o amintire de la Ravensbrück, şi care mă durea când consumam ceva cu zahăr.

Tatăl meu mi-a sărutat mâna, apoi fruntea mea şi pe cea a bebeluşului.

— Cum te simţi, Kasia?

Pietrik a luat copilul din braţele mele şi brusc mi s-a făcut frig. Ia întins bebeluşul lui Papa, care încă mai avea pe braţ geanta lui Marthe.

— Ne gândim să o numim Halina, a spus Pietrik.

— Mie îmi place numele Irenka, l-am contrazis eu. Înseamnă speranţă.

— Halina, bineînţeles, a spus Papa. Ce drăguţ!

Avea lacrimi în ochi?

— Seamănă cu tine, Pietrik, a remarcat Marthe. O s-o botezaţi acasă? Nici să nu vă gândiţi la o biserică.

Avea dreptate. Partidul Muncitoresc Polonez nu doar sugera renunţarea la ceremoniile religioase, inclusiv botezurile şi nunţile. Le descuraja făţiş şi le făcea viaţa foarte grea celor care nu se supuneau. Marthe şi Papa tot nu se căsătoriseră, deşi mulţi preoţi căsătoreau în secret

---

[97] Un fel de gogoaşă umplută de obicei cu fructe şi acoperită cu zahăr sau glazură.

cuplurile.

Marthe a luat bebeluşul din braţele lui Papa.

— S-ar putea să fie greu pentru tine, Kasia, cu piciorul tău beteag, după ce vii acasă, a spus. O să am eu grijă de copil.

Marthe a început să gângurească spre copil, şi eu am simţit un val întunecat trecând peste mine. De ce nu era mama mea aici? Matka s-ar plimba prin tot salonul şi s-ar lăuda cu ea. Mi-ar spune poveşti despre când eram eu copil şi m-ar face să râd de tot.

Dintr-odată, lacrimile îmi udau obrajii. Ajutasem sute de mame să se lupte cu depresia de după naştere, dar era mai greu decât părea, ca şi cum aş fi fost trasă într-un hău întunecat.

— Vreau copilul înapoi, vă rog, am spus.

Brusc, voiam să plece toţi, chiar şi Pietrik. Dacă n-o puteam avea pe mama mea, nu voiam pe nimeni.

Pietrik a luat copilul de la Marthe, care a părut mâhnită să o dea, şi mi-a pus-o din nou în braţe.

— Kasia are nevoie să se odihnească, le-a spus.

Marthe şi-a luat farfuria cu *paczki.*

— Ne întoarcem mâine cu *pierogi,* a spus.

— Nu, mulţumesc, am spus eu. Ne hrănesc bine aici.

După ce au plecat, şi Pietrik s-a întors la fabrică, eu şi bebeluşul am moţăit. Când caloriferul a început să şuiere din cauza aburilor, m-am trezit tresărind, crezând că sunt din nou în trenul care ne ducea la Ravensbrück, că aud fluierul trenului când ajungem la peron. Inima mi-a luat-o la goană, dar m-am liniştit când m-am uitat la bebeluş. Fetiţa s-a mişcat uşor în braţele mele.

Halina? Aşadar, până la urmă avea să poarte numele mamei mele? Deocamdată, cu greu puteam să mă uit la pozele mamei mele fără să cedez nervos. Un alt gând înspăimântător – putea cumva numele copilului să o determine să urmeze calea cumplită pe care mersese Matka? Să ducă o viaţă minunată, încheiată prea repede? M-a străbătut un fior. S-au întâmplat lucruri şi mai ciudate chiar.

Odată ce Pietrik şi Papa au început să o numească pe fetiţă Halina, am cedat şi curând îi spuneam şi eu la fel. În

definitiv, trebuia să mă maturizez. Eram mamă acum, cu responsabilităţi, nu mai eram o copilă. Şi pe urmă, toată lumea spunea că e un nume frumos şi i se potriveşte fetiţei. O onora pe mama mea, şi ea ar fi fost încântată.

Dar, cumva, nu puteam să scap de gândul că ar fi trebuit să o numesc Speranţă.

Capitolul 36

CAROLINE 1946-1947

După ce am găsit copilul şi am aranjat să vină părinţii ei să o ia, am rămas în Paris, făcând tot posibilul să îl evit pe Paul. Acum era tată şi nu voiam să am vreun rol în distrugerea familiei. Era uşor să-l evit, căci rămăseseră în casa Renei din Rouen.

Aţi putea crede că nu există un loc mai bun de a salva un psihic rănit decât Oraşul Iubirii, dar în acel an, după ce războiul se terminase, fiecare bancă din parc era plină de îndrăgostiţi care se sărutau în public, unii chiar înainte de micul dejun, amintindu-mi prea dureros de dragostea mea pierdută. Până şi veştile de acasă erau triste, căci Roger mi-a scris că liftierul nostru, Cuddy, fusese omorât în luptele din Pacific.

Am devenit ca un soi de drogată, lipsa lui Paul era infernală. Nu dormeam, nu aveam poftă de mâncare. De ce nu puteam trece mai departe, către un ţel mai înalt? Aşadar, o să rămân nemăritată, singură pentru tot restul vieţii. Oamenilor li s-au întâmplat lucruri şi mai rele.

Nu mă ajuta deloc faptul că scrisorile de la Paul sufocau cutia noastră poştală. Mama arunca fiecare plic într-un coş din living cu un oftat prelung, teatral. De mai multe ori am frunzărit plicurile, admirând scrisul lui Paul şi ridicând câteva în lumină. Dar de ce să le citesc? Nu ar face decât să prelungească agonia.

Aveam sentimentul că Parisul mă păcălise. Fuseserăm amândoi loviţi, dar numai el îşi revenea, începea reconstruirea şi curăţarea molozului. Dacă industria modei reprezenta un indiciu, Parisul se refăcuse, deja organiza spectacole de modă sofisticate în marile case de *haute couture* şi şedinţe foto pentru reviste pe fundalul unor clădiri în ruine, în vreme ce eu încă mai izbucneam în plâns la vederea unui porumbel rănit sau a unui bătrân care vindea trei mere viermănoase întinse pe un prosop în stradă.

Lunile au trecut. Într-o dimineaţă de noiembrie, m-am trezit şi mi-am jurat să mă cufund în muncă şi să nu mă

gândesc la Paul nici măcar o singură dată în acea zi. În coş nu era nicio scrisoare nouă şi din fericire erau încă multe de făcut în Paris, căci reconstrucţia era în plin avânt. Să-ţi îndrepţi atenţia către nefericirea celorlalţi este cea mai bună modalitate de a scăpa de propriile necazuri. Nu spusese însuşi lordul Byron: „Cei ocupaţi nu au vreme pentru lacrimi”?

Benzina încă mai lipsea, aşa că parizienii continuau să meargă peste tot cu bicicletele. Nici lucruri precum farfuriile, chibriturile şi pantofii de piele nu se găseau, ca să nu mai vorbim de mâncarea bună. Muncitorii continuau să cultive fasole şi cartofi pe Esplanade des Invalides cu caii şi plugurile, dar ouăle erau rare, iar la brutării şi măcelării se formau cozi ridicol de lungi la cel mai mic zvon că se găseau ceva produse.

Mama a făcut rost de un stoc de vechi raţii K[98] de la un prieten care lucra la magazinul de alimente al armatei americane, pentru a ne suplimenta dieta. Fiecare dreptunghi de carton reprezenta un mic dejun american în miniatură: o conservă cu omletă cu şuncă tăiată în cubuleţe, nescafe, biscuiţi în celofan, un pachet de gumă de mestecat Wrigley’s şi un pachet de ţigări Chesterfield. Era un miracol că băieţii noştri rămăseseră în viaţă pentru a lupta în ciuda acelor mic dejunuri, dar orice mâncare era preţioasă atunci.

Mama s-a înscris voluntară la ADIR, Asociaţia naţională a deportatelor şi deţinutelor din Rezistenţă[99], o nouă organizaţie care ajuta femeile deportate ce se întorceau din lagărele de concentrare naziste să se pună pe picioare. Multe dintre aceste femei „norocoase” pierduseră totul. Soţii şi copiii. Casele. Pentru a înrăutăţi situaţia, guvernul francez se concentra asupra bărbaţilor care se întorceau, militari în mod deosebit, dar şi toţi ceilalţi bărbaţi care supravieţuiseră războiului. Cumva, femeile care se

---

[98] Raţii de urgenţă pentru forţele armate americane din al Doilea Război Mondial, constând dintr-un singur pachet cu mâncare, folosite pe câmpul de luptă.

[99] L’association naţionale des anciennes déportées et internées de la Résistance.

întorceau erau pe planul doi.

Şi eu am lucrat ca voluntară în diverse locuri. Pentru că atât de mulţi copii din Paris nu aveau haine, eu şi mama am solicitat magazinului universal Le Bon Marché să ne îngăduie să instalăm un punct de donaţii chiar în faţa intrării în magazin, şi cei de acolo au fost de acord. Au adus afară stendere şi mese pliante, în zona îngrădită, iar eu şi mama am atârnat haine de copii donate, în funcţie de mărime. Un părinte putea alege din hainele şi jachetele noastre cu o măsură mai mare, iar îmbrăcămintea donată era curăţată şi redistribuită. Le Bon Marché chiar a făcut reclamă acţiunii noastre, publicând o fotografie destul de întunecată cu mine şi mama în partea de jos a reclamei lor din ziar.

Am ales o zi de noiembrie perfect senină pentru eveniment, când tot Parisul ieşise să vadă moda pe care magazinele o etalau pentru noul sezon. În acea primăvară, Dior îşi lansase revoluţionarul său New Look, cu taliile strânse şi fustele ample, iar Parisul vuia de ceea ce avea el să dezvăluie în curând. Era greu să nu mă simt optimistă în acea zi, cu aroma de castane prăjite în aer şi cu muzicantul din parcul învecinat cântând la diverse instrumente o versiune săltăreaţă din „Le Chaland qui passe”[100].

Curând, oamenii au format cozi şi s-au înghesuit. Mama mă lăsase pe mine responsabilă, căci ea deja căpătase rangul de feldmareşal în lumea carităţii franceze postbelice şi se dusese să supravegheze o cantină pentru săraci, în cealaltă parte a oraşului. Eu eram încântată, căci îmi doream cu disperare o nouă misiune personală. Şi pe urmă, devenisem pricepută să aleg haina perfectă pentru un copil. Cheia stătea în culoare. În definitiv, ăsta era Parisul. Un palton galben pe un copil palid era aproape mai rău decât lipsa unui palton.

Pe la jumătatea dimineţii, zona îngrădită era ticsită,

---

[100] Adaptarea în franceză a cântecului italian „Parlami d’amore Mariù”, cântat de Vittorio de Sica în filmul său *Gli uomini, chemascalzoni...* (1932). Cântecul a fost interpretat ulterior de Tino Rossi, Patachou, Juliette Gréco.

când mi-am dat seama că încă nu îmi deschisesem cutia cu raţia. Înainte să apuc să întind mâna către ea, o femeie mai în vârstă s-a apropiat de mine.

— Mă scuzaţi, *Mademoiselle,* m-aţi putea ajuta?

Era foarte slabă, dar avea ţinuta unei contese, îmbrăcată elegant în fusta şi cardiganul ei de lână şi cu mănuşile albe curate. Purta o eşarfă Hermès Saumur roz decolorată, prinsă cu o broşă bătută cu pietre, în formă de potârniche, al cărei stomac era o perlă din Mările

Sudului. Chiar şi în cele mai cumplite situaţii, sau poate tocmai din cauza lor, femeile din Paris continuau să facă un efort, să-şi adune forţele, cu note neaşteptate, încă subscriind la acel truism al modei că prea multă simplitate înseamnă timiditate. Femeia ţinea într-o mână un pachet învelit în hârtie albă, iar de încheietura mâinii atârna un baston din ratan. În cealaltă ţinea lesa unui caniş standard de culoarea abanosului. Era un animal superb şi, la fel ca stăpâna lui, slab, dar frumos tuns şi aranjat.

— Am adus un palton, a spus ea.

Am luat pachetul, am rupt banda de celofan şi am scos haina, eliberând un parfum moscat de trandafiri şi lavandă. Văzusem multe haine frumoase în acea zi, unele cu plătci cu flori brodate de mână şi nasturi emailaţi sau căptuşeală frumoasă din blană de iepure, dar haina asta era unică. Caşmir? Avea culoarea oului de măcăleandru şi era surprinzător de grea, dar moale şi căptuşită cu satin alb matlasat.

— Vă mulţumesc pentru donaţia dumneavoastră, *Madame.* Vă rog să vă alegeţi altă haină. Avem multe paltoane bune, poate că niciunul la fel de frumos ca acesta.

— E căptuşit cu puf de gâscă. A fost făcut pentru nepoata mea. Nu l-a purtat niciodată.

— Uitaţi-vă la stender. Ce măsură are acum nepoata dumneavoastră?

Femeia şi-a trecut mâna peste gâtul câinelui. Am privit-o mai atent şi am văzut că îşi încheiase greşit cardiganul, făcând ca puloverul să-i stea strâmb. Din broşă îi lipsea un diamant. Vândut sau pierdut?

— Oh, nu mai e. A fost luată cu mama şi fratele ei cu mulţi ani în urmă. Fiica mea şi una dintre servitoarele

noastre tipăreau foi volante în cămara noastră.

Rezistenţa.

— Îmi pare atât de rău.

Privirea mi s-a înceţoşat. Cum îi puteam alina pe alţii, dacă eu nu reuşeam să-mi controlez propriile emoţii?

— Am tot crezut că ar putea să se întoarcă acasă, dar pe urmă m-au luat pe mine. Vă puteţi imagina? Ce treabă aveau ei cu o femeie bătrână? Menajera mea a avut grijă de câinele meu în Saint-Étienne cât timp eu am fost... ei, plecată. Acum el e familia mea. Femeia a clătinat din cap, incapabilă să mai continue, apoi şi-a îndreptat spatele şi a spus: Poate că cineva o să poată folosi paltonul?

Am împachetat la loc haina.

— Vă mulţumesc, *Madame.* O să mă asigur că îşi găseşte un cămin bun. Avem cafea fierbinte înăuntru.

Şi-a aşezat mâna înmănuşată peste mâna mea pentru un lung moment, şi am simţit bumbacul cald şi moale.

— Mulţumesc, draga mea, a spus.

Am scos o carte de vizită din buzunar.

— Aceasta este ADIR, o societate de binefacere pe care o sprijină mama mea. Ajută femei care se întorc din... din lagăre. E condusă de femei care au fost ele însele deportate, dintr-unul din apartamentele lor. Lângă Le Jardin du Luxembourg.

— Mulţumesc, Mademoiselle.

A luat cartonaşul şi s-a întors.

— Aşteptaţi, *Madame.* Am scos de sub masă cutia mea cu raţia K. Am una în plus. Nu vreţi să o luaţi?

S-a uitat la cutie.

— Oh, nu, dragă, dă-i-o cuiva mai...

— Vă rog, luaţi-o!

— Păi, am o vecină.

Am zâmbit.

— O vecină. Atunci e bine. Mă bucur că o să fie de folos.

Femeia şi-a băgat cutia sub braţ şi s-a îndepărtat, împinsă şi înghiontită de mulţime.

În acea după-amiază, am avut parte de multe asemenea poveşti, şi la sfârşitul zilei voiam să mă odihnesc, dar mulţimea a devenit chiar mai mare. Pentru ca lucrurile să stea şi mai rău, temperatura a scăzut, făcându-mă şi mai

conştientă că nici eu nu aveam haină.

Mama adăugase din greşeală şi hainele noastre la grămada de donaţii şi le luase de acolo. Vântul s-a înteţit, dând jos paltoanele de pe umeraşele lor alunecoase de lemn.

M-am aplecat să iau de jos o jachetă şi când m-am ridicat la loc, am rămas nemişcată. Nu aveam cum să nu-l văd pe Paul în mulţime, înalt cum era, croindu-şi drum către mine. Primul meu impuls a fost să mă reped şi eu în mulţime şi să evit întâlnirea cu el, dar cine avea să se ocupe de stand? Probabil că acum îşi vedea de viaţa lui, m-am gândit. Se obişnuia cu această nouă viaţă. Mă uitase.

Când s-a apropiat, mi-a fost greu să nu observ cât de bine arăta în jacheta lui de catifea mov. Se părea că în ultimul timp se hrănise – era încă slab, dar începea în sfârşit să se împlinească.

Paul s-a îndreptat către mine, amândoi fiind împinşi de mulţime. Mi-a întins o haină mică de tweed de culoarea grâului copt, cu o fundă tricoloră decolorată prinsă pe piept. Am luat-o, cu grijă să nu-l ating. O singură atingere, şi aveam să retrăiesc totul şi durerea avea să se întoarcă. Putea fi încă şi mai rău.

— Ţi-aduci aminte de mine? m-a întrebat.

Trecuseră aproape doi ani de când ne văzuserăm ultima oară la masa lui din bucătărie.

— Vă mulţumesc pentru donaţie, *Monsieur.* Vă rog, alegeţi altă haină!

Era haina lui Pascaline, bineînţeles. Subţire şi uşoară. Un amestec de lână şi bumbac? Mânecile fuseseră lungite de două ori, lăsând urme, negre precum grafitul, în jurul fiecărei manşete, şi două mici petice fuseseră prinse în ţesătura tweedului cu cusături mărunte şi regulate. Rena.

— Îmi pare rău că eşti obligată să vorbeşti cu mine, Caroline. E clar că nu vrei.

— Avem multe paltoane bune.

— Vrei, te rog, să te uiţi la mine?

Şi-a trecut degetele mâinii libere peste buze. Paul nervos? Asta era ceva nou. Catifeaua din coatele jachetei sale era tocită. Renei nu-i păsase suficient de mult cât să-i cârpească şi lui haina?

Paul a întins mâna către braţul meu.

— A fost groaznic fără tine, C.

Am făcut un pas în lateral. Juca teatru? În definitiv, era bun la aşa ceva.

— Puteţi să alegeţi orice haină.

De ce nu mă puteam opri să bălmăjesc despre haine?

Paul a venit mai aproape.

— Sunt într-o situaţie dificilă, Caroline.

Dacă juca teatru, o făcea remarcabil de bine. În mod clar, nu dormise în ultimul timp. Copleşită, m-am întors să sprijin un stender, ca să nu îl dărâme vântul.

Paul m-a apucat de încheietura mâinii şi m-a întors spre el.

— Măcar mi-ai citit scrisorile?

Mi-am smuls mâna.

— Am fost ocupată. Ar trebui să vezi apartamentul. Mama fierbe pânze de bumbac pe maşina de gătit.

— Dacă le-ai citi doar, ai şti.

— Ar trebui să o vezi cocoţată pe un scăunel, amestecând în vas cu o padelă de canoe.

M-am întors şi am aranjat hainele. M-a urmat.

— Deci asta e? N-o să mai fim niciodată împreună?

Pentru o clipă, a părut mai înalt.

Deprimarea îi venea bine lui Paul. O deprimare nerasă, ciufulită, adorabilă. Am încheiat nasturii unui paltonaş roz.

Paul a făcut un pas în spate.

— Am citit că o să fii aici şi am simţit că trebuie să te văd. Am venit cu o ocazie tocmai de la Rouen.

— Ar trebui să porneşti la drum curând. Stă să plouă.

— E altcineva? Am auzit că erai cu un bărbat.

— Ce?

— Vă ţineaţi de mână. La Café George. Toată lumea te cunoaşte, Caroline. Umblă vorba. Îmi datorezi măcar o explicaţie.

Luasem prânzul cu unul din admiratorii mamei, un conte cu barbă din Amiens, cu douăzeci de ani mai mare ca mine. Neconsolat că mama avea prea puţin timp pentru el, petrecuse jumătate de prânz ţinându-mi mâna între mâinile lui, implorându-mă să intervin pentru el,

împiedicându-mă să mănânc din *vichyssoisem*[101].

— Cum poţi să fii atât de insensibilă, Caroline?

— Insensibilă?

— Eu nici măcar nu pot să muncesc încă, şi tu îţi vezi aici de facerile tale de bine, de parcă aş fi nimeni pentru tine.

Facerile de bine? Am simţit cum temperamentul meu irlandez reacţionează, cum îmi urcă pe spate un val de căldură, în ciuda frigului. M-am întors spre el.

— Cât de insensibil ai fost tu când ai decis să ai un copil? am replicat.

— Ştiai că eram căsătorit.

— Incompatibil, Paul. Copiii complică lucrurile, aşa ai spus, ţi-aduci aminte? „Nu e loc pentru aşa ceva în viaţa unui actor”?

— Lucrurile se întâmplă. Adulţii se confruntă cu ele. Asta dacă nu sunt bogaţi şi răsfăţaţi.

— Răsfăţaţi? Zău? Este răsfăţ să renunţ la propria mea fericire pentru cea a unui copil pe care nici măcar nu-l cunosc? Ai tu idee cum e să mă trezesc în fiecare dimineaţă ştiind că tu şi familia ta sunteţi împreună, iar eu sunt singură? Nu-mi vorbi tu mie despre insensibilitate.

De-abia când şi-a deschis jacheta şi m-a înfăşurat în catifea, am realizat că tremuram.

— Fii raţională, Caroline! Când o să mai găsească vreunul din noi ceea ce avem?

— E-adevărat, am spus, cu nasul în cămaşa lui de bumbac. E posibil să fii singurul bărbat rămas în Paris.

A râs şi m-a tras mai aproape.

— Mi-e dor de tine, C.

Parfumul lui dumnezeiesc ne învăluia, înfăşuraţi cum eram în acea jachetă, cu degetele lui împletite în partea din spate a mijlocului meu. Îmi lipsise aroma aceea moscată de pin şi de piele. Mi-a atins uşor obrazul cu buzele.

— Vino să mâncăm ceva, a spus. Chiar şi cu orchestra aia groaznică, îţi aud stomacul ghiorăind. Un prieten de-ai mei are un bistrou în Le Quartier Latin care o să-ţi placă. A

---

[101] Supă cremă de cartofi cu praz sau ceapă, servită de obicei rece.

făcut o tartă cu mere. Cu *crème fraîche* adevărată.

Cât de minunat ar fi să mă strecor într-un separeu cu Paul, bancheta de piele îngăduindu-ne să stăm cu şoldurile lipite, aşa cum au făcut atâţia îndrăgostiţi înaintea noastră. Mâncarea ar fi puţină, dar măcar am avea pâine caldă şi vin. Am vorbi despre orice. Care smântână e mai bună? Din sud-estul sau din sud-vestul Franţei? În ce piesă nouă ar trebui să joace? Cât de mult mă iubeşte? Dar pe urmă? Se va duce acasă, la familia lui, şi mă va lăsa într-o stare de spirit mai proastă ca înainte.

— O să vin la New York, a spus Paul, şi buzele lui erau moi lângă urechea mea. O să fie ca înainte.

I-am simţit pieptul lipit de al meu, doar mătasea rochiei mele şi bumbacul cămăşii lui ne despărţeau.

— Nu poţi să pleci pur şi simplu de aici, Paul.

Chiar dacă n-ar avea o familie, nu mai putea fi niciodată cum a fost. Lumea era atât de diferită acum.

Paul s-a tras înapoi, m-a ţinut la distanţă, şi pe faţa lui a apărut zâmbetul lui cel mai periculos.

— Trebuie să mă întorc la New York. Broadway-ul îşi revine, ştii doar.

M-am desprins din braţele lui şi m-am înfiorat când vântul mi-a umflat rochia. Se folosea de mine ca să scape de noile lui responsabilităţi? Mă voia pe mine sau îşi dorea doar să se elibereze de viaţa de familie?

— Haide, C. Am putea face ceva împreună. O să mă gândesc la Shakespeare. Hai să discutăm despre asta la cină!

Am simţit o picătură de ploaie pe mână. Va trebui să mut hainele sub tenda magazinului.

— Trebuie să te întorci la familia ta, Paul! Paul a făcut un pas în spate.

— Eşti enervantă.

— Eşti tată.

— Dar te iubesc.

— Iubeşte-ţi fiica! Dacă nu o iubeşti, am renunţat degeaba la tine. Aşa că *prefă-te* dacă trebuie, şi curând vei descoperi că de fapt eşti sincer. I-am atins mâneca: Nu e aşa de greu. Trebuie doar să fii acolo. Când se trezeşte noaptea speriată. Dacă se poticneşte la şcoală.

— Rena nu mă vrea acolo.

— Dar fiica ta, da. Vrea să o înveţi cum să mergeţi cu barca, să te lauzi cu ea în parc. Tu nu ştii cât de puternică e dragostea ta, Paul. Fără ea, o să se îndrăgostească de primul băiat care o să-i spună „te iubesc”, şi el o s-o distrugă pentru totdeauna.

— De ce să renunţăm la tot ce avem? E ridicolă etica asta a ta de pelerin.

— Puritan, l-am corectat eu.

— Nu cred că pot s-o fac.

— Poţi. Ştii, durerea e aşa de ciudată: devine mai blândă odată cu exerciţiul. I-am întins un pachet alb. Haina asta e perfectă, i-am spus. Puţin mare, dar ea o să crească.

— Te iubesc, C. Şi sunt încăpăţânat, doar ştii.

— Iubeşte-o pe ea, Paul! Dacă nu pentru tine, atunci fă-o de dragul meu.

— O să te trezeşti într-o bună dimineaţă şi o să ştii că ai făcut o greşeală cumplită.

Mi-am ascuns un zâmbet. Zi mai bine în *fiecare* dimineaţă. Paul m-a privit lung, apoi şi-a scos jacheta şi mi-a aşezat-o pe umeri. Avea pe dedesubt doar un tricou alb vechi, zdrenţuit pe alocuri. Era un tricou de dinainte de război, fără îndoială, căci atârna oarecum larg pe el, dar imaginea lui Paul în el, chiar şi aşa slab cum era, a atras privirile mai multor femei de acolo.

— Asta întotdeauna a arătat mai bine pe tine, a remarcat el.

Căptuşeala de satin era plăcută pe pielea mea, şi era caldă încă de la trupul lui.

Paul m-a sărutat pe amândoi obrajii şi a luat pachetul alb. Am netezit între degete clapa unui buzunar de catifea, moale ca urechea unei pisici.

Am ridicat privirea la timp ca să pot urmări spatele frumos al lui Paul în vreme ce se îndepărta prin mulţime, apoi m-am întors şi am împins stenderele departe de ploaie.

În lunile care au urmat, Paul a mai trimis câteva scrisori, iar eu am încercat să-mi distrag atenţia muncind ca voluntară. Cel puţin o aveam pe mama, deşi ea nu putea să fie cu mine pentru totdeauna. Viaţa noastră a devenit o

rutină bine cunoscută celor care se aflau în azilurile pentru bătrâni – ceai cu prietenii mamei, în vreme ce discuţiile se învârteau în jurul inflamaţiilor articulaţiei sacroiliace; câte un comision din când în când la ambasadă, pentru Roger; şi concerte de coruri bisericeşti.

Erau zile lipsite de culoare, care nu se deosebeau cu nimic una de alta, aşa că o vizită a unei prietene a mamei într-o dimineaţă m-a tulburat foarte tare. Mama îmi spusese că o prietenă de-a ei pe nume Anise Postel-Vinay, care fusese arestată când lucrase pentru Rezistenţa franceză în timpul războiului şi fusese deţinută în lagărul de concentrare Ravensbrück, ne făcea o vizită la apartament. Anise şi prietenele ei înfiinţaseră ADIR. Deşi mama a fost neobişnuit de reţinută când i-am cerut mai multe amănunte, am acceptat, aşteptându-mă ca Anise să apară la uşa noastră şi să ceară haine purtate sau mâncare la conservă.

În acea zi, când a sosit Anise, mama, aflată în faza nefericită a ponchourilor, purta o chestie cu carouri roşii, gen caftan, pe care o dezgropase din vreun cotlon. Când mama purta acel poncho, parizienii se holbau la el, de parcă îşi imaginau care i-ar fi locul, azvârlit peste o masă de cafenea, sub o farfurie cu brânzeturi bune.

Am auzit soneria, şi mama a invitat-o pe Anise să intre. În urma ei veneau doi bărbaţi care duceau o targă de pânză pe care stătea întinsă o femeie înfăşurată într-o pătură albă de bumbac.

— Dumnezeule! am exclamat eu.

Anise, o femeie frumoasă şi directă, a intrat în livingul nostru Aubusson şi şi-a trecut o mână prin părul ei tuns scurt.

— Bună dimineaţa, *Madame* Ferriday. Unde să o ducă oamenii?

Am făcut un pas înapoi.

— Rămâne? Aici? Nu ştiam nimic despre asta.

Mama s-a apropiat de targă.

— Anise m-a întrebat dacă o putem ajuta pe prietena ei, mi-a spus. E inconştientă, Anise?

Anise şi-a lăsat mâna pe piciorul femeii, acoperit de pătură.

— Sedată profund. Tocmai am adus-o cu avionul de la Varşovia.

— Are nevoie de un spital, *Madame* Vinay, am spus eu.

— Numele ei e Janina Grabowski. Am cunoscut-o în lagărul de concentrare Ravensbrück. A fost operată de doctorii nazişti. Anise a pus o mână pe fruntea femeii. Trebuie să ne ocupăm de asta în secret. A fost scoasă din Polonia… fără să ştie autorităţile.

Vorbeam de o poloneză fugară şi bolnavă?

— Nu putea fi ajutată în Polonia?

— Cea mai mare parte a Varşoviei e în ruine, Miss Ferriday. Sistemul lor de sănătate e în haos. Nu există antibiotice.

Anise a dat deoparte pătura ca să ne arate piciorul femeii. Sub tifon, se vedea o infecţie gravă.

— Duceţi-o imediat în camera mea, a spus mama. O să pregătesc nişte bandaje noi.

În sfârşit, mama putea să retrăiască zilele petrecute de familia Woolsey pe câmpul de luptă al Războiului Civil.

— O să-l chem pe doctorul nostru curant să o vadă.

Am întins o mână către targă.

— Staţi! Am ascultat procesul la BBC. Germanii trebuie să ofere despăgubiri.

— Nimic, Miss Ferriday. Germania a decis că nu recunoaşte Polonia comunistă drept ţară. O consideră parte din Rusia.

— E ridicol!

— Janina e o persoană minunată, care odată mi-a dat mie medicamentul pe care l-ar fi putut folosi ea însăşi pentru a se salva, şi datorită ei pot să stau astăzi aici. A suferit în dimineaţa asta mai mult decât vei suferi dumneata în toată viaţa dumitale şi ar putea chiar să moară în timp ce noi stăm aici şi vorbim.

Le-am făcut semn bărbaţilor să o ducă.

— O primim cu plăcere, am spus.

— Bun. Mulţumesc, *Mademoiselle.*

M-am apropiat de fereastră.

— Puneţi-o în patul meu, le-am cerut oamenilor. Prima uşă pe stânga.

Oamenii au dus targa pe hol către camera mea, şi mama

i-a urmat. Când au trecut pe lângă mine, am văzut că sângele din picior trecuse prin pătură. În ce ne băgaserăm?

— Suntem la dispoziţia dumneavoastră, *Madame* Vinay, am spus.

Anise a pornit-o spre uşă.

— Mama dumitale mi-a spus că o să ne ajuţi. S-a întors şi aproape că a zâmbit. Asta e bine. Pentru că mai sunt alte şaizeci şi două acolo de unde a venit ea.

PARTEA A TREIA

Capitolul 37

KASIA ***1957***

Într-o seară, după ultima mea tură ca infirmieră, am luat-o pe Halina de la şcoala cu orar prelungit. Şcoala făcea parte dintre multele astfel de centre controlate de guvern. În acea vreme, în Lublin, orice copil ai cărui părinţi lucrau era repartizat la o astfel de unitate, unde copiii de vârstă şcolară îşi petreceau ziua învăţând noţiuni de bază din matematică, citire, şi retorica Partidului Comunist. M-am îndreptat către a noastră, situată într-un fost complex de apartamente rechiziţionat de partid, un loc cenuşiu şi trist, care mirosea a mâncare de cartofi şi de varză, un miros pe care tot nu puteam să-l suport chiar şi la doisprezece ani după Ravensbrück. Cel puţin, guvernul plătea pentru el.

În vreme ce aşteptam să iasă copiii, m-am rezemat de perete ca să-mi uşurez piciorul beteag şi m-am uitat la noua mea brăţară, urmarea unui plan pe care-l pusesem la punct cu părintele Skala.

Părintele, bunul prieten al lui Papa, era fostul nostru preot paroh, acum pensionat. La îndemnul Zuzannei, i-am cerut sfatul, căci mă simţeam copleşită ca mamă. Încercând să mă descurc cu munca, îngrijirea unui copil şi îndatoririle de soţie, de multe ori eram atât de epuizată şi de nervoasă, încât îmi pierdeam din ce în ce mai des cumpătul. Părintele Skala mi-a sugerat ca, pe lângă rugăciuni, să port la încheietura mâinii o bandă de cauciuc şi să trag de ea de câte ori aveam un acces de furie. Purtam banda aceea roşie la mână şi trăgeam mult de ea în fiecare zi. La sfârşitul săptămânii, încheietura mea era rănită de la atâtea plesnituri.

— Nu fugiţi, a strigat tovarăşa Jinda, şefa unităţii Halinei, când copiii s-au repezit către părinţii lor.

Era uşor să o văd pe fiica mea în mulţime. Avea părul auriu al Matkăi şi era mai înaltă cu o palmă decât ceilalţi copii. La zece ani, Halina era cu un an în urma copiilor de vârsta ei, căci rămăsese în aceeaşi clasă din cauză că nu ştia tabla înmulţirii. Ce minunat era să o văd – răsplata

mea, premiul pe care Dumnezeu mi-l dăduse pentru tot ce am îndurat. Copiii s-au apropiat de părinţii lor şi au schimbat salutările acceptate. Halina a dat mâna cu mine şi a depus pe obrazul meu un sărut formal. Avea un miros atât de plăcut, de săpun şi de aer proaspăt, chiar şi după ce stătuse în locul acela mohorât.

— Bună seara, Matka, a spus Halina.

Tovarăşa Jinda a văzut cu un zâmbet că toţi copiii fuseseră preluaţi şi s-a întors ca să adune următorul grup.

— Un sărut adevărat pentru mămica ta, Halina? am spus eu.

Ea şi-a întins mânuţa către mâna mea.

— Ştii că n-avem voie, a răspuns.

Ne-am îndreptat spre uşă. Ce fetiţă serioasă devenise!

— Şi cum se simte azi cea mai grozavă fiică?

— Nu mai grozavă decât oricare alta, a replicat Halina.

— A fost mai bine azi la somn?

La programul prelungit, copiii erau învăţaţi să mănânce şi să doarmă şi chiar să se ducă la toaletă atunci când li se cerea.

— Doar m-am prefăcut că dorm, a spus Halina.

În anii 1950, Partidul Muncitoresc Unit Polonez, sau PZPR, împuternicitul polonez, prost mascat, al Moscovei, deţinea controlul deplin. Deşi Stalin era mort, politica lui continua. Stalin promisese Aliaţilor la Yalta că va organiza alegeri libere în ţările est-europene şi le va îngădui să funcţioneze democratic, dar în schimb a instalat la putere în fiecare ţară un guvern al Partidului Comunist, iar Polonia nu făcea excepţie. Am sfârşit prin a avea alegeri trucate, niciun partid politic independent şi interdicţia de a critica partidul. Întreaga politică se baza pe nevoile colective ale poporului. Eu am fost repartizată din nou ca infirmieră în secţia de urgenţe la noul spital de stat, iar Pietrik la fabrica de la marginea Lublinului, unde era dus cu autobuzul în fiecare zi.

— O să vorbesc cu profesoara ta, i-am spus. Trebuie să aibă grijă să dormi bine.

Lăsată la şcoală la 5 dimineaţa şi luată acasă la 7 seara, copilul avea nevoie de odihnă în timpul zilei.

— Nu, Matka. Nu sunt bebeluş. Şi pe urmă, dacă te

plângi, tovarăşa Jinda o să mă pună din nou la coada şirului pentru masă. În plus, e bine aşa. Am putut să mă gândesc la ce o să pictez în weekendul ăsta.

Am trecut repede pe lângă o coadă la pâine şi am simţit cum mă arde piciorul.

— Nu avem culori, Halina.

— Avem pensulele mamei tale.

— Cum a fost ora de matematică?

— Tovarăşa Jinda a făcut cartonaşe cu numere. O să rămân la matematica pentru copilaşi până o să ajung de vârsta ta. Urăsc tabla înmulţirii.

— Ca infirmieră, eu folosesc în fiecare zi matematica.

— Marthe a zis că o să-mi cumpere culori de ziua mea de nume.

— Când e examenul de testare? am întrebat.

— Nu ştiu, a spus Halina.

A luat de jos de pe drum un băţ şi l-a târât în urma ei, desenând linii în praful de lângă drum.

— Te-a lăsat tovarăşa Jinda să fii în echipa albastră?

— Da, a spus Halina.

— Fără probleme?

— Da. După ce i-am spus că nu există nicio dovadă că Iisus a înviat din morţi, m-a lăsat să fac tot ce-am vrut.

M-am oprit brusc, stârnind un val de înţepături în picior.

— Cine ţi-a spus asta? a întrebat-o.

— Nu ştiu, a răspuns, ridicând din umeri.

Am reţinut informaţia asta şocantă, pentru a discuta mai târziu cu tovarăşa Jinda. Se presupunea că la şcoală nu se vorbea despre religie. Era destul că trebuia să ne furişăm ca să mergem la liturghie. Fiecare drum la biserică însemna o notă proastă la dosarul tău, şi existau oameni plătiţi de autorităţi ca să noteze asemenea lucruri.

Şcoala cu program prelungit era la douăzeci de minute de mers pe jos de la apartamentul nostru. Piciorul mă durea de la statul aproape toată ziua în picioare, pentru a mă ocupa de pacienţi, dar eram mai norocoasă decât cele mai multe dintre infirmiere, căci puteam să ajung pe jos la şcoală. Aproape tuturor celorlalte le fuseseră repartizate case în afara oraşului şi îşi vizitau copiii doar în weekenduri.

Avuseserăm de asemenea noroc că Papa, cumva continuând să lucreze la poştă, reuşise să ne ţină pe toţi în apartamentul nostru.

Pietrik, Halina şi eu stăteam în fostul meu dormitor; Zuzanna dormea în vechea ei debara, unde nu încăpea decât patul ei; şi, deşi încercam să nu mă gândesc la asta, Papa şi Marthe dormeau în camera pe care odinioară el o împărţea cu Matka.

Mirosul de aluat cu unt ne-a întâmpinat la uşă. Marthe cocea din nou *kolaczkim*[102]*,* preferatele Halinei. Halina a fugit la Marthe.

— *Babcia!*[103]

— Mica mea *ciastko*[104]*,* a spus Marthe, întorcându-se de la maşina de gătit şi luând-o pe Halina în braţe.

— Mi-ai cumpărat culori? a întrebat Halina.

— *Halina,* am intervenit eu. Nu e frumos!

— E-n regulă, a spus Marthe, aşezând-o pe Halina la masă, cu o farfurie de *kolaczki* cu caise în faţă. E doar o fetiţă.

— E destul de mare ca să ştie cum să se poarte, am replicat eu. Am străbătut micul coridor spre camera mea, simţind la fiecare pas cum un vătrai încins îmi înţeapă piciorul. Vechiul meu pat era împins într-o parte şi de celălalt perete stătea lipit micul pat al Halinei, pe care îl împărţeam cu ea aproape în fiecare noapte. Când începuserăm eu şi Pietrik să dormim separat? Pietrik stătea aşezat şi citea o carte, încă în salopeta gri de la fabrică. Fusese repartizat la

Fabrica de îmbrăcăminte pentru femei Lubgal, din noua suburbie Helenow, la marginea oraşului. Fabrica avea propria ei şcoală profesională şi locuinţe în apropiere pentru personal, pentru care ne înscriseserăm pe lista de aşteptare.

Poate părea ciudat, dar îmi plăcea grozav salopeta aia. I se potrivea foarte bine – pe umerii lui laţi, pe picioarele

---

[102] Cornuleţe (în limba poloneză).

[103] Bunică (în limba poloneză).

[104] Prăjitură (în limba poloneză).

lungi.

— Ce citeşti? l-am întrebat.

Mă durea piciorul şi voiam mai mult ca orice să mă întind pe pat.

Pietrik nu a răspuns. Cartea lui era învelită într-o copertă de hârtie maro, dar era *Doctor Jivago,* una din multele cărţi interzise. Prietenul lui Pietrik, Aleksander, fusese ridicat pentru că citise eseul lui Thoreau *Nesupunerea civilă,* aşa că Pietrik avea grijă ce citea. Mi-am aruncat geanta pe pat.

— Cum a fost la muncă?

— Azi l-au luat pe Symbański. Direct de la bancul lui de lucru.

Nu şi-a făcut norma. Le-a dat o sticlă de votcă, dar tot l-au luat.

— Trebuie să profităm.

— Trebuie să vină un al treilea război mondial.

Mi-am dat jos uniforma şi am rămas doar în furou, cel despre care îmi spusese cândva că mă făcea să arăt ca Myrna Loy[105].

— Halina trebuie să înveţe pentru examenul ei de matematică. Poţi s-o ajuţi?

Pietrik nu şi-a ridicat privirea din carte.

— Contează ce face la examen? O să ajungă la banda de asamblare, lângă mine.

— Dacă ar putea să meargă pe o pregătire medicală.

— Las-o-n pace! Pietrik a îndoit colţul unei pagini. Şi n-o mai bate la cap pe profesoara ei.

Am simţit cum pereţii se strâng în jurul meu. Am tras de banda de cauciuc. M-a ars pe interiorul încheieturii, dar nu mi-a potolit furia crescândă.

— Nu bat pe nimeni la cap, am replicat.

— O să te pună pe vreo listă, cât ai bate din palme. Tatăl tău n-o să poată să te scape, oricât de prieten ar fi cu Kremlinul.

Am întins mâna spre braţul lui Pietrik.

— Tu mă-nţelegi... trebuie să am un cuvânt de spus în viaţa copilului meu. Hai să ne găsim timp să discutăm

---

[105] Actriţă americană de film.

despre asta, doar noi doi.

— Vorbeşte mai încet, Kasia. Pietrik şi-a aruncat cartea pe pat şi s-a dus către uşă. Marthe ştie suficient de mult din problemele noastre.

A ieşit şi a închis uşa în urma lui. Îi făceau plăcere micile lui revolte. Banda de cauciuc nu mă ajuta, aşa că am tras aer adânc în piept, ca să lupt împotriva furiei.

Când am auzit-o pe Zuzanna întorcându-se de la muncă, m-am grăbit să mă schimb. Am ieşit din cameră şi am văzut-o sărutând-o pe Halina pe creştetul capului şi furând nişte *kolaczki* din farfuria ei.

— Ai mâncat azi ceva? am întrebat-o pe Zuzanna.

— Unele persoane îşi întâmpină sora cu un „bună”, a zis ea cu un zâmbet strâmb.

Avea cearcăne vineţii sub ochi.

— Cum a fost la spital? a întrebat Marthe.

— Bine, a răspuns Zuzanna. S-ar putea să primim zece paturi noi.

— Acesta e un lucru bun? am întrebat eu.

— Mai multă muncă pentru aceiaşi bani, a spus Pietrik.

Am observat cutia de tablă cu culori de lângă farfuria Halinei. O marcă britanică de lux.

— De unde sunt culorile astea? am întrebat, încercând să-mi păstrez vocea calmă.

Cu siguranţă, nu de la un magazin. În acel moment, nu mai existau magazine particulare, iar cele de stat nu vindeau mărci străine. Astea erau culori de pe piaţa neagră.

— O prietenă mi-a făcut rost de ele, a spus Marthe. Un dar de ziua ei, venit mai devreme.

— I-am spus că nu primeşte culori.

— Încetează! a şoptit Pietrik.

Am închis ochii şi am tras aer în piept.

— Dă-mi culorile, Halina!

— Kasia, a intervenit Zuzanna, punându-mi o mână pe umăr. Mi-am tras umărul. În acea clipă am observat pensula, i-am văzut vârful din păr de samur sub farfuria Halinei. Pensula pentru acuarele Koliński a Matkăi, cu gâtul ei de nichel strălucind în umbra farfuriei.

— De unde ai aia? am întrebat, cu răsuflarea tăiată.

— Marthe mi-a dat-o, a răspuns Halina. Marthe a făcut un pas spre mine.

— E aşa de talentată.

— Dă-mi pensula, Halina, i-am spus, cu braţul întins, cu palma în sus.

Halina şi-a strâns degetele în jurul culorilor şi al pensulei şi apoi şi le-a pus în poală.

— Dă-mi-le, i-am cerut şi m-am apropiat de ea.

— Încetează, a spus Pietrik.

Sângele îmi vuia în urechi, inima îmi bubuia în piept. Halina s-a ridicat şi a fugit la Marthe, cu pensula şi culorile în mână.

— Dă-mi-le, am spus, ducându-mă după ea.

— E vina mea, a intervenit Marthe, cuprinzând-o cu un braţ pe fiica mea.

Am întins mâna să apuc pensula.

— Nu, a spus Halina, trăgându-se înapoi.

— Sunt *mama* ta. Trebuie să mă asculţi pe mine. Nu pe tovarăşa Jinda. Nu pe Marthe. Pe *mine.*

Halina a rămas fermă pe poziţie, strângând la piept culorile şi pensula.

— Nu, a spus.

— Ea e… a început Marthe.

— Nu te băga! Vrei să mă laşi măcar o dată să vorbesc cu copilul meu? Am întins braţul. Dă-mi culorile, Halina!

— Niciodată, a spus Halina într-un fel detaşat, privindu-mă drept în ochi.

E imposibil să fi fost mâna mea cea care a dat palma, căci s-a întâmplat înainte să mă pot gândi la asta, şi totuşi am pălmuit-o cu putere pe obraz. În clipa în care mâna mea i-a părăsit faţa, am vrut să iau gestul înapoi, dar asta era imposibil.

— Kasia, a spus Pietrik, iar tonul lui nu era atât acuzator, cât – *mai rău* – dezamăgit.

Halina nici măcar nu a plâns, doar a dat drumul culorilor şi pensulei pe podea, lângă ea. Am ridicat de jos pensula lăcuită în negru şi, ţinându-i capetele în mâini, am rupt-o în două pe spătarul unui scaun de bucătărie, cu un pocnet mulţumitor, lăsând cele două capete distruse ca nişte mustăţi de pisică.

M-am retras în camera mea, tremurând de ruşine, şi am rămas în picioare în cămăruţa aceea, uitându-mă la patul pe care eu şi Halina îl împărţeam. Ursul ei de jucărie stătea aşezat lângă pernă.

M-am întins pe pat şi l-am strâns la piept. Avea mirosul Halinei.

Dulce şi onest. Ce fel de mamă devenisem?

Curând, uşa camerei s-a deschis şi a intrat Marthe. M-am ridicat în capul oaselor cu un geamăt. Marthe a închis uşa.

— Poate că sunt ultima persoană pe care ai dori să o vezi, dar nimeni altcineva nu vrea să vină.

— Te rog, Marthe... asta nu e...

— Te privesc de doisprezece ani, Kasia. Înţeleg mult mai multe decât crezi tu.

— Nu mă simt bine. Piciorul meu.

— Înţeleg că ai fost preferata mamei tale. Că ai pierdut-o, şi ăsta e un lucru groaznic, dar e vremea să mergi mai departe. E timpul să fii sinceră.

— Sincer, mi te pui în cale. Eu sunt singura care o disciplinează pe fiica mea. Tu doar găteşti şi îi dai lucruri.

— Fiica ta are nevoie de dragoste.

— Nu-mi ţine predici! Bineînţeles că o iubesc.

— Trebuie să depăşeşti toate lucrurile astea şi să i-o arăţi.

Marthe s-a aşezat lângă mine pe pat. Şi n-o poţi forţa pe Halina să fie ceva ce nu e.

— Arta nu aduce nimic bun.

— Ce s-a întâmplat cu mama ta a fost tragic, dar hai să mergem mai departe!

— Acum aş vrea să mă odihnesc.

— Şi soţul tău? Are nevoie de ajutor, Kasia. E viaţa ta, dar mama ta ar vrea ca Halina să fie iubită. Eu şi tatăl tău o să stăm în noaptea asta la nişte prieteni. Pietrik şi Halina vor dormi în camera noastră, aşa că vei avea timp să te gândeşti. Ai de făcut o alegere. Să continui cu nedreptatea sau să te ridici deasupra ei. Rezolvă asta! Lasă şi alţi oameni în sufletul tău.

— E uşor pentru tine să spui asta. Nici măcar nu eşti mamă.

Marthe s-a dus către uşă.

— Şi nici tu nu eşti în clipa asta, fată dragă.

A plecat, şi pentru prima oară după atâta vreme am avut o noapte întreagă camera doar pentru mine. Un spaţiu liniştit în care să mă gândesc şi să încerc să rezolv problemele. M-am uitat la banda de cauciuc moale de la încheietura mea. De acum înainte, aveam să mă folosesc de propria mea ingeniozitate şi intuiţie.

Când în sfârşit am adormit, aveam deja un plan. Aveam să îmbunătăţesc situaţia. Aveam să caut ajutor, să las şi alţi oameni să intre în viaţa mea. O să am grijă să petrec mai mult timp cu Halina. Eu şi Pietrik o să ne găsim timp să fim doar noi doi. Supravieţuisem Ravensbruckului. Cum putea viaţa obişnuită să fie mai grea de atât?

Capitolul 38

CAROLINE 1957-1958

După ce în sfârşit am părăsit Parisul după război, eu şi mama am călătorit pe jumătate din glob. India şi Italia. O croazieră de-a lungul coastei britanice până în Scoţia.

Primul lucru pe care l-am făcut odată ce eu şi mama am debarcat definitiv în New York a fost să ajut la organizarea balului „Aprilie în Paris” al acelui an. Era o acţiune sofisticată de strângere de fonduri care susţinea mai multe organizaţii de caritate franceze şi americane, printre care şi noul meu Comitet al Iepurilor de la Ravensbrück. Trecuse mai bine de un deceniu de când Anise Postel-Vinay îmi vorbise despre această cauză, iar eu şi mama ne ataşaserăm foarte mult de ea, corespondând în mod regulat cu polonezele. Wallis Simpson, cunoscută oficial ca ducesa de Windsor, americanca divorţată care se căsătorise cu fostul rege britanic Edward al VIII-lea, avea să participe la bal, şi intenţionam să-i cer sprijinul.

Sala de bal de la Waldorf nu arătase niciodată mai bine. Cavalcada de celebrităţi hollywoodiene *en vogue* şi VIP-uri de la Washington a făcut nenumărate tururi de prezentare, cu un pahar în mână. Dar o singură femeie atrăgea toată atenţia. Bărbat sau femeie, nu conta – toţi ochii erau aţintiţi asupra lui Marilyn Monroe.

Eu şi Betty eram albinuţele unui comitet care transformase sala de bal într-o Ţară a Minunilor franceză, văzută prin ochii unei matroane din Manhattan.

Un ring mare de dans ocupa centrul încăperii, flancat de mese lungi. Am prins steaguri tricolore deasupra scenei, în mijlocul căreia am ajutat să fie trasă o statuie aurie enormă a generalului Lafayette, călare pe un cal ce se cabra din mijlocul unei mări de crini albi. Comitetul de decorare avea fonduri serioase, căci era un grup bine dotat financiar. Bărbaţii purtau smochinguri, iar doamnele erau îmbrăcate în roşu, alb sau albastru. Marilyn Monroe purta o rochie lungă cu paiete, albastru-închis, care îi punea în evidenţă într-un mod minunat înzestrările naturale.

În acea seară, mă simţeam ca o sirenă, îmbrăcată într-o

rochie Schiaparelli albastru-mov, cu o mică trenă cochetă care ştergea de praf podeaua, în vreme ce mă plimbam printre mese, îndeplinindu-mi ultima dintre sarcinile mele legate de decorare. Mă gândeam că arătam destul de bine pentru cei cincizeci şi ceva de ani ai mei.

Am aşezat un trandafir roşu, curăţat de spini, într-un recipient de plastic cu apă lângă farfuria fiecărei invitate, citind, în vreme ce făceam asta, cartonaşele, un soi de *Who's Who* al celor mai dorite staruri şi personalităţi politice: senatorul John Kennedy; Jacqueline Kennedy; domnul Winston Guest; C.Z. Guest[106]; Raymond Bolger[107]; Gwendolyn Bolger.

Domnul Paul Rodierre.

Un val de răceală m-a inundat. Paul? Cum de nu aflasem?

Trecuseră zece ani de când nu-l mai văzusem. Lângă el, Leena Rodierre. Se recăsătorise? Minunat. Ce se întâmplase cu Rena? Am aşezat un trandafir lângă farfuria Leenei şi am terminat repede, vrând să pun o distanţă între mine şi Paul. Îi văzusem când şi când numele în ştirile legate de noile sale proiecte, dar nu-i văzusem niciunul din filme. Ce-aş fi putut să-i spun?

Actorul Jean Marais[108] şi actriţa Françoise Arnoul[109], îmbrăcaţi în uniforme militare franceze, au început seara intrând în sala de bal într-o trăsură deschisă trasă de doi cai negri. În vreme ce stăteam şi îi priveam, Betty, radioasă în organza albastră, m-a găsit şi mi-a dat un

---

[106] Lucy Douglas Cochrane, cunoscută ca C.Z. Guest (1920-2003), actriţă de teatru, jurnalistă, designer de modă americană. A fost căsătorită cu Winston Guest.

[107] Raymond Wallace „Ray” Bolger (1904-1987), actor, dansator şi cântăreţ american, cunoscut îndeosebi pentru rolul său de sperietoare din filmul *Vrăjitorul din Oz* (1939). Gwendolyn Bolger este soţia sa.

[108] Jean-Alfred Villain-Marais (1913-1998), actor de film şi teatru, sculptor şi pictor francez; a cunoscut un mare succes în anii 1950 cu filmele sale de capă şi spadă.

[109] Françoise Arnoul (n. 1931), actriţă franceză care s-a bucurat de o mare popularitate în anii 1950.

pahar de şampanie.

— Ar trebui să vezi pungile cu cadouri de anul ăsta, Caroline.

Numai Dior. Şi în sfârşit caviar *bun*...

Pungile cu cadouri de la bal erau de fapt nişte valijoare înţesate cu obiecte de lux, invitaţii având nevoie de hamali care să le care până la maşinile care aşteptau afară.

— Îţi vine să crezi când îi vezi pe toţi actorii ăştia? Ai fi ajuns mare în filme dacă mai jucai şi acum.

— Chiar acolo cu Gloria Swanson[110].

— Ei bine, în seara asta eşti pregătită pentru prim-planul tău. Arăţi fabulos, sincer. Aş vrea să pot spune acelaşi lucru şi pentru biata Wallis Simpson. E indiscutabil fosilizată. Am văzut-o la toaletă, şi mi-a admirat rochia. „ăla e albastru Wallis?” a întrebat. Zău? Întotdeauna e vorba numai despre ea.

— E bine că a venit.

— N-a fost greu, Caroline. Locuieşte sus, în Turnuri[111]. Personalul trebuie să i se adreseze cu „Alteţa Voastră Regală”, deşi oficial nu are voie să folosească acest titlu. Şi ducele[112] e aici. Pare puţin cam ameţit. Cred că Wallis i-a dat ceva medicamente.

— Cel puţin face presă pentru cauza noastră.

— Zău? Încearcă să iei reporterii de lângă Marilyn şi Arthur[113].

— Am de gând să-i cer lui Wallis să le ajute pe femeile poloneze.

— Succes, Caroline! E tare zgârcioabă.

— Ea şi ducele nu fac altceva decât opere de caritate.

---

110 Gloria May Josephine Swanson (1899-1983), actriţă şi cântăreaţă americană, unul dintre cele mai cunoscute staruri ale filmului mut.

111 La ultimele etaje ale hotelului Waldorf-Astoria se află un „hotel în hotel”, cunoscut sub numele de „Turnurile Waldorf”.

112 Ducele de Windsor, fostul rege Edward al VIII-lea.

113 Arthur Miller (1915-2005), dramaturg şi eseist american, reprezentant de seamă al teatrului american. A fost căsătorit cu Marilyn Monroe în perioada 1956-1961.

— Atâta timp cât există camere de filmat în jurul lor. Apropo de camere, voiam să te las să descoperi singură, dar Paul Rodierre e aici.

Am băut jumătate din conţinutul paharului dintr-o singură înghiţitură, iar bulele mi-au alunecat pe gât ca nişte artificii.

— De unde ştii? am întrebat-o.

— L-am văzut... Cu noua lui soţie... Vreo actriţă-copil. El arată bine, are un bronz de doamnă respectabilă din Palm Beach. Cred că poartă amândoi corset. Betty a aşteptat reacţia mea, cu o privire piezişă. Acum să n-o iei la fugă.

— E-n regulă, am spus, în vreme ce stomacul meu făcea tumbe. De fapt, le-am văzut cartonaşele pe masă. Nu am nimic să-i spun.

— Ei bine, dacă totuşi vorbiţi, stai departe de cuţite!

— Nu fi caraghioasă, am răspuns, dând paharul peste cap.

Trecuseră mulţi ani de când nu-l mai văzusem, şi nu mai eram îndrăgostită de el.

Betty s-a dus să-şi caute soţul, pe care l-a zărit făcându-şi loc prin mulţime cu două pahare de şampanie în mână, iar eu am plecat în căutarea lui Wallis Simpson. Deşi părerile despre ea erau împărţite, părea o femeie plină de compasiune. Speram că o să se arate plină de înţelegere pentru necazurile doamnelor poloneze şi o să-şi ofere ajutorul.

M-am strecurat prin mulţimea de invitaţi, simţind cum trena mea este călcată de mai mulţi pantofi de lac. Am găsit-o pe Wallis într-o parte a sălii de bal, împreună cu Rosemary Warburton Gaynor, soţia unui reputat chirurg plastician, dr. William C.T. Gaynor, şi preşedinta comitetului de organizare a balului. De aproape, era uşor de văzut de ce Willis se aflase de cincisprezece ori pe Lista internaţională a celor mai bine îmbrăcate personalităţi[114]. Era îmbrăcată într-o rochie Mainbocher, dreaptă, din dantelă albă, cu părul ei negru adunat într-un coc bine

[114] Lista a fost creată în 1940 de Eleanor Lambert, critic de modă şi figură centrală în industria modei, pentru a pune în valoare moda americană a acelei perioade.

strâns. Soţul său aştepta alături, ascultând doar cu o ureche ce-i spunea ambasadorul britanic, cu ochii aţintiţi asupra lui Wallis, ca un câine de vânătoare bătrân aşteptând fluierul stăpânului.

Wallis şi Rosemary stăteau împreună – ca două gazele lângă o adăpătoare – la o aruncătură de băţ de locul unde Marilyn stătea aşezată lângă soţul ei, Arthur Miller. Am zăbovit în preajmă, aşteptând ca Rosemary să mă observe, şi am mai luat un pahar de şampanie, ca să-mi fac curaj. Doar nu îi cereai în fiecare zi bani ducesei de Windsor.

Curând, drăguţa Rosemary m-a văzut şi a întins mâna spre mine, bucuroasă de diversiune.

— Oh, Caroline, vino să o cunoşti pe ducesă!

Îmbrăcată într-o rochie albă până la podea, cu umerii goi şi terminată cu un volan, Rosemary m-a tras mai aproape.

— Alteţa Voastră, daţi-mi voie să v-o prezint pe prietena mea Caroline Ferriday. Caroline Ferriday, dă-mi voie să ţi-o prezint pe Alteţa Sa, ducesa de Windsor.

Wallis a ezitat, apoi a întins o mână acoperită de o mănuşă de satin. I-am strâns mâna, în vreme ce mă întrebam cum i te adresezi unei femei divorţate căsătorită cu un rege care a abdicat. Am urmat exemplul lui Rosemary şi m-am decis pentru „Alteţa Voastră”. Atât de mult se scria despre Wallis Simpson în acea perioadă, încât aveam senzaţia că deja o cunosc foarte bine. Presa era atât de preocupată de fiecare aspect al vieţii ei – hainele create de designeri francezi, mâinile ei mari, aluniţa de pe bărbie, atitudinea ei nepăsătoare şi, mai presus de toate, bijuteriile ei.

Rosemary a făcut un semn cu mâna în direcţia ringului de dans.

— Caroline ne-a ajutat *teribil* de mult să aranjăm toate astea.

— Mă bucur să te cunosc, a spus Wallis.

Inima a început să-mi bată mai repede. Cum să aduc vorba de Iepuri? De ce eram aşa de agitată? Jucasem o dată în Boston în faţa unui public de masoni cu fesuri pe cap, care îşi trecuseră o sticlă de gin din mână în mână, în primul rând al sălii de teatru. Acel moment fusese mult mai înfricoşător decât acesta.

— E incredibilă Marilyn Monroe, a spus Wallis, fără să se adreseze nimănui în mod special.

Se uita către grupul de oameni adunaţi în jurul lui Marilyn şi al soţului ei. O echipă de reporteri de la o televiziune franceză, cu reflectoarele aprinse, îi intervieva pe cei doi la masa lor.

— Toţi fotografii de aici sunt înnebuniţi după ea.

— Datorită rochiei, a spus Rosemary.

— Niciunul nu mi-a aruncat nici măcar o privire, s-a plâns Wallis.

Doamna Gaynor s-a întors către mine.

— Caroline munceşte *neobosit* pentru cei chinuiţi de soartă, Alteţa Voastră. Are o adevărată reputaţie.

— Cum aşa? a întrebat Wallis, înviorându-se şi luând un pahar de şampanie de la un chelner în smoching, sperând probabil să audă despre un scandal.

Ce plăcut e ca atunci când propria ta reputaţie e discreditată, să auzi de necazurile altcuiva.

— O reputaţie *bună,* bineînţeles, a spus Rosemary. Conduce filiala americană a unei organizaţii franceze care ajută femeile copleşite de nevoi. Pentru munca ei a primit Crucea Eliberării *şi* Legiunea de Onoare franceză[115].

— Nu te apropia de tartinele alea, dragă… sunt prea sărate, a strigat Wallis către duce, care stătea în apropiere, privind aparent fascinat către tava unui chelner pe care se aflau tartine cu mousse de ficat.

— Da, eu conduc Prietenii americani ai ADIR, Alteţa Voastră, am spus eu. Sprijinim femei care au revenit din lagărele de concentrare. Le ajutăm să-şi recapete o viaţă normală.

— Încă şi-acum? a revenit Wallis în conversaţie. Câţi ani au trecut de la război? Nu le ajută guvernul lor?

— Pe unele dintre ele, dar tot au nevoie de sprijin. Încercăm să obţinem compensaţii pentru un grup de femei de la Ravensbrück, un lagăr de concentrare german de lângă Fürstenberg.

— Eu şi Ducele ne străduim să evităm orice loc cu

---

[115] Ordre de la Libération, ordin francez acordat eroilor eliberării Franţei în timpul celui de-al Doilea Război Mondial.

„berg” în numele său.

După călătoria cuplului la Berlin, înainte de război, unde au fost primiţi de Hitler, presa adeseori amintea de această gafă, chiar şi la douăzeci de ani după ea.

— Femeile sunt numite Iepurii de la Ravensbrück, Alteţa Voastră, am spus. Femei poloneze, de fapt la acea vreme doar nişte fete, pe care doctorii de acolo au făcut experimente.

— Ce îngrozitor! a exclamat Rosemary.

— Poloneze? a întrebat Wallis, cu o cută între sprâncene. Credeam că lucrezi pentru francezi. Totul e teribil de confuz.

Atenţia lui Wallis s-a îndreptat către un model din prezentarea de modă, care s-a oprit în apropierea noastră, cu o mână pe şold, cu cealaltă în aer, la încheietura căreia avea o brăţară lată cu diamante.

Ducele şi-a ridicat sprâncenele către Wallis, ca şi cum ar fi întrebat-o ce părere avea de brăţară. Wallis a ridicat din umeri evaziv.

— Ajutăm femei de orice naţionalitate care au revenit din lagărele de concentrare, am spus eu. Condiţiile sunt deosebit de grele în Polonia. Multe dintre ele sunt bolnave, unele pe moarte, şi tot nu au primit nicio compensaţie, deoarece Germania de Vest nu recunoaşte Polonia comunistă ca ţară.

Wallis a aruncat o privire prin cameră, căutând probabil ieşirea.

— În prezent, nu sunt în situaţia de a putea dona ceva. Noi trebuie să ne ploconim pentru tot ce ni se dă. Nu suntem nici măcar pe Lista Civilă[116], dacă poţi să-ţi închipui. Şi pe urmă, lumea a început să se sature de atâta moarte şi distrugere. Poveştile astea îi plictisesc chiar şi pe oamenii care au trecut prin ele. Cine *nu* şi-a scris memoriile?

Wallis s-a întors către duce, i-a netezit părul regal de Peter Pan şi a făcut mare caz de medaliile de aur şi de

---

[116] Lista cu persoanele care primesc bani de la guvern, propusă şi votată de parlamentul britanic pentru familia regală şi pentru întreţinerea domeniului Coroanei.

panglicile de pe pieptul lui. I-a luat din mână o tartină, a pus-o înapoi pe tava de unde o luase el şi l-a prins pe duce de mână.

— Hai să ne repezim până sus să vedem ce fac câinii, a spus şi i-a făcut semn chelnerului cu tava de argint să îi urmeze. Mopşii trebuie să mănânce cel puţin la două ore, a adăugat cu un zâmbet şi a pornit-o repede către ieşire.

— Te rog să mă scuzi, Rosemary, am spus eu.

Se pare că totuşi Wallis nu era înduioşată de cauza mea.

— Mult noroc cu strângerea ta de fonduri, dragă, mi-a spus Rosemary pe când mă întorceam să plec. Cu siguranţă eu voi dona. Şi poate să treci pe la Norman Cousins, la *Saturday Review*[117]*.* Doar el şi scumpa lui soţie au ajutat Fetele din Hiroshima.

— Aşa voi face, Rosemary. Mulţumesc.

Am luat-o pe la marginea sălii de bal în căutarea unui alt pahar de şampanie, necăjită de refuzul lui Wallis. Am avut grijă să mă joc de-a „Dacă aş fi Paul Rodierre, unde aş sta?”, ca să-l evit. Cu siguranţă s-ar instala cât mai departe de spectacolul prezentării de modă. Probabil lângă mâncare.

Cu siguranţă lângă bar.

Am ocolit barul şi am trecut pe lângă modelele Dior în vreme ce ele se învârteau şi treceau printre invitaţi. Un chelner şi-a croit drum prin mulţime, oferind cartofi microscopici având pe ei smântână şi caviar. Oare toată mâncarea din acea seară avea să fie atât de minusculă? Am făcut un pas către tavă, dar m-am oprit brusc, căci cineva mă călcase pe trenă.

— Vă rog, am spus, întorcându-mă.

Paul.

Iar lângă el stătea o creatură fermecătoare – Leena, fără nicio îndoială.

— Nietzsche spunea că o dietă alcătuită predominat din cartofi te face să bei, a spus Paul, continuând să-şi ţină pantoful pe trena mea.

---

117 *Saturday Review,* anterior numită *The Saturday Review of Literature,* revistă săptămânală literară (1924-1982). Norman Cousins a fost redactor-şef în perioada 1940-1971.

Vocea lui m-a amuţit. Şi nici nu m-a ajutat faptul că iubita lui era aproape prea frumoasă pentru a fi privită, că avea gene dese şi genul acela de faţă perfectă căreia o ţigară îi dă exact nota potrivită de cruzime. Era înaltă, îngrozitor de tânără şi cu picioare lungi.

— Văd că mă urmăreşti, a spus Paul.

Fata s-a îndepărtat către parada de modă, sorbind din şampanie, fără să pară că se simte ameninţată – asta dacă m-a observat cu adevărat.

— Poţi să-ţi iei piciorul, am spus.

— Ai obiceiul ăsta de a dispărea, a remarcat Paul.

— Doar când sunt provocată.

A lăsat piciorul acolo.

Mă aşteptasem ca Paul să îşi fi revenit de când îl văzusem ultima oară, dar nu eram pregătită pentru cât de bine arăta, în formă şi ciudat de bronzat pentru aprilie.

— Trebuie să-mi scot rochia?

Paul a zâmbit.

— În sfârşit, petrecerea asta începe să arate bine.

— Zău aşa, Paul. E o Schiaparelli.

A luat piciorul de pe trena mea.

— Am ieşirile păzite.

— Nu-ţi bate capul cu asta.

— Şampanie? a întrebat un chelner care trecea pe acolo, cu paharele pline de bule pe tava de argint.

— Nu, mulţumesc, am spus, făcând un efort considerabil de a mă abţine.

— M-am gândit să te sun aseară, a spus Paul. M-am gândit că mama ta avea în sfârşit să stea de vorbă cu mine.

— După atâţia ani? Nu contează.

— Dar am dat de nişte coniac. Ştii cum e.

— Nu prea.

— Speram să fii aici. Printre oamenii tăi. Am dat din umeri.

— E o cauză bună, am spus. A apărut un alt chelner.

— Şampanie? a întrebat. Paul a luat două pahare.

— Speram că o să putem discuta despre tot.

— Nu e nevoie. Au trecut aproape zece ani, Paul.

— Ai citit vreodată măcar *una* dintre scrisorile mele?

— Chiar trebuie să plec.

— Nu eşti absolut deloc curioasă să auzi şi versiunea mea?
Am luat un pahar de la el cu o mână tremurătoare.
— Nu prea.
— Nu-mi datorezi asta? După ce m-ai părăsit aşa?
— Dacă aşa îţi aduci tu aminte că a fost, am spus.
Am privit-o pe noua soţie a lui Paul cercetând cu atenţie furoul stacojiu al unui model. Oare gustase vreodată *foie gras?* Cum de îşi păstra silueta într-o ţară care privea dezaprobatoare exerciţiile susţinute de gimnastică?
S-a apropiat de noi un fotograf.
— Pot să vă fac o fotografie, domnule Rodierre?
— De ce nu? a spus Paul.
M-a tras spre el cu mai multă forţă decât era nevoie, cu un braţ în jurul mijlocului meu. Încă se mai dădea cu Sumare. Oare noii lui soţii îi plăcea? Era imposibil să nu-i placă.
— Zâmbeşte, Caroline! Prefă-te că mă placi. Bliţul ne-a orbit pentru o secundă.
— Mulţumesc, domnule Rodierre, a spus fotograful şi s-a îndepărtat.
— Ultima dată când am fost în încăperea asta, eu dominam sala de pe scena aceea, a spus Paul.
Am dat din cap doar şi m-am prefăcut că îmi revin după ce mă orbise bliţul, temându-mă că, dacă vorbesc, o să-mi apară şi câteva lacrimi în ochi.
— Te-ai bronzat, am spus după câteva clipe.
— Cannes. A fost oribil. Urăsc toată povestea aia.
— Sunt convinsă. Şi unde e Rena?
— Cine ştie? Ultima dată a fost văzută pe insula grecească Hydra cu un tânăr care avea pe jumătate vârsta ei.
— Ce minunat pentru ea!
Vorbeam serios. Rena merita să stea ceva vreme la soare.
— Poate că m-ai părăsit tu, dar viaţa a mers totuşi mai departe, Caroline. Probabil că nu prea iau cele mai bune decizii când e vorba de femei.
— Poate că renunţi la ele pentru postul Paştelui.
Paul a zâmbit.

— Mă bucur să te văd din nou, C. Ţi-e foame? O duc pe Leena să cunoască nişte tipi din industria filmului. Ştiu un locşor pe malul Hudsonului.

— Uite ce e, Paul, e clar că niciodată nu te-am cunoscut cu adevărat. Hai să lăsăm lucrurile aşa cum sunt! Poate să ne aducem aminte de momentele bune, am spus şi m-am întors. Trebuie să plec.

Paul m-a prins de încheietura mâinii.

— Nimic n-a mai fost aşa de bine ca timpul petrecut de noi în New York. Ştii, n-am mai putut iubi.

— Aşa se pare, am spus, privind-o pe Leena lui cum ia o tartină cu homar de pe o tavă.

— Ce-i cu tine? Mi-a fost îngrozitor de greu. Nu eşti singura persoană care a avut de suferit.

— *Mon cher,* a strigat Leena spre Paul, sunt moartă de foame.

Chiar eram invizibilă pentru ea când i-a făcut semn lui Paul să o urmeze.

— Vino aici, dragă, i-a strigat Paul.

Leena şi-a croit drum către noi. Fusese o noapte lungă. Chiar trebuia să fac cunoştinţă cu soţia lui?

— Oh, te rog, Paul. Aş prefera să nu.

Paul a tras-o pe Leena lângă el, cu un braţ în jurul mijlocului ei.

— Leen, aş vrea să o cunoşti pe…

— Caroline *Ferriday,* a spus Leena. Cum de nu te-am recunoscut? Fata mi-a luat mâna şi m-a tras spre ea. Sigur că te ştiu din fotografii. Cu Helen Hayes[118]. Cum era să fii pe aceeaşi scenă cu ea?

— Mulţumesc, dar chiar trebuie să plec.

— Vrea să fugă, Leena, a spus Paul. Trebuie să o ţii bine.

Leena m-a apucat de braţ cu cealaltă mână.

— Oh, te rog. Aş face orice să luăm prânzul împreună. În Paris. Data viitoare când vii acolo.

— Aş prefera să nu.

— Dar, tată, trebuie s-o convingi tu.

---

[118] Helen Hayes Brown (1900-1993), actriţă americană de teatru şi film, cu o carieră impresionantă de 70 de ani, încununată cu numeroase premii şi medalii.

Am simţit un fior alunecându-mi pe braţe.

Tată?

— Miss Caroline Ferriday, Leena Rodierre, a spus Paul, şi de aproape zâmbetul lui era mai periculos ca niciodată.

— *Pascaline* e numele meu de scenă, dar te rog, spune-mi Leena.

Cum de nu mi-am dat seama?

— Şi eu am jucat Balthazar[119], Miss Ferriday. Primul meu rol, exact ca dumneata. Tata mi-a spus totul despre dumneata.

— Spune-mi Caroline, dragă, i-am cerut, în vreme ce o priveam lung.

Leena era o combinaţie perfectă a părinţilor ei, înaltă, cu prezenţa scenică a tatălui ei, fără îndoială.

— Trebuie să fi fost un Balthazar perfect, Leena, am spus eu.

Fata m-a cuprins în braţe şi m-a strâns bine. Copilul drăgălaş pe care îl găsisem la Orfelinatul Saint-Philippe. *Pascaline.* Născută în ziua de Paşti.

Pascaline mi-a dat drumul.

— Te rog, spune că o să vii la Paris, Caroline. Urmează să primesc primul meu rol principal. Ar însemna enorm pentru mine să te văd acolo.

Am dat din cap. Cu greu mi-am stăpânit lacrimile. Era o fată minunată, cu farmecul tatălui ei.

— Bineînţeles, dragă.

— Ei bine, trebuie să plecăm, a spus Paul.

— Tata îmi face cunoştinţă cu oameni din *film,* a spus Leena.

— *Au revoir,* Caroline. Paul m-a sărutat pe amândoi obrajii, iar eu i-am simţit asprimea familiară a bărbii, cămaşa mea aspră de pocăit. Ce-ar fi să-mi răspunzi la scrisori de data asta? La un moment dat, chiar şi eu renunţ.

— Nu te-ai schimbat, am spus. El a zâmbit.

— Bănuiesc că într-un colţişor al sufletului o să avem întotdeauna douăzeci de ani.

Paul a dispărut în mulţime şi eu am avut vechea senzaţie

---

[119] În tradiţia creştină, unul dintre cei trei magi.

de sfâşiere la plecarea lui, dar de data asta era cumva puţin mai uşor. Oare chiar se întâmplase asta? Fiica lui Paul mă invitase la Paris?

Am scăpat într-un taxi după ce un valet mi-a ridicat geanta cu cadouri în portbagaj, conţinutul ei fiind deja rezervat donaţiilor. În vreme ce taxiul se îndepărta, l-am zărit pe Paul în mulţime şi am simţit căldura acelor *retrouvailles,* un alt cuvânt dintre acelea care nu se pot traduce în engleză şi care înseamnă „fericirea de a reîntâlni după mult timp pe cineva pe care îl iubeşti”. Mi-am strâns braţele în jurul trupului acolo, pe bancheta din spate a taxiului, fără să mă deranjeze că mă duceam acasă singură.

Oare avea să scrie? Poate. Aş putea chiar să-i răspund, dacă o să am timp.

În ziua următoare am urmat sfatul lui Rosemary Gaynor şi l-am sunat pe Norman Cousins, faimosul redactor-şef al lui *Saturday Review,* sperând să stau puţin de vorbă cu el în biroul lui. Poate să-i cer să le pomenească pe femeile poloneze în revistă. Mi-a propus să trec pe acolo în acea după-amiază.

Am stat la recepţie, frunzărind ziarul. Din obişnuinţă, m-am dus la rubrica mondenă şi am văzut o pagină întreagă cu fotografii de la balul „Aprilie în Paris”. Chiar sub o fotografie cu Marilyn Monroe şi ambasadorul britanic care îşi aţintise privirea în decolteul ei, era o fotografie cu Paul şi cu mine. Era cât pe ce să cad de pe scaun. Deşi smochingul lui avea o croială europeană, puţin cam prea cambrat în talie, iar trena mea era murdară, alcătuiam un cuplu destul de frumos. Sub fotografie scria: *Miss Ferriday şi Paul Rodierre, înapoi pe Broadway?*

Încă mai eram uşor ameţită după ce văzusem fotografia, când recepţionera m-a condus pe un coridor, pe lângă imagini supradimensionate ale copertelor de la *Saturday Review,* în rame de aluminiu, către o sală de conferinţe. Norman îşi adunase colectivul la masa cea lungă, cu un carneţel cu pagini galbene în faţa fiecăruia.

— Mă bucur să te cunosc, Caroline, a spus Norman, ridicându-se să mă întâmpine.

Era imposibil să nu fii fermecat de înfăţişarea lui

plăcută, într-un fel demodat, şi de zâmbetul generos. Deşi chiar şi cel mai simplu papion poate arăta urât pe omul nepotrivit, Norman îşi purta fluturele de muselină cu aplomb.

— Vei avea atenţia noastră totală vreme de cinci minute.

Norman s-a dus în capătul îndepărtat al sălii şi s-a rezemat de perete. Pentru o clipă, m-am simţit tulburată să mă aflu în prezenţa unui editor atât de distins, cunoscut în toată lumea. Dintr-odată, fluturii din stomacul meu nu voiau să se liniştească şi am simţit cum mi se usucă gura. Mi-am adus aminte de sfatul lui Helen Hayes, care mă ajutase întotdeauna pe scenă: „Nu fi plictisitoare! Foloseşte-ţi tot trupul!”

— Domnule Cousins, deoarece dumneavoastră şi soţia dumneavoastră aţi strâns o sumă de bani considerabilă pentru Fetele din Hiroshima.

Am tăcut şi m-am uitat în cameră. Oamenii lui Norman făceau orice în afară de a fi atenţi. Se jucau cu ceasurile ori stilourile lor sau scriau în carneţele. Cum puteai să comunici cu o audienţă atât de absentă?

— Am crezut că aţi putea fi interesat şi de acest grup de femei, în circumstanţe similare.

— Sunt femei poloneze? a întrebat Norman, jucându-se cu reportofonul pe care îl ţinea în mână.

— Mă tem că nu pot continua dacă nu am atenţia dumneavoastră totală, domnule Cousins. Înţelegeţi, trebuie să folosesc într-un mod eficient scurtul timp pe care îl avem.

Norman şi echipa lui s-au aplecat în faţă, cu ochii aţintiţi asupra mea. Aveam audienţă.

— Da, femei poloneze, catolice, prizoniere politice, arestate pentru activitatea lor în Rezistenţa poloneză. Deţinute în lagărul de concentrare de la Ravensbrück, singurul lagăr de concentrare major pentru femei al lui Hitler, şi folosite pentru experimente medicale. A existat un proces special al doctorilor la Nürnberg, dar lumea a uitat de victime, şi nu a existat niciun ajutor sau sprijin pentru cele care au supravieţuit.

Norman şi-a ferit privirea şi s-a uitat afară pe geam la pătratele de piatră cenuşie şi la turnurile de apă ale New

York-ului care se vedeau de la etajul al zecelea.

— Nu ştiu dacă cititorii noştri sunt pregătiţi pentru o nouă campanie atât de curând, Miss Ferriday, a spus el.

— Proiectul Hiroshima încă mai apare în registrele contabile, a spus un bărbat care semăna cu un curăţitor de pipe, cu ochelari gen Dave Garroway[120] mult prea mari pentru faţa lui.

Îl ştiam din vedere ca fiind Walter Strong-Whitman, căci frecventa biserica noastră, deşi nu am făcut niciodată cunoştinţă.

— Femeile acestea au fost operate într-o serie complexă de experimente, am spus eu.

Am făcut să circule în jurul mesei fotografii de 20 pe 25 de centimetri şi am privit chipurile oamenilor pe când îşi treceau fotografiile de la unul la altul, repulsia transformându-se în groază.

Norman s-a apropiat de masă.

— Dumnezeule, Caroline, astea nici nu arată a picioare. Din ăsta lipsesc oase întregi şi muşchi. Cum pot să meargă?

— Nu prea bine, cum vă puteţi da seama. Prin lagăr umblau sărind. Ăsta e şi unul dintre motivele pentru care au fost numite Iepuri. Acesta, şi faptul că au servit drept animale de laborator pentru nazişti.

— Cum au reuşit să ajungă înapoi în Polonia? a întrebat Norman.

— Cum au putut. Pe unele le-a salvat Crucea Roşie suedeză. Altele au fost trimise acasă cu trenul când ruşii au eliberat lagărul.

— Care sunt nevoile lor urgente? a întrebat Norman.

M-am apropiat de el.

— Au mari probleme în Polonia, în spatele Cortinei de Fier, fără acces la îngrijire medicală modernă şi fără niciun ajutor din partea guvernului german.

— Cortina de Fier, a spus domnul Strong-Whitman cu un hohot de râs. Nu e treaba noastră să ne punem cu toată

[120] David Cunningham „Dave” Garroway (1913-1982), om de televiziune american, crainic şi prezentator al programului *Today* de la NBC.

acea…

— Germania de Vest a oferit compensaţii altor femei deportate, dar nu şi Iepurilor, deoarece nu recunoaşte Polonia comunistă drept ţară. Unele au murit din cauza unor boli atât de banale pe care aici le putem vindeca.

— Nu ştiu ce să spun, Caroline, a zis Norman. Ruşii nu cooperează cu nimeni în prezent.

— De ce ar trebui fetele astea să sufere pentru că opresorii lor nu le îngăduie să părăsească ţara?

— Murphy s-a dus în Germania de Est pentru povestea cu United Airlines, a spus un tânăr.

— Asta ar putea merge ca un reportaj de călătorie, a spus o femeie într-o frumoasă jachetă pepit.

— Clientul Pan Am ar putea ajuta, a spus un altul.

— Asta e o idee groaznică, Norman, a protestat Strong-Whitman. Nu putem apela la cititorii noştri pentru orice fleac, să cerem bani pentru tot soiul de lucruri. Cititorilor noştri *puţin* le pasă de Polonia.

— De ce nu încercăm să aflăm? am spus eu.

— Aceasta este o revistă literară, Miss Ferriday, a spus Strong-Whitman. Nu suntem obligaţi să publicăm povestea preferată de caritate a fiecărui club de femei din New York.

Club de femei? Am respirat adânc.

— Vă puteţi păstra standardele înalte şi totuşi să îi ajutaţi pe cei dezavantajaţi de soartă. Norman a dovedit asta cu Fetele din Hiroshima.

— Putem publica un articol în pagina „Stil de viaţă” şi să dăm o adresă pentru donaţii, a spus Norman. Dar nimic foarte sofisticat. Poate o pagină.

— Forţa caritabilă a acestei ţări a secat, a declarat Strong Whitman. Câţi ani au trecut de când a luat sfârşit războiul? Doisprezece? Nimeni n-o să dea nimic.

— Ce adresă să menţionăm? a întrebat o tânără cu un carnet de stenografiere.

— The Hay, Main Street, Bethlehem, Connecticut, am răspuns. Chiar făceau asta? Am simţit cum toţi muşchii mi se relaxează.

— Sunteţi sigură că vreţi să vi se trimită corespondenţa acasă, Miss Ferriday? a întrebat femeia.

— Cum e oficiul poştal din Bethlehem? a întrebat Norman. Se pot ocupa de o corespondenţă suplimentară?

M-am gândit la dirigintele nostru de poştă, Earl Johnson, palid precum pâinea albă, cu şortul lui kaki şi pălăria căptuşită cu plută, adeseori derutat de un nume de familie scris greşit.

— Păi, e dintre cele mai bune, am răspuns. În fiecare an e inundat cu plicuri, căci toată lumea vrea o ştampilă cu Bethlehem pe felicitarea de Crăciun. Oficiul nostru poştal se poate descurca.

— Atunci, rămâne Bethlehem, a spus Norman. Felicitări, Caroline. Hai să vedem dacă-ţi putem aduce Iepurii în America!

Până la urmă, Norman a fost cel care a scris un articol foarte frumos despre Iepuri, pe patru pagini.

Începea cu: Acum, când încep să scriu, ştiu că, de fapt, cel mai greu îmi va fi să conving oamenii că ceea ce se povesteşte aici nu e o descriere a adâncului unui infern imaginar, ci o parte din lumea noastră, iar mai departe era şi mai bine, căci explica în detaliu, cu grijă, suferinţele fetelor şi situaţia lor cumplită.

După apariţia numărului din *Saturday Review,* au venit câteva scrisori: una întreba dacă Iepurii au nevoie de un agent teatral, alta voia să ştie dacă doamnele puteau să apară la o întâlnire la un club 4-H. Mi-am dat seama că, într-adevăr, era posibil ca America să fi obosit de atâta caritate.

În săptămâna următoare, într-o superbă dimineaţă de toamnă, caldă şi atât de ceţoasă, de parcă priveam lumea printr-o bucată de tifon, am terminat de hrănit caii din grajd şi m-am îndreptat către oficiul nostru poştal din Bethlehem pentru a lua corespondenţa. Purcica noastră, pe care mama o botezase Doamna Chatterley, mă urma îndeaproape, părând să nu vrea să mă scape din ochi.

Am trecut pe lângă prietenele mamei din Clubul de grădinărit Litchfield, adunate în grădină, mâncând fursecurile cu nucă de cocos ale lui Serge şi bând punci, iar cupele lor de cristal sclipeau în curcubeu în vreme ce ele sorbeau. Sally Bloss, mâna dreaptă a mamei, încă în saboţi de grădină, cu bandana legată ca o baveţică de

copil, stătea în picioare în faţa grupului, ţinând o prelegere pe subiectul zilei: viespea, prietena grădinii. Lângă ea, tot în picioare, era Nellie Bird Wilson, micuţă şi brunetă, slăbănoagă şi ea ca o viespe, ţinând în sus un cuib subţire ca hârtia, probabil gol. Calendarul social al mamei era mult mai încărcat ca al meu, plin cu întâlniri ale clubului de grădinărit, evenimente de caritate la Clubul ei de dans şi gătit, antrenamente cu echipa ei de baseball.

Când am ajuns la poştă, aflată puţin mai sus pe strada noastră, steagul american de deasupra uşii m-a poftit înăuntru, şi am lăsat-o pe Doamna Chatterley cu botul lipit de uşa de plasă. Micul nostru oficiu poştal din Bethlehem era ca un labirint de odăiţe, înghesuit sub aripa Băcăniei Fraţilor Johnson. Băcănia era locul de adunare a oraşului, cu singura noastră pompă de benzină şi gelaterie.

L-am găsit pe Earl Johnson în camera de sortare a corespondenţei, un spaţiu strâmt nu mai mare ca o debara. Stătea cocoţat pe scaunul lui înalt fără spătar, având îndărătul său un perete compartimentat în căsuţe poştale, presărat cu plicuri. Pentru hainele sale, Earl prefera nuanţele neutre ale spectrului cromatic, dând impresia că, dacă stătea suficient de mult în picioare, avea să nu se mai poată distinge de corespondenţa lui. Pe frunte îi luceau picături de sudoare, fără îndoială datorate celor zece minute de sortare riguroasă din acea dimineaţă.

Earl s-a aplecat în faţă prin ferestruică şi a împins spre mine un fluturaş cu Târgul din Bethlehem, care urma să aibă loc în curând.

— E cald, a spus Earl, fără să mă poată privi în ochi.

Eram chiar atât de înfricoşătoare?

— Într-adevăr, aşa e, Earl.

— Sper că n-aţi venit la frizerul de jos. Azi nu lucrează.

Am luat fluturaşul.

— Asta e singura corespondenţă pentru mine?

Earl s-a ridicat în picioare şi a ieşit sfios din debaraua lui de sortare a corespondenţei.

— Puteţi să mă ajutaţi cu ceva, Miss Ferriday?

Viaţa la ţară are farmecul ei, dar brusc mi s-a făcut dor şi am simţit admiraţie pentru oficiul poştal din Manhattan, de pe Strada 34, acel complex de eficienţă masiv, cu

coloane.

— Chiar trebuie, Earl?

Earl mi-a făcut semn să o iau pe coridorul din spate şi l-am urmat. S-a oprit lângă o uşă închisă.

— Ei? am făcut eu. Deschide-o!

— Nu pot, a răspuns, dând din umeri.

Mi-am făcut vânt cu fluturaşul.

— Păi, adu cheia, pentru numele lui Dumnezeu!

— Nu e încuiată.

Am pus mâna pe mâner şi am apăsat, apoi am împins uşa cu un şold, dar camera întunecată s-a deschis doar de un deget.

— Ceva blochează uşa, Earl. Ce faci aici toată ziua? Nu poate să ia atât de mult timp să păstrezi ordinea.

— Clyde! a strigat Earl cât a putut de tare.

Nepotul domnului Gardener a venit în fugă.

— Da, Earl? a spus dragul de Clyde, care din profil era cât două foi de hârtie.

— Intră acolo pentru Miss Ferriday, a spus Earl.

— Da, domnule, a spus Clyde, bucuros să primească o misiune pe măsura dimensiunilor sale.

Clyde s-a strecurat pe deschizătura uşii ca un gândac puturos care se furişează pe sub rama unei ferestre.

Mi-am apropiat gura de crăpătura uşii.

— Deschide uşa, Clyde!

— Nu pot, Miss Ferriday. Sunt nişte chestii în faţa ei.

— Chestii?

De unde împrumuta Clyde limbajul ăsta?

— Chiar trebuie să faci curat aici, Earl, am spus.

Earl a frecat cu vârful pantofului un nod din duşumea.

— Eliberează uşa, Clyde, am spus eu. Ridică jaluzelele. Pe urmă o să te putem ajuta.

Am auzit un târşâit, un geamăt al lui Clyde, şi pocnetul unei jaluzele care se ridică.

— E-aproape gata, Miss Ferriday, a spus Clyde.

Clyde a deschis uşa şi pe faţa lui s-a aşternut un zâmbet minunat, ca de pian Steinway, căci dinţii lui erau albi şi drepţi ca nişte clape.

Camera era plină de saci de pânză, fiecare suficient de mare cât să îl poată încăpea pe Clyde însuşi, toate purtând

ştampila U.S. MAIL cu litere albastre. Sacii acopereau podeaua şi tejgheaua care se întindea de-a lungul pereţilor. Unii se desfăcuseră la gură şi din ei se revărsau teancuri de scrisori şi pachete.

Am înaintat cu greu prin avalanşa de plicuri.

— Toate sunt adresate unor iepuri, Miss Ferriday, a spus Clyde.

Uitaţi, una e din Hawaii.

— Dumnezeule, Earl, am spus eu, puţin ameţită. Toate sunt pentru noi?

— Mai am zece în camionetă. Le-am aruncat aici pe fereastră.

— Ce s-a întâmplat cu „Nici zăpada, nici ploaia, nici arşiţa, nici bezna nopţii nu îi opresc pe aceşti curieri să-şi îndeplinească rapid cursele”[121], Earl?

— Poftim, Miss?

— De ce nu mi-ai *spus?*

Am ridicat de jos un teanc de scrisori expediate din Boston, Las Vegas. Mexic?

— De Crăciun am cincisprezece angajaţi suplimentari, a spus Earl. Vara, nu sunt decât eu aici. Mai sunt multe şi la subsol. Aşa de multe, că frizerul nici nu poate intra acolo.

Domnul Gardener a adus la oficiul poştal tot clubul de grădinărit al mamei cu un convoi de roabe, şi am cărat acasă la The Hay toată corespondenţa, cu Clyde călare pe un sac întocmai ca pe un ponei şi cu Doamna Chatterley chinuindu-se să ţină pasul cu noi. Am deschis fiecare scrisoare, separându-le în teancuri pe masa din sufragerie, strigând cu voce tare ce conţineau.

— Revista *Seventeen* pregăteşte o linie de îmbrăcăminte pentru fete! a spus Sally Bloss. Dr. Jacob Fine de la Spitalul Beth Israel oferă îngrijire medicală.

Nellie Bird Wilson a fluturat nişte hârtie Roy Rogers[122]:

---

[121] Aceste cuvinte, inspirate de descrierea făcută de Herodot pentru *angarium,* vechiul sistem persan de olaci, au fost asociate cu poştaşii americani şi apar înscrise ca un motto în oficiul poştal James Farley din New York.

[122] Produse de papetărie care poartă imaginea lui Roy Rogers (1911-1998), cântăreţ de muzică country şi actor, unul dintre cele mai

— Kevin Clauzen din Bâton Rouge şi-a trimis banii de buzunar.

— Ce drăguţ, am comentat eu, notând totul.

Mama nu putea rupe suficient de repede plicurile.

— Spitalul National Jewish din Denver, Caroline.

— Universitatea de Stat Wayne, a spus domnul Gardener. Dr. Jérôme Krause, dentist.

Sally a ridicat în sus o scrisoare având în antet un castel albastru:

— Disneyland din Anaheim donează permise. Fetele vor fi oaspeţii de onoare ai domnului Disney.

— Fundaţia Danforth trimite un cec, Caroline, a spus mama. Imens.

Nellie îşi făcea vânt cu un plic în vreme ce citea:

— Compania Converse Rubber vrea să creeze o colecţie de încălţăminte pentru doamnele noastre.

— Haine şi genţi de la Lane Bryant[123], a spus Serge.

Am făcut un teanc cu radiologii şi osteopaţii care ofereau îngrijire medicală şi unul cu dentiştii care ofereau detartraje gratuite. Un teanc cu spitalele care ofereau paturi. Familii din Bar Harbor şi până în San Diego care îşi deschideau casele pentru fete. Când se întuneca, am adunat banii şi cecurile şi am ajuns la peste şase mii de dolari, mai mult decât suficient pentru călătoria fetelor.

În următorul număr din *Saturday Review,* Norman a numit America „electrizantă în generozitatea sa”, iar eu eram amorţită de fericire.

Iepurii noştri veneau în America.

---

populare staruri de western ale epocii sale.

[123] Lanţ de magazine pentru femei specializat în haine XXL.

Capitolul 39

CAROLINE *1958*

Eu şi doctorul Hitzig am ajuns în Polonia în acea primăvară. A fost o plăcere să călătoresc cu doctorul, căci era binecuvântat cu o minte ascuţită şi cu acea blândeţe pe care o găseşti de obicei numai la populaţia amish. Era medicul nostru american expert în chirurgie ortopedică, însărcinat să determine care dintre doamnele poloneze erau suficient de sănătoase pentru a suporta o călătorie în Statele Unite mai târziu în cursul acelui an. Eu venisem cu el ca să mă ocup de documentele pentru călătorie şi să netezesc calea.

O delegaţie oficială ne-a întâmpinat şi ne-a condus la Clinica de Ortopedie din Varşovia, cu o maşină particulară. Odată ce am intrat în clinică, doctorii polonezi l-au înconjurat pe dr. Hitzig. I-au strâns insistent mâna, l-au bătut pe spate şi l-au condus la o masă de conferinţe în faţa unei scene improvizate. M-am aşezat lângă dr. Hitzig, urmată de alţi douăzeci şi nouă de doctori polonezi şi ruşi. Erau acolo şi doi membri ai ZBOWID, Societatea Luptătorilor pentru Libertate şi Democraţie, o asociaţie oficială a veteranilor polonezi, autoritatea cu care Norman şi cu mine am colaborat pentru garantarea drepturilor Iepurilor.

Clinica semăna mult cu Grange Hall din Bethlehem, deschisă şi expusă curentului, încât chiar şi în mijlocul camerei simţeam cum trăgea de la ferestre.

Primele trei doamne au intrat în clinică împreună, strânse una într-alta, ţinându-şi gulerele paltoanelor ridicate până la bărbie. Fiecare purta o geantă de pânză pe braţ şi pe feţele lor se vedea efortul călătoriei, căci simplii paşi păreau să fie încă dureroşi pentru toate trei. Traducătorul nostru, un tânăr grav cu părul ca al lui Stalin, s-a aşezat lângă dr. Hitzig, iar femeile s-au dus către paravanul unde trebuiau să se schimbe, în spatele scenei.

Primul Iepure, o femeie drăguţă în jur de treizeci şi cinci de ani, cu părul negru tuns scurt şi ochii negri, a apărut înfăşurată ca o zeiţă greacă într-un cearşaf alb. Şi-a târşâit

picioarele până la scaunul pliant de pe scenă, crispându-se la fiecare pas. S-a aşezat şi a privit audienţa, cu bărbia ridicată.

Şeful doctorilor, profesorul Gruca, un bărbat energic şi prietenos, cu trupul ca un hidrant de incendiu, a urcat pe scenă şi a citit documentul. Din când în când, la intervale ce păreau nesfârşite, translatorul făcea traducerea în engleză.

— Moartea prietenului apropiat al lui Adolf Hitler.

Obergruppenführer SS Reinhard Heydrich, a grăbit aşa-zisele experimente medicale cunoscute sub numele de „operaţiile cu sulfamidă” din lagărul de concentrare Ravensbrück. Dr. Karl

Gebhardt, prieten apropiat şi medicul personal al lui Heinrich Himmler, a fost chemat să îl trateze pe Heydrich, care fusese grav rănit într-o tentativă de asasinare a Rezistenţei cehe, când maşina a fost aruncată în aer.

Mi-am aţintit privirea asupra femeii de pe scenă. Îşi ţinea capul sus şi asculta.

— Când l-a tratat pe Heydrich, dr. Gebhardt a refuzat să folosească sulfamidă, şi a ales un alt tratament. După ce Heydrich a murit, Hitler l-a acuzat pe Gebhardt că l-a lăsat pe prietenul lui să moară de cangrenă gazoasă. Drept urmare, Himmler şi Gebhardt au conceput o modalitate de a-i dovedi lui Hitler că decizia de a nu folosi sulfamidă a fost corectă: o serie de experimente, realizate mai întâi pe bărbaţi la Sachsenhausen şi apoi pe deţinutele de la Ravensbrück.

Femeia de pe scenă şi-a dat deoparte părul de pe frunte cu o mână tremurândă.

— Gebhardt şi colectivul lui medical au făcut operaţii pe femei perfect sănătoase, alese în mod special pentru picioarele lor robuste, pentru a repeta rănile traumatice. Au introdus în răni culturi de bacterii pentru a obţine cangrenă gazoasă, apoi au administrat unora dintre ele sulfamidă. Fiecare pacientă care a primit sulfamidă şi a murit a dovedit că Gebhardt avusese dreptate. Printre deţinutele operate – dr. Gruca a arătat către femeia de pe scaun – s-a numărat şi Kasia Bakoski, născută Kuzmerick, actualmente infirmieră într-un spital de stat.

Doctorul a tras cearşaful pentru a arăta piciorul femeii. Lângă mine, dr. Hitzig a scos un icnet. Gamba era zbârcită şi deformată într-un mod oribil, ca un peşte eviscerat.

— Doamna Bakoski a fost operată în 1942. A suferit alte trei operaţii ulterioare. Toate din prima grupă: au fost introduse bacterii, lemn, sticlă şi alte materiale. A fost făcută o incizie în extremitatea stângă de jos şi vasele de sânge de pe ambele părţi ale rănii au fost legate.

În vreme ce doctorul vorbea, Kasia îşi ţinea bărbia sus, dar gura ei şi-a pierdut duritatea. Ochii i-au devenit sticloşi.

— În rană au fost introduse cuarţ pisat şi fragmente de lemn, apoi rana a fost cusută şi acoperită cu ghips, a spus doctorul.

Oare doctorul nu vedea cât de tulburată era? M-am ridicat şi m-am îndreptat către scenă.

— Ghipsul a rămas pe picior suficient cât să apară cangrena gazoasă, a continuat doctorul. Apoi a fost introdusă sulfamida.

Doctorii luau notiţe.

— În afară de diformitatea gravă, care afectează întregul sistem scheletal, pacienta suferă de reacţii posttraumatice ale creierului, depresie.

— Îmi pare rău, dar… a spus Kasia.

S-a ridicat, cu o mână peste ochi, cu cealaltă ţinându-şi cearşaful la piept.

Am urcat pe scenă.

— Asta nu mai poate continua, doctore.

— Dar femeile acestea au acceptat prezentarea, a spus dr. Gruca. Doctorii şi-au întrerupt programul foarte încărcat pentru a fi aici.

— La fel au făcut şi Iepurii, doctore. Puteţi continua examinarea în particular. Dumneata, dr. Hitzig şi eu vom fi prezenţi.

— Asta e foarte… Am luat mâna Kasiei.

— Femeile acestea au fost cândva victime, dar nu vor mai fi din nou abuzate, atâta timp cât sunt eu aici.

— Haideţi să continuăm într-o sală de consultaţie mai mică, a spus dr. Hitzig.

Am ajutat-o pe Kasia să coboare de pe scenă şi să se

îmbrace.

— Mulţumesc, mi-a spus. Vă mulţumesc pentru ajutor.

— Vorbeşti engleza atât de bine, draga mea.

— Nu aşa de mult.

— Oricum, mai bine decât vorbesc eu poloneza.

— Sora mea Zuzanna încă nu a ajuns aici, dar e pe listă. Ea e doctoriţă. Şi vorbeşte o engleză frumoasă.

— O s-o caut, am spus.

Examinarea a înaintat repede, odată ce ne-am mutat în sala de consultaţie mai mică, doar cu dr. Hitzig, dr. Gruca şi eu. Sora Kasiei, Zuzanna, a fost ultima pacientă examinată. A cerut să i se dea voie Kasiei să asiste şi doctorii au acceptat.

— Zuzanna Kuzmerick, a citit dr. Hitzig. Patruzeci şi trei de ani. Membră a grupului de control pentru operaţii cu sulfamidă. Injectată cu stafilococ şi bacteria tetanosului. Una dintre puţinele cazuri care nu a primit antibiotice şi şi-a revenit în mod spontan. În prezent, prezintă migrene laterale, ocazional ameţeli şi probleme gastrice. Posibil ulcer gastric, tratat cu antiacide.

Dr. Hitzig s-a oprit din citit.

— Continuaţi, domnule doctor, a spus Zuzanna. E în regulă. Dr. Hitzig şi-a scos ochelarii.

— Nu cred că e…

— Am văzut raportul, a spus Zuzanna. De fapt, eu l-am scris. Spune că am fost sterilizată în lagăr, nu?

Kasia s-a ridicat în picioare.

— Oh, nu, Zuzanna.

— E-n regulă. Eu am scris raportul. Vă rog, domnule doctor… continuaţi!

Dr. Hitzig şi-a pus la loc ochelarii. Zuzanna a stat dreaptă pe scaunul ei, în vreme ce dr. Hitzig şi-a început examinarea, pipăind glandele aflate de-o parte şi de alta a gâtului ei.

— E greu pentru dumneata, ca medic, să devii dintr-odată pacient? am întrebat eu.

— Nu, a răspuns Zuzanna. E important să vezi ambele puncte de vedere. Asta mă face un doctor mai bun. Acesta e unul dintre motivele pentru care aş vrea să vin în America. Şi să urmez nişte cursuri medicale mai avansate

şi să învăţ cât de mult pot.

Zuzanna vorbea o engleză atât de bună, cu accentul ei polonez plăcut, cântat, încât era o plăcere să o asculţi.

Dr. Hitzig a frecat cu două degete partea stângă a gâtului ei.

— Ce este, doctore? a întrebat Zuzanna.

— Oh, nimic, a spus doctorul. Cred că am terminat deocamdată.

În vreme ce puneam totul în ordine, şi femeile se pregăteau pentru călătoria spre casă, dr. Hitzig discuta cu colegii săi doctori, iar eu am împărţit darurile pe care le adusesem din State.

— Veniţi aproape, fetelor, am spus.

Am întins una din frumoasele genţi pe care le adusesem, din piele bleumarin. Închizătoarea aurie scânteia în lumină.

— Acestea au fost donate de un minunat magazin american numit Lane Bryant.

Fetele stăteau nemişcate, de parcă prinseseră rădăcini. Un grup atât de serios.

— Fetelor, vă rog, îndrăzniţi, am spus, întinzând geanta spre ele. Sunt gratis. Au fost donate. Albastrul e culoarea care se poartă anul acesta.

Tot nicio mişcare. Am ridicat o cutie cu bomboane de ciocolată Whitman’s Sampler, cu numele scris pe pachet în cruciuliţe.

— Vrea cineva bomboane de ciocolată?

Niciuna nu s-a apropiat de mine.

— Fig Newtons? Sunt fursecuri.

— Poate că ar trebui să facem o fotografie? a spus Kasia, arătând spre Leica mea.

S-au strâns pentru poză, şi fotografia s-a aranjat singură, ca un buchet de flori într-o vază.

— Cum va fi această călătorie? a întrebat Kasia.

— Deocamdată, planul e ca Iepurii să ajungă în New York şi apoi să se despartă, pentru a fi găzduite în case particulare din toată ţara. După aceea, grupul se va reuni în San Francisco şi va călători la Los Angeles, apoi va străbate ţara cu autobuzul, vizitând Las Vegas, Texas, şi va ajunge în final la Washington, D.C.

Kasia le-a tradus celorlalte, care s-au strâns mai aproape ca să asculte. M-am aşteptat la cel puţin câteva zâmbete, dar femeile au rămas serioase.

— Ele ar vrea să ştie de unde pleacă vaporul, a spus Kasia.

— Oh, nu *vapor,* am răspuns eu. Pan American Airways oferă gratis călătoria cu avionul.

A urmat o discuţie foarte animată în poloneză şi apoi o mulţime de zâmbete.

— Multe dintre noi nu am urcat niciodată într-un avion, a spus Kasia.

Dr. Hitzig a băgat capul pe uşă şi toţi ochii s-au întors către el.

— Avem lista finală, a spus doctorul. Pot să vorbesc cu dumneata între patru ochi, Miss Ferriday?

M-am grăbit să discut cu doctorul în camera de examinare.

— Toate au aprobarea să efectueze călătoria, a spus dr. Hitzig.

— Ce grozav, am spus şi am scos un oftat imens de uşurare.

— Cu o singură excepţie. Doctoriţa.

— Zuzanna? De ce, pentru numele lui Dumnezeu?

— Îmi pare rău că trebuie s-o spun, dar am găsit un ganglion Virchow inflamat, a răspuns el.

— Ce?

— Indică o tumoare canceroasă.

— Poate fi tratată?

— Probabil că nu. E o dovadă a unui cancer gastric. Mă tem că zilele ei sunt numărate.

M-am întors repede la femeile care aşteptau la uşă, cu hainele pe ele, ca să o pornească spre casă. Le-am cerut Zuzannei şi surorii ei Kasia să vină să discute cu dr. Hitzig şi cu mine şi le-am condus în sala de examinare. S-au aşezat pe scaune pliante.

— Zuzanna, a început dr. Hitzig. Mă tem că Umflătura pe care am găsit-o în gâtul tău e un ganglion Virchow inflamat.

— Cuibul diavolului? a întrebat Zuzanna.

— Eu prefer să-i spun „semnul Virchow-Troisier”, a

răspuns dr. Hitzig.

— E un simptom al cancerului gastric, nu-i aşa? a spus Zuzanna.

— Mă tem că da.

— Păcat că a fost numit după un doctor *german,* a spus Zuzanna cu un zâmbet şters şi cu ochii lucioşi.

— Cum puteţi fi siguri? a întrebat Kasia.

— Ar trebui să mai facem nişte analize, a răspuns dr. Hitzig. Dar concluzia grupului medical este că dumneata nu poţi călători în Statele Unite.

Kasia s-a ridicat în picioare.

— Ce? Tot scopul acestei călătorii este de a primi o îngrijire medicală care nu e disponibilă aici. Cum puteţi să ne aduceţi atâta drum şi să refuzaţi persoana care are cea mai mare nevoie de voi? Poate să ia locul meu.

— Aici nu e vorba de spaţiu, Kasia, am spus eu.

— Vorbiţi de ajutarea noastră, Miss Ferriday, dar de fapt nu vă pasă. Ne aduceţi genţi de lux şi vă aşteptaţi să ne repezim la ele.

— M-am gândit că o să vă placă.

— Noi suntem nişte *doamne,* Miss Ferriday. Nişte doamne cărora nu le place să fie numite Iepuri – animale temătoare, ţinute în cuşti. Doamne care trăiesc într-o ţară în care nu putem accepta daruri. Nu e limpede pentru dumneata? O geantă nouă de la un american? Oamenii dispar pentru mult mai puţin. O jurnalistă poloneză a acceptat nişte bomboane de ciocolată de la un american şi de atunci nimeni nu mai ştie nimic de ea.

Am simţit cum mi se înfierbântă obrajii. Cum am putut fi atât de nesăbuită?

— Kasia, te rog, a spus Zuzanna.

— Vrei cu adevărat să ne ajuţi, Miss Ferriday? Ajut-o pe sora mea. Apoi Kasia s-a apropiat de dr. Hitzig. O să vă plătesc oricât să o puneţi pe sora mea pe listă.

— O să ştim mai multe după teste, a început dr. Hitzig.

— Sora mea este o femeie care poate salva vieţi. Tot ce a făcut a fost să-i ajute pe alţii. Dacă o trataţi pe ea, trataţi mii de alţi oameni.

— Îmi pare rău că nu se poate altfel, dar doctorii de aici sunt de acord cu diagnosticul, a spus dr. Hitzig.

— Nu putem trece peste ZboWID, am spus eu.
— Eu plec de aici, a spus Kasia. Asta e ridicol!
Şi a ieşit repede din încăpere.
— Îmi pare atât de rău, i-am spus Zuzannei.
Zuzanna şi-a pus o mână pe braţul meu.
— Înţeleg, Miss Ferriday.
— Caroline, draga mea.
— Important e ca restul fetelor să ajungă în America.

Am luat-o pe Zuzanna în braţe şi am strâns-o la pieptul meu. O femeie atât de minunată! Dar aşa de slabă. Măcar dacă am putea să-i administrăm nişte remedii Woolsey.

Când ne-am despărţit în cele din urmă, Zuzanna mi-a luat mâna.

— Nu o băga în seamă pe sora mea, Caroline. Kasia e uneori foarte încordată. Am trecut prin multe împreună. Dar darurile tale sunt foarte apreciate. Şi, a adăugat ea şi a zâmbit, dacă vrei să-ţi laşi darurile la garderobieră, o să am grijă ca fetele să le primească atunci când nu ne vede nimeni.

Capitolul 40

KASIA *1958*

În ziua dinaintea plecării mele în America, micuţul nostru dormitor era plin de haine, câteva ale mele, cele mai multe împrumutate. Pietrik îşi freca spatele, care îl durea după ce tot coborâse şi urcase la loc geamantanul de pe raftul din debara, căci îmi făcusem bagajul şi îl desfăcusem de şase ori. Pietrik primise de la fabrică un radio, drept premiu pentru cel mai productiv muncitor, şi îl deschisesem, ca să-l ascultăm pe frumuşelul Eddie Fisher[124], cântăreţul meu preferat.

Fată în denim, fată în denim.

Pune-ţi iniţialele pe jeanşii mei...

Pietrik m-a ţinut în braţe şi ne-am legănat pe muzică. Ar fi plăcut să pot dansa din nou. Dar cum puteam să plec în America şi să fiu operată fără Zuzanna?

I-am dat drumul lui Pietrik şi am continuat să-mi desfac bagajul.

— Cum poţi să fii aşa de necugetată? a spus el.

— Nu plec fără Zuzanna.

Pietrik s-a aşezat pe pat, lângă geamantanul meu deschis, cel care fusese al Matkăi.

— Zuzanna ţi-a spus să te duci. Cum poţi să renunţi la aşa ceva?

Doream să urc în avionul ăla. Mai mult decât orice îmi dorisem de foarte multă vreme. Aveam şansa ca piciorul să îmi redevină normal sau aproape normal. Doar gândul că aş putea scăpa de durere mă făcea să mă simt ameţită. Şi toate fetele erau programate la stomatolog. Oare dentiştii de acolo îmi puteau rezolva dintele?

Era aşa de stricat, că aproape nici nu mai zâmbeam. Plus, cum ar fi să zbor la New York şi să văd toate locurile alea faimoase? Şi *California.* Ziarele din Lublin deja ne făcuseră celebre.

---

[124] Edwin John „Eddie” Fisher (1928-2010), cântăreţ şi om de televiziune american, cel mai de succes cântăreţ pop al anilor 1950 şi cel de-al patrulea soţ al lui Elizabeth Taylor. Versurile sunt din cântecul „Dungaree Girl”.

Mi-am scos rochia cea bună din geamantan şi am băgat-o la loc în dulap.

— Cum pot s-o las pe Zuzanna aici?

— O să ne fie dor de tine dacă pleci, a spus el. Dar gândeşte-te la tot ce vei pierde, Kasia. Zuzanna e cea care vrea cel mai mult ca tu să pleci. Şi Halina? Ce-o să creadă, să-şi vadă mama speriată?

Gândul de a zbura pentru prima oară cu avionul îmi dădea dureri de stomac – ce să mai spunem de perspectiva de a fi obligată să-mi folosesc engleza mea cea groaznică în America şi de a fi supusă unei noi operaţii.

— Aş fi plecată multe luni. Cine poate şti dacă Zuzanna o să mai fie în viaţă când mă întorc?

Pietrik m-a luat de mână.

— O să avem grijă de ea.

Era plăcut să-i simt mâna strângând-o pe a mea. Mi-am tras-o şi am închis clapele geamantanului gol.

— Nu mă răzgândesc, am spus.

Pietrik mi-a ridicat geamantanul şi l-a pus la loc pe raftul de sus al dulapului.

— Trebuie să înveţi că există lucruri pe care nu le poţi schimba.

— Aşadar, ar fi mai bine să-mi las sora aici să moară? Eu nu sunt… M-am întors şi am văzut-o pe Zuzanna în uşa camerei noastre. Oh, eu… Oare mă auzise?

Zuzanna a intrat în cameră, cu mâinile la spate.

— Nu-ţi face griji pentru asta, Kasia!

M-am încordat, cu braţele încrucişate la piept.

— N-o să plec fără tine.

— Mă bucur, a răspuns.

— Deci nu eşti supărată pe mine? Ea a zâmbit.

— Deloc, a spus.

Am luat-o în braţe şi i-am simţit coastele prin rochie.

— Bun, pentru că n-o să te părăsesc niciodată.

— Ei bine, asta mă face fericită, a spus Zuzanna. Pentru că, dacă o să mor, vreau să fii lângă mine. A scos din buzunar un plic pentru telegrame, adăugând: Mai ales pentru că o să fim împreună în New York. Şi a tras din plic o foaie de hârtie, şi-a dres vocea şi a citit: „Domnişoara Zuzanna Kuzmerick a primit aprobarea pentru călătoria în

SUA STOP Urmează documentele de călătorie STOP Vă prezentaţi la Aeroportul din Varşovia cu grupul pentru New York STOP Drum bun STOP Caroline Ferriday STOP”.

Pietrik s-a dus la dulap şi a dat jos geamantanul de pe raftul lui, în vreme ce eu şi Zuzanna ne legănam îmbrăţişate pe vocea dulce a lui Eddie Fischer.

Împreună, împreună, împreună.

Capitolul 41

KASIA Decembrie 1958

Am aterizat pe Aeroportul Idlewild din New York la 8.30 dimineaţa, treizeci şi cinci de femei poloneze foarte agitate. Zumzetul conversaţiilor în poloneză din acel avion era atât de tare, dar ceilalţi pasageri au fost amabili şi a părut că le face plăcere să ne privească.

Caroline ne-a întâmpinat când am coborât treptele avionului – unele dintre noi foarte încet – şi a direcţionat spre noi un şir de scaune cu rotile. Numele Caroline înseamnă bucurie, aşa că nu e de mirare că toate ne-am bucurat atât de tare să o vedem. Arăta minunat într-un costum bleumarin, cu o eşarfă în jurul gâtului şi o pălărioară de fetru fermecătoare, cu o pană în vârf.

— De ce nu e căsătorită? au întrebat toate doamnele poloneze. Înaltă, zveltă şi cu trăsături delicate, cu postura unei regine, în

Polonia Caroline ar fi primit în fiecare zi multe cereri în căsătorie.

Odată ce am trecut prin vamă, în jurul nostru s-au înghesuit reporteri, reprezentanţi ai Crucii Roşii şi prieteni de-ai lui Caroline… atât de multe bliţuri care fulgerau!

— Cum vă place America până acum? m-a întrebat un reporter, băgându-mi un microfon în faţă.

— Dacă e să mă iau după mâncarea din avion, o să fie o călătorie plăcută, am spus, şi toată lumea a râs.

— Bun venit, doamnelor poloneze, a spus Caroline, ţinând-o pe Zuzanna cu braţul de mijloc. O ramură de măslin peste ocean.

Nu mai văzusem niciodată atâtea feţe zâmbitoare într-un singur loc.

În acea săptămână, grupul nostru s-a despărţit, şi fetele s-au dus în diferite oraşe. Eu şi Zuzanna am rămas în New York cu Caroline pentru tratament la Spitalul Mount Sinai. Altele s-au dus la Boston pentru operaţii de reconstrucţie; la Detroit, Baltimore şi Cleveland, pentru operaţii la inimă. Două fete au mers la National Jewish Hospital din Denver pentru cel mai bun tratament din lume împotriva

tuberculozei, căci plămânii lor se aflau încă într-o stare foarte proastă.

Eu şi sora mea am fost norocoase să rămânem în New York, căci erau atâtea lucruri de văzut acolo. Caroline ne-a dus peste tot cu maşina, cu Zuzanna pe scaunul din faţă, bineînţeles. Caroline părea să o placă foarte mult pe Zuzanna şi să vrea să stea mereu cu ea, ca şi cum dintr-odată erau cele mai bune prietene.

— Iată Central Park, doamnelor, unul dintre cele mai frumoase parcuri din lume.

— Şi noi avem parcuri frumoase în Polonia, am spus eu.

Vorbea despre oraşul ei ca şi cum era singurul din lume.

Am mers pe Fifth Avenue. Străzile erau sufocate de sute de maşini, multe dintre ele doar cu câte o persoană înăuntru. Ce risipă! Cum se îngăduia aşa ceva?

Prima noastră zi la spitalul Mount Sinai a fost una plină, cu analize de sânge şi toate testele la care te puteai gândi. Mount Sinai era un complex imens, de zece ori mai mare decât orice spital polonez. A durat mult să ajungem dintr-un loc într-altul, căci durerea din picior mă silea să fac pauze dese ca să mă odihnesc, iar Caroline oprea pe toată lumea şi ne prezenta.

— Doamnele acestea au venit tocmai din Polonia pentru tratament, spunea ea.

Oamenii erau politicoşi, dar ne priveau cu milă. Caroline era amabilă să ne prezinte, dar asta nu ne ajuta deloc să ne pierdem în mulţime.

Uşile de la intrarea spitalului s-au deschis ca prin minune şi Caroline a pornit-o înainte cu Zuzanna, căci ne grăbeam să ne întâlnim cu doctorul. Zuzanna se uita în jur, făcând remarci asupra tuturor lucrurilor mărunte.

— Îţi vine să crezi cât de uriaş e locul ăsta?

Caroline s-a întors spre noi din mers.

— Şase etaje. Toate la cel mai înalt nivel al dotărilor.

— Cum reuşesc să cunoască pacienţii într-un loc atât de mare? am întrebat eu.

Zuzanna a încetinit pasul ca să ajungă în dreptul meu.

— Ăsta este viitorul medicinei. De-abia aştept să văd secţia lor de recuperare.

— Avem aşa ceva şi acasă, am spus eu.

— Ce? O coardă de sărit şi două gantere? Aici au o întreagă unitate de hidroterapie. Unii oameni ar fi recunoscători să primească o astfel de îngrijire.

Ne-am schimbat în halate de spital şi infirmiera mi-a prins la încheietura mâinii o brăţară de hârtie. Când ne-am dus la radiografie, mi-am luat cu mine geanta şi hainele, deşi ni s-a repartizat un dulăpior.

— Poţi să crezi ce echipament au? a exclamat Zuzanna. Mi-am pus un halat moale peste cel de spital.

— Al nostru face acelaşi lucru. Doar că nu e la fel de nou.

Ne-am îndreptat spre cabinetul doctorului în papucii pe care ni s-a dat voie să îi păstrăm.

— Vă rog, lăsaţi-mă să vă iau lucrurile, a spus sora, o femeie înaltă, cu o bonetă cu volănaşe.

A încercat să-mi ia din braţe geanta şi hainele, dar eu nu le-am dat drumul.

— O să le ţin eu, mulţumesc, am spus.

Sora m-a ajutat să urc pe un scăunel ca să mă aşez pe masa de examinare. Hârtia s-a strâns sub mine când m-am aşezat. Dr. Howard Rusk era un bărbat arătos, cu o coamă de păr alb şi o faţă blajină. A ridicat în aer o cutiuţă de metal care îi încăpea în palmă.

— Îmi permiteţi să-mi înregistrez observaţiile cu acest aparat? Câştig astfel timp.

Un doctor care îi cere permisiunea unui pacient? Asta era ceva diferit.

Eu am încuviinţat din cap, şi dr. Rusk a vorbit în cutie.

— Ca urmare a operaţiilor suferite în lagărul de concentrare Ravensbrück din Fürstenberg, Germania, din cursul anului 1942, doamna Bakoski, o femeie albă de origine polonezo-germană, în vârstă de treizeci şi cinci de ani, a rămas cu funcţia musculară redusă în gamba stângă, complicată prin introducerea unor elemente străine.

A strecurat radiografia mea sub rama de metal a negatoscopului şi a aprins lumina.

Zuzanna s-a întors către mine, cu gura căscată. Exista un negatoscop în fiecare cabinet de consultaţie. La spitalul de acasă aveam numai unul.

Radiografia mea arăta mai multe obiecte dispersate în

gamba mea. Ce ciudat era să văd asemenea detalii! făcusem multe radiografii, dar niciodată nu văzusem totul atât de clar. Mi-a readus în minte, în culori vii, sala de operaţii de la Ravensbrück. Dr. Gebhardt. Dr. Oberheuser. Am început să transpir, în vreme ce doctorul introducea o altă radiografie în negatoscop.

— Tibia a fost scurtată cu şase centimetri, ceea ce a avut ca rezultat un mers antalgic. În jurul locului de intervenţie s-a dezvoltat o reţea de neuroame, în parte sursa durerii nervoase localizate de care suferă doamna Bakoski. Tratamentul va consta din: operaţie pentru îndepărtarea elementelor străine şi a neuroamelor în scopul îmbunătăţirii circulaţiei sângelui şi pentru reducerea durerii, şi chirurgie plastică de reconstrucţie. Recomand proteză ortopedică, medicaţie calmantă la nevoie şi evaluare psihiatrică postoperatorie de rutină.

Când dr. Rusk şi-a închis aparatul de înregistrare, nu mai puteam respira. Oare îşi dădea seama?

— Aveţi vreo întrebare, doamnă Bakoski?

— După operaţie o să mai am dureri?

— E greu de spus sută la sută. E posibil să mai aveţi ceva dureri, da, dar substanţial reduse. Mersul vi se va îmbunătăţi în mod semnificativ.

— Nu mai am întrebări, domnule doctor. Mulţumesc.

Am coborât de pe masa de consultaţie, nerăbdătoare să scap de acea încăpere şi de radiografiile agăţate acolo.

— O să programăm mai târziu şi evaluarea psihiatrică postoperatorie.

— Nu sunt nebună, doctore.

— E o procedură standard. Fetelor din Hiroshima li s-a părut de ajutor. Doctorul a ajutat-o pe Zuzanna să urce pe masă. Bun, atunci, mi-a spus. Veţi rămâne aici peste noapte şi începem mâine dimineaţă. Puteţi aştepta aici sau în zona de recepţie pentru internare.

— Operaţia va avea loc mâine? am întrebat.

— Cu cât o facem mai repede, cu atât mai repede vă reveniţi.

Să-mi revin? În minte mi-a apărut camera din *Revier* în care mi-am revenit după operaţie. Cum puteam să mai trec o dată prin asta?

Dr. Rusk a început să se ocupe de Zuzanna şi eu am ieşit din cameră, fulgerată de panică. O să fie dureroasă operaţia? O să zac în ghips zile la rând?

Mi-am pus din nou hainele mele şi am pornit-o pe labirintul de coridoare, apoi am ieşit pe uşile spitalului. Nu avea să fie nicio operaţie. Mă bucuram să-mi păstrez mersul antalgic, mulţumesc frumos.

Capitolul 42

KASIA ***1958***

Odată ajunsă afară în stradă, mi-am smuls de la mână brăţara spitalului şi am aruncat-o într-un coş de gunoi. Era plăcut să fiu o anonimă care mergea pe străzile aglomerate ale New York-ului.

Semaforul de la trecerea de pietoni s-a aprins: STOP. M-am oprit acolo pe trotuar, dar restul oamenilor şi-au continuat drumul traversând strada.

Am mers până când a început să mă doară piciorul, uitându-mă la pălării în vitrinele magazinelor, apoi m-am întors în sala de aşteptare de la Mount Sinai. M-am aşezat şi am frunzărit revistele – partea mea preferată din vizitele la doctor, mai ales când mă uitam la revistele americane. Am răsfoit *Saturday Review.* M-am oprit la o reclamă pentru *Jurnalul Annei Frank,* un nou film lansat în cinematografe. O actriţă drăguţă stătea picior peste picior, îmbrăcată într-o fustă ţărănească, şi zâmbea din pagina de revistă, imaginea Americii despre cum arăta adevărata Anne Frank.

Apoi m-am oprit dintr-odată la un articol: „VIN *LES LAPINS”* era titlul şi era scris de Norman Cousins. *Lapin.* Cuvântul „iepure” suna mult mai drăguţ în franceză! Iar felul în care spunea povestea era aşa de frumos.

„Până acum, aproape 300 de cititori ai lui *Saturday Review* au contribuit cu aproape 6.000 de dolari la fondul general pentru Les Lapins. Cele mai mari costuri urmează încă, bineînţeles”. Cât de generoşi erau cu noi oamenii din America!

Deodată, Caroline şi Zuzanna au apărut lângă mine.

— Kasia, unde ai fost? m-a întrebat Caroline. Te-am căutat prin pager.

— Am avut nevoie să iau puţin aer. Acum putem pleca?

— Să plecăm? Caroline arăta gata să leşine. Te aşteaptă pentru internare. Unde e brăţara ta de identificare?

— Aş prefera să nu...

— Tu ştii câte s-au făcut pentru tine? Doctorul Rusk este unul dintre cei mai buni chirurgi din America.

Când vorbea, pana cea micuţă de pe pălăria ei tremura.

— Nimeni nu a întrebat dacă vreau asta, am replicat. Obrajii lui Caroline s-au înroşit.

— Pui în primejdie tot ce am obţinut cu greu. Acum şi Zuzanna a întârziat.

Zuzanna m-a luat de un braţ, şi nu foarte blând.

— Pot să vorbesc cu Kasia între patru ochi? i-a spus lui Caroline. Apoi m-a condus după colţ. Ai înnebunit? m-a întrebat.

— Nu pot să fac asta din nou, am spus eu.

— Ştiu că e greu pentru tine, dar n-o să mai ai şansa asta.

— Lasă-mă să mă mai gândesc.

— Nu, Kasia. E acum sau niciodată.

— Gândul unui alt ghips... şi cum să ştiu dacă pot să am încredere în ei, atâta vreme cât mă adorm?

— Nu va fi *niciun* ghips. Am întrebat. Şi o să te duc eu acolo. O să am grijă de tot.

— Stai cu mine?

— O să intru la operaţie dacă mă lasă. O să privesc totul. Nimeni n-o să-ţi facă niciun rău – doar eu, dacă nu te duci acolo.

Când m-am trezit după operaţie, am crezut că sunt din nou în *Ravier* la Ravensbrück. Pulsul mi-a luat-o la goană, dar după ce mi-am pipăit piciorul înfăşurat într-un bandaj curat şi mi-am adus aminte unde mă aflu, am simţit cum mă inundă un val de uşurare până în vârful degetelor. Cel mai grozav lucru era că nu simţeam aproape nicio durere. Morfina era administrată intravenos – nu aveam să fiu înţepată cu acele! Curând, am început să mănânc alimente uşoare, chiar am băut cafea. Patul meu avea şase butoane cu care să-i potrivesc poziţia şi aveam asistenta mea personală, Dot, care venea dintr-o insulă lungă, de lângă Manhattan. Purta o bonetă albă cu dungi negre în partea de sus, ceea ce însemna că îşi făcuse pregătirea la Mount Sinai. Nu foarte diferită de boneta pe care o purtam eu acasă.

În după-amiaza următoare am păşit pentru prima dată, sprijinindu-mă greoi de două asistente, dar a fost cea mai grozavă senzaţie posibilă să merg fără să simt junghiurile

obişnuite din gambă.

Când Dot mi-a adus prânzul, nu m-am mai putut opri din pălăvrăgit.

— De-acum o să merg peste tot pe jos. O să dansez din nou cu soţul meu.

Dot mi-a luat tava de mâncare, ceva ce în Lublin ar fi făcut o infirmieră.

— Se pare că faci parte din clubul celor care ling farfuriile.

Bineînţeles, eu mâncam totul.

— Astăzi te vezi cu dr. Krazny. E cineva cu care poţi vorbi.

Am băgat în buzunar pacheţelele cu sare şi piper de pe tavă.

— Un psihiatru? Nu, mulţumesc.

Exact ce-mi trebuia, un raport trimis acasă la Lublin în care să se spună că sunt nebună. Oamenii au dispărut şi pentru mai puţin.

— Nu va trebui să mergi pe jos. O să-ţi aduc un scaun cu rotile.

Dot chiar mesteca gumă? Avea voie să facă asta?

— Doctoriţa Krazny e o scumpă. Mi-ar plăcea să stau şi eu o oră pe scaun şi să vorbesc despre problemele *mele.*

Asistenta-şefă de pe etaj a venit la uşa mea.

— Dot, scaunul tău e aici. Mai bine ia-l acum, înainte să o facă altcineva.

— Stai puţin... un minut doar, a spus ea.

Îi întoarce vorba unei asistente-şefe? Acasă, Dot n-ar rezista prea mult în secţia de urgenţe.

— Deci vrei să refuzi tratamentul? m-a întrebat ea. Ţine totul în tine şi până la urmă tot o să iasă, altfel.

— Mulţumesc pentru grijă, am spus.

Trebuia să mă obişnuiesc cu asta – americanii ofereau sfaturi fără să le ceri.

După ce Dot mi-a spus că toate dosarele erau confidenţiale şi că nu vor fi trimise înapoi în Polonia, am acceptat să vorbesc cu dr. Krazny. Mă îndoiam de partea cu confidenţialul, dar m-am gândit că era mai rău dacă refuzam.

Cabinetul doctoriţei era ordonat, dar înghesuit, şi asta

nu m-a ajutat să-mi liniştesc nervii. Prin singura fereastră, mică, am văzut fulgi de zăpadă dansând în vânt. Am fost surprinsă să descopăr că doctoriţa era tânără. Purta nişte ochelari drăguţi cu rame negre care se arcuiau în sus la margine. Diploma de pe perete părea nouă. Probabil că de-abia terminase şcoala. Suficient de lipsită de experienţă pentru a mă categorisi ca bolnavă mintal când nu era deloc cazul? Va trebui să rămân calmă.

Mi-a aruncat o privire fugară când infirmierul m-a adus în cărucior.

— Ai întârziat. A trecut deja jumătate din timpul de consultaţie.

— Poate că a fost o greşeală să vin, am spus eu.

— Eşti liberă să pleci.

Nu puteau găsi un doctor mai drăguţ la Mount Sinai?

— Sunteţi atât de tânără.

Doctoriţa a pus capacul la stilou şi l-a aruncat pe birou.

— Nu suntem aici ca să vorbim despre mine.

Am tras de roţile de cauciuc ale scaunului, dar infirmierul îl blocase.

— Nu pot să rămân, am spus.

Doctoriţa s-a rezemat de spătarul scaunului ei.

— În ţara asta, poţi alege.

Mi-am apăsat arătătoarele unul de altul.

— În primul rând, nu sunt instabilă mental.

— Eu sunt psihiatru. Sunt aici doar ca să vorbim.

Puteam să-i spun despre sandviciul cu brânză?

— Avem psihiatri în Polonia.

— Unul la cinci mii de polonezi, aşa am auzit. Probabil că nu e uşor să obţii o programare.

— Ar fi fost mai uşor dacă nemţii nu i-ar fi omorât pe toţi.

Doctoriţa a întins mâna către fişa mea.

— Scrie aici că ai probleme cu somnul.

— Sora mea e medic. Ea le-a spus asta.

— Şi dificultăţi de respiraţie în spaţii restrânse. Asta este cunoscut drept atac de panică claustrofobică instalată la vârstă adultă.

— Sunt infirmieră. Ştiu cum se numeşte.

— Atunci ştii cum să opreşti atacurile? Cum

funcţionează asta? M-a privit lung. Ai fost într-un lagăr.

— E în fişa mea.

— Ravensbrück. Doar femei?

— Da.

— Torturată?

— Fiecare zi a fost o tortură.

Asta a stârnit o umbră de zâmbet din partea dr. Krazny.

— Nu am nevoie de compătimire.

Doctoriţa Krazny şi-a îndreptat spatele în scaunul ei.

— Înţeleg, a spus. S-a uitat în fişă. Mama dumitale. Am respirat adânc.

— Mi-a adus un sandvici cu brânză şi a fost arestată odată cu mine.

— Sper că nu crezi că a fost vina dumitale.

Mi-am examinat unghiile. Bineînţeles că a fost vina mea.

— Nu s-a întors cu dumneata? Din lagăr?

— A dispărut. Nu ştiu ce s-a întâmplat.

— Ai vreo idee?

— Nu mă gândesc la asta.

— Nicio bănuială?

Am urmărit un vârtej de zăpadă, o mică tornadă pe pervazul ferestrei.

— Acolo s-au întâmplat nişte lucruri, am spus.

— Nu vrei să detaliezi? Aşa merg lucrurile astea. Mi-am dat părul deoparte de pe frunte.

— Pur şi simplu a dispărut. Ajuta o doctoriţă.

— Doctoriţa a făcut-o?

— Nu ştiu.

— Nicio bănuială?

— Nu e aşa *uşor.* Nu înţelegeţi.

Zăpada se lipea de geam, închizându-ne înăuntru. Am respirat adânc. Nu acum. Nu era momentul pentru un atac de panică.

— Mulţi dintre colegii doctoriţei au fost executaţi, dar ea e în închisoare, am spus.

— Ce crezi despre asta?

— E bine. Atâta timp cât rămâne acolo.

— Şi când va ieşi?

— De-abia în 1967. O să mă ocup de asta atunci.

— Ai fi vrut să fie şi ea executată?

— Nu.

Dr. Krazny s-a uitat la mine, cu sprâncenele ridicate.

— De ce?

— Ea ştie ce s-a întâmplat cu mama mea.

— Cum era relaţia dumitale cu mama? O iubeai?

— Bineînţeles. Eram preferata ei. Ce legătură are asta cu totul? M-am ciupit de mână ca să-mi opresc lacrimile.

Doctoriţa a clătinat din cap.

— Nu ştiu, a spus.

— Nicio *bănuială,* doamnă doctor?

Dr. Krazny şi-a scos ochelarii şi şi-a şters lentilele.

— Ceea ce ştiu totuşi e că întrebările rămase fără răspuns pot distruge psihicul. Pot produce ostilitate. Pot distruge relaţii. Şi-a pus ochelarii la loc şi m-a privit lung pentru o clipă. Eu nu ofer prea des sfaturi pacienţilor mei, doamnă Bakoski.

— Nu e nevoie să începeţi acum.

— Dar dumneata eşti norocoasă că eşti în viaţă.

— Norocoasă? Îmi simţeam palmele ude de sudoare. Vă rog!

— Ai suferit, dar eşti aici.

— Uneori, îmi doresc să nu fiu. Dumneavoastră nu ştiţi cum a fost.

— Ştiu doar că te agăţi de durerea de a-ţi fi pierdut mama. În definitiv, asta e tot ce ţi-a mai rămas din ea, nu-i aşa? Dacă renunţi la asta, renunţi la ultimul lucru pe care îl mai ai de la ea. Mi-am întors faţa către fereastră.

— Mai ştiu şi că ai foarte mult de lucru şi că trebuie să pui umărul la treabă. Acesta este secretul pentru a te face bine. Doctoriţa şi-a adunat hârtiile şi le-a lovit de biroul ei. Infirmier, *a* strigat. Doamna Bakoski trebuie să fie condusă în camera sa.

— Pot să mă duc şi singură, am spus. Doctoriţa s-a aplecat către mine.

— Uite ce-i, doamnă Bakoski, n-o să faci niciun progres până nu-i dai de capăt acelei furii. Şi ar trebui să accepţi compasiunea pe care ţi-o arată oamenii. Ai nevoie de tot ajutorul pe care îl poţi primi.

De Crăciun, Caroline ne-a dus la casa ei de la ţară, căreia îi spunea „The Hay”, la nord de New York City, în

Bethlehem, Connecticut. Ochii i s-au umplut de lacrimi când ne-a povestit că răposatul ei tată o numise The Hay după un domeniu pe care familia lui îl avusese cândva în Anglia.

Spunea că aerul era mai curat în nord, bun pentru recuperare, şi poate că era adevărat, pentru că în curând făceam scurte plimbări.

Eu şi Zuzanna ne simţeam mult mai bine acolo în casa lui Caroline.

Poate că asta se datora cumva şi mamei lui Caroline, doamna Ferriday, care ne trata pe mine şi pe Zuzanna ca pe nişte regine. Din clipa în care ne-a întâmpinat la uşă îmbrăcată în costum popular polonez şi până în momentul în care am plecat în California, ne-a acordat atâta atenţie, de parcă eram fetele ei. Învăţase o mulţime de expresii poloneze ca să ne facă să ne simţim ca acasă.

Cât de minunat era să pot păşi din nou ca o persoană normală! Doamna Ferriday mi-a împrumutat haina ei de blană şi ne plimbam, braţ la braţ, pe terenul din jurul casei lor. Mergeam la un hambar care mirosea a fân dulce şi a cai, unde soarele pătrundea pieziş pe fereastra înaltă. La căsuţa de copii unde Caroline se juca atunci când era mică, o versiune redusă a casei mari, unde se afla chiar şi o sobă care funcţiona.

Dar chiar şi cu tot acest tratament special, nu puteam să nu simt dorul Poloniei, al lui Pietrik şi al Halinei. Nu mă ajuta nici faptul că totuşi Caroline o prefera pe Zuzanna şi se trezea devreme în fiecare dimineaţă ca să-şi bea ceaiul cu ea, stând amândouă la masa din bucătărie, cu capetele apropiate pentru a povesti ceva, pentru a râde la o glumă doar a lor. Era de înţeles, căci toată lumea o iubea pe Zuzanna. Deşi le eram recunoscătoare celor două doamne Ferriday, îmi voiam sora înapoi.

Am încercat să mă gândesc la toate avantajele mele. Bethlehem erau un loc foarte plăcut unde să-ţi poţi petrece Crăciunul. Caroline ne-a dus peste tot. La micul magazin aflat în faţa parcului din oraş, Fraţii Merrill, care vindea orice îţi puteai dori, chiar şi pepeni, şi fasole verde în plină iarnă. La liturghie la Abaţia Regina Laudis, căminul călugăriţelor care cântau imnuri frumoase şi de neuitat.

Într-o duminică, ziua liberă a şoferului ei, Caroline ne-a condus la slujbă în maşina ei lungă şi verde, aşa de mare că am încăput toţi în ea, chiar şi bucătarul ei rus, Serge, şi tot a mai rămas loc. Caroline privea drept înainte şi strângea atât de tare volanul, încât m-am gândit că o să-l rupă. Doamna Ferriday mi-a spus pe urmă că oamenii din oraş aveau grijă să nu iasă pe drum atunci când Caroline urca în maşina aceea.

Dar cea mai mare fericire a mea era să stau pur şi simplu în casă, căci The Hay era cea mai frumoasă pe care o văzusem vreodată, înaltă şi albă, cu obloane negre şi suficient de mare pentru o familie de zece persoane. Mobila era destul de veche, dar foarte drăguţă, la fel şi draperiile din salon pe care chiar doamna Ferriday le cususe, cu o broderie foarte complicată. Grajdul din spatele casei găzduia trei cai, un câine-lup frumos pe nume Lucky (de care eu şi Zuzanna am fost îngrozite la început, pentru ca apoi să se dovedească un tovarăş blând şi loial), multe oi, pui şi o scroafă care o urma pe Caroline peste tot. Caroline îi vorbea în franceză.

— Vino, *chérie,* îi spunea, în vreme ce scroafa o urma legănându-se. *Dépêchez-vous. Vous pouvez être belle, mais cela ne signifie pas que je vais attendre.* Grăbeşte-te! Oi fi tu frumoasă, dar asta nu înseamnă că o să aştept.

Purceaua aia venea uneori după Caroline chiar în casă, urcând cu greu treptele din faţă, şi apoi în dormitorul ei.

În Connecticut, Caroline era cu totul altă persoană. Curăţa boxele animalelor îmbrăcată în blugi şi cu o şapcă de vânător, chiar se căţăra pe acoperiş cu puşca veche a tatălui ei şi trăgea în iepurii despre care zicea că îi mâncaseră salata în acel an. Iată răspunsul la misterul pentru care femeia asta nu era măritată.

Ziua de Crăciun a fost grea, cu Pietrik şi Halina aflaţi la o jumătate de lume depărtare. Ne scriam scrisori, bineînţeles, iar Pietrik a trimis de Crăciun un pachet cu dulciurile mele preferate şi un desen în creion cu Papa şi Marthe făcut de Halina, dar tot nu-mi puteam stăpâni lacrimile.

Asta m-a ajutat să o ţin pe Zuzanna aproape de mine. Zuzanna nu avusese nevoie de o operaţie reparatorie ca a

mea, dar a îndurat o serie de chimioterapie pentru a lupta împotriva cancerului ei. Era încă slăbită, iar de Crăciun, Caroline ne-a instalat una lângă alta în livingul lor, lângă şemineu, eu într-un scaun cu rotile, iar Zuzanna în fotoliul mare al tatălui ei. Aceasta era camera mea preferată din casă, căci avea vedere spre grădină, unde gardurile vii înalte şi cărările mărginite de buxus frumos tuns arătau minunat chiar şi iarna.

Am stat lângă foc, cu faţa la bradul de Crăciun din colţ, cu îngeraşul din vârful lui atingând tavanul. Sub pom era câte o surpriză pentru fiecare din noi din partea lui Caroline: o sticlă de parfum pe care Zuzanna o admirase la un magazin numit Bergdorf Goodman şi nişte cărţi pentru mine, printre care şi *Forţa gândirii pozitive* de Norman Vincent Peale. Eu nu mă gândisem să găsesc un dar pentru Caroline, dar Zuzanna făcuse un tablou din hârtie decupată pentru Caroline şi doamna Ferriday, reprezentând casa şi toate animalele lor. Caii şi porcul, puii şi pisicile. Chiar şi câinele

Lucky şi papagalul lor african cenuşiu. Zuzanna a spus că e din partea amândurora, dar era clar cine crease opera de artă.

Doamna Ferriday îi ceruse lui Serge să facă pentru prânz cele douăsprezece feluri de mâncare tradiţionale poloneze, şi le-am mâncat pe toate, oprindu-ne doar pentru exclamaţii de reală bucurie. După masă, doamna Ferriday m-a dus cu căruciorul în bucătăria mare şi veche din spatele casei. Aceasta era a doua încăpere preferată a mea, cu podeaua ei acoperită cu dale albe şi negre, cu chiuveta albă de porţelan suficient de mare cât să poată face baie în ea un adult mai mititel.

Am stat la masa de bucătărie cu Caroline şi doamna Ferriday şi i-am privit pe Zuzanna şi Serge cum spălau împreună vasele. Sora mea era încă slăbită, dar a insistat să spele vasele. Părul îi căzuse din cauza radiaţiilor, lăsând-o complet cheală, aşa cum fuseserăm aşa de multe în lagăr. Îşi legase una din eşarfele lui Caroline în jurul capului, la fel ca o lăptăreasă. Serge a stat pe lângă ea toată seara, chiar şi după cină. Ştiam că deveniseră mai mult decât prieteni. O văzusem furişându-se în dormitorul

nostru cu puţin înainte să se lumineze de ziuă, din aripa servitorilor. Gândul la asta îmi umplea ochii de lacrimi. Cum putea să fie sora mea aşa de secretoasă?

Caroline a turnat cafea pentru toată lumea. Cât i-ar fi plăcut şi Matkăi să fie aici. Doar şi pentru cafea! Doamna Ferriday a deschis un pachet cu fursecurile mele preferate, Fig Newtons, şi ne-a turnat în nişte păhăruţe cât un degetar lichior de portocale.

— Cum a ieşit analiza de sânge a Zuzannei? a întrebat ea.

— Arată mai bine, a răspuns Caroline. Doctorii sunt optimişti.

— Chiar *e* grozav, dar e posibil să ai nevoie de mai mult tratament, Zuzanna, a spus doamna Ferriday.

Zuzanna a zâmbit.

— Atunci poate că o să rămân aici la infinit.

Serge i-a zâmbit şi el. Trebuia să fii prost ca să nu-ţi dai seama că se plăceau. Un rus? Era destul de arătos, în felul acela simplu, rusesc, dar ce ar spune Papa?

— Hai să ajungem întâi în California, am spus eu. Abia aştept să văd casele stelelor de cinema. Se spune că Rodeo Drive e plin de staruri.

— Trebuie să ajungi acolo şi să le zâmbeşti tuturor californienilor, a spus doamna Ferriday. E un dinte aşa de *frumos,* draga mea.

Am zâmbit şi mi-am trecut limba peste noul meu canin, care luase locul vechiului meu dinte stricat. Ce părere o să aibă Pietrik de noul meu zâmbet?

Am muşcat jumătate dintr-un fursec Fig Newton şi l-am înghiţit cu lichiorul, pe care l-am dat pe gât dintr-odată, aşa cum făceam acasă cu votca.

Caroline a adulmecat frişca şi şi-a turnat puţină în cafea.

— În Los Angeles sunt lucruri mai interesante de văzut decât nişte celebrităţi. De pildă, La Brea Tar Pits[125].

— Fiare muribunde prinse în smoală? a spus doamna Ferriday. Groaznic! Lasă-le pe femeile astea să se distreze

---

[125] Parc cu lacuri bituminoase aflat pe teritoriul Los Angelesului. Aici au fost descoperite mamifere mari dispărute în pleistocenul târziu – mamuţi, mastodonţi, pisici cu dinţi sabie, leneşi giganţi, bizoni etc.

puţin, dragă!

Păcat că doamna Ferriday nu venea în California cu noi! A luat lichiorul şi a dat să-mi umple iar păhărelul. Caroline i-a luat sticla.

— Gata cu lichiorul pentru fete, mamă!

— Doamne, Dumnezeule, Caroline! E Crăciunul.

— Kasia deja a băut prea mult. E în *convalescenţă,* mamă.

— Puţin lichior nu a făcut niciodată rău unui pacient. Familia Woolsey freca gingiile bebeluşilor cu brandy.

Caroline s-a ridicat în picioare, a luat sticla de pe masă şi a aşezat-o pe bufet. Doamna Ferriday mi-a zâmbit şi şi-a dat ochii peste cap. Ce norocoasă era Caroline să o aibă pe mama ei!

Zuzanna şi Serge nu remarcaseră nimic, căci nu erau doi oameni mai fericiţi ca ei să spele vasele, râzând şi împungându-se cu degetele pline de clăbuci.

Caroline şi-a ridicat ceaşca de cafea pentru un toast.

— Crăciun fericit, tuturor!

— *Wesolych Swiqt,* am spus eu şi doamna Ferriday, ridicându-ne paharele goale.

Crăciun fericit!

Capitolul 43

KASIA ***1959***

În primăvara următoare, toate fetele am venit din oraşele unde ne aflam pentru a ne întâlni la Aeroportul Internaţional San Francisco. Eram plecate deja de câteva luni şi tuturor ne era dor de casă, dar San Francisco nu mai văzuse niciodată atât de multe poloneze fericite. Janina a venit şi ea din Franţa. Acolo îşi revenise, cu ajutorul lui Anise, şi mersese la cursuri de coafură în Paris, ceea ce ne-a îmbunătăţit mult aspectul. Cât ne-a plăcut California! Aerul proaspăt şi curat, soarele atât de bine-venit pentru acelea dintre noi care îşi petrecuseră iarna în recea Nouă Anglie.

Oricât de frumos ar fi fost San Francisco, Los Angeles era atracţia Coastei de Vest. Ar fi trebuit să auziţi sporovăiala din autobuzul ăla. Unde să mergem mai întâi? Teatrul Chinezesc Grauman? Rodeo Drive? Şi, cel mai grozav dintre toate, puteam să *merg.* Ca o persoană normală. Cu o urmă din vechea durere rămasă, dar fără să şchiopătez vizibil. Mai mult, chirurgul estetician îmi netezise gamba şi îmi făcuse piciorul să arate mai normal. Doctorul Rusk îmi prescrisese nişte analgezice, dar aş fi putut merge pe Rodeo Drive toată ziua.

Ne-am dus la Disneyland, un loc despre care auziserăm atâtea lucruri. Toate treizeci şi şase am ajuns acolo cu un autobuz cu aer condiţionat, în vreme ce Caroline filma totul cu camera ei de 8 mm, ca un regizor de la Hollywood. Şi-a adus şi chitara şi a cântat la masa de prânz, dar tot am avut o dimineaţă plăcută. Frontierland a fost în mod special distractiv. Am călătorit pe o plută de buşteni până la insula lui Tom Sawyer. Zuzanna s-a îndrăgostit de Cei Trei Purceluşi.

Cumva, cele trei suflete închise în haine omeneşti umflate, cu sprâncene negre ca nişte paranteze pictate pe capetele lor de papier-mâche în perpetuă uimire, au înduioşat-o. Când Zuzanna a pomenit doar de asta, Caroline a făcut un milion de poze cu sora mea şi aceşti purcei chei şi supradimensionaţi.

A existat un moment de tensiune când am ajuns la Casey Jr Circus. Acesta era trenul pentru copii care circula pe la marginea parcului de distracţii. Nu era un tren deosebit de înfricoşător, dar fluieratul lui obsesiv ne urmărise toată ziua prin parc. Iar când a venit vremea să urcăm în el, Janina pur şi simplu nu a putut. Era greu să uităm celălalt tren în care fuseserăm.

După California, am străbătut America, oprindu-ne la Marele Canion şi în Las Vegas. Zuzanna a crezut că stricase automatul pentru jocuri când luminile au început să pâlpâie şi banii să curgă din el. Când am ajuns în Washington, D.C., şi am fost prezentate într-o sesiune specială a Congresului, ne-am simţit noi înşine nişte stele de cinema.

Odată ajunse în New York, ne-am despărţit pentru a sta la diferite familii în ultima noastră săptămână, iar eu şi Zuzanna am continuat să fim invitatele lui Caroline, de data asta în apartamentul ei din New York City. Caroline se purta cu sora mea ca o cloşcă şi i-a făcut cadou o cămaşă de noapte şi o pereche de papuci. După ce doctorii i-au dat Zuzannei vestea cea bună, că oficial cancerul ei era în remisie, Caroline a sărbătorit cumpărându-ne amândurora rochii noi de la Bergdorf Goodman. Nu mai văzusem niciodată o femeie atât de fericită – ai fi zis că ea era mama Zuzannei.

Dacă pofta de mâncare era o dovadă, sora mea îşi revenea cu o viteză record. Poate că asta avea într-un fel de-a face cu prezenţa noastră în Manhattan, locul din visurile Zuzannei. Sau poate cu bucătarul rus al lui Caroline, care o îndopa pe Zuzanna cu mâncăruri poloneze.

Sau poate era automatul.

— Când o să mor, vreau să vin aici, a spus Zuzanna, ţinându-şi ceaşca albă de porţelan sub robinetul cenuşiu pal.

Cafeaua s-a învârtejit în ceaşcă, întunecată şi aromată. Dacă New York City era pentru noi Ţara lui Oz, automatul era Oraşul nostru de Smarald. Aşa cum scria pe plicul de chibrituri oferit gratis, era AUTOMATUL HORN & HARDART DIN STRĂZILE 57 ŞI 60. Era suficient de cald

înăuntru ca să-ţi scoţi haina, iar mâncarea apărea acolo ca printr-o minune. Femei vesele, îmbrăcate în negru, numite „distribuitoarele de 5 cenţi”, stăteau în cabine de sticlă şi schimbau bancnote, cu un soi de degetare de cauciuc pe degete. Puneai o monedă de 5 cenţi în fanta de lângă mâncarea pe care o voiai şi uşiţa se deschidea. Aşa îţi puteai alege friptură de pui, plăcintă cu mere, fasole boabe cu zahăr brun, ca la Boston. Mai bine de patru sute de feluri diferite! Voiam să mâncăm acolo în fiecare zi.

Eu şi Zuzanna ne-am integrat bine. În noile noastre rochii de la Bergdorf Goodman, eram la înălţimea noului nostru nume, Doamnele de la Ravensbrück. Ne era greu să credem că această călătorie a noastră aproape se încheiase, că în curând o să plecăm şi o să lăsăm în urmă toate lucrurile astea, dar de-abia aşteptam să ajung acasă. Să-l văd pe Pietrik. Să o văd pe Halina. Deşi îmi era greu să recunosc, avea să-mi fie dor chiar şi de Caroline, care făcuse atât de multe pentru noi toate, dar avea să fie plăcut să o am în sfârşit doar pentru mine pe Zuzanna pe toată durata drumului spre casă, să râdem şi să vorbim despre toate. Zuzanna şi-a aşezat tava în faţa mea.

— Mă îngraş, Kasia. Nu-ţi place la nebunie piureul?

Pe farfuria ei, boabele de mazăre verzi ca smaraldul se rostogoleau pe lângă o grămadă imensă de piure, cu sos maroniu deasupra.

O femeie a venit la masa noastră cu o cană cu cafea proaspătă şi a vrut să-mi toarne în ceaşcă.

— Nu, am spus eu, cu o mână peste ceaşca mea, căci nu mai comandasem cafea.

— Asta se numeşte a doua umplere gratuită, m-a lămurit Zuzanna.

New York-ul era plin de astfel de surprize.

Zuzanna şi-a înfipt furculiţa în cartofi, a prins câteva boabe de mazăre şi a mâncat. Arăta minunat, ca un model.

— Ce n-am fi dat atunci pentru nişte mazăre, a spus. Nu putea să rostească numele de Ravensbrück.

— Cel puţin, Herta Oberheuser e acum într-o celulă rece şi mănâncă fasole din conservă, am replicat eu.

— Ai putea să nu te mai gândeşti la asta, Kasia.

— N-o să-i iert niciodată, dacă asta vrei să spui.

— Nu faci decât să suferi agăţându-te de ură.

Sora mea foarte rar mă supăra, dar optimismul ei putea fi enervant. Cum puteam să *iert?* În unele zile, ura era singurul lucru care mă mai făcea să merg înainte. Am schimbat subiectul.

— Mă bucur că ai început să te îngraşi, am spus. Papa nici n-o să te mai recunoască. Eşti cu totul alta. Deşi una care încă nu şi-a făcut bagajul.

Zuzanna a rămas cu privirea aţintită asupra cartofilor.

— Vreau să-ţi cer o favoare, Kasia.

Am zâmbit. Ce n-aş face eu pentru sora mea? Mi-am trecut vârful limbii peste noul meu dinte, speriată că nu mai era acolo. Era suvenirul meu preferat, neted şi perfect, în nuanţa exactă a celorlalţi dinţi ai mei. Am zâmbit, doar ca să-mi exersez zâmbetul.

Un grup de femei şi bărbaţi tineri au intrat în automat şi s-au înghesuit într-un separeu. Un băiat a sărutat o fată lung şi apăsat, chiar acolo în public. Ce liberi şi fericiţi păreau! Vedeam totul cu noii mei ochelari de vedere eleganţi.

— Orice, am răspuns.

Zuzanna a scos un dosar din geanta ei şi l-a împins către tava mea.

— Am nevoie de ajutorul tău. Să aleg.

Am deschis dosarul şi m-am uitat la fotografiile dinăuntru. Erau şase, poate şapte poze, făcute de la umeri în sus, alb-negru, ca nişte fotografii de paşaport, ale unor copii. Unii bebeluşi. Alţii mai mari. Am închis dosarul.

— Ce e asta?

Zuzanna făcea mici şănţuleţe în piureul ei cu dinţii furculiţei.

— Caroline mi l-a dat.

— Pentru? Am luat-o de mâna liberă. Zuzanna. Ce se întâmplă?

Şi-a tras mâna.

— Am tot vrut să-ţi spun. Am fost la spital săptămâna trecută şi mi-au cerut părerea despre un caz.

— Asta se întâmplă mereu. Ce-are asta de-a face cu tot?

— Pe urmă m-au întrebat dacă nu vreau să ţin un curs.

— *Aici?* am întrebat eu.

— Da, aici. Unde altundeva, Kasia? Am rugat-o pe Caroline să-mi prelungească viza.

— Nu vii acasă?

De ce m-am luptat să o aduc aici, doar ca s-o pierd?

— Bineînţeles că vin acasă. Nu fi caraghioasă! Doar că am primit o prelungire specială a vizei pentru doctori.

— E bucătarul, nu?

De ce am îngăduit să dureze asta atâta vreme?

Zuzanna mi-a aruncat privirea ei serioasă de medic.

— El are un nume, Kasia.

— Papa o să facă infarct. *Eu* nu îi spun.

— Fotografiile copiilor sunt de la Caroline. Au nevoie de un cămin. Un băieţel numit Julien tocmai şi-a pierdut ambii părinţi într-un accident de maşină în Ingonish, pe coasta insulei Cape Breton, în Canada.

— Pentru asta există orfelinatele.

— E un *bebeluş,* Kasia. Caroline spune că dacă eu şi Serge facem ca relaţia noastră să fie... ei, ceva mai permanentă.

— Să te *măriţi* cu el? Sper că glumeşti.

— Atunci ne-ar putea ajuta să-l adoptăm. Odată ce sunt complet însănătoşită. Vrem să deschidem un restaurant împreună. La început, clătite şi quiché.

— Aşadar, trebuie să mă întorc acasă singură, în vreme ce tu rămâi aici şi te măriţi cu un bucătar rus şi deschizi un restaurant franţuzesc şi creşti copilul altcuiva?

— Am patruzeci şi patru de ani, Kasia, şi nicio perspectivă. Tu ai deja familia ta. Asta este singura mea şansă.

— Acasă, poţi să...

— Să fac ce? Să mă istovesc muncind la spital? Să ajut la naşterea copiilor altora? Tu ştii cum e asta? Am de gând să fac tot ce-mi stă în putinţă ca să duc o viaţă bună în anii care mi-au mai rămas de trăit. Îţi sugerez să faci şi tu la fel. Aşa ar vrea Matka.

— Ce ştii tu despre Matka? Crezi că ar vrea să te culci cu un bucătar rus, să întorci spatele Lublinului?

Zuzanna a luat cu o mişcare bruscă dosarul şi l-a băgat la loc în geantă.

— O să uit că ai spus asta, soră dragă.

S-a ridicat şi a ieşit pe uşă fără să arunce o privire înapoi, lăsându-mă cu tava ei, cu piureul de care abia se atinsese.

Caroline ne-a dus la The Hay în ultimele câteva zile ale călătoriei noastre. În cea din urmă dimineaţă a mea în Connecticut, m-am trezit cu o tresărire dintr-un vis în care zburam peste lanuri de grâu, mână în mână cu mama mea. Era unul dintre visele alea fericite, în care poţi să juri că totul e real, până când mi-am dat seama că mâna rece pe care o strângeam nu era a Matkăi, ci a Hertei Oberheuser.

M-am ridicat în capul oaselor, cu inima bubuindu-mi în piept.

Unde eram? În siguranţă, în camera de oaspeţi a lui Caroline. Am pipăit locul de lângă mine din pat. Rece. Zuzanna se trezise deja? îşi vizita prietenul rus, fără îndoială. Poate că era mai bine că rămânea aici. O să fie în siguranţă şi bine îngrijită. Dar cum puteam să mă întorc în Lublin fără ea?

Am străbătut coridorul desculţă şi am intrat în dormitorul cu tavan înalt al lui Caroline, am trecut pe lângă patul cu baldachin, cu aşternuturile strânse, şi m-am dus la ferestrele mari care dădeau către grădina de jos. În mijlocul cercurilor de buxus tunse, stătea un înger de piatră cu aripile desfăcute, păzind lalelele şi clopoţeii. Caroline stătea în genunchi lângă un strat de trandafiri, cu aburii ridicându-se din cana albă aşezată lângă ea, în iarbă, în vreme ce în spatele ei o mare de tufe de liliac se legăna uşor în briză.

Am inspirat adânc, simţind siguranţă în tot ce mă înconjura, şi am expirat, răsuflarea mea pe geam transformând scena din faţa mea într-o imagine neclară de verde electric şi liliachiu. Tânjeam după Pietrik şi Halina, voiam să-i văd, dar acolo, în acea casă veche, nimic nu mă putea face să sufăr, între mine şi necazurile mele se întindea un ocean.

M-am îmbrăcat şi am coborât, rătăcind prin casă în căutarea surorii mele şi a cafelei fierbinţi. Cum nu am găsit-o pe niciuna în bucătărie, am zăbovit la fereastra bucătăriei şi am privit-o pe Caroline în grădină. Purta mănuşi speciale de pânză şi avea părul prins la spate cu o

eşarfă, în vreme ce smulgea buruieni din pământ în jurul tulpinilor cu ţepi. Purceaua lui Caroline dormea cu gura deschisă în apropiere, sub o tufă de liliac, lovind pământul cu copitele ca şi cum ar fi fugit în somn. Să mă duc şi eu acolo? N-aveam chef de o predică.

Caroline m-a zărit la fereastră şi mi-a făcut semn cu săpăliga ei.

N-am avut încotro şi am ieşit afară pe uşa de la bucătărie.

— Ai văzut-o cumva pe Zuzanna? am întrebat-o.

— Ea şi Serge au dus-o pe mama la Woodbury. Vino să smulgi buruieni, draga mea! Face bine la suflet.

La fel şi cafeaua, mi-am spus eu.

Am păşit pe aleea de pietriş şi m-am lăsat în genunchi lângă Caroline. Casa se ridica deasupra noastră ca o corabie mare şi albă dintr-o mare de liliac purpuriu care fremăta sub ea. Nu mai văzusem niciodată liliac de asemenea culori – de la un vineţiu intens, aproape negru, până la cel mai pal lila.

— Îmi pare rău că am luat ultima cafea, a spus ea. Cei care s-au trezit devreme au ajuns primii la ea.

O înţepătură la adresa mea? Am ignorat-o.

— Cred că ai proiectat grădina perfectă, am remarcat.

— Oh, mama a făcut-o. Tocmai ne mutaserăm aici, şi tata a chemat peisagiştii ca să ne facă o grădină, şi ei au surprins-o pe mama când au cerut un plan al grădinii. Mama a luat un creion şi a schiţat desenul covorului Aubusson din bibliotecă şi l-a dat oamenilor. Cred că a ieşit grozav.

De unde stăteam în genunchi, parfumul trandafirilor şi al liliacului era aproape palpabil.

— Ce mireasmă frumoasă, am spus.

Caroline a tras din pământ o păpădie, cu tot cu rădăcina sa pufoasă, şi a aruncat-o în găleata ei.

— Parfumul este cel mai puternic dimineaţa. Odată ce soarele ajunge deasupra capului, totul se usucă, şi florile îşi păstrează mireasma doar pentru ele.

De ce nu mai vorbisem până acum cu Caroline despre grădina ei? În definitiv, amândouă iubeam florile. Am luat o săpăligă din găleată şi am scos un puiet verde din

pământ cu un zgomot mulţumitor. Am lucrat în tăcere, străpungând pământul cu săpăligele noastre, şi singurele zgomote erau ciripitul păsărilor din copacii din apropiere şi sforăitul uşor al purcelei lui Caroline.

— Trebuie să recunosc, tu eşti punctul stabil al familiei tale, Kasia dragă.

Ce plăcut era să aud acea laudă!

— Aşa cred.

— Am ştiut de prima dată, când te-am văzut pe acea scenă în Varşovia, că ai o forţă specială.

— Nu chiar. De când mama mea...

Caroline şi-a aşezat o mână în mănuşa de pânză pe braţul meu.

— Se pare că mama ta a fost o femeie remarcabilă, care semăna mult cu tine. Puternică. Rezistentă. Sunt convinsă că ai iubit-o foarte mult.

Am încuviinţat din cap.

— Când tatăl meu s-a stins, am crezut că o să mor şi eu. S-a întâmplat cu atâta vreme în urmă, dar nu trece o zi fără să nu-mi doresc să fie aici. Caroline a făcut un semn către tufişurile de liliac ce se legănau deasupra noastră. Le iubea, a spus ea. E un memento atât de frumos, dar totodată îngrozitor de trist, să văd cum liliacul lui preferat, Abraham Lincoln, înfloreşte fără el. Caroline şi-a şters obrazul cu dosul mănuşii de grădină, lăsând o pată neagră sub un ochi, apoi şi-a scos mănuşile şi a adăugat: Dar într-un fel e foarte potrivit – tata iubea faptul că liliacul înfloreşte doar după o iarnă grea.

Caroline a întins mâna şi mi-a dat pe spate părul de pe frunte, cu o atingere uşoară. De câte ori făcuse asta mama mea?

— E un miracol că toată această frumuseţe iese la lumină după atâtea greutăţi, nu crezi?

Dintr-odată, ochii mi s-au umplut de lacrimi, şi iarba a părut să înoate în faţa mea. N-am putut decât să dau din cap. Caroline a zâmbit.

— O să-l rog pe domnul Gardener să-ţi pregătească nişte butaşi de liliac, să-i plantezi în Lublin.

— Nu-i nevoie să pregăteşti şi pentru Zuzanna, am spus eu. Caroline s-a lăsat pe vine, pe călcâie.

— Am vrut să-ţi spun mai curând.

— E-n regulă. E bine, de fapt. La început am fost tristă, dar tu ai ajutat-o aşa cum eu nu aş fi putut să o fac niciodată. Să se facă bine. Să crească un copil al ei cândva. Mamei mele i-ar fi plăcut asta. Nu ştiu cum să-ţi mulţumesc.

Caroline şi-a aşezat mâna peste a mea.

— Nu e nevoie, Kasia dragă.

— Eu şi Zuzanna am luat atât de mult de la tine. Aş vrea să am ceva să-ţi dau.

— Ne-ai oferit multă bucurie tuturor, mai ales mamei.

Am continuat să smulgem rădăcini în tăcere. Avea să-mi fie dor de Bethlehem.

Caroline s-a întors către mine.

— Ştii, mai e ceva, Kasia.

— Ce e?

— Ceva ce am tot vrut să discut cu tine.

— Sigur.

— E vorba de, ei, cineva... o persoană pe care ai cunoscut-o tu.

— Orice.

— Păi, de fapt, Herta Oberheuser.

Doar la auzul numelui am simţit că mi se face greaţă. M-am sprijinit, cu o mână în iarbă.

— *Ce* e cu ea?

— Îmi pare teribil de rău să aduc vorba de asta, dar sursele mele îmi spun că e posibil să fi fost eliberată mai devreme.

M-am ridicat, ameţită, cu săpăliga în mână.

— Imposibil. Nemţii nu-i pot da drumul.

Oare de ce nu mai puteam dintr-odată să respir?

— Din câte ştim noi, americanii au făcut asta. În 1952. Discret.

Am pornit către casă, apoi m-am întors.

— A fost în libertate în tot acest timp? De ce să facă ei aşa ceva? A existat un proces.

— Nu ştiu, Kasia. Cu Rusia care încearcă să atragă doctorii germani din SUA, poate că am încercat să intrăm în graţiile cuiva. Cumva, nemţii pierd fiecare război, dar câştigă fiecare pace.

— Sursele tale *se înşală.*

Caroline s-a ridicat în picioare şi mi-a atins uşor mâneca.

— Ele cred că guvernul Germaniei de Vest a ajutat-o pe Herta să se stabilească în Stocksee. Nordul Germaniei. E posibil să practice din nou, ca medic. Medic de familie.

I-am îndepărtat mâna.

— Nu pot să cred... a omorât oameni, mi-a făcut asta mie. Mi-am ridicat fusta.

Caroline s-a apropiat de mine.

— Ştiu, Kasia. Putem să luptăm. Am râs.

— Să luptăm împotriva *lor?* Şi cum o să se întâmple asta, mai exact?

— Mai întâi, trebuie să o identifice cineva în mod sigur.

— Şi acel cineva ar fi...

— Doar dacă nu te deranjează.

Soarele se ridicase deasupra copacilor, îl simţeam cum îmi încălzeşte umerii.

— Dacă nu mă *deranjează?* Ba da, mă *deranjează.* Am aruncat săpăliga în găleată, unde a aterizat cu un zăngănit. Cum poţi să-mi sugerezi doar că aş putea să mă duc să o văd pe Herta Oberheuser?

Dintr-odată, soarele părea prea fierbinte.

— Avem nevoie de o fotografie sau de o reţetă oficială de la cabinetul ei. Altfel, e doar un zvon.

— Să-i fac o fotografie Hertei Oberheuser? Cred că *glumeşti.*

— O să-ţi fac rost de documente şi de bani.

Chiar îmi cerea să mă duc să o văd pe Herta? În faţa ochilor mi-a apărut chipul ei. Privirea plină de ea. Expresia plictisită. Mi s-a strâns stomacul. Oare aveam să vomit acolo, pe iarba aceea perfectă?

— Îmi pare rău. Ai fost foarte bună cu noi, dar nu, mulţumesc. Am pornit-o pe aleea de pietriş către casă.

Caroline m-a urmat.

— Uneori, trebuie să ne sacrificăm pentru binele general. M-am oprit şi m-am întors către ea.

— Să *ne* sacrificăm?

Aşadar, Zuzanna avea să stea aici în siguranţă, în vreme ce eu mă duceam singură să o caut pe Herta?

— Te rog să te mai gândeşti la asta, draga mea.

— Dar...

— Nu te grăbi! Acum mergem să facem nişte cafea proaspătă. Purceaua s-a trezit cu o tresărire, s-a ridicat cu greu în picioare şi ne-a urmat către casă, iar pietrişul scârţâia sub paşii noştri.

Era plăcut să aibă Caroline nevoie de mine, dar îmi cerea imposibilul. Să mă duc să o văd pe *doctoriţa Oberheuser?* Va trebui să vorbesc cu ea? Oare mă va recunoaşte? O să-şi aducă aminte de Matka?

Când am ajuns lângă casă, mi-am dat seama câtă dreptate avusese Caroline cu trandafirii. Odată ce soarele ajungea deasupra capului, parfumul lor dispărea.

Capitolul 44

KASIA ***1959***

Acasă, în Lublin, lucrurile se schimbaseră foarte mult. Fusesem plecată mai puţin de nouă luni, dar păreau să fie zece ani. Pietrik ne mutase în propriul nostru apartament, la Fabrica de îmbrăcăminte pentru femei Lubgal, unde lucra, în afara oraşului. Tot apartamentul nu era mai mare decât bucătăria lui Caroline din Connecticut, dar era *al nostru,* doar pentru noi trei. Fără Papa. Fără Marthe. Zuzanna era cu Serge în Connecticut. Două dormitoare doar pentru noi.

Bucătăria era foarte mică, abia aveai loc să te întorci în ea. În ziua mea liberă de la spital, am cusut perdele albastre care i-ar fi plăcut Matkăi, în pătrăţele, cu păsărele de-a lungul marginii de jos, şi am aşezat pe pervaz cele două sticluţe cu votcă pe care mi le dăduse stewardesa pe drumul spre casă.

Pietrik părea fericit să mă aibă acasă. Oare îmi dusese dorul? Nu mi-a spus, iar eu nu voiam să întreb, dar zâmbea larg când m-a întâmpinat la aeroport, cu un singur trandafir roz în mână. Şi eu zâmbeam larg, cu dintele meu cel nou. Poate că lucrurile vor sta mai bine între noi? De ce mă simţeam atât de timidă cu el, *soţul* meu? Puteam, de asemenea, să merg mult mai bine. Pastilele pentru durere pe care mi le dăduse doctorul de la Mount Sinai ca să-mi uşureze disconfortul pe care îl mai aveam erau pe sfârşite, aşa că uneori eram irascibilă. Dar eram dornică să îndrept lucrurile, să fie totul din nou aşa cum fusese înainte de război.

Într-o după-amiază târzie din acea toamnă, m-am dus la oficiul poştal ca să-l văd pe Papa. Mi-a întins un pachet printre zăbrelele ferestrei de la mesagerie.

— Am ajuns la el înaintea cenzorilor, mi-a şoptit.

Pachetul nu era mai mare decât o cutie de pantofi şi înfăşurat în hârtie maro.

— Ai grijă ce-ţi trimit prietenii tăi, a adăugat.

Adresa expeditorului era C. Ferriday, 31 East 50th St., New York, NY, USA. Caroline fusese isteaţă să nu-l trimită

de la consulat. Cu siguranţă ar fi fost deschis. Dar orice comunicare cu Vestul era suspectă şi înregistrată în dosarul personal.

— Şi o scrisoare de la Zuzanna, a spus Papa.

A părut curios, dar eu doar le-am băgat pe amândouă sub haină. M-am grăbit înapoi la apartamentul nostru şi am urcat cele trei rânduri de scări, în sfârşit putând să păşesc precum o persoană normală. Halina prinsese un nou afiş pe uşa noastră: EXPOZIŢIE DE ARTĂ ÎN DISTRICTUL 10: POLONIA în AFIŞE. Era sugestiv şi simplu, un nou stil pentru ea. Cum de uitasem că expoziţia era chiar în acea seară? De când plecasem, Halina abordase arta cu o nouă forţă. Am încercat să nu mă mai gândesc la asta.

Am pus pachetul înfăşurat în hârtie maro pe masa din bucătărie şi l-am privit lung. Ştiam ce era înăuntru.

Am auzit o pietricică lovind în geamul de la bucătărie şi m-am dus să mă uit cine o aruncase. Nişte băieţi din vecini, fără îndoială.

Am ridicat fereastra, gata să-i cert, şi l-am văzut pe Pietrik stând jos.

— E o zi frumoasă! mi-a strigat. Vino afară la joacă!

— O să spargi geamul cu pietrele astea, i-am spus, sprijinindu-mă în antebraţe pe pervaz.

Era încă atât de frumos, ca un băiat. Puţin mai gros în talie, dar oriunde ne duceam, femeile încă îl priveau când credeau că eu nu le văd.

— Vrei să mă faci să vin sus la tine să te iau? a zis cu un zâmbet, cu mâinile în şold.

Am închis fereastra, şi el a urcat scările în câteva secunde. A intrat în apartament cu răsuflarea tăiată, cu obrajii roşii. A venit la mine şi a încercat să mă sărute, dar eu m-am întors.

— Sunt soţul tău, mă mai ţii minte? a spus el.

— Cred că am gripă. Mă dor muşchii. Transpir întruna.

— Încă? a spus Pietrik. Poate pentru că nu iei pastilele alea.

— Nu ştiu, am răspuns. Pietrik a pus o mână pe pachet.

— Ce e asta?

— De la Caroline, am răspuns.

— Şi? Pietrik mi-a aruncat pachetul. Deschide-l! L-am prins.

— Încă nu.

— Ce aştepţi, Kasia?

— Ştiu ce e înăuntru. Vrea ca să mă duc într-un oraş din Germania numit Stocksee. Să o identific.

— Pe cine?

Am pus cutia la loc pe masă.

— Pe Herta Oberheuser.

— A *ieşit?* a întrebat Pietrik.

— Se crede că ar avea un cabinet medical acolo. Şi au nevoie de o identificare personală din partea cuiva care ştie cum arată.

— E tot *doctor?* Te duci? Nu am spus nimic.

— O să ai nevoie de documente speciale, Kasia. Şi chiar şi aşa nu ai garanţia că nemţii o să te lase să intri.

— Asta e în pachet, am spus.

— Şi nu e ieftin. Doar benzina.

— Şi asta e înăuntru. După cum o ştiu pe Caroline, şi zloţi, şi mărci.

Pietrik a făcut un pas spre mine.

— Trebuie să mergem, Kasia! În sfârşit putem să *facem* ceva ca să ne răzbunăm pe ei. O să vin cu tine. Doar că trecerea graniţei e al naibii de grea. Ştii câţi oameni au murit încercând să o treacă?

— Ilegal. Oamenii trec legal în fiecare zi.

— E mai greu acum. Plus că zona e plină de explozive-capcană şi câmpuri minate. Cincizeci de mii de paznici din RDG patrulează, toţi trăgători de elită. Când au dubii, mai întâi trag. Pietrik mi-a luat mâinile într-ale sale: O să vin cu tine. Halina poate să stea cu părinţii tăi.

— Am terminat cu toate lucrurile astea, Pietrik. Rezistenţa. Ravensbrück. Trebuie să merg mai departe.

— Asta e problema – tu nu poţi să mergi mai departe. De când ai venit acasă, i-ai spus măcar două cuvinte fiicei tale?

— A fost ocupată cu orele ei de artă.

— I-a fost dor de tine cât ai fost plecată. A făcut un calendar şi a tăiat cu X toate zilele până ai venit acasă.

— Acum lucrez două schimburi, am spus. Pietrik m-a

apucat de umeri.

— Poţi să-ţi găseşti timp pentru ea?

— Ea e întotdeauna la Marthe.

Pietrik s-a dus la scaunul pe care îşi aruncase jacheta şi a luat-o.

— Întotdeauna e altcineva de vină, Kasia, a spus el. Nu înveţi niciodată, nu-i aşa?

— Unde pleci? l-am întrebat.

— La expoziţia de tablouri a fiicei noastre. M-am dus spre el. Cum putea să plece aşa?

— Şi cina?

— O să mănânc în altă parte. S-a oprit în uşă şi a adăugat: Şi gândeşte-te în mod serios să mergi cu mine la Stocksee. Nu ţi se oferă în fiecare zi şansa de a face aşa ceva, Kasia.

Mi-am întors privirea şi, cu o senzaţie puternică de greaţă în stomac, am auzit cum se închide uşa. L-am privit pe fereastră cum se îndepărtează, cu mâinile în buzunare. Pe stradă s-a întâlnit cu Halina, care căra un portofoliu negru, ticsit cu desene. S-au îmbrăţişat, şi fiecare şi-a văzut mai departe de drumul lui. Halina s*-a î*ndreptat spre casă. Când a ajuns în apartament, încă mai aveam resentimente.

— Arăţi foarte prost, a remarcat Halina.

— Mersi.

— Vii în seara asta la expoziţia mea de tablouri? Speram oarecum că o să vii.

Cu fiecare zi, Halina arăta tot mai mult a pictoriţă, în acea zi avea pe ea o cămaşă veche de-a lui Pietrik, pătată cu vopsea. Îşi purta părul blond adunat în vârful capului, la fel ca mama mea. Era greu să o privesc, era aproape leită Matka.

Am băgat pachetul de la Caroline sub masă.

— Am treabă.

— N-ai fost la nicio expoziţie de-a mea, Matka. Un profesor vrea să-mi cumpere tabloul.

M-am uitat pe fereastră.

— Mai bine fugi să-l prinzi pe tata din urmă. O să-ţi ofere el cina.

— Se serveşte brânză la expoziţie, a spus Halina.

— Şi votcă, bănuiesc.
— Da.
Dacă arta modernă nu era suficient de modernă, avea să devină după un pahar de carton cu alcool pur.
— Fugi şi caută-l pe tata, am spus.
Halina a plecat fără să-mi spună la revedere. M-am dus la fereastră, şi când a ajuns în stradă, am urmărit-o cu privirea. Părea atât de mică. Oare avea să se întoarcă şi să-mi facă semn cu mâna? Nu. Cel puţin Halina era legată de unul dintre părinţi.
Am deschis scrisoarea Zuzannei, una scurtă şi concisă, felul în care proceda întotdeauna atunci când veştile erau proaste. Nu avea să se mai întoarcă. Îşi prelungise din nou viza şi pomenea de o nuntă care se pregătea. Dar exista şi o notă veselă. Conform doctorilor de la Mount Sinai, cancerul ei era tot în remisie.
Am băut pentru asta, golind una dintre sticluţele cu votcă din avion.
În dulap erau doar cereale care se mâncau calde, aşa că mi-am făcut un castron şi am turnat un pahar din votca lui Pietrik. Pentru o votcă făcută în subsolul casei, a alunecat uşor pe gât. Aşa cum spunea Papa, simţeai în ea cartofii. Era mai aromată decât votca din avion şi a rămas în stomac atâta vreme cât nu mi-am imaginat conţinutul lui – cereale cenuşii fierbinţi şi votcă – clipocind *î*năuntru.
Nu era de mirare că Pietrik o bea uneori. Mi-a trimis furnicături în tot corpul şi mi-a încălzit braţele şi degetele, capul şi urechile. Până şi creierul îmi era amorţit când mi-am tras pe mine rochia americană. Am zâmbit în oglindă. Cu dintele reparat, puteam să mă privesc din nou. De ce să nu mă duc şi să mă bucur de seara cea mare a fiicei mele? Ciorapii de nailon acopereau cele câteva cicatrice pe care le mai aveam. Chiar şi bărbatul meu poate că se va bucura să mă vadă.
Drumul a fost scurt până la şcoala Halinei. Am intrat în sala de sport şi am văzut-o plină cu spoturi de lumină puternică îndreptate către afişele agăţate de pereţii din beton. Oamenii umblau de colo colo admirând operele elevilor. Marthe şi Papa stăteau în capătul îndepărtat al sălii, vorbind cu un cuplu care părea să facă parte din

lumea artistică. Pe o măsuţă pliantă, pentru jucat cărţi, se aflau sticle de votcă şi o farfurie de carton cu cuburi de brânză.

— Ai venit, Matka, a spus Halina cu un zâmbet. Pentru prima dată. Vino, hai să-ţi arăt totul!

Pietrik era în celălalt capăt al sălii, rezemat cu mâna de perete, şi vorbea concentrat cu o femeie cu pălărie roşie.

— Poate nişte brânză mai întâi, am spus, cu răsuflarea brusc tăiată.

Ne-am dus la masa cu gustări şi am luat câteva cuburi de brânză şi un pahar de carton cu votcă.

— De când bei votcă? m-a întrebat Halina.

— E important să încerci lucruri noi, am răspuns.

Am gustat-o, apoi mi-am dat capul pe spate şi am golit paharul dintr-o înghiţitură. Era mai dulce şi avea un gust mai rafinat decât a noastră de acasă. Deveneam o pasionată de votcă.

— Hai să-ţi arăt autoportretul meu, a spus Halina.

Mi-a prins mâna într-a ei şi am simţit cum lacrimile îmi înţeapă ochii. Când m-a luat ea de mână ultima dată?

Lucrările Halinei erau grupate pe un singur perete, pline de culori strălucitoare. Sugestive şi intense. Portretul unei femei, Marthe, fără nicio îndoială, gătind, pictată ca şi cum o vedea printr-un caleidoscop. Alături, un peşte cu trupul de automobil, plin de mecanisme şi piese de maşină.

— Îţi place cea din bucătărie? m-a întrebat Halina.

— Cea cu Marthe? Ce culori frumoase!

— Aia nu e Marthe. Eşti tu, a spus ea. Am făcut-o în albastru. Culoarea ta preferată.

Alte lacrimi mi-au umplut ochii, iar culorile se învârteau în faţa mea ca vopseaua într-un pahar cu apă.

— Eu? am spus. Ce drăguţ!

— Abia aştept să ţi-o arăt pe cea mai bună. Profesorul vrea să o cumpere, dar poate că o s-o păstrez.

Am încercat să-mi şterg ochii cu şerveţelul, în vreme ce Halina mă ducea mai departe, ca să-i văd autoportretul. Când am ajuns în faţa pânzei, am simţit ca şi cum s-ar fi întins de pe perete şi m-ar fi muşcat, atât de vie era imaginea.

— Ei? a făcut Halina.

Era cel mai mare tablou din sală, chipul unei femei văzut din faţă, cu păr auriu şi o cunună de spini în jurul capului. Era mama mea.

Am simţit cum mă cuprinde un val de căldură şi ameţeală.

— Trebuie să stau jos, am murmurat.

— Nu-ţi place, a spus Halina şi şi-a încrucişat braţele la piept.

— Ba da. Ba da, îmi place. Doar că trebuie să stau jos.

M-am aşezat pe un scaun pliant şi l-am privit pe Pietrik cum râde cu amica lui, în vreme ce Halina s-a dus să-mi mai aducă nişte votcă. Exista un motiv pentru care nu ieşeam prea mult în lume. Halina l-a luat pe Pietrik de mână şi l-a adus la mine.

— Uite, Matka, a spus ea şi mi-a întins un pahar cu votcă.

— Ce te-a făcut să vii? a întrebat Pietrik zâmbind.

— Cu siguranţă nu tu, am răspuns. Zâmbetul i s-a şters de pe faţă.

— Nu aici, Kasia, a spus.

— Văd că-ţi place expoziţia, am spus, cu o mişcare din bărbie în direcţia pălăriei roşii.

Vederea mi-era neclară, alcoolul îmi dezlegase limba.

— Ai băut? a întrebat Pietrik.

— Numai tu ai voie să bei, am spus, sorbind din paharul de carton.

Îmi simţeam mintea dintr-odată limpede.

Pietrik a întins mâna spre pahar.

— Te duc acasă, a spus.

I-am smuls paharul din mână şi m-am ridicat în clipa în care Marthe şi Papa au venit lângă noi, urmaţi de profesoara de desen a Halinei.

— Sunteţi mama Halinei? a spus profesoara, o brunetă drăguţă, care purta ochelari cu rama rotundă şi un caftan mov.

Femeia a pus un braţ, cu mâneca atârnând ca aripa unui liliac, peste umărul Halinei.

— Eu şi Halina discutăm mult, a spus ea. Vorbeşte aşa de frumos de dumneavoastră.

— Oh, serios? am spus eu. Recunoaşte că are o mamă?

Grupul a râs puţin cam prea tare. Nu era chiar atât de amuzant.

— Oh, da, *adolescenţii,* a spus profesoara. Aţi văzut autoportretul Halinei? Colegul meu de la universitate spune că este lucrarea lui preferată de aici.

— E mama mea, am spus.

— Poftim? a făcut profesoara.

Marthe şi Papa s-au privit. Camera se învârtea în jurul meu, ca şi cum m-aş fi aflat într-un parc de distracţii.

— Halina s-a pictat pe *ea însăşi,* Kasia, a spus Marthe.

Pietrik m-a luat de braţ.

— Dacă ai fi *cunoscut-o* pe mama, n-ai mai fi dormit azi în patul ei, am spus.

— Mergem acasă, a spus Pietrik.

Mi-am smuls braţul din strânsoarea degetelor lui.

— Poate că Halina nu v-a spus asta în discuţiile alea multe, dar eu mi-am omorât mama când am lucrat pentru Rezistenţă. După tot ce a făcut pentru mine.

Am dus paharul cu votcă la gură, dar el s-a înmuiat în mâna mea şi votca s-a vărsat pe pieptul rochiei.

— Pietrik, o s-o luăm pe Halina la noi acasă, a spus Marthe.

— Da, mama mea a fost pictoriţă, la fel ca Halina, dar ea a făcut portrete ale unor oameni răi, nazişti de fapt, dacă vreţi să ştiţi. Mi-am simţit faţa udă de lacrimi. Ce s-a întâmplat cu ea? Numai Dumnezeu ştie, doamnă Profesoară de Desen, pentru că niciodată nu şi-a luat rămas-bun, dar ascultă-mă pe mine, femeia din afişul ăla e mama mea.

După aceea, tot ce îmi mai amintesc e că Pietrik m-a sprijinit pe tot drumul spre casă, şi ne-am oprit ca să vomit într-o alee şi să şterg de pe rochia mea americană ceea ce fuseseră cândva cereale.

A doua zi, m-am trezit înainte să se lumineze de ziuă.

— Apă, am strigat, crezând pentru o clipă că mă aflam în *Revier,* la Ravensbrück.

M-am ridicat în capul oaselor în patul Halinei şi am văzut că rochia îmi fusese schimbată cu cămaşa de noapte. Pietrik mă schimbase? Noaptea trecută mi-a revenit brusc în minte şi am simţit cum îmi ard obrajii în întuneric. Cum

m-am făcut de râs! Chiar înainte de ivirea zorilor, am ştiut că aveam să mă duc la Stocksee.

Am trecut pe lângă camera lui Pietrik. Dormea cu un braţ peste faţă, cu pieptul gol. Frumos. Şi dacă m-aş strecura pur şi simplu lângă el? De ce nu aveam curajul să dorm cu propriul meu bărbat?

Când afară începea să se lumineze de ziuă, mi-am strâns lucrurile pentru noapte şi am deschis pachetul de la Caroline, atentă să nu fac zgomot. În cutia aceea mică am găsit documentele mele de călătorie. Bani germani. Bani polonezi. O scrisoare adresată celui mai mare ziar din Germania cu detalii despre crimele de război ale Hertei Oberheuser de la Ravensbrück şi eliberarea ei mult prea devreme, cu timbrele germane necesare. Trei hărţi, o listă cu staţii de benzină acceptate la care să cumpăr combustibil şi instrucţiuni detaliate privind călătoria mea. Un bilet în care îşi cerea scuze că nu reuşise să obţină decât un set de documente de călătorie şi un pachet întreg de fursecuri Fig Newton. Am aruncat cutia în geamantan şi l-am închis. Pietrik s-a mişcat în cealaltă cameră.

Pentru o clipă, am îngheţat. Ar trebui să-i las un bilet? Am scris repede un „la revedere” rapid pe hârtia în care fusese pachetul de la Caroline şi apoi am coborât scările către vechea maşină turcoaz pe care Papa mi-o împrumuta din când în când, cea pe care Pietrik a ţinut-o în viaţă atâţia ani. Aşa cum spunea Papa, maşina aia avea mai multă rugină pe ea decât vopsea, dar ne ducea oriunde trebuia să ajungem.

La început, am fost neliniştită. Şi dacă era într-adevăr Herta? Oare avea să-mi facă rău? Aveam să-i fac *eu* rău? Odată ce am mai înaintat pe drum, printre puţinii şoferi care circulau la acea oră devreme, mintea mi s-a mai limpezit. Am întins harta şi instrucţiunile lui Caroline pe scaunul de lângă mine, am dat radioul mai tare, am coborât fereastra şi am mâncat o mulţime de fursecuri Fig Newton pe post de mic dejun. Pe cutie scria NOU! CUTIE DUBLĂ. PROASPETE MAI MULT TIMP! Şi, într-adevăr, aveau un gust mai bun ca oricând, moi şi pufoase pe dinafară, cu umplutură dulce de smochine. Mâncându-le, am simţit cum mă bine dispun. Poate că această călătorie a

fost totuşi o idee bună.

Pe drumul meu către nord-vest, am trecut printr-un şir de sate părăsite, prin oraşe mohorâte în care singura culoare era roşul de pe afişele de propagandă albe care proclamau virtuţile socialismului şi PRIETENIA DE NEZDRUNCINAT CU POPOARELE UNIUNII Sovietice.

Aranjamentele călătoriei erau complicate, căci Germania fusese lipsită de tot pământul pe care îl luase în timpul războiului. În est, fusese dat înapoi Poloniei aflată sub ocupaţie sovietică, iar în vest fusese împărţită între Aliaţii occidentali. Două noi state fuseseră create din Germania ocupată, Germania de Vest liberă, care nu mai era total ocupată de Aliaţi, şi mai mica Republică Democrată

Germană, sau RDG, în est.

Mi-a luat o zi întreagă să străbat Polonia şi Germania de Est. Drumurile erau pline de hârtoape şi adeseori pline de gunoaie, şi rareori se vedeau alte maşini. Un convoi militar sovietic s-a târât pe lângă mine, cu plăcuţele de înmatriculare acoperite. Soldaţii care mergeau în spatele camioanelor m-au privit ca şi cum aş fi fost o ciudăţenie de la circ. În prima noapte am dormit în maşină, iepureşte, atentă la hoţi.

A doua zi, printr-o ceaţă deasă şi burniţă, am ajuns la graniţa interioară germană, hotarul de 1393 de kilometri între Germania de Vest şi teritoriile sovietice. Caroline mă trimisese la una dintre puţinele rute deschise non-germanilor, cea mai nordică rută de tranzit, către punctul de control Lübeck/Schlutup. Când m-am apropiat de clădirea grănicerilor şi de bariera cu dungi roşii care bloca drumul, am încetinit şi am oprit în spatele ultimei maşini din şir.

O ploaie uşoară cădea pe acoperişul maşinii în vreme ce aşteptam şi studiam turnul de pază alb de beton care se înălţa în depărtare lângă zid. Mă priveau oare de acolo, de sus? Vedeau cum maşina mea muribundă împrăştia fum de culoarea levănţicii în timp ce aşteptam? Undeva, a lătrat un câine de pază şi m-am uitat în jur, la întinderea rurală pustie şi la gardul lung de metal care se întindea paralel cu drumul. Oare acolo erau minele, în spatele acelui gard? Aveam să fiu în siguranţă atâta vreme cât nu trebuia să

cobor din maşină.

Maşina mea a înaintat puţin în şir, cu ştergătoarele mele goale inutile, căci cauciucurile fuseseră demult furate de nişte hoţi mărunţi. Am închis radioul ca să mă pot concentra. Unde era Zuzanna când aveam nevoie de ea? Oh, da. Se bucura de noua ei viaţă din New York. Mi-am verificat pentru a zecea oară documentele. Trei pagini, semnate cu cerneală, cu o înfloritură.

Kasia Kuzmerick, Ambasador Cultural, aşa scria acolo. Mi-am trecut degetul peste sigiliul în relief. Cu siguranţă nu arătam a ambasador cultural, dar documentele acelea mă făceau să mă simt importantă.

În siguranţă.

Când am ajuns la poartă, rochia mea era udă de transpiraţie pe sub haina groasă. Am coborât fereastra ca să vorbesc cu grănicerul est-german.

— *Polski?* a întrebat grănicerul.

Am încuviinţat din cap şi i-am întins documentele mele. A aruncat o privire şi s-a întors către postul de gardă, cu actele mele în mână.

— Nu opriţi maşina, a spus, în germană.

Am aşteptat şi mi-am studiat manometrul de gaz. Oare acum chiar cobora în vreme ce-l priveam? Alţi doi soldaţi est-germani au dat deoparte perdelele din clădirea postului şi s-au uitat la mine. În cele din urmă, un ofiţer între două vârste a venit la maşina mea.

— Coborâţi din maşină, a spus în poloneză cu un puternic accent german.

— De ce? am întrebat. Unde sunt documentele mele?

— Au fost reţinute, a spus ofiţerul.

De ce nu-l ascultasem pe Pietrik? Poate că avea dreptate. Unii oameni nu învaţă niciodată.

Capitolul 45

KASIA ***1959***

Mi-a luat ceva timp să cobor din maşină la punctul de control, căci uşa nu voia să se deschidă, oricât de mult am încercat. Am trecut pe scaunul pasagerului şi am coborât pe acolo, spre amuzamentul grănicerilor, care stăteau în preajmă şi se grozăveau cu puştile lor.

Ploaia devenise o bură fină şi am urmărit-o cum se adună în picături pe cozorocul lucios al caschetei ofiţerului care îmi ceruse să cobor. M-am sprijinit cu o mână de capota maşinii, căci am simţit cum picioarele mă lasă, apoi am tras-o repede, deoarece metalul era fierbinte de la motor. Oare maşina se supraîncălzea?

— Aveţi nişte documente foarte sofisticate, a spus ofiţerul. Au fost însă înlocuite cu un permis de trecere de o zi.

— Dar ele sunt.

— Dacă nu vă convine, vă puteţi întoarce şi pleca, a spus ofiţerul. Oricum ar fi, luaţi maşina asta de-aici – mai are puţin şi-şi dă duhul.

Am luat permisul. Îmi vedea degetele cum tremurau? Permisul, înmuiat de ploaie şi nu mai mare ca un pachet de ţigări, era un schimb jalnic pentru frumoasele mele documente.

— Aveţi grijă să fiţi înapoi aici mâine la şase dimineaţa sau o să rămâneţi să locuiţi cu noi în casa asta.

A făcut semn următoarei maşini să înainteze, arătându-mi astfel că încheiase discuţia.

Înapoi în scaunul şoferului, am simţit un val de transpiraţie rece, de uşurare. La al doilea punct de control a fost mai uşor şi, odată ce soldaţii de la graniţa Germaniei de Vest m-au lăsat să trec, am intrat în Occident şi am luat-o spre nord, către Stocksee.

Germania de Vest era o lume cu totul diferită, o ţară de basm, cu câmpuri verzi şi ferme frumoase. Drumul era neted şi camioane moderne mă depăşeau pe acea rută a lor, căci maşina mea refuza să depăşească 80 de kilometri pe oră. M-am oprit o singură dată, la primul oficiu

telegrafic pe care l-am văzut, şi i-am trimis o telegramă lui Caroline în care-i spuneam că sunt pe drum.

Undeva în apropiere de Stocksee, am auzit un zăngănit puternic şi, când m-am întors, mi-am văzut toba de eşapament căzând pe asfalt şi rostogolindu-se pe marginea drumului. Am dat înapoi şi am luat bucata aia lungă de metal şi am aruncat-o pe bancheta din spate. După aceea, de câte ori apăsam pe acceleraţie, maşina mea suna ca cea mai zgomotoasă motocicletă, dar ce puteam face? Trebuia să merg mai departe.

Am intrat în Stocksee, pufăind ca o locomotivă după-amiaza devreme şi m-am înfiorat când am trecut pe lângă indicatorul împodobit cu flori pe care scria: WILLKOMMEN ÎN STOCKSEE![126] Baza de operaţiuni a Hertei? Era un oraş rural, în apropiere de lacul cu acelaşi nume, un lac mare, liniştit şi întunecat. Întotdeauna îi plăcuseră lacurile.

Am trecut pe lângă terenuri cultivate aşezate pe coline şi am intrat în centrul oraşului, mic şi dichisit. Dacă mă luam după cum erau îmbrăcaţi locuitorii, Stocksee era şi un oraş conservator, căci mulţi dintre ei purtau tradiţionalul *Tracht*[127] – bărbaţii în *Lederhosen*[128], haine şi pălării tradiţionale din Alpi, iar femeile în rochii *dimdl*[129]. Am încetinit lângă un trotuar şi am rugat un bărbat să mă ajute în germana mea pe care o cam uitasem.

— Scuzaţi-mă, domnule, aţi putea să-mi spuneţi unde pot găsi Doristrasse?

Bărbatul m-a ignorat şi şi-a văzut de drum. Un fior de teamă m-a săgetat când am văzut o femeie care semăna cu Gerda Quemheim, sora Gerda din lagăr, trecând pe lângă mine pe trotuar. Ar putea să fie chiar ea? Deja ieşită din închisoare?

---

[126] Bine aţi venit în Stocksee! (în limba germană).

[127] Costumul tradiţional german.

[128] Pantaloni scurţi sau până la genunchi, făcuţi din piele.

[129] Rochii cu fuste ample, corsaj strâmt şi decolteu, fără mâneci sau cu mâneci scurte bufante.

Am găsit cabinetul doctoriţei, o clădire cu un singur nivel, din cărămidă văruită. Am parcat în josul străzii, uşurată să-mi opresc motorul, şi am rămas acolo atrăgând priviri ostile din partea trecătorilor. Unul dintre ei s-a uitat la bancheta mea din spate cu înţeles, către ţeava de eşapament de acolo. Am încercat să respir calm şi să-mi adun curajul. Să mă întorc pur şi simplu acasă? Să chem poliţia şi să cer ajutor? Era posibil ca povestea asta să nu se termine bine.

Un Mercedes Benz a trecut alunecând pe lângă mine şi a tras lângă bordură în faţa cabinetului doctoriţei. Era un model mai vechi, dar genul de maşină pe care Pietrik l-ar fi admirat.

Din maşină a coborât o femeie. Oare putea fi Herta cea care conducea o maşină aşa de scumpă? De ce îmi uitasem ochelarii? Inima îmi bătea nebuneşte, ca un peşte care sărea şi se răsucea în apă. Femeia era prea slabă ca să fie ea, nu-i aşa? Mâinile îmi alunecau pe volan în vreme ce o priveam pe femeie intrând în cabinetul doctoriţei.

M-am tras către uşa din dreapta şi am ieşit, în protestul balamalelor, şi mi-am scuturat mâinile ca pe două mopuri ude, încercând să mă calmez. Am intrat în cabinetul doctoriţei şi m-am oprit să citesc placa de alamă de lângă uşă: CLINICĂ DE MEDICINA FAMILIEI. Dedesubt erau cuvintele: NOI IUBIM COPIII. Copiii? Asta nu putea fi Herta. Cine ar lăsa pe cineva ca ea să se atingă de copilaşii lui?

Camera de aşteptare nu era mare, dar era enervant de curată şi de ordonată. Pe pereţi erau pictaţi bancuri de peşti agitaţi şi ţestoase, iar într-un colţ apa bolborosea într-un acvariu. M-am aşezat şi am frunzărit reviste, uitându-mă din când în când la pacienţi, aşteptând să văd dacă ea o să treacă pe acolo. Era greu să mă uit la copiii aceia bine hrăniţi, cu pielea lor catifelată, şi să mă gândesc că Herta avea să fie cea care îi va atinge. Când numele le erau strigate, mamele lor intrau să vorbească cu doctorul, la fel cum făcuserăm şi noi cândva.

Oare ea le făcea vaccinurile sau lăsa asta în seama unei infirmiere?

Am urmărit un rechin-înger din acvariu, cum aspira şi

scuipa pietricele pe fundul cu pietriş roz. O mamă nemţoaică stătea de cealaltă parte a camerei, imaginea purităţii ariene. Naziştii ar fi pus-o pe coperta tuturor revistelor în timpul războiului. Mi-a trecut prin minte să-i spun cum omorau bebeluşii la Ravensbrück, dar pe urmă m-am răzgândit. Niciodată să nu oferi de bunăvoie informaţii. Nemţii priveau întotdeauna cu suspiciune asta.

Deşi în încăpere era răcoare, simţeam cum îmi alunecă pe spate transpiraţia. Ca să mă calmez, am răsfoit revista *Mama germană.* Războiul se încheiase de mult, dar toate *Hausefrauen* nu se schimbaseră prea mult. Încă munceau din greu, dar de data asta nu pentru iubitul lor Führer. Dacă mă luam după revistă, nemţii aveau un nou idol pe care să-l venereze – bunurile de consum. Maşini Volkswagen, combine stereo, maşini de spălat vase şi televizoare. Cel puţin asta era o îmbunătăţire. Recepţionera şi-a deschis ferestruica.

— Aveţi programare? m-a întrebat, cu pleoapele fardate cu albastru.

Farduri? Führerul n-ar fi fost de acord.

M-am ridicat în picioare.

— Nu, dar dacă doamna doctor e liberă, aş vrea să intru.

Mi-a întins un clipboard, cu un formular lung prins sub clama argintie.

— Completaţi asta şi o să verific, a spus.

Nemţilor încă le mai plăcea hârţogăria.

Am completat formularul, trecând numele meu real de căsătorie şi o adresă falsă din oraşul învecinat Plön. Cu greu se putea citi ce-am scris, aşa de tare îmi tremurau degetele. De ce să-mi fac griji? Războiul se terminase de mult. Hitler era mort. Ce-mi putea face Herta?

Cât am aşteptat, am ascultat muzică. Ceaikovski? Nu mă liniştea deloc.

Ultimul pacient a intrat în cabinet şi am rămas singură. Oare avea să-şi aducă aminte de mine? Eram convinsă că avea să-şi recunoască propria operă.

Recepţionera a apărut la fereastră.

— Doamna doctor o să vă primească după ultimul pacient. Eu voi pleca în curând, aşa că vă rog să-mi daţi formularul.

— Sigur, am spus şi i-am întins clipboardul.

O să fiu acolo singură cu doctoriţa? Ar trebui să plec pur şi simplu?

M-am dus la cuierul pom din colţ, în care nu se afla decât un halat alb de laborator, ca să-mi agăţ haina. Pe ecusonul prins de buzunarul halatului scria DR. OBERHEUSER. M-a străbătut un fior. Ce ciudat să-i văd numele scris! La Ravensbrück, personalul avusese grijă să nu-şi dezvăluie numele. Nu că noi nu le-am fi ştiut.

Recepţionera s-a ridicat şi şi-a aranjat biroul, gata să plece acasă.

De ce să rămân? Dacă plecam atunci, nimeni nu avea să ştie că fusesem aici. Caroline avea să trimită pe altcineva.

Ultima mamă a străbătut sala de aşteptare, cu bebeluşul în braţe, şi mi-a zâmbit pe când ieşea. M-am gândit la bebeluşul doamnei Mikelsky, şi inima mi s-a strâns de tristeţe. Aş putea să o urmez pe fata aceea drăguţă şi să ies din sala de aşteptare şi să mă duc acasă la Lublin. Mi-am pus repede haina pe mine şi am pornit spre uşă, cu gura deschisă, trăgând aer în piept. Am ajuns lângă ea şi am simţit mânerul neted în mână.

Hai, pleacă!

Înainte să pot apăsa pe el, recepţionera a deschis uşa care dădea spre camera din spate.

— Kasia Bakoski? a spus cu un zâmbet. Doamna doctor o să vă primească acum.

Capitolul 46

CAROLINE ***1959***

Ziua de 25 octombrie 1959 s-a dovedit deosebit de frumoasă, perfectă pentru o nuntă. Mama era într-o formă rară, în ciuda faptului că Statele Unite tocmai lansaseră în spaţiu maimuţele Able şi Baker într-o rachetă Jupiter, iar ea era implicată până peste cap într-o campanie de scrisori care cereau să se pună capăt unei asemenea cruzimi faţă de animale.

Acela a fost un an al premierelor. Prima vizită diplomatică în Statele Unite a unui premier sovietic, Nikita Hruşciov. Prima dată când musicalul *Gypsy* a fost jucat pe Broadway. Prima nuntă la The Hay.

Serge şi Zuzanna aveau cu siguranţă să se bucure de o vreme bună la nunta lor, căci ridicaserăm, cu mari cheltuieli, un cort în curtea mai joasă, de sub grădină. Era o toamnă lungă şi frumoasă în Bethlehem, ceţoasă, foarte caldă şi cu puţin vânt doar.

Aceasta nu era o nuntă mondenă, dacă sunteţi obişnuiţi cu aşa ceva – ci dimpotrivă, după cum a dovedit-o alaiul nostru la întoarcerea de la biserică. Micul nostru grup zgomotos a venit alene de la biserica catolică din Bethlehem, pe lângă parcul oraşului, la The Hay, însoţit de sunetul vesel al tuturor clopotelor de la bisericile oraşului. Tot Bethlehemul ieşise în stradă pentru marea zi a lui Serge şi Zuzanna, cu excepţia lui Earl Johnson, care se simţise obligat să rămână pe scăunelul lui de la oficiul poştal.

Mama, modestă în tafta gri, conducea procesiunea, având-ul alături de ea pe domnul Merrill, de la magazinul universal. Mergea cu spatele, dirijând orchestra prietenilor ei ruşi, care aveau instrumentele împodobite cu flori şi panglici vesele. Ei interpretau o versiune entuziastă a cantatei „Iisus rămâne prietenul meu” a lui Bach, minunată de altfel, la balalaică.

Apoi veneau mirele şi mireasa. Serge arăta superb într-unul din costumele de gabardină ale tatii, pe care îl aranjaserăm pentru el, şi avea pe faţă acel zâmbet larg pe

care îl vedeai de obicei la un bărbat care stătea lângă un marlin superb, un adevărat trofeu, pe un debarcader din Key West. Căci ce bărbat nu ar fi fost mândru să se însoare cu frumoasa Zuzanna? Ea era un amestec de Andrey Hepburn şi Grace Kelly, cu temperamentul unui mieluşel. Între ea şi sora ei încăpăţânată, Kasia, era o diferenţă ca de la cer la pământ – Kasia era directă într-un fel agreabil, Zuzanna, mai delicată.

Mama îi făcuse Zuzannei o rochie din dantelă ecru. Îi venea foarte bine, chiar şi cu bancnotele de un dolar prinse peste tot, conform tradiţiei poloneze, iar vântul care adia le făcea să fluture ca bretonul unei puştoaice. Mireasa avea un buchet din trandafirii Souvenir de la Malmaison ai domnului Gardener, parfumaţi şi de un roz-albăstrui. Mirele purta şi el o floare – un băieţel de zece luni pe nume Julien, cu obrăjorii ca piersica şi un smoc de păr care era, aşa cum spunea mama, „negru şi drept ca al unui chinez”. Scumpul de el era oficial al lor de două săptămâni, şi încă nu pusese piciorul pe pământ, căci toţi adulţii voiau să-l ţină în braţe.

După mulţi şi feluriţi veri şi cunoştinţe, veneam eu şi Betty. Ea era superbă într-un taior Chanel, şi la fiecare pas al ei săltau şi capetele de nurcă ale etolei sale. Eu purtam o rochie dreaptă de mătase de culoarea levănţicii pe care mi-o făcuse mama, despre care Zuzanna a spus că era foarte potrivită pentru mama miresei, ceea ce mi-a umplut ochii de lacrimi chiar înaintea slujbei religioase. Alaiul era încheiat de purcica Doamna Chatterley, cu un lanţ de margarete în jurul gâtului şi, la fel ca mulţi dintre invitaţii noştri, având în minte perspectiva unui tort bun.

Procesiunea a intrat pe aleea noastră de pietriş. În spatele casei, dincolo de hambar, se întindea fâneaţa până la următoarea stradă, Munger Lane. Fânul fusese cosit, lăsând pajiştea goală şi ţepoasă, doar cu smocuri de paie ici şi colo, iar arţarii şi ulmii care o mărgineau începeau deja să capete nuanţele lor ruginii şi se legănau uşor în vânt. Acolo, privirea fugea în mod inevitabil la capătul pajiştii, dincolo de livadă, unde se afla vechea mea casă de păpuşi.

M-am uitat la căsuţă, un ecou din draniţă albă a casei

mai mari, cu hornul ei solid şi intrarea cu fronton, unde se aflau băncile potrivite pentru un copil. Uşa neagră lucea în soare, iar perdelele de mătase pe care le cususe Zuzanna, de culoarea răchitei, fluturau în afara ferestrelor, în vânt. Nu mă miram că devenise oarecum refugiul Zuzannei, unde se ducea atunci când lumea i se părea prea mult pentru ea. Fusese cândva locul unde-mi găsisem şi eu alinarea, unde petrecusem multe zile citind după ce tata se dusese.

Odată ce procesiunea s-a îndreptat către grădina din spatele casei, eu şi Betty ne-am dus la bucătărie ca să aducem fursecurile pe care ajutorul de bucătar al lui Serge le pregătise.

Serge deschisese un restaurant în Woodbury, orăşelul învecinat care era refugiul de weekend pentru locuitorii bogaţi ai Manhattanului. L-a numit „Serge!” şi era un local modest, dar imaculat, unde sâmbăta noaptea era coadă în faţa uşii. Asta nu era deloc surprinzător, căci toată lumea ştie că newyorkezii, când sunt lipsiţi de mâncare franţuzească bună pentru mai mult de douăzeci şi patru de ore, devin imposibili şi încep să o caute la fel cum caută porcii trufe. Sau poate că deserturile Zuzannei erau cele care îi ţineau pe clienţi la coadă.

— Îmi plac aşa de mult tradiţiile poloneze, ţie nu, Caroline? Să prinzi bani pe rochia miresei? Genial, a spus Betty, luând un fursec din cutie şi băgându-l pe tot în gură.

Mi-am legat unul din noile şorţuri ale lui Serge, cu logoul lui, un S negru, pe piept.

— Nu mai prinde hârtii de o sută de dolari pe mireasă, Betty. E vulgar.

— E o tradiţie atât de practică.

— Cel puţin o distrage pe Zuzanna. Aşa nu se mai gândeşte că nimeni din familia ei nu a putut fi aici.

— Cei doi au nevoie de o lună de miere, Caroline. Trebuie să fie epuizant să ai grijă de un copil căruia îi ies dinţii.

— Îi e dor de sora ei.

— Kasia? Ad-o aici, pentru numele lui Dumnezeu!

— Nu e aşa de uşor, Betty. Polonia e o ţară comunistă. Şi-aşa mi-a fost foarte greu să-i obţin o viză de tranzit ca să

meargă în Germania.

— Să se confrunte cu doctoriţa aia? *Zău* aşa, Caroline.

— I-am trimis tot ce trebuia, dar n-am primit nicio veste de la ea.

Trimisesem pachetul în Polonia cu multe săptămâni în urmă, expres, cu bani mai mult decât suficienţi pentru drumul ei la Stocksee, dar nu ştiam nimic de ea. Şi nu eram singura care aştepta să afle dacă era cu adevărat Herta Oberheuser. Un mare număr de medici britanici erau gata să mă ajute să fac presiuni asupra guvernului german pentru a-i ridica Hertei licenţa de medic. Anise şi prietenii săi erau şi ei gata să lupte. Herta era doar unul din multele nume de pe lista noastră de criminali de război nazişti care trebuiau să fie traşi la răspundere.

— Puterea ta de convingere e grozavă, draga mea. Pe mine n-ai să mă prinzi călătorind până într-un orăşel german uitat de lume ca să identific o doctoriţă nazistă sărită de pe fix.

Cum reuşea întotdeauna Betty să reducă orice situaţie la absurd? Oare profitasem de Kasia cerându-i să o identifice pe Herta? Avea să fie în regulă – o persoană atât de puternică şi capabilă, la fel cum fusesem şi eu la vârsta ei.

— Ei, oricum, nu-ţi mai face griji pentru asta, Caroline! Am un cadou pentru tine.

— Nu era nevoie.

Betty a ridicat o geantă Schiaparelli mare pe masa din bucătărie.

— Ce frumoasă e, Betty!

— Oh, geanta e a mamei, şi o vrea înapoi – a devenit tare zgârcită la bătrâneţe. Dar cadoul meu e înăuntru.

Am băgat mâna înăuntru şi am simţit flanela, acea senzaţie inconfundabilă de metal acoperit cu material, şi am ştiut imediat ce era.

— Oh, Betty, am spus şi m-am ţinut de masă pentru a-mi recăpăta echilibrul.

Am scos din geantă husa de flanelă şi am desfăcut-o, pentru a da la iveală un şir de furculiţe pentru stridii.

— Sunt toate acolo, a spus Betty. Le cumpăr de ani în şir de la domnul Snyder. Ştii că pe mine mă cheamă atunci când are ceva bun. Când a primit argintărie Woolsey.

Am scos toate cele douăzeci de suluri din geantă şi le-am aşezat pe masă într-o piramidă din flanelă maro. Chiar şi cleştele de argint pentru fursecuri era acolo.

Betty m-a cuprins în braţe, şi eu mi-am aşezat obrazul pe blana rece şi netedă de nurcă.

— Ei, nu mă umple de lacrimi, Caroline! E o zi de bucurie.

Ce norocoasă eram să am o prietenă atât de generoasă. Deşi mama pretindea că nu-i pasă, avea să fie încântată că argintăria Woolsey se întorsese acasă.

Eu şi Betty am aşezat tortul de nuntă în grădină, pe o masă pentru jucat cărţi, şi am folosit cleştele de argint pentru servire de mult pierdut. Fericitul cuplu stătea în picioare, înconjurat de nuntaşi şi de ultimele hortensii de toamnă, cu frunzele lor netede şi florile ca nişte globuri albe, asemenea unor spectatori care îşi întind gâturile pentru a vedea festivităţile. Mama, ţinându-l în braţe pe Julien, a reuşit să taie tortul, în vreme ce cuplul a luat cupa cu două toarte ca să soarbă din ea votcă, iar Betty şi membrii orchestrei strigau *„Gorku! Gorku!”* – Amar! Amar! – pentru a-i îndemna să bea.

Când am pornit înapoi spre casă pentru a mai aduce nişte limonadă, am auzit soneria unei biciclete. M-am întors şi l-am văzut pe Earl Johnson venind de după colţul casei, iar roţile lui lăsau pe iarbă o urmă ca un şarpe întunecat. Era pe bicicleta lui roşie Schwinn Hornet, cu far cromat şi cu coşul de paie alb împodobit cu margarete galbene de plastic.

Earl şi-a scos şapca şi a avut bunul-simţ să pară ruşinat.

— Îmi pare rău că am mers pe iarbă, Miss Ferriday.

— Nu-ţi face griji pentru asta, Earl!

Şi ce dacă îl rugasem de nenumărate ori să nu mai intre cu bicicleta pe iarbă?

— Nu e decât iarbă, am spus. Poate că data viitoare o să vii pe jos?

Zuzanna ne-a zărit şi a pornit spre noi, cu copilul ţinut pe un şold. Pe drum, a rupt o crenguţă de liliac de toamnă. A trecut-o pe sub bărbia lui Julien, făcându-l să dea din picioare de încântare, ca o broscuţă. Ce siguri erau paşii Zuzannei acum, când în sfârşit era sănătoasă!

Earl stătea cu bicicleta între picioare.

— Am o scrisoare pentru dumneata. De la…

S-a uitat cu ochii mijiţi la adresa expeditorului. I-am luat scrisoarea din mână.

— Mulţumesc, Earl.

M-am uitat la ea suficient cât să văd scrisul lui Paul şi am băgat-o în buzunarul şorţului. Mi-am trecut degetele peste plic şi am simţit că era gros. Un semn bun. Oare era pur şi simplu o coincidenţă că Pan Am deschisese recent o linie directă între New York şi Paris?

Earl a scos un al doilea plic din coşul bicicletei.

— Şi o telegramă. Tocmai din Germania de Vest.

Mi-a întins-o şi a aşteptat, cu mâinile pe ghidon.

— Mulţumesc, Earl. De aici mă ocup eu.

Earl s-a întors cu un „La revedere” şi şi-a împins bicicleta înapoi către faţada casei, dar a fost interceptat de mama, care l-a condus la tort.

Zuzanna a ajuns lângă mine, cu o privire întrebătoare în ochi.

Am rupt plicul într-o parte şi am scos telegrama.

— E de la Kasia, am spus. Din Germania de Vest.

Am simţit mirosul de oxid de zinc şi pudră de talc când Zuzanna şi-a aşezat mâna peste a mea – rece, dar grijulie şi moale. Mâna unei mame.

— Să o citesc cu voce tare? am întrebat-o.

Zuzanna a încuviinţat din cap.

— Scrie: „Pe drum spre Stocksee. Doar eu”.

— Asta-i tot? a întrebat Zuzanna. Trebuie să mai fie ceva.

— Îmi pare rău, dar asta e tot, draga mea. Şi semnează „Kasia”.

Zuzanna şi-a luat mâna şi a rămas dreaptă.

— Deci se duce. Să vadă dacă e Herta. *Singură?*

— Mă tem că da, draga mea. Ştii cât de important e asta. E o fată curajoasă. O să fie bine.

Zuzanna l-a strâns pe Julien la piept.

— Tu nu ştii cum sunt ei.

S-a întors şi a pornit în direcţia casei de păpuşi, iar bebeluşul rezemat de umărul ei privea, cu un pumnişor lucios la gură, cum mă îndepărtam şi mă făceam tot mai

mică. Orchestra a început să cânte „Young Love” a lui Sonny James[130], în vreme ce eu o urmăream pe Zuzanna cum traversa pajiştea.

Când a ajuns la căsuţă, a intrat şi a închis încet uşa, lăsându-mă cu sentimentul că de data asta mersesem prea departe.

---

130 Sonny James (n. 1929), cântăreţ de muzică country, cunoscut mai ales pentru marele lui hit din 1957 „Young Love”.

Capitolul 47

KASIA ***1959***

Recepţionera m-a condus în cabinetul doctoriţei.

— Aşteptaţi aici, mi-a spus.

Era drăguţ mobilat, cu un covor oriental, pereţi de un verde pal şi o uşă de sticlă care dădea spre o grădină tăcută. Mirosea a piele şi a lemn vechi, iar mobila părea scumpă. O canapea bombată. O măsuţă maro lucioasă cu picioare ca labele unui leu. Un scaun înalt de piele la biroul mare al doctoriţei. De cealaltă parte a biroului era un scaun vopsit în negru, cu şezutul împletit, în mod clar desemnat pentru vizitator. Acesta putea fi locul unde îşi petrecea Herta zilele? Dacă aşa era, era un pas înainte faţă de ultimul ei cabinet. Cu siguranţă nu mânca fasole din conservă.

— Sunteţi ultimul pacient, a spus recepţionera. Doamna doctor a avut o zi lungă. Două operaţii azi-dimineaţă.

— Unele lucruri nu se schimbă niciodată, am murmurat eu.

— Poftim?

M-am dus către scaun.

— Ah, nimic.

Mâinile îmi tremurau când am apucat braţele de lemn ale scaunului şi m-am aşezat. Un perete era acoperit de o bibliotecă încastrată, iar pe un raft stătea un ceas roz de porţelan.

— Eu o să plec acum, a spus recepţionera. Iată şi bonul dumneavoastră. Doamna doctor va veni imediat.

— Mulţumesc, am spus.

M-am uitat la bon. În partea de sus era tipărit cu litere drăguţe: *Dr. Herta Oberheuser.* Dovada mea!

Am fost cât pe ce să o iau de mână pe recepţioneră şi să o implor să rămână în cabinet cu mine, dar în schimb am privit-o cum pleacă. Ce se putea întâmpla? A închis uşor uşa în urma ei. Dacă ăsta era într-adevăr cabinetul Hertei, ce bine m-aş simţi să-i spun tot ce aveam de zis şi apoi să plec trântind uşa în urma mea.

M-am ridicat şi m-am dus la rafturile cu cărţi, iar covorul

mi-a înăbuşit paşii. Mi-am trecut un deget peste un set de cărţi netede, legate în piele, şi am tras afară un volum greu, *Atlas de chirurgie generală,* specialitatea Hertei. Am băgat cartea la locul ei şi m-am apropiat de tabloul de pe perete, în ramă aurită, care înfăţişa nişte vaci pe un câmp. Pe birou erau un tampon, un telefon, o cutie cu şerveţele pentru faţă şi o carafă de apă din argint, pe o farfurie de porţelan. Carafa avea broboane pe ea. La fel ca mine.

M-am uitat la diplomele înrămate de pe perete. ACADEMIA DE MEDICINĂ PRACTICĂ DIN DÜSSELDORF. DERMATOLOGIE. Mai era una şi pentru boli infecţioase. Nicio diplomă pentru chirurgie? Mi-am turnat un pahar cu apă.

Uşa s-a deschis şi, când m-am întors, am văzut-o intrând în cameră pe femeia care coborâse din Mercedesul argintiu. Am îngheţat, simţindu-mi dintr-odată gura plină cu nisip, apoi am pus paharul pe birou. Era Herta.

S-a apropiat cu paşi mari de birou, cu clipboardul în mână, în halatul ei alb de doctor, cu un stetoscop negru în jurul gâtului. Slavă Domnului că nu voise să dea mâna cu mine, pentru că palmele mele erau ude.

M-am aşezat, cu tot trupul moale, în vreme ce ea se uita la fişa pe care o completasem pe clipboard, cu o atitudine între plictiseală şi iritare.

— Cu ce vă pot ajuta, doamnă Bakoski? O pacientă nouă?

— Da, o pacientă nouă, am spus, încleştându-mi mâinile în poală pentru a le opri tremuratul. Caut un doctor de familie.

S-a aşezat în scaunul de piele şi s-a tras lângă birou.

— Poloneză? a întrebat în vreme ce scotea capacul stiloului.

Se auzea oare o notă uşoară de dispreţ?

— Da, am spus şi m-am forţat să zâmbesc. Soţul meu e măcelar. De ce tremuram aşa? Care era cel mai rău lucru ce se putea întâmpla? Comandantul Suhren era într-o cutie din lemn de pin într-un cimitir german. Sau nu? După cum apăreau naziştii în acel oraş, era posibil să-l văd pe Suhren înotând pe spate în lac.

— Locuiţi în Plön?

S-a încruntat, mi-a ridicat paharul de pe birou şi a pus sub el un suport din in.

— Da, am răspuns.

— Pe Strada Şcolii?

— Da.

— Ciudat, nu există o Stradă a Şcolii în Plön.

— Am scris Strada Şcolii? Suntem de puţină vreme în oraş. Afară, în faţa ferestrei, o coţofană îşi flutura aripile.

— Cu ce vă pot ajuta azi, doamnă Bakoski?

Cum era posibil să nu mă recunoască, de vreme ce chipul ei era întipărit atât de bine în mintea mea?

— Puteţi să-mi spuneţi câte ceva despre pregătirea dumneavoastră?

— M-am pregătit ca dermatolog şi am făcut recent trecerea la medicina de familie după ce am practicat mulţi ani la Sanatoriul Hohenlychen şi la un spital universitar mare din Berlin.

Pe măsură ce inima mea îşi domolea bubuiturile, am început să mă simt mai bine în rolul meu. Chiar nu mă recunoştea.

— Oh, trebuie să fi fost interesant, am spus. Şi înainte de asta?

— Am fost doctor într-un lagăr de reeducare pentru femei în Fürstenberg.

S-a rezemat de spătarul scaunului ei, cu vârful degetelor unite într-un V întors. Nu aveam nicio îndoială că era ea, dar Herta se schimbase. Devenise mai rafinată, cu părul ei mai lung şi hainele scumpe. Închisoarea nu o înfrânsese, ci o făcuse cumva mai sofisticată. Tot trupul mi s-a încordat la acest gând. Cum era posibil ca un criminal să se bucure de tot acest stil de viaţă luxos, în vreme ce victima lui umbla într-o maşină ca o cutie de conserve?

— Oh, am spus eu, Fürstenberg e aşa de frumos! Lacul şi restul. Foarte drăguţ.

— Aţi fost acolo?

Acesta era momentul. Aveam de ales. Să plec după ce am identificat-o sau să rămân pentru ceea ce voiam de fapt.

— Da. Am fost prizonieră acolo.

Ceasul a bătut jumătatea de oră.

— Asta a fost demult, a spus Herta. Şi-a îndreptat spatele în scaunul ei şi a aranjat nişte obiecte imaginare pe birou. Dacă nu mai aveţi şi alte întrebări, mai sunt pacienţi care mă aşteaptă şi am întârziat.

Iată şi vechea Herta. Nu putea fi amabilă prea mult timp.

— Eu sunt ultimul pacient, am spus.

Herta a zâmbit. Pentru prima dată.

— De ce să zgândărim răni vechi? Ai venit aici pentru un soi de justiţie cetăţenească?

Toate discursurile mele îndelung repetate mi-au dispărut din minte.

— Chiar nu mă recunoaşteţi, nu-i aşa?

Zâmbetul ei s-a stins.

— M-aţi operat. Aţi omorât fete tinere. Copii. Cum aţi putut face aşa ceva?

— Mi-am făcut treaba. Am petrecut mulţi ani în închisoare doar pentru că am făcut cercetare academică.

— *Cinci* ani. Aţi fost condamnată la douăzeci. Aşadar, asta vă e scuza? Cercetare academică?

— Cercetare pentru salvarea soldaţilor germani. Şi, pentru informarea dumitale, guvernul german îşi exercită de mulţi ani dreptul de a folosi criminali executaţi pentru asemenea scopuri de cercetare.

— Doar că noi nu eram *moarte,* Herta.

Herta m-a privit mai atent.

— Mi-am ispăşit pedeapsa, iar acum, dacă nu te superi…

— Mama mea a fost şi ea la Ravensbrück.

Herta şi-a închis sertarul biroului puţin cam prea cu forţă.

— Nu mi se poate cere să ştiu totul despre fiecare *Häftling.*

— Halina Kuzmerick.

— Nu-mi sună cunoscut, a răspuns Herta, după o secundă de ezitare.

— Ai mutat-o în Baraca Unu.

— Au fost peste o sută de mii de *Häftlinge* la Ravensbrück, a replicat Herta.

— Nu mai spune *Häftling.*

— Nu-mi aduc aminte de acea persoană, a spus Herta,

aruncând o privire rapidă în direcţia mea.

Îi era frică de mine?

— Halina Kuzmerick, am repetat eu. Era infirmieră. Muncea cu tine în *Revier.*

— Erau trei ture de infirmiere deţinute. Te-aştepţi să-mi aduc aminte de una anume?

— Era blondă şi vorbea germana fluent. Pictoriţă.

Herta a zâmbit.

— Aş vrea să te ajut, dar memoria mea nu e prea bună. Îmi pare rău că nu-mi aduc aminte de vreo infirmieră care făcea portrete.

Norii de afară au alunecat pe cer, şi soarele şi-a revărsat lumina prin fereastră peste biroul Hertei. Timpul şi-a încetinit mersul.

— N-am spus că făcea portrete.

— Trebuie să-ţi cer să pleci. Chiar sunt ocupată. Pacienţii mei...

M-am ridicat.

— Ce s-a întâmplat cu mama mea?

— Dacă eşti deşteaptă, te întorci în Polonia.

M-am apropiat de biroul ei.

— Poate că ţi-au dat drumul, dar există oameni care consideră că meriţi o pedeapsă mai mare. Mulţi oameni. Oameni puternici.

— Am plătit pentru ce-am făcut.

Herta şi-a închis stiloul şi l-a aruncat pe sugativă. Soarele a căzut pe inelul ei, care a revărsat un caleidoscop de lumină pe birou.

— Ce inel frumos, am remarcat eu.

— A fost al bunicii, a spus Herta.

— Eşti o persoană bolnavă. Patologică. Herta s-a uitat pe fereastră.

— Nu ştiu despre ce vorbeşti.

— Manifestând un comportament care este neadaptabil.

— Inelul ăsta a fost în familia mea.

— Las-o baltă, Herta!

Herta a luat de pe birou un carneţel de piele elegant.

— Ce vrei, bani? Se pare că fiecare polonez stă cu mâna întinsă.

— Dacă nu-mi spui exact ce s-a întâmplat cu mama mea,

o să mă duc la oamenii care m-au trimis şi o să le spun că eşti aici, cu Mercedes Benzul tău şi clinica ta unde tratezi *bebeluşi.* Pe urmă o să mă duc la ziare şi o să le spun totul. Cum ai omorât oameni. Copii. Mame. Bătrâni. Şi iată-te aici, ca şi cum nimic nu s-a întâmplat.

— Eu nu.

— Bineînţeles, tablourile astea şic vor trebui să dispară. Şi cărţile în piele.

— Bine!

— Şi ceasul cel frumos.

— *Opreşte-te!* Lasă-mă să mă gândesc. Herta şi-a coborât privirea către mâinile sale. Era o infirmieră bună, dacă îmi aduc bine aminte. Da, a organizat bine *Revierul.*

— Şi?

În ritmul ăsta, o să ratez cu mult ora la care trebuia să fiu la punctul de control.

Herta şi-a lăsat capul într-o parte.

— De unde ştiu că n-o să spui nimic ziarelor?

— Zi mai departe!

— Păi... a furat. Tot *felul* de lucruri. Bandaje. Sulfamidă. Nu mi-a venit să cred. Se pare că o farmacistă din oraş, pe nume Paula Schultz, venea cu medicamente pentru farmacia SS şi îi dădea şi ei diverse lucruri. Stimulente cardiace. Cremă de pantofi pentru ca femeile în vârstă...

— Ştiu pentru ce era. Continuă.

— Toate astea erau destul de grave, dar n-am ştiut despre listă.

Herta a furişat o privire spre mine. Eu m-am aplecat în faţă.

— Ce listă?

— Lista de operaţii pentru testele cu sulfamidă. Sora Marschall a descoperit că mama ta şi-a arogat dreptul de a... în sfârşit, de a interveni în ea.

— Cum să intervină? am întrebat, dar ştiam deja.

— A încercat să te scoată pe tine şi pe sora ta de pe listă. Şi pe o altă prizonieră.

— Aşa că au omorât-o? am spus eu, cu lacrimi în ochi.

— Au trimis-o în buncăr întâi. Pe urmă sora Marschall i-a spus lui Suhren despre cărbune. Cum lua din el ca să facă remedii pentru acele *Häftlinge* cu dizenterie. Eu nu i-am

spus că a luat din dulapul cu medicamente, dar cărbunele a fost de ajuns pentru Suhren.

— De ajuns ca s-o omoare? am întrebat, simţindu-mă ca şi cum aş fi fost aspirată în jos pe o scurgere.

— Fura de la *Reich,* a replicat Herta.

— Nu i-ai oprit.

— Nu ştiam că se întâmpla asta.

— Zidul?

Am bâjbâit după geantă, căutându-mi batista, incapabilă să mai continui.

Herta a profitat de moment.

— Acum chiar trebuie să plec, a spus şi a dat să se ridice.

— *Stai jos,* am spus. Cine a împuşcat-o?

— Nu cred...

— Cine a împuşcat-o, Herta? am ridicat eu vocea.

— Otto Poll, a răspuns Herta, vorbind mai repede. Binz l-a trezit din somn.

Da, îi *era* frică de mine. Doar gândul ăsta m-a făcut să stau mai dreaptă.

— Cum s-a întâmplat?

— Nu vrei să...

— *Cum* s-a întâmplat? N-o să te întreb din nou.

Herta a oftat, cu buzele strânse.

— Vrei să ştii? Bine. În drum spre zid, Halina îi tot repeta lui Otto că ea cunoştea un tip SS. Cineva foarte înalt. Lennart cumva. „Vorbeşte cu el! O să garanteze pentru mine”. Îi trimisesem acelui Lennart o scrisoare din partea ei, dacă vrei să ştii. Riscând mult.

Deci de aceea îl văzuse Brit pe Lennart în lagăr. Lennart cel Brav venise totuşi să o salveze pe Matka. Doar că prea târziu.

— Continuă, am spus.

— „Eşti sigură?” îi tot spunea Otto lui Binz. Lui îi plăceau femeile. Apoi Halina a cerut o favoare.

— Ce favoare?

— „Lăsaţi-mă doar să-mi mai văd o dată copiii”, a spus, ceea ce

Suhren i-a îngăduit... frumos din partea lui, ţinând seama de trădarea ei. Eu nu ştiam că te operaserăm pe

tine şi pe sora ta. Binz a dus-o în camera unde dormeaţi amândouă. După aceea, a mers în tăcere. Odată ce Suhren s-a întâlnit cu ei la zid, şi-au continuat treaba. „Fă-o”, i-a spus Binz lui Otto, dar lui i s-a blocat arma. Plângea. Şi ea plângea. O *porcărie.*

— Şi? am întrebat.

— Totul e aşa de sordid, a spus Herta. Chiar voiam să ştiu?

— Spune-mi, i-am cerut.

— În cele din urmă a făcut-o el.

Herta a tăcut. Era atâta linişte acolo în cabinetul ei, nu se auzea decât sunetul unor copii care se jucau undeva departe, într-o grădină.

— Cum? am întrebat.

Doar termină cu asta, şi curând o să fii din nou în maşină, în drum spre casă.

Herta s-a foit pe scaun, şi pielea scaunului a oftat.

— Când nu se aştepta.

În sfârşit, povestea pe care aşteptasem să o aud. Am stat aşezată pe scaunul meu, simţindu-mă pustie, ca un ou golit de conţinut, dar ciudat de vie. Deşi îmi era atât de greu, brusc am dorit să ştiu totul, fiecare fărâmă, căci fiecare detaliu părea să mă pătrundă şi să mă readucă la viaţă.

— A ţipat? îi era frică de arme.

— Stătea cu spatele. Nu se aştepta.

Herta şi-a şters o lacrimă.

— Tu cum te-ai simţit?

— Eu? a întrebat Herta. Nu ştiu.

— Trebuie să fi simţit *ceva* când ai aflat.

— Am fost foarte tristă. Herta a tras un şerveţel din cutie. Acum eşti mulţumită? A fost o lucrătoare bună. Practic, germană pură. Suhren m-a pedepsit pentru că mă apropiasem prea mult de ea.

— Aşa ai făcut?

Herta a ridicat din umeri.

— Eram oarecum prietene.

Ştiam că doctoriţa o plăcuse pe Matka, dar mama mea chiar s-ar fi împrietenit cu această criminală? Cu siguranţă, Matka doar se prefăcuse ca să poată să se ocupe de medicamente.

— Dacă ai fi ştiut că eram fiicele Halinei, ne-ai fi scos de pe listă? Herta şi-a împletit degetele şi a rămas cu privirea aţintită asupra degetelor ei mari. Am ascultat amândouă huruitul îndepărtat al unei maşini de tuns iarbă.

După câteva momente, m-am ridicat.

— Înţeleg. Mulţumesc că mi-ai spus povestea.

De ce îi *mulţumeam?* Era totul atât de ireal. De ce nu puteam să ţip la ea, să-i spun să se ducă dracului? Am pornit spre uşă, apoi m-am întors.

— Dă-mi inelul, i-am spus. Ea şi-a lipit mâinile de piept.

— Scoate-l acum, i-am spus. Şi pune-l pe birou. Gândul de a o atinge mă îngreţoşa.

Herta a rămas nemişcată o clipă, apoi a tras de inel.

— Am degetele umflate, a spus.

— Dă-mi să văd, am spus, am respirat adânc şi i-am luat mâna. Am scuipat pe inel şi l-am răsucit, până când a cedat şi a dat la iveală o dungă albă îngustă la baza degetului.

— Aşa, a spus Herta, ferindu-şi privirea. Eşti fericită? Acum pleacă. S-a ridicat, s-a apropiat de fereastră şi s-a uitat afară. Şi mă aştept să-ţi ţii promisiunea. N-o să le spui ziarelor? Am cuvântul tău?

Am frecat inelul de fustă, am curăţat de pe el fiecare bucăţică de Herta, şi l-am pus pe inelarul meu stâng. L-am simţit rece şi greu. Se potrivea perfect. Matka.

Am pornit spre uşă.

— N-o să mai auzi de mine, am spus. Herta s-a întors de la fereastră.

— Doamnă Bakoski. M-am oprit.

Herta stătea acolo, cu pumnul strâns pe piept.

— Eu...

— Ce?

— Voiam să spun doar că Ceasul ticăia.

— Aş aduce-o înapoi dacă aş putea. Am privit-o preţ de un moment lung.

— Şi eu, am spus.

Am ieşit din cabinet cu un nou sentiment de eliberare şi am lăsat uşa întredeschisă, căci nu mai doream să aud vibraţia trântirii ei.

Am reuşit să găsesc oficiul poştal din Stocksee şi m-am grăbit să trimit două telegrame scurte.

Prima era către Pietrik şi Halina: Sunt bine. Ajung curând acasă. Cealaltă era pentru Caroline, în Connecticut: Categoric Herta Oberheuser. Fără nicio îndoială.

Am rupt scrisoarea pentru ziar. Caroline avea să se ocupe de Herta la momentul potrivit. Pentru mine, nu mai era important.

Am pornit spre punctul de control de la Lübeck/Schlutup şi am ajuns fără probleme. Deşi nu dormisem, mă simţeam trează şi vie pe drumul către Lublin. Motorul meu fără ţeavă de eşapament părea plin de forţă şi îşi mărea turaţia cu fiecare apăsare pe acceleraţie, în vreme ce treceam peste colinele line din drumul spre casă. Lumina lunii îmi arăta calea, pe lângă câmpuri întinse şi întunecate, pe lângă căsuţe vopsite în alb şi albastru, pe lângă şuviţele de mesteceni argintii care străluceau în pădurea întunecată.

Am reluat în minte conversaţia cu Herta, bucurându-mă la gândul că mama mea îşi luase rămas-bun. Mi-am atins fruntea şi am zâmbit. Sărutul din vis fusese adevărat.

Am coborât fereastra şi am lăsat mirosul de toamnă să pătrundă în maşina întunecată, să o umple, iar aroma de fân proaspăt cosit m-a dus înapoi cu gândul la Poiana Căprioarelor, la trupul cald al lui Pietrik lângă mine, la el ţinând-o pe Halina bebeluş, în scutece, la masa de dimineaţă, citind ziarul cu ea în braţele lui. Fără să-i dea drumul. Cât de uşor e să te încurci în propriul tău năvod!

Când am ajuns la periferia Lublinului, era încă întuneric, acel moment când felinarele de stradă s-au stins deja şi încă nu s-a ivit prima geană de lumină, când totul pare posibil.

Am coborât străzile fără motor, ca să nu trezesc oraşul, trecând pe lângă lăptăresele tăcute care mergeau alături de vacile lor, cu tălăngile răsunând în întuneric.

Am trecut de piaţa de sub Castelul din Lublin unde se afla cândva ghetoul, acum dispărut, demolat de ocnaşii condamnaţi la muncă forţată în timpul războiului, lăsând în urmă doar o placă de alamă. Am trecut de vechea noastră căsuţă roz, unde, la mormântul Felkăi, în curtea din spate, liliacul lui Caroline prinsese deja rădăcini, pregătindu-se să devină cea mai puternică şi frumoasă plantă. Am trecut

pe strada pe unde Matka mă ducea cândva la şcoală. Am zâmbit către amintirea ei, care încetase să mai fie un cuţit încins în pieptul meu. Am trecut pe lângă noul spital şi m-am gândit la Zuzanna, aflată împreună cu Caroline, şi am sperat să-i fie bine. Poate că o să merg cu Halina la New York într-o bună zi. I-ar plăcea să vadă muzeele de artă.

Ajunsă în apartament, mi-am scos pantofii şi am mers în picioarele goale pe coridor către camera Halinei. Am stat în întuneric şi am privit cum i se ridică şi îi coboară pieptul. Inelul Matkăi trimitea licăriri de lumină peste patul unde dormea fiica mea, cu părul răsfirat asemenea aurului lichid. Nu s-a mişcat când i-am strecurat sub pernă periile înfăşurate în flanela roşie, am învelito şi am sărutat-o în creştetul capului.

M-am apropiat de patul lui Pietrik, care stătea întins în întunericul aproape deplin, cu un braţ peste ochi. Mi-am desfăcut nasturii de la rochie, am lăsat-o să cadă pe podea şi m-am băgat sub cearşaf pentru a mă lipi de trupul lui neted, pentru a respira aroma lui dulce de sudoare, ţigări ruseşti şi de acasă.

M-a tras lângă el şi, pentru prima oară după foarte mult timp, am simţit că pudriera mea face clic.

Nota autoarei

Când înfloreşte liliacul se bazează pe o poveste adevărată.

Caroline Ferriday şi Herta Oberheuser au existat în realitate, la fel ca tot personalul de la Ravensbrück menţionat, la fel ca părinţii

Hertei şi la fel ca mama şi tatăl lui Caroline, Eliza şi Henry Ferriday.

Aducându-i la viaţă ca personaje, m-am străduit să îi prezint pe toţi în cel mai corect şi mai realist mod cu putinţă. Citind scrisorile lui Caroline, depoziţiile de la Procesul doctorilor de la Nürnberg şi declaraţiile supravieţuitorilor înşişi, am găsit indicii ale posibilelor lor motivaţii. Dialogul din carte este creat de mine, dar acolo unde a fost posibil, am folosit depoziţiile reale în capitolul cu Procesul doctorilor şi unele cuvinte ale lui Caroline din scrisorile şi povestirile pe care le-a scris şi poveştile celor care au cunoscut-o.

La Ravensbrück, singurul lagăr mare de concentrare al lui Hitler dedicat exclusiv femeilor, viaţa unei prizoniere depindea de relaţiile ei cu celelalte femei. După mai bine de şaptezeci de ani de atunci, supravieţuitoarele încă mai vorbesc despre „surorile” lor din lagăr, aşa că m-am gândit că ar fi potrivit să folosesc două surori ca punct central al poveştii mele. Personajele Kasia Kuzmerick şi sora ei Zuzanna se bazează pe Nina Iwanska şi sora ei medic Krystyna, ambele operate în lagăr. Am construit aceste personaje folosindu-mă de calităţile şi de experienţele celor şaptezeci şi patru de „Iepuri” polonezi, pe care, de-a lungul cercetărilor mele, am ajuns să le îndrăgesc şi sper că vor servi drept exemple pentru forţa şi curajul pe care le-a dovedit fiecare dintre femei. Având eu însămi două surori iubite, cinci cumnate şi două fiice a căror legătură am văzut-o înflorind de-a lungul a douăzeci şi patru de ani, era imposibil să nu fiu mişcată de povestea Ninei şi a Krystynei.

Am aflat prima dată de Caroline Ferriday dintr-un articol din revista *Victoria,* publicat în 1999, „Incredibilele flori de

liliac ale lui Caroline”. Articolul prezenta fotografii ale casei de şindrilă a lui Caroline din Bethlehem, Connecticut, pe care familia o numea The Hay, acum cunoscută drept Casa Bellamy-Ferriday. De asemenea, erau fotografii ale grădinii, plină cu specii vechi de trandafiri şi de diverse soiuri de liliac. Dintotdeauna pasionată de tot ce are culoarea liliachie, am purtat articolul la mine până când s-a zdrenţuit. Cu trei copii mici, aveam prea puţin timp liber, dar am vizitat domeniul câţiva ani mai târziu, fără să ştiu că acea călătorie avea să ducă la romanul pe care îl aveţi acum în mână.

Am plecat spre Bethlehem într-o duminică de mai şi am intrat pe aleea de pietriş. Am fost singurul vizitator din acea zi, aşa că am putut să respir aerul casei, care a rămas aşa cum a lăsat-o Caroline când a murit în 1990. Tapetul decolorat. Patul ei cu baldachin. Draperiile brodate de mama ei, Eliza.

La încheierea turului, ghida s-a oprit în faţa dormitorului principal de la etaj, pentru a-mi arăta biroul, maşina de scris a lui Caroline, medaliile şi o fotografie a lui Charles de Gaulle, toate aflate acolo. Apoi a luat de pe birou o fotografie alb-negru cu mai multe femei între două vârste, zâmbitoare, aranjate pe trei şiruri şi strânse una într-alta.

— Acestea erau femeile poloneze pe care Caroline le-a adus în America, a spus ea. La Ravensbrück erau cunoscute ca „Iepuri” din două motive. Ţopăiau prin lagăr după ce au fost operate şi pentru că au fost iepurii pe care naziştii au făcut experienţe.

În vreme ce mă întorceam spre casă pe Taconic Parkway, cu lăstarul de liliac pe care îl cumpărasem, obţinut din tufele de liliac ale lui Caroline, şi care îmi umplea maşina cu parfumul lui dulce, povestea îmi tot revenea în minte. Caroline era o eroină adevărată, cu o viaţă fascinantă, o fostă debutantă în înalta societate şi actriţă pe Broadway care a dinamizat o Americă postbelică blazată şi şi-a dedicat viaţa ajutorului dat unor femei pe care alţii le-au uitat. Puternic influenţată de strămoşii ei Woolsey, aboliţionişti neclintiţi, ea a militat şi pentru aducerea primei bănci negre în Harlem. De ce părea că nimeni nu ştia nimic despre ea?

Mi-am dedicat timpul liber cercetărilor despre Caroline, Ravensbrück şi al Doilea Război Mondial. Fiecare după-amiază liberă pe care o puteam avea, mi-o petreceam în pivniţa răcoroasă, sub vechiul hambar de la The Hay, care astăzi serveşte drept centru de informaţii pentru vizitatori, răsfoind cărţi despre soiuri vechi de trandafiri şi scrisori, cufundată în trecutul lui Caroline. Odată ce Connecticut Landmarks şi administratorul site-ului lor Kristin Havill a catalogat tot materialul şi l-a aşezat în siguranţă în cutii de arhivă, Kristin le târa în sus şi-n jos pe scări ca să le pot cerceta. Caroline a lăsat şi alte arhive la Muzeul Memorial al Holocaustului din Washington şi la Nanterre, în apropiere de Paris, un şir de indicii care, simţeam eu, mă chemau să le urmez.

Pe măsură ce descopeream mai multe despre viaţa lui Caroline, vedeam cum ea se intersecta cu cea a altora, care făceau parte din poveste, mai ales cu a vieţilor femeilor poloneze supuse operaţiilor la Ravensbrück. Am început să le descopăr experienţele prin intermediul memoriilor şi al altor relatări şi am aflat cum Caroline a ajuns să le iubească la fel ca pe nişte fiice ale ei. Am prins pe pereţii biroului meu fotografii cu toate cele şaptezeci şi patru de poloneze şi am decis să merg în Polonia ca să văd cu ochii mei Lublinul, unde trăiau multe dintre fete atunci când au fost arestate.

O a treia persoană tot apărea în cercetările mele legate de Ravensbrück, singura femeie-doctor în acel lagăr doar de femei şi singura femeie-doctor judecată la Nürnberg, dr. Herta Oberheuser.

Cum a putut să facă tot ce a făcut şi mai ales unor alte femei? Am prins şi poza ei pe perete, alături de fotografii ale celorlalţi din personalul lagărului Ravensbrück, dar pe un perete separat, şi am adăugat povestea Hertei la cele pe care aveam să le spun.

În 2009, m-am mutat din Connecticut în Atlanta şi am început să scriu, la început stând în ţarcul de beton şi sârmă pentru câini din spatele casei noastre, sperând că avea să mă facă să înţeleg cum era să fii închis, să simt ceea ce simţeau doamnele de la Ravensbrück.

Dar pe măsură ce citeam mărturiile acestor femei şi

poveştile lor, mi-am dat seama că nu era nevoie să stau într-o cuşcă pentru a putea să simt povestea lor. M-au făcut să înţeleg totul foarte bine. Nesiguranţa înspăimântătoare. Durerea sfâşietoare de a pierde prieteni, mame şi surori. Foamea cumplită. La un moment dat, ajunsesem să mănânc eu întruna, încercând să mănânc pentru ele.

În vara următoare, am călătorit în Polonia şi Germania, împreună cu fiul meu de şaptesprezece ani, ca videograf. Am aterizat la Varşovia pe 25 iulie 2010 şi am pornit spre Lublin împreună cu Anna Sachanowicz, graţioasa noastră interpretă, profesoară într-o suburbie a Varşoviei.

În vreme ce ne plimbam prin Lublin căutând locurile pomenite de supravieţuitori în memoriile lor, povestea a prins viaţă. Am mers prin masivul Castel Lublin, unde doamnele de la Ravensbrück au fost închise prima dată, şi am petrecut o după-amiază în incredibilul Muzeu „Sub Ceas”, unde încă mai există celulele în care au fost torturaţi mulţi agenţi ai Rezistenţei şi unde poate fi văzută una dintre scrisorile secrete în care fetele spuneau lumii întregi despre operaţii. Am trecut prin Poarta Cracoviei, care a rezistat la bombardamentele naziste, şi am străbătut marea piaţă de la poalele Castelului Lublin, unde se aflase cândva ghetoul evreiesc. Totul mi-a întărit convingerea că trebuia să mă asigur că lumea nu va uita. Peste tot unde mergeam, oamenii din Lublin ne vorbeau despre propriile experienţe din anii războiului şi despre masacrul din Pădurea Katyn, despre anii regimului stalinist şi cum fusese viaţa în spatele Cortinei de Fier.

În Varşovia, am avut norocul de a putea intervieva o supravieţuitoare de la Ravensbrück, Alicia Kubacka. Povestea ei despre perioada în care a fost deţinută la Ravensbrück mi-a oferit detalii istorice incredibile, dar atitudinea ei de iertare faţă de cei care o ţinuseră în captivitate a schimbat totul complet. Cum era posibil să nu aibă resentimente, chiar ură, faţă de poporul german? Cum putea nu numai să ierte, dar şi să viziteze în fiecare an Germania, la cerinţa lor de a ajuta la închiderea rănilor?

Eu şi fiul meu am decis să facem o călătorie cu trenul

similară celei pe care au făcut-o Iepurii în acea zi cumplită din septembrie 1941. Mergând de la Varşovia la Berlin, am privit cum gările poloneze modeste lasă locul acelor *Bahnhof* mai moderne din Germania. Când am ajuns în eleganta *Hauptbahnhof* din Berlin, o sofisticată minune a ingineriei, ne-a fost clar că Polonia rămăsese în urmă din cauza tuturor acelor ani din spatele Cortinei de Fier.

Când am coborât din tren la Fürstenberg, pe acelaşi peron pe care păşiseră şi Doamnele din Ravensbrück, a fost un moment ireal. Am mers pe jos, împreună cu fiul meu, pe acelaşi drum pe care fuseseră obligate să meargă şi prizonierele, şi în faţa noastră s-a ivit lagărul. Poarta de metal de la intrare şi şirul de barăci au dispărut, dar zidul masiv este încă în picioare. Crematoriul se vede şi astăzi, iar locul unde se afla camera de gazare, un fost atelier de pictură transformat, acum demolat, este încă acolo. La fel şi zidul de execuţie. Lacul în care era aruncată cenuşa prizonierelor. Casa comandantului încă se mai înalţă deasupra lagărului, la fel şi atelierul de croitorie, complexul masiv de clădiri unde naziştii îşi sortau prada.

Întoarsă în Statele Unite, am scris vreme de mai bine de trei ani, întrerupând scrisul doar ca să călătoresc la Paris şi să cercetez arhiva lui Caroline de la Nanterre. Acolo, am stat împreună cu un traducător francez care mi-a citit toate scrisorile lui Caroline, multe între ea şi Anise Postel-Vinay, una dintre partenerii ei în ceea ce ea considera o viaţă dedicată dreptăţii. În fiecare noapte, după ce mă întorceam cu metroul din Nanterre, mergeam la superbul Hôtel Lutetia şi dormeam într-una din camerele care odinioară serviseră drept saloane de spital pentru cei întorşi din lagăre.

În acelaşi an, am petrecut ceva timp la Muzeul Memorial al Holocaustului din Washington, D.C., unde Caroline şi-a lăsat cea de-a treia arhivă de documente, cele dedicate nu numai muncii ei cu Iepurii, dar şi activităţii ei de mai târziu cu prietenii săi francezi din ADIR, o organizaţie franceză dedicată îngrijirii femeilor întoarse din lagărele de concentrare, ajutându-le să îl urmărească în justiţie pe

Klaus Barbie.

Toate aceste cercetări ale mele aveau ca scop scrierea

unei relatări ficţionale a evenimentelor care au avut loc la Ravensbrück, să îi port pe cititori în locurile prin care au trecut toţi cei implicaţi în povestea Iepurilor şi poate să ofer o perspectivă a ceea ce e posibil să fi simţit, pentru a readuce la viaţă o poveste pe care lumea a uitat-o.

Când le spun oamenilor povestea despre Iepuri, mulţi se întreabă ce s-a întâmplat până la urmă cu Herta Oberheuser. Ea şi Fritz Fischer au scăpat de spânzurătoare la Nürnberg. Herta a fost condamnată la douăzeci de ani de închisoare, dar după cinci ani, în 1952, a fost eliberată discret, pedeapsa ei fiind comutată de guvernul american, probabil pentru a intra în graţiile nemţilor ca urmare a presiunii Războiului Rece. Şi-a reluat practicarea medicinei în Stocksee, în nordul Germaniei, ca doctor de familie. Odată ce Herta a fost recunoscută de o supravieţuitoare de la Ravensbrück, Caroline şi Anise Postel-Vinay au solicitat unui grup de medici britanici să facă presiuni asupra guvernului german pentru a-i revoca Hertei dreptul de a practica medicina. Herta s-a opus cu sprijinul unor prieteni influenţi, dar Caroline s-a aşezat la maşina ei de scris şi a pornit o campanie de scrisori către presă în America, Marea Britanie şi Germania, şi în 1960 licenţa Hertei a fost revocată, iar ea a fost obligată să-şi închidă pentru totdeauna cabinetul.

După o campanie, încununată de succes, a lui Caroline, împreună cu Norman Cousins, dr. Hitzig şi avocatul Benjamin Ferencz, în numele Doamnelor de la Ravensbrück, guvernul Germaniei de Vest le-a acordat în cele din urmă despăgubiri în 1964. Acesta a reprezentat unul dintre cele mai mari succese ale lui Caroline, căci a fost un proces deosebit de chinuitor, deoarece Polonia se afla sub controlul Uniunii Sovietice şi Bonnul refuza să o recunoască drept ţară.

În anii care au urmat, Caroline a rămas în strânsă legătură cu multe dintre Doamnele de la Ravensbrück. Le-a primit de multe ori la ea acasă şi ele au venit să o vadă ca pe o naşă a lor, adeseori adresându-i-se cu acest termen în scrisorile către ea. Şi ea a scris că ele erau ca fiicele ei.

O îndepărtare de la evenimentele reale o constituie relaţia lui Caroline cu Paul Rodierre, un personaj născut

din imaginaţia mea.

Am creat această relaţie pentru Caroline pentru a face legătura ei cu Franţa mai personală şi pentru a dramatiza evenimentele petrecute acolo. Îmi place să cred că nu s-ar supăra prea tare pe mine pentru că i-am dat un partener literar atât de arătos.

Caroline a murit în 1990 şi şi-a lăsat preaiubita ei casă în grija Connecticut Landmarks, care o păstrează în condiţii perfecte, exact aşa cum a vrut Caroline. Merită să o vizitaţi în orice moment al anului, dar la sfârşitul lui mai, când liliacul este în floare, veţi înţelege de ce Caroline şi mama ei nu puteau sta prea mult departe de minunata lor grădină.

Dacă versiunea mea a poveştii v-a inspirat să aflaţi mai multe despre evenimentele legate de Doamnele de la Ravensbrück şi aţi vrea să mai citiţi despre ele, există multe lucrări bune de ficţiune istorică şi memorii care tratează acelaşi subiect, printre care *Women in the Resistance and in the Holocaust, editor Vera Laska, care a scris şi o introducere; The Jewish Women of Ravensbrück Concentration Camp* de Rochelle G. Saidel; şi *Ravensbrück* de Sarah Helm.

Bucuraţi-vă de această călătorie! Dacă aveţi noroc, vă va duce în locuri care nici n-aţi visat că ar fi posibile.

Mulţumiri

Multe mulţumiri pentru toţi cei care au făcut ca scrierea acestei cărţi să fie o bucurie:

Soţul meu, Michael Kelly, care a citit bucuros fiecare versiune de manuscris, mi-a împărtăşit visul de a spune povestea lui Caroline Ferriday şi nu s-a îndoit niciodată că această zi va veni.

Fiica mea Katherine, pentru incomparabila ei înţelepciune, pentru încurajările ei şi pentru că a fost un model pentru inventivitatea şi intuiţia Kasiei.

Fiica mea Mary, pentru minunatele ei sugestii editoriale, pentru sprijinul ei entuziast şi necontenit, şi pentru că mi-a inspirat personajul Zuzannei.

Fiul meu, Michael, pentru că a călătorit cu mine în Polonia, pentru că a discutat cu mine nenumărate variante de intrigă pe drumul către şi de la liceu cu maşina în fiecare zi, şi pentru că mi-a luminat drumul.

Kara Cesare de la Ballantine Bantam Dell, cel mai înţelegător şi mai talentat editor pe care şi l-ar putea dori cineva, care a înţeles şi a sprijinit povestea lui Caroline.

Nina Arazoza şi întreaga echipă de la Ballantine Bantam Dell pentru perfecta şi constanta lor colaborare, dar şi pentru entuziasmul lor: Debbie Aroff, Barbara Bachman, Susan Corcoran, Melanie DeNardo, Katie Herman, Kim Hovey şi Paolo Pepe, pentru a-i numi doar pe câţiva.

Uluitoarea mea agentă, Alexandra Machinist, care m-a ales din teancul de manuscrise ale unor necunoscuţi, a insistat că această poveste trebuia spusă şi a făcut să se întâmple asta.

Betty Kelly Sargent pentru încurajările ei de început şi competenţa ei, şi care a spus: „Tot ce îmi trebuie e un capitol”.

Surorile mele, Polly Simpkins, pentru înţelepciunea, generozitatea şi dragostea ei necondiţionată, şi Sally Hatcher, un model de soră mai mare.

Alexandra Shelley, un redactor independent extraordinar, pentru onestitatea ei, profunda cunoaştere a subiectului şi ajutorul dat la manuscris.

Minunata Alicia Kubecka, supravieţuitoare de la Ravensbrück, pentru prietenia ei şi pentru incredibilele poveşti despre pierdere şi iertare pe care mi le-a spus.

Wanda Roşiewicz şi Stanisława Sledziejowska-Osiczko pentru delicateţea şi dragostea lor şi pentru că mi-au împărtăşit cu curaj detaliile experienţelor lor ca victime ale experimentelor cu sulfamidă de la Ravensbrück.

Mama mea, Joanne Hall, care ar fi putut avea o casă plină de minunate antichităţi, dar a preferat o casă plină de copii.

Tatăl meu, William Hall, pentru optimismul lui.

Cumnata mea, scriitoarea Mary Pat Kelly, care mi-a spus: „Hai, fă-o!"

Alexander Neave, Benjamin Ferencz, George McCleary şi Cecile Bernard, care au cunoscut-o pe Caroline şi mi-au împărtăşit cu generozitate amintirile lor despre ea.

Kristin Havill, Erica Dorsett-Mathews, Marj C. Vitz, Carol McCleary şi Barbara Bradbury-Pape de la Bellamy-Ferriday House and Gardens, Connecticut Landmarks, pentru că mi-au împărtăşit din vastele lor cunoştinţe şi m-au sprijinit.

Dragelor prietene ale mamei, Betty Cottle, Jan Van Riper şi Shirley Kennedy, care mi-au arătat cum o generaţie de femei puternice din Noua Anglie pot face ca lumea să fie un loc mai bun.

Regizoarei de film Stacey Fitzgerald, pentru prietenia ei şi pentru că mi-a arătat importanţa ajutorului reciproc şi a cooperării.

Kristy Wentz, pentru dragostea ei şi pentru sprijinul în viaţă.

Jamie Latiolais, pentru magia culorilor sale şi pentru comentariile profunde asupra manuscrisului.

Dr. Janusz Tajehert şi dr. Agnieszka Fedorowicz, care m-au primit cu drag în Polonia şi mi-au împărtăşit cunoştinţele lor despre Ravensbrück şi despre experimentele cu sulfamidă.

Bernard Dugaud, care m-a ajutat mult cu franceza şi şampania lui.

Barbara Oratowska, directorul Muzeului Martirilor „Sub ceas" din Lublin, Polonia, pentru poveştile ei despre Lublin

şi „Iepuri” şi pentru devotamentul cu care se îngrijeşte de ultimele supravieţuitoare de la Ravensbrück.

Anna Sachanowicz, care ne-a fost ghid şi interpret în călătoria noastră prin Polonia, şi Justyna Ndulue, care ne-a ajutat în Germania.

Hanna Nowakowskicz, pentru prietenia şi ajutorul ei.

David Marwell, director al Museum of Jewish Heritage din New York, pentru timpul pe care mi l-a acordat.

Nancy Slonim Aronie, pentru fabulosul său Chilmark Writing Workshop.

Nataşa Lekic şi Andrea Walker de la New York Book Editors, pentru ajutorul şi încurajările lor.

Carol şi Chuck Ganz, pentru sprijinul lor.

Carol Ann Brown, preşedinte al Old Bethlehem Historical Society and Museum din Bethlehem, Connecticut, pentru informaţiile despre trecutul minunatului oraş Bethlehem.

Jack Alexander şi Chris McArdle de la Parcul dendrologic Arnold al Harvard University, pentru că mi-au împărtăşit din cunoştinţele lor despre liliac.

Janie Hampton, autoarea a *How the Girl Guides Won the War,* pentru ajutorul dat în cercetările mele.

Irene Tomaszewski, pentru sprijinul ei şi pentru că a scris, împreună cu Tecia Werbowski, minunata carte *Code Name: Zegota: Rescuing Jews în Occupied Poland, 1942-1945.*